E R R A T A.

Pag.17.lin.15.incredibili lege incredibilio [illegible] leg.partu.pag.46.li.18.manus le.manus [illegible] Dict.le. Dict.p.63.li. [illegible] uberrima.le.crebescitur.p. [illegible] li.aftris.p.72.li.20.tamē le.tantō p.78.li.[illegible] Arabo.le.Acabo.pa. 103.li.12.principium le.principium [illegible] audissem.leg. auertissem.p.138.li.6.sordibus le.sordidus.[illegible] humano. le.humana.p.156.li.[illegible] purabit le.librabat.pa.[illegible] agros.le. agros.p.159.li 11.extermin.le.exterminij.[illegible] cepit. le.cepit.p.155.li.20.pati.le.patris.p.[illegible]8.li.[illegible] omnia.le.D [illegible] nip.186.li.30.idq.le.idip.p.[illegible] de.le.dextra.p. [illegible] alicagabamus.le.caligabamus.p.[illegible] bitrorum.p.[illegible]5.li.[illegible] sic improbare.le.sic improbare p. 22.aliud.le.haud.p.[illegible]18.li.non.[illegible] ftractiō.le.obstrictor.p.[illegible] grauit.le.grauis.p.[illegible]6.lin.pen.[illegible] [illegible] le.cum.p.[illegible]86.li.[illegible]o.communis.le.[illegible] le.tenuem.p.[illegible]87.li.[illegible] Chana in.le.in Chane.p.[illegible] le.fatiorem.p.[illegible] li.[illegible] confundauera.le.[illegible] gad.le.Abigail.p.[illegible] li.6.putē le.[illegible] le.soles.pag.[illegible] lin.12.[illegible] innocentiam.le.in innocentiam.[illegible] oleo pag.[illegible]86.lin.[illegible] aut.le.manum.pag.[illegible]6.lin.6.[illegible] debet.le.debet,non debet.p.[illegible] li.[illegible] cumulati.le.cumulatē pag.[illegible] vic.pag.[illegible] lin.[illegible] acceperam.le.acceptam.p.[illegible] lin.[illegible] nus.le.geminus.p.[illegible]50.li.[illegible] tores magna parat [illegible] audituros magnam [illegible] con.[illegible] medianorc.le.[illegible] abstinentia p.[illegible]8.li.[illegible] commode.le.commodo p.[illegible] to.le.polyclito.p.[illegible] quam.le.quam.[illegible] le.[illegible] amus.

Con estas erratas esta correcto este Libro conforme a su original. En testimonio de lo qual lo firme. En Salamanca oy [illegible] de [illegible] de [illegible]

[illegible] Murcia [illegible] El Corrector,&c.

de Montenegro.

IOSEPHI ACOSTAE È SOCIETATE IESV,

CONCIONES DE ADVENTV.

Id est de omnibus Dominicis & Festis diebus à Dominica vigesimaquarta post Pentecosten vsque ad Quadragesimam.

Quarum numerum & locum Index initio præfixus ostendit.

Res verò, & insigniores Scripturæ locos tractatos duo alij Indices continent.

De la casa de sevilla de los clerigos menores

SALMANTICÆ,

Apud Ioannem, & Andreã Renaut fratres.

M. D. XCVII.

Licencia del Padre Christoual de Ribera, Prouincial.

CHRISTOPHORVS de Ribera Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Castellæ, potestate ad id mihi facta à Reuerẽdo admodum Patre Claudio Aquauiua Præposito nostro Generali, facultatem concedo vt Conciones de Aduentu, à Patre Iosepho de Acosta nostræ Societatis, olim Sacræ Theologiæ professore compositæ, & eiusdem Societatis grauium, doctorumq; hominum iudicio approbatæ, typis mandentur: in quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas dedimus. Vallisoleti, die prima mensis Februarij, anni 1597.

Christophorus de Ribera.

¶ 2

Approbacion del libro.

PERLEGI ex mandato Regij senatus librum Concionũ de Aduentu, id est de omnibus Dominicis & festis diebus à Dominica vigesima quarta post Pentecosten vsque ad Quadragesimam Reuerendi admodum Patris Iosephi Acosta è Societate Iesu, qui sanam, Catholicam & grauem continet doctrinam, multa ac varia eruditione, dignus vt pro communi vtilitate in lucem detur. Madriti 10. *Aprilis* 1597.

Andreas à Capella, Episcopus Vrgellitanus.

Summa del Priuilegio.

CONCEDIO la Magestad del Rey don Philippe nuestro señor al Padre Ioseph de Acosta de la Cõpañia de Iesus, que por espacio de diez años que se comiençan a contar desde la data de su cedula, ninguno pueda imprimir ni vender este libro intitulado, *Conciones de Aduentu*, sino el mesmo, o quien su poder tuuiere, sopena que el que lo contrario hiziere, pierda los libros y moldes, y aparejos: y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis por cada vez: la tercera parte para quien dello denunciare, y la otra para el juez que lo sentenciare, y la otra tercera para la camara de su Magestad. Diose en Madrid a veynte y quatro dias del mes de Abril, de mil y quinientos y nouenta y siete años.

QVOD IN HIS CONCIONIBVS, PAtrum potius quàm recentium concionatorum, vſus ſit requirendus.

PROLOGVS AD Lectorem.

CVM conciones in Quadrageſimã ederem ſuperiori anno, præfatus ſum, me id operæ ſuſcepiſſe potiſſimũ experiendi gratia: ſi res ſuccederet, fore pie Lector & erudite, vt de Aduentu & de reliquo tempore in lucem, tum de Sanctis, atque aliæ complures extraordinariæ conciones prodirent. Res hactenus, Chriſti benignitate, bene proceſſit: atque illud opuſculũ, quanuis in eo genere multa iam pridem edita, multa à multis edantur quotidie, tamen neq; ingratũ neque ſuperuacaneum viſum eſt, viris præſertim primarijs, & doctrinæ, ac prudentiæ laude præſtãtibus: quorum ego autoritate adductus ſum, vt ceptũ ſemel curriculum, quoad vires & vita ſuppeterent, perſequi non deſiſterem. Itaque quod erat ordine temporis primum futurum, ſecundũ volumen excudimus de Ad-

uētu; in quo à Dominica vigesima quarta post Penteco
sten, vsque ad Quadragesimā, Dominici, & festi dies
interiecti cōtinentur, cōcionibus duabus & sexaginta
comprehensi. Speramus hanc quoque partem nostri la
boris, diuino annuente numine, non minus vtilem, for
taßis etiam gratiorem futuram: quòd in ea id accura
tiùs obseruatum sit, quod in nostris Concionibus vel
præcipuè placere plurimis intelleximus, vt cum diui-
næ scripturæ, tum Patrum testimonia non modo aptè
fideliterq́; ponantur, sed etiam accurratè, quoad res
patitur, elucidentur. Nam mihi, fateor, ea laus Eccle-
siastici concionatoris visa semper est prima, si scriptu-
ræ sacræ, & sanctorum Patrum, cum verborum gra
uitati, tum sententiarum soliditati maximè inhæreat,
hisq́ue potissimū ornamētis decoretur: vt nō tam sua,
quàm Spiritus sancti verba, afferre videatur. Id Salo
mon scilicet sibi voluit, cum in fine Ecclesiastæ, id est
Eccles. 12. concionatoris, sic scriptum reliquit: Verba sapientium
sicut stimuli, & quasi claui in altū defixi, quæ per ma
gistrorum consilium data sunt à pastore vno. His am-
plius fili mi ne requiras. Nam quid prætereà quæri
possit nō video, nisi quod inane, atque inutile futurum
sit, ac solum mulcendis auribus comparatum.

Sed quoniam nostri operis reprehensiones quæ-
dam etiam extiterunt, de his quoque non nihil di-
cam. Duas igitur res in eo, vel desiderari vel vitu-
perari, ad me est allatum. Nam Conciones nostras
nonnulli

nonnulli non bene se intelligere questi sunt, latini sermonis obscuritate impeditos. Quidam bonas quidem neque vulgares cùm faterentur, tamen pleniores ac locupletiores desiderabant. Ac prioribus illis hoc tantũ responsum sit, me Latinè scribere, Latinè scientibus; quibus sat scio neque oratio obscura, neque impedita videbitur, neque rebus fortasse, quas tractat, indigna. Quod si qui concionari volunt, neque Latinas conciones intelligunt, habent vulgariũ plus satis, quæ dissimulato titulo passim eduntur in lucem. Habent prætereà sermonarios suos ita Latinos, vt à vulgaribus Latini putentur, à Latinis vulgares verius censeantur: quorũ stylus à rerum diuinarum, quas tractat, grauitate plurimũ abest. Hos ergo missos faciamus: ad illos alios peritiores nos cõferamus: quorũ votis mea quoq; vota cõsentire profiteor. Aiũt pleniores se, atque vberiores cõciones desiderare. Et ipse equidẽ desiderẽ. Dẽt ipsi: ego libenter accipiã, vnde quod minus plenũ est impleatur. At si quæ à nobis afferũtur, nõ mala esse fatẽtur, nõ inepta nõ vulgaria, nõ vsurpata demũ de alieno, æquius profecto est, vt id probẽt, gratũq; habeant, quod affertur, quàm vt vituperent quòd nõ amplius affertur. Ego enim cõfirmare possum (absit inuidia verbo) me in toto hoc opere ne paginã quidẽ vnã vsurpasse, ac deriuasse ad cõciones nostras de alienis: quod sic se habere plane intelliges, siue manu scriptas siue typis iã traditas lector euoluas. Labores hosce nostros qualescunq; & cogi-

& cogitata hæc, ex Scriptura, & patribus & ipso vsu diuini verbi tractandi collegimus, Dei potissimum benignitate. Ex quibus si non tota concio alicui contexi posse videbitur, sumat partem quam probauerit, adijciat ipse de suo, quod deesse animaduerterit. Neque enim vel imperitis omnino scribimus, vel ijs, qui sint memoriter tātum, quæ legerint, reddituri. Adde huc quod cum in plerisq; Euangelijs, præsertim celebrioribus, non vna tantum concio scripta sit, sed duæ vel tres, sæpe quatuor, plures interdùm; quid vetat, ex pluribus colligere nostris, quod vni suæ quisq; sufficere existimet? quippe de industria longiores conciones non scripsimus, ne molestiā tædiumq; afferrent prolixitate.

Atque hæc diximus tanquam inopiam, ac paupertatem quandam in nostris cōcionibus excusemus. At verò apertius, liberiusq; dicendum est, plerosq; eorum, qui copiosiores conciones expetunt, nescire plane quid expetant: idq; vituperare præ inscitia, quod deberent valde probare. Etenim rectè prorsus grauissimus ac sapietissimus, si quis alius nostra ætate cōcionator, Magister Ioannes Auila censebat, id vitio vertendū concionatori in serendo Dei verbo, quod agricolæ in grano terræ mandando. Neque enim spissè & densè, aiebat Diuinus ille vir, seminandum, sed ita ordinatè ac moderatè, vt sementis sementi impedimento ne sit. Atque est ea laus maxima oratoris, aptè & distinctè dicere. Pleriq; verò hoc tempore in summa id laude ponunt,

nunt, si tot & tanta tamque celeriter dicant, vt auditores, rerum multitudine oppressi ob stupescant, & nihil aliud, quam admirationem vel scientiæ vel eloquentiæ concionatoris, ex ecclesia Domum referant. Hic ũ quam sit exiguus vsus, quamque à dignitate verbi Dei alienus, quis non videt? Est enim in summoperè curandum verbi ministro vt ea dicat, quæ prosint, & eo modo dicat, vt prosint. Quo circa Paulus Apostolus quinq; verba dicere malebat in Ecclesia sensu suo, vt alios instrueret, quam decem millia in lingua. idest, pluris habebat vtilitatem paucorum, perceptorumq; sermonum, quam admirationem & stuporem de multitudine mirabilium inusitatorumq; collectum. Iam si quis eam lucem afferat rebus, sententijsq; concionũ, quas legerit, quam auditorum frequentia varietasq; requirit, in quo maxime concionatoris versatur officium, non is facile tenues & exangues conciones fortassis accusabit, quas diuturno nos vsu, commode explicatas & dilatatas, minimè inopes haberi perspeximus. Cæterum si concionũ gloria ea statuitur, vt multa, vt noua, vt exquisita, breuiter celeri oratione attingantur, quod vulgus laudat, quod admiratur & suspicit, ego me ab eo genere concionandi non modo fateor alienum, sed id etiam existimo perniciosum Ecclesiæ Dei, neq; doctrina, neq; grauitate Euangelica dignũ. 1. Ad Corint. 14.

An vero in hoc errem, alij censeant. si erro, cum Hieronymo certè, cũ Augustino, cũ Gregorio viro;

Hierony. in epist. ad Nepotianum. me errare nõ dubito. Nã Hieronymus quidem ita ad Nepotianũ scribit: Docente te in Ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lachrymæ auditorum, laudes tuæ sint. Sermo presbyteri scripturarũ lectione cõditus sit, nolo te declamatorẽ esse & rabulã, garrulumq; sine ratione, sed mysteriorũ peritũ & sacramẽtorũ Dei tui eruditissimũ. Verba voluere, & celeritate dicẽdi apud imperitũ vulgus admirationẽ sui facere, indoctorũ hominũ est. Nihil tam facile, quam vilẽ plebeculã, & indoctã concionẽ linguæ volubilitate decipere: quæ quidquid nõ intelligit, plus miratur. Hieronymo

Augus. lib. 4. de Doct. Christia. cap. 5. Augustinus plane consentit, cũ Ecclesiasticũ doctorẽ instituit. Qui verò affluit, inquit, insipienti eloquentia, tãto magis cauẽdus est, quanto magis ab eo in iis quæ audire inutile est, delectatur auditor, & eũ quia diserte dicere audit, etiã verè dicere existimat. Hæc sententia nec illos fugit, qui artẽ Rhetoricã docẽdam putarunt. Fassi sunt enim sapientiam sine eloquentia parum prodesse ciuibus, eloquentiam vero sine sapientia, nimium obesse plerunque, prodesse nunquam.

Greg. lib. 21. Moral. c. 17. Quid Gregorius? mirifice sane inuehitur in eos prædicatores, qui laudes auditorum captant: Maxime, inquit, si auditores nostri & semper laudant quod audiunt & nunquam quod laudant, sequitur. Hanc inanem loquendi gloriam prædicator egregius fugerat, cum dicebat: Non enim sumus vt plurimi adulterantes verbum Dei. Adulterari nanque

2. Corint. 2.

vel bum

verbum Dei est, aut aliter de illo sentire quam est, aut ex eonō spiritales fructus, sed adulterinos fœtus quærere laudis humanæ. Nec à Magno Gregorio Gregorius Theologus dissentit. qui omnium optime verbi Dei Ministri partes tradere mihi videtur, cuius verba sunt hæc: Verbi Diuini distributionem, quā omnes hac ætate profitentur, siquis est qui audacter suscipiat, aut cuiusuis ingenij esse censeat, huius solertiā animiq; aciem miror, ne dicam stultitiam. Mihi quidem nequaquam res ea leuis momenti, nec parui spiritus esse videtur, vnicuique verbi perinde ac tritici mensuram dare, ac dogmatum nostrorum veritatem cum iudicio dispensare. Et idem post pauca. Et ad hæc quis Idoneus? non enim plerisque similes sumus qui veritatis doctrinam cauponum ritu adulterant, homines vaniloqui, voluptatibus suis obsequētes, easq; verbis aucupantes, vt sic maxime populi existimatione floreant, grauissimum sibi ipsis detrimentum imo exitium afferentes. Et postea: Illud exploratum habentes, præstare candidam aurem summittere, quam stolidam linguā mouere, laudabilius duximus, ea quæ dicenda & facienda sunt, addiscere, quam quæ nescimus docere. Præclarè enim cum eo agitur, cui vel altissima senectus doctrinam canam attulerit, eamq; vim habentem, vt conuersioni animarum, vtilitati, atque adiumento esse queat. Quæ tanti Patris oratio quem nostrum non pudefaciat? aut quis doctrinam

Gregor. Nazianze. in Apologetico de sua fuga.

quam vocat canam, & vtilem animarum conuersioni non expetat, atque omni alia inutili farragine reiecta sequatur? Quare Sanctorum Patrum & dicta & exempla in Ecclesiasticarum concionum forma si sequimur, quamuis non adeo assequamur, vituperare nemo debebit; laudare certe atque imitari pij atque eruditi volent. Ac si quid opis ex nostro labore consecuti fuerint, vt Deo omnium autori meritas gratias agant: nosq́ vt participes simus Euangelij, benignè precentur, etiam, atque etiam petimus.

INDEX CONCIONVM, QVÆ IN HOC opere continentur.

IN Dominica vigesimaquarta post Pentecosten Conciones quatuor, pag.1.
Dominica prima Aduentus Concion.quatuor. p.39.
Dominica secunda Aduentus Conciones tres. pag.76.
Dominica tertia Aduentus Conc.tres. pag.99.
Dominica quarta Aduentus Conc.tres. pag.124.
In Natiuitate Domini Conc.quinque. pag.151.
In festo S.Stephani Conc.vna. pag.197.
In festo S.Ioannis Euangel.Conc.duæ. pag.205.
In festo SS.Innocentium.Conc.duæ, pag.225.
Dominic.infra octauas Natiuit.Conc.vna. pag.244.
In Circuncisione Domini Conc.quatuor. pag.253.
In Epiphania Domini Conc.quinque. pag.293.
Dominica infra octauas Epiphan.Conc.duæ. pag.341.
In octaua Epiphaniæ.Conc.vna. pag.364.
In Dominica secunda post Epiphan.Conc.duæ. p.372.
Dominica tertia post Epiphan.Conc.tres. pag.397.
Dominica quarta post Epiphan.Con.duæ. pag.421.
Dominica quinta post Epiphania Conc.duæ. pag.438.
Dominica sexta post Epiphan.Conc.duæ. pag.466.
Dominica in Septuagesima Conc.quatuor. pag.472.
Dominica in Sexagesima Conc.quatuor. pag.516.
Dominica in Quinquagesima Conc.tres. pag.301.

ERRATA.

PAg. 17. lin. 32. incredibili. lege incredibile. p. 29. li. 30. patruũ leg. patrũ. p. 46. li. 28. manuis le. manicis. p. 38. li. 24. Dici. le. Dicit. p. 63. li. 2. celeberrimæ. le. creberrimę. p. 54. li. 20. actus le. astris. p. 72. li. 10. tanta. le. tantò p. 78. li. 21. Arabo. le Acabo. pa. 103. li. 37. principium. le. principum. pa. 136. li. 33. auertissent. leg. auertissem. p. 138. li. 6. sordibus le. sordidas. p. 148. li. 26. humano. le. humanos. p. 156. li. 12. librabi. le. librabat. pa. 163. li. 20. ægros. le. agros. p. 189. li. 11. ex terminis. le. exterminij. p. 208. lin. 24. cœpit. le. cepit. p. 235. li. 16. patri. le. patria. p. 248. li. 4. Domine. le. Domini. p. 265. li. 30. idq;. le. isq;. p. 263. li. 24. dextra. le. dextræ. p 167. li. 12. calicagabamus. le. caligabamus. p. 323. li. 33. habituram. le. habiturum. p. 325. li. 27. ille improbare. le. illa improbare p. 333. lin. 32. aliud. le. haud. p. 338. li. pen. imitari. le. imitati. p. 344. li. 27. obstructos. le. obstrictos. p. 345. li. 8. suoq;. l. suo quoque p. 346. li. 17. graui. le. grauis. p. 336. lin. pen. suscitauit. le. suscitaui. p. 348. li. 33. r. le. cum. p. 380. li. 30. conuiuiũ. le. cõnubium. p. 381. li. 20. seruiét. le. seruent. p. 387. li. 5. Chana in. le. in Chana. p. 388. li. 18. lantores. le. lætiores. p. 390. li. 10. sundaueraã. le. sudaueram. p. 392. li. 33. Abigad. le. Abigail. p. 397. li. 6 potest. le. potes. pag. 406. lin. 10. solent. le. solet. pag. 413. lin. 12. autoritas. le. autoritatis. pag. 451. lin. 4. si innoxiam. le. si in innoxium. pag 454. lin. 23. Iosaph. le. Iosaphat. pag. 486 lin. 3. colones. le. colonos. pag. 493. lin. 11. 12. manuũ. le. manum. pag. 526. lin. 6. adolendũ. le. alendum. pag. 532. lin. 2. debet, le debet, non debet. p. 536. li. 31. iusta in. le. iustam. p. 538. li. 23. cumulati. le. cumulatè. pag. 542 lin 1. tuas. le. tuos. li. 2. via. le. vię. pag. 546. lin. 7. acceptam. le. acceptum. pag 549. lin. 18. geminus. le. gemimus. p. 550. li. antep. cõsortitia. l. consortia. p. 560. lin. 19. auditores magnã paratores. le. rem audituros magnam paratiores. p. 562. li. 23. mediantur. le. meditatur. p. 567. lin. 5. abstinentiæ. le. abstinétia p 581. li. vlt. cõmuné. le. cómune. p. 583. li. 5. polyceto. le. polycleto. p. 585. li. 17. quam. le. quam ampla. li. 34. curamus. le. curramus.

Con estas erratas esta correcto este libro conforme a su original. En testimonio de lo qual lo firme. En Salamanca oy 27. de septiembre 1597. años.

El Corrector, &c.

Manuel Correa
de Montenegro.

DOMINICA VIGESIMA QVARTA POST PENTECOSTEN,

CONCIO PRIMA.

Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat, &c. Matth. 24.

NON sine magna ratione, consilioque perutili Ecclesia prouida mater, & sapiens, Dominicam hãc constituit totius anni vltimam, eamque hærere voluit primæ Dominicæ aduentus, quæ caput est, atque initium Ecclesiastici temporis; neque disiungi has duas inter se passa est, quanuis supersint aliæ de numero earum, quas vagantes vocare solemus: sed ita eas interponi iussit, vt hæc semper esset extrema, totusque annus hoc tãquam optimo limite clauderetur. Cuius rei si causam ex me quæritis, cùm nihil agat Ecclesia Christi, nisi consideratè, & prudenter, illam facilè afferre possum, ꝙ hæc vltima Dominica summopere cum illa prima cõsentiat, sitque vtriusque argumentum idem, finis sæculi, diesque iudicij: idem proinde vtriusque institutum, & communis vtilitas, timor Dei, & bonæ vitæ integritas. Perfecto enim circulo, vt Philosophi tradunt, idem est punctum, & initium, & finis. Itaque annum constat tunc esse perfectum, vt Macrobius etiam scribit, [cùm Sol ad id signũ

Pars prima. consultò Ecclesiam initio, & exitu anni, Iudicij diem proponere.

Macrob. saturnal. libr. 1. cap. 4.

se denuo vertit, ex quo digressus est,] ac propterea annum dictum censet idem, quod [veteres, an procircumponere solerent.] Est autem annus magnus, circuitus solis, quod Poëta innuit, [Interea magnũ sol circumuoluitur annum.] Perfectissimum autem motum esse circularem, non solùm Aristoteles in Physicis sensit, sed etiam Dionysius in Mysticis, ac Theologicis docuit, qui præterea Ecclesiastici moris, quo sacerdos ex altari incensum per templi circuitum circunferens ad altare rediret, eam rationem affert, finem esse diuiniorem, ad prima & præstãtissima reditum. Quæ eò pertinent, vt perfectio in circulo quodam sita esse intelligatur. Quapropter Deus lege veteri non modo caput, sed etiã caudam animalis offerri iussit in sacrificio, docẽs nimirũ nos, vt Gregor. animaduertit, eã sibi probari victimã, id est Christianæ vitæ rationem, in qua primis extrema respõdeãt. Nihil verò est hominibus magis salutare, quã fine omniũ rerũ considerato, Deum timere. Id Ecclesiastes Spiritu sancto plenus magnificè præcipit his verbis. [Finẽ loquendi omnes pariter audiamus: Deum time, & mandata eius obserua: hoc est enim omnis homo, & cũcta, quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue vt intelligentiùs alij legunt, abscõdito, siue bonũ siue malũ sit.] En omniũ Ecclesiasticarum cõcionum finem præclarũ, Deum timere, & mãdatis eius parere: en ad id consequendũ, & præstãdum singulare, eximiumq; remedium. [Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium.] Nempe qui huc oculos semper conijcit, qui hinc annum exorditur, atque huc rediens tãquã certissimo termino claudit, is vel peccaturus est nunquam, vel si quid aliquando peccauerit, celeriter emẽdet necesse est: iuxta Sapientis præceptũ. [In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternũ nõ peccabis.] Quæ ratio vitæ instituendæ, vt est à diuino Ecclesiaste proposita, sic etiã ab optimo authore Seuerino Boëtio cõprobata: cuius de philosophiæ cõsolatione præclari operis extrema clausula est illa memorabilis: [Auersamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes, animũ subleuate,

Virgil. 3. Æneid. *Aristo. 1. de cælo.* *Dionys. de diuin. nom. c. 4. p. 1. de Eccles. hier. c. 3 p. 3.* *Exod. 20.* *Greg. homil. 25. in Euangel.* *Leuit. 3.* *Eccles. 12.* *Eccli 7.* *Boet. lib. 5. de consolat. Philos.*

leuate, humiles preces in excelsa porrigite. Magna vobis est, si dissimulare nō vultis, necessitas in dicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernētis.] Ergo ad omnem bene instituendæ vitæ rationem valet iudicij diuini cogitatio: quam nunquā deponi à nobis debere, sapientissimè Ecclesia docet, dum iudicium vltimum, & finem decernit esse anni præsentis, & sequētis exordium.

Quanquam autem vtriusque Dominicæ, vt dixi, argumentum est idem, iudicium vltimum modo à Matthæo narratum, mox à Luca commemorandum: tamen interest aliquid: est propria quædam tractatio vtriusque Dominicæ: atque ad hanc præcipuè pertinent ea, quæ antecedere debent iudicij diem, illa præsertim immanis persecutio Antichristi, de qua rectissimè intelligitur, Christus apud Matthæum dicere. [Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stantem in loco sancto:] ad sequentem verò potius pertinet ipsa executio iudicij terribilis. Quapropter quæ de Antichristo opus est scire, quæq; Ecclesia vehemēter prædicari vult, in iis exponēdis, & explicādis nō inutilem operā, difficilem certè posituri sumus. Atque illud principio dicendū est, quæ nā sit ratio, quæ necessitas, populi Christiani de Antichristi tēporibus cōmonendi. Etenim mille iam & quingenti anni abierūt, ex quo Antichristi aduētus prædicatur: & diligenter, accurateq; prædicatur: & quotannis ex instituto prædicatur: neq; tamen Antichristus ille, aut venit hactenus, aut etiā nūc vēturus apparet. Cur in re tā remota tāta sedulitas? tāta properatio in mora tā lōga? Nōne frustra id studij insumi putes? Nōne decipi, falliq; fideles, dū quotidie eo timore exagitātur, cuius nullum est certum indicium in præsentia, nulla per tot annos periculū extitit? Non dubium est, quin multi eiusmodi cogitatione pulsentur, ea quæ de Antichristo, & fine mundi prædicantur, magis ad terrendos homines, & in officio continendos, quam ad vllum certum euentum esse composita. Neque verò Spiritum sanctum effugit, fore, qui ita existimarent, quos testimonio Petri

2 De Antichristo nunc dicendum.

1. Petr. 3.

ſic refellit.[Venient in nouiſsimis diebus in deceptionē illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulantes, dicentes: vbi eſt promiſsio, aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeuerant ab initio creaturæ.] Quorum calumniam, & mendacium ſtatim confutat adiungens: [Non tardat Dominus promiſsionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant; ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti.] Itaque quod Deus differt, & prorogat mundi finem, atque illam ſæuiſsimam tempeſtatem, qua orbis Antichriſto furente iactandus eſt vniuerſus, ſaluti hominum Deus conſultum vult, vt longo interuallo reſipiſcere improbi, ſanarique poſsint. At enim ſi tandiu ſe rem extenſurum, ac protracturum Deus nouerat, quid opus fuit, tanto ante homines territare? Quid ea minitari omnibus, quæ ad paucisſimos tandem pertinerent? Habet ea quæſtio non parum vtilitatis, ſi penitus explicetur: non vt curioſæ interrogationi, ſed vt modeſtæ, & circunſpectæ diſciplinæ ſatisfiat. Aderit diuinum numen, vt ſpero, dicenti, & rem vobis ſcitu admodum neceſſariam exponenti.

3 *Ideo tanto ante prædici aduentū Antichriſti, vt paratiores ſint ij, in quos incidet.*

Tres mihi videntur eſſe cauſæ, propter quas lōgè antequàm veniat Antichriſtus, aſsiduo, & continuato ſermone illius furiæ aduentus ab Eccleſia fidelibus promulgetur. Prima eſt illa, quod res eſt tam magna, diſcrimenque tantum, vt quanuis ad ſolos vltimos homines propriè pertineat; tamen quo perueniat ad eos, quorū intereſt, opus fuerit longa ſerie omnes interpoſitos admoneri, vt alij alios viciſsim moneant. Sic enim in naui fieri videmus, cum ingruit fœda tempeſtas, præcipiente Nauclero quid facto opus ſit, & nautis alios alijs voce excitantibus, donec is accipiat imperium, qui operam nauaturus eſt. Neque nauiculatorum ſolum ea eſt ars, ſed militiæ etiam inuiolabilis, cum Imperator aliquid iubet, quod ad extremum agmen pertineat, medios omnes manipulos vociferari, & acceptum imperium ſequentibus reddere, vſque ad eos, quorum eſt iuſſa perſequi. Nihil

eſt enim

eſt enim eo ordine,& diſciplina ſalutarius: cuius proinde vel exigua negligentia capite plectitur. Ita prorſus quoniam fideles omnes vnum corpus efficiunt, vnum eundemque exercitum ſummi Imperatoris, neceſſe fuit ad ſalutem vniuerſæ Reipublicæ, per primos & medios præcepta Chriſti ad extremos vſque manare. Etenim fratres, quàm ſit ea acerba,& atrox futura tempeſtas, ipſum Deum noſtrum docentem audire licet. [Erit enim tunc, inquit, tribulatio magna, qualis non fuit ab initio, neque fiet.] Quod eodem modo affirmat Gabriel Angelus apud Danielem. [Veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gentes eſſe cœperunt vſque ad tempus illud.] Quantum verò remedium ſit, quantum robur ad confirmandos animos fidelium,& muniendos aduerſus omnem eum impetum Satanæ, nouiſſe periculum prædictum à Domino, vt verbo Dei iam ante inſtructi milites Chriſtiani dimicare fortiter poſsint, vix verbis exprimi poteſt. Nullum erit certius, validiusque præſidium: quod intelligens Chriſtus expreſsè monebat. [Ecce prædixi vobis.] Quam ob cauſam tantopere prædicit? [Dabunt, inquit, Pſeudochriſti ſigna magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.] Huic ergo tam horribili procellæ opponitur rupes fortiſsima verbi Dei. Quocirca videte diligenter, quanta ſint diuinæ Scripturæ præſidia, quæ omnem miraculorum vim ſuperent. Nihil eſt enim diuini Verbi authoritate robuſtius. [Licet Angelus de cælo euangelizet vobis, præter id quod accepiſtis, anathema ſit.] Paulus quidem ita cenſuit. Quid Petrus? [Habemus, inquit, firmiorem propheticum ſermonem: cui benefacitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies eluceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris.] Firmius teſtimonium, vt etiam Beda cenſet, Petrus aſſerit ex prophetico ſermone peti quam ex ipſa transfigurati Chriſti oculata fide: erat enim de ea re oratio ſuſcepta. Non igitur fides Chriſtiana ex Scripturis minus, quàm ex miraculis ſtabilitur. [Et ſigna quidem infidelibus data ſunt, ſcripturæ fideli-

Matth. 24.

Dan. 12.

Galat. 1.

2. Pet. 1.

Beda & Ganeius in 2. Pet. 1.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14. fidelibus.] Idcirco primæua Ecclesia miraculis abundauit, cùm essent infideles vocandi ad fidem: at vltima Ecclesia cùm fideles vocati iam sint, plus scriptura, quàm miraculis nititur. Ergo tanto ante hæc prædicta sunt, & tam longa serie temporum ad extremos vsque manabũt, vt autoritate diuinæ Scripturæ, qua nulla potest vis esse validior, omnes diaboli, & primogeniti eius Antichristi machinæ disijciantur, atque euertantur. Quare Angelus cùm Danielem stupentem rerum admirabilium prædictione, atque attonitum aspexisset, adiunxit: [Tu autem Daniel claude sermones, & signa librum vsque ad tempus statutum: plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia.]

Dan. 12.

4 *Timorem salutarem vnicuiq; incuti cogitatione illorũ temporum horribilium.*

Dixi vnam eius rei causam, quam proposui, accipite alteram. Tametsi enim aduentus Antichristi in extremos illos incidat, qui tunc superstites futuri sunt: tamen eius rei cognitio, & consideratio nobis omnibus vtilissima est, neque cuiquam mortalium superuacanea tantarum rerum prædictio videri debet, propterea quòd timorem Dei summopere salutarem hominibus, etiam atque etiam iuuat, & promouet. Diuum Chrysostomum audi, quid cogitatio earum rerum terribilium, quæ iudicij diem præcedent, in animo illius ageret, quantopere eum permoueret, quibus lachrymis, quo gemitu impleret: [Væ mihi, inquit, de die illo terribili: qui cum oporteret nos expositione istarum rerum gaudere, dolemus, & mœrore conficimur. Nam me quidem cùm hæc in mentem veniunt, horror inuadit terribilis, & amarissimè perflens ex profundo corde ingemisco. Et quamuis nihil horum ad me spectaret, illa tamen quæ sequuntur, vehementius me perturbant. Propterea lachrymis confundor, quod à tanta gloria casuros nos video.] Tu igitur Chrysostomum imitare, & lachrymis prosequere historiam hanc lamentabilem, cum præsertim ignores, Vtrùm aliqua eius pars ad te peruentura sit. Nam cum mysterium sit adeò occultum, vt ipsos quoque Angelos lateat, cumque nemo sit mortalium, qui sciat, an ad se

Chrysost. homil. 77. in Matth.

ad se res illa tam horribilis & sæua pertineat, necesse est omnes, nisi desipiant, timere, ac formidare, seque ad id tempus, si fortè incidat, parare, & munire. Vt enim aduentus Christi, tametsi in Apostolos, & eius ætatis homines incidit, tamen antecedentibus etiam Prophetis, & iustis profuit eius expectatio, desideriumque: sic metus contra, & formido ignorantibus definita tempora Antichristi, non potest non esse perutilis: est enim timor rerũ arduarum, quæ contingere possunt. Habet autem hoc timor verbo Dei incussus, vt mirificè auellat animos hominum à cupiditatibus & illecebris secularibus. Id nos abunde experti sumus narratione tragœdiæ illius lamentabilis, ac funestæ, quam acturus est Antichristus, lachrymas, & suspiria, & gemitus, cordis denique compunctionem maximam auditoribus excitari, neque timor ille otiosus, & inanis esse potest, qui mentem statim, cogitationemque ad meliora conuertit, vitamque instruit, mores Christianos instituit, talem denique se quemque præstare persuadet, qualem tempora illa tam dura, & acerba desiderant. Obitus diem & horam, idcirco Deus voluit esse nobis incertam, vt omni die atque hora nos ad obitum componeremus. [Estote, ait, parati, quia nescitis horam, neque diem.] Tantundem de aduentu Antichristi cunctos commonitos esse voluit, itaque ait. [Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate.] Neque verò ea est exigua vtilitas, quæ ad omnes manat, cùm eius tempestatis immanitatem considerantes, & virium suarum infirmitatem metientes, ad preces se homines vertunt, Deum obnixè deprecantes, ne se in tam aspera tempora, ac tam periculosa reseruet. Quod quidem genus precum Saluator noster valde commẽdat, & probat per Lucam ita nos adhortans. [Vigilate omni tempore, orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt.] Neque enim dubitari vllo pacto potest, quin multi Dei clementia salui futuri sint, qui si in illas tentationes, & discrimina sæuissima inciderent, omnino perituri fuissent. Etenim si electi illorum temporum,

Matth. 25.

Marc. 13.

Luc. 22.

Aug. 20. de ciuit. c. 8.
Hippol. de consum. seculi.
Prosper. de diuin. prædict. lib. 3.

quos merito Augustinus & Prosper, & Hippolytus Martyr asserunt fore clarissimos, atque ipsis propemodum Apostolis pares, prioribus certe martyribus superiores, tamen magnitudine tempestatis illius ita sunt perturbandi, & obruendi, vt oporteat diuinam prouidentiam breuitate temporis periculi magnitudinem compensare, quid existimãdum est de cæteris imbecillis, & infirmis? [Nisi breuiati fuissent, dies illi, ait Dominus, non fieret salua omnis caro.] Ergo in timore Dei, in præparatione animi, in orationis & precum ardore maximus fructus ad omnes fideles redũdat, ex eius tristitiæ truculenta commemoratione.

5 Antichristi aduẽtum etiã ad vnũquemque nostrũ pro suo modo pertinere.
Greg. li. 29. moral. c. 3.
1. Ioan. 2.

Postremo illa quoque ratio vera est, aduentum Antichristi idcirco omnibus denũtiari, quod nemo ab eo alienus sit. Nam etsi persona illius nequissimi, quem magnũ Antichristum Augustinus appellat, nondum existat, neque posit per se, nisi in suæ ætatis homines grassari, tamen per antesignanos suos, & præcursores, in omnes Christi milites dimicat, atque confligit. Egregie Gregorius admonet: [nemo sibi blandiatur, & idcirco se à tali occasu extraneum credat, quia ad illius tempestatis procellam peruenire se non existimat. O quanti illius tentationis tempora non viderunt, & tamen in eius tentationis procella versantur!] Est quidem vnum illud totius nequitiæ, & impietatis caput, cuius sunt membra, quicunque eius moribus, & spiritu teterrimo imbuti sunt. Quare opportunè nos admonet Ioannes Apostolus: [Filioli nouissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus venit: nunc Antichristi multi facti sunt: vnde scimus, quia nouissima hora est.] Nouerat probè Ioannes dies & annos restare plurimos vsque ad Antichristi aduentum, qui mille annorum Ecclesiæ regnum sæpissimè cecinit: tamen nouissimam horam adesse pronuntiat, & Antichristum iam venisse, imo Antichristos multos, propterea quod vnusquisque, quod ad se pertinet, putare debet, mundi finem venisse, siquidem tunc cuique mundus finitur, quando ipse mundo finitur. Præclarè est ab Augu-

stino

stino dictum. [In quo quemque inuenerit suus nouissi-
mus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouissimus
dies, quia qualisquisque in die isto moritur, talis in die
illo iudicabitur.] Quanuis autem Antichristus ipse non-
dum apparuerit, discipuli tamen eius, & satellites nego-
tium perditionis vrgere nō cessant. Sunt verò filij, quod
mireris meritò, eius parentis, qui nondum est natus,
sunt discipuli præceptoris nihil adhuc docentis, mem-
bra caput suum antecedentia nouo modo: quicunque ar-
tes, & dolos illius sceleratissimi meditantur: quales ma-
ximè sunt hæretici, & hæresiarchæ, quemadmodum Hie
ronymus, Augustinusque tradunt, nempe Hebion, Che-
rintus, Marcion, Manes, Arius, Eunomius, Dioscorus,
Macedonius, Wicleffus, Lutherus, Caluinus, cæteræque
humani generis pestes, quales etiam tyranni Christi Ec-
clesiam vastantes, Nerones, Domitiani, Decij, Maxi-
mini, Diocletiani, & cæteri, quos nostis fidei persecu-
tores: in quo numero Athanasius Constantium ponit,
quem tum Antichristum, tum Antichristi præcursorem
censet: quales denique omnes ij sunt, quos describit Apo
stolus verbis dilucidis. [In nouissimis diebus instabunt
tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes,
cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obe-
dientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, cri-
minatores, incontinentes, immites, sine benignitate,
proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amato-
res magis quàm Dei: habentes quidem speciem pieta-
tis, virtutem autem eius abnegantes.] Has esse scito-
te notas discipulorum Antichristi, quas Paulus copio-
se prosecutus est, vt ex ijs tanquam vngue leonem,
quos vitare oporteat, diligentissimè hostes Christi co-
gnoscere possitis. De quibus pariter Petrus, & Tha-
dæus Apostoli in suis Epistolis vaticinantur. Rectè
Hieronymus [Aduersarius Christi est & Antichristus,
cui præcepta displicent Christi.] Neque verò vllum
est tempus, neque ætas vlla, in qua Antichristus per
hosce suos administros bellum Christo facere cesset:

Aug. epist. 80. ad Hesichium.

Hierony. in 24. Matth. & in 2. cap. Abacuch.

Aug. lib. 2. cōtra aduersarium legis, & prophet. c. 12.

2. Tim. 3.

Athanas. in epist. ad solitariam vitā agentes.

Hierony. in epis. ad Marcellā de ægrotatione Blesillæ.

 quod

quod verbis quidem breuibus, & obscuris, sed disertissimis Paulus significauit, scribens ad Thessalonicenses in hunc modum. [Et nunc quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis: tantum, vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus.] Mysterium iam operatur iniquitatis. [Ac si diceret, ait Gregorius: Tunc Antichristus manifestus videbitur: nam in cordibus iniquorum secreta sua iam nunc occultus operatur.] Mysterium igitur iniquitatis vocat Antichristi aduentum, illudque iam operari affirmat pro eo, quod partes & artes Antichristi eius satellites prosequuntur: quod de Nerone, & Imperio Romano proculdubio sensit, vsque dum de medio fieret, & regno Christi perpetuo cederet, iuxta Danielis prædictionem. Ergo quod ad rem facit, debet se quisque parare, & munire Christi præceptis, & consilijs aduersus artes, & vim, & copias omnes Antichristi, idest impiorum hominum, qui seruos Christi semper oppugnant. Scriptum ab autore graui & antiquo est in hunc modum. [Antichristus multos habet suæ malignitatis ministros, ex quibus multi in mundo præcesserunt, qualis fuit Antiochus, Nero, Domitianus. Nos quoque nostro tempore Antichristos multos nouimus esse. Quicunque enim siue laicus, siue canonicus, siue monachus contra iustitiam viuit, & ordinis sui gloriam impugnat, & quod bonum est, blasphemat, Antichristus est, minister Satanæ.] Quod est sane verè ac sapienter dictum. Iam vero grauissimam tentationem, atque acerbissimam tribulationem in vltimo vitæ exitu impendere sibi, nemo dubitet, & tunc ei futuram tribulationem, cui parem nunquam expertus sit. Tunc enim maxime Princeps mundi huius furit, & fremit, atque omnibus machinis fidem, & pietatem sanctorum tentat, atque impetit, neque est quisquam, cui parcat ille nefarius, qui Christo ipsi morituro non abfuit. [Venit, ait, ipse Christus Princeps mundi huius, & in me non habet

2. Thess. 2.

Gregor. 29. moral. c. 3.

Dan. 2. & 7.

In 9. tom. Aug. in tractat de Antichristo.

habet quicquam.] Quæ cum ita sint, non erunt res Antichristi negligenter cognoscendæ; quæ ad omnes nos ijs, quas diximus, rationibus valde pertineant. Eas alia concione exponemus, nunc ad preces, qua poterimus maxima deuotione nos conuertamus. *Ioan. 15.*

IN EADEM DOMINICA CONCIO SECVNDA.

Cùm videritis abominationē desolationis, quæ dicta est à Daniele, &c. Matt. 24.

DE Antichristo in Ecclesia Dei celeberrima, & antiquissima mētio est, 1
tanquam de re tum magna per se, tum fidelibus summopere necessaria. In qua quidem re multa à multis iactantur vana, & fabulosa: multa etiam certa, & scitu dignissima plerosque latent. Itaque missis ijs, quæ fidem non habent idoneam, ea afferemus, quæ à probatis autoribus acceperimus, quæq; sacrorum librorum præcipuè authoritate nitantur. Quamuis enim pleraque Apostoli de Antichristo sermone potius, quàm scripto tradiderint, vt Paulus non semel insinuat: tamen sunt in diuinis literis plurima memoriæ cōmendata. Attingam verò summatim præcipuos locos, vt ij, quibus per otium licet, copiosius eadē peruestigare valeant. In veteri quidem instrumento Daniel maximè scribit de Antichristo capite septimo, & octauo: fusius vndecimo, & duodecimo. In nouo Christus apud Matthæū hoc ipso vigesimoquarto capite. Paulus ad Thessalonicenses epist. posteriore cap. 2.

De Antichristo esse dicendum, idque exprobatis autoribus.

Omnium

Omnium copiosissimè Ioannes in sua Apocalypsi, cum sæpe alias, tum maximè capite vndecimo & duobus sequentibus. Sanctos patres in horum locorum tractatione consulite, præcipuè Hieronymum in Danielem, Gregorium Magnum in caput quadragesimum Iob, Anselmum, & Thomam Aquinatem in epistolam Pauli iam dictam. Ricardum de Sancto Victore autorem valde bonum & grauem in Ioannis Apocalypsim. Scripsere præterea complures propria ea de re opuscula, aut aliàs de ijs ex professo disseruerunt: Irenæus quidem Episcopus, & martyr fusè in quinto libro contra hæreses, Hippolytus & ipse martyr proprium ea de re tractatum edidit. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi decimaquinta. Aurelius Augustinus toto libro de ciuitate Dei decimonono, ac vigesimo: Ioannes Damascenus libro quarto de fide orthodoxa capite vigesimoseptimo. Prosper Aquitanicus in libro, quem inscripsit dimidium temporis, per capita plusquàm duodecim diligentissimè scripta. Sunt alij etiam autores idonei, sed hos maximè nominaui, quod ex ijs tanquam ex fontibus ea hauserim, quæ vobis hodie propinabo. Neque otiosam, vel etiam ambitiosam hanc meam scriptorum nominationem, existimetis, velim, cùm ea dicturus sim, quæ multis ficta, & commentitia videri queant, nisi idoneis autoribus confirmentur.

2 Tempus Antichristi aduetus, & persecutionis illius. Lege lib. de nouiss. tempor. primũ. c. 3. vbi autores eius insaniæ cõmemorantur.

Principio de tempore Antichristi censeo dicendum. Vtrùmne possit aliqua ratione definiri, quando ille venturus sit. Nam fuere, qui certum seculum, imo etiam annum designare sint ausi, quo sit appariturus, diem quoque non defuere, qui dicerent ipsum Pentecostes, quo Spiritus sanctus est missus, initium eius tyrannidi præbiturum. Tanta est hominum temeritas, vel potius amentia eo velle progredi, & irrumpere, quo ne familiarissimi quidem Dei amici fuerint admissi. Etenim eam rem celatam voluit, atq; occultam mortalibus omnibus altissima numinis prouidentia. Quid dixi mortalibus? Ipsos quoque angelos, sanctos, & beatos latet. Apostolis interro-

interrogantibus,[Dic nobis,quando hæc erunt?] Christus respondit,[De die autem illo nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater.] Diem porro iudicij proximè sequi aduentum Antichristi, scripturæ declarant.Ergo neque ratiocinatione teneri potest, cùm ex sola Dei voluntate,& consilio pendeat; neque reuelatione cuiquam hominum prodi credibile est, quod ipsos Apostolos nescisse scimus.[Non est, inquit, vestrum nosse tempora,vel momenta.]Quibus verbis, vt Augustinus habet egregie,omnium de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iussit. Itaque cohibenda, ac frænanda quorundam audacia est,qui certissimum asserunt iam iam esse pro foribus Antichristum. Paulus contrà præcipit,[Vt non cito moneamini, quasi instet dies Domini.] Daniel se non satis intellexisse rem eam professus est: & audet quisquam eius sibi rei cognitionem vendicare,quam se ignorare Apostoli,& Prophetæ confitentur?Neque vero sanctorum Patrum testimonijs turbari quisquam debet,instare mundi finem, & crebro, & apertè confirmantium,quorum est partim pia ad mores corrigendos cohortatio,partim ex vsu,& more scripturæ oratio profecta.Nam cùm sæpe sacræ literæ doceant diem Domini appropinquare,& cito eum esse venturũ; qua id ratione intelligi debeat,satis nos Apostolus Petrus erudiuit,mille annos apud Deum esse tãquam diem vnum.Quamobrem præclara lumina Ecclesiæ Augustinus,& Thomas, vsque eo censent iuxta scripturas non posse breuitatem futuri temporis demonstrari, vt totidem annos extendi mundi ætatem post Christum natum,quot ab orbe condito ad Christi aduẽtum priorem numerantur,nihil repugnet. Nõ est ergo properandum sententijs de fine mundi,& aduentu Antichristi præcipitatis. At neque cõtra securi esse debemus, quasi nostro seculo, & ætate nihil sit formidandum. Nam quod est omnium mundi interitus signum certissimum, vt Augustinus egregiè disputat,illud est, quod perspicuè Christus prædixit. [Prædicabitur Euangelium in vniuerso mundo,

Matth. 24.

Actor. 1.

August. lib. 18. de ciuitate ca. 35.

2.Thess.2.

Dan.12.

1.Pet.3.

August. lib. 83.q.58.

Tho. in addit. q. 88. art.3.ad 3.

Aug.in epistol. 78. & 80. ad Hesychium. cuius senten-

tiam probat S. Tho. in 4. dist. 43. q. 1. art. 1. idē docet Damasc. lib. 4. de fide ortho. c. 27.

mundo, & tunc veniet consummatio.] Esse autem nostro seculo Euangelium promulgatum pluribus, & maioribus orbis regionibus, quam fuerit totis ante sexcentis, & duplo annis, ex historia Indica notissimum est. Quantum verò restet orbis patefaciendum, & quibus gentibus non sit annuntiatus Christus, quanto item spatio temporis, id quod restat, peragendum sit, nouit profectò mortalium nemo. Quare suspensas, & in vtramque partem paratas esse voluit hominum mentes, qui rem tantam sic expectari voluit, vt siue diutius differatur, siue celeriter fiat, nihil summæ veritati repugnet. Quanuis autem quo tempore veniat Antichristus, Scriptura non prodat: tamen quanto tempore duret eius imperium, vel potius tyrannis, ne dubitatione desperaremus, certiores omnino nos fecit, nō amplius, quàm annos tres cum dimidio eam tempestatem grassaturam. Sic Daniel, [cum eleuasset dexteram, & sinistram suam in cælum, & iurasset per viuētem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis:] hoc de regno Antichristi prædictum alius locus eiusdem Prophetæ indicat. Vbi de Antichristo agens sic ait. [Et tradentur sancti in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.] Intelligi verò tempus annum more Scripturæ Hieronymus vna, Augustinusque tradidere, qui tempora ne plura duobus annis acciperentur, in Græco, tum etiam Hebraico non plurali, sed duali numero haberi adnotarunt. Id etiam pro certo confirmat Cyrillus. Atque vt esset, testatior ea res, annorum rationibus numero mensium, atque item dierum spatia eadem regni Antichristi, vt Prosper quoque animaduertit, circunscripta legimus. Et Ioannes quidem in Apocalypsi ciuitatem sanctam calcandam tradit per menses quadraginta duos, quod de vltima Ecclesiæ persecutione prædici omnes consentiunt, & ratio ipsa institutæ prophetiæ docet. Daniel verò dies apertissimè numerat ita scribens. [Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta,]

Dan. 12. Dan. 7. Hiero. in 12. Danielis. Aug. li. 20. de ciu. c. 23. Cyrill. Hierosol. catech. 15. Prosp. lib. 3. prædict. diuin c. Apoc. 11. Dan. 12.

cui

cui Ioannes congruit scribens, mulierem hoc est Ecclesiam fugisse in solitudinem. [Vbi habebat, inquit, locum paratum à Deo, vt eam pascat diebus mille ducentis sexaginta.] Fortasse ante fugam per mensem, id est, dies triginta, qui ad summam Danielis desunt, patietur Ecclesia persecutionem Antichristi. Menses igitur quadraginta duo, ac dies mille ducenti nonaginta, quos refert Daniel, efficiunt liquidò annos tres, & dimidium, diebus additis decem, vt omni ex parte cōstet eam procellam non amplius desæuituram, ne desperatione fracti fidelium animi vehementissimi turbinis magnitudinem ferre non possint: magnam plane diuinæ bonitatis prouidentiam. *Apoc. 12.*

De tempore hæc, de ipsa persona Antichristi iam dicam. Quidam eum, in quo errauit Hippolytus, non hominem, sed dæmonem futurum opinati, specie humana, aut etiam sibi carne copulata, quod videtur sentire Rupertus, Antichristum perinde ex dæmone & homine vnam personam asseruerunt, vt Christum ex diuina & humana natura, confitemur. Verum id de Antichristo commentum fides catholica respuit. Erit (vt Hieronymus & Patres consentiunt iuxta Scripturas) natura homo vt cæteri, procreatus ab hominibus, vt cæteri: ex fornicatione autem non ex legitimis nuptijs oriturum, Hippolytus Martyr, & Ioannes Damascenus affirmat. Primogenitum fore Satanæ, hominem peccati, filium iniquitatis, multaque talia sacræ literæ tradunt, vt incredibilem, ac singularem eius malitiam intelligamus, in quem se diabolus totum transfundet ex ipso vtero matris, quemadmodum probati authores memoriæ commendarunt. Paulus aduentum illius fore secundùm operationem Satanæ scribit in omni virtute: summam hominis cum diabolo coniunctionem significans, Non in persona, aut substantia quod fieri est impossibile, sed in potestate, & operatione, qualis est instrumenti aptissimi, cum artificis peritissimi manu coniunctio. Quod ad genus

3 De natura, originé, & educatione, & nomine Antichristi.

Hierony. in 11. Dan.
Hippolyt. de consum. mundi.
Damasc. 4. lib. de fide, cap. 27.
2. Thess. 2.
Ruper. lib. 8. in Apoc.
Damasc. lib. 4. de fide. cap. 27.

Irinæus lib. 5.ca.30. ex illo Hiere. à Dan. auditus est fremitus,&c. *Hieron. 11. quæst. super Genes.* *Ambr. lib. de benedict. patriar.c.7.* *Aug. quæst. in Iosue 22.* *Prosper.lib. 3.cap. 9.* *Nasciturũ Babylone scribit.* *Hieron. in Dan. 11.& autor operis de Antichristo in 9. 10. Aug. Item Gregor. lib. 31.moral. cap.10.* *Theodoret. in 7. Dani.* *Hiero. ibid.* *Apoc. 13.* *Irinæus lib. 5.cap. 30.*

ad genus attinet, scribunt Irinæus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Prosper de tribu Dan futurum, idq́ue probant ex vaticinio Iacob, & Hieremiæ. Patriam ei Babylonem aſsignant Gregorius, & Hieronymus, & alij plerique patres vetusta traditione, vt plurima alia. Initio non clarum, & nobilem, sed obscurum potius, & infimo loco natum. Hieronymus tradit. Ex illa prædictione Danielis, [& stabit in loco eius despectus.] Item ex illa eiusdem. [Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum.] Cornu paruulum intelligi Antichristum sequentia manifestè ostẽdunt, paruulum verò quemadmodum Theodoretus, Hieronymusq́ue demonstrant, propterea dicit, quod initia habiturus sit obscura, & ignobilia: ex quibus tamẽ eo potentiæ, diaboli arte peruadet, vt omnes, qui vnquã fuere Principes, & Imperatores, imperij magnitudine superet. Occultè hunc nutriendum vsque dũ negotij gerendi opportunitas detur, Damascenus scribit. Neque nomen etiam illius perfugæ scriptura diuina tacuit, sed tamen ita prodidit, vt antequam ille appareat, quale sit, scire non liceat; cùm emerserit, tunc liquido constare queat. [Qui habet intellectum, ait Ioannes in sua Apocalypsi, computet numerum bestiæ. Numerus enim est hominis; & numerus eius sexcenti sexaginta sex.] Quod ænigmatis modo dictum illud significat, Græcos characteres, (in qua lingua Ioãnes scripsit, quæque literas habet pro numerorum notis) conficientes nomẽ Antichristi, reddere summam, quam dixit: quæ summa cum infinitis prope mixtionibus characterum effici poſsit, nullo modo in præsentia definire poſſumus certum Antichristi nomen. Cùm verò & Antichristus se se prodiderit, & ad alia indicia etiam nominis compositio acceſſerit, notis constans numerum sexcentorum sexaginta sex efficientibus, tunc planum omnino fiet, illum, illum ipsum esse Antichristum, quem diuinæ authoritates tam longe ante prædixerint. Ob id enim traditum eum numerum vere, ac sapienter beatus Irinæus admonuit. De natura,

tura, origine, natalibus, educatione, nomine Antichristi, hæc ferè sunt, quæ fidem merentur. Multa alia, quæ feruntur futilia, & commentitia, vt ait quoque Chrysostomus, repudiare potius, & tutius est, ne incertas notas quærentes, decipiamur.

Iam mores, & genus vitæ istius Christi hostis cognoscite. Se quidem sanctum imo omnium sanctissimum simulabit, iisque artibus vtetur, atque ea specie probitatis se mortalibus insinuabit, vt innocentiam, ac sanctitatem eius summam plerique hominum & admirentur, & prædicent. Erit enim caput eorum, de quibus scribit Paulus in hypocrisi loqui mendacium. [Habentes quidem speciem pietatis, sed virtutem eius abnegantes.] Quanta autem futura sit opinio sanctitatis, scribit Gregorius Papa non semel. Damascenus quoque in exordio Regni sui illum bonitatem simulaturum. Cùm verò fuerit factus dominator, inquit, Ecclesiam persequetur. Hippolyti martyris oratio sic habet. [In primordijs suis Antichristus clemens erit, quietus, religiosus, odio habens iniustitiam, detestans munera, obseruans sacerdotes, honorans senes, scortationes, & adulteria repudians, hospitalis studiosus pauperum, pupillos, & viduas defendens, dissidentes concilians, nullum diuitiarum studium præ se ferens. Atque hæc omnia faciet consilio fraudulento, quo circumueniat omnes, vt se regē creent. Nam vbi populi tantas virtutes eius perspexerint, vno consensu conuenient ad creandum illum Regem.] Hæc ille. Huius igitur fraudulentissimi hypocritæ erunt scelera plurima, atque immanissima, vt cum ipso Principe tenebrarum de malitiæ magnitudine contendat, qui proprio nomine ab Apostolo vocatur homo peccati: nam superbia, quod est omnium vitiorum caput, incredibili pugnabit in Deū ipsum. Cuius superbiæ magnitudinē Paulus his verbis declarat. [Qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.] Pro Deo se colendum, & adorandum exponit, ac tem-

4 Quam superbus, quā improbus Antichristus sit futurus.

2.Tim.3.

Gregor. lib. 32. moral. c.12.

Damas. lib. 4.c.27.

Hippolyt. in orat. de consum. mundi.

2.Thess.2.

pla sibi sacrari faciet, in quibus vt numen diuinum ab omnibus adoretur. Id etiam Christus in hodierno Euangelio docet. [Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stantem in loco sancto.] Sic enim Hieronymus, atque optimi authores accipiunt. Eandem superbiæ immanitatem Daniel notat alijs verbis. [Et dirigetur dolus in manu eius, & cor suum magnificabit, & in abundantia rerum omnium occidet plurimos, & contra Principem principum consurget.] Idem quoque copiosius: [Et faciet iuxta voluntatem suam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica, & dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio.] Sed videte monstrum terribile, hic tam superbus, & elatus tyrannus, qui Deo ipsi omnipotenti bellum mouebit, & se victorem haberi volet: tamen fœdissimis, & obscænissimis flagitijs contaminabitur, cum fornicationum, & stuprorum: tum verò idololatriæ impurissimæ. Fidem mihi res incredibiles affirmanti minime habetote, nisi eas diuina authoritate certas, munitasque cognoueritis. Sic enim idem Propheta Daniel de eodem Rege, atque hoste Dei superbissimo scribit. [Et Deum patrum suorum non reputabit: & erit in concupiscentijs fœminarum: nec quemquam Deorum curabit: quia aduersum vniuersa consurget. Deum autem Maozim in loco suo venerabitur, & Deum, quem ignorauerunt patres eius, colet auro, & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis, & faciet, vt muniat Maozim cum Deo alieno.] En qui se Deum salutari, adorarique coget, ac Deum altissimum oppugnabit, tamen Deum Maozim commentitium, & ipse adorabit, & alijs proferet adorandũ. Ioannes nomina blasphemiæ capite bestiæ huius ascripta vidisse se narrat, tum os eius apertum in blasphemias in gentes aduersus Deum. Dici omnino non potest, quanta sit superbiæ magnitudo, quæ blasphemiæ, & impietatis in Deum imprudentia, quæ in homines sæuitia, atque crudelitas,

Dan. 8.

Dan. 11.

Dan. 11.

Apoc. 13.

 delitas,

delitas, quæ denique libidinis impurissimæ, & proiectissimæ idololatriæ absurditas, vt parentum omnium ætatum seculis inauditum infelicissimus orbis procreaturus, visurusque sit. Nam quod ad libidines, & stupra Antichristi attinet, quidam eum ab ijs carnalibus vitijs alienum faciunt, sed non rectè. Licet enim castitatem initio simulaturus sit, vt Hieronymus etiam dixit, tamen reuera erit libidinosissimus, atque impurissimus leno, vt etiam beatus Prosper affirmat, qui eum Neronis scribit luxuriam, & spurcitiam, & sæuitiam habiturum: idque ostendit ex Scriptura. [Erit in concupiscentijs fœminarum.] Quod si alij interpretes aliter transtulerunt, tamen nostram vulgatam esse nostis authenticam. Ob id etiam Antiochus figura fuit Antichristi, quem fuisse impudicissimum Hieronymus scribit. Ob id Nero à multis etiam creditus Antichristus. Denique vitiorum omnium sentina in vnum confluet. Atque ex his veluti notis discipulos Antichristi hæreticos, prauosque vitæ ac doctrinæ corruptores agnoscatis licet. Quæ verò futura sit hominis procacissimi mens in Ecclesia Christi affligenda, qui conatus, qui euentus, qui tandem exitus, alia Deo fauente concione exponemus.

Prosper lib. 3. prædict. diuin. cap. 8. & 9.

*

IN EADEM DOMINICA CONCIO TERTIA.

Cùm videritis abominationẽ desolationis, quæ dicta est à Daniele, &c. Matt. 24.

1 Antichristũ ad summum totius orbis terrarum imperium armis peruenturũ.

NATVRA comparatum est, vt futura mortales, quo occultiora sunt, eo amplius nosse desiderent. Quæ planè sciendi cupiditas cum in res superuacaneas, minimeque concessas fertur, iure reprehenditur, & curiositati tribuitur: eadem si ad opportuna, & salutaria capienda consilia, atque impendentem perniciem deuitandam solerter adhibetur, fructum affert non minus vtilem, quàm iucundum. At futurorum indagatio sanè nusquàm vel tutius vel fructuosius laborat, quàm in Antichristi rebus cognoscendis, quas Scriptura quidem copiose tradit, sed eo obscurius, quo acriori studio cognoscantur. Quare attentè vos auditurost res maximas, ac summopere scitu necessarias minimè dubito. Igitur de hominis sceleratissimi ingenio, & malitia dixisse me scitis. Hodie res eius gestas, & facinora insolentissima, quantum cognoscere licet ex diuinis literis, & maiorum probata authoritate, perstringam. Idque vt præstem, erit primum dicendũ de regno, bellisque tyranni, omnium, qui vnquam fuere, potentissimi. Deinde de Ecclesiæ Christianæ deuastatione, & persecutione sæuissima.

Antichristũ obscuro, & ignobili ge-

Atque humilia, obscuraq; exordia Antichristi futura, natales ignobiles, nullum hæreditarium Principatum, nulla maiorum claritate, nullo iure regnandi, omnia vulgaria

gatia, & abiecta vsque dum ex ijs veluti latebris erumpat pestilentissimus anguis, ac breui in magnam potentiā veniat, manifestè Scriptura sancta declarat. Sic enim Daniel habet: [Et stabit in loco eius despectus, & nō tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnū in fraudulentia.] Hunc locū intelligi de Antichristo non solum Hieronymus certo cōfirmat ex authoritate omniū ecclesiasticorum veterū, verū series quoque ipsa prophetiæ vsque ad supremum, planissimū facit. Quod in locum Seleuci Antichristum propheta successurum dicit, prophetica phrasi vtitur, vt declaret in impiorū regno dominaturum. Fortassis etiā in ea regione Asiæ initium regni Antichristi futurū sit: idq; est verisimile. Cætera aperta sunt fore hominem despectū, & vilem, minimè regio genere, aut educatione: ad regnum verò malis artibus irrepturū. Idem significant alio loco illa eiusdem Prophetæ. [Post regnū eorū cū creuerint iniquitates, cōsurget rex impudens facie, & intelligens propositiones, & roborabitur fortitudo eius, sed nō in viribus suis, & supra quā credi potest vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet.] Vires illi proprias defuturas dicit ad arripiēdū principatum, pro eo quod neq; iure, neq; potētia ad regnum nitatur, sed fraude, & dolo malo. Successu verò elatus maiora aggredietur, vsq; dum orbe terrarū deuicto, ad summā potentiā, atque incredibilem magnitudinem perueniat. Id apertiùs dixit Daniel, cū descripsit cornu paruulum quidem initio, sed quod in eā potentiā cresceret, vt tria cornua prorsus cōteret, septem reliqua superaret. Erit ergo Rex, Antichristus dolo & fraude, ex tenui verò, & infirmo principatu paulatim crescet, & bella multa, ac varia administrabit: in quibus vincet, interdum etiā vincetur. Sed prosperitate ingenti, tandem reges sibi obsistētes vel subiget, facietque tributarios, vel omnino vastabit, euertetque. Ita enim habet Daniel. [Et ascendet, & superabit in modico populo: & abundantes, & vberes vrbes ingredietur, & faciet, quæ nō fecerunt patres eius, & patres patrū eius rapinas, & prædam, & diuitias eorū dissipabit, &

nere, atque infimo loco futurum tradunt Hiero. in 11. Dan. Theodor. 7. Dan. Damas. 4. de fide. c. 27. Peteirus li. 14. in Dan.

Dan. 11.

Quidā vt Bened. Pereirus de Antiocho, Epiphane Danielem loqui ad literā volūt sedita vt eadē de Antichristo plenius intelligātur, & verius: cuius figura Antiochus extitit.

Dan. 8.

De Antiocho quidē ea sūt dicta, sed personā Antichristi gerēte, vt Theodor. docet.

Dan. 7.

Dan. 11.

contra firmissimas cogitationes inibit: & hoc vsque ad tempus.] Hunc immanem tyrannum domita & vastata Asia in Europam traiecturum mari, non audeo pro certo affirmare. Verum mihi in sacras literas intuenti, fit planè valde verisimile. Nam in Apocalypsi Ioannes dicit hanc bestiam de Abysso, & de mari, quod idem est, ascensuram, quod non potest spiritualiter bene exponi: cum alteram bestiam, præcipuum scilicet ducem, & prædicatorem narret eodem capite de terra ascensurum. Deinde aduersus Romanam vrbem, & gentem dimicaturum apertè asserit Daniel. Ioannes verò apertissimè vrbem Romã ab Antichristo, & illius sectatoribus Regibus delẽdã, atq; vltimo incendio tradendam. Præterea alio loco Daniel cum quatuor bestias, & quatuor cornua commemorasset, quæ exposuit esse quatuor regna, siue monarchias quatuor, in ijs Romanam vltimam fecit omnium potentissimam, quam tamen ab Antichristo concidendam, labefactandamq́ue docet illis verbis: [Bestia quarta regnũ quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis: & deuorabit vniuersam terram, & conculcabit, & comminuet eam. Porrò cornua decem ipsius regni decem reges erunt: & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.] Irinæus, Hippolytus, Cyrillus, Theodoretus, imo vt Hieronymus censet, omnes antiqui Patres consentiunt, decem numero Reges in imperio Romano futuros: ex his alios potentiores, alios infirmiores, quo tempore Antichristus regnare cœperit, quorum tres bello perdat, cæteri metu pareant, omnes Antichristo seruiant, ac demum in ipsam vrbem Romam desæuiant, vt habet Apocalypsis. Augustinus tamen, & Gregorius numerum eum magis spirituali modo accipi volunt: ne si minus is numerus extet, fideles incautos opprimat Antichristus. At tanta concordia veterum non potest certè nisi traditione constare. Illud est certum atque perspicuum eo peruenturam Antichristi potentiam, vt nullius Regis ei vel Reipublicæ copiæ resistere queant, quin totius orbis potiatur

Apoc. 11. Apoc. 11. Apoc. 13. Dan. 11. Apoc. 17. & 18. Dan. 7.

Legẽdi sunt de hac re interpretes Apocalypseos, præsertim noster Ribera, qui de ea Romæ p Antichristũ futura vastatione doctissimè scribit, cui astipulatur B. Prospe. li. 3. c. 7.

Irinæus lib. 5. c. 26.

Hippol. lib. de Antichristo.

Theod. in 7. cap. Dan.

Cyril. Hier. catech. 15.

Apoc. 17.

Aug. li. 20. de ciu. c. 23.

Gregor. lib. 32. moral. cap. 12.

tur imperio: & eo magnitudinis veniat, quo neque Alexander Magnus, neque Iulius Cæsar euasit. Quanto autem temporis spatio summum orbis imperium bellica vi armorumque apparatu consecuturus sit, non tradunt diuinæ literæ: quanuis computent regni Antichristi annos tres cum dimidio. Id enim tempus expreßè à die, quo iuge sacrificium abstulerit, numerandum docent. Quod erit sanè cum deuicto ac domito armis orbe terrarum tanquam dominus orbis Christo Deo, atque eius Ecclesiæ bellum funestum, atque exitiale mouebit, interdictoque omni panis cælestis vsu, Eucharistiam neque seruari in ecclesijs, neque offerri vlla ratione permittet. Ego complures annos duratura bella Antichristi non dubito, donec ad summum imperium, nemine mortalium arma illi infesta mouere iam audente, perueniat. Quod sane tempus licet diuturnum pro rerum tamen gestarum magnitudine breuißimum erit. Ea inaudita & incredibili felicitate elatus infelix ille, terrenis debellatis principibus, contra cælestem Principem arma vertet. *Dan. 12.*

Itaque ex eo sumet initium Ecclesiæ Christianæ persecutio truculentißima, quam perspicuè, & copiosè diuina Scriptura commemorat. Erit enim illius tartareæ furiæ summa cura conatusque omnis in debellando Christo, & Christi nomine ex toto penitus orbe exterminando. Ideo Antichristus merito appellatur. Itaque fidem catholicam oppugnabit, religionem omnem euertet, sacros ritus, piasque Ecclesiæ ceremonias abolebit, præsules Ecclesiasticos opprimet, clerum, ordinemque Hierarchicum perdet, instituta regularia pessumdabit, templa, atque altaria deturpabit: præcipuè verò, ac maximè in viuificum Eucharistiæ sacramentum, in quo verè ipse Christus continetur insaniet. Neque vel missas celebrari, vel synaxim agi vsquam sinet. Quamobrem cogentur fideles, vrbes deserere, loca deserta & semota quærere, in latibulis, atq; abditis antris clàm sacra facere, nusquam cõsistere tutum erit. Satellites ille

2 Antichristum adepto orbis imperio grauißimam Ecclesiæ Christi persecutionẽ moturum.

ſuos, atque carnifices quoquo verſus mittet: vt vbique Chriſto abiurato ipſe tanquam verus Meſsias, verus mundi Saluator, & Dominus agnoſcatur, & quod horrent aures, pro Deo adoretur. De hac immani, qua totus iactabi-
Matth. 24. tur orbis, tempeſtate, Chriſtus ſic loquitur, [Prædicabitur hoc Euangelium Regni in vniuerſo orbe in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet conſummatio. Cùm ergo videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta ſtantem in loco ſancto (qui legit, intelligat) tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad mõtes] & poſt pauca: [Orate autem, ne fiat fuga veſtra hyeme, vel ſabbatho. Erit enim tunc tribulatio maxima, qualis non fuit ab initio mundi vſque modo, neque fiet. Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur dies illi. Tunc ſi quis vobis dixerit. Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere.] Tempus verò huius procellæ, quod Chriſtus breue futurum prædicit, erunt anni tres cum dimidio, cuius initium ſumendum eſt, ex quo tempore Antichriſtus ſacroſan-
Dan 7. ctum altaris ſacrificium tollet. Qua de re Daniel ita vaticinatur [ſermones contra excelſum loquetur, & ſanctos altiſsimi conteret, & putabit, quod poſsit mutare tempora, & leges, & tradentur in manus eius vſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.] Auguſtinus, & Hie-
Hierony. in Dan. ca. 12. ronymus (vt alias iam dixi) notant tempora poni in duali, vt duo tempora duos annos deſignent. Idem Propheta
Aug. lib. de ciuit. c. 23. eadem de re hæc: [Et brachia ex eo ſtabunt, & polluent ſanctuarium fortitudinis, & auferent iuge ſacrificium, &
Dan. 11. dabunt abominationem in deſolationem. Et impij in te-
Cyrill. Hieroſol. catech. 15. ſtamentum ſimulabunt fraudulenter: populus autẽ ſciens Deum ſuum obtinebit, & faciet, & docti in populo docebunt plurimos, & ruent in gladio, & in flamma, & in ca-
Dan. 11. ptiuitate, & in rapina dierum] & poſt pauca [& faciet iuxta voluntatem ſuam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduerſus omnem Deum, & aduerſus Deum Deorum loquetur magnifica, & dirigetur, donec impleatur iracundia perpetrata quippe eſt definitio, & Deum patrum

ſuorum

ſuorum non reputabit.] Quæ quidem omnia de Antichri ſto eſſe dicta Hieronymus ex antiqua, & recepta Patrum ſententia confirmat. Quod ſi de Antiocho aliqua ex parte intelligi poſsint, tamen in Antiochum vt expreſſum Antichriſti typum dicta eſſe nemo eruditus dubitabit: vt illa etiam quæ à Saluatore commemorantur, & videntur Hieroſolymorum excidium continere, potius ob mũdi interitum dicta eſſe, cuius effigies quædam Hieroſolymitana exciſio fuit, rectè authores graues, præſertim Theodoretus animaduertunt. Nam illa quibus ea Danielis prophetia clauditur, nullo modo niſi de Antichriſto, eiusque ſæua procella accipi poſſunt. Illa inquã [In tempore illo conſurget Michael Princeps magnus, qui ſtat pro filijs populi tui, & veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gentes eſſe cœperunt vſque ad tempus illud] denique illa [cum eleuaſſet dexteram & ſiniſtram ſuam in cælum, & iuraſſet per viuentem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et cum completa fuerit diſperſio manus populi ſancti, complebuntur vniuerſa hæc] & mox [eligentur, & dealbabuntur, & quaſi ignis probabuntur multi: & impiè agent impij, neque intelligent omnes impij, porro docti intelligent. Et à tempore cum ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille ducenti nonaginta.] Mirabilis eſt conſonantia Scripturarum. Quod in Daniele Propheta legimus, atque in ſermone Domini apud Matthæum accepimus, idem & apertius, & vberius Ioannes in Apocalypſi tradit. Sic enim habet: [Et admirata eſt vniuerſa terra poſt beſtiam (Antichriſtum manifeſto intelligit) & adorauerunt Draconem, qui dedit poteſtatem beſtiæ, & adorauerunt beſtiam dicentes: Quis ſimilis beſtiæ? & quis poterit pugnare cum beſtia? & datũ eſt ei os loquens magna, & blaſphemias, & data eſt ei poteſtas facere menſes quadraginta duos. Et aperuit os ſuũ in blaſphemias ad Deum, blaſphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos, qui in cælo habitant. Et eſt illi datum bellum facere cum ſanctis, & vincere eos, & eſt illi

Theodor. in Dan. orat. 10.

Dan. 12.

Apoc. 13.

illi data potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adorauerunt eam omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro agni.] Miranda certè, & obstupenda potestas, & magnitudo Antichristi.

3 Potẽtia, opibus, magniloquentia, tormentis, miraculis, Antichristum pugnaturum. Quãta verò futura sit Ecclesię pernicies, & vastitas Antichristo imperante, Scripturæ declarãt, cũ dicũt vniuersam terrã bestiæ illius imperio paruisse: itẽq; de ipsis stellis in cælo fulgentibus tertiã esse partem draconis cauda deturbatã in ea vltima tempestate, cũ acre præliũ in Ecclesia ab Antichristo cõmittetur, Michaele diuini exercitus duce à nobis fortissimè dimicãte, vt Ioãnes, Danielq; pariter docẽt. Ita significatum ex ipsis sanctissimis & le-

Apoc. 13. ctissimis viris, quorũ sit instar astrorũ micantiũ virtus &

Apoc. 12. claritudo, tamen acerbitate temporũ victã nõ mediocrẽ

Apoc. 12. manũ collapsuram. Quid facient homines rerũ seculariũ

Dan. 12. amatores, & exigua diuinarũ rerum scientia præditi? Neque fieri aliter potest tãtis euertendæ religionis Christianæ collatis viribus, copijs, præsidijsque validissimis. Primum enim quod vulgò homines maximè capit, potentia erit tanta Antichristus, quantã mortales viderũt nunquã opibus immensis largitionibusque corrumpet, delicijs ac voluptatibus emolliet, ita omnes facile sibi adiũget. Huc

Dan. 11. pertinet, quod Daniel dicit: [Et dabit eis potestatem in multis, & multiplicabit gloriam, & terram diuidet gra-

Apoc. 13. tuitò.] Ad hæc Ioannes: [Et faciet, ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius.] Deinde Antichristus scientia, & eloquentia superabit omnes, oratione copiosa & apta, quæcunque volet, facilè persuadebit, arcanorũ naturæ doctissimus cunctos in sui admirationem, cùm de

Apoc. 13. rebus occultis differet, rapiet, & tenebit attonitos. Id

Dan. 7. Scriptura palam docet, cùm dicit, [Et datum est illi os loquens ingentia:] Et aliàs: [aspiciebam propter vocem ser-

Dan. 8. monum grandium, quos cornu illud loquebatur] Et rursus: [Rex impudens facie, & intelligens propositiones.] Iam ad diuitias; & loquendi peritiam adiunget minas in

supplicia

repugnantes, & terribili tyrannide opprimet cunctos, supplicia exquisita, & horribilia Dei sanctis adhibens. Instar Antiochi illius sceleratissimi, qui huius propriè typus fuit, & exigua quædam delineatio crudelissimæ feræ, quam Apocalypsis simul vrsum, simul Pardum, leonemque aptissimè nominat, vt omni fera ferociorem, truculentioremque demonstret. Verum cùm hæc ad nocendum tanta præsidia habeantur, his omnibus maius longe illud est, quod specie quidem sanctitatis tectus tanquam veritatis assertor fidelissimus, signa ac miracula patrabit tanta, tum ipse, tum sectatores eius, vnusque præsertim præclarissimæ potestatis homo (quem Ioannes dicit habere quidem cornua similia agni, sed loqui vt draconem) vt neque plura, neque maiora homines se vnquam spectasse testentur. Eaque, & qualia futura signa sint, veteres Patres perscribunt Hippolytus maxime, atque Lactantius. Nobis vox Saluatoris ea sit satis, qua denuntiat signa, & prodigia daturos magna adeo, vt in errorem electi, nisi diuinitus teneantur, facilè sint deducendi. Ea de re Paulus quoque sic scribit: [Cuius est aduentus secundùm operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis.] Mendacia quidem signa dicit Apostolus, quod ad mendacium asserendum comparentur, tum verò pleraque eorum occulta magis diaboli vi & potentia patientur, quàm vera miraculorum virtute, qualia erant, quæ Christus propriè fecit. Neque enim verè mortuos Antichristus suscitabit, sed suscitasse se demonstrabit, vt Athanasius docet: [Liquet inquit, quod mortuum à se etiam suscitatum ostentabit, id autem non verè, sed tantum in phantasia.] De eadem re quoque Ioannes ita: [Et fecit signa magna, vt etiam ignem de cælo faceret descendere in terram in conspectu hominum, & seducit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ.] Quod sanè non de ipso Antichristo, sed de vno quodam eius præcipuo satellite, ac comite narrat.

Apoc. 13.

Apoc. 13.

Hippoly. de consum. mundi.

Lactan. lib. 7. c 17.

Matth. 24.

2. Thess. 2.

Athanas. q. 30.

Apoc. 13.

narrat. Ex quo intelligi potest, quàm sit rerum omnium misera conditio futura, cùm miracula perpetrandi potestas, impietatis assertoribus tāta fiet. Quā rem altè cōtemplans B. Papa Gregorius, ita scriptum reliquit: [Sed quid est, quod illa persecutio maxima omnium futura est, nisi quia tum diabolus nō solum per ministros suos tormenta adhibebit, sed etiā miracula faciet? Nūc enim fideles mira faciunt, cùm peruersa patiuntur: tunc autē diaboli satellites, etiā cū peruersa inferent, mira facturi sunt. Pensemus ergo, quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr & corpus tormētis subijcit: & tamē ante eius oculos tortor miracula facit. Cuius tunc virtus nō ab ipso cogitationum fundo quatiatur, quādo is qui flagris cruciat, signis coruscat?] Merito certè hæc Gregorius exclamat.

Greg. li. 32. moral. c. 12.

4 Bellū Antichristi cum Enoch, & Elia in fine venturis.

Ea igitur tempestas ne funditus orbem disturbet, euertatque, ac nemo superesse possit, qui saluus fiat, diuinitus prouisum est, vt breui finiatur, id est, nō totū quadriēniū duret. Interim autē ad cōfirmandos, & corroborādos animos fideliū, firmissimi ac sapientissimi duo duces destinabuntur, qui sunt iam olim in id parati, Elias & Enoch: quorū aduentum tum Patres docent, tum diuinæ literæ perspicuè tradunt, vt ea de re dubitare nefas sit. Vtrū autē eodē cū Antichristo triennio, & dimidio horū prædicatio futura sit, an verò vel anterior, vel posterior, diuerso modo Patres opinātur. Nā fore tātūdē prædicationis horū, & tyrannidis Antichristi, apertè sacræ literæ definiunt. Qua ex re tū alijs nō mediocribus cōiecturis, mihi lōge probabilius est vno, atq; eodē tempore vtrumq; futurū, vt Ecclesiā Antichristus oppugnet acerrimè, & Ecclesiæ Deus per hos fortissimos defensores subueniat. Quorū prædicatione fideles cōfirmabūtur. Iudæi quidē omnes, qui præordinati sunt ad vitā, Eliæ testimonio reducentur, iuxta Malachiæ vaticinium, ad parentum primorum fidem, gentibus verò quæ restabunt, Enoch pœnitentiam annuntiabit, vt in diuinis oraculis extat. Ita enim habet Ecclesiasticus: [Enoch placuit Deo, & translatus est in cælum, vt det gentibus pœnitentiam.]

Lib. 3. de nouissimis temporibus. c. 6. 7. 8. copiosè.

Apoc. 11.

Malach. 4.

Eccli. 44.

Aduersus

Aduersus hoc par egregium virorum, furor Antichristi exardescet, & bellum acerrimũ geret, vsq; dum per se ipse eos palam aggrediatur, quos orbe spectãte post diuturnum mirabilemq; conflictum, tandem occidet, & triumphum tanquã de victis aget. At ea lætitia nõ diuturna erit infelici tyranno: quãdo vitæ redditi sancti Prophetæ, & cælitus vocati ad Christũ gloriosi ascendent. Hæc sanè omnia Apocalypsis apertissimè tradit, vno consensu sanctorũ interpretum accepta, & explanata. Sic enim scribit Ioannes Apostolus: [Ciuitatem sanctã calcabunt mensibus quadraginta duobus (quod est triennium cũ dimidio Antichristi tyrannidi datum.) Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.] Mox de eorum sanctitate, & miraculorum magnitudine, vbi dixit, adiungit: [Et cùm finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysso, faciet aduersus eos bellum, & vincet eos, & occidet eos. Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Aegyptus, vbi & Dominus eorũ crucifixus est.] Quibus verbis satis planũ facit, Hierosolymis futurum esse hoc Antichristi cum sancto Elia, & Enoch certamen. Post pauca: [Et post dies tres & dimidium spiritus vitæ à Deo intrauit in eos, & steterũt super pedes suos: & timor magnus cecidit super eos. Et audierunt vocem magnã de cælo, dicentẽ eis, Ascẽdite huc. Et ascenderũt in cælũ in nube, & viderunt illos inimici eorũ.] Hic erit exitus fortissimorũ militũ Christi: ea gloria manet agonẽ illorũ acerrimũ, quo cũ Antichristo sæuissimo hoste confligent. Hos autem fore quos dixi Eliam, & Enoch, quãuis à Ioãne nõ nominentur, tum ex Patruum Apocalypsim explicantium sententia planum est, tum ex veteribus scripturis Malachiæ Prophetæ de Elia, Ecclesiastici vero de Elia pariter & Enoch, quod confirmat vetus traditio fidelium, quam Irinæus ab Apostolis de hac re acceptam perhibet. Sed cum ab Antichristo hos esse vincendos Scriptura dicat, id nimirum insinuat, tum vi potentiaque armorum vincendos & colligandos, ac demum

B. Prosper. lib. de prædict. par. 3. cap. 13. & 15. & 16.

Apoc. 11.

Malach. 4.

Eccles. 44.

Irinæus lib. 5. cap. 5.

Eccles. 48.

ac demum necandos, tum vero & disputandi peruicacia & operum patrandorum magnitudine his superiorem fore non re, sed opinione hominum, Antichristum: hanc Deo omnium maximam tentationem iusto suo iudicio permittente. Quamobrem merito Ioannes Apostolus exclamat, [Hic patientia & fides Sanctorum est.] Nusquam enim vel euertendæ fidei, vel superandæ patientiæ maiora machinamenta diabolus mouerit. Quare erit gloriosissima ea tempestate fides & patientia Sanctorũ, quos sancti Patres tanquam extremã Ecclesiæ aciem claudentes omnium post Apostolos præclarissimos Christi milites fore merito sentiunt. Augustinus quidem ita scribit: [In eorum sane qui tunc futuri sunt Sãctorum, atq; fidelium comparatione quid sumus? quandoquidem ad illos probandos tantus soluetur inimicus, cum quo nos ligato tantis periculis dimicamus.] Hippolytus vero Martyr ita de Sanctis illius vltimi temporis loquitur: [O beatos qui tunc tyrannum illum deuicerint: quippe prioribus martyribus illustriores & sublimiores declarandi sunt: propterea quod superiores martyres diaboli satellites superarint: hi vero ipsum filium perditionis expugnarint, ac victoriam reportarint. Quibus igitur coronis & encomijs non ornabuntur à rege nostro Iesu Christo?] Hæc Hippolytus. Nos autem tam magna certamina considerãtes Deum inuocemus, vt Ecclesiam suam custodiat, nos ipsos dignos Sanctorum consortio efficiat, & vel periculosissimæ tempestati opportune, si ita censebit oportere, subducat, vel vires certamini pares tribuat.

Apoc. 13.

August. 20. de ciuit. c. 8.

Hippolytus de cõsummatione mũdi.

IN

IN EADEM DOMINICA CONCIO QVARTA.

Cùm videritis abominationẽ desolationis, quæ dicta est à Daniele, &c. Matth. 24.

CVM Daniel edoctus ab Angelo 1 *Breui*
extremi temporis horribilem pro- *post necem*
cellam accepisset, conflictumque ve *Eliæ & E-*
hementissimum populi Dei cũ atro *noch peritu-*
cissimo hoste considerasset, stupore *rum Anti-*
defixus diu, tandem in eam vocem *christũ, idq;*
prorupit: [Vsquequo finis horum *in mõte Oli-*
mirabilium?] Nimirum nosse percu *ueti.*
piens, quo tandem res Antichristi euaderent, quem exi- *Dan. 12.*
tum essent res humanæ habituræ. Id quantum per diui-
nas literas nobis cognosci datur, hac concione explicare
conabimur, inuocato ante omnia diuino numine, vt non
nostras suspiciones, sed suos sensus dicere tribuat. Igitur
Eliam & Enoch ab Antichristo interficiendos, ex Apoca
lypsi Ioannis apertè iam diximus. Cum autem tam præ-
dicationis illorum, quam persecutionis istius par fere in-
teruallum describatur siquidem de prędicatione illorum
legimus. [Et prophetabunt diebus mille ducentis sexa- Apoc. 11.
ginta amicti saccis:] de persecutione vero Antichristi in
Ioanne quidem legimus: [Et data est ei potestas facere *Apoc. 13.*
menses quadraginta duos] in Daniele vero [Et à tempo- *Dan. 12.*
re cum ablatum fuerit iuge sacrificium, dies mille ducen-
ti nonaginta:] liquet sane Antichristi interitum post cæ-
dem Sanctorum Eliæ & Enoch non diu differendum. Vt
non immerito Tertullianus dixerit, [sanguine Eliæ atq; *Tertul. in li.*
Enoch extinguendum esse Antichristum.] Fortasis au- *de anima.*
tem

tem triginta illi dies qui à Daniele numerantur amplius in persecutione Antichristi, quam sunt à Ioanne numerati in prædicatione duorum prophetarum, erunt residui ab illorum cæde vsque ad interitum huius. Quam rem minime sanè definimus, cum coniectura tantum teneatur. Sed non futuram omnino longam moram tyranni illius perimendi, palàm diuinæ Scripturæ pronuntiant. Itaque series rerum habere id maximè videtur, vt postquam resurrectione sanctorum Eliæ & Enoch, & admirāda ascensione in cælum iuxta Apocalypsim, sectatores suos vehementer perculsos ille sceleratus animaduerterit, vires omnes suas denuo colligat, atque extremum furoris sui conatum edere paret. Quoniam ergo se verum Messiam mentietur & resurrectionem & ascensionem in cælum, vt sancti quoque Patres scripsere, profitebitur. Atque eam ad rem admirabilem, idque spectaculū adeò stupendum, potentiam omnem suam adhibebit, copias coget, opes ostentabit, diem mundo vniuerso gloriæ suæ spectandæ indicet. Locum verò designabit eundem ex quo Christiana traditio tenet conscendisse in cælum Redemptorem nostrum: nempe ipsum montem Oliueti, quem Scriptura nominat sanctum & inclytum. Nam fore extremos actus funestissimæ istius tragœdiæ in sancta terra quam Deus homo frequentauit, exhibendos, satis declarant diuinæ literæ, cum eadem in vrbe occidendos ab Antichristo docent Eliam & Enochum, in qua vrbe Dominus eorum crucifixus fuit. Id tradunt etiam Patres præsertim Cyrillus Hierosolymitanus atque Chrysostomus. Denique de extremo illo conatu Antichristi sic scriptū reliquit Daniel. [Et veniet in multitudine magna, vt cōterat & interficiat plurimos & figet tabernaculum suum Apadno inter maria super montem inclytum & sanctū. Et veniet vsque ad summitatem eius: & nemo auxiliabitur ei.] Quem locum Hieronymus explicans, asserit ex ecclesiasticorum Patrum sententia montem sanctum & inclytum esse Oliueti montem. Traditumque teneri ibi esse Antichristum periturum, vnde Dominus ascendit ad cælos.

Apoc. 11.

Gregor. lib. 11. epist. 3. Beda & Haymo in 13. c. Apoc.

Dan. 11.

Cyrill. Hierosolym. catech. 15.

Hierony. in 11. Dan. & libro 8. in Esai. c. 25.

ad cælos. Idem in Esaiam scribens confirmat. Id quoque Anselmus, & D. Thomas Aquinas, & alij plerique graues autores affirmant.

Anselm. in 2. Thess. 2. S. Tho. ibid. lect. 2.

In media vero pompa & apparatu amplissimo exultantem impium illum, & iam iam cælestes triumphos meditantem, vel vt quidam scriptores perhibent, iam dæmonum arte & opera in aëra subuectum, opprimet repente diuina vindicta: & cælitus accepta plaga, cadet omnium mortalium infelicissimus. Id quemadmodum habeat, audite sacrarum literarum testimonia. Paulus quidē sic scribit ad Thessalonicenses. [Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui eū.] Quæ verba Ioannes Damascenus & Anselmus sic accipiūt, vt ipsam Christi Iesu personam per se teterrimi hostis interitum perpetraturam velint, quippe cum sit facinus maximum, neque eo inferius, quo Saulum olim persecutorem prostrauit in bonum. Alijs autem cum Thoma magis probatur Christi imperio Michaelem Archangelum cædem Antichristi facturum. Illud constat nulla vi hominum, nullo vulnere manus mortalis impium illum casurum. De quo sic Daniel prædixit. [Et contra principem principum consurget, & sine manu conteretur.] Idem aliàs dixit. [Figet tabernaculum suum Apadno inter maria, super montem inclytum & sanctum, & veniet vsque ad summitatem eius, & nemo auxiliabitur ei. In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus qui stat pro filijs populi sui.] Quod nostra editio habet. [Et nemo auxiliabitur ei, apertius septuaginta verterunt. [Et veniet hora consummationis eius.] Nam de Archangelo Michaele mentio apposita videtur sententia Thomæ fauere, quem etiam extremo illo conflictu cum dracone immanissimo præliantem Ioannes in Apocalypsi inducit. Interitum quoque Antichristi ita vaticinatus est Esaias. [Et præcipitabit Dominus in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & telam quam orditus est super omnes nationes: præcipitabit mortem in sempiternum.] & cætera.

2 Antichristū diuinitus à Christo interimēdum. Petrus Comestor in historia Dan. c. 12. Pereirus li. 14. in Dan. 2. Thess. 2. Damasc. 4. de fid. c. 27. Anselm. 2. Thess. 2. Actorum 9. S. Thom. 2. Thessal. 2. lect. 2. Dan. 8. Dan. 11. & 12. Apoc. 12. Esai. 25.

Hierony. in Esai. lib. 8. & cætera. Quem locum tractans Hieronymus ita ait, [Dominatorem omnium populorum & telam quæ ordita sit super omnes gentes, quidam Antichristũ intelligi volunt, quod in monte Oliueti consumendus sit.] Quam sententiam ipse probat in commentarijs Danielis. [Merito Esaias telam super omnes nationes, & vinculum super omnes populos Antichristi potentiam atque imperium nominauit:] quam telam esse à Domino incidendã in ipso monte sancto prænuntiat, illata tyranno importunißimo clade extrema. Quocirca Simachi translatio, quam Hieronymus refert, apertius habet: [Præcipitabit Dominus in monte sancto faciem dominatoris tenebrarum super omnes gentes, & eum qui dominatur cunctis populis,] Antichristi interitum dilucidè in mõte sancto futurum memorans. Vtrùm autem fulmine aliquo & telo ictus cælesti, vt scholasticæ historiæ scriptor tradit, periturus sit, an genere exitij alio, plane ignoramus, nisi quod Antiochum huius Architypum consumptum doloribus expirasse cognouimus. An vero in tartarum viuus tradendus sit, vt olim Datan ille & Abyron, considerare nos admonet testimonium Ioannis in Apocalypsi, quod sic habet: [Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ. & qui adorauerunt imaginem eius: viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure. Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: & omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.] Bestiam intelligi Antichristum, constat, pseudoprophetam quoque illum eundem esse, quem capite vndecimo commemorat, præcipuum scilicet Antichristi ducem, non est dubium. Hos vero duos tanquam præter cæteros omnes noxios supplicio distinguit, viuos in stagnum missos docens, cũ reliquos gladio consumptos narret. An vero tropica locutio sit, & magnum aliquod discrimen pœnarum significare voluerit, non audeo, si quis ita sentiat improbare. Illud plurimis certißimisque testimonijs certum confirma-

Comestor in histor. Dan. 12.

1. Mach. 6.
2. Mach. 9.

Apoc. 19.

S. Tho. super Apocal. vls. vult tropicè intelligi

firma-

firmatumque manet, Antichristum à Saluatore nostro miserrimo exitu palàm mundo spectante conficiẽdum. Ob quam rem cælestes ordines victori Deo acclamasse, & laudem Christo plurimam concinuisse his verbis Ioãnes declarat: [Audiui quasi vocem tubarum multarum in cælo, dicentium. Alleluia, laus & gloria & virtus Deo nostro est: quia vera & iusta iudicia sunt eius.] Et iterum. [Regnauit Dominus Deus noster omnipotens: gaudeamus & exultemus & demus gloriam ei.] Quos sane hymnos concinit multitudo cælestis, quod extincto Antichristo & exercitu impiorum deleto, ecclesia sancta pura & immaculata in regnum Christi sit concessura: quod argumentum est illius visionis vniuersæ.

[viui missi sunt hi duo] idest acerbiore pœna dãnati præ cæteris.

Apoc. 19.

Apoc. 19.

3 Iam quid extincto Antichristo futurum sit, & an mũdi finis continuo sequatur, nemo est qui non cupiat discere. De qua re quanquam sunt varia doctorum hominum sanctorumque placita, dicam tamen quod multa ac diligenti scripturarum meditatione verissimum censeo. Magnam illam atque extremam omnium prophetiam Danielis conclusam legimus his ipsis verbis, [Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta. Beatus qui expectat & peruenit vsque ad dies mille trecentos trigintaquinque. Tu autem vade ad præfinitũ & requiesces, & stabis in sorte tua in finem dierum.] Ea Danielis verba edisserens Hieronymus ita scribit. [A tempore igitur ενδελεχισμοῦ quod nos interpretati sumus iuge sacrificium, quãdo Antichristus orbẽ obtinens Dei cultum interdixerit, vsque ad internecionem eius tres & semis anni, idest, mille ducenti & nonaginta dies complebuntur. Beatus qui expectat & peruenit vsq; ad dies mille trecentos triginta quinque. Beatus, inquit, qui interfecto Antichristo dies supra numerum præfinitum quadraginta quinque præstolatur, quibus est Dominus atq; Saluator in sua maiestate venturus. Quare autẽ post interfectionem Antichristi quadragintaquinque dierum silentium sit, diuinæ scientiæ est, nisi forte dicamus, di-

Quãtum temporis restet post Antichristi interitum, vsque ad diem iudicij.

Dan. 12.

Hierony. in 12. Dan.

latio regni Sanctorum probatio patientiæ est.] Hâc Hieronymi sententiam vel potius Danielis ipsius Rupertus Tuitiensis, & Anselmus & Thomas, alijque viri docti & graues probant, ea etiam addita causa, quod id temporis diuina clementia indulgeat sectatoribus Antichristi, vt possint si velint agere pœnitentiam: quos tamen cæcos furore suo & vitio, oppressos plerosque instar Pharaonis corda obduraturos in malo, vsque dum illos extremi iudicij dies corripiat, & cæteris supplicijs cruciandos tradat. Itaque de sententia Hieronymi vel potius Danielis ab interitu Antichristi vsque ad extremum iudicij diem restabit mensis cum dimidio, idque temporis ad probationem & patientiam iustorum, ad pœnitentiam iniquorum, si qui resipiscant, ad hominum perditorum cruciatum, ad mundi dissolutionem expectandam concedetur. Neque mouere nos debet, quod nonnullos etiã eruditos vehementer mouet, ex hac sententia diem iudicij ab hominibus certo posse sciri, quem sanè Christus ipsos quoque Angelos latere affirmat, neque esse hominum quenquam qui scire queat. Nam quemadmodum de die mortis id æquè pronuntiat Dominus dicens: [Vigilate, quia nescitis diem neque horam,] neque impedit id, quominus instante iam morte ex ipsis mortis prænuntijs quæ Medici prognostica vocant, scire valeat peritus diem aut etiam horam extremam vitæ: ita de mundi fine, quoniam multi ac certi prænuntij venient, non erit contra diuinam sententiam, cum iam iam aderit, cognoscere ac definire, quo tempore futurus sit. Imo vero idcirco ex diuinis oraculis signa eius rei accipimus copiosè descripta, vt eorum inspectione instantem iam exitum cognoscamus. Illam ergo scientiam extremi diei, quæ vel ratione humana: vel reuelatione diuina præsumitur, omninò nemini concessam sacræ literæ docent: eam porrò quæ ex indicijs certis & probatis pereuntis iam mundi percipitur adeo non est negata vt magis ad eam parandam & habendam diuinarum nos literarum oracula excitent. Nam quorsum alio pertinet illud: [His

Rupert. lib. 13. de victoria verbi Dei. c. 15. Anselm. 2. Thess. 2. Thomas in Apoc. c. 11. Lyra & Carthus. in Daniel. 12. Pereirus in Dan. 12.

Cornel. Iansen. in concord. Euãg. cap. 122.

Matth. 25.

Prosper lib. de prædict. diuin. par. 3. c. 15. sic explicat 4. lib. de nouiss. tẽporibus. c. 3. 4. & 5. agitur fusè de hac re.

autem

autem fieri incipientibus respicite & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra?] Quorsum illud [Cum videritis hæc fieri, scitote quia prope est in ianuis?] Quorsum illud? [Nisi venerit discessio primum & reuelatus fuerit homo peccati?] At non definit diem hæc ratio, sed cito instare docet. Imo vero definit maxime. Siquidem regni Antichristi dies & menses & anni definiuntur. Mox vero adduntur dies quadraginta quinque. Etenim quo alio sensu intelligi possit eum esse beatum qui præstolatur vsque ad dies mille trecentos triginta quinque, neque quisquam explicat, neque explicare potest, nisi quemadmodum Hieronymus ex veteri Ecclesiastica traditione declarat. Bene autem Daniel scripsit, [Et non intelligent impij: porro docti intelligent.] Nam neque tot documentis admoniti impij à suo scelere cessabunt, neque vltimum iudicium malis suis attenti digna emendatione expectabunt. Electi sane cum rebus ipsis excitati, tum diuini verbi meditatione instructi, se se magis ac magis ad diem illum tremendum parabunt & munient, quos merito beatos vel ea maxime ratione scriptura Danielis verissima prædicat.

Luc. 21.
Matth. 24.
2. Thess. 2.
Dan. 11.

Iam quid rerum instet, quãta magnitudo signorum & prodigiorum in illo supremo mundi spiritu cernenda sit, ex interitu Antichristi vsque ad vltimum diem per ineffabile illud sesquimensis interuallum, sæpe & copiose sacra Scriptura commemorat. Tunc enim solis & lunæ tristissimi vultus, tunc siderum lapsus, & totius cæli mœstissimi conspectus, tunc maris efferuescentis fluctus immensi, tunc fragor terræ & montium, & tremores horrendi, tunc cælestis iræ indices flammæ, fulminum ac tempestatum terribiles iactus, tunc elementorum omnium funestissima commutatio, tunc animalium interitũ suũ præsentientium mugitus & gemitus duri, tunc sæuientium in impios omnium creaturarum facies excandescens, tunc fluminum & fontium in cruorem versio, tunc denique totius machinæ mũdi iam ruentis quidam velut horribilis crepitus, quo miseri mortales tene-

4 Signa diẽ iudicij denũtiantia statim post interitum Antichristi futura.

 buntur

buntur attoniti, malorum impendentium expectatione defixi. Fore autem vt post Antichristi exitiũ illa signa sequantur, quæ Scriptura commemorat, quamuis alij aliter sapiant, equidem ex Euangelica lectione certum mihi persuadeo. Christi Redemptoris nostri quæso expendite verba apud Matthæum, quæ ita habent, [Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi.] Hæc de persecutione sæuissima Antichristi dici & patres fere omnes, paucis exceptis, consentiunt, & quæ sequuntur manifestè indicant. [Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus aut illic nolite credere, & cætera.] Dies autem illos quos breuiatos asserit propter electos, erunt anni illi tres cum dimidio, quibus tempestas Ecclesiæ atrocissima detonabit. Sequitur autem Euangelico contextu (adeste animis quæso) [statim autem, inquit, post tribulationem dierum illorum, Sol obscurabitur & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ & videbunt filium hominis venientem in nubibus] & cætera. Hic de ipso iudicij die, & de signis eum proximè antecedentibus esse sermonem, nemo potest negare. Dicit porrò Christus hæc signa edenda esse post tribulationem dierum illorum statim: illorum inquam dierum, quos dixerat breuiatos propter electos. Apertissime ergo denuntiat post mortem Antichristi signa illa horribilia futura, quæ signa finis ipse mundi certissimè consequetur. Hoc enim erat væ tertium quod aquila illa Apocalypsis insonuit, sicut Scripturæ seriem consideranti facile patet: [Væ, væ, væ, habitantibus in terra] & mox [væ secundum abijt, & væ tertium veniet cito.] Hæ sunt septem phialæ plenæ iracundiæ Dei à septem Angelis effundendæ. Hæ plagæ AEgypti ante egressum filiorum Dei significatæ. De quibus quoniam nobis dicendum est fusius alia concione, nunc finis dicendi fiat, illo carmine pronuntiato,

Matth. 24.

Hieron. August. Ambr. Greg. *Beda, Thomas, Bonauent. li. 4. de nouiss. tẽporibus. c. 7.*

Apoc. 8. *Apoc. 11. Apoc. 15.*

Exod. 8. 9. 10. 11.

quod à pijs & sanctis post illum supremum agonem Deo canendum Ioannes refert in hæc verba: [Magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: iustæ & veræ sunt viæ tuæ Rex seculorum. Quis non timebit te Domine & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient & adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.] Hoc sancto Dei timore muniti, enitamur fratres sic vitam puram atque integram ducere, vt inter victrices beatorum acies, palmam adeptæ de impio tyranno victoriæ, sempiternam reportemus. *Apoc. 15.*

IN DOMINICA PRIMA ADVENTVS.

CONCIO PRIMA.

Erunt signa in Sole & Luna & stellis. Lucæ 21.

CVM aduentum Domini priorem in mundum, qui fuit ex felici ac salutari partu virginis, Ecclesia sancta hoc tempore colat & celebret, ob idque dies hosce omnes de aduentu appellari præcipiat, mirari non immerito quisquam posit, quid sit quod primam hanc Dominicam, quæ caput est ac cæterarum princeps, de iudicio potius extremo, deque posteriori Domini aduentu nos cómonere voluerit. Quid enim alienius ab illa suauitate & clementia Saluatoris, hac seueritate incredibili iudicis? Quid habet commune cum leone agnus? quid præsepe & incuna-

1 Meritò ab Ecclesia vtrunq; Domini aduentũ vno tempore commemorari.

incunabula dulcissimi infantuli cum horribili quæsitoris tribunali? Quid ad Bethleem tugurium & pastores præ gaudio festinantes, & montes stillantes lactis & mellis dulcedinem, quid facit ad choros angelorum læta nuntia canentes, commemoratio vallis Iosaphat, terror totius orbis, hominum trepidatio, cæli funestissima facies, omnium denique rerum extrema perturbatio? Sed magno nimirum consilio Ecclesia hæc tam diuersa cõiungit, atque vno eodemque tempore vtrunque aduentum & Saluatoris & iudicis ob oculos nobis ponit, cum sane Prophetam imitata, qui aiebat, [Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.] Quo loco Augustinus admodum opportune: [Nemo sibi ad impunitatem blandiatur de misericordia Dei, quia est iudicium: & nemo in melius commutatus exhorreat iudicium Dei, quia præcedit misericordia Dei. Si temporibus distinguamus hęc duo, inuenimus modo tempus esse misericordiæ, futurũ autem tempus iudicij.] Vtrunque ergo cogitandũ, vtrunque Deo concinendum. Existit perfecta quædam harmonia atque concentus ex sonis plane discrepãtibus: atque illud sublime diuinæ misericordiæ, quæ excellit omnia opera Dei, cum hoc profundo diuini iudicij (sunt enim iudicia Dei abyssus multa) non solum iucundum sed salutarem etiam concentum efficit. Nimis dulcia fastidium mouere solent, nimis acria exacerbant: mediocriter temperata, & gustum habent, & salutaria sunt. Itaque ne vel nimia fiducia negligentiam pariat, vel timor immoderatus in desperationem vertatur, vterque aduentus Christi opportune cælesti quadam arte coniungitur, vt discat Christianus populus & timere sperando, & sperare timẽdo, illudque obseruet quod scriptum est, [Exultate ei cũ tremore.] Quod Ecclesia facit, vt vtrunque Christi aduentum simul proponat, id vnicuique faciendum, vt de vtroque simul cogitet, Bernardus persuadet: [Nec vero solum cogitetis aduentum, quo venit quærere & saluum facere quod perierat, sed & illum nihilominus, quo veniet & assumet nos ad seipsum. Vtinam circa hos duos

Psal. 100. *August. in Psal. 100.* *Psal. 144.* *Psal. 35.* *Psal. 2.* *Bernardus serm. 4. de Aduentu.*

aduentus

aduentus iugi meditatione versemini. Vtinam dormiatis inter medios cleros. Hæc enim sunt duo brachia spōsi inter quæ sponsa dormiens aiebat, Leua eius sub capite meo & dextera eius amplexabitur me.] Itaque brachia duo duos Domini aduentus Bernardus censet, quibus complexus salutaris piarum mentium fit. Atque in vtroque sane Dominico aduentu inuenimus iudiciū, in vtroque misericordiam. Nam si in priore nullus esset iudicio locus non diceret profecto Christus. [Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras.] Sed iudicium illud expectandum atque optandum homini fuit. Quamobrem Scriptura dicit, cum de eo aduentu loquitur: [Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt à conspectu Domini, quoniam venit iudicare terram.] Ideo plausus & festas acclamationes venienti Domino mundus præbet, quòd misericordia plenus consulere saluti hominum amet. [Neque enim venit filius hominis, ait ipse, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mūdus per eum.] Itaque in hoc tenet aduentu misericordia præcipuas partes. Neque vero vacat prorsus misericordia ille alter aduentus. Non enim diceret suis Christus, [His ita fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quia appropinquat redemptio vestra.] Habet ergo, habet sine dubio aliquid lætum & iucundum secundus aduentus diesque iudicij. Verum eminebit tot tantisque partibus seueritas ac terror extremus, vt vix illud lætitiæ quod ad paucissimos pertinebit, appareat. Itaque iustitia tunc diuina maxime excellet, & vt ait Scriptura: [Cognoscetur Dominus iudicia faciens.] Neque enim tunc montes stillabunt dulcedinem, & colles fluent lacte & melle: sed audient potius miserabiles gemitus appellantium, [Montes cadite super nos & colles operite nos.] Neque ad illum aduentum flumina plaudent manu, sed [concurrent potius duriter flumina.] Quemadmodum sacræ literæ habent. Ergo cognitio tantæ calamitatis & cladis, iure optimo in ipso statim initio ab Ecclesia fidelibus proponitur, vt qui merito iudicem timēt, Saluato-

Ioan. 12.
Psal. 97.
Ioan. 3.
Luc. 21.
Psal. 9.
Oseæ 10.
Sapien. 5.

rem libenter accipiant,& iudicij futuri expectatione cõmoti misericordia præsenti se dignos præbeant, & [qui Redemptorem læti suscipiunt, vt precatur Ecclesia, venientem quoque iudicem videant securi.] Nanque vt Gregorius hodierna homilia dixit, [Aduentum æterni iudicis tanto securius quandoque videbimus, quanto nũc destructionem eius timendo præuenimus.] Hoc demum pacto læta tristibus temperãdo, fit rite quod ex lege præcipitur, vt ad esum dulcem agni paschalis, lactucæ syluestres acerbæque adhibeantur.

Greg. homil. 1. in Euang.

Exod. 12.

2 Etiã externis innotuisse, iudicij diẽ fore.

Fore autem, vt quodam die simul homines iudicentur vniuersi, simul causæ omnium definiantur, quod fides Christiana obnixè tenet, non solum sacræ literæ prophe ticæ atque Apostolicæ per omnes penè paginas habent, sed externi quoque scriptores testatum suis literis reliquerunt. Ac primum de Sybillis esse dubium non potest, quarum versus Euangelicis oraculis simillimos Eusebius Græcè, Augustinus Latinè recitãt. [Iudicij signum tellus sudore madescet, E cælo rex adueniet per secla futurus, Scilicet, in carnem præsens vt iudicet orbem. Vnde Deũ cernent incredulus atq; fidelis, Celsum cum sanctis, æui iam termino in ipso.] Et cætera quæ de iudicio vaticinatur Sybilla Erythrea vsque ad viginti septem versus. Lactantius etiam alios quosdam versus recitat Sybillæ de tempore extremo iudicij. Beatus etiam Prosper alios refert de Sybilla satis vulgata. Deinde Platonis cuius est inter Philosophos clarissimum nomen, sententia extat ea de re admirabilis in dialogo quodam de anima, vbi verba Socratis inducit hæc, [Hoc autem ô viri iustum est cogitare, si anima sit immortalis, eam non solum temporis huius, in quo viuere dicimur, verum etiam vniuersi gratia, curatione plurimum indigere. Nam graue periculum fore putandum est, si quis neglexerit animam. Si enim mors totius dissolutio esset, nimirum improbi lucrarentur, cum & à corpore & ab eorum prauitate, cum anima liberarentur. Nunc autem cũ anima immortalis appareat, Nulla superest malorum declinatio, nulla salus, nisi vt

Euseb. in sermone Dominico.
August. 18. de ciuitate. cap. 23.
Lactan. lib. 7. c. 19.
Prosper de diuin. prædict. p. 3. c. 20.
Plato in Phedone siue de anima.

optima

optima & prudentissima fiat. Nihil enim aliud cum migrat ad manes anima secum transfert, præter educationem & eruditionem. Quæ quidem statim in principio transmigrationis illius, ei qui mortuus est, plurimum vel prodesse vel obesse dicuntur. Ferunt enim quemlibet hinc illuc emigrantem ab eo dæmone, quem viuus sortitus fuerat, in locum quendam dici, vbi oporteat omnes vna collectos iudicari.] Huc vsque Socratis vel Platonis potius oratio, quæ tum de immortalitate animæ tum de iudicio futuro, vbi omnes vna collecti iudicentur, veritati consentanea est. Neque dubitamus à primis parentibus humani generis veluti per manus eiusmodi sermones de futuro die iudicij traditos à Philosophis poetisque conseruatos. Vnde illud quoque cuiusdam Poetæ illustris, [Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus, Quo mare, quo tellus, quo summus & ardeat æther.] Nam à prima origine mundi eius rei cognitionem tanquam maxime necessariæ inditam mortalibus, deductamq; in posteros, fidem facere potest Iudas Apostolus ita scribens: [Prophetauit autem de his septimus ab Adam Enoch dicens, Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impij.] Sed cum res in confesso sit, neq; testibus egeat: illud nõ absurde quæritur, quamobrem iudiciũ illud vniuersale diuinitus decernatur, cũ sint omnes homines ante illũ diem iam iudicati. Nam Apostoli Pauli sententia est. [Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem iudicium.] Atque in ipso statim exitu vitæ tã probos quã improbos iudicari, pœnasq; vel præmia pro meritis suscipere, apertè demõstrat diuitis epulonis & Lazari mendici Euãgelica narratio. Quod si vniuscuiusque causa à supremo iudice, cum primum finit hanc vitam, expeditur, quid opus fuit alio iudicio? An emendari debet in illo, si quid in hoc erratũ est? Ea enim solet esse ratio humanorum iudiciorum

Ouidius in Metamor.

Iud. 1.

Heb. 9.

Luc. 16.

repeten-

repetendorum. Atqui iudex & idem est, & scientia actuū omnium æqualis atque vna. Sed magnas sine dubio rationes habet extremi generalisque iudicij cōstitutio: eas cognoscere atque attentius cogitare mirificè pios iuuat.

3 *Iudicium externum & visibile decere naturam hominis ex animo & corpore constitutum.*

Damasc. li. 4. de fide. c. 28. Eadem ratione docet necessitatem iudicij generalis.

S. Tho. 3. p. q. 59. art. 5.

2. Cor. 5.

Ac quanuis hæc res, vt omnes diuinæ, plurimas nobis haud vestigabiles rationes habeat: tamen elucent nōnullæ, quarum tres potissimum afferemus. Primum, omnis homo animo constat & corpore: atque eorum, quæ egit per corpus & animum, nō animo solum, sed corpore etiā vel præmia vel pœnas meritas suscipere debet, quemadmodum Ioannes Damascenus scite argumentatur. Quare iudicium fiat necesse est non occultum & spirituale tantummodo, quod animi proprium est, sed externum etiam atque visibile, quod vtrique substantiæ congruat. Eam sane causam insinuare mihi videtur Apostolus cum scribit. [Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit siue bonum siue malum.] Quæ verba illud indicant, quoniam bona & mala in corpore gesta sunt, oportere corporaliter ad tribunal Christi homines sisti. Nam siquidem ad salutem hominum Deus comparandam homo existere voluit, ita ad eorundem hominum iudicium statuendum homo profecto apparere debet: neque id tacuit ipse cum dixit, [Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.] Ideo enim [Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio] quia filius, non pater, est factus hominis filius. Itaque adiungit, [Nolite mirari hoc, quia venit hora quando omnes qui in monumentis sunt audient vocem eius: & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.] Ergo oculis hisce atque hoc corpore, quod sumus induti, spectare habemus iudicem nostrum Christum, quod improbis summo terrori, bonis omnibus singulari lætitiæ sit. Quorum de numero beatus ille dicebat, [Scio enim quod Redēptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo

Ioan. 5.

Iob 19.

Deum

Deum Saluatorem meum: quem visurus sum ego ipse & oculi mei conspecturi sunt,& non alius,reposita est hæc spes mea in sinu meo.] Multum ea firmissima spes subleuat animum in laboribus,multum ad vitæ puritatem tenendam iuuat,sicut scriptū est·[Et omnis qui habet hanc *1.Ioan.3.*
spem in eo, sanctificat se sicut & ille sanctus est.] Quantum verò fiduciæ,quantum lætitiæ perfectis afferat futuri iudicij dies animo repetita,indicat satis beatus Cypria *Cyprian.lib.*
nus exclamans: [O dies ille qualis & quantus adueniet *4.epist.6.*
fratres dilectissimi cum cœperit populum suum Dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorū merita recognoscere: mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare: nobis vero mercedem fidei & deuotionis exsoluere. Quæ erit illa gloria, & quanta lætitia admitti vt Deum videas: honorari, vt cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias.] Huc vsque Cyprianus.

Ad hæc in iudicio quidem singulorum Deus sanè ap- 4 *Iudicio vniuersali Dei iustitiā maxime cognosci.*
paret vt est,iustus: at in vniuerso omnium iudicio declaratur iustissimus. Vt enim in aliquo pulchro corpore, partes singulæ per se spectatæ pulchræ sunt, eædem simul conspectæ,longe pulchriores existunt,sic plane iustitia Dei toto simul orbe iudicato, longe amplius eminet,atque elucet. Vna quidem vox hominis cum suauis est,sonat iucundè:eadem cum alijs artificiose modulatur sonat multo suauius,concentumque mirificum facit. Atque iudicium plane cuiusque per se mirabile est,omnium autem hominum iudicia simul proposita,vim omni admiratione maiorem habent ad demonstrandam Dei vel iustitiam vel sapientiam vel maiestatem. Cum conderet orbem Deus per partes suas de re vnaquaque narrat scri-
ptum.[Vidit Deus quod esset bonum.] Iam tota mundi Genes.1.
fabricatione absoluta sic narrat: [Vidit ergo Deus cun- Genes.2.
cta quæ fecerat,& erant valde bona.] Itaque erant quidem singula bona,cuncta autem bona valde. Quo pacto de iudicijs singulorum, quod iusta fuerint, de omnium

iudicijs simul cõspectis, quod iustissima dicere recte possimus. Etenim tunc maxime perspicietur quæ sit illa potentia, quæ maiestas, quæ sapientiæ magnitudo, quæ illa Dei in bonos magnificentia, quæ in prauos tam extimescenda seueritas. [Cognoscetur (inquit Dauid) Deus iudicia faciens.] Mirabilem tunc causæ inter se collatæ diuersæ splendorem Dei maiestatis efficient. Tunc Niniuitæ Hierosolymitanos condemnabunt, quod illi pœnitentiam egerint prædicatione Ionæ, hi pœnitentiam Christi prædicatione non egerint. Tunc Tyrus & Sydõ Iudaicas ciuitates Bethsaida, Corozaim, & Capharnaum iudicio amplius grauabunt suo. Tunc Lazarus pauper & vlcerosus diuitem purpuratum & superbum despiciet atque contemnet. Tunc duodecim illi egeni Christi disci puli duodecim tribus Israel iudicabunt. Tunc denique ius dicent in ipsos suos iudices, martyres, cæteríque serui Christi, hic modo cõtempti, conculcati, pessundati. Quale illud spectaculum erit, cernere tyrannos superbissimos ante sanctorum subsellia trementes, nudos, pauitantes, demisso vultu, totis lateribus palpitantes? [Venient (ait Scriptura) in cogitatione peccatorum suorum timidi: & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerũt.] Atque alio in loco, [Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis: ad alligandos reges eorum in cõpedibus, & nobiles eorũ in manuis ferreis: vt faciãt in eis iudiciũ cõscriptũ.] Vocat conscriptum iudicium, quod ex diuino decreto & lege faciendum est, quo sancti diuinitus data potestate impios sententijs omnibus sunt condemnaturi. Atque ea rerum vicissitudo, ea variarum causarum collatio, ea permutatio locorum cũ de reis iudices, de iudicibus rei fiẽt, vt sine vninersali iudicio constare non potest, ita præstat diuinæ iustitiæ splendorem omnibus modis mirabilem.

Psal. 9. *Matth. 12.* *Matth. 11.* *Luc. 16.* *Matth. 19.* *Sapien. 4.* *Sapien. 5.* *Psal. 149.*

5 Iudicium publicum fie

Iam tertia huic consentanea ratio accedit, quod in iudicio singulari, vnicuique sua tantum sententia nota fiat, at in

at in illo vniuersali, cæteris omnibus innotescit. Nā quid peculiari iudicio cuiusq; peractum fuerit, ni causæ communicentur, alij scire non possunt. Multi sunt, quos mundus damnat immerito, multi improbi fraude & mendacio tecti, boni putantur. Quare quid veritas habeat Dei iudicio manifesto demōstrabitur: [O quot virgines (Hieronymus exclamat) & quantorum infamata pudicitia à Deo iudice coronabitur. Quanti illic elingues & muti feliciores loquacibus erunt?] Fama vel infamia hominum non amplius falsos titulos præferent: quid quisque fuerit, tunc liquido perspicietur. Ob eam vel maxime rem necesse fuit absolutis omnium singularibus iudicijs, iudicium cunctorum vniuersale constitui, vt vnusquisq; omnium causas, omnes vniuscuiusque cognoscere posśint. Cuius rei nonnullam speciem præbet Inquisitorum fidei actio illa celebris, quæ fit Hispanico perlaudabili more, cum publico theatro constituto omnes rei simul producuntur, & quæ secreto ante iudicio de quouis fuerant latæ sententiæ, palàm recitatis causis, cunctis audientibus, pronuntiantur. Quæ res quantum terroris habeat, quam suspensis omnium animis, quam auribus erectis accipiatur, facilius est meminisse, quam dicere. Itaque ad eum modum tua quisquis es, ò homo, scelera omnia, flagitia, atque ipsa occultiśsima cogitata vniuerso orbi patebunt, dete gentes omnes, deque tuis actibus omnibus cognitione accepta pleniśsima sententiam laturæ sunt, & iustiśsimi iudicis iudicium comprobaturæ. Audi si vis te admonentem Deum: [Finis venit, venit finis, super quatuor plagas terræ, & ponam contra te omnes abominationes tuas, & non parcet oculus meus super te: & abominationes tuæ in medio tui erunt.] O cogitatu etiam grauem ignominiam, ò non ferendum tot vultuum cælestium, humanorum atque ipsius præsertim Dei conspectum. Audi alium item Prophetam. [Reuelabo (inquit) pudenda tua.] Si in ipsa secreta & salutari diuinitus instituta confeśsione, apud sacerdotem vix pudori imperas tuo, si tot septus arcani præsidijs, tot

ri oportere, vt omnes omnium causas & sententias norint.

Hierony. in reg. monachorum.

Ezech. 4.

Nahum 3.

ſalutis commodis incitatus, tamen ad patefaciendum occulta tua flagitia trepidas, vixq́ue multa allata tibi vi præ verecundia aliquid effaris, quid erit cum in omnium hominum conſpectu tua omnia crimina prodentur? quid frontis? quid mentis habiturus es? Magnus quidem Baſilius omni ſupplicio grauiorem cenſet ignominiam illam. Verba tanti patris altius repetam quod & rei de qua agimus perquam accommoda ſunt; & habent ipſa admonitionem valde ſalutarem. [Si quando te ſenſeris (inquit) ad vnum aliquod cieri & proſilire peccatū, mihi ad mentem reuoca formidabile illud nec vlli mortalium tolerabile Chriſti iudicium, in quo quidem præſidet iudex in alto & ſublimi throno: Aſtabit autē creatura omnis prætrepida & intremiſcens ad ipſius glorioſum & illuſtrem aduentum. Eo ſinguli quiq́ue ſiſtentur, de his examinādi quæ quiſque geſsit in viuis. Deinde eos qui multa perperam in vita admiſerunt, horrendi quidam ac triſtes circunſtabunt dæmones, ignem paratum contuentes, ignem ſpirantes propter propoſiti amarulentiam, vultum præferentes nocti aſsimilem, pro mœrore atque hominum odio. Subinde conſpicient barathrum in imum patens, tenebras impermeabiles quidem illas, ignemq́ue obſcurum cauſticas quidem vires habentem, luce vero deſtitutum. Inde vermium innumerabilium genus venenoſum ac carniuorum, eſitans quidem ſemper, nec tamen ſe exatians, intolerabiles dolores morſibus infligens. Poſtremo omnium duriſsimam pœnam, probrum illud & verecundiam ſempiternā.] Quæ ſanctiſsimi viri oratio quamuis tardos & duros animos permouere ac percellere debet. Ergo opportunè cū licet turpitudines noſtras deponamus, maculas eluamus, ne ſempiterna ignominia afficiamur: Dei conſilium amicum, in amicam infidelem capiamus: [Auferat ait fornicationes ſuas à facie ſua, & adulteria ſua de medio vberum ſuorum: ne forte expoliem eā nudam, & ſtatuam ſecundùm diem natiuitatis ſuæ.] Ea profecto ignominia & non ferenda turpitudinis meretriciæ nuditas, illius diei propria eſt, cum iudicia Dei antea occulta,

Baſilius in Pſal. 33.

Oſeæ. 2.

occulta, manifesta & aperta ita fient, vt cælum ipsum ac terra omnis iustitiæ diuinæ suffragijs cunctis testimoniū dictura sint. Quare vocem cælestium cantorum & carmē illud Ioannes audisse se refert. [Laus & gloria & virtus *Apoc. 19.* Deo nostro est: quia vera & iusta sunt iudicia eius, qui iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram.] Neque dissimile illud alterum carmen horum, quod idem recitat: [Magna & mirabilia sunt opera tua Domine *Apoc. 15.* Deus omnipotens: iustæ & veræ sunt viæ tuæ rex seculorum. Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient & adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.] Hoc carmen oro vos nunquam de mente, nunquam de cogitatione deponite: quo diuini timoris pleni diem illum sanctè & incorruptè expectetis, quo Dei admirabilia iudicia manifesta quidem omnibus, sed non æquè omnibus iucunda futura sunt.

*

D IN

IN EADEM DOMINICA CONCIO SECVNDA.

Erunt signa in Sole & Luna & stellis, & in terris pressura gentium. Luc. 21.

1 Iudicij diem instar prælij magni in diuinis literis narrari.

DIEM iudicij Scripturæ diuinæ magnum prædicant, & diem Domini proprio nomine vocant, in quo nimirum Christus regnaturus gloriose ac de hostibus suis omnibus victis ac profligatis triumphaturus sit in perpetuum. Cuius diei magnitudinem, quoniam humanæ mētes sunt ad cognoscendam rem tantam imbecilles & infirmæ: multis varijsq; modis eædē literæ sacræ declarant, atq; similibus vtuntur ex rebus lōge diuersis petitis, quò melius & plenius quid illud negotij sit, cogitetur. Nā modo vindemiā quandā inducunt, & botros à vinea abstractos, & calcatos in lacu iræ Dei, quorum tantus liquor vel cruor potius effluxerit, vt frænos equorum calcantiū resperserit: modo messem copiosissimam narrant, quæ acutissima falce demessa fuerit, ex eademq;, purgato probè frumento, tum paleæ, tum loliū omne in ignē semper arsurū cōijciatur. Iam expiscationem & sagenam audimus, & piscatores in litore pisces bonos mittentes in vasa, malos & ineptos proijcientes: iam nuptias & cōuiuiū magnificū, atq; admitti quidem virgines prudentes & prouidas, fatuas & importunas quāuis valde pulsent, excludi & repelli. Sed ad diē iudicij illū aptius exprimēdū frequētissimū est & sacris authoribus familiarissimū, prælij cuiusdā & conflictus acerrimi imagine irā Dei in peccatores atq; vindictā

Apoc. 14.
Ioel 3.
Matth. 13.
Matth. 25.
Esai. 25.

tunc

tunc penitus effusam demõstrare. Sic apud Ioelem legimus:[A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli, Sol, & Luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splẽdorem suum. Et Dñs dedit vocẽ suã ante faciẽ exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius. Magnus enim dies Domini, & terribilis valde, & quis sustinebit eum?] Hæc licet de Chaldæorũ in Hierosolymã irruptione Hieronymus, & Theodoretus intelligant à Ioele prædicta: tamen præcipuè ad diẽ iudicij pertinere, cuius ea vastatio Chaldæorũ, imago fuit, neq; ipsi tacent, & tenor prophetici sermonis apertè indicat. Itaq; aduentum Dñi ad iudiciũ tanquã ducis ad prælium cõmittendum festinantis describunt: quemadmodũ Origines pulchrè cõmemorat. Hoc igitur simile, quo nullum puto aptius afferri posse, persequamur, atq; ad omnes ferè partes illius iudicij explicãdas, quæ de eo prælio Scriptura cõmemorat, pferamus. Quod quidẽ præliũ, in quo de summa imperij æterni dimicabitur, in primis dignus Deo apparatus antecedet: Quem breui complexus est Sapiẽs, cũ dixit, [Armabit creaturã in vltionẽ inimicorũ, & pugnabit cũ illo orbis terrarũ cõtra insensatos.] Quod vero vsitatũ est, vt qui ad bellũ proficiscũtur, vestẽ mutent, & pro toga sagum more Romano sumant, neq; togati sed paludati exeãt, vt ipso tandẽ nouo militariq; habitu bellum instare declarent, id mihi plane videntur milites Dei facere, hoc est creaturæ illæ cælestes atq; hæ terrenæ, quæ appetente iã iudicij die, tanquã pacificam vestẽ exuent, militarẽ induent, vt quicunque vel Solem vel Lunam vel astra cætera aspexerit, ex ipsa cõmutatione habitus, ornamentis omnibus detractis, specie indignationis assumpta facile intelligat, bellum ea omnia vel potius funestissimã aliquam cladem parare. Huiusce rei signa tunc in omni creatura perspicua & certa cernere erit. Atq; hoc est planè quod Euangeliũ hodiernum cõmemorat. [Erunt signa in Sole & Luna & stellis, & in terra pressura gentium, præ confusione sonitus maris & fluctuum.] Quid est id aliud, quam quod Scriptura dixit, armari orbẽ terrarum

Ioel. 3.

Orige. hom. 30. in Mat.

Sapien. 5.

aduersus impios? Qui hunc armorum tantum apparatum sine magna formidine cogitet? Quis sine summo pauore in se conuersum expectet? quis ad illum funestum & tristem aspectum non mœreat? quis tanto significato terrore non vehementissime trepidet? Siquidem scriptum est:
Sophon.1. [Tribulabitur ibi fortis.]

2 Quis imperator, quæ tuba, quod signum in illo prælio.

Iam vero quod solent Imperatores in supremo conflictu facere, cum de summa rerum certatur, vt omnibus copijs dimicent, ipsi primi lectissimas acies obeant armati, milites suos cohortentur, animos certæ victoriæ pollicitatione accendant, commemoratione iniuriæ hostilis extimulent, id plane totum summus ille imperator Deus hoc loco egregie præstans in literis diuinis inducitur.
Sapien.5. Nam se se arma induentem ita demonstrant. [Accipiet armaturam zelus illius, induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum, sumet scutum inexpugnabile æquitatem, acuet autem diram iram in lanceam.] An potest egregius dux armis melioribus ac clarioribus indui? At qui armatum probè regem nostrum videmus, eundem cohortantem suos ad prælium, atque rei bene gerendæ ardentissimè instantẽ spectemus. Sic enim
Esai.13. alius Propheta narrat: [Dominus exercituum præcepit militiæ belli, venientibus de terra procul à summitate cæli. Dominus & vasa furoris eius, vt disperdat omnem terram.] Hunc paulò ante sic suos milites alloquentem demonstrat: [Leuate signum, exaltate vocem, leuate manũ & ingrediantur portas duces. Ego mandaui sanctificatis meis, & vocaui fortes in ira mea, exultantes in gloria mea.] Quæ quanuis de Medorum in Babylonios furore prædicta sint, tamẽ ad iudicij diem præcipuè referri perspicuum est. Neque desunt in eo supremo mundi conflictu, quæ solent in cæteris adhiberi, bellica vasa, instru-
Virgilius. menta tubarum atque signorum. [Ac tuba terribilem sonitum procul ære canoro] nulla vnquam ita dedit, vt illa
Apoc.10. quam Ioannes refert his verbis. [Angelus quem vidi stantem super mare & super terram leuauit manum suam ad cælum, & iurauit per viuentem in secula seculorum, quia tempus

tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli cum cœperit tuba canere, consumabitur mysterium Dei.] Hanc vocem septimi Angeli mox enuntiat. [Et septimus Angelus tuba cecinit: & factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes, Factum est regnum huius mundi Domini nostri & Christi eius: & regnabit in secula seculorum Amen.] Eandem septimi Angeli, quem nonnulli Michaelem putant, tubam Paulus commemorat, cum scribit, [In nouissima tuba; canet enim tuba:] atque alio in loco, [Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo.] Quibus concinit Euãgelium, vbi Christus ita denuntiat: [Mittet Angelos suos cum tuba & voce magna.] Idcirco Sophonias diem eum tubæ & clangoris appellat, cuius certè sonitu excitari iã nos atque euigilare par erat. Neque minorem oculis terrorem afferet signum Christi in die illo, quam tuba excitarit auribus. Nam de signo illo scriptum legimus, [Et tunc parebit signum filij hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ.] Hic Chrysostomus [Crux, inquit, Sole fulgentior videbitur: vt Iudæorum impudentia opprimatur crucem secum habẽs in iudicium veniet.] Sed quoniam Imperatoris, signique illius, ac tubæ nouissimæ partes explicui, qualis ac quantus exercitus sit, & quibus modis instructus, dicere oportet.

Apoc. 12.
1. Cor. 15.
1. Thess. 4.
Matth. 24.
Sophon. 1.
Matth. 24.
Chrysost. homil. 77. in Matth.
Ioel 2.

3 Ac Ioel Propheta castra Dei in illud prælium & multa esse prædicauit & fortia valde. In copijs vero militaribus tum equitatum tum peditum phalangem consideramus, vnde totius exercitus vires constant. Atque in illo terribili Dei exercitu cum omnis creatura militet, cælestis quidem, equitatus locum, peditum terrena tenere videatur. Et quoniam in magnis prælijs equitatus ferè præcedit, deinde peditum phalanges conserta manu rẽ gerunt, mox cæsis fugatisq; hostibus victricia signa in mœnibus atque arcibus eriguntur, tandem captas vrbes ignis consumit, deinceps consideremus quemadmodũ in illo magno Domini die ex ordine illa omnia gerantur. Equitatum sanè, vt dixi, cogitare possumus nobilissimam creaturam

Quid furoris præ se ferat in illo prælio militia cælestis.

Angelicam & cælestem. Angelos non defuturos officio,
Psal. 102. qui sunt [potentes virtute ad faciendum verbum illius,]
4. Reg. 19. ex quibus vnus nocte vna centum octoginta quinque ho
minum millia cædere valuit, Christus exposuit cum di-
Matth. 24. xit: [Virtutes cælorum commouebuntur,] inusitatum &
properatum quendam cursum significans, vt non iam ho
minibus administrent salutem, sed certum potius interi-
2. Pet. 3. tum afferant. Ipsi [cæli magno impetu transient] teste
Petro: Deo quippe irato necesse erit omnium procerum
statum commoueri. Quid cæli præclarissima portio, Sol,
Matth. 24. Luna, sidera omnia? [Sol inquit obscurabitur, Luna nō da
bit lumen suum, & stellæ cadent de cælo.] Quis ad illum
Solis tristissimum conspectum non mœrebit? Quis Lu-
næ sanguineum fuscumq; colorem aspiciens, astrorumq;
fulgores extinctos non expauescet? [Erunt signa in Sole
& Luna & stellis.] Quā funesta qua visu horribilia signa?
Neque solum Euangelia id loquuntur, neque Prophetæ
Esai. 13. solum Esaias, & Ioel & Ezechiel: verumetiā & Sybillæ,
Ioel 2. quarum versus Augustinus recitat, [Eripitur Solis iubar
Ezech. 32. & chorus interit actus: Soluetur cælum, lunaris splendor
August. lib. obibit.] Itaque quanuis nonnulli Patres aliter interpre-
18. de ciuit. tentur: tamen certissimum esse debet, ea omnia ad terro-
c. 23. rem comparata, ita spectanda esse, vt prædicuntur. Defi-
ciet re vera lux Solis, & facies illius pulcherrimi ac læ-
tissimi astrorum principis, pulla tunc ac tristissima mor-
talibus apparebit: Luna cruento quodam atrore luctum
simul atque iram demonstrabit: stellæ omnes siue luci-
diores illæ, quos Planetas vocant, siue affixæ firmamen-
to, quoniam ab oculis intuentiū nullis nubibus obductæ
Matth. 24. paulatim subducētur, cadere videbuntur. Nā quod Mat-
Esai. 13. thæus dixit [stellæ cadent de cælo,] hoc Esaias explicat.
[Quoniā stellæ cæli & splendor earū nō expādent lumē
Ezech. 32. suū:] hoc etiā Ezechiel alijs verbis, [Operiam cum extin
ctus fueris, cælū, & nigrescere faciā stellas eius: Solem nu
be tegam, & Luna nō dabit lumen suum:] hoc deniq; Ioel
Ioel 2. 3. apertius: [A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli:
Sol & Luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splen

dorem suum.] Quid hic in tanta tamq; terribili cælestiũ potestatum indignatione & fremitu agat infœlix homo? Quis Dei iræ resistere se posse confidat? An potest quicquam formidolosius & terribilius cogitari, quam quod idem Propheta Ioel protinus adiungit, & nos repetere sæpe oportet, [Et Dominus (inquit) dedit vocem suam ante faciem exercitus sui, quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & fauentia verbũ eius: magnus enim dies Domini, & terribilis valde, & quis sustinebit eum.]

Cælestis quidã militia ita pugnabit aduersus impios, ac cæli facies, cuius est lumen iucundissimũ aspectu, mœstissime velata, tristitiam vehementem angoremq; afferet, motus autem & conuersio illa ordinatissima veluti dissoluta compage inæquali ac dissimili cursu pauorem maximum incutiet: chorus ipse siderum pulcherrimus, noua significatione furoris nihil non violentum præ se feret. Superna vero orbis parte ita pugnante, non erit inferioris creaturæ velut pedestris exercitus remissior opera. Terram fragoribus maximis agitandam ab Esaia est prædictum his verbis: [Cælum turbabo & mouebitur terra de loco suo propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius.] Cui Dauid & Aggæus & Apocalypsis Ioannis abundè attestantur, terræmotum futurum tunc omnium maximum, qui vnquã extiterint. Terram vero atque illius partes, montes, & valles, & tumulos, æmulabitur in pœna impijs irroganda mare: cuius tantam procellam atque eam fluctuum magnitudinem, cum æstum & sonitum Saluator denuntiat, vt exarescant homines præ timore. [Erit, inquit, in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore.] De toto enim elemento hoc aquæ, quod est in genus humanum alioqui placidum & maxime commodum, tunc vero atrociter furens, in sapientia ad hunc modum legimus: [Excandescet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter, contra illos stabit spiritus virtutis, & tanquam turbo venti, diuidet illos, & ad

4 Pugna elemẽtorum precedẽs iudicij diẽ contra peccatores.

Esai. 13. Psal. 75. Agg. 2. Apoc. 16.

Sapien. 5.

eremum perducet omnem terram iniquitas illorum.] Terra & mari ita sæuientibus, ipse aer, cuius flatu vitam hanc ducimus, nō mitiorem se dabit, qui præter infectionem pestiferam, etiam ostentis inusitatis & funestissimis summo omnes terrore percellet: neque terrebit solum monstris, verumetiam ignitis iaculis conficiet: de quare in eodem libro Sapientiæ scribitur: [Ibunt directè emissiones fulgurum, & tanquam à bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum insilient, & à petrosa ira plenæ mittentur grandines.] Apocalypsis vero sic ait: [Et septimus Angelus effudit phialam suā in aerē, & exiuit vox magna de templo à throno dicens, Factum est. Et facta sunt fulgura & voces & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis nunquam fuit ex quo homines esse cœperunt super terram, talis terræmotus sic magnus.] Ac mox: [Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines, & blasphemauerunt Deum homines propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer.] Omnium deniq; elementorum acerrimus ignis extremas partes in hac concertatione obibit, ac velut firmissimo robore, creaturarum pro Deo pugnantiū agmen claudet, scelestosque impressione facta funditus euertet ac profligabit. De quo scriptum Petrus reliquit: [Aduenie autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur: terra autem, & quæ in ea sunt opera, exurentur.] Et in Psalmo: [Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.] Daniel quoque eodem modo, [Fluuius igneus, rapidusq; à facie eius egrediebatur.] Sybilla deniq; quę Erythrea, vt Augustinus recitat. [Decidet è cælis ignisq; & sulphuris amnis.] Quæ si vera sunt intelligere facile potestis, fratres, quam sit illud formidandum certamen, quod pro iustitia contra iniustos, orbis terrarum atque vniuersa simul creatura suscipiet: vt qui in cūctis deliquimus, vt Gregorius ait, in cunctis feriamur, & qui omnium regem omnia nobis benigne largientem ingrati offendimus; omnium rerum aduersum nos conuersa tela sentiamus.

Sapien. 5. Apoc. 16. 2. Pet. 3. Psal. 96. Dan. 7. Aug. 18. de ciuit. c. 23. Greg. hom. 35. in Euangel.

tiamus. Placet Beati Hippolyti verba referre de eius tem poris angustijs & terroribus. [Tunc sonabit tuba & exci tabit dormientes è profundissimis terræ: & omnes asta- bunt expectantes iusti atque terribilis iudicij aduentum in timore & tremore inenarrabili. Fluuius enim igneus egrediens cum furore instar maris sæui exuret montes & colles, & mare delebit, & æthera inflāmatione dissoluet. Stellæ cadent de cælo, Sol conuertetur in tenebras, & Lu na in sanguinem, cælum more libri volutabitur. Exuretur vniuersa terra propter opera, quæ in ea corruperunt ho- mines.] Quis ad hæc Hippolyti verba nō perhorrescat? Quæ cum ita sint merito Beatus Iob ita se comparabat, vt ab ea cogitatione auelli nunquam posset, quis ipse esset, quis ille quem iratum ferre non posset. [Semper (inquit) quasi tumentes fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.] Etenim quis & quantus es homo peccator, vt ex altera parte obsistere his tātis Dei exercitibus possis? aut qua ratione, qua mente pugnare cum ijs copijs & con gredi queas? Quæ vires, quæ opes, quæ copiæ misero suppetunt, vbi ipsam tuam conscientiam infestam tibi re- perturus sis omni præsidio destitutus, omni defensione nudatus? Si sapimus, fratres, opportunè consulamus no- bis, rem nostram perditam, dum licet, pœnitentiæ consi- lijs recuperemus: iram furoremq; diuinū pijs studijs elee- mosynis copiosis, precibusque omnibus placemus. Idcir- co nunc ictum minatur, ne feriat, gladium intentat vt vulnus euitemus. Quippe [Non vult mortem peccatoris, sed potius vt conuertatur & viuat.]

Hippoly. de consummatione mūdi.

Iob 31.

Ezech. 18.

D 5 IN

IN EADEM DOMINICA CONCIO TERTIA.

Arescentibus hominibus præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi. Lucæ 21.

Apoc. 14.
Quam sit vtilis & necessari⁹ Dei timor hominibus.
Matth. 10.

IOANNES in Apocalypsi scribit vidisse se Angelũ volantem per medium cælum, Euangelium æternum tenentem, & voce maxima prædicantem: [Timete Deum & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius.] Christus vero Dominus bene nos admonet, eum timere, qui potest & corpus & animam perdere: vtilis plane timor is est, qui peccata cohibet, & commissa diluit. His enim tanquam clauis confixa mens iusti, vitijs ac cupiditatibus prauis non permouetur. Nam [cum caro, vt ait Sanctus Leo Papa, concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, præsidio crucis Christi mens rationalis instruitur: nec cupiditatibus noxijs ille ita cõsensit, quoniã continentiæ clauis & Dei timore transfigitur.] Quẽadmodũ dicebat Dauid. [Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui.] Nihil est enim quod ad continendum animum & lege Dei obfirmandum, æquè valeat atque cogitatio assidua intentaque diuini iudicij: cuius tãta erit acerbitas, vt præ timore & formidine, cum cœperit instare, homines exarescant. [Arescentibus, inquit, hominibus præ timore.] Verum vt idem Leo Papa distinxit, [Est timor, quo fides vera iustificat, est etiam timor, quo

Leo serm. 9. de Quadrag.
Psal. 118.
Leo serm. 8. de Paß. Domini.

quo conſcientia iniqua torquetur.] Nos ſi vtilem & ſalutarem timorem, qui ad iuſtificationem valet plurimum, de quo illud Gregorij Theologi eſt veriſsimum, [Dei metus firmus magiſter omnis omnino boni:] Si hunc inquā timorem capeſſere volumus non omittamus dum licet & opportunum eſt, Dei iudicium cogitare, imo vero ipſi nos iudicemus, ipſi tribunal iudicij illud excelſum aduerſus vitam noſtram perditam & mores conſceleratos ſubeamus, animaduerſuri ſeuerè in nos ipſos, Apoſtolicæ ſententiæ memores, [Si noſmetipſos diiudicaremus, nō vtique iudicaremur.] Id beatus Iob diligenter aiebat, qui de ſe refert, [ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.] Ad hoc valent diuinæ minæ, adhoc tela illa funeſta intentantur, vt declinemus ictum, cum poſſumus, atque ipſo terrore ſanemur. [Dediſti, ait, timentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus, vt liberentur dilecti tui.] [In arcu, ait Hilarius, præparatæ ad pœnam impijs iræ terror oſtenditur] cuius arcus ſagittas is poteſt effugere, qui opportunè præuidet. Quod ſi tempeſtatis ſubito obortæ dirus turbo ſolet adeò ſenſum hominum mentemque concutere, ſi fulminis ictus quominus conſpectus, ita exanimat atq; exangues reddit, quamuis robuſtos & audaces milites, quid erit illa horrenda tempeſtas? Quid ille turbo violentus? quid ignis immenſo terrore vndique ſæuiens? Nam ludicra hæc & nugatoria ſunt omnia, quæ cernimus, terricula, præ illius diei ſummo terrore, quando Deus ex compoſito ſeſe tremendum exhibere mortalibus ſtatuet? Audite Hieronymum de ea re diſertè & copioſe loquentem; [Si vmbrato repente cælo, Solis claritas noſtris aſpectibus denegetur, & productæ pluuiæ terris immineant: ſi commotis vt aſſolent, elementis, vt in rotam ſui curris tonitrua concitentur, & de hinc fulgurum iacula palpebris terribiliter obiecta coruſcent: quanquam & conſuetudine iſta contingant, paueſcimus, contremiſcimus, & proni ad terram depoſita ſuperbia ceruices ſubmittimus. Quid faciemus in illa die

Greg. Naz. in Iambicis.

1. Cor. 11.

Iob 42.

Pſal. 59.

Hilar. ſuper Pſal. 59.

Hierony. in regula monachorum. c. de timore vltimi iudicij.

illa die miseri, quando reuoluto cælo cum Angelicis virtutibus igneus Dominus totus adueniet? Quando cadentibus desuper stellis, Sol in tenebras, & in sanguinem Luna mutabitur? Quando omnes sicut cera liquescēt? Quando terra ardebit, & arescent flumina, & maria siccabūtur contra rerum naturam, & insumpto diuinitus humore ariditatem in aquis ignis operabitur? Quando peccatores dicent montibus, cadite super nos, & collibus, tegite nos? Quando vocabunt homines mortem, & vocata non veniet? Quando discrimina vertentur in vota, & quod semper oderunt homines, concupiscent?] Talium rerum consideratio, fratres, timorem modo parit fructuosum & salutarem: quo timore compunctio cordis agitur, lachrymæ piæ fluunt, pœnitentia opportuna, non illa inutilis & sera, suscipitur. Rectè igitur Angelus clamitabat ille, [Timete Dominum quia venit hora iudicij eius.] Rectè Iob Sanctus monebat: [Fugite à facie gladij, quia vltor iniquitatis gladius est, & scitote esse iudicium.]

Apoc. 14.
Iob 19.

2 Quantus sit futurus terror impiorum impendente die iudicij.

Enimuero quem timor hic sanctus & opportunus non commouet nunc, superest, vt timor ille alter percellat & cruciet, quo conscientia iniqua torquetur: qui plane timor nullas pietatis lachrymas excitat, nullam ad salutem viā ostēdit, sed excruciat & cōficit hominem, & penitus contabescere cogit, neq; ad pœnitentiam salutarem vocat, sed in desperationis barathrum immane præcipitat. An non id indicant Euangelica verba? [Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi.] Quod nisi Christus diceret, afflictum per exaggerantiam forsitan putaremus. Sed confirmat ita fore veritas summa, quæ aut falli, aut fallere nullo pacto potest. Eundem miserrimum & calamitosum statū hominū perditorum adueniente iudicij die describit Esaias his verbis: [Vlulate, inquit, quia prope est dies Domini, & sicut vastitas à Dño veniet. Propter hoc omnes manus dissoluētur, & omne cor hominis cōtabescet & conteretur. Torsiones & dolores tenebunt, quasi parturiēs dolebunt: vnusquisq; ad proximum suū stupebit, facies combustæ

Esai. 13.

bustæ vultus eorum.] Quæ prophetica verba iterum atq;
iterum repetenda & inculcanda sunt nobis, vt animo con
spiciamus, quantus sit ille terror, quæ perturbatio, quis
imis sensibus dolor, quæ rerum omnium extrema despe-
ratio, hominum infidelium & perditorum. Neq; mitiora
& iucundiora Ioel vaticinatur: [Quia venit dies Domi- *Ioel 2.*
ni, quia prope est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis
& turbinis, quasi mane expansum super montes, populus
multus & fortis: similis ei non fuit à principio, & post
eum non erit vsque in annos generationis & generatio-
nis. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens
flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post
eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. A fa-
cie eius cruciabuntur populi: omnes vultus redigentur
in ollam.] En quo perueniat pauoris magnitudo, vt mor
tales instar fictilium vasorum igni excoctorum, humo-
rem omnem vitalem, viresque & sensum ipsum, oppressi
ærumnis & magnitudine malorum amittant. Nam quod
Euangelium dixit: [Arescentibus hominibus præ timo-
re,] hoc Esaias dixit: [Facies combustæ vultus eorum,] *Esai. 13.*
hoc Ioel dixit: [Omnes vultus redigentur in ollam.] *Ioel 3.*
Hic si non penitus desipimus, euigilabimus. Si quid sen-
sus & mentis nobis relictum est, excutiemus de manibus
nugas, quas versamus & quibus tenemur: arripiemus salu
taria consilia, vt impendentem vndique cladem, cogita-
tione omni maiorem, tempestiuè euadamus. Neq; enim
erit tunc effugiendi locus, cum omnia infesta, omnia ho-
stilia reperturi sumus. Amos Propheta sic admonet: [Væ *Amos 5.*
desiderantibus diem Domini: ad quid eam vobis? dies Do
mini ista, tenebræ & non lux. Quomodo si fugiat vir à
facie leonis, & occurrat ei vrsus: & ingrediatur domum,
& innitatur manu sua super parietem, & mordeat eum co
luber. Nunquid non tenebræ dies Domini, & non lux: &
caligo & non splendor in ea?] Hoc propter eos Prophe-
ta dicit, qui in diem vltimum differunt bene agere, & de-
siderijs bonis fœti, nihil interim salutare pariunt. Qui-
bus id accidet, quod homini fugienti leonem, incurrenti
autem

autem in ferum vrsum, vtrunq; vero declinare satagēti & per murū ascendere conāti, sed vipereo ibi morsu interitu quem fugiebat reperto. Omnes creaturæ armabuntur aduersus impios: & erit aspectus occursusq; terribilis, siue in cælū oculos leuent, siue ad terram deijciant, siue in montes properent, siue se mari velint cōmittere, omnia sæua, omnia inimica & infesta reperient. Quo magis erit ipsa morte mortis timor atrox & horribilis. Id alius etiā

Sophon. 1. Propheta denuntiat: [Vox Dei Dñi amara: tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis: dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabūt vt cæci, quia Domino peccauerūt.] Quas cælestis oraculi voces, qui benignè oblatas repudiat & respuit, merito is in eas extremas ærumnas incidet, quas væcordibus & improuidis stultisq; huius seculi amatoribus diuinus sermo cōminatur. Placet viri eloquētissimi Lactantij Firmiani orationem recitare de tēporis illius miserijs & angustijs, vt depicta admoneant, ne exhibita crucient & conficiant. [Tunc vero, inquit, detestabile atq; abominandum tempus existet, quo nulli hominū sit vita iucūda. Eruentur funditus ciuitates atq; interibūt non modo ferro atque igne: verumetiam terremotibus assiduis, & eluuie aquarum, & morbis frequentibus & fame crebra: aer enim vitiabitur, & corruptus ac pestilens fiet, nec terra homini dabit fructum. Fontes quoque cum fluminibus arescent, vt ne potus quidē suppetat, & aquæ in sanguinem, aut amaritudinem mutabuntur. Propter hæc deficiēt & in terra quadrupedes, & in aëre volucres, & in mari pisces. Prodigia quoque in cælo mirabilia mentes hominum maximo terrore confundent, & crines cometarum, & Solis tenebræ, & color Lunæ, & candentiū siderum lapsus. Nec tamen hæc vsitato modo fient, sed existent subito & ignota & inuisa oculis astra: Sol in perpetuum fuscabitur, vt vix inter diem noctemq; discernatur. Luna iam non tribus deficiet horis, sed perpetuo san-

Lactant. Firmian. lib. 7. de diu præm. cap. 16.

guine

guine effusa meatus extraordinarios peraget: stellæ vero celeberrimæ cadent, vt cælum omne cæcum sine vllis lu minibus appareat. Montes quoque altissimi decident, & planis æquabuntur, mare innauigale constituetur. Ac ne quid mali hominum terræque desit, audietur è cælo tuba, itaque trepidabunt omnes, & ad luctuosum illũ sonitum contremiscent.] Huc vsque Lactantius.

Quæ quidem omnia diuinitus denuntiata & ostensa cum attentis animis susceperimus consideranda, & crebro nobiscum agitanda, ille erit plurimus & maximus fructus, vt vitam modo talem instituamus, qualem cupimus in illo die vltimo inueniri. Neque enim tunc emendandæ & in melius mutandæ tempus erit. Rapiemur subitò ad tribunal iudicis, moras patietur nullas apparitor durus, qui nos ad iudicium sistet, spatia constitutus dies maiora nemini permittet. Neque vero illa nos insipiens cogitatio fallat, diem iudicij procul abesse, tempus esse interiectum prolixum: territamenta ista longe superioribus iã ætatibus cani solita: neq; tamen rerũ quicquã esse commutatum. Eam impiã vel potius stultam cogitationẽ Petrus excutit acriter ita scribens. [Venient, inquit, in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes. Vbi est promissio aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturæ.] Quam rationem ita refellit, vt doceat exemplis veteribus de rebus futuris iudicandũ. Sic olim tempore Noe incredulos inopinato & subito diluuio perijsse, cui rei similem mũdi interitũ Saluator fore prædixit, hoc excepto quod tunc aqua, mox igne mũdus dissipabitur & delebitur. Sed verbis Apostolicis meli⁹ hoc cognoscetis, ita enĩ sequitur. [Latet enim eos hoc volẽtes, quod cæli erant prius & terra, de aqua & per aquã cõsistẽs Dei verbo: per quæ ille tũc mũdus aqua inundatus perijt. Cæli autẽ qui nunc sunt, & terra eodẽ verbo repositi sunt. igni reseruati in die iudicij, & perditionis impiorũ hominum.] Si per aquã, inquit, mũdus interijt tunc, qui ex aqua & per aquã cõstabat, quãto magis dissolui

3 Vnicuiq; hominũ instare diem iudicij.

2. Pet. 2.

Matth. 24.
Luc. 17.

2. Pet. 2.

dissolui per ignem poterit eodem illo Dei omnipotentis verbo iubente? Sed quæ sit ratio moræ quam cernimus, exponit iam: [Vnum vero hoc non lateat vos charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant, sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitētiam reuerti. Adueniet autem dies Domini vt fur.] Ita Petrus sapienter atque diuinè moras Domini patientiæ & correctionis ac pœnitentiæ nostræ expectationi deputat: finē tamē instare docet incertum, nequis desidia torpeat. Itaque merito celeriter venturum Dominū, imò omni temporis momento iam venientē existimare debemus. [Ecce iudex, ait Iacobus, ante ianuam assistit.] Neque secus per Malachiam ipse Deus: [Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum: nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.] Quem Iacobus dixit iudicem foribus iam astantem, eundem Malachias testem vocat velocem, cuius testimonio firmissimo & iudicio incorrupto nequaquam potest reus miserrimus repugnare. Quod si interituri mundi signa non conspicamur, si Solem, Lunā, sidera omnia nihil adhuc triste & funestum denuntiare cernimus, si terram consistere quietam, mare nullis extraordinarijs procellis fremere videmus, haud ideo nos liberos & solutos putemus timore iudicij. Mortem vnusquisque suam cogitet, quæ & incerta est, & sine dubio festinat. Tunc sibi mundum interire intelligat, cum ipse interit mundo. Nam vt Hieronymus dixit, [Dies Domini intelligendus est non solum iudicij dies, verumetiam exitus vniuscuiusque de corpore: quod enim iudicium futurum est omnibus, hoc in die mortis impletur.] Quare bene Augustinus admonet, atque ita disserit: [Cur omnibus dicit, quod ad eos solos pertineat, qui tunc erunt? nisi quia ad omnes pertinet eo modo quo dixi. Tunc enim vnicuiq; veniet dies ille, cum venerit ei dies, vt talis hinc exeat,

Iacobi 5. *Malach. 3.* *Hiero. super Ioel cap. 2.* *Aug. epist. 80. ad Hesychium.*

exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatū eum inueniat Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quē imparatum inuenerit suæ vitæ huius vltimus dies.] Qua sanctißimi ac sapientißimi Patris commentatione nihil esse vtilius potest, nihil verius. Quamobrem si prudenter cogitamus, ita nos comparare debemus, vt nobis iam iam imminere atque adeo incumbere iudicij vltimum diem arbitremur. Nam quod ad nos attinet, tunc nobis mundus iste finitur, cum vita finitur. Signa quoque illa mundi occumbentis in ipsa nostra morte non desunt. Quid enim aliud Salomon agit, cum accuratißimo sermone sic adhortatur? [Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni de quibus dicas, non mihi placent: antequam tenebrescat Sol & Luna, & lumen & stellæ, reuertantur nubes post pluuiam, quando commouebuntur custodes domus & nutabunt viri fortißimi.] Quæ quidem cū sequentibus de interitu cuiusque dici manifestū est, & tamen ad mundi interitum, vt etiam Hieronymus animaduertit, pertinere videntur. Omnino res est consideratione dignißima, quemadmodum Iob ipsum iam vitæ exitū decumbenti homini Sol ille rationis obscuretur, stellæ sensuum decidant, Luna cogitationis obueletur & lugeat: cerebri imber viuificus vacuis veluti nubibus non stillet, ipsa ossa quæ domum hanc mortalem custodiunt, tanquā firma præsidia, iam tunc vacillent commota ac titubent. [Quando nutabunt, inquit, viri fortißimi.] Res nimirum agitur summa, de vita immortali & beata, vel de interitu & ærumnis sempiternis: atque expectatio illa eorum malorum quæ superuenient animæ infelici, non potest non tenere suspensos atque attonitos animos mortalium: cum præsertim iudicium illud repeti non poßit, neque vlla ratione reuocari, quæ fuerit semel pronuntiata sententia.

Eccles. 12.

IN EADEM DOMINICA CONCIO QVARTA.

His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra quia appropinquat redemptio vestra. Luc. 21.

1. Scripturas docere, & timendũ esse & exoptãdum diẽ iudicij.
Amos 5.

DIFFICILE est intelligere quẽadmodum in fine mundi lætandum sit, quod Christus Deus noster præcipit suis, cũ dies ille omnibus mortalibus horribilis sit & pertimescendus. Amos quidem Propheta cõtra clamitat, [Væ desiderantibus diem Domini. Ad quid eam vobis? Dies Domini ista, tenebræ & non lux.] Quod si impijs id dictum esse respondeas, quid de iustissimis Iob & Daniele, & Dauide sentias? An Iob non sunt verba illa, [Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abscõdas me donec pertranseat furor tuus?] An Dauid in Psalmo non canit: [Non intres in iudicio cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuẽs.] Num Daniel de se non scribit, cum futuri extremi iudicij imaginem conspexisset, [Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbauerunt me.] Cuius verò fuerit sanctitatis Daniel, quem inter tres iustos Scriptura commemorat, nemo nescit. At quod hic Euangelium monet, vt instante die iudicij, & mundi machina fatiscente, Apostoli erigant vultus, & læto animo iudicis aduentum expectent, qui eos sit è seruitute diuturna, ac graui erepturus, docent diuinæ Scripturæ iustis omnibus

Iob 14.
Psal. 142.
Dan. 7.
Ezech. 14.

nibus esse faciendũ. Itaq; non tam pertimescendum, quã appetendum atque exoptandum cum diem vltimum aduentumq́ue Domini proponũt. Paulus ita loquitur: [Bonum certamen certaui, cursum consumaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.] Ac ne videretur vnius Pauli id esse gaudium atque ea fiducia, adiungit. [Non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.] Paulo Ioannes consentit in Apocalypsi: [Et spiritus, inquit, & sponsa dicunt, Veni, & qui audit, dicat, veni.] Et post pauca, [Etiam veni cito: Amẽ. Veni Domine Iesu.] Quibus verbis exprimitur iustorum desiderium Dominici aduentus. Petrus vero Apostolus non solum optare & expectare iubet Christi diem, sed etiam properare, tanquam ad coronam & regnum. Sic enim loquitur: [Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales vos esse oportet in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini?] Cum ergo aliæ Scripturæ formidandum ac pertimescendum etiam iustis diem iudicij doceant, aliæ exoptandum, & magna cum lætitia excipiendum, quonã se modo res hæc habeat, attentius considerandum est. Nam secum pugnare Dei verba, nemo vel insanus existimet.

2.Timot.4.

Apoc.22.

2.Pet.3.

Ac primum oportet tria hominum genera Dei iudiciũ expectantium cognoscere. Sunt enim, qui cum improbi sint, & magnorum malorum rei: tamen præ cordis cæcitate & superbia, iusti sibi esse vidẽtur, ac iustos se alijs probare volunt: qualis ille in Euangelio Pharisæus erat, qui ita orabat, [Deus gratias ago tibi, quia non sum, sicut cæteri hominum: ieiuno bis in Sabbatho, decimas do omniũ quæ possideo] & cætera. [Sunt enim impij, ait Salomon, qui ita securi sunt, ac si iustorum opera habeant.] Hi iudicia Dei non pertimescunt, quin se potius optare significant, quasi conscientia sua tuti sint. Aduersus hos vaticinatur Amos. [Væ desiderantibus diem Domini: vt quid eam vobis? Dies Domini ista, tenebræ & nõ lux.] Quo loco præstat audire Hieronymum præclare disserentem: [Decu-

2 Male quosdã iniquos optare diem iudicij cum formidare potius debeant.

Luc.18.

Eccles.8.

Amos 5.

Hiero. super Amos 5. [Decutitur, inquit, confidentia superborum, qui vt apud homines iusti appareant, solent diem expectare iudicij & dicere: Vtinam veniat Dominus, vtinam nobis liceat dissolui & esse cum Christo. Ex hoc enim ipso quod diem Domini desiderant & non pertimescunt, digni supplicio iudicantur, quia nullus hominum absque peccato est. Et astra immunda sunt coram eo: & conclusit omnia sub peccato, vt omnium misereretur. Cum igitur nemo possit de Dei iudicare iudicio, & de otioso quoque verbo reddituri simus rationem, quæ temeritas est audire cum Corinthijs, sine nobis regnatis?] Et post pauca: [Solemus in angustijs & tribulationibus dicere, vtinam mihi liceat exire de corpore, & seculi huius miserijs liberari: nescientes quod quandiu in hac carne versamur, habemus locum pœnitentiæ: si autem recesserimus, audiemus illud Prophetæ, *Psal. 6.* In inferno autem quis confitebitur tibi?] Ita quidem Hieronymus, opportunè admodum mea sanè sententia tum sibi placentium & superborum falsam de sua iustitia opinionem refeliens, tum eorum redarguens stultas voces & sensus perquam ineptos, qui cum causam pessimam habeant: tamen iudicium Dei incorruptum facile sibi accersunt. De hoc genere hominum, qui cum habeant multum quod timeant: nihil tamen aut parum admodum timent iudicium Dei, illud mihi videtur esse certissimum, quod Beatus Gregorius scripsit, quo timeant, esse terrendos. Terreri aio non verbis, quæ facilè contemnunt, sed duris verberibus calamitatum, ærumnarum, grauium discriminum, quæ aut ipsos pungant, aut aliorum exemplo commoueant. Itaque id diuinitus agitur, cum sanādi sunt eiusmodi homines duri, sibique fidentes, & vt agatur, precibus omnibus à Deo petendum, si cui eorum salus chara sit. *Greg. lib. 7. moral. c. 21.* [Sunt, inquit ille, nonnulli qui timere Deū nesciunt, nisi cum vel in se experta vel in alijs cognita aduersitate terrentur; quos prospera per audaciam eleuant, contraria per infirmitatem turbant.

3 *Quo pacto iusti sic* Est alterum genus hominum longe ab alijs diuersum, qui antequam veniat iudicium, Dei timore concutiūtur, & timo-

& timore ipso si quid labis residet ex veteribus aut quotidianis culpis & leuibus, ad purum eluunt: quorum timor paulatim in fiduciam vertitur, atque mœrore sensim pauoreq; sublato spes firma & lætitia succedit. Tales sunt spiritus iustorū perfectorū, vt Paulus vocat. Neq; enim id cuiuis iustitiæ, & pietatis gradui datū: sed perfectis, vt dixi, qua potest hæc vita perfectione pollere: quæ semper habet nihilominus aliquid imperfectū, donec absorbeatur mortale à vita. De eo genere Haymo autor probatus intelligenda censet verba Euangelica, sic enim loquitur: [In quibus verbis ostenditur, quia electi diem iudicij non tam debent timere quam optare. Vnde quotidie poscunt in oratione dicentes, Adueniat regnum tuum, quod illorum est facere qui gratia Dei se præueniente, bona se operatos esse recolunt. Sicut per Ioannem dicitur, Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus in die iudicij.] Quam Haymonis sententiam Scriptura sacra confirmatam merito probamus. Esse tamen in his viris quamuis integritate & sanctitate præstantibus, timoris nonnihil, cum diuinum iudicium futurum cogitatur, multoque magis cum appropinquare atque instare iam cernitur, indicant illa diuinarum literarum testimonia, [Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.] Et Hieremiæ illud: [Corripe me Domine, verumtamen non in furore, ne ad nihilum redigas me.] Item illud Petri: [Tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei: quod si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt?] Exempla non minus id probant sanctorum Patrum, quippe cum legamus Hilarionem virum sanctissimum in exitu vitæ trepidasse, vt seipsum cohortari opus fuerit, [Anima mea septuaginta prope annis seruisti Christo, quid times egredi?] Et Monicæ matri sanctissimæ Augustinus timuit, dicebatq; proinde, [Væ vitæ etiam laudabili, si remota misericordia discutias eam.] Plenæ historiæ sunt hac formidine Sanctorum. Manat vero is timor atque formido cū ex propriæ infirmitatis cognitione, tum ex illius summæ

timeant diē iudicij vt tamen desiderent.

Heb. 12.

Haymo in exposit. Euāgel. Luc. 21.

Psal. 142.

Hiere. 10.

1. Pet 4.

Hierony. in vita Hilar.

August. 9. lib. confess. cap. 13.

maiestatis seueritatisq; maxime consideratione. Etenim quamuis vel nulla sua crimina agnoscant, vel si qua vnquã admissa sunt, diu multumq; purgata sciant: tamen & latere se aliqua occulta pertimescunt, quæ Dei subtilissimo aspectu prodantur, & vetera quotidianaque peccata ne satis non sint purgata, verentur. [Nihil mihi conscius sum, aiebat Paulus, & tamen non in hoc iustificatus sum. Qui enim iudicat me Dominus est.] Iob quoque: [Ostende mihi quantas habeo iniquitates:] [In multis offendimus omnes:] [Et si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.] Ea igitur vna est causa illius formidinis, quod humanus animus se se penitus & ad imum explorare non possit. Altera non minor in celsitudine & maiestate iudicis sita est, in cuius aspectu neque ipse Sol lucet, sidera obscura sunt. [Ecce cæli non sunt mundi in conspectu eius: & in Angelis suis reperit prauitatem.] Quamobrem [columnæ cæli contremiscunt & pauent ad nutum eius:] [Et cæli inuoluti sunt & plicati corã eo sicut liber.] Adeo purissimos eius oculos etiã cælestis natura reueretur. Scribit ad hunc modũ Augustinus: [Tam terribile erit iudicium illud, vt etiam ab Angelis timeatur. Quamobrem ergo tunc Angeli contremiscent, & inde tremor apprehendet eos. Non enim illi habent iudicari. Sed quemadmodum Principe iudicante non solum rei sed & officia, quæ nihil sibi conscia sunt, timore & tremore comprehenduntur propter iudicis terrorem, ita & tũc cum genus humanum iudicabitur, etiam cælestes ministri pauebunt, & terribili apparatu de iudicis intuentis horrẽda formidine contremiscent.] Quod si de Angelis id verum existimat Augustinus, quid de hominibus censendũ erit? Meritò sanctus Daniel extremi iudicij imagine sibi proposita, contremuisse ac perhorruisse se narrat. Meritò beatus Iob inferni carcerem potius eligit, quam iudicis videre iratum vultum. Denique & seueritate diuini iudicij, & suæ infirmitatis cogitatione etiam viri sancti formidant. Verum ea formido, fiducia bonæ conscientiæ & diuinæ benignitatis dulcedine superatur, & paulatim euanescit;

Marginalia: 1. Cor. 4. — Iob 13. — Iac. 3. — 1. Ioan. 1. — Iob 15. — Iob 4. — Iob 26. — Aug. serm. 130. de tempore. — Dan. 7. — Iob 14.

nescit: atque in medijs illis terroris tenebris effulget lux suauissima diuinæ consolationis, animū mirifice recreans & reficiens, & iustis tunc maxime repetens: [His fieri incipientibus respicite & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.] Esse vero hanc timoris fiduciæque Sanctorum de Dei iudicio extremo, vel hominum vnicuique vel mundo toti impendenti, rationem veram, qua diuinæ literæ conciliantur, si quis cognoscere liquido cupit, audiat beatissimum Gregorium fusè quidem, sed diuinè ea de re disserentem. [Cum de his omnibus semper iudicia districta pertimescant (loquebatur Gregorius de cogitationum leuibus culpis, quas electi in se agnoscunt,) tunc tamen hæc vehementer metuunt, cū ad soluendum humanæ conditionis debitum venientes, districto iudici appropinquare se cernunt. Et fit tanto timor acrior, quanto & retributio æterna vicinior. Crescit pauor vicina retributione iustitiæ, & vrgente solutione carnis, quāto magis distinctum iudicium iam iamq; quasi tangitur, vehementius formidatur. Et si ea quæ sciunt, nunquam se prætermisisse meminerunt: formidant tamē illa quæ nesciunt: quia videlicet semetipsos diiudicare & comprehendere omnino non possunt, atque vrgente exitu, subtiliori terrentur metu. Neque enim tunc cuiuslibet anima immerito terretur, quando post pusillum hoc inuenit, quod in æternum mutare non possit.] Hęc postquam Gregorius diuinarum literarum testimonijs confirmat, adiungit, [Sed quia iustorum animæ à leuibus quibusque contagijs, ipso sæpe mortis pauore purgantur, & æternæ retributionis gaudia iam ab ipsa carnis solutione percipiunt: plerunque verò contemplatione quadam retributionis internæ, etiam priusquam carne expoliantur, hilarescunt, & dum vetustatis debitum soluunt, noui iam muneris lætitia perfruuntur, rectè dicitur, videbit faciem eius in iubilo,] & multa alia quæ prosequitur egregie. Denique epilogum facit hunc. [De afflicto hoc liberatoque homine, quia prius mœroris amaritudinem, & postmodum gaudia consolationis expressit, apte

Gregor. lib. 24. moral. c. 17. & 18.

subiunxit, Hæc operatur Deus tribus vicibus per singulos, videlicet conuersionis, probationis, & mortis: quia per tria hæc, & duris prius stimulis mœroris afficitur, & magnis postmodùm securitatis refouetur.] Ecce quemadmodum de sententia beatissimi Patris iudicium Dei instans iustis formidinem prius, mox fiduciam lætitiamque affert. Quæ alternari ita sæpe solent, mutuoque succedere, vt tamen spes & gaudium, victo timore permaneat. Ferè autem quanto est vita Christo conformior, præsertim in cruce portanda & obedientia seruanda, tanta est occursus ad iudicium facilior & lætior. Sed diuina dona pro illius summa sapientia dispensantur. Alij enim mœroris & formidinis patiuntur plurimum, vt nihil in futura vita purgandum supersit: alijs facilior & securior exitus contingit, fiducia vincente ac pellente timorem. Neque ob id eos sanctiores facile affirmarim. Ferè autem & formidine omnes probantur, & fiducia eriguntur. Quibus autem ipsa vita mors fuit in Christo, ij vitam in morte maxime inueniunt: qui verè cum Paulo dicere possunt. [Cupio dissolui & esse cum Christo.] Quibus Christus vicissim tunc dicit, [Leuate capita vestra, quia appropinquat redemptio vestra.]

Philip. 2.

4 Præueniendũ esse diem iudicij aßidua consideratione, timore laudabili, actione religiosa.

Sed restat tertium genus inter hæc veluti extrema interiectum, eorum qui neque ita praui sunt, vt illi priores, neque ita perfecti vt posteriores hi. Sed cum mores Christianos teneant, tamen seculi carnisq; tentationibus nonnunquam cedunt. Quibus in vniuersum præcipiendum est, vt si iudicij diem securi videre velint, iudicium omni die cogitent atque meditentur. Nihil enim perinde valet ad vitanda peccata, & præsentis vitæ tentationes superandas. Qui enim modo mansuetus mitisq; contemnitur, idẽ iudex mox seuerissimus apparebit. Propterea vtrumque Ecclesia Christi aduentum modo ponit ob oculos: vt irã leonis sæuè rugientis euitemus, confugientes ad mansuetudinem agni tenerè balantis: vt præsepe Saluatoris det fiduciam, ad tribunal iudicis. Qui modo susceperit benignum Dominum, & cogitauerit aliquando venturum iudicem,

dicem, ex ipso timore suo securitatem inueniet. Qui vero securus nunc est, neque sibi dum tempus est, consulit, experietur longe grauiorem, sed omnino inutilem aliquando timorem formidinemque iudicij. Bene certe Augustinus monet, qui sic loquitur quodam in Psalmo: [Timeamus iudicij diem: venturus est Dominus. Qui venit humilis, veniet excelsus, qui venit iudicandus, veniet iudicaturus. Agnoscamus humilem, vt non expauescamus excelsum: amplectamur humilem, vt desideremus excelsum: desiderantibus enim se propitius veniet: illi desiderant, qui tenuerunt fidem eius, & fecerunt mandata eius.] Et in eodem Psalmo antea dixerat: [Nemo se fallat: gaudeat iudicandus, qui timuit iudicaturum. Aduocatum misit tibi, propter illum & per illum confitere. Age causam tuam, & defensor est pœnitentis, & petitor veniæ confitentis, & iudex innocentis. Verè timere poteris causam tuam, vbi aduocatus tuus erit iudex tuus.] Debet ergo Christianus seuerum Dei iudicium quotidie cogitare, & meminisse semper illud: [Verebar omnia opera mea, sciēs quod non parceres delinquenti.] Ne forte quod minime expedit, eueniat negligenti, vt læsa sæpe patientia, quod quidam Philosophus dixit, in furorem vertatur. An non id Paulus valde commendat cum scribit ad hunc modum: [Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundùm veritatem, in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ô homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi irā in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius.] In quibus verbis animaduertere facile possumus diuitias misericordiæ Dei præsentes, si negligantur, verti in thesauros iræ & vindictæ futuros. Vtrunque enim Apostolus cū emphasi dicit, illud vt alliciat, hoc vt terreat. Quanto nanq; diutius & largius Dei benignitate & clementia vtimur, si ingrati insipientesq; sumus

August. in Psal. 66. in fine.

Iob 9.

Rom. 2.

sumus, tanto eundem acerbiorem aliquando offendemus. Dauidem natura lenissimum narrat Scriptura, nuntios comiter & perhumanè ad Nabalum Carmeli incolam prædiuitem misisse, aliquid commeatus sibi suisq; efflagitatum: à quo cum esset honestissima petitio contempta, superbeque legatio beneuolentiæ dignitatisque plena repulsa, lenitate in iustum furorem versa, protinus de perdendo & funditus euertendo stulto & contumaci homi-

1. Reg. 25. ne cogitasse. [Tunc ait Dauid pueris suis: Accingatur vnusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladijs suis: accinctusq; est & Dauid ense suo.] Ac mox, [Et ait Dauid, verè frustra seruaui omnia, quæ huius erant in deserto, & non perijt quicquam de cunctis quæ ad ipsum pertinebant: & reddidit mihi malum pro bono.] Ita quidem. Iam mihi in Dauide filium Dauidis Christum cogitate, Christi lenitatem & mansuetudinem reuocate in animum: quot quantaq; beneficia ex illius præsentia & comitatu suscceperitis. Quemadmodum cum diues esset & rex à Deo vnctus, tamen inops & exul pro nobis effectus sit. Nabal contra stultum iuxta nomen suum, hunc mundum, diuitijs præpotentem: à quo Christus sibi suisq; pe-

Matth. 25. tat subsidium. [Quod vni horum fecistis mihi fecistis.] Sed duritiam vestram cogitate, & quam sit illud verum quod quæritur de vobis, reddita esse à vobis Christo mala pro bonis. Verum qui in benefaciendo munificus fuit, & in postulando moderatus & comis, idem indignè acceptus atque contemptus, seuerus & asper est ad vindicandum. Pueros suos armari iubet, creaturas omnes, scilicet, in vltionem inimicorum. Quam terribilia, quam atrocia arma cælestium virtutum, ac totius terrestris exercitus? Ipsius vero Dauidis ensem quo accingitur quis non vehe-

Apoc. 2. mëtissime pertimescat? [Qui habet, inquit, Rhomphæã

Apoc. 19. vtraque parte acutam.] Itemq; aliàs, [Et de ore eius procedit gladius ex vtraque parte acutus, vt in ipso percutiat gentes.] Ecquis erit mortalium, qui eius gladij ictum fer-

Matth. 25. re possit? Quis ad illam plagam non occumbat? [Ite maledicti in ignem æternum.] Ergo fratres Dauidis nostri

iustissi-

iustissimam iram timeamus, atque opportune occurramus venienti, & quæ potuerimus munera ad placandum eum portemus, quod prudentissimè fecit Abigail. Munera nostra eleemosynæ pauperum sunt, quibus preces pias humilesq; adiungamus, vt iram in clementiam conuertamus. Sic Leo beatus in quodam sermone nos admonet: [Quis sortem æternorum cruciatuum nō paueſcat? Quis mala nunquam finienda non timeat? Sed cum ideo denuntiata sit seueritas, vt misericordia quæreretur, in diebus præsentibus cum misericordiæ est largitate viuendum. Misereantur pauperum, qui sibi volūt parcere Christū.] Ne simus igitur vt ille Nabal stulti, duri, & superbi, otio & delitijs indulgentes, pauperum contemptores; illius infaustum & miserum exitum cogitemus. Cum enim deferbuisset vinum, de iracundia Dauidis minisque cōmonitus, tanto est obstupefactus terrore, vt statim sensu vitaque propemodum caruerit. [Diluculo, inquit, cum digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba hæc, & emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis.] Ita planè euenit immisericordibus & duris, qui modo Dei iudicium minimè cogitant: cum ebrietate sedata voluptatum, iudicis iram sentiunt, ferre non possunt, ipso metu exanimantur & pereunt. [Cor enim durum habebit male in nouissimo.] Sera est tunc iudicij cogitatio, cū ita opprimit vt cauere non sinat. Quare Augustini consilio commodissimo vtamur: [Hic Deus, inquit, est misericors: ibi iustus. Nam quod non statim in peccatores vindicat, patientia est, non negligentia. Vnde valde timendum est, ne quanto diutius expectat vt corrigamur, tanto grauius vindicet, si emendare noluerimus. Et ideo rogo fratres, vt cogitemus quales erimus in die iudicij, æterno iudici rationem de libris conscientiæ reddituri.] Si modo iudicium illud meditati fuerimus, nosque ipsi districtè iudicauerimus, absoluemur sine dubio sententia supremi iudicis, & quem habemus nunc Redemptorem, tunc intuebimur libenter iudicem.

Leo serm. 4. de collectis.

1. Reg. 25.

Eccli. 3.

Aug. serm. 20. de verbis Apostoli.

IN DOMINICA SECVNDA ADVENTVS.

CONCIO PRIMA.

Cũ audiſſet in vinculis Ioãnes opera Chriſti, mittẽs duos de diſcipulis ſuis. Matt.11.

1 *Fides & amor Ioãnis in Chriſtũ. Eccleſ.6.*

VERE ac ſapienter eſt illud à quodã ſapiente dictũ, [Amico fideli nulla eſt cõparatio, & non eſt digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.] Id ita ſe habere Ioannes Baptiſta perſpicuo documẽto eſſe poteſt, cuius fides egregia in Chriſtum, cuius ſe amicũ non ſolum profitebatur aperte, ſed etiã magnifice gloriabatur, narratione hodierna Euengelica manifeſtè probatur. Primum quod libenter ob prædicandã veritatẽ, carcerẽ ac vincula tolerabat: deinde in ipſis vinculis nõ erat de ſua cauſa ſolicitus, ſed libertatis ſalutisq; ſuæ immemor, illud ſolũ curabat, quod ad Chriſti gloriã pertinere animaduerterat: poſtremo ſuos ipſe diſcipulos à ſe abſtrahere, & ad Chriſtũ traducere ſummis viribus laborabat. Præclare hoc loco autor quiſquis ſit, eximiꝰ certè, qui imperfecti dicitur, ſcribit: [Ioannes ſpecie homo, gratia Angelus, quia nihil carnis erat in eo, niſi ſolus aſpectus, corpore tenebatur in carcere, anima in cælo. Et quod illi faciebat Herodes pro pœna, ille ſuſpiciebat pro beneficio.] Quæ quidem officia fideliſsimi ſerui amiciq; chariſsimi Ioannis, Chriſtus intelligens, eum ſummis pro concione laudibus ornat, & gratiam refert cumulatiſsimè. Ex quo intelligi poteſt quam ſit verè à Propheta pronuntiatum. [Nimis honorati ſunt amici tui Deus.] Et illud: [Ego diligentes me diligo,] & [Quicunq; honorificauerit me glorificabo

Autor imperfecti in Matthæum hom.27.

Pſal 138. Prouer.8. 1.Reg.2.

ficabo eum] & de hoc ipso Ioanne propriè: [Erit enim magnus coram Domino.] Ergo mutua hæc Ioannis in Christum, Christi in Ioannem beneuolentia, atque officiorum vicissitudo declarat mirificè, quale illud sit fœdus & ius amicitiæ, quod toties diuinæ literæ commendant inter Deum & Dei famulos, tales præsertim, qualis hic erat, qui nihil quærebat aliud, nihil cogitabat nisi gloriam Christi. *Luc. 1.*

Erat igitur in vinculis Ioannes Baptista. Neque maleficij causa tenebatur, neque quod fugitiuus esset: sed quod is esset, qui vera diceret, neque flecti ad mendacium posset, neque adulari principibus nosset. Primum quemadmodum Ioannis virtus sit hic patefacta & illustrata, cognoscite. Neque enim inter Dei famulos magnus est is, qui solum bene agere amat, nisi etiam bene agendo mala perpeti cupiat. De infirmo & contemnendo genere hominum illud Christus pronuntiat, [Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.] Sapientis quoque consilium est: [Possides amicum, in tentatione posside illum.] Nam qui de bene agendo ad bene patiēdum procedit, magnos is in Dei schola progressus facit, estq; Dei filio simillimus, de quo ipse pronuntiat: [Qui mihi ministrat me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit.] Eum gradum seruorum Christi, eius causa indigna patientium, Petrus extollit laudibus: [Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati:] Beatos vocat ob veritatis testimonium male mulctatos. Neque vero refert quicquam, quæ nam sint instrumenta patiendi, decora ne an abiecta, & vilia. Deum oportet respicere, qui istis instrumentis quanuis abiectis & sordidis vas sibi pulcherrimū fabricatur. Vinctus erat Ioannes, tantus vir, propter libidinem fœminæ turpissimæ: Idem Ioannes postea ob saltatiunculam puellæ leuissimæ ac procacissimæ, capite truncatur. Quid ipse Christus Deus noster? Nonne disci puli furacis auaritia proditus, iudicis meticulosi iniquitate condemnatus est? Nemo igitur cum patitur, à quo indi gna patiatur, aut quam aliena occasione consideret, sed

2. Propter iustitiam pati beatum.

Luc. 8.

Eccli. 6.

Ioan. 12.

1. Pet. 3.

Dei

Dei manum ijs instrumentis vtentem potius contempletur, ne illud vsurpet, quod canes stultissimè solent, qui lapidati, ad lapidem, quo sunt petiti, mordendum frustra se conferunt.

3 Vera prædicantes male accipi. Atque id quidem in Ioanne cogitandũ, qui libẽter, imo iucunde, propter iustitiam, carcerem atque vincula perpetrabatur. At in ijs, qui talem virum in vincula coniecerũt, quid? Rectè autor nobilis Haymo scribit: [Beatus Ioannes Baptista propter veritatem quam prædicabat, missus est ab Herode Tetrarcha in carcerẽ veluti latro & sacrilegus. Ob nullã enim aliã causam missus est in carcerem nisi quia veritatẽ prædicabat.] Quocirca occurrit animo statim, quã sit vsitatum & certum vera prædicantes male accipi. Atq; ijs ne liberè loquantur, qui sceleratos mores arguunt, libertatẽ eripi, carcere eos coerceri, vinculis constringi. Num Ioseph olim nõ est in carcerẽ datus, quod petulãti ac lasciuæ fœminæ nõ est assensus? Num Daniel ob aliud quicquã, leonum truculentiæ dilacerãdus obiectus est, quã quod Deum altissimũ adorare pergeret? Micheas Propheta Dei, iussus regibus adulari, Dei potius sententiam verã denuntiare Arabo maluit, minime ei iucundã. Itaque arctissime eum vinciri imperatum. Quare mirandum non est, si Ioanni adulteria Herodis coarguenti vincula iniecta sint. Ezechielem Prophetã alloquitur Deus ad hunc modum: [Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula: & ligabunt te in eis, & non egredieris in medio eorum.] Quid causæ sit aduersus Prophetam, audite [Quia domus, inquit, exasperans est.] Nulla alia culpa, non aliqua ratione læsi homines, qui gratificari potius debuerant, male mulctant Prophetam: videlicet veritatem ferre non possunt. Eam gratiam mundus refert vera dicentibus. Sic Christum regem nostrum tractauit. [Vultis me, inquit, interficere quia sermo meus non capit in vobis.] Nihil ita improbis odio est atque ipsa probitas: ab ea se vinci, prodiq; non ferunt. Præclarè Cyprianus illud: [Malos, qui non imitantur, offendunt.] Quare ab improbis grauiter & iniquè peti id summæ glo-

Haymo in expositione Euang. *Gen. 39.* *Dan. 6.* *3. Reg. 22.* *Ezech. 3.* *Ioan. 8.* *Cyprianus.*

riæ ducunt boni. Itaque Paulus vinctum se gloriabatur, ac vincula sua iucunde prædicabat: gloriose se ita vocabat, [vinctus Christi Iesu] & aliàs: [Obsecro vos ego vinctus in Domino.] Idem etiam: [Propter spem Israel catena hæc circundatus sum.] Quamobrem laudes magis humanæ applaususque timendi sunt seruo Christi, ne forte prophetas falsos imitetur, qui pro libidine eorum quibus placere cupiunt, prophetant. Raro enim & vera dicere, & placere auditoribus datur. Philem. 1. Philip. 3. Acto. 28.

Sed persecutio iustorum, quam impij veritate offensi moliuntur, Deo consilia hominum, quo vult, vertente, veritati magis inseruit, ipsos impios nihil iuuat. In vinculis erat Ioannes, at Christi opera diuina in vinculis tractabat, discipulos, quos solutus & liber non iunxerat Christo, ligatus & vinctus, vt voluit, adiunxit. Quam victoriam præclaram vinculorum suorum etiam Paulus Apostolus commemorat: [Scire autem vos volo (ait scribens Philippensibus) quoniam, quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Euangelij: ita vt vincula mea manifesta fierent in Christo, in omni prætorio & in cæteris omnibus.] Quare tūc maximè seruo Christi, spiritus crescere debent, tunc amplior spes capienda bene gerendæ rei Euangelicæ, quando laboribus se premi, atque persecutionibus grauari senserit. Daniel obiectus leonibus & cauea inclusus horribili, de suis inimicis triūphauit, quos in palatio Regio purpura & potestate clarus superare nō potuit. Ioseph Patriarcha de carcere est perductus ad regnum. Merito Ioannes narratur in vinculis opera Christi cognoscere, quippe cum inter afflictiones & ærumnas Sanctorum, gloriosior Christus existat. Nam de Iosepho illo sic scribit Propheta, [Humiliauerunt in cōpedibus animam eius, donec veniret verbum eius. Eloquium Dñi inflammauit eum: misit rex & soluit eum.]

4 Persecutione iustorū causam proficere. *Philip. 1.* *Dan. 6.* *Gen. 41.* *Psal. 104.*

Itaq; Ioānes oppressus carcere & vinculis minime defecit, minime despondit animum: quin potius maiore spe erectus, & studio Christi gloriæ inflammatus, nouos Christo discipulos adiungere parat. O virū admirabilem. O fidei

5 Patienti pro Christo confidentius agendum.

Autor imperfecti in Matth. homil. 27. O fidei singulare documentum. Pulchrè ab autore imperfecti est dictum hoc loco, Ioannem supra naturam humanam extitisse. [Missus enim, inquit, in carcerem, non de suo periculo solicitus erat, sed de aliorum salute cogitabat, idest, discipulorum suorum. Causa sane capitis agebatur, iudicem habebat inimicum atque infestum. Nihil tamen curæ est de aduocato quærendo, nihil de testibus producendis, nihil de probationibus, de purgando se nihil. Totus est in Christi factis audiendis atque narrandis, totus in suis Christo obligandis. Qui hac fide Christum est ad extrema vsque prosequutus, nonne eum iure Christus & charissimũ habeat, & summis laudibus exornet?] Est enim præclarissimum eximiæ charitatis testimoniũ quod sui oblitus Dei seruus, in suis ipsis laboribus & afflictionibus, Christi potius gloriam & laudes cogitet. Pauli

Act. 16. & Silæ mementote, quos diuina Scriptura commemorat, multis ac grauibus plagis mulctatos, atque in horridum carcerem coniectos, tamen de nocte media ad Dei laudes canendas excitatos, mirabilem sui splendorem reddidisse. Quid hoc aliud quam quod idem Paulus profitetur,

Rom. 5. [Non solum autem sed & gloriamur in tribulationibus: scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.] Qui hæc & sentiunt & dicunt, ijs plane similes mihi vidẽtur, qui in medio fornacis accensi igne, & deambulasse & cantasse diuinos hymnos traduntur, habentes nimirum socium & comitem filium hominis, idest, Christum. [Non-

Dan. 2. ne tres viros (aiebat obstupefactus inopinato spectaculo Rex) misimus in medium ignis compeditos? Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei.] Bene Nabuchodonosor filium Dei adiunctum notauit tribus, qui Dei causa afflictabantur: cum dicat

Psal. 90. Deus: [Cum ipso sum in tribulatione.] Bene quoque solutos animaduertit, quos ipse ligatos miserat, siquidem

vera est vox illa dicentis. [Et in his omnibus superamus, propter eum, qui dilexit nos.] Neque solutos solum, sed etiam lætos & iucundè canentes refert, quod perpessio dolorum & cruciatuum pro Christo, in gloriam lætitiãque vertatur. An est aliud, quod Apostolus prædicat de cruce Christi. [Ijs autem qui? salui fiunt, Dei virtus est, & Dei sapiētia.] Et, [Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi.] Nihil dulcius, nihil iucũdius animæ pro Christo patienti, quam & audire & cogitare, & verò pronuntiare gloriosa & admirabilia opera Christi. *1. Cor. 1.* *Galat. 6.*

Iam illud etiam hîc animaduertere licet, quantùm à Christiana disciplina aberrent, qui ad leuandos labores ærumnasque suas, inanes quasdam occupationes & alleuamenta adhibenda putant, si vel morbus diuturnior vexet, vel carcer teneat, vel infortunij cuiuspiam casus premat, alea distinentur, aut turpe & obscœnum aliquid ad lyram canunt, aut se vanis spectaculis oblectant, aut denique ineptis & friuolis sermonibus & colloquijs pascunt. Hi cum possent de ærumnis & laboribus magnum fructũ referre, malunt stultissimè, corporis damno, etiam animi perniciem addere. Neque verò quod cupiunt, satis consequũtur. Etenim vana ista & ludicra alleuamenta, plus sæpe tristitiæ linquunt, quam afferunt suauitatis. [Extrema gaudij luctus occupat,] Et [Risum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid frustra deciperis?] Atque eiusdem Salomonis illud hic locum habet, [Adolescentia & voluptas vana sunt.] Vera autem & solida Christiani hominis solatia sunt illa, quæ Diuus Augustinus commemorat his verbis: [Anima nostra cũm hic in ista carne inter tentationes & pericula seculi huius adhuc est infirma: habet etiam ipsa solatia verbi, solatia orationis, solatia disputationis. Et quando nos aliquibus necessitatibus erudit Deus, vult vt illum plus diligamus: ne fortè per saginam corrumpamur, & obliuiscamur eum, subtrahit nobis aliquãdo, quæ necessaria sunt, & atterit nos, vt sciamus, quia Pater & Dominus est, non solum blandiens, sed & flagellans.]

6 In eos qui labores suos & ærũnas vanis oblectamentis leuant.

Prouer. 14. *Eccles. 2.* *Eccles. 11.* *Aug. super Psal. 62.*

gellans.] Ergo in laboribus positi, fratres, discite bene pa tientes esse, & laborem ipsum non vanis, sed honestis & Christiano dignis voluptatibus leuate. Hieremias adhuc clausus & constrictus vaticinabatur & scribebat. Paulus catena circundatus de regno Dei disserebat, & ad Euangelicam disputationem cateruas hominum conuocabat. Denique Ioannes noster, vt hodierna lectio narrauit, in vinculis cum esset, de Christo libẽter colloquebatur. Beatus ille nimirum est, cui in medijs ærumnis laboribusque suis nihil est iucundum, nihil suaue præter Christum.

IN EADEM DOMINICA CONCIO SECVNDA.

Es tu qui venturus es, an alium expectamus? Matth. 11.

1 *Nũ Ioannes de Christo dubitauerit.*

NON mediocri ratione sancti Patres adducuntur, vt hanc Ioannis Baptistæ interrogationem admirentur, ꝙ aliena valde ab eius viri dignitate videatur: neq; aliqua ex parte legatio hæc tota, cum ipsius Ioannis officio conuenire. Quo enim pacto fieri potest, vt is dubitet hunc esse Christũ, qui ob id missus diuinitus ad homines sit, vt annuntiet Christum? Num alius est ille ab illo, de quo vaticinatus est pater senex: [Et tu puer Propheta altissimi vocaberis: præibis enim ante faciẽ Domini parare vias eius. Ad dandam scientiam salutis plebi eius.] An eius rei ignarus est, cuius rei testis & index à Deo productus est: qui professus apertè fuerat de se, [Vt manifestetur in Israel, propterea

Luc. 1.

Ioan. 1.

pterea veni in aqua baptizans.] Igitur quoniam absurdissimum est Ioannem ea in re hæsitasse credere, aliò interrogationem nonnulli Patres Ioannis deriuant, vt cum Christi dignitatem maiestatemq; cognouerit, tamen aliquid de ipso scire voluerit, quod nō satis per se assecutus fuisset. Atque Ambrosius quosdam perhibet ad Christi passionem Ioannis interrogata referentes, quod difficile & obscurum fuerit ei, Dei filium indignissimam atque acerbissimam perpeti mortem. Itaque, [Tāquam vatem piū, inquit, quem venturum esse crediderat, non credidisse moriturum. Non igitur fide, sed pietate dubitauit.] Verum à Chrysostomo hæc sententia iure refellitur: quippe cum Ioannes Christum ostenderit agnum Dei, qui ea potissimum ratione appellatur agnus, quod agni instar mitissimi, immolandus pro nobis esset, vt diuinæ literæ tradunt. Ac nescio cui non alienissimum à ratione videatur, cum ignorasse salutare mysterium Christi, quod Patribus prioribus fuit manifestum, per sanguinem, scilicet, Christi mundum esse saluandum, sine qua fide vel aperta, vel obuelata nemo vnquam iustificatus est, quemadmodum liquidò Paulus confirmat his verbis: [Iustitia Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, & super omnes, qui credunt in eū, non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ.] Ergo cum redemptionem hominum per Christi mortem & sanguinem futuram Ioannes certissime sciret, illud rogasse Gregorius & Hieronymus censent, Num post obitam mortem ipse idem descensurus esset ad inferos, quo se propediem iturum intelligebat, an potius alium esset eo missurus, nempe vel Angelum vel Apostolum, qui inclusos tenebricoso carcere Patres liberaturus esset. Nam se properantem cupere aliquid certi ea de re charissimis Patribus nuntiare, quo tandiu dilata eorum spes nūtio exoptato erigeretur. Neq; enim quod nonnulli opinantur

Ambro. lib. 5. in Lucā, cap. 7.

Eodem modo Beda in expositionē Euangelij.

Chrysost. homil. 37. in Matth.

Hiere. 11.

Esai. 53.

Roman. 3.

Greg. hom. 6. in Euāg.

Hieron. lib. 7. in Mattheū: quos sequuntur Beda & Druthmarus.

nantur, Hieronymi aut Gregorij sententia fuit, Ioannem voluisse inferno imo damnatis, Christi aduentum prædicare, vt salui fierent, quos in perpetuum condemnatos nulla ratio patitur salutem vllam consequi posse. At, vt demus eam curam Ioanni ex pietate proficisci, inijcique potuisse, tamen probabilius longe est, ne id quidem ignorasse Ioannem, quem Prophetis Saluator omnibus anteponit, neque nescire putandum est quod est à quodam Propheta de descensu ad inferos pronuntiatum, [Tu autem in sanguine testamenti, emisisti vinctos tuos, de lacu in quo non est aqua.] Denique vt Hilarius ait: [Ioannes non suæ sed discipulorum ignorantiæ consulit: ipse enim venturum in remissionem peccatorũ prædicauit.] Quare eam totam legationem non sui docendi causa à Ioanne esse adornatam, sed ad discipulorum ignorantiam curandam instructam, non modo Patres grauissimi sentiunt, Hilarius, vt dixi, Chrysostomus, Augustinus, & ipse Hieronymus, sed etiam ipsa narratio Euangelica Matthæi, si attentius consideretur, perspicuum facit.

Chrysost. eã sententiam refellit: sed non esse Hieronymi vel Greg. glossa docet, vt S. Thom. in catena habet.

Zachar. 9.

Quæ res vt plenius intelligatur, quoniam habet cùm voluptatis, tum fructus plurimum, altius erit nobis exordienda oratio. Ac primum illud tenete memoria, discipulos Ioannis Baptistæ inuidentia quadam laborasse, cum præceptoris sui studio ducerentur, Christi autem gloriã ferre nõ possent. Humanum id est ac peruulgare vitium, res tuas, vt ægre feras, alterius rebus obscurari & minui. Quin potius [inuidia, vt ait Ambrosius, etiam sanctos adussit.] Quominus mirandum, discipulis Baptistæ, præsertim rudibus adhuc, inuidiam obrepsisse. Cœperat ergo Ioannes Baptista prædicare, auditorum confluebat innumerabilis multitudo: baptismum instituerat, ad quem omnes vndique suscipiendum festinabant. Erat incredibilis omnium opinio de Ioanne, vsque eo vt Mesiæ nomine à plerisque haberetur. Hunc populus, hunc principes, hunc summi sacerdotes, venerabantur, auscultabant, colebant. In hac tanta Ioannis gloria, subito de fabrilis operæ tenebris, in quibus diu latuerat, Christus emicuit: splendore

2 Ioannem discipulos misisse ad Christũ, vt Christi opera videntes crederent in eum.

Ambrosius lib. de sancto Ioseph, cap. 1.

dore miraculorum, omnium ad se oculos conuertit: docēdi suauitate & vehementia, animos cum alliciebat, tum obligabat sibi. Consuetudinis eius facilitate, communis victus & incessus humanitate, tum etiam beneficentia erga ægrotos & miseros singulari, homines capiebantur mirificè. Baptismum etiam ipse præbebat, atque discipulorum suorum opera administrabat. Hìc iam obscurari quodammodo & decrescere indies gloria Ioannis: Christi fama vbique florere: discipuli Ioannis, quod erat necesse, præceptorem suum vinci ac superari, noui Prophetæ laude, ferre non posse: illud maxime indignari, quod baptismum à suo præceptore primùm institutum, ille alter sibi vsurparet: (ita enim putabant qui discrimē vtriusque baptismi minime nouerant) neque vsurparet solum, verum Baptistæ infrequentem faceret, sibi populum omnem adiungeret. Hac cogitatione & mente, quod inuidia torquerētur, adijsse Ioannem aliquando discipulos, vt Euthymius hoc loco admonet, Euāgelia narrāt. Nam altercantes istos ea de re, & cum Iudæis contendentes Ioānes Euangelista refert his verbis: [Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. Erat autē Ioannes baptizans in Enon iuxta Salem, quia aquæ multæ erant illic, & veniebāt, & baptizabantur. Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem.] Hæc quorsum repetita sunt, animaduertite: sequitur enim Euangelista & dicit, [Facta est autem quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis, de purificatione. Et venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei, Rabbi qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.] Id nempe, vt Chrysostomus pulchrè notat, male eos habebat, id acriter mordebat, quod Christus Ioanni præponeretur. Hac cum essent mente discipuli, tamen Ioannes, qui esset fidissimus Christo, atque illius gloriæ studiosissimus, omnem operam dedit, vt non solum inuidiam discipulorum, iramque leniret, verùm etiam mentes animosq; totos ad Christū conuerteret, vt se se, neglecto ipso ac cōtempto, ad illum

Euthym. in caput 11. Matth.

Ioan. 3.

Chrysost. homil. 37. in Matthæū.

ad illum vnum transferrent. Itaq; ei ſanando morbo quomodo manum admoueat medicus optimus, nunc videte: [Reſpondit eis Ioannes & dixit, Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cælo. Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis, quod dixerim, Non ſum ego Chriſtus, ſed quia miſſus ſum ante illum. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eũ, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt, illum oportet creſcere, me autem minui. Qui de ſurſum venit, ſuper omnes eſt:] Et plura alia quæ Ioannes in eandem ſententiam perſequitur. Quibus omnibus verbis illud diligentiſsime agit, vt ex diſcipulorum animis nimium in ſe ſtudium euellat, & ad Chriſtũ traducat: illum eſſe principem, illum Meſsiam, & Dei filium, qui homines ſaluare & beare poſsit, ſe nihil aliud, quam ipſius miniſtrum, & legatum: neque ſibi eſſe quicquam charius atque iucundius, quam vt ſe contempto atque deſerto omnes Chriſtum ſuſpiciant, Chriſto vni adhæreant. Ea omni adhortatione, cum ſe apud diſcipulos minùs quam cuperet, & neceſſe eſſet profeciſſe, Ioannes animaduerteret, nouo cõſilio vtitur, & ſpectatores ipſos operum Chriſti mirabilium facere parat, vt qui dictis præceptoris parum obſequentes erant, ſuis certè oculis crederent, ac quãto Chriſtus interuallo ipſum antecederet, rebus ipſis cognoſcerent. Itaq; vt Hilarius dixit: [Ad opera eius intuẽda diſcipulos miſit, vt autoritatẽ dictis ſuis illius opera cõferrent.] Quãobrem hanc hodiernã legationem adornat, & quid de ipſo ſentire homines debeãt, quaſi neſciret, rogat: vt reſpõſis Chriſti, tum eius & cõſpectu ſuauiſsimo, & rerum admirabilium, quas patraturũ non ignorabat, contemplatione, diſcipuli tãdem ſeruo Dñm anteponerent, hominem pro Deo relinquere non grauarentur. Fuit nõ minus prudens Ioannis quã fidele conſilium, cũ Chriſtus dicat, [Ego teſtimoniũ habeo maius Ioanne: opera quæ dedit mihi Pater vt faciam, hæc teſtimonium perhibent de me.] Etenim qui teſtimonio Ioannis non ceſſerant, operibus Chriſti confeſtim manus dederunt.

Hilarius in Matth. can. 11.

Ioan. 5.

Valde

Valde id factū declarat Ioannis in Christū fidem, perspicuè ostēdit, & quā fuerit à cupiditate falsæ gloriæ alienus, & quanto studio Christi gloriā atq; hominū salutem sit prosecutus. Quæ sit charitas in Deum, quæ fidelitas in Christum, cū casus seruis Dei tales incidunt, tunc maximè profecto cognoscitur. Hac mente & cogitatione Paulus neq; se vinctum ægrè ferebat, neque alijs quod liberè Christum annuntiarent, inuidebat, tametsi non recta eos Christum intentione annuntiare sciret, sibiq; ipsi eo modo gloriæ & laudis non parum detrahi sentiret. Sic igitur scribit. [Quidam quidem & propter contentionem & inuidiam Christū prædicant, quidam autem & propter bonam voluntatem. Quidā ex charitate, scientes quoniā in defensionē Euāgelij positus sum. Quidā autē ex cōtentione Christū annuntiant, nō syncerè, existimātes pressurā se suscitare vinculis meis. Quid enim? dū omni modo, siue per occasionē, siue per veritatē, Christus annūtietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.] Admirandus profecto Pauli ardētissimæ charitatis in Christū affectus, de Christi gloria lætari eo vehemētius, quo maiori cum suo detrimento ac dedecore eam parari perspiceret. Nō enim suā, sed Dei gloriam, viri sancti concupiscunt. Paulum sanè vidistis: oculos modo in alium Dei fidelem seruum Moysem conuertite, eius viri fidelitatem cōtuemini, qui cum duo senes Eldad & Medad, propter ipsius autoritatem & contubernium, à reliquis septuaginta separati prophetarent in castris, idq; ægrè admodum ferret Iosue minister, quod ad Moysis quandā iniuriā pertinere putabat, repressit ministri conatū, atq; eo facto se potius delectari magnopere ostendit. Itaque Iosue clamitante: [Prohibe illos Domine mi Moyses,] ille contra respōdit, [Quid æmularis pro me? Quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum?] Vultis aliud, non dissimile hodierno facto Ioannis, factum Pauli cognoscere? Cum esset vinctus Cæsareæ, ad tribunal productus est proconsulis Festi, assidente rege Agrippa, & Pauli audiēdi cognoscendiq; cupidissimo, vbi iussus est ꝓ se dicere,

3 Sanctos non suā sed Christi gloriam concupiscere.

Philip. 1.

Num. 11.

se dicere, sui pene oblitus, causæ quam agebat immemor, totus in conuertendo ad Christum Agrippã fuit. Id cum rex videret atque contemneret, diceretq; per ludibrium, [In modico suades me Christianum esse:] Paulus iucundissime respondit: [Opto apud Deum, & in modico & in magno, omnes qui audiunt hodie fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his.] Quid ais Paule? omnes vis esse tui similes? omnes tam præcelso sanctitatis gradu eminere? tanta reuelationum ac diuinæ sapientiæ magnitudine tolli? Omnes prorsus, inquit, exceptis vinculis his. Itaque sibi vincula, sibi catenam, sibi compedes, carcerẽ, & ergastula cupiebat, cæteris dignitatis & gloriæ magnitudinem. O virum ter beatũ. Verè mirabilis Deus in sanctis suis, prorsus magnus Dominus ille, qui seruos habet eiusmodi.

Actor. 26.

4 *Christũ omnibus anteponendũ.* Discere igitur hinc, fratres, debemus, ne nobis Christi gloriam vsurpemus, neve discipulos, magis nostros, quam Christi efficiamus. Non est exigua fraus, Dei talentis ad voluptatem & existimationem abuti. Adulterium id est spirituale: rebellio est in ipsum Dominum, diuinitus data arma velle conuertere. [Ego, inquit, dedi ei frumentũ, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui & aurũ, quod fecerunt Baal.] Idololatriam quandam cõmemorat, diuinis donis ad suam laudem voluptatemq; abuti. [Vt abducant discipulos post se] aiebat Paulus. Longe aliter Ioannes, qui non vult discipulos post se abducere, sed à se potius diuellere ac detrahere conatur, atque vni adiungere Christo. Præclarè hoc loco quidam scriptor vetustus, [Ioannes quasi pædagogus, alienos filios, quos ad tempus accepit vt erudiret, eruditos volebat Christo reddere, quasi proprio patri ipsorum.] Optimæ proinde mihi nutricis exemplum Ioannes hodie sequutus videtur. Solent quippe nutrices vbi infantulos ablactare parant, ad matres transmittere, mellitis bellarijsq; demulcendos, vt horum dulcedine & illecebris puerul capti, matres incipiãt & nosse & amare, præ quarum mox amore, nutricum faci le memoriã desideriumq; deponant. Neque enim sibi, sed paren-

Oseæ 2.

Actor. 20.

Autor imperfecti in Matth. homil. 27.

parentibus nutrices infantulos alunt: neque vero ipsi infantes, vocibus nutricum persuadentur, vt matres ament, sed complexantes etiam respuunt, & ad nutrices sibi iam notas quanuis rusticanas & viles, gemitu & lachrymis cõuertuntur, vsque dum vsu multo beneuolentiam matrum experti, quantum nutrici mater præstet, ipsa consuetudine cognoscunt. Non erat mater Ioannes, sed nutrix: mater verissima Christus. Paulus, & Ioãnes, & Moses, & cæteri sancti omnes, alienos partus educant, neq; enim ipsi sanguinem fuderunt pro nobis, neq; dolores ac cruciatus tolerauerunt, quos Christus. Itaq; fidelissima quædã nutrix clamitabat: [Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis?] cuius officium quemadmodum pręstet, ipse idem testatur his verbis: [Facti sumus in medio vestri, tanquam si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes vos cupidè volebamus vobis tradere non solum Euangelium, sed etiã animas nostras.] Nutricem se Paulus censebat, Dei filios etiã suos filios appellans præ amore, vt Anselmus sentit, sed fide egregia Deo, non sibi nutriens. Vultis veram germanamque matrem cognoscere? Christũ Saluatorem nostrũ aspicite, in cruce hunc tanquam lecto multo sanguine fuso grauibusque cruciatibus toleratis, filios suos parturientem intuemini. Voces illius audite, quas apud Isaiã mittit: [Audite me, inquit, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua, vsque ad senectã ego ipse, & vsque ad canos ego portabo: ego feci & ego feram, ego portabo & saluabo.] Quid his vocibus dulcius? Quid audiri tenerius potest? Ecquæ mater tam blandè ad se allicit inuitatq; filios? [Qui vos genui ab infantia (commentatur in eo loco Hieronymus,) & meo vtero vuluaq; gestaui, ipse vsq; ad senectutem protegam, non meam sed vestram: vt eos doceat diuina misericordia esse saluandos. Creator enim omnium parcit creaturæ suæ, & pastor bonus ponit animam suam pro ouibus suis.] Multum nempe Ioannes, multum Paulus discipulis contulit: At neque Paulus, neque Ioannes est pro discipulis crucifixus. Libenter ergo patere, homo Christiane, eripi tibi aliquando præceptorẽ, eripi

1. Cor. 1.
1. Thess. 2.
Esai. 46.
Hieron. lib. 13. in Esai.

amicum, socium, contubernalem, spiritualem parentem: scito horum omnium vicariam fuisse operam: ideo vero cum opportunum est subtrahi, vt ad Christum occurras, vt veram matrem cognoscas atque amplectaris. Ille non paterna solum prouidentia, sed etiam materna indulgentia, materna dulcedine te suscipiet, si ad eum accurras: qui te tantis suis doloribus parturiuit, qui nullam partus ignominiã defugit, vt tibi vita cõstaret: qui nudus, cruẽtus, laceratus in cruce pro te pependit. Qui instar gallinæ, vt dicit ipse, sub alas pullos suos protegere & fouere semper concupiscit. Augustinum gallinæ similitudinem explicãtem audi: [Assumpsit, inquit, infirmitatis carnem, vt pullos Hierusalem colligeret sub alas suas, tanquam gallina infirmata cũ paruulis. Gallina quodammodo hoc habet. Non enim in alia aliqua aue hoc aliquando cõspeximus, quomodo raucescit vox, quomodo fit hispidum totũ corpus, demittuntur alæ, laxatur plumæ? Et vides circa pullos nescio quid ægrotum, & ea est materna charitas, quæ inuenitur infirmitas. Infirmatus est Dominus propter nos, accipiens carnem à nobis, crucifixus, contemptus, alapis cæsus, flagellatus, ligno suspensus, lancea vulneratus. Ergo hoc maternæ infirmitatis est, non amissæ maiestatis.] Sic quidem ille Christi amorẽ suauitatemq; commendat. Nos vero veram matrẽ agnoscentes, non ingratos amanti nos Christo filios præbeamus.

Matth. 23.

August. super Psalm. 58.

IN

IN EADEM DOMINICA CONCIO TERTIA.

Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis. Matth. 11.

CVM Ioannis mentem cogitationemq́; Christus optimè teneret, sciretq́; ea legatione illud agi, vt discipuli Ioannis dilucidè cognoscerẽt, quis esset Iesus, non tam verbis, quã rebus, interrogationi sibi propositę satisfaciẽdum putauit. Itaq; vt alius narrat Euangelista, in ipsa hora, discipulis Ioannis præsentibus, multa ac magna miracula perpetrauit. Quibus admiratione ac stupore præ rerũ magnitudine attonitis, cõmodè retulit: [Euntes renũtiate Ioãni, quæ audistis & vidistis.] Ioannes quidem venit, vt testimonium perhiberet de lumine: Verùm nullum de lumine testimonium maius & certius esse potest, quã quod ipsum de se lumen præbet. Neque potest lucem quispiã melius indicare, quam ipsa lux se. Itaque ait Scriptura, [Accedite ad eum & illuminamini.] Et in eodem loco: [Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.] Et aliàs, [Qui appropinquant pedibus eius, suscipient de doctrina eius.] Quare qui filios suos in Christo sapere volunt, qui spirituales discipulos instituere optimè cupiunt, nequaquam se officio defunctos arbitrentur, cum multa docuerint, multa de regno Dei dixerint: sed ipsos suos auditores, per se ad Christum ire præcipiant, omnemq́ue dent operam, vt illum auscultent, cum illo versentur: quod fit oratione assidua, & medita-

1 Melius quis sit Christus, ex ipso, quã ex aliis cognosci.

Luc.7.

Ioan.1.

Psal.33.

Deut.33.

Ioan.6. meditatione pia atq; intenta. Ita sine dubio [doctos à Domino] (vt habet prophetia, plenissimè accipient. Rectè *Bernar. epistola 108. ad Thomam de sancto Audomaro.* Bernardus literatum quendam alloquens, hunc modũ docet discendi Iesum: [Quam salubrius, inquit, disceres Iesum, & hunc crucifixum? Quam sciẽtiam haud facile, nisi qui mundo crucifixus erit, apprehendit. Falleris, fili, falleris, si te putas apud mundi magistros inuenire, quam soli Christi discipuli, idest, mundi contemptores, Dei munere assequuntur. Nec enim hanc lectio docet, sed vnctio, nõ litera sed spiritus, nõ eruditio sed exercitatio in mãdatis Dñi.] Igitur quamuis docendo & exhortando multum proficiãt spirituales magistri, tamẽ lõge amplius discipuli de Deo ex ipso Deo discũt, quẽ vbi cognoscere & alloqui familiariter cœperint, tãtũ suauitatis experiuntur, tãtũ præstãtiæ & magnitudinis illius inspiciunt, vt cæteros omnes facile vni Christo posthabeãt, quod hodie Ioãnis discipulis accidisse videmus. Etenim Christi dulcedine gustata statim anima sentit & loquitur, quod in cãtico le*Cant.2.*gimus. [Sicut malus inter ligna syluarũ, sic dilectus meus inter filios hominũ.] Siue Ioães sit, siue Paulus, siue Petrus, nihili omnes facit præ Christo, atque illud vsurpat *Esai.46.* amãtissimè, [Tu enim Pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos. Tu Domine Pater noster, Redemptor noster: à seculo nomen tuũ.] Eum sane sensum atq; eã existimationem de Christo, simul vt eũ adierunt, eiusq; facta viderunt, discipuli Ioannis penitus imbiberunt, & quod est ad luciferũ Sol, hoc esse ad Ioannẽ Christum sibi persuaserunt, Itaque dicebant inter se quod de *Ioan.10.* quibusdam Scriptura refert: [Ioannes quidem signum fecit nullum: omnia autem quæ de hoc dixit, vera sunt.]

2 Quantæ opes nobis in Christo sitæ. Iam quis nobis annuntiet, quid sit opum, quid dignitatis in Christo, quis ille quãtusq; sit, quã nobis copiosus & diues, quã benignus atque munificus. [Es tu qui venturus *Ephes.3.* es, an alium expectamus?] Paulus quidem eo nomine gloriatur quod Christi præco prædicatorque sit. [Mihi, inquit, omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, euãgelizare in gentibus inuestigabiles diuitias Christi.]

Eas

Eius diuitias atque thesauros, quis satis vnquam vel inuestigauit, vel patefecit? [Qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia, & sanctificatio, & redemptio.] Omnia nobis Christus est: nihil amplius desiderare, nihil requirere possumus, si in Christum simus ea, qua opus est fide, non inani scilicet & mortua, sed viua & vigente, quæ per dilectionem operatur. Christi vero diuitias illas opesque mirabiles declarant opera ipsius, quæ homines in se se experiuntur. Nam & cæci vident, & surdi audiunt, & muti loquuntur, & claudi ambulant, & leprosi mūdantur, & mortui resurgunt, & pauperes euāgelizantur. A Christo nempe cæcæ mentes hominum lumen accipiunt, infirmi & imbecilles, in via Dei ingredienda roborantur, surdi se purgatos, extincti ad vitam reuocatos sentiunt, omnium rerum inopes cælestis hæreditatis nuntijs exhilarantur. Itaque qui se extremè egenos & miseros norunt, tamen per Christi nomen regnum sibi cæleste promissum certissimè expectant, quemadmodum est per Isaiam denuntiatum, [Fundauit Dominus Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi.] O si te Christe bene cognosceremus Christiani tui, quam fortunati, quam felices essemus? [Es tu an alium expectamus?] Mihi equidem nihil vltra desiderandum, nihil amplius requirendum video. Habeam te Deus meus, habeam te, & tollat reliqua omnia sibi quisquis velit. Attamen cum tantus ac talis Christus sit, quid est quod permultis minime cordi est? imo vero infestum sibi arbitrantur? quorum ea est copia, vt ipse Christus exclamet, [Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me.] Cur ita? quid est, inquam, quòd Christus scandalizet? ecquid eius homines offendit? Quid? vno verbo dico, Crux Christi. Sic Hilarius & Gregorius accipiunt. Semper enim crucis sermo odiosus est habitus, præsertim Iudæis, vt Paulus ait. Quo etiam sensu accipi potest oratio Christi ipsius, qui suos disputatione illa perturbatos, qua carnem suam panem escamque necessario sumendam tradidit, ita coarguit. [Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius?] Si cum panem cibumque

1. Cor. 1.

Sic Haymo philosophatur in exposit. Euang.

Esai. 14.

Gregor. in homil. huius Euang. & Hilarius in expositione ad crucē referunt: Chry-

sostomus & Euthymius volunt propterea dictum, quod discipuli Ioãnis offensi eßēt, quod cum Publicanis & peccatoribus manducaret & biberet.

bumq́ue propono, moleſtè fertis & perturbamini, quid, inquit, cum cruci aſſixum conſpexeritis à terra exaltatũ & per mortem meam redeuntem ad Patrem? Si verbum panis ſic turbat, quanto turbabit vehementius verbum crucis? Igitur miracula quidem Chriſti atque eius magnifica opera ſat placent nobis, ijsq́ue cognoſcendis exhilaramur: verum diſplicet & perturbat nos vehemẽter crux Chriſti, terrent cruciatus & probra. Amamus Chriſtum, ſed crucifixum Chriſtum minimè amamus. Ideſt crucis eius conſortium auerſamur & fugimus. Ergo beatus & felix is eſt, qui Chriſtum in cruce amat, in cruce quærit, in cruce complectitur. Ibi, ibi amplißimæ Chriſti opes, & pretioſiſsimi theſauri reperiuntur, vt expertis dicere liceat, [Verbum crucis ijs qui ſalui fiunt, Dei virtus eſt.] Quod eſt excelſum & grande myſterium.

1. Cor. 1.

3 Operibus quid quiſq; ſit, oſtendi.

Nunc morale documentum non aſpernandum ex Chriſti reſponſis ſumendum eſt. [Renuntiate, inquit, Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis.] Dei eſt conſuetudo rebus reſpõdere potius, quam verbis. Id filij lucis ſequuntur, vt de ſe pauca dicere ament: factis magis teſtificentur, qui ſint. Quid enim opus eſt te laudibus ipſe tollas? actus debes proferre, veriſsimos virtutis cuiuſque laudatores. Quot, dic mihi, homines vidiſti, quos magna de ſe iactantes, rebus longe diſcrepantibus, ludibrio & contemptui habueris? Quot nobilitatem oſtentant maiorum ſtemmate illuſtrem, cum ſint ipſi ingenio & moribus ſordidiſsimi? optimates haberi volunt, qui neque optima neque mediocria officia præſtant. De præfecturæ aut iudicij nomine gloriantur, quibus ſæpe tyrannis & violentia cordi eſt. [Et laudent, ait Salomon, eam in portis opera eius.] Paulus quoque ſcribit. [Veniam & cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutem.] Ergo vt interroganti, quænam ſit arbor aliqua, non poteſt melius ſatisfieri, quam illius fructibus indicatis, erit quippe pyrus, ſi pyra oſtendas, erit vitis, ſi vuas, oliua ſi oleas, ſic profecto de ſe vnuſquiſque quis ſit, nulla poteſt ratione luculentius demonſtrare, quam agendo quæ ſe decent: quod Chriſtus

Prou. 31.

1. Cor. 4.

ſapien-

ſapientiſsimè præſtitit, vt de ſe Ioannis diſcipulos veriſſima notitia informaret.

At illud cuiuis mirum iure videri poſsit, quod enarratis multis magniſque operibus ſuis, eodem tenore adiungit quaſi mirabile, pauperes euangelizari: ideſt, tum pauperibus Euangelium annuntiari, tum ipſam pauperiem beatam prædicari. Id vero quo pacto cum cæcorum viſu, cum ſurdorum auditu, cum claudorum inceſſu, cū mortuorum denique reſurrectione contexitur? Quid enim habet miraculi, pauperibus Euangelium proponi? Nempe rem magnam Chriſtus ſe dicere intellexit, eſtque re vera permagna, & ſpiritus diuini propria, pauperes diuitibus, cum operam naues, æquare, vel etiam anteponere. Id re vera prædicatoris magnitudinem probat, vt etiam Hieronymus expoſuit: [Pauperes euangelizantur: vel pauperes ſpiritu, vel certè opibus pauperes, vt nulla inter nobiles & ignobiles, inter diuites & egenos in prædicatione diſtātia ſit. Hæc magiſtri vigorē, hæc præceptoris cōprobant veritatē, quando omnis apud eū, qui ſaluari poteſt, æqualis eſt.] Nam ſicut reliqua ſigna quæ ponit de Meſsia, prædicta ſunt, ab Iſaia præſertim: [Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum,] ſic etiam de eodem prædictum eſt. [Iudicabit pauperes populi, & filios pauperum ſaluos faciet.] Et, [Parcet pauperi & inopi, & honorabile nomen eorum coram illo.] Itemque aliàs: [Paſcentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requieſcent.] Ea in Chriſto cōpleta ſunt vaticinia, cuius primogeniti pauperū fuerūt Apoſtoli, ac de pauperib⁹ Iacobus Apoſtolus dicit: [Nōne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide & hæredes regni?] Pauperibus Chriſtus euangelizauit, & fauſtum nūtiū præbuit regni cæleſtis. De ijs prædicauit, [Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorū eſt regnū cælorū.] Idē cōminatus eſt: [Væ vobis diuitibus.] Lōge ab eo ſenſu abſunt homines, qui diuitib⁹ facile obſequūtur, pauperes faſtidiūt atq; cōtemnunt, ſicut Iſaias dicit, [Pupillo non iudicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad eos.]

4 Pauperibus euangelizare, meritò inter ſigna Chriſti commemorari.

Hieron. lib. 2. in Matt.

Id notat Chriſtianus Druthmarus in expoſit huius Euang.

Eſai. 35.

Pſal. 71.

Pſal. 71.

Eſai. 14.

Iac. 2.

Matth. 5.

Luc. 6.

Eſai. 1.

Nemo

Nemo maius & certius signum putet, cæcos illuminare, aut mortuos suscitare, vt Christi discipulus cognoscatur, quam libenter & studiosè euangelizare pauperibus: diuiti ac pauperi æqualem se præbere. Si in congressu, si in confessione audienda, si in negotio gerendo, si in ipsa vitæ consuetudine, non plurimas ac potissimas partes locupletes ac copiosi ferant, si officium æquè iucundè egeno atque omni ope destituto conferas, tunc in te Christi signum agnoscas, teque beatum putes. Adiumentum vel temporale vel spirituale quod potes, affer indigenti & calamitoso, neque quod multi faciunt, pauperiem tibi male olere vultu responsisque demonstres. Nam in quo id signum eorum, qui ad Christum pertinent, fidelissimum non extiterit, reliquum profecto est, vt ad Belial is aut Mammonem pertinere videatur.

§ A Christo laudatur Ioannes magnificè, præcipuè ob constantiam & vitæ austeritatem. [Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne. Quid existis in desertum videre?] Quam sit suis Christus fidelis, animaduertite: quemadmodum amicos cohonestet atque ornet. [Nimis honorati sunt amici tui Deus.] Par pari Ioanni refert. Is de Christo annũtiauit, esse agnum Dei, esse sponsum, esse vnum præ omnibus colendum, filium Dei denique verum, cui omnia subdita sint. Christus Ioannem oratione sua collaudat miris eum encomijs effert, seipsum serui oratorẽ laudatoremq; præbere non grauatur. Quanta hæc Ioãnis gloria? Quod si Alexander ille magnus, vt etiam Cicero ait, beatũ prædicauit Achillem, quod ei suarum laudum Homerus prçco contigisset, quid de Ioanne censebimus, cuius laudator & prædicator, Deus ipse existit? Sed illud interim ne vos prætereat videte, Christum Ioannis laudes discipulis eius præsentibus minimè prædicasse, eorum reditum quo venerant, expectasse. Cur adeò, quæso vos? An noluit speciem adulatoris amico dare? ita equidem opinor. Itaque de absentibus bene loquendum est: si quid vituperãdum, in præsentia coram exponas, ne detrahas ei, cuius vocem audire non possis. Ita Christus Pharisæos coram palamq; arguebat: Ioannem longè positum collaudabat. Male in Scriptura

Psal. 138.

Cicer. in oratione pro Archia Poeta.

Sic Chryso-sto. hom. 38. in Matth. & author imperfecti hom. 27. & Eutym. in exposit.

Scriptura audit cor duplex atque homo bilinguis odio habetur. [Labia dolosa in corde, inquit, & corde loquuti sunt:] quod detestatur Scriptura. Sed quid in Ioanne collaudat Christus? Duo quædam vitia primum ab eo abesse longissimè docet, quæ sunt hominibus familiaria. Nam neque arundinem esse dixit, neque aulæ sectatorem, illud volens intelligi, eum tum à vanitate, tum à delicijs prorsus alienum: quibus duabus virtutibus nihil est in Euangelico prædicatore amplius & præclarius, quod posit optari. Vanitatem apertè arundo declarat ipsa sua inanitate, atque inconstantia, qua huc illuc vento flectitur. Est eorum proprium qui vanitati & plausui hominum seruiũt, nihil habere solidum, nihil constans. Quod præclarè Propheta ostendit, cum loquitur, [Dominus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent.] Namque vti Augustinus sapienter dixit, [Quid lãguidius, quid tam sine stabilitate ac fortitudine, quod ossa significant, quam homo, quẽ male loquentium lingua debilitat? Cuius rei dolor nullo modo animæ viscera dilaniaret, si non amor laudis ossa eius confringeret.] Ossa ergo ijs esse comminuta & confracta dicit, qui hominum opinioni, libidiniq́ue obsequũtur. Nam qui Deo placere student, nihil ijs firmius, nihil constantius cogitari potest. Sed vt idem Augustinus eodem in loco dixit, [Magnũ est de honoribus & laudibus hominum non lætari, sed omnem pompam inanem præcidere, & si quid inde necessarium retinetur, id totum ad vtilitatem honorantium salutemq́ue cõferre.] Quod certè faciebat Baptista. De illecebris vero & delicijs quid cẽset? [Nunquid hominem mollibus vestitũ? ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.] Perplacet Christo vestitus asperitas, lecti durities, mollities blandimentaq́ue displicẽt. Sericæ & pretiosæ vestes Regiam magis, quam Episcopium decent, mensa lauta & opipara ad Reges Regumq́ue præfectos, potius quam ad Christi sacerdotes pertinet. Frugali magis & parco cibo Christus delectatur: contemptum fastus & pompæ petit. [Disce, inquit hoc loco Theophylactus, non oportere probum

Psal. 52.
August. in epist. 68. ad Aurelium.

Christianum mollia gestare.] Namque vnde vitiorum seges tanta, quantam his tēporibus cernimus, in nostra præsertim Hispania? Quanta à veteri disciplina facta declinatio? Quam sunt mores hominum commutati, & in deterius indies collapsi? vbi illa maiorū frugalitas? vbi cultus mediocritas? vbi supellex munda quidem, sed moderata? Iam omnia conuiuijs feruent: nouæ quotidie rationes indumentorum inducuntur, peregrinæ togæ, peregrinæ chlamydes vsurpantur. Degenerarunt familiæ nobiles, proceres inter arma minime educati, fortitudinem bellicā haud magni ducunt, sed inter illecebras & libidines nutriti, belli comptique incedere pluris habent. Non ne ijs denūtiare iure possumus, quod propheta Sophonias Dei voce minatur? [Et erit in die hostiæ Domini, visitabo super principes, & super filios regis, & visitabo super omnes qui induti sunt veste peregrina, & visitabo super omnem qui ingreditur arroganter limen in die illa.] Veste peregrina indui propter inane quoddam nouitatis studium, non vacat certe culpa, cū præsertim ad peregrinas vestes etiam peregrini mores accedunt, quod apud nos profecto videmus cū magno nationis Hispanicæ detrimento. Dissimulat quidem interim Deus, sed iudicium suum aliquādo tandem proferet, tantamque labem ac turpitudinem morum duro verbere tundet. Quamobrem Ioannis potius exemplum secuti, dum licet, vitæ austeritati & corporis castigationi studeamus, illumque Angelum Dei scientes, qui præcedat Domini aduentum, ad occurrendum Christo iam venienti nos comparemus, suscepturi magnum pietatis fructum, si dignum tanto hospite domicilium præparauerimus.

Sophon. 1.

(·:·)

IN

IN DOMINICA TERTIA ADVENTVS.

CONCIO PRIMA.

Miserũt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad Ioannem, vt interrogarent eum, tu quis es? Ioan. 1.

SI rem de qua legati Iudæorum cum Ioanne egerint, cogitemus, tum oratorum ipsorum conditionem, tum eorum à quibus mittebantur, dignitatem perspiciamus, facile intelligemus legationem extitisse maximã, mecum qua vix vlla post hominũ memoriam comparari aliqua ex parte possit. Nam & autores fuere Pontifices summi sacerdotalis ordinis viri, qui Hierosolymitanam vrbem caput vniuersi populi Israelitici sacro imperio regebant: & legati ex gradu leuitico ac sacerdotali lectissimi, tum vero religione sapientiaque præstantes, quod satis declarat Euangelista, cũ dicit, ex Pharisæis fuisse potissimũ missos. Nisi enim penes Pharisæos summa tunc dignitas ac sapientiæ laus esset, Paulus non se gloriaretur & Pharisæum, & Pharisæorum filium: neque palmam illi sectæ suo tempore tribuisset. Sed quod caput est, rei de qua agebatur, magnitudo tanta erat, vt non nisi primarios, & ex vniuerso senatu lectissimos oratores postularet. Neque enim de vulgari erat negotio deliberãdum, sed de summo Messiæ imperio, de vniuersa spe, scilicet, populi Israelitici, de omnium Prophetarũ oraculis, de Dei deniq; ipsius

1 Quibus rationibus inducti, legatos ad Ioannem Iudæi miserint.

Actor. 23.

Sic sentiunt Iansen. in cõcord. c. 16. Card. Tolet. in Ioan. c. 1. annot. 56.

autoritate statuendum decernendumque semel erat. Ea re quæ potuit vnquam grauior maiorque contingere? Namq; vt Euangelista Lucas testatur, eam fuisse de Ioanne plurimorum sententiam constat, quòd esset Messias: [Existimante, inquit, populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioãne, ne forte ipse esset Christus.] Igitur cũ ea versaretur opinio de Ioãne, adductos maxime esse principes Iudæorum ad eam legationem adornandã,

Orig. in exposit. Euãg.

vt Origenes etiam scribit, quod tempora tantopere promissi expectatique Messiæ adesse iam existimarẽt, illud satis persuadet, quod viri fuerint in diuinarum literarum cognitione versati, Etenim Danielis hebdomadas & intelligere & numerare liquido potuerunt, quas iam peruenire ad exitum non ignorabant. Patriarchæ item Iacob vaticinium tenebant, non esse sceptrum de Iuda eripiendum, donec veniret exoptatus princeps. Regẽ vero Idumæum externum Herodem regnare videbant. Aggæum Prophetam maturare iam tempus aduẽtus, aduentus optatissimi omnibus gentibus Regis, cecinisse probè nouerant. Neque oblitos credere licet Magorũ, & stellæ olim prophetico Balaam responso denuntiatæ. Iam non regnũ sibi solum ereptum, sed ipsum quoque sacerdotium propemodum extinctum, obscuratum certè, atque omni illa sua prisca maiestate nudatum intuebantur. Quare aut accepta de Messia venturo oracula falsa esse, aut eum iam oportere adesse, non falsò colligebant, vt regnum Israeliticum collapsum ac funditus penè euersum, restitueret erigeretque. His igitur ducti rationibus Ioannem ea de re consulendum censuerunt, atque eundem Messiæ principatum ea amplissima legatione sibi delatum libenter suscepturum sunt arbitrati.

Dan. 9. — Gen. 49. — Agg. 2. — Num. 24.

2 Ioannem Iesu anteponere voluisse Iudæos. Chrys. hom. 15. in Ioan.

Ac fuit aliud etiam eius legationis institutum, si penitus mentem hominum perspicere licet. Inuidia nimirum atque odio iam inde in Iesum Nazarenũ concepto, Ioannem sibi extollendum putarunt, vt Iesum deprimerent atque obruerent. Ita sane sentit Diuus Chrysostomus: ita hunc vt solent, sequuti sentiunt Theophylactus & Euthymius:

thymius: quorum ſententia quanquam à nõnullis repre- *Theophy. & Euthy. hic.*
henditur, eſt tamẽ valde probabilis, neq; abſurdi quicquã
continet. Etenim argumentis Phariſæi permouebantur
maximis, vt Ieſum eſſe Meſsiam lege Propheticisq́; denun
tiatum crederẽt. Eum de Iudæ tribu, & de domo Dauidis
eſſe non ignorabant, qualem omnino futurum Meſsiam
Scriptura apertiſsimè prædicabat. In Bethleem etiam na *Pſal. 80. & 131.*
tum noſſe poterant, quod eſſe natale ſolum Meſsiæ ex
Michea ipſi docuerant. Quanquam plerique Galilæum *Miche. 5.*
ex Nazareth ortum putabant, eosq́; natales Chriſtum mi *Matth. 2.*
nime decere cenſebant. Signa vero ab eo patrari tot & tã
ta poſtea conſpexerunt, quibus neque plura neque maio
ra, aut ipſi caperent, aut Scripturæ promitterẽt. A quibus
omnibus alienum eſſe Ioannem non dubitabant. Quid er
go? Cœperat ſcilicet diſplicere Ieſus: multa in eo iniucun
da, multa etiam moleſta erant. Vulgaris educatio atque
humilis contemnebatur, fabri filium & fabrili artificio
vſum recordabantur, ipſa conſuetudo, & vitæ ratio ordi-
naria & communis, tum facilis congreſsio & collocutio
cum Publicanis & peccatoribus deſpiciebatur: mores de-
nique à ſuis valde diſsimiles minime probabantur. Id ha-
bet ſermo propheticus, cum iſtorũ cogitationes de Chri-
ſto animumq́; exponit. [Inutilis, inquiunt, eſt nobis, & *Sap. 2.*
cõtrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis pecca
ta legis:] Tum illa. [Grauis eſt nobis ad vidẽdum, quoniã
diſsimilis eſt alijs vita illius, & immutatæ ſunt viæ
eius.] Contra in Ioanne, vt Meſsiæ illi principatum de-
ferrent, multa eſſe videbantur, quæ vehementer impelle-
rẽt. Nam ſacerdotale genus eum decorabat: Zachariæ Põ
tificis filium nouerant, fuerat in deſerto nouo genere vitę
educatus, ſingulari ratione inſtituta, magnam ſibi ſancti-
tatis opinionẽ cõciliauerat, pilis cameli tectus, cibo vix
humano vitã ſuſtentans: nouo ſpectaculo gentes attonitæ
vrbibus deſertis, ſolitudines frequentabant. Baptiſmo,
inſigni ritu, propoſito, omnes expiari eius manibus ſtude
bant. Quæ quidẽ omnia magnũ Meſsiæ dignitati nomẽ,
eximiam opinionem conciliatura ſperabant: ſeq; ipſos cũ

Ioanni ipsi gratos, tum populo vniuerso spectabiles, eo delato susceptoq; principatu, arbitrabantur. Tales ferè cogitationes Iudaicorum sacerdotũ erãt: quales videlicet
Psal.93. Spiritus sanctus expressit, cum dixit, [Dñs nouit cogitationes hominũ, quoniã vanæ sunt.] Ne vero de meo me sensu hæc quisquam cõminisci arbitretur, iam profero ipsum Dñm Iesum Christum, hisce ipsis Pharisæis rationẽ
Ioan.5. huius legationis vniuersam sic explicãtem: [Vos, inquit, misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati: Ego autem non ab homine testimonium accipio, sed hæc dico, vt vos salui sitis. Ille erat lucerna ardens & lucens: & vos voluistis exultare ad horam in luce eius.] Quod quid est aliud, quam conatus horum id omnes petisse, vt Ioannis laude & gloria perfruerentur? cuius vt Chrysostomus
Chrys. hom. 39. in Ioan. eo in loco scribit, autoritas apud Iudæos extitit tanta, vt omnis ciuitas ad illum videndum effunderetur, plusq; illi crederent, quam Christo miracula quoque facienti.

3 *Inuidiã pessima suadere cõsilia.* Qua ex re intelligere facile licet, quanto in errore miseri isti versati sint, vt excusari vlla ratione defendiq; non possint, quod Christum Dominum non susceperint. Primum enim, Ioanni qui non erat Messias, Messiæ principatum vltro obtulerunt: Iesum, qui verus erat Messias, nunquam eo nomine dignati sunt. Deinde mentienti de se Ioanni paratos se credere, satis demonstrauerunt, vera dicentem & se Christum esse negantem, reiecerunt. Deinde testimonium de vero Messia luculentissimè apertissimèque dicenti, assensi sunt nunquam. Postremo cũ essent actus Christi mirifici, cumque signa faceret, quæ & Propheticis literis consignata essent, & omnem hominũ memoriam ac sensum longissime excellerent, tamen ne ijs quidem, oculis suis testibus, fidem habendã esse duxerũt.
Sap 2. O magnam mentis inuidia tactæ caliginem. [Excæcauit,
Iob 5. inquit, eos malitia eorum.] Et aliàs: [Per diem incurrẽt te-
1. Reg. 19. nebras, & in meridie palpabunt quasi in nocte.] Nonne Saulis illius venit in mentem, quẽ neque fidelis Ionathas filius amanter admonens, neque tot tamq; illustria Dauidis beneficia à nefario instituto, & cõcepta semel inuidia

reuocare potuerunt? Inimicum atque hostem clamitat, parricidam consceleratum pronuntiat, necem exitumq; 1. *Reg.* 20.
vltimum furore plenus minatur: ipsi Ionathæ vera suadenti grauiter irascitur, Doeg Idumæo proditori scelera- 1. *Reg.* 22.
tissimo bene precatur. Abimelech sacerdotem, atq; ordinis sacerdotalis viros omnino octoginta, quod fugienti Dauid præsidio fuerint, trucidat. Quo nō eat præceps animus, inuidiæ æstu incitatus? Præclarè Basilius: [Inuidia, *Basilius homil.* 11. *de inuidia.*
inquit, genus est inimicitiæ insuperabile. Nā cum beneficētia eos, qui alioqui sunt infecti, reddat mitiores, malignum tamen & inuidum magis irritat, ad odiumq; acuit. Canes educatione mansuescunt, leones obsequio tractabiles fiunt, inuidi tamen officijs agrestiores euadunt.] Cuius rei documenta Basilius perspicua proponit de ijs quæ de Saule iam diximus: atque etiam de Iudaica in Christū quā modo tractamus inuidia: ob quā præcipites in tot mala Iudæi ruerūt. Studijs enim, nō veritati obsequi, potius habuerūt. Quocirca eorū qui rēpublicā nūc administrāt, peccata grauissima sæpe cernimus, cōsilia inepta, conatus infaustos deploramus. At quid causæ esse potissimū putatis, quod tā multa peccētur, tā infeliciter res nostræ sæpe cadant? Nempe veritatis ratio perexigua habetur: studijs præposteris cūcta administrātur. Atq; est diuinæ iracundiæ documentū certissimū, cū ij, à quibus populus resque publica omnis pendet, in consilia feruntur vanissima, saluti contraria medicamenta præcipiunt. De ijs ad hunc modum loquitur Scriptura, [Qui immutat cor principū po- *Iob* 12.
puli terræ, & decipit eos, vt frustra incedant per inuium. Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce: & errare facit eos quasi ebrios.] Itaque (vt eò reuertatur oratio vnde est digressa) legationis hodiernæ architecti, facile de Messia cognouissent, si verè Messiam cognoscere vellent. Siquidem apertius à Ioanne, quis esset, dici non potuit. Sed quoniam diuersis à veritate studijs, negotium suum ambitione quadam gerebant, & in amplificanda ditione sua toti erant, nihil vtilitatis ex tam præclara legatione, nihil fructus ex tam perspicuis responsis retulerunt.

4 Ioannem falsæ de se opinioni obstitisse.

Hic interim quam probata fide Ioānes fuerit, animaduertite, quod ex verbis Christi iam à me recitatis melius cognoscetis. [Ille, inquit, erat lucerna ardens & lucens.] Et verè, Nam cum ardore charitatis inflāmaretur, cumq́;

Ioan. 5.

sapientiæ ac prædicationis luce præstaret, se tamen lucernam esse diuinitus accensam, non Solem ipsum, qui mundum splendore sempiterno illustraret, satis præ se tulit. Nam luciferi se, qui orientem Solem præcederet, atq; adesse iam denuntiaret, officio fungi sciebat, quemadmodum erat ab optimo parente prædictum,

Luc. 1.

[Tu puer Propheta altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius: Ad dandam scientiam salutis plebi eius.] Quare Solis atq; orientis nomen & laudem sibi minime vsurpauit. Sed retulit potius ei, de quo erat dictum.

Luc. 1.
Zachar. 6.

[Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos Oriēs ex alto.] Et per alterum Zachariam, [Ecce vir, Oriens nomen eius.] Quod ergo inter lucernā & Solem interest, hoc se ad Christum esse Ioannes libentissimè cōfitebatur. Etenim lucerna & fax, qua ad ingrediēdū noctu vtimur, nequaquam sibi, sed ei quem præit, inseruit: neque puero qui eam gestat, sed Domino, qui ponè sequitur, debet accommodari vt luceat. Pulchrè igitur Augustinus:

August. in Ioan. tracta tu 4.
Psal. 131.

[Quia Christus quasi in nocte apparuit in corpore mortali, lucernā sibi accēdit, vnde videretur. Ipsa lucerna Ioānes erat.] Fuisse autē Ioannem lucernā Christi etiā Psalmus diuinus cecinit his verbis: [Illuc producā cornu Dauid: paraui lucernam Christo meo.] Quænā hæc extiterit lucerna, quam Deus Christo se parasse testatur, sancti Patres disertè docent, de Ioanne Baptista propriè id dictū,

Hilarius in expos. Psal. 131. Aug. & Caßiodorus ibidem. Tertull. in lib. aduersus Iudæos.

Hilarius, Augustinus, Cassiodorus, atq; his antiquior Tertullianus. Itaque Hierosolymitani hi principes illud cupidè agebant, vt puer facem præferens principi, haberetur ipse princeps: & lucerna, Solis nomen acciperet. Ferunt pisces quosdam lucernæ luce noctu capi, quod eum fulgorem Solis esse opinentur, atque ita super aquas exiliant, stulto sane gaudio, quodq́ue eis exitio sit. Ita mihi videntur isti, Ioānis mediocre quoddam lumen, æternum

illud

illud Christi lumen putasse, ad eamq; lucem ineptè exultasse. Quorum errorem falsamq; de se sententiam, Ioãnes noster nullo modo ferendam sibi putauit, sed modis omnibus coarguendam ac refutandã. Quod Dominus in optimo seruo magni fecit, verbisque amplissimis commendauit, cum ita dixit: [Vos misistis ad Ioannẽ, & testimonium perhibuit veritati.] Hoc Pharisæis quidẽ dixit: vniuerso autem populo illud: [Quid existis in desertum videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam: hic est enim de quo scriptum est, Ecce ego mitto Angelum meum qui præparabit viam ante faciem tuam.] *Ioan.* 5. *Matth.* 11.

Iam vero considerandum est, quoniam Pharisæos primariosque Iudæorum ostendimus Ioannem præposuisse Christo, ac cogitatione consilioq; eum suo Messiam designauisse, quam sint Dei consilia ab humanis rationibus diuersa, quamq; longo interuallo vel potius infinito diuinæ sapientiæ decreta, prudentiam omnem mortalium infra relinquant. Erat quidem Ioannes magnus vir, eximius Propheta, sanctitate excellenti: at præ Iesu Nazareno, quid erat Ioannes? quod exigua guttula, ad immensum pelagus: quod scintilla permodica, ad ignẽ maximũ. Atqui tum vestitus asperitate, tum in suauitate cibi, deniq; omni humanæ cõsuetudinis mirabili cõtinẽtia, mores vitãq; præ se ferebat non hominis, sed Angeli cuiusdam aut spiritus omni necessitate corporea liberi. Quid Christus? Et gustabat, & bibebat, & inuitatus libenter conuiuia frequentabat, & vitæ denique totius ratione & modo, communem ac vulgarem hominem profitebatur. Num aliter ipse de se ac de Ioanne censuit, cum dixit? [Venit Ioannes neque manducans neque bibens: Venit filius hominis manducans & bibens.] Nunc si vitæ vtriusque ratio conferatur, quis non sanctiorem atque celsiorem Ioannis putet? quis ei palmam non tribuat? At quanto erat re vera vita Christi purior & sanctior? quanto meritum maius atque diuinius in illa vulgari & communi Christi consuetudine, quam in Ioannis austeritate & squalore? Quare ex sola externa specie actuum, quos in *5 Quã sint ab humanis iudicijs diuina diuersa.* *Matth.* 11.

 quoquam

quoquam intuemur, de interno merito & dignitate velle iudicare minime conuenit. Dei qui intima cordis consilia perspicit, proprium est, quid cuique tribuendum sit iudicare, quemadmodũ nos Scriptura sacra admonet: [Spirituum ponderator est Dominus.] Nolite ergo quod pueri faciunt, prima statim specie & fulgore de rerum pretio ferre sententiam. Olim Isai à Samuele de liberis interrogatus, produxit natu maximum ac corporis proceritate præstantem Eliab, deinde Abinadab, post hunc Sama atque ex ordine reliquos: solum Dauidem puerum prætermisit, quem nullius pretij putabat. At hunc cæteris contemptis vnum elegerat sibi Deus, atque huic Samuelem mittebat regio vnguento vngendo. Itaque Samueli loqnutus est Dominus, [Nec iuxta intuitum hominis ego iudico: homo enim videt ea quæ parent. Dominus autem intuetur cor.] Hoc etiam modo quale Christi iudicium futurum esset de hominibus, Patris scilicet Dei simillimum vel idẽ potius, Isaias Propheta dilucidè dixit. [Non secundùm visionem oculorum iudicabit, neque secundùm auditum aurium audiet: sed iudicabit in iustitia.] Quæ quidem iudicandi ratio, vt vera merita ponderentur, non vel rumore populari, vel externa specie ducantur. Quoniam vt Seneca dixit: [Multa sunt potius meritorum signa, non merita,] Omnibus quidem præcipienda est, sed ijs quorum suffragio maximæ res geruntur, ac summæ præfecturæ constituuntur, eo acrius & vehementius, quo maius & perniciosius in vniuersam Rempublicam eorum peccatum est, cum honores indignis dantur, rebusque summis homines inepti præficiuntur. Quo in genere grauiter in Iulianum inuehitur Gregorius Nazianzenus quod maximas præfecturas & summa imperia rerum ijs deferret, quos perfidiæ suæ adiutores vel probatores etiam cognosceret. Itaque dum ad gratiam principis, non ad dignitatem ciuium magistratus accommodantur, Respublica detrimentum capit maximum. Igitur siue de re literaria agatur, in cathedris deferendis, siue de

Prou. 16.

1. Reg. 16.

Esai. 11.

Seneca lib. 1. de benef. cap. 6.

Greg. Naz. orat. 2. in Iulianum.

publico negotio in cooptandis senatoribus, siue quod est omnium caput, de sacerdotijs, atque Ecclesiasticis præfecturis initiandis, meminisse illi quorum interest, etiam atque etiam debent, quod lex diuina præcipit, se se Dei, non hominum iudicium exercere. *Deut. 1.* Ita fiet vt cum opera omni atque industria sua, tum precibus piorum diuina luce impetrata, veritatem quam inuestigare omnibus modis nituntur, feliciter consequantur, neque opinione falsa decepti, dignos prætereant, indignos promoueant, quo in Christiana Republica detrimentum grauius accipi nullum potest.

IN EADEM DOMINICA CONCIO SECVNDA.

Et confessus est, & non negauit, quia non sum ego Christus. Ioan. 1.

MVLTAE quidem ac præclaræ virtutes Ioannis Baptistæ extiterunt, sed inter cæteras excellens quædam atque altissima humilitas eluxit. *1 Ioannem maiora se nō admisisse.* Liceat enim altissimam Ioannis humilitatem dicere, quãdo Paulo Apostolo licuit quorũdam fidelium paupertatem altissimã prædicare. *1. Cor. 8.* Eo enim altior virtus humilitatis est, quo inferius descendit. Et Patres quidem omnes Ioannis humilitatem commendãt hoc loco, sed Augustinus egregiè his verbis: [Nihil humilius ipso præcone fratres mei: nullum tantũ meritũ Ioannes habuit, quantũ de ista ipsa humilitate.] *Aug. tract. 4. in Ioan.* Ac gradus humilitatis

militatis Benedictus, Bernardus, alij alios ponunt. Nos in præsentia gradus non ineptè humilitatis cogitare possumus tres. Vnum cùm se maioribus subijcit: alterum cũ concedit æqualibus: tertium, cum etiam minoribus se, inferioribusque summittit. Atque Deum esse homine superiorem omnis ratio, omnis doctrina demonstrat. Sed superbiæ magnitudo eo contendit, vt creatura infelix se creatori velit æquare suo. In quo genere mali versatus est Angelus, atque homini, vt se se imitaretur, persuasit. Nam

Esai. 14. eius est illa vox impia atque nefaria, [In cælum conscendam: super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo?] Nonne Angelus hæc apud se iactauit? cui diuinitus dictum est, quod apud alium Prophetam legimus: [Dedisti cor

Ezech. 28. tuum quasi cor Dei.] Quibus verbis non potuit luculentius exprimi superbiæ vehementissimæ vis, quod perinde cogitaret atque statueret apud se, ac si Deus ipse foret. Hoc lethale venenum, ille de Angelo factus diabolus, de summa scilicet volucre serpens teterrimus instillauit propinauitque primis hominibus, cum Euam al-

Gen. 3. locutus sic est: [Eritis sicut dij scientes bonum & malũ.]

Act. 8. Simonem illum Magum eo dementiæ actum legimus, vt

Act. 12. se Dei virtutem haberi vellet. Herodes quoque diuinos sibi honores sumens atque deposcens, merita clade stultitiæ suæ pœnas dedit. Nihil est tam sublime, tam excelsum, quò non peruadat superbia. Hic Baptistæ constantiã euertere Pharisæi se posse sunt rati. [Putabant enim, ait

Euthym. in exposit. Euãgelij. Euthymius, insipientes, quod licet in cæteris vigilantius excubaret, attamen humanũ aliquid tanquã homo sentiret, ac gloriæ amore illectus, Christum se esse responderet, & deinceps Iesu fama extingueretur, ob quam omnes oriebantur anxietates.] Ergo Ioannes hac eadẽ superbiæ tentatione pulsatus, quæ Angelũ de cælo deiecit, quæ hominem paradiso expulit, restitit fortis, neque se vinci est passus, maluitque veritati hærere in imo, quam falsitate in sublime tolli. Rogatus an esset Christus, & ita

rogatus,

rogatus, vt non tam sensum quam cōsensum flagitaretur, respondit constantissimè: [Non sum ego Christus.] Nō me tam altum sapere decet: longe me maior est Christus. Exemplo praeclaro docuit mortales, nullo modo diuinos sibi vsurpare honores, ne oblatos quidem accipere. Quae fuit Sanctorum perfectorumque virorum mens & cogitatio firmissima. Petrus Cornelium Centurionem ante se prosterni non patitur. [Surge, inquit, & ego homo sum
similis tui.] Paulus & Barnabas cum sacrificari sibi ab ad- *Actor.10.*
miratoribus suis vident, grauiter ferunt, ac prae dolore & indignatione in mediam turbam exiliunt, discissis vesti-
bus clamitantes: [Viri quid haec facitis, & nos mortales *Actor.14.*
sumus similes vobis homines?] Neque homines solum, verum etiam Angeli sancti diuinos sibi honores tribui indignantur, neque ferunt simile quippiam, quando Angelus Ioannem Apostolum se adorantem ita prohibet, vt dicat, [Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum, & fratrū tuo-
rum prophetarum: Deum adora.] Magis Angeli sancti eo *Apoc.22.*
nomine gloriātur, quod Dei, Christiq; serui sint, & Christi seruorum socij. Ioannis Baptistae exemplo fidelis debet, cum superba tētatione appetitur, vt alta de se sapiat, vt virtutes diuinitus datas sibi attribuat, vt animarum salutem sibi arroget, apertè ac constanter dicere. [Non sum ego Christus.] Nam occulto quodam modo cum ea quae Dei sunt, & quae Christo sunt debita, homo sibi superbè sumit, Dei & Christi dignitatem vsurpat. Cumque Deus semper resistat superbis, humilibus autem det gratiam, nunquam de corde, imo vero de ore confessio illa pia Da-
nielis & vera deponenda est: [Tibi Domine honor & glo- *Dan.9.*
ria: nobis autem confusio faciei nostrae.]

Non solum Ioannes se maiori, id est Christo, summisit, 2 *Etiam*
sed aequali etiam (qui numerabatur alter humilitatis gra- *aequali ces-*
dus) libenter concessit. Rogatus enim, vtrum esset Elias, *sisse Ioannē.*
Eliae dignitatem sibi non sumpsit, sed se Eliam esse negauit. Licebat sane Ioanni nullo veritatis praeiudicio Eliae sibi nomen dignitatemque vendicare: cum praesertim de praecursore Christi agatur, quem futurum esse Eliam,

Malachias

Malach. 4. Malachias Propheta testatus est: [Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.] Quæ quidem prophetia, quanquam loquitur de aduentu Domini posteriori, quē præcedet Elias Thesbites, vt habent septuaginta interpretes, tamen in priorem etiam aduentum conuenit, quē antecessit Elias virtute & spiritu, idest Ioannes nihilo Elia inferior, quemadmodum Gabriel Angelus apertè Zachariæ patri denuntiauit, Malachiæ verba quodammodo interpretans. [Et ipse (inquit) præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum.] Itaque de eadem hac quæstione Christus ab Apostolis interrogatus, in Ioanne aduentum Eliæ, quem Scripturæ prædicerent, quēque Pharisæi tradidissent, impletū intelligi verè posse confirmauit. Sic enim legimus apud Matthæū: [Et interrogauerunt eum discipuli dicentes, Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? At ille respondens ait eis, Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Dico autem vobis: quia Elias iam venit, & nō cognouerunt eum, sed fecerunt in eo quæcunque voluerunt.] Neque Apostolis modo, verum etiam turbis, id testimoniū Christus de Ioanne præbuit, quod esset Elias. Nam concionans aliquando de eo sic ait, [Omnes Prophetæ & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt: & si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est.] Quæ cum ita sint, quod Christus de Ioanne asseruit, nō mentiretur vlla ratione si Ioānes de se confirmaret, se se esse Eliam, cuius spiritū, vitā, mores, actus pene omnes exprimeret, deserta & inculta loca habitans, Reges liberrime arguens, à regina ipse quoq; diram persecutionem passus, zona pelliceа item succinctus, igneā facem sermone preferens, delicias acerrimè insectās. Deniq; diuerso nomine eādē personā repræsentās. At his omnibus prætermissis Eliā se Ioānes rogantibus negat, quod nihil de se sublime, nihil amplū sentiri cuperet. Est ea verissima humilitatis ratio, vt

Luc. 1.

Matth. 17.

Matth. 11.

de se

de se abiectissime sentiat, & ab alijs sentiri vehemẽter cupiat. Itaq; ea facile obliuiscitur & præterit, quæ ad laudẽ gloriamq; faciũt, in ijs versatur libenter, ex quibus minimus honoris & famæ cumulus ad se peruenire possit. O nos mille tartaris dignos, qui cũ exigua admodũ virtute præditi simus, tamen magnifice de nobis omnes homines & sentire & prædicare volumus: Quã est rarus etiã apud eos, qui religione præstare vidẽtur, veræ humilitatis affectus? qui laudẽ fugit suam, alijs libenter de gloria cõcedit.

Verum non hic stetit diuini huius viri humilitas, vltra 3
progressa est. Neque contentus is maiori obsequi, æquali cedere, etiam minores sibi anteponit. Vtrum esset propheta, qui se neque Christum, neque Eliã haberi vellet, tertio rogatus, Prophetam se esse aliquem negauit. Scio Græcos patres Cyrillũ, Origenem, ac Chrysostomũ, nõ de quouis Propheta, sed de illo magno à Mose prædicto sermonem esse cõtendere, quod articulus apponatur more Græco. Verum vt huic sententiæ non admodũ repugnẽ, tamẽ libentius sequor Latinos Patres Augustinũ, Gregoriũ, Bedã, qui generatim prophetæ verbũ accipiãt. Nã aliũ esse prophetã illũ à Mose prædictum, quàm Christũ, sacerdotes Iudaicos existimasse, nõ est profecto satis verisimile, cũ de Christo in lege vniuersa testimoniũ manifestius sit nullũ. Si enim Philippus Christũ esse eũ à Mose prædictum prophetam intellexit, cum adhuc rudis esset doctrinæ Euangelicæ, idq; aperte Natanaeli significauit, quonã modo peritissimos legis id ignorasse arbitremur? Ergo se in nullo numero prophetarũ poni voluit, ne vulgarẽ quidẽ & infimi pretij prophetã haberi. Atqui cũ nõ prophetam modo, sed prophetis superiorẽ etiã, Christi summa veritas prædicauit. [Quid existis, inquit, in desertũ videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plusquã prophetam.] Quod si neque virtuti virtus, neque veritati potest veritas esse contraria, quomodo hæc cohærent & constant, vt quem Christus confirmat esse prophetam, eundem Ioannes neget? Neque humilitatis ratio est, nisi veritate nitatur. Non enim quod quadam ineptae

talio

Perfecta humilitas, quæ se minoribus subijcit.

falsoque senserunt, vt humiles simus, mendaces esse debẽmus? Quasi vero non suppetat ad humilitatem veritas, ac nisi falsitas opituletur, vnde demisse atque humiliter de nobis sentire & loqui possimus, inuenire non liceat. Id vero superbiæ esse maximæ quis ignoret? atque ea humilitas tota falsa, tota commentitia sit necesse est, quæ falso fundamento nititur. Probata est illa Augustini sententia. [Cum humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris, quod euitaueras. Veritas in te non est, nisi te ita dixeris peccatorem, vt etiam esse cognoscas. Nam quomodo est humilitas, vbi regnat falsitas?] Igitur vt humilis fuit, ita æquè vera responsio Ioannis. Et esse eum Prophetam verè Christus asseruit, & non esse Prophetam se non falso Ioannes sensit. Atque id quoniam refert plurimum, vt penitus intelligatur, doctrina beati Thomæ præclara repetenda est, qui de Humilitate disputans, docet humilem in se non quæ ex Deo habet considerare, quibus excellit, sed quæ habet ex se, quibus inferior est. Itaque sine mendacio aut fictione se alijs etiam inferioribus posse subijcere. Nam vt etiam Augustinus dixit, [Qui vera pietate Deum diligit, plus intendit in ea in quibus sibi displicet, quam in ea, si qua in illo sunt, quæ non tam ipsi, quam veritati placẽt.] Ergo Ioanni, qui esset perfecta humilitate præditus, salua veritate pronuntiare licuit, se non esse Prophetam. Neq; enim erat Propheta illius generis, vt futura prædiceret, quemadmodum veteres faciebant. Cum esset tamẽ Propheta & plusquam Propheta, qui ipsum Dei filium in carne præsentem, spiritu diuino agnosceret, mortalibusque indicaret. Quod enim ad laudem suam pertinebat verũ, tacuit ac dissimulauit, quod ad contemptum magis excitandum, & admirationem de se hominum comprimendam, pertinere videbatur, illud expressit. Itaque humilitatis sanctæ spiritu ducti magni sæpe homines de se abiectissima indignissimaque pronuntiant. Paulus quidem Apostolus scribit se esse minimum Apostolorum, imo vero omnium Sanctorum minimum. Idem se blasphemum, & perse-

Aug. serm. 31. de verbis Apostoli. Refertur 22. q. 2. cap. cum humilitatis. Idem docet lib. de natura & grat. c. 34.

S. Tho. 2. 2. q. 161. artic. 3.

Aug. lib. 5. de ciuitate, cap. 20.

1. Cor. 15. Ephes. 3.

& persecutorem, atque indignum Apostolico nomine. Idem quod mireris amplius, se omnium peccatorum maximum confitetur. His enim verbis vtitur: [Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quia Dominus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorũ primus ego sum. Sed ideo misericordiam consequutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem potentiam ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam.] Quorum verborum profundissimam humilitatem egregie ponderat Chrysostomus ad hunc modum. [Hoc ait Paulus: cum vellet Deus certiores homines facere, quod omnia illis peccata donauit, elegit eũ qui plus omnibus deliquerat, cui scelera cuncta dimitteret. Et intuere quæso diligentius beatissimi viri prorsus humilem mentem. Non dixit, vt in me ostenderet patiẽtiam, sed omnem patientiam, ac si apertè diceret. Nullus est in quo maior habenda sit patientia, neque inueniri facile potest peccator, qui tanta abundantia miserationis indigeat.] Ita quidem Chrysostomus Paulum interpretatur, & verè, nihil enim humilius illo. Num igitur putatis, cum hæc ille de se diceret, falsum aliquid fictumve afferre voluisse? Minimè verò. Num prædicator veritatis, mendacio humilis esse pergeret? Nihil dici stultius potest. Quid igitur? se quidẽ Paulus ex ea parte spectabat, qua miseriã suã extare cernebat, alios vero contuebatur ex ea cõtra parte, qua misericordia Dei eminebant. Itaq; studio animoque verissimo de se abiectè & demissè, de alijs præclarè excellenterque sentiebat. Quæ sane sentiendi pronuntiandique ratio, nõ tam speculatiuo discursu nititur, quam affectu quodam practico syncerissimo, quo vir humilis spõte ad propriam semper inopiam, infirmitatemque respicit. Atque hæc humilitatis verissimæ, contemptio sui, rarissima est hodie inter homines, eos quoque qui sanctitatis laude florent. Nam vt Chrysostomus scitè dixit, [Humilitas non facile inuenitur, sed humilitatem quidem verborum plurimã & vltra quam satis sit absque difficultate reperies: animi vero humilitatẽ difficillime.]

1. Tim. 1.

Chrysost. in 1. Timot. 1. hom. 4.

Chrysost. homil. 3. in 1. Timoth.

Quin poti⁹ ipso humilitatis habitu & specie ad superbiā plerique abutuntur, qui de se demisse abiecteq; loquuntur, vt existimationem sanctitatis suæ augeant, atque ab
Eccles. 19. alijs eo amplius laudentur. [Est qui nequiter humiliat se (ait Sapiēs) & interiora eius plena sunt dolo.] Callide admodum superbia se humilitatem mentitur, vt humilitatis gloria potiatur. Etenim si verè & ex animo illa procederent, quæ in nos dicimus, eadem cum ab alijs dici prædicariq; audimus, non adeo ægrè molesteq; ferremus. Nūc vero quæ de nobis confitemur, ea cum alij nobis obijciunt aut vituperant, indignamur, irascimur, grauem iniuriam contumeliamq; conquerimur. Quare fucus quidem humilitatis est plurimus, superbiæ vero vis incredibilis, quæ nos agitat. Itaque fit vt dolo celeriter patefacto, non modo apud Deum miserè iaceamus, sed etiam hominibus ridiculi simus, fructus dignos fraude referentes. Nihil est enim quod perinde displiceat atque odio sit, ac ficta virtus, præsertim humilitatis, cum indumento alieno deposito facies superbiæ, quæ latebat, aperitur. Videntur mihi sane ij homines fœminæ illi persimiles, quam Scriptura
3. Reg. 13. narrat dissimulata reginæ persona, habitu paupere assumpto, Prophetam Ahiam de filij morbo consuluisse: quæ cum fallere Prophetam pararet, atque deludere, cognita ac deprehensa, dolum sibi nocuisse sensit, conuitio detecta, durumque de filij interitu pro mercede nuntiū reportans. Itaq; superbia meretur illudi, eoq; magis, quo se alieno humilitatis habitu amplius mentitur. Quare Ioannis Baptistæ exēplo edocti, illud diligenter studeamus præ-
Philip. 2. stare, quod Paulus adhortatur. [In humilitate superiores
Ephes. 4. sibi inuicem arbitrantes.] Atque in alio loco: [Vt digne ambuletis vocatione qua vocati estis cum omni humilitate.] Omnem humilitatem tunc seruabimus, cum & maioribus obtemperauerimus, & cesserimus æqualibus, & minoribus quoque nos subiecerimus.

4 Quemadmodum humiles Deus extollat.

Fuit sanè humilitas Ioannis admirabilis & eximia. Sed fuit Christi non impar, imo multo cumulatior laudatio Ioannis: vt hinc satis perspicuum fiat, quam sit illud verissimè

risſimè à veritate ipſa pronuntiatum, [Qui ſe exaltat, hũmiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.] Quia enim ſe Ioannes demiſit, abiecit, contempſit, ab ipſo Deo Christo palàm eſt atque magnificè laudatus, ornatus, in cælũ elatus. Ipſe ſe Prophetam negauit: Chriſtus eũ Prophetã prædicauit, & pluſquam Prophetam. Ipſe Eliæ & nomen & meritum à ſe propulſauit & repulit, Chriſtus non dubitauit Eliam appellare, atque officio & merito vel æqualẽ vel ſuperiorem oſtendere, prædicatione, virginitate, zelo, Regis, Reginæq; perſecutione per omnia certè ſimilem. Ipſe ſe indignum iudicauit, qui procumbens Chriſti corrigiam calceamenti ſolueret: Chriſtus eum tanto eſt honore dignatus, vt ſe lauandum ac baptizandum nudum illius manibus ſubijceret. Ioannes Chriſti ſe eſſe præconẽ profeſſus eſt, vt eius aduentũ omnibus denuntiaret: Chriſtus virtutum Ioannis eſt præco factus, Ioannẽ non Prophetis ſolum anteponens, verumetiam Angelis inſerens, quo natũ eſſe maiorem ex mulieribus aſſereret neminẽ. Ita fit, quod Chriſtus diſcipulos ſuos monitos voluit, vt qui minimum ſe præbuerit, fiat maximus. Huc intuentes ſancti Patres non ceſſant ad humilitatem nos cohortari, quorum è numero magnus ille Athanaſius ſic loquitur: [Ingens remedium eſt ad ſalutem animi humilitas, cum Satanas non ob ſcortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus ſit è cælo, ſed ſuperbia illum inde præcipitarit infra ipſam abyſſum: cuius hæc verba fuere: Aſcendam & ponam ſolium è regione Dei, & ero æqualis altiſsimo. Et ob hæc verba deiectus eſt, ignisque æternus illius hæreditas & portio factus eſt. Superbia in diabolo eſt: humilitas contra in Chriſto, cum ipſe Dominus loquatur, Si quis inter vos cupiat fieri magnus, ſit omniũ miniſter.] Quæ planè omnia conſiderantes, debemus, fratres, humilitati impenſe ſtudere, & Chriſto alacriter conſtanterque ſeruire, qui tam bonus eſt Dominus, vt ſeruos ſuos fideles, qualis Ioannes extitit, ampliſsimè glorioſiſsimeq; remuneret. Ipſi gloria & imperium in omnem æternitatem. Amen.

Matth. 11.
Matth. 17.
Matth. 3.
Matth. 11.
Athanaſ. in lib. de virginitate.

IN EADEM DOMINICA CONCIO TERTIA.

Interrogauerunt eũ, Tu quis es? Ioan. 1.

1 Prius interrogãdum, quam iudicium ferendum.

QVANQVAM in hac legatione, quam Ioanni destinauerunt Iudæorum principes, multa peccarunt, vt alio tempore ostendimus, tamen illud rectè se habuit, quòd nihil sibi decernendum putarunt, antequam, quid ipse de se Ioãnes sentiret, quid confiteretur, cognoscerent. Quare laudanda est eorũ illa vox, [Tu quis es?] Sapientis consilium est, [Prius quam interroges, ne vituperes quenquã: & cum interrogaueris, corripe iustè. Prius quam audias, ne respondeas verbum.] Cum enim viderẽt Iudæi Ioannem nouo more, nouo instituto passim cateruas hominũ baptizare, & maiorum ad id munus mandatum habere nullum scirent, neque vituperare ausi sunt, neque autoritate probare sua voluerunt, nisi causa quæsita & cognita. Quare cum se neque Christum neque Eliam esse, neque vero Prophetam aliquem respondisset, iam iure suo succensere sibi visi sunt, itaque contradixerunt, [Quare ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neq; Propheta?] Mihi vero hoc tempore permulti videntur baptizare, qui Prophetæ non sunt: id est eas sibi Ecclesiastici muneris partes sumere, quibus agendis idonei nullo modo sunt. Quî enim conuenit, vt Episcopi & nomen & sedem teneat, qui aleæ studet, qui totus in venationibus aut aucupijs est, qui solummodo augendis ditandisque consanguineis vacat? Aut quomodo is iudex constituetur, qui alieno ære oppressus, nihil aliud in causis tractan-

Eccles. 11.

dis

dis cogitat, quam vt nummum quam poſsit copioſiſsime & occultiſsimè emungat? Nonne hunc merito interrogandum putatis, Tu quis es? [Principes tui (ait Propheta) ſocij furum.] Nam ſocios eos furum rectiſsimè exiſtimemus, qui eos ſibi ſatellites adhibent, rerumque agendarum miniſtros, quos quæſtum ex officio facere ſciunt, plurisque lucellum, quam legum obſeruantiam ducere. Nā de parochis Eccleſiaſticisque præfectis magna quoque querela exiſtit, quòd paſtores non ſolum mercenarios ſe præbeant, verum etiam lupos interdum agant. [Non parcentes gregi,] vt dixit Apoſtolus. [Et erit ſicut populus ſic & ſacerdos: peccata populi mei comedent: & ad iniquitatem eorum ſubleuabunt animas eorum.] Verè multi præfecti peccatis & iniquitate veſcuntur, dum licentiam vitijs tribuunt, vt opes augeant, aut quod eôdem redit, vitia obiurgare prætermittunt, ne vitæ commoditatibus excidant. Eorum enim verborum Oſeæ etſi plerique Cyrilli & Theodoreti ſententiam ſequuti aliā afferunt interpretationem, tamen mihi probatur Gregorij expoſitio, quæ ſic habet: [Cur ſacerdotes peccata populi comedere dicuntur, niſi quia peccata delinquentiū fouent, ne temporalia ſtipendia amittant? Sed & nos qui ex oblationibus fidelium viuimus, quas illi pro peccatis ſuis obtulerunt, ſi comedimus & tacemus, eorum proculdubio peccata manducamus.] Neque ab ijs diuerſa Bernardus. [Peccata, inquit, populi mei comedent, quaſi dicat, peccatorum pretia exigunt, & peccantibus debitam ſolicitudinem non impendunt. Quem dabis mihi de numero præpoſitorum, qui non plus inuigilet ſubditorum vacuandis marſupijs, quam vitijs expurgandis?] Vtinam non verius quam audacius hæc Bernardus. Vnde igitur tāta pernicies? certè miniſtri eliguntur nō boni, qui cogniti exploratiq; non ſunt: quibus nō eſt tēpeſtiuè dictum, Tu quis es? Sed dicet quiſpiā, omnia de ſe præclara prædicaturos, ſi interrogentur, quid opus eſt quærere, Tu quis es? cū ſint de ſe teſtimoniū dicturi amplifsimū? Enimuero fratres, ſi vitā moresq; interrogemus cuiuſq;,

Eſai. 1.
Actor. 20.
Oſe. 4.
Greg. homil. 17. in Euāg.
Bern. ſerm. 77. in Cant.

Iac.3. non facile decipiemur. [Ostendat, inquit Apostolus Iacobus, ex bona conuersatione operationem suã.] Quod si testimonium operum idoneum suppetat, non frustra fides dictis habebitur. Mentiri nescit vita integra. Seipsum etiam interroget vnusquisque, Tu quis es? An Christianus voce, moribus paganus? an professione & veste regularis, vitæ consuetudine secularis? an specie matrona honestissima, actu & studijs leuissima pellex? Quanta perturbatio rerum? quam sæpe homines falluntur amore sui, & alios facile fallunt?

2 Veritatis studium & laus. [Cõfessus est, ait, & nõ negauit.] Magna veritatis laus in Ioanne, qui in re tãta fidem meruit dictis. [Ille, inquit Christus, testimoniũ perhibuit veritati.] *Ioan.5.* Oblato tanto principatu Ioãnes nihil de veritate detrahendũ putauit: nos ob leuissimas res facile ad mẽdacia dilabimur. Omnino est turpe vitiũ, viroq; ingenuo indignum, mẽtiri. Sed qui grauissimè ferũt, appellari mẽdaces, ijdẽ nõ flocci habent esse mẽdaces, quæ quidẽ est res vehemẽter absurda. *Ecclef.7.* Spiritus sancti præceptum est, [Noli velle mentiri omne mendaciũ.] Eiusdẽ Sapientis sententia est, malle se cũ furibus cõmunicare quã cũ mendacibus, & verè. Inter fures enim periclitatur marsupiũ, omnisq; iactura ad pecuniã tandẽ redit: at mendaces honori, existimationiq; insidiãtur, capitis quoque, si his fidas, sæpe periculũ adeas. Verba ipsa Sapientis pono, quæ sunt scitu dignissima. [Opprobriũ nequã in homine mendaciũ: & in ore indisciplinatorũ assiduè erit. *Ecclef.20.* Potior fur, quã assiduitas viri mendacis: perditionẽ autẽ ambo hæreditabunt. Mores hominũ mendaciũ sine honore: & cõfusio illorũ cum ipsis sine intermissione.] Pulchrè admodum quam vile & sordidum vitiũ sit hominũ, mendacium, expressit, quin periculosa etiam cõsuetudo, quanta turpitudo, quoquo se vertant. Pueri autem præcipuè castigandi sunt, si mentiri consuescant. Vix enim viri exuere eã turpitudinẽ possunt, quã à teneris imbuerunt. *Plutarch. de educatione liberorum.* Plutarchi præclarissimum præceptum est: [Præter hæc omnia, id quod sanctissimum est, pueri vera proferre consuefiant, Mentiri enim seruile vi-

tium est, & à cunctis mortalibus odio insectandum, nec quod apud mediocres etiã seruos veniam promereatur.] Herodotus Græcus autor antiquus scribit apud Persas turpissimum duci mẽtiri:& æs alienũ debere, propterea quod necesse sit eundem qui debet, mẽdacio quoque obnoxiũ esse. Illud vero vsu venire sæpenumero solet, vt viri veraces, quanuis prima fronte, cũ ea dicunt, quæ minus placent, displiceant, postea tamen ob integritatem cognitã, & in pretio sint, & amentur. Contrà, qui malis artibus fallendo animũ potentiũ demulcent, simulatq; illorum tecnæ & mendacia patefiunt, odio esse incipiũt graui ijs ipsis, quibus obsequi videbantur. Eam rem mirificè cõsecutus mihi Plato videtur, cuius de veritate testimonium ipsius verbis recitabo. Sic igitur scribit in suis de Legibus libris: [Veritas profecto cum Dijs, tum hominibus dux omnium est bonorum. Cuius, qui felix, beatusq; futurus est, statim ab initio particeps esse debet, vt in veritate plurimum tempus vitam agat. Fidus hic certè est: infidus autem, qui sponte mentitur: qui vero non sponte, amens, quorum neutrum optabile est. Nam & infidus & amens ab amicitia admodum alienus: ac procedente tempore cognitus in tantam in odiosa senecta vitæq; termino solitudinem incidit, vt siue viuant, seu decesserint filij & amici, similiter orbam vitam agant.] Magna plane verissimaque sententia, nihil quippe hominibus odiosius, quam decipi ab ijs præsertim, quorum fidem maxime flagitant. Quare quo chariores, eo grauiorem mendacio offensam contrahunt.

Herodot. lib. 1. Clio.
Idem docet Plutarchus in lib. quod non sit fœnerandum.
Plato li. 34. de legibus, siue dialogo 5. de legum latione.

[Ego vox clamantis in deserto.] Officium sibi humile præconis Ioannes tribuit. Simul veteris vaticinij Esaiæ admonet, ne baptismi institutum nullo iure vsurpasse sibi videretur, quem ipsum baptismum esse prædicat, non adeo magni pretij, cum in aqua sit, non tam Spiritum sanctum continens & conferens, quam prænuntiãs, eo genere baptismi dandum, quo Christus Dei filius vteretur. Vtriusque baptismatis differentiam ponit egregie S. Titus autor perantiquus sic: [Baptisma Christi ex vi

3 Diuini præconis officium.
Esai. 40.
Titus in Lucam cap. 3.

propria perfectam remiſsionem peccatorum habet: At Ioannis baptiſma licet remiſsionem peccatorum adiunctam habeat, non tamen eam ex ſe habebat, ſed ex pœnitentia. Erat enim imperfectum, quanuis cæteris baptiſmatis Iudæorum perfectius: præparabat enim homines ad pœnitentiam, & baptiſmum Chriſti.] Eadem eſt Cyrilli hoc loco, veterumq; omnium ſententia: qua dogma catholicum mirificè confirmatur, quod ſacramēta Chriſti vi ſua ac virtute iuſtificent, & quod Theologi aiunt, ex opere operato gratiam ea ſuſcipientibus conferant. Quod vero ſe Ioannes appellat vocem clamantis, quod ſe nihil aliud quam Chriſti præconem profitetur, quanquam eſt ab humilitate & modeſtia profecta confeſsio, tamen habet vt veritatis, ita dignitatis non parum. Beatus Franciſcus, vt Bonauentura literis tradidit, cum in latrones incidiſſet, rogatus quis eſſet, ſe per ſummum gaudiū magni Regis præconem profeſſus eſt. Etenim diuini verbi miniſtri, veriſsimi ſunt Dei præcones. [Præconis quippe, ait Gregorius, officium ſuſcipit, quiſquis ad ſacerdotium accedit: vt ante aduentum iudicij, qui terribiliter ſequitur ipſe ſcilicet clamando gradiatur.] Nam vt præco neque de ſuo quicquam pronuntiat, neque ea poteſt vel tacere vel immutare, quæ edicuntur à iudice, ita Prophetæ & miniſtri Chriſti nihil de ſuo cerebro dicere debent, nihil etiā nō dicere, quod diuinitus dicere iubētur. Ea lege ſe Ezechielē Deus ſpeculatorē legiſſe affirmat, vt quæ viderit, dicat, quæ audierit, denuntiet: non quæ illi iucundiora clarioraq; videbuntur. [Fili hominis ſpeculatorem domui Iſrael dedi te: & audies ex me ſermonē, & annuntiabis eis.] Quam ſuam conditionē agnoſcēs alius Propheta, hoc eſt Micheas, cum obnixè rogaretur ea referre, quæ cum aliorum vaticinio conuenirent, quæque regibus eum vocantibus forent grata & iucunda, iure iurando confirmauit, ſe nihil poſſe aliud renuntiare, quam quod ei eſſet diuinitus inditum. Hac fide ſi Dei miniſtri fuerint, ſi fideles verbi diuini ſe nuntios præbuerint, magnum Chriſtianus populus ex eorum concionibus fructum

Bonauen. in vita S. Frāciſci. c. 2.

Greg. in paſtor. p. 2. c. 4.

Ezech. 3.

3. Reg. 22.

ctum sine dubio capiet. Sin quod olim falsi prophetæ agitabant, nugas suas & somnia pro Dei verbo venditarint, & ipsi graues violati officij pœnas luent, & infelix ac stulta plebecula talibus deliramentis aures libenter præbens, duplo stultior deteriorq; recedet. Neque vero præconi indignamur, quanuis acerba & grauia clamitet, cum dictata à Magistratu eum pronuntiare animaduertimus. Itaque ineptissimi illi sunt, qui aduersus concionatores insaniunt, cum in vitia asperius inuehuntur, quibus ipsi tenentur. Quin potius peccatis irascantur suis, prædicatoribus vero, quod iussu Dei vitia ac peccata reprehendant, quò peccatores correcti sanentur, plurimam gratiam habeant.

[Medius autem vestrum stetit quem vos nescitis, cuius ego non sum dignus, vt soluam corrigiam eius calciamenti.] Summam Dei maiestatem decet, vbique esse præsentem, & nusquam capi, quem meritò Augustinus inuocat præsentissimum, & secretissimum. Origenes inuisibilem deitatem prædicat hoc loco, cum sit cuique præsens. Verùm Dei bonitatem nō minus quam maiestatem hinc quoq; intelligere possumus, quod similis adeo nobis effectus est, vt vix discernatur inter homines homo. Magnā ergo Dei nostri familiaritatem cum hominibus prædicat Ioannes, vt inter nos versetur mediusq; incedat vulgari habitu, adeo dissimulata illa maiestate sua, vt minimè cognoscatur. Reuera incredibilis est diuinæ bonitatis dulcedo, eximius est quidam amor in homines, id enim amantiū oppidò est proprium, vt cum ijs versari ex æquo cupiant quos amāt, tametsi cōditione ac dignitate lōge impares sint. Itaq; amicitiam dixit Cicero amicos aut inuenire pares aut facere. Scriptura vero sacra sic Deum loquentem inducit. [Et deliciæ meæ esse cum filijs hominum.] Et alia item Scriptura: [Inambulabo inter eos, & in eis morabor: ipsi populus meus erunt, & ego ero eorū Deus.] Id præclarissimè præstat Christiano populo, in quo Christus vsq; in diem hodiernū versatur medius, sed occultus. [Verè enim tu es Deus abscōditus.] Quid enim

4 Præsens est Deus & latet.

Aug. 1. confess. c. 4.

Tullius de amicitia.

Prouer. 8.

Leuit. 26.

1. Cor. 6.

Esai. 45.

potest esse magis familiare & commune, quam Eucharistiæ vsus, quam quotidie spectamus, quotidie sumimus, quæ vbique se præbet, vbique seruatur? At, quid potest esse contra occultius, & tectius, quam Dei præsentia & ipsius Christi substantia verissima, in illo exiguo orbiculo panis, in illa ordinaria poculi specie? Medius tamē no-
4. Reg. 6. strum stat, quem nos nescimus. Vtinam quod Elisæus puero suo precabatur, nobis detur, vt oculi aperiātur nostri, atque ita & videamus, & cognoscamus, & adoremus, & amemus ardentissimè amatorem nostrum Iesum, tam se suis familiariter amicèque præbentem. Sed in alijs etiā religionis nostræ mysterijs vsurpare liceat eandem cogitationem, eandem mentem induere, vt Deum planè occultatum cognoscamus. In Scriptura sacra vt Theophylactus ait, passim occurrit Christus, quem nescimus, dum Scripturas, quas legimus, non intelligimus. Est etiam nobis proximus atque in medio positus, si consideremus, in sacerdotio, in obedientia religiosa, in sanctis & diuinitus inspiratis desiderijs, quæ sæpenumero præterfugere nos atque elabi sinimus, quod Dei maiestatē illic nobis oblatam non admodum consideramus. [Quem vos nescitis,] atqui scire eum perfecta felicitas est: vtinam ea frui contingat.

5 *Reuerentia & amor in Christū.* [Cuius non sum dignus, vt soluam eius corrigiam calceamenti.] Non ex modestia solum atque eximia humilitate manauit ea sententia, sed ex intimo etiam & ardenti quodam Ioannis amore in Christum. Nihil enim sibi beatius accidere posse is existimabat, quam vt Christo famularetur, ac quouis etiam abiecto obsequij genere eum demereretur. Talis est Sanctorum in Christum affectus, nihil de dignitate, nihil de gloria sua laborant: toti in Christo vno colendo, adorandoque sunt. Quare videmus cælestes potestates ante agnum & procumbere, & clamare, & musicos concentus edere, & coronas capitibus detractas, pedibus aduoluere, & odoramenta suffitusque suauissimos adolere, omni denique officio in eum obsequioque inter se certare. Quis illud

carmen exaudiat, qui non summopere delectetur? [Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem, & sapiētiam, & fortitudinem, diuinitatem, & honorem, & benedictionem & gloriam.] Quid illud, [Redemisti nos Dn̄e in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnū, & sacerdotes, & regnabimus super terram?] Dici nō potest, quā sit ardens beatorum amor in Christum, quam in illo suspensi affixiq; sint: quemadmodū se suaq; omnia cōtemnant præ illa ineffabili pulchritudine. De quo Angelorū mirabili amore in Deū, & sui ipsorū contemptu Augustinus scribit his verbis. [Angelis bonis Dei, qua sanctificātur, charitas chara est, præ cuius incōmutabili & ineffabili pulchritudine, cuius sancto amore inardescunt, omnia quæ infra sunt, & quod illud est non sunt, seq; ipsos inter illa contemnunt: vt ex toto quod boni sunt, eo bono, ex quo boni sunt, perfruantur.] Talis est, fratres, Dei cognitio, talis amor ijs, qui sapiunt, vt quo beatiores sunt, eo se magis abijciant præ vno illo verè pulchro, verè amabili, verè bono. Eo igitur affectu Ioannes Baptista tactus, adeo se præ Christo contempserat & abiecerat, vt nihil perinde cordi esset, nihil ipsi æquè in votis, ac toto mundo spectante infimum famulatus genus Christo exhibere, quo se se prorsus neglecto atque contempto, omnes Christum susciperent, omnes ad Christum conuolarent, vni omnes Christo inhærerent. Neque interim mysterio vacat, quod corrigiam calceamenti sibi soluendā deprecatur, insinuans, vt Patres plerique interpretantur, præsertim Gregorius Papa & Gregorius Nazianzenus diuinam naturam tanquam calceamento quodam humanæ nostræ naturæ tectā atq; celatam, non satis ipsius sciētia apprehendi: sed tamen quadam ex parte pro munere sibi diuinitus dato hominibus mysteriū Christi aperiendum, vt tanquā corrigia laxata, latētem iam omnes Christi diuinitatē cognoscant, atq; venerentur, cuius vestigia terra teneat, ac ex humili illo corporis Christi passibilis veluti tegumento ad impassibilem & omni natura superiorem substantiam, mentem cogitationemq; traducant,

Apoc. 5.

Aug. lib. 9. de ciu. c. 22.

Greg. Papa hom. in Euāgel.

Greg. Naz. orat. in sancta lumina.

illudque

illudq́ue Apoſtolicum encomium verum ſit, [Et ſi co-
2. Cor. 5. gnouimus ſecundùm carnem Chriſtum, ſed nunc iam nõ
nouimus.] Is enim qui aliquando paſſus eſt, & crucifixus & mortuus eſt, qui fuit ſimilis noſtri, paſsibilis ac mortalis, nunc per omnia immortalis, per omnia Deus glorioſus eſt & æternus.

DOMINICA QVARTA ADVENTVS.

CONCIO PRIMA.

Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, & cætera. Lucæ 3.

1 Deſcriptionem temporis, hiſtoriæ fidei conducere.

EORVM qui res geſtas virorum clarorum, hiſtoriasq́; conſcribunt, cõſuetudo eſt, cum inſigne aliquid narrare aggrediuntur, tempora vt aſsignẽt certiſsima, olympiadas, conſulatus, imperia id tẽporis obtinentia demonſtrẽt, quo & dictis fides maior accedat, & lecturis excitetur amplius cognoſcendi ſtudium, tanquam ædificium nobile penitus adire cupientibus in ipſo aditu & foribus maieſtas ſe quædam & ſplendor oſtendat. Idq́ue præſertim faciunt, cum rerum magna commutatio, aut principatus alicuius memorabilis initium inde prætexitur. Sic & Poeta eximius Romanæ gentis gloriam ab ingreſſu in Italiam Troianorum moliens, exorſus eſt: [Nunc age qui Reges, Erato, quæ tempora rerum, Quis Latio antiquo fuerit ſtatus, aduena claſſem, Cùm primũ Auſonijs exercitus appulit oris.] Simili exordio Thucydides, quẽ Lucas græcanicæ nõ expers literaturæ,

Virgil. 7. Æneid.

Thucydides lib. 2. de bello Peloponeſiaco.

videtur

videtur imitatus, Peloponnensium bellum scripturus vtitur ad hunc modum. [Anno quintodecimo sub Chryside tunc apud Argos duo de quinquagesimum sacerdotij annum agente, & AEmesio apud Spartam Ephoro, & Pythidoro iam alterum mensem Atheniensibus præsidēte, sexto mense à pugna apud Potidæam commissa,] & cætera. Idem videre est in alijs illustribus historiæ scriptoribus. Quod Græci & Latini historici faciunt, in sacra historia Machabæorū id obseruari cernimus, vt olympiadas Græcorum, simul Pontificatus suorum referat. Eo more & instituto, à quo non abhorrent etiam propheticorū scriptores, sacer Lucas Euangelicæ prædicationis exordia scripturus, putauit sibi distinctè, dilucideque ponendum, qui principes tunc florerent, qui Pontifices, quotus esset imperij Romani annus, cui vniuersus iam orbis subditus esset. [Anno, inquit, quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha autē Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Itureæ & Traconitidis regionis, & Lisania Abilinæ Tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filiū in deserto.] At quo omnis illa commemoratio imperij Romani, Principum Iudaicorum, Pontificum denique euadit? Nempe vt teneamus quando diuinitus est Ioannes tactus, vt prædicationis munere fungeretur. Id vero quanti est, vt exordio tam splēdido, tam magnifico opus fuerit? Sed res fuit planè tanta commendatione dignissima, quod regnum cælorum, idest regnum Christi, inde iā inchoarit, inde commutatio illa facta sit maxima & clarissima, legis in Euangelium, seruilis status in filiorum libertatem, terreni denique principatus in cæleste ac diuinum imperium. Neque mea commentatio hæc est, verum Saluatoris ipsius præclara sententia: [A diebus, inquit, Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Omnes enim Prophetæ & lex, vsque ad Ioannē prophetauerunt.] Igitur in Ioannis prædicatione Christus velut cardinem rerū posuit, *Matth. 11.*
atque

atque ipsa Euangelicæ legis fundamenta collocauit. Merito proinde sancti Patres Ioannem Baptistam vtriusque testamenti interiectum limitem & tanquam hemisphærij vtriusq; orizontem vocant, Gregorius Theologus maximè, qui cum aliàs, tum in diuina illa oratione in sancta
Greg. Naz. in orat. in sancta lumina. lumina sic Ioannem alloquitur: [Tu qui Iesum baptizas, tu solitudinis alumne, & nullius cibi homo, tu noue Elia, Prophetis excellentior, vtpote eum qui Prophetarũ vaticinijs prænuntiabatur, vidisti, tu inter nouum & vetus testamentum interiecte.] In Ioanne terminũ veteris, initium nouæ legis constituit diuina sapientia. Quæ plane vel vna extitit, vel potissima ratio, cur Euangelistæ, cum in cæteris ferè diuersi sint, tamen in exordiendo à Ioanne Euangelio mirificè inter se cõsentiãt. Omnes enim Chri-
Marci 1. sti prædicationi Ioannem præcurrere narrant. Ac Marcus quidem primis statim verbis, ita exorsus est. [Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in Esaia Propheta, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te. Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Fuit Ioannes in deserto baptizans & prædicans,] & cætera.
Ioan. 1. Ioannes vero Euangelista & Apostolus, vbi verbi diuinitatem exposuit ad humana venturus, à Ioanne hoc verba facere cœpit. [Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.] Matthæus in Saluatoris infantia moratus nonnihil duobus primis capitibus, tertium protinus ita in-
Matth. 3. choat. [In diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ.] Matthæum hac parte imitatus
Luc. 3. Lucas, & duo is capita infantię Saluatoris actibus tribuenda arbitratus, vbi iam de prædicatione agendum sibi esse statuit, à Ioanne omnino exordiendum putat, toto illo circuitu & commemoratione Imperatoris Romani, prouinciæ præsidis, cæterorum præfectorum, Pontificum Iudæorum, eo tandem euadens, vt quod felix faustumq; sit, Regni Christi initia auspicaretur ac consecraret.

2 Pessima fuisse tempora populi. Quo quidem loco tantisper nobis consistendum est, ac diligenter considerandũ, qualis ille fuerit status populi

Israelitici, qualis cōditio temporū. Nempe omnium, quæ vnquā fuerint, pessima & grauissima. Primum enim parebat populus Dei externis gentibus, sub imperio erat ferreo, atq; omniū quæ pertulerat asperrimo, vt est à Daniele de quarta illa bestia innominata prædictū. Deinde imperator is erat Tiberius, inquā, Cæsar quo neq; fœdiorē neq; crudeliorē Respublica vnquā Romana viderat: cuius flagitia & turpitudines inauditas sui quoque scriptores produt, Suetonius & Tacitus. De nostris vero Hegesippus, etsi paucis tamen abundè exponit ita scribens. [Tiberij tēpora fœda ludibrijs, caprearumq; secessu, ignauia intolerabilis, nullum tamen efficacis virum operis in necem eius excitauerunt, recentis vt arbitror Romani imperij reuerentia, siue terrore sæuissimæ crudelitatis.] Iam vero sub hoc imperatore impurissimo ac sæuissimo præfectos habebant Iudæi tum multos tum insigniter improbos: Herodē, Philippū, Pilatū, qui externi erāt, & animo alienissimo in Iudæos, quorum scelestos actus & mores prauissimos Iosephus, Hegesippusq; describunt. Ad hæc mala accedebat sacerdotij ac Pontificatus miserrima conditio. Cum enim Dei populus à sacerdotibus & Pontificibus auxilium tantis suis incommodis petere deberet, ab ijs ipsis tolerabat lōge maiora damna, quorū opera atque ope leuari ac recreari oportebat. Erāt Pōtifices ac sacrorū principes Annas & Caiphas. Satis est nominasse homines, vel mōstra potius hominū. Ius vero ipsum Pōtificale, & dignitas illa maxima à prisco suo decore & gloria adeo desciuerat, vt vix tenuissima vmbra extaret. Obscuratū sacerdotiū & cōtaminatū mille modis. Etenim ex diuino instituto Pontificem tum vnum, tum perpetuū, tum demum legitima successione procreatum esse oportebat. At temporum colluuie eo erat ventum, vt Pontifices essent sæpenumero plures, atque autoritate immutata & labefactata, non perpetui, sed ad tempus, idque nonnunquam annui, ac si municipales annui magistratus crearentur. Legitimæ porro successionis cura & ratio nulla, Prophanorum Principum arbitratu, sacerdotia

ra Iudæorū, cum Christus venit.

Dan.7.

Hegesippus lib.2.c.3.

vel conferebantur, vel detrahebantur, venalia plerumque, pecuniaq; coempta. Qui plus nummorum offerret, dignissimus is Pontificatu habebatur. Cuius rei autorem idoneum legat qui volet eorum fere temporum testem

Ioseph. lib. 20. de antiquit. c. 18.

Iosephum Flauium Iudæum historicum. Igitur cum res, cum profanæ tum sacræ, eo in statu forent, qualem putatis populum Israeliticum extitisse? Quam depressum? quam afflictum? quam omnibus modis pessundatum? At tunc regni Christi initium factum est, tunc sacerdotij noui ac sempiterni iacta sunt fundamenta, tũc diu expectatus Rex, idemque Pontifex Christus, populo Dei mundoque apparuit. Qua de re præclarum Isaiæ vaticinium

Esai. 52.

illud extitit: [Et nunc quid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis? Dominatores eius iniquè agunt, dicit Dominus, & iugiter tota die nomen meum blasphematur. Propter hoc sciet populus meus nomen meũ in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.] Itaque cum tyrannicè populus Dei opprimeretur, cùm lex diuina & ceremoniæ sacræ externis cõtemptui penè ac ludibrio essent, sceleribus Iudæorũ sine vllo modo grassantibus, tunc opitulandum suis maxime Deus omnipotens duxit. Neque duces aut iudices, vt olim, mittendos subsidio putauit: sed ipse, qui per Prophetas antea loqui & consulere suis solebat, per se rem gerere aggressus est, sibique rempublicam capessendam, nõ alijs committendam arbitratus. [Propter hoc (ait) sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.] Ponderate verba diuini spiritus plena. Tunc maxime diuina misericordia emicuit, cum

Esai. 12.

grauissimam iram, hominum facta postulabant. [Cum iratus fueris, inquit, misericordiæ recordaberis.] Alius itẽ Propheta post minas, & pœnas propter immania scelera de infido populo susceptas, clementissimi Domini aduẽ-

Amos 4.

tum pulcherrimis verbis denuntiat: [Quapropter hæc faciam tibi Israel: postquam autem hæc fecero tibi, præparare in occursum Dei tui Israel.] Quænam autem sunt illa quæ se facturum pronuntiat, quæque facta sequutus

iam

iam ſit Domini aduentus, proximè indicarat. [Subuerti vos, ſicut ſubuertit Dominus Sodomam & Gomorrhã: & facti eſtis ſicut torris raptus de incendio: & non rediſtis ad me, dicit Dominus.] Qualis fuerit ſtatus populi illius, cùm diuina eum clementia per ſe adire ac reparare dignata eſt, nullo puto verbo melius exprimi potuiſſe, quam illo huius Prophetæ: [Facti eſtis ſicut torris raptus de incendio.] Contuemini torrem aliquem, cuius ignis maximam partem exuſſerit, reliquam perexiguam ſemiuſtulatam, fauilla opertam, fœdeque deformatam reliquerit, quæque ipſo viſceribus igne concepto, paulatim deficiat. Ad eum modum Iſrael externarum gentium viribus oppreſſus, interna quoque peſte ſæuiente, collapſus, vix priſtinæ dignitatis veſtigium retinens, omni pene erepta ſpe, quo tempore minime expectabat, Deum eo tempore ad ſe venire propitium accepit: atque vt venienti occurreret, opportunè admonitus eſt. Sunt qui verbum illud Apoſtoli, [Cum autem venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum,] ob id interpretentur dictum, quod ad ſummum proceſsiſſet peccatorũ noſtrorum ac miſeriæ magnitudo. Sic Theophylactus cõmentatur. [Simul atque aduenit præſtitutum tempus Chriſti incarnationis, cum omne ſcelerum genus pergreſſa humana natura, opus haberet curatione.] Tunc enim medico opus eſt maxime, cum morbi vis vehementer ingraueſcit. Qua ex re mirificè ſpes noſtra confirmanda atque erigenda in Deum eſt, præſertim rebus aduerſis, deſperato omni hominum adiumento: neque in priuatis ſolummodo rebus, ſed in publicis quoque tunc impenſius Dei benignitati fidendum, cũ humana omnia auxilia deſunt, imo vero infeſta & inimica omnia ſunt: cum ſub Herode & Pilato agimus, cum Annas & Cayphas ſacrarũ rerum potiuntur, tum Chriſti plurimum & imploranda, & expectanda clementia eſt: qui non, quid nos mereamur, ſed quid ſe deceat, tandem ſpectat. Scitum illud Philonis Iudæi Philoſophi dictum eſt, bono animo ſocios eſſe iubẽtis, cum legati pro gente ſua eſſent ab Imperatore peſsi-

Galat. 4.

Euſeb. Cæſarienſis lib. 2. cap. 5. ex Ioſepho li. 18. Antiquit. c. 15.

mè accepti. [Necesse enim est, inquit, Deum ijs esse propitium, quibus esset iratus Caius.

3 *Quo pacto diuinitus edoceantur Prophetæ.*

Ergo in illa tanta perturbatione rerum, in illa colluuie temporum, cum imperaret Tiberius, administrarent Rempublicam Pilatus & Herodes, principatum sacerdotum tenerent Annas & Cayphas, factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto. Ex malorum extremo, factum initium boni summi. Est autem Scripturæ phrasis propria illa, [Factum est verbum Domini super Ioannem.] Quo quidem significatur sublimis quædam diuini luminis vis, quæ mentem Prophetæ rapiat, ac tollat in cælum, denique sermonibus accipiendis idoneam reddat. Hoc idem profitetur Ezechiel de se, cum sæpius dicit, [Facta est manus Domini super me.] Nec aliud quod Isaias ponit, [Spiritus Domini super me.] Nam siue manum, siue spiritum, siue verbum Domini audias, vim illam omnipotentem ac diuinam debes intelligere, quæ hominem cælestis luminis participem facit. Ideo Ambrosius hoc loco scribit: [Bene Lucas compendio vsus est, vt Ioannem declararet Prophetam, vt diceret: Factum est super eum verbum Domini, alia non adderet. Vnum itaque dicens, omnia declarauit.] Quod vero, super Ioannem, dicitur, verbum illud super, declarat doni magnitudinem, quod nostrum modum excedat, quodque è superis detur atque influat: denique mentem hominis ita sibi subijciat, atque omni ex parte accommodet, vt solet cera supernè impresso sigillo, eum habitum formamque induere, quam habet, ipsique indit sigillum. Aspicite chartam typis suppositam, quam vno momento totam perscriptam, atque ijs characteribus conformatam videtis, quos typus ipse tenebat. Sic plane se habet vis propheticæ illustrationis, cum mētem hominis imbuit. Atque hoc interesse inter scientiam acquisitam humano studio, & diuino infusam lumine cogitate, quod inter manu scriptam & prælo excusam pagellam. Nam quæ scribimus, paulatim exaramus, interuallis & temporum & locorum diuersis, neq; omnia æqualia

Ezech. 1. 3. 40.
Esai. 61.
Ambros. lib. 2. in Lucã.

lia conformamus lineamenta: at quæ prælo excuduntur, vno simul ictu, & primos & supremos characteres accipiunt, totumq́; opus ipsum momento temporis fit. Ita plane quæ nostro studio ac disputatione comparamus, per partes ex his in illa procedunt: at quæ diuinitus infuso lumine cognoscũtur, Angelico more, simul multa, eaq́; distinctè ac dilucidè admodum comprehendimus, qui modus res humanas vel diuinas cognoscendi, quoniam natura superior est, solum diuino munere constat. Quo in genere Paulus affirmabat de Euangelio suo. [Neque enim ego ab hominibus accepi illud, neque didici: sed per reuelationem Iesu Christi.] Et Petrus in vniuersum de Scriptura omni sacra: [Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.] Proinde quantum præstet diuina Scriptura cuiuis doctissimorum hominũ autoritati, facile iudicabitis. Vt igitur Ioannis prædicationem Lucas ostenderet cælesti dono comparatam, in deserto dixit verbum Dei super eum factum. Ne amicitiæ aut necessitudini tribuerentur, quæ de Christo prædicaturus esset, & diuinitus edoctum, & in deserto edoctum Euangelista commemorat.

Galat. 1.

2. Pet. 1.

Sic Theophy lact. in catena S. Tho.

Iam id mihi prædicatorum mores magnopere informare videtur, quod de Ioanne accipimus, in deserto factum esse super eum Domini verbum. Nam quæ docere debent in publico, didicisse eos oportet in deserto. Non satis tuto loquitur, qui non diu apud se siluit. Ac cuiuis hominum gradui & ordini certum est, si velit diuina percipere, humana deserere, tantoque Deo quemque esse propinquiorem, quanto longius ab hominum consuetudine colloquioque recesserit. Quam rem confirmat sermo Propheticus, [Propter hoc ecce ego lactabo eam, & ducam in solitudinem, & loquar ad cor eius.] Quo hæc pertineant, repetita superiora demonstrant. [Ibat, inquit, post amatores suos, & mei obliuiscebatur.] Vbi ergo amor inter humana versatur, nihil diuinæ consuetudini & familiaritati loci relinquitur. Lacte

4 In solitudine discendum, quod in publico doceamus.

Oseæ 2.

quodam dulci capitur anima, cum res diuinas degustare incipit, quibus si imbui se sinat, facile humana oblectamẽta contemnit, deserta potius petit, vbi vacans soli Deo, possit corde cælestia verba percipere. Eleganter Ambrosius cum fugam seculi suadet, incitamenta malorum persequitur. [Nam quis, inquit, inter tot passiones huius corporis, inter tantas illecebras huius seculi, tutum atq; intemeratum seruare potest vestigium? Respexit oculus & sensum mentis euertit, audiuit auris, & intentionem inflexit, inhalauit odor, & cognitionẽ impediuit, os libauit, & crimen reddidit, tactus tetigit, & ignem adoleuit. Intrauit mors per fenestram, dixit Propheta. Fenestra tua est oculus tuus. Denique qui saluus esse vult, fugiat hunc mundum, terras relinquat.] Ita quidẽ Ambrosius. Quod si in omni genere hominum id verum est, erit plane in diuini verbi ministris summopere necessarium, vt deserta petant non tam corpore quam animo, sed vtroque etiam quoad licebit, vt diuinas formas puras, vigentesque accipiant, quas alijs in publico tradant, iuxta Domini præceptũ: [Quæ in aure audistis, prædicate super tecta: & quæ in tenebris accepistis, dicite in lumine.] Sic Moses liberaturus populum Dei, ex deserto mittitur; sic Helias Reges Prophetasq; vncturus, in deserto eruditur: sic Ioãnes noster, vt idem adnotauit Ambrosius, præcursurus Domino, & plebem paraturus perfectam, diuturna deserti habitatione instruitur. Apostoli ipsi non ante prodire in publicum sunt permissi Christum annuntiaturi, quam apud se collecti oratione & silentio & ieiunijs ad Spiritum sanctum accipiendum se diutius ac diligentius prępararũt. Vos quoque, fratres, si venturum Christum fructuose suscipere vultis, frequentiam hominum quantum licebit, turbasq; vitate, silẽtium amate, orationi incumbite, apud vos ipsos libenter versamini: [Verba Sapientum audiuntur in silentio,] ait Scriptura: Et rursus Esaias, [Habitabit in solitudine iudicium.] Qua solitudine & silentio animæ, nihil est in hac vita beatius, nihil illi æternæ & cælesti similius.

Ambros. in lib. de fuga seculi. c. 1.

Matth. 10.
Exod. 3.
3. Reg. 19.
Ambros. in lib. de fuga seculi. c. 6.
Eccles. 9.
Esai. 32.

IN EADEM DOMINICA CONCIO SECVNDA.

Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Luc. 3.

IN eo carmine, quod Zacharias huius Ioannis parens cecinit, eundem ipsum alloquens recens natum infantulum, hæc verba edidit: [Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Dñi parare vias eius: Ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.] Vniuersum Ioannis Baptistæ munus & officium, ijs Propheticis dictis expressum est, quod præcursor Christi fuerit, quod Euangelicæ vitę homines, tum prædicatione, tum exemplo suo præparauerit, quod Saluatoris, salutisque per eum comparandæ cognitionem populo Israelitico impertiuerit, quod denique per baptismi expiationem ostenderit, remissionẽ peccatorum hominibus fide & baptismo Christi consequendam. Id re præstitum, quod Zacharias pater erat vaticinatus, hodierni Euangelij lectio demonstrat. [Et venit, inquit, in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.] Quod fuisse ab Isaia prædictum è vestigio ostendit dicens. [Sicut scriptum est in libro sermonum Isaiæ prophetæ: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius, &c.] quo testimonio etiam Matheus & Marcus vtuntur. Apud Ioannem vero Euangelistam ipse Baptista interpretatur de se prædictũ: qui sunt

1 Ioannis officium parare populũ Christo. *Luc. 1.*

Esai. 40. *Matth. 3.* *Marc. 1.* *Ioan. 1.*

sane satis idonei diuinæ prophetiæ interpretes, vt plures requirere otiosum sit. Si quis tamen requirat, legat Iustinum in colloquio, Eusebium in demonstrationibus Euãgelicis, Prosperum Aquitanicum in diuinis prædictionibus suis. Cum hoc Isaiæ vaticinio consentit & alterum eiusdem. [Lætabitur, inquit, deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. Germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans. Gloria Libani data est ei, decor Carmeli & Saron. Ipsi viderunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri.] Quo loco prætereundum non est, quod nos legimus, [Exultabit lætabunda & laudans,] esse apud septuaginta interpretes, [Exultabunt deserta Iordanis.] Vt initium Euangelicæ annuntiationis in deserta regione Iordanis factum esse intelligamus, quod Lucas hodierna narratione confirmat. Proinde Patres non dubitant Ioannis Baptistæ prædicationem, & & Christi aduentum in eas primum regiones Iordanis Isaiæ verbis prædici. Eusebius præsertim ita scribens: [Specta, vt instar Euangelij hæc prophetia desertum Iordanis tibi cõmemoret, quo loco versabatur Ioãnes, & baptizabat, vt testatum est literis Euangelicis.] Quod etiã beatus Prosper confirmat loco supra citato. Isaiæ Malachias consonat: [Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.] Quam prophetiam ab ipso Christo de Ioanne fuisse enarratam nostis. Vbi interim animaduertite, quod in Hebraica nostraque lectione sub prima persona legimus, [Præparabit viam ante faciẽ meam.] In Euangelistis sub secunda persona legi, [Præparabit viam tuam ante te,] vt plane discamus, siue Pater Deus intelligatur loqui, siue Filius Deus, eandem esse sententiã, quia vtriusq; vna natura est, eademq; volũtas. [Omnia enim quæ Pater facit eadẽ similiter & filius facit,] vt ipse asseruit. Iam quod Isaias dixit vocem clamantis in deserto, quod deserta Iordanis exultasse, hoc idẽ Dauid Propheta annuntiat cum canit, [Vox Dñi super aquas, Deus maiestatis intonuit. Dominus super aquas multas. Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox

Iustin. in collo Triphonis. Euseb. libr. *demõstr. 5.* Prosper de *prædict. p. 3. cap. 1.* *Esai. 35.* *Iustin. in Triphon.* *Euseb. li. 9. c. 6. & lib. 6. c. 21.* *Prosper. p. 3. c. 11.* *Malac. 3.* *Matth. 11.* *Ioan. 5.* *Psal. 28.*

vox Domini confringentis cedros.] Quæ esse omnia de Ioannis prædicatione valida, & baptismo prædicta, eleganter Basilius ostendit. Verè enim vox Domini illa potens ac magnifica extitit, qua peccatores ad pœnitentiã vocauit, verè virtutis plena, quæ remissionem peccatorũ per baptismum obtulit: baptismum, inquam, non Ioannis, sed Christi, significatum tamen ab Ioanne. Verè denique elatas & proceras cedros vox illa confregit, quæ superbos & sublimes gloria & imperio homines, humilitati Euangelicæ subdi coegit. *Basilius in Psal. 28.*

Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismũ pœnitentiæ in remissionẽ peccatorũ.] Nihil vtilius pœnitentia; nihil peccatoribus magis necessarium. Ioannes prædicabat, [Pœnitentiã agite.] Christus & ipse: [Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnũ cælorum.] Christi discipuli & Apostoli summi, pœnitentiam prædicarũt. Petrus quidẽ ijs qui salui fieri cupiebãt, [Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisque vestrũ in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorũ.] Paulus vero de se illud refert apud Milesios, [Testificans Iudæis atq; Gentibus in Deũ pœnitentiam, & fidem in Dñm nostrũ Iesum Christum.] Scribit Ezechiel Propheta cũ ad prædicandum populo, Dei sermonem mitteretur, ostensum sibi esse librum, in quo intus & foris scriptæ essent, lamentationes, carmen & væ. Quod Hieronymus interpretatur, pœnitentiã, præmia, & supplicia. His enim tribus cõtinetur munus prædicatoris Christiani, vt ad pœnitentiã prouocet, præmia virtutis, & pœnas peccati ęternas ostẽdens. Quæ sanè forma Propheticæ, Euangelicæ, atque Apostolicæ prædicationis tenenda est ministro verbi diuini, si eum concionum suarum fructum capere volet, qui est maximus imo vero vnicus, si verè Isaias dixit: [Ille est omnis fructus, vt auferatur peccatum.] Peccata enim quæ Christi quidem redemptione expiata sunt, de qua Propheta loquebatur, tamẽ sine pœnitẽtia tolli nõ possunt, quę ꝓpriè pręteritorũ malorũ dolor verissimus est, atque in futurũ talia nõ cõmittẽdi firmissima cogitatio.

2 Pœnitentiam præcipue prædicandam. *Act. 2.* *Act. 20* *Ezech. 2.* *Esai. 27.*

Atque vt is qui fugā inijt, non poteſt eius, à quo eſt auerſus, cōplexum petere, niſi conuerſo vultu totoq; corpore, contraria ante veſtigia nouis veſtigijs deleat, ita qui Deū peccator deſeruit, gratiam amicitiamq; perditā recuperare non poteſt, niſi nouo affectu veterem mutet, vt quod placuerat, oderit, quod probauerat, improbet. Quare cum Deus ad pœnitentiam hortatur, nihil agit aliud, quam vt curſum in præceps; vbi certū exitium eſt, reuocet ad tutum & ſalutare præſidium. Itaq; ad Hieremiam prophetam ad hunc modū loquitur: [Et dices ad eos, hæc dicit Dominus, Nunquid qui cadit, non reſurget? & qui auerſus eſt, non reuertetur? Quare ergo auerſus eſt populus iſte in Hieruſalem auerſione contentioſa? apprehenderunt mendacium & noluerunt reuerti? Attendi & auſcultaui: nemo quod bonum eſt loquitur, nullus eſt qui pœnitentiam agat ſuper peccato ſuo, dicens, Quid feci? Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuum, quaſi equus impetu vadēs ad prælīū:] Qui his ꝓpheticis atq; Apoſtolicis præceptis parent, vt populo pœnitētiā prædicēt, atq; ad eam ſerio capeſſendā omnibus modis cohortētur, inducāt, perſuadeāt, hos eſſe imitatores Ioannis, hos Chriſti Dñi miniſtros fideles, certiſsimū habete, quos vero lenocinijs verborū, multaq; ambage & pōpa orationis, laudē & plauſum cōciliare auditorū videritis, hos theatro meliores, quā Eccleſiæ Chriſti nolite dubitare. Pulchre de his Hieronymus: [Nihil tā facile quā vilē plebeculam & indoctā cōcionē linguæ volubilitate decipere, quæ quicquid nō intelligit plus miratur.] Et idē. [Verba voluere & celeritate dicēdi apud imperitū vulgus admirationem ſui facere indoctorū hominū eſt.] Taliū neq; opera vti, neq; laudibus delectari, ſatis Deus declarat, cū dicit, [Si ſtetiſſent in cōſilio meo, & nota feciſſent verba mea populo meo, auertiſſent vtiq; eos à via ſua mala, & à cogitationibus ſuis peſsimis.] Sed rarus eſt hoc tēpore Ioannes prædicās pœnitētiā, rarus Elias aliquis, qui Reges & reginas ſi opus ſit, arguat. Vix exiſtit Micheas, qui vera, non iucunda, magis ſalutaria, quam plauſibilia denuntiet.

Hierem. 8.

Hierony. de vita clericorum ad Nepotianum.

Hierc. 23.

Neque vero temerè & casu Iordanis regionem primā Ioannis prædicatione illustratam putemus. Nam qui pœnitentiam denūtiabat, rectè omnino à Iordane sibi exordiendum existimauit, quem periti sermonis Hebraici, præsertim Hieronymus, fluuium iudicij interpretantur. Omnis autem cogitatio curaq; pœnitentiæ agendæ, ex diuini iudicij recordatione suscipitur, quod instar fluuij maximi vndas trahit superatu difficiles, & quæ ipso aspectu, quenuis eas traiecturum, meritò terreant. Nimirum quod Scriptura narrat, in ipso Iordanis transitu disquisitionem factam esse eorum, qui erant hostes iudicati, atque interrogatum vnumquemq; cum se alium esse mentiretur quam esset, ibi deprehensum, iugulari iussum, id plane mortalibus vsu venit, cum aquas illas sunt transituri Iordanis mystici, & fluuium iudicij subituri, qui sint, dissimulare non possunt, & pœnas meritas capitis damnati dare coguntur. Illud etiam non vacat ratione, eam Iordanis regionem antea fuisse desertam, mox Ioanne prædicante pœnitentiam, frequentia hominum maxime celebratam, iuxta Isaiæ prophetiam supra iam dictam, quod iter pœnitentiæ olim destitutum & inuium, iam Christi & seruorum Christi prædicatione tritissimum sit. Regioque illa vniuersa, quæ fluenta iudicij diuini tenet, antea deserta, nunc culta existat & florēs. Quoniam ergo Ioannes Christum antecedit, atque præcurrit, vt venturo Domino idoneum populus apparatum adhibeat, nos quoque suscepturi Christi iam propinquātem natalem diem, nos ipsos ad pœnitentiam cōponamus, & mores induamus honestos & integros, peccata cōfessione salutari deleamus, eleemosynis largioribus, precibus assiduis; ieiunijs religiosis Dei nostri aduentū expectare nos declaremus. Ad hæc præstāda Sanctus Maximus nos adhortatur his verbis: [Igitur fratres suscepturi natalem Dñi, ab omni nos delictorum fece purgemus, repleamus thesauros eius diuersorum munerum donis, vt in die sancta sit, vnde peregrini accipiant, reficiantur viduæ, pauperes vestiantur.] Et idem: [Rex noster Christus nō tam

3 Quomodo expectandus Domini aduentus.

Hieron. lib. 14. in Ezechiel. c. 47. Origenes tamen in Lucam, & Gregor. 33. moral. c. 8. Iordanem interpretātur descensū, quod potest etiam pœnitentiæ accommodari.

Iudic. 12.

Esai. 40.

Maxim. in hom. vigil. Nat. Dñi.

nitorem vestrum, quam animarum requirit affectum: nec inspicit ornamenta corporum, sed merita cordium. Atq; ideo ante plures dies castificemus corda nostra, mundemus conscientiam, purificemus spiritum, ac nitidi & sine macula, immaculati Dñi suscipiamus aduentū. Quisquis enim in illa die sordibus fuerit & pollutus, & natalē Christi non curat, intersit licet Dominicæ festiuitati corpore, mente tamen longius à Saluatore separatur.] Quæ cū ita se habeat, ferri nullo modo debet, quod plerique Christiani ita se ad Christi natalia celebranda comparent, ac si Adonidis incunabula essent veneraturi: magis vt Bacchū & Venerem, apparatus ipse decere videatur, quam Christum. Vestitus cultior & elegantior, mensa largior, obsonia delicata & copiosa, aleæ vsus plurimus, lasciuia effusior. In noctem illam sacram, hæc sunt ornamenta comparata: quæ magis Christi ludibria, quam Christiana ornamenta Patres censent. Oseam Prophetam audire mihi videor in istos dicentem: [Non libabunt Domino vinum, & non placebunt ei sacrificia eorum., quasi panis lugentium: omnes qui comedent eum, contaminabuntur, quia panis ipsorum, animæ ipsorum. Non intrabunt in domum Domini.] Hæc Oseas in eos quidem dicit, qui prætextu sacrificiorum diuinorum proprias potius sequuntur cupiditates, sibique indulgent, religionem obtendentes. Id enim est illud: [Panis ipsorum, animæ ipsorum.] [Panis ille, inquit Hieronymus, suæ gulæ, suæque voluptati seruiet, mihi nō placebit.] Quare ea sibi esse grata & accepta Deus omnino negat, cum non Domino libent vinum, sed ebrietati suæ, neque panem offerant religioni, sed palato suo. Itaque & huiusmodi placentas Deum perinde auersari atque mortuorum funebria dona, & eos qui ijs vescentur, magis prophanos reddi, dum religiosi esse videntur. Vtrum hæc ad nos pertineant, etiam atque etiam considerandum, ne dum natalia Saluatoris festa celebramus, vanitati & edacitati potius seruiamus, quam veræ pietati & religioni.

Osee.9.

Quapropter

Quapropter sedulo incumbendum est, vt quæ Ioãnes magna voce contendit, accurate diligenterq; præstemus. [Parate, ait, viam Domini, rectas facite semitas eius.] Vias Domini præcepta intelligere recte possumus, quæ multitudini patent, & peruia sunt. Semitas consilia secretiora, quæ perfectioribus dantur, sunt enim semitæ vsu breuiores ac meliores, sed difficiliores, eoque paucioribus notæ. Neque est dubium & nos ad Deum ire, & Deum venire ad nos ijs vijs atque semitis: nempe obseruatione mandatorum Dei. Tunc enim vias Domini ingredimur, cum Dei mandata seruamus. Neque habet quicquam repugnans, quod hic Ioannes, non vias, sed viam Domini parari iubet; quasi vna sit, non multæ: Zacharias verò plures commemorat, cum hunc ipsum alloquens dicit, [Præibis ante faciem Domini parare vias eius,] quasi non vna sed plures sint: Sed est videlicet via Dei vna, & sunt multæ viæ, propterea quod vnum charitatis præceptum omnia continet: quæ sunt in se sicut rami plures, in vno trunco & radice charitatis cõiunguntur, quẽadmodũ Gregorius Papa præclarè exposuit: Ergo quod faciunt ij, qui vias muniunt, vt qua parte sunt euersæ, restituãt, qua deflexæ, dirigãt, qua difficiles atq; arduæ, molliãt & leniãt, id Christiano nũc præstandũ: vt virtutem reparet, studia pietatis restituat, qua obsorduerint, purget, quà deflexerunt à vera ratione, diligẽtissime reuocet. Vias autẽ Dñi si vultis cognoscere, videte ingrediẽtẽ paupertate, humilitate, patiẽtia, obediẽtia, corporis afflictione. Nascitur in alieno, cũ bestijs collocatur, ab hominibus cõtemnitur, vitæ huius incõmoda omnia in ipso limine ortus sui perpetitur. Num alijs vijs ille Deus tantus venit ad nos? Nonne ij sunt verissimi cælestis sapientiæ tramites? Quid ergo? superbia nos, & auaritia, & luxu referti, ad Deum venientem progrediamur? Minime sane sumus illum his itineribus excepturi. At videte quid dicat: [Beati omnes qui expectãt eum.] Et alio in loco, [Præparare in occursum Dei tui.] Nimirum qui honoris gratia aut amicitiæ venienti amico occurrit, non tantum

4 Quæ sint viæ, quibus occurrere Christo oporteat.

Luc. 1.

Greg. hom. 27. in Euangel.

Esai. 40.
Amos 4.

tantum viæ conficit, quantum ille qui venit, sed spatia aliquot eiusdem viæ ingreditur, vt posit occurrere. Non postulat, fratres, Deus, vt quantum ipse patientiæ, quantum humilitatis, paupertatis, laboris, pro nobis subijt, tantum nos perpetremur. Ille enim [Vt gigas exultauit ad currendam viam: & à summo cælo egresio eius: & occursus eius vsque ad summum eius.] Nos vero humi repentes, pueris similes, tam longum iter ingredi non valemus. Sed prodeamus tamen obuiam, occurramus properanti ad nos, de via illius aliquantulum progrediamur. Humilitatis, inquam, paupertatis, patientiæ, benignitatis, aliquam partem nunc maxime exerceamus. Beatum Augustinum audite de celebrando natali Domini, & illius aduentu dignè suscipiendo sanctisimè præcipientem. [Hoc, inquit, admonimus fratres, vt quia natalis Domini imminet, tanquam ad nuptiale & cæleste conuiuiũ ab omni luxuria alieni, & bonis operibus adornati nos per Christi adiutorium præparemus: eleemosynas pauperibus erogemus: iracundiam vel odium velut venenum de cordibus nostris respuamus. Castitatem fideliter conseruate, ad conuiuia vestra frequentius paupéres vocate, ad vigilias maturius surgite, in Ecclesia stantes aut orate, aut psallite, verba otiosa aut secularia, nec ipsi proferte, & eos qui proferre voluerint, castigate. Pacem cum omnibus custodite, & quos discordes agnoscitis, ad concordiam reuocate. Hæc si fideliter Christo adiuuante volueritis implere, & in hoc seculo ad altare dominicum secura conscientia poteritis accedere, & in futuro ad æternam beatitudinem feliciter peruenire.] Ita quidem Augustinus concionatur: quæ si præstemus, suscipiemus sane Christum lætum & benignum, & nobis gratiam plurimam offerentem. Sin ad nos veniens, duros, ingratos, & inhumanos offenderit, seque auersantes ac repellentes, dico vobis fratres, quanto est ille patientior ac lenior, nunc nihil per vim moliens, aut ab inuitis sibi vendicans, tanto erit aliquando seuerior, & acrior in vindicando dignasque

Marginalia: *Psal. 18.* — *Aug. ser. 2. de tempore.*

que tanta indignitate pœnas exiget, cum reuersus fuerit in posteriore de cælis ad terram aduentu. Recordamini Gedeonis illius ducis egregij, qui persequens hostes Madianitas lassus & egens ad castellum Socoth peruenit, panesque & commeatum suis petiuit beneuole & comiter. Sed repulsus tum ab ijs, tum ab illis qui Phaniel incolebant, respondit iratus, [Cum reuersus fuero victor in pace, conteram carnes vestras cum spinis tribulisque deserti, & destruam turrim hanc.] Id quod verbis erat minatus, rebus postea cumulatè præstitit. Itaque qui lenem & facilem amicum contempserunt, experti sunt durum atque asperum vindicem. Id ne nobis accidat in Christi secundo aduentu, nunc prouidere debemus, excipientes clementissimum Dominum, si non splendide ac magnificè, vt illum decet, at certè beneuolè & gratè, & benignè, quoad nobis licet. *Iudic. 8.*

I N

IN EADEM DOMINICA CONCIO TERTIA.

Et videbit omnis caro ſalutare Dei. Lucæ 3.

1 Aduentū Domini pie & religioſe expectandū.

HIEREMIAS Propheta myſteriū Chriſti naſcentis de fœmina annūtiaturus, monet & adhortatur fidelem Dei plebem, in altum mente conſcendere, præteritorum peccatorum pœnitentiam agere, ſtudia virtutum, quæ vitæ ſolutioris licentia deſeruerat, ſedulo repetere, Sanctorum præſidia quærere, ſeque ijs munire: quibus omnibus nihil eſſe aliud quod obſtet, affirmat, niſi luxum & libidinem vitæ diſſolutioris. Quæ plane admirabilis ac diuina ratio eſt ſe ſe ad natalem Chriſti diem iam appropinquantem, imo vero inſtantem præparādi. Sed verba ipſius Prophetæ potius eſt ponere. [Statue, inquit, tibi ſpeculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulaſti: reuertere virgo Iſrael, reuertere ad ciuitates tuas iſtas. Vſquequo delicijs diſſolueris filia vaga?] Quo omnis ea oratio pertineat, ſtatim demonſtrat: [Quia creauit Dominus nouum ſuper terram, fœmina circundabit virum.] Inſigne prorſus diuinæ ſapientiæ facinus, vt quæ toto mundo nō capitur, neque ipſis cælorum ſpatijs includi poteſt, ea forma humana ſuſcepta intra exiguum vteri virginei ſepta concluderetur. Venuſtè Bernardus hoc loco ludit, & hoc modo loquitur: [Ibi agnoſcitur longitudo breuis, latitudo anguſta, altitudo ſubdita, profunditas plana. Ibi agnoſcitur lux non lucens, verbum infans, aqua ſitiens, panis eſuriens. Videas, ſi attendas potentiam regi, ſapien-

Hiere. 31.

Bernard. ſuper miſſus eſt homil. 2.

ſapientiam inſtrui, virtutem ſuſtentari: Deum deniq́ue lactentem, ſed angelos reficientem: vagientem, ſed miſeros conſolantem.] Ergo [Fœmina circundabit virum.] *Eſai.66.*
Virum, inquam, illum gigantem, virum illum tantum, cui [cælum ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum eius.] Circundare hunc fœmina illa omnium fortunatiſsima prædicatur, quæ Deum genuit, quæ Deum peperit, quæ Deum aluit, quæ Deum viſceribus cœpit, ſinu effudit, gremio complexa eſt, lacte pauit, brachijs geſtauit, manu pannis inuoluit. Meritò rem tantam ſpectaturi, in ſpeculam mentis celſam contemplatione ſubire iubemur, ne malis irruentibus, vt Gregorius Papa vult, incauti opprimamur. Quod ſi ſordes vitæ turpiter actæ obſtant, vt Theodoreto placet, ſumere de ijs ſupplicium (ſic ille legit) eas, inquam, lachrymis abſtergere, nouos mores induere, cæleſtis ciuitatis mœnia adire, vt nos eſſe meminerimus domeſticos Dei, ciues Sanctorum, quibus hæc tam præclara ſpectacula promiſſa atque edita ſunt. Huc reſpiciens pia mater Eccleſia omnibus quidem hiſce diebus aduentum Domini antecedentibus commonere, excitareq́ue non ceſſat, ſed nunc cum ſumus iam in proximo, atque in ipſo pene limine, crebrius, impenſiusq́ue vrget, vt Regis noſtri conſpectum parati ornatiq́ue præſtolemur. Bene nos beatus Auguſtinus admonet, dicens: [Licèt nos omni tempore bonis operibus ornatos ac ſplendidos eſſe cóueniat, præcipue tamen in die natalis Domini, lucere debent hominibus opera noſtra. Quam felix eſt illa anima, quæ Deũ hoſpitem mereatur accipere:] Id ſcilicet voces illæ ab Iſaia dictatæ, à Ioanne inclamatæ nos docent: [Parate viã Domini, rectas facite ſemitas eius.

Gregor. 31. moral. c. 31. *Theodor. in 31. Hierem.* *Aug. ſerm. 1. de tẽpore.* *Eſai. 40.*

Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Et erunt praua in directa, & aſpera in vias planas.] Horum verborum multiplex eſt intelligentia Patrum, quidam quod Theodoreto placet, ſignificari facilem & expeditum curſum Euangelij ſentiunt: alij vt Cyrillus gratiæ Chriſti efficaciã intelligunt, quæ cuncta reddat

2 Humilitate præcipue ſuſcipiẽdum Chriſti aduentum. *Theodoret.*

Theophyl. Tertullian. Origenes. Greg. Nyss. Greg. Papa.

reddat facilia & expedita & plana, Theophylactus, Tertullianus, difficultates legis in Euangelij facilitatem conuertendas exponunt: Origenes & Nissenus extrema vitiosa per excessum aut defectum ad medium redigenda: alij montes intelligunt, Iudaicum populum deprimendum, valles, gentilicum attollendum. Ita ferè Gregorius & Beda. Sed cum hæc sint omnia præclarè allata, tamen illa magis arridet explicatio, quam Augustinus, Gregoriusque sequuntur. Sentit nimirum Propheta de horum Patrum ac Chrysostomi etiam sententia, aduentu Domini superbiam prosternendam, humilitatem erigendam & attollendam. Nihil enim perinde Deus homo factus odit auersaturque ac superbos & arrogantes, qui sibi placent: nihil æquè amat & amplectitur, ac modestos & humiles, qui miserijs suis bene cognitis, in Christo totum præsidium spemque collocant suam. [Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur.] [Hoc est, inquit Augustinus, quod alijs verbis dicit, omnis qui se exaltat, humiliabitur?] Quid hoc aliud quam illud: [Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.] Si vis impleri diuinitus, vallis esto, si non vis deprimi & euerti, ne fias mons elatus & tumēs. Bene idem Augustinus: [Aqua confluit in valles, denatat de tumoribus mōtium.] Quid enim ait Psalmus? [Valles abundabunt frumento.] Nōne id cecinit virgo nostra sanctissima? [Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes:] Et illa etiam diuino spiritu fœmina, [Repleti prius pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt:] Nam, [quis sicut Deus noster qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra?] Itaque vallis implenda Dei muneribus illa intelligēda est, quæ profunde se & Deo & cæteris propter Deum summittit: [Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.]

Beda. August. Chrysost.

Cyrilli verba sunt: In Christo nobis etiam ea quæ ardua & accliuia sunt, plana fiunt: & per uium, quod asperum: facileq́; ac pronū quod accessu difficillimū erat.

Iac. 4. Psal. 103. Luc. 1. 1. Reg. 2. Psal. 112. 1. Pet. 2.

3 Veritatē & simplicitatem placere Christo.

Neque illud alienum est à præceptis Ioannis, simplicitatem ac veritatem esse colendam ei, qui Deum venientem velit suscipere. Esse enim odio corda duplicia, displicere mores versutos & callidos. Vt enim via plana & æqualis,

æqualis, facile & iucunde ab ingredientibus teritur, quæ inæqualis est atque impedita præruptis iam collibus edita, iam profundis voraginibus hians, laborem ac tædium affert, ita mentes puræ ac syncere æquabili semper habitu, Deo gratissimæ sunt, contra variæ, inconstantes, prætumidæ, molestiam afferunt. [Sentite, ait Sapiēs, de Deo in bonitate & in simplicitate cordis quærite illum: quia inuenitur ab ijs qui non tentant eum, apparet autem eis, qui fidem habent in illum.] Ea nimirū causa existit, quod natalitium suum Christus pastoribus voluit innotescere: quippequi agnus cum esset, simplicitatem pastorum gratam habuit: vulpinam Herodis versutiā fugit atque auersatus est. Natanael in quo dolus non erat, mirificè placuit: piscatores rudes elegit: astutos & vafros Pharisæos potius caligine ac tenebris iacere permisit. [Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & cōsilium prauorum dissipat, & abominatio est Domino omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius.] Itaque, fratres, mores puros & candidos potius amate, [& nolite mētiri inuicem, sed deponentes mendacium loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo,] sicut Apostolus iubet. Vias Domini rectas facite, distortas & longis anfractibus difficiles emendate. Ita fiēt praua, indirecta, & aspera in vias planas.

Sap. 1. *Ioan. 1.* *Iob 5.* *Prouer. 3.* *Coloss. 3.* *Ephes. 4.*

Vultis adhuc scire, quo pacto valles implendæ sint, colles & tumuli deprimendi, & viæ Christo aduenienti exæquandæ? Dicam equidem. Qui opibus, potentia, copijs præstant, eos tanquam montes quosdam eminentes potestis accipere: eos vero, qui egent, qui subsidijs vitæ necessarijs nudati sunt, valles hiantes ac depressas recte appellabitis. Igitur de ijs quæ abundāt atque superfluūt, ea quæ desunt alijs suppleantur, & quod huic nimiū est, illi opportunum erit, fietque modo quodam præclaro Deo gratissima æqualitas. Paulum Apostolum diserte hoc pacto philosophantem audite. Cum enim de eleemosynis in pauperes sanctos conferendis sermo esset, sic scribit: [Non vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio:

4 Copiosos egenis oportere sua communicare.

1. Cor. 8.

ſed ex æqualitate. In præſenti tempore veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat: vt & illorum abundantia, veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Vt fiat æqualitas.] Videtis quod genus æqualitatis probet Apoſtolus, quod ex charitate maxime proficiſcitur? Quā vero id ſit Deo gratum ac iucundum, Eſaias docet Dei verbis: [Reficite, inquit, laſſum: hæc eſt requies mea, & hoc eſt meum refrigerium.] Neque enim pauperi, ſed ſibi collata ea beneficia Dominus miſericordiſsimus interpretatur. Itaque libentiſsimè eo pacto vias ſibi inſtrui ornarique demonſtrat. Quæ fuit ſanè oratio huius ipſius Ioannis Baptiſtæ, cum regnum cælorum, atque aduentum Domini prædicaret, atque homines ad occurrendum Deo venienti cohortaretur. Nam eodem Luca tradēte didicimus, eleemoſynā maxime, turbæ deſideranti ſalutem ſibi annūtiatam capeſſere, conſuluiſſe. [Interrogabant eum turbæ dicentes: Quid ergo faciemus? Reſpondens autem dicebat illis, Qui habet duas tunicas det non habenti, & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.] Nam quid ea de re Sanctus Maximus dicat, audite: [Quale, inquit, erit, ſi in via eademque domo inter ſeruulos vnius Domini, alter exultet in holo ſericis, alter conſumatur in pannis: alius æſtuet cibo, alius famem frigusq; ſuſtineat: ille eructet heſternam crapulam, hic heſternam ieiunij inediam nō reſoluat? aut qui erit noſtræ orationis effectus, cum petimus vt liberemur ab inimico, qui non ſumus liberales in fratres?] Habetis ergo optimum genus exæquandi viam Dei, implendi depreſſa, deprimendi tumentia. Polliceor vobis natalitium Chriſti lætiſsimum, ſi pauperibus Chriſti copias veſtras communicetis. Chriſto ipſi vos putate eos cibos largiri, quibus famelicos paſcetis: nudū & brumæ rigore algentem Chriſtū veſtire & calefacere ſcitote eū, qui indigenti ac frigore laboranti veſtem dederit. Nōne pudet parietes ſerico & purpura tegere, Chriſti pauperes nudos frigore enectos iacere? Canibus atq; accipitribus alēdis tantum operæ inſumi: hominibus imaginē Dei gerentibus nihil ſubſidij ad extremā famē leuandam tribui? Ac

Esai. 28. Matth. 25. Luc. 3. Maxim. in hom. vigil. Natiuit.

Nabal quidem ex lautiſsimo cõuiuio cibo meroq́; opple tus heſternam crapulam eructat, Dauid vero cum ſuis hu maniſsime agens, contemnitur, & fame quatriduana con ficitur. Quam abſurda, quã fœda diuitis auari ingluuies? Ipſi parietes dicent aliquando teſtimonium aduerſus duros & inhumanos dominos, eritq́; verum quod quidam Propheta in auaros cecinit, [Quia lapis de pariete clama bit, & lignũ quod inter iuncturas ædificiorũ eſt, reſpondebit.] Verũ vt ij qui fortunis abundant opitulari iuben tur inopia laborãtibus, ita ijs qui veris diuitijs præſtãt, id eſt, ſpiritualibus donis, dãda eſt opera vt egẽtibus talia libẽter impertiãt. Nã id Paulus etiã dixit, [Vt & illorum abundantia, ſpiritualis nimirum Sanctorum, veſtræ inopiæ ſit ſupplementum.] Quare qui doctrina pollent, qui ſcientia, qui literis, debent ignaros docere, erudire, inſtituere, qui Dei colloquijs & familiaritate perfruũtur, pre ces pro populo, pro miſeris, pro peccatoribus deuotas offerre. Sic plane mutuis pietatis officijs gens Chriſtiana ſe Deum ſuum ſuſcipere colereq́; teſtabitur.

1. Reg. 25.

Habac. 2.

2. Cor. 8.

[Et videbit omnis caro ſalutare Dei.] Quo ſpectet, ea omnis viarum inſtructio ac præparatio, declarat tandem his verbis. Vt intelligant vniuerſi, Deum ſe omnibus cõſpiciendum iam præbiturum. Neque illud prætereundũ, Lucam iuxta ſeptuaginta interpretum editionem teſtimonium Eſaiæ recitaſſe: quod in Hebraica ac vulgari editione ita habet: [Et reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum eſt.] Vbi certò diſcimus vtramque interpretationem eſſe à Spiritu ſancto perfectam, vtramq; autoritate canonica corroboratam. Vt enim recte Hieronymus ex quibuſdã teſtimonijs in teſtamento nouo citatis non iuxta Septuaginta, ſed iuxta veritatem Hebraicam, ſuæ tranſlationis autoritatem defendit ac tuetur, ſic plane non eſſe reijciendam ac repudiandam Septuaginta interpretum editionẽ, manifeſtè confirmant non pauca teſtimonia à Luca & Paulo iuxta illorum interpretationem prolata. Sed quia de his & alias copioſe egimus, & ad ſcholæ magis

5 *Verbum Dei carnem factum omnibus ſe præbere.*

In lib. 2. c. 18. de Chriſto reuelato.

 exerci-

exercitationem pertinent, illud modo ostendamus, reliquis prætermissis, diuersis interpretationibus Spiritum sanctum egisse, vt eiusdem sententiæ cognitio esset vberior & luculentior. Nam quod Lucas & septuaginta nominant, salutare Dei, id Esaias dixit, quod os Domini locutum est, Et re vera illud ipsum Dei verbũ, diuino ore ex omni æternitate prolatum est salutare hoc quod mũdus longo tempore expectat. Etenim diuina illa sapiẽtia
Eccli. 24. de se loquitur, [Ego ex ore altissimi prodiui.] Eadem mox testatur. [In me gratia omnis vitæ & veritatis: in me omnis spes vitæ & virtutis.] Vt eadem & se apud Deum primogenitam, & apud homines vnicam salutis spẽ esse
Ioan. 1. demonstret. [Erat enim verbum apud Deũ, & Deus erat verbum.] at idem verbum est caro factum, & habitauit in
Luc. 2. nobis. Quod pastores diuinitus edocti loquebantur, [Videamus hoc verbum, quod fecit Deus, & ostendit nobis.
Beda super Lucam. [Vere quasi vigilantes, ait Beda, non dixerunt, videamus puerum, sed verbum quod factum est, idest verbum quod semper erat, videamus quomodo pro nobis caro factum est.] Neque alio modo fit verbum, quam loquendo: neq; Deus aliter verbum suum produxit, quam de se pronunciando sempiterna illa atque omni intelligentia superiore prolatione, qua expressit quicquid Deus est. Hoc igitur verbũ quod Deus locutus ab æterno est, videre iam licebit omni carni, quod sit tanquã voce aut scriptura in humano carne extra prolatum. Nanq; vt dixit Ambro-
Ambros. in Lucam. sius, [Cũ caro Dñi videtur, videtur verbũ quod est filius.] Propterea quod iam fulgore illo infinito velut cõpresso atq; occluso, oculis mortaliũ patere potuerit. Itaque non Angelis iã sed hominibus spectabilẽ tractabilẽq; se præbet, neq; iustis tantũ & sanctis viris, sed miseris etiã peccatoribus se offert palã videndũ, qui posuerat tenebras la
Psal. 17. tibulum suum, qui dixerat, [Non videbit me homo, & viuet.] Nunc iam longe aliter. [Videbit enim omnis caro salutare Dei.] & videbit & viuet, imo nisi viderit, non
S. Titus in expos. Euãg. viuet. Omnis caro prorsus idest etiam peccatores vt Titus optime interpretatur ad hoc tam sublime tã cœleste specta-

spectaculum inuitantur. Quanuis miser & infirmus homo, quanuis peccatorum suorum contagione fœdus, accedat, salutem sibi oblatam oculis, sensu, animo, omnibus partibus accipiat. Neq; enim afferre de suo iubetur salutem, sed Dei potius sibi benignissime impensum salutare cognoscere.

Quod si quantum sit munus quod vobis offertur diuinitus, non satis pro humanæ vestræ ignorantiæ angustijs perspicitis, attendite quo desiderio ab ipsis cęlestibus virtutibus hic ipse dies expectatus sit, vt merito illud prædicauerit sermo diuinus. [Desiderium colliũ æternorum.] Atq; vt primum se Rex ille spectandum orbi ostenderit, vniuersa gens superum ad contuendũ adorandũq; ostensum sibi in terris numen occurrerit. Neq; sine idoneo autore vobis tradimus, quod Paulus Apostolus affirmat: [Et cũ iterũ, inquit, introducit primogenitũ in orbẽ terræ, ad Angelos quidẽ dicit, Et adorent eum omnes Angeli eius.] Iam priscos Patres fidei nostrę clarissima lumina si consulatis, & quo animo quã vehementi quã inflãmato studio hunc sibi diuinitus promissum diẽ expectauerint, rogetis, omnino sic responsuri sunt, vt præ gaudio pene insanire eos existimetis. Quo affectu, qua mente erat magnus Patriarcha Iacob, cũ moribundus illis se verbis sustentabat, [Salutare tuũ expectabo Dñe?] Quid huius filius Ioseph? qui tantopere de ossibus suis in Palæstina transferẽdis mandata vltima dedit, propterea quod in ea terra nasciturũ, vitamq; ducturũ mundi Saluatorem certissime nouerat? Moyses vero etiã Dei imperio obsistere videri potuit, præ desiderio summi legislatoris ac verissimi liberatoris intuendi, qui cum mandata Dei deferre in Aegyptum iuberetur, clamitabat: [Obsecro Dñe, mitte quem missurus es.] His superior ætate & gentis origine nobilis Abrahã Patriarcha exultasse refertur, ac præ gaudio gestisse mirificè, cum est ei diuinitus ostensus Saluatoris in mundum aduentus, qui ex ipso suo genere fuisset propagatus. Quid de Dei parente Dauide, vt illum Sancti Patres appellant, dicam? vbique quidem magnus, atq;

6 Quo affectu desiderauerint Patres Christi aduentum.

Gen. 49.

Hebr. 1.

Gen. 49.

Gen. 50.

Exod. 4.

Ioan. 8.

homines cæteros antecellens, hic vero cum Christi aduẽtum & natales celebrat, etiam seipsum superans, quam
Psal.97. gratulabundus, quam effusus lætitia canit? [Viderunt, inquit, omnes termini terræ salutare Dei nostri. Iubilate Deo omnis terra: cantate, & exultate, & psallite. Psallite Domino in cithara, in cithara & voce psalmi: in tubis du ctibus, & voce tubæ corneæ. Iubilate in conspectu Regis Domini: moueatur mare & plenitudo eius, orbis terrarũ & qui habitant in eo. Flumina plaudent manu, simul mõtes exultabunt à conspectu Domini, quoniam venit iudicare terram.] Iam Isaias huius videndi Dei desiderio & ar
Esai.63. dore impatiens quam vociferatur fortiter? [Facti sumus
4. quasi in principio, cum non dominareris nostri, neq; inuocaretur nomen tuum super nos. Vtinam dirumperes cælos, & descenderes, à facie tua montes defluerent, sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni.] Longum enim si Prophetas singulos percurramus. Verũ Abacuch præterire non possumus, qui more speculatoris attentissimis oculis aduentantis exoptatiq; subsidij prima signa conspicantis, se Dei ad homines aduentum suspensè ex-
Habac.2. pectare significat. [Super custodiam, inquit, meam stabo, & figam gradum super munitionem, & contemplabor, vt videam quid dicatur mihi.] Et post aliquot verba: [Adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur.] De quo item Hieremias siue Baruch quod est idem,
Bar.3. [Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersa-
Agg.2. tus est.] Aggæus vero, ne Habacuch voce differentis tanti boni conspectum, homines retardentur, clamitat rem optatissimam appropinquare iamq; instare: [Adhuc modicum, inquit, & ego commouebo cælum & terram, & mare & aridam, & mouebo omnes gentes: & veniet desideratus cunctis gentibus.] Quæ cum ita habeant, cumq; omnes Patrum spes, omnia vota, in vno Christi Saluatoris aduentu sita esse videamus, quis non excitetur animo, ac præ gaudio gestiat, sibi ob oculos poni ea bona, in quæ
1.Pet.1. tantopere Patres optimi exarserint? [Quibus reuelatum est, ait Petrus, quia non sibimet ipsis, nobis autem ministrabant

strabant

ſtrabant ea, quæ nunc nuntiata ſunt nobis.] Ad quæ conſideranda & fruenda tam magna, tam cæleſtia dona, prouidendum eſt, fratres, ac ſummopere laborandum, ne ingratos, ne frigidos, ne indignos denique nos præbeamus. Quin fide pleni, ardore ſpiritus inflammati occurramus Deo noſtro, ac lachrymas ſuauiſsime ſundentes dicamus: [Domine Deus noſter poſſederunt nos Domini abſque te: tantum in te recordemur nominis tui.] Amen. Eſai. 26.

IN NATIVITATE DOMINI, CONCIO PRIMA.

Rex pacificus magnificatus eſt, cuius vultum deſiderat vniuerſa terra.

SI cui nouus & inuſitatus is ſermo videatur, quem nullo prolato autore, vt tenet conſuetudo, exorſus ſum, mirari non debet, quod in nouo atque admirabili die natali Regis æterni, nouo etiam exordio ipſe vtar. Sed ne me alienũ aliquid minimeq; ſacrum afferre putet, ad feſtum condecorandum omnium & ſanctiſsimũ, & feliciſsimũ, ſciat à ſacroſancta Chriſti Eccleſia id decantari ſub initiũ ipſum ſolennitatis hodiernæ. Quæ quidem verba in ſacris etiam literis extãt: quanquã ſunt nõnulla ex parte ſecus in ſuo loco poſita, quam ab Eccleſia recitantur. Sic enim habet tertius regnorum liber: [Magnificatus eſt ergo Rex Salomon ſuper omnes Reges terræ diuitijs & ſapientia. Et vniuerſa terra deſiderabat vultum

1 Scripturæ verba ab Eccleſia accommodari feſtis diebus.

3. Reg. 10.

Salomonis, vt audiret ſapientiam eius, quā dederat Deus in corde eius.] Eam orationem fidelis ac prudens diuini verbi diſpenſatrix Eccleſia, Chriſto Dño accommodat, cuius typus & imago quædam fuit Salomon, nomine ipſo pacificum præ ſe referens. Atque vt Chriſto illa conueniant, quæ in Salomonem ſunt dicta, nonnihil demit aut mutat. Quam rem ne quiſpiam vel miretur, vel temerè reprehendat, intelligere oportet, eam eſſe Eccleſiæ ſanctæ autoritatem, vt ei ad concinnandas preces officiaque feſtorum dierum, quos celebrat, fas ſit prorſus ex diuina Scriptura quæ videntur opportuna, ſumere, atque vt res poſtulat accommodare, detractis, additis aut mutatis quibuſdam, quo melius propoſito congruant. Etenim idem eſt ſpiritus Dei, quo autore Scriptura ſacra edita, quo etiam magiſtro Eccleſia catholica vtitur: neque poteſt Eccleſiæ ſententia à Scripturæ diuinæ ſententia diſcrepare. Quamobrem Bernardus audacter quidem ſed non falſò illud pronuntiat: [Cum Eccleſia in Scripturis diuinis verba vel alterat, vel alternat, fortior eſt illa compoſitio, quam poſitio prima verborum.] Fortiorem ac potiorem eam verborum ſtructuram quam Eccleſia adhibet, propterea Bernardus cenſet, quod ad præcipuū Spiritus ſancti inſtitutum, quod non tam litera continetur quam ſpiritu, magis accedit. Solent videri mihi diuinarū literarum volumina tanquam variorum pretioſorumque pannorum textrinæ quædam opulentæ, ex quibus, quod faciunt primarij viri, vt ad ſe ſuoſque exornandos, id accipiant, quod opus eſt, Eccleſia Chriſti ſponſa mutuatur, quæ vſui eſſe ſentit, atque ea pro ſuo modo concinnat, quo illuſtrius & pulchrius fiat ornamentum. Quo ſuo iure optime potuit quæ de Salomone erant ſcripta, ad verum Salomonem Chriſtum, vt eū maximè decebat transferre. Qua de re quoniam in libris, quos de Chriſto reuelato conſcripſimus, vberius diſputauimus, nihil erit hoc loco neceſſe amplius immorari.

Bernard. in ſerm. 3. de vig. Natiu.

Libro 3. de Chriſto reuelato. c. 6. 7. & 8.

2 Inter omnia opera

At dicet fortaſsis aliquis in hodiernum tempus minime eam Salomonis gloriam & amplitudinem conuenire:

neque

neque puerum recens natum eumque pauperculum illā regiam tam prolixam, tam splendidam vestem decere. Quid enim Rex prædicatur is, quem tributum pendere audimus? Nam ipsum etiam recens ortum infantulū censum esse ex Cæsaris edicto Origenes sentit, & Paulus Orosius affirmat, imo historia Euāgelica insinuat. Quomodo ergo Rex, qui Regi & paret, & seruit? Magnificatū vero quis audiat, qui non illudi putet infantulo exiguo, & vilibus pannis inuoluto? Quin potius si quando imminutum, si quando deiectum, & in angustias redactū Deū cogitare liceat, hodie certè perspicere possis in tugurio illo Beethlemico tam angustè iacentem. Paulus quidem exinanisse illum se se dicit, formam serui indutum. Et tu ô Ecclesia sancta, magnificatum hodie nobis prædicas? Iam vero cui conuenit, vt vultum eius vniuersa terra desiderare narretur, quem ne sui quidem accipere hospitio volunt? quem auertunt ac repellunt, quem ne lare quidē communi dignantur, eum tu confirmas vniuersis esse desideratum? Atqui in diuersorium vile & abiectum concedit, quo nemo nisi egens & inops se se reciperet, magis bestiarum stabulum, quam hominū domicilium. Eo enim necessitate oppressos, & vrbe cætera exclusos se recepisse Ioseph & Mariam grauissimi autores scribunt, cum vile diuersorium fuisse declarent. [In propria venit: & sui eum nō receperunt.] Quid igitur nobis beata mater Ecclesia narras, cum Christum cum Salomone componis? Imo qui duo possunt plus inter se dissidere homines? Salomon magnis opibus: Christus paupertate extrema: Salomon in throno eburneo procerum comitatu vallatus: Christus in præsepi vilissimo, abiectis animātibus socijs. Salomonis sapientia & responsa præclarissima: Christus puerulus minime cognitus. Si quis eū interim adit, nō reges ac principes orbis, sed pastores rusticanosq; videns. Quid ergo habet simile, vt hodie nobis hoc carmen insonet: [Rex pacificus magnificatus est.] Quid, oro te sacra mater Ecclesia, quid inquā tibi venit in mentem in tanta penuria, & his angustijs illas superbas Salomonis opes,

Dei magnificentissimū fuisse incarnatione Verbi.

Orig. homil. 11. in Lucā.

Paulus Orosius lib. 6. c. 20. & lib. 7. c. 1.

Phil. 1.

Ioan. 1.

toto orbe celebratã gloriã cõmemorare? Res plane videtur absurda. Verũ spõsa Christi Ecclesia nihil his rationibus mouetur, nihil cõtrarijs vocib⁹ terretur, quin læta & iucũda spõsi sui festo natalitio carmẽ illud cãtet: [Rex pacificus magnificatus est, cu⁹ vultũ desiderat vniuersa terra.] Neq; cõtẽta cecinisse semel, repetit idẽ: [Magnificatus est rex pacificus super omnes Reges terræ.] Hoc ipso die, hoc ipso tempore, quo videtur puer extremam pati penuriam, atq; obscuritate summa delitescere, hoc inquam die Regis æterni maiestas amplissime ostenditur, *Psal. 105.* ac præ cæteris Dei factis, facimus eius hodiernum altissimè eminet. [Quis loquetur potentias Domini? auditas faciet laudes eius?] Quænam vel ad discẽdum lingua sufficiat, vel mens ad cogitãdum recondita hæc diuinæ sapien*Esai. 12.* tiæ arcana? sed sermo diuinus præcipit, [Notas facite in populis adinuentiones Dei.] Sunt enim charitatis illius summæ inuenta hæc præclarissima, sunt magnificentiæ incredibilis dona pulcherrima, quæ celebrare iubemur, atq; vtcunq; possumus & muti & elingues proferre. Ac primum, cum Deus cælum terramq; condidit, potentiæ suæ magnitudinem quidem demõstrauit, quæ solo dicto ex nihilo corpora amplitudine prope infinita produxit, ornata & instructa sideribus, stirpibus, animãtibus. Quæ *Psal. 103.* profecto respiciens canebat Dauid, [Dñe Deus meus magnificatus es vehemẽter.] Cur ita? [Extẽdẽs, inquit, cælũ cut pellem, qui tegis aquis superiora eius. Qui ponis nubẽ ascensum tuũ, qui facit Angelos suos spiritus, qui fundasti terrã super stabilitatẽ eius.] Magna certè hæc omnia Dei opera, quæq; magnificũ autorẽ vehemẽter ostẽdãt. Ad hãc suã magnificẽtiam Deus alteram non minorem adiunxit, vniuersi huius operis tantarumque rerum dominatum vni homini tribuit. Regem eũ eorum omniũ *Greg. Naz. orat. in Christi Natiu.* qua in terra sunt, vt Gregorius Nazianzenus dixit, constituens. Qua liberalitate & munificentia quid potest amplius cogitari? Etenim ingens & prçclarũ aliquod regnũ, si rex aut imperator militi cuipiam donandũ arbitraretur, propterea quod vel incitati equi cursu, vel præclarè

vibrata

vibrata hasta militis esset studio delectatus, quis eius Regis munificentiam non miraretur ac prædicaret? Atque omnia sane subdidit Deus homini, & illius imperio subegit, nullo hactenus hominis obsequio deuinctus: sed vt iure quodam dignius possideret, breui faciliq; præcepto quod seruaret, proposito, proprium fixum sempiternūque fore sanxit: si vnius arborir pomum videlicet non gustaret, cui erat infinita alia poma pulcherrima decerpendi facta copia. Proinde hoc Dei aduersus hominē magnificentiæ genus Psalmidicus Propheta ad hunc modum celebrat. [Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Quia eleuata est magnificentia tua super cælos, quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, lunā & stellas quæ tu fundasti.] Sed quorsum isthæc omnis narratio? Quid potissimum admiretur attēdite. [Quid est homo quod memor es eius? aut filius hominis, quia visitas eum? Minuisti eum paulò minus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum, omnia subiecisti sub pedibus eius.] Id scilicet admiratur, id prædicat. Omnia hæc tanta ac talia opera sua Deum subiecisse homini mortali, terrestri, exiguo. Est nimirum ea Deo dignissima magnificentia, quæ se dantem (quod Alexander Magnus laudatur) quid deceat, non is cui datur, quo sit dignus, aspiciat. Verum quamuis duplici magnificentiæ genere à nobis exposito Dei maiestas maxime eluceat, tamen laus ea omnis alia quadam laude late & obscuratur & vincitur, quippe cum non satis esse putans cætera omnia dedisse homini, se quoque ipsum dandū tribuendumque eidem homini existimauerit, idque excelsa adeo ac diuina ratione, vt homo appellaretur essetque re vera Deus, natura omnino humana ad deitatem ita euecta, vt esset humanæ diuinæque naturæ vna persona. Hoc tantum facinus, hoc omnium quæ excogitari possunt diuinissimum opus, simul atque Dei sapientia & contemplata est apud se, & mentibus à se conditis conspiciendum ostendit, celsitudine & gloria illa incomparabili

Psal. 8.

dele-

delectata sibiq; mirificè placēs, tunc se magnificam verè haberi prædicarique voluit. Tunc cætera omnia opera, quanuis præclara, huius splendore obscurari cernens, se Deus longe lateq; gloriosum effectum declarauit. Magnificatus igitur est Rex, verè magnificatus est hodie. Itaq; cum reliqua cōmemorasset à se edita opera, magna illa certè ac præclara, tamen ludicra quædam & per iocū à se facta refert præ hoc vno, quod serium, quod Deo ipsi magnum est visum. Nam in libro Salomonis sic videmus

Prou. 8. loqui sapientiam: [Quando præparabat cælos aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyssos: quādo ethera firmabat sursum, & librabi fontes aquarum, quando circundabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos, quando appendebat fundamentum terræ.] Quot & quanta hæc? quam magna quam ardua factu opera. At vide quam se in ijs parum laborasse diuina sapientia sentiat, quam hæc denique exigua ac pene puerilia ducat. [Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies ludens cum eo omni tempore, ludens in orbe terrarum.] Quæcunque, inquit, sex diebus illis primis producta sunt, quæ sunt certe omnia creata, per ludum à me patrata sunt: totus ipse terrarum orbis lusus & iocus mihi fuit. Ac quanuis ea me delectent, tamen [deliciæ meæ esse cum filijs hominum,] idest illa me vnice cogitatione oblecto, quod me filijs hominum aliquando iungere paro vsque eo, vt qui facit hominū Deus idem fiat verissimus homo. Quod admirabile mysterium

Greg. Naz. in orat. in Christi natiuitate. Gregorius Theologus hodierna oratione celebrat his verbis: [ille inuisibilis, ille incomprehensibilis, ille incorporeus, illud ex principio principium, ille fons vitæ, Patris per omnia imago, ad imaginem suam se confert, carnemq; carnis causa gerit. O nouam & inauditam mixturam. Qui est sit: qui creationis expers est, creatur secūdū consortiū nobiscū init. & quidē priori longe mirabilius. Tūc enim id quod præstātius erat, nobis impertijt: at nūc eius quod deteriꝰ est, particeps ipse sit. Hoc priori illo diuiniꝰ: hoc apud cordatos multo sublimiꝰ.] Huc demū intuens

tuens Paulus dicebat, [Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, euangelizare in gentibus inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo, qui omnia creauit.] Meritò diuitias inuestigabiles atque opes inexplicabiles, mysterium Christi vocat, quod sentit prę omnibus alijs absconditum ac repositum altè in mente Conditoris ex omni æternitate. Quod cum foras productum iam atque oculis omnium patefactum expositumq́; considerat, non potest rei tantæ conscia Ecclesia se tenere, quin in illam vocem admirabunda ac lætissima erumpat: [Magnificatus est Rex pacificus.]

Satis quidem opinor de re tanta disputatum vobis videbitur, at mihi ad ea quæ dixi, aliquid videtur restare quod addam, idque præcipuum. Nam cum Deus omnia agat voluntate & consilio, non necessitate, coactione ve aliqua, eo necesse est opificem in opere à se effecto amplius innotescere & perspici, quo plus eius voluntas & amor ex opere perfecto demonstratur. Sapientis illa ad Deum vox est: [Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: neque enim odiens aliquid cõstituisti aut fecisti. Quomodo enim posset aliquid permanere, nisi tu voluisses?] Quæ si vera sunt, liquido intelligi potest, nihil Deo hodierno opere charius fuisse, nihil proinde illustrius, nihil magnificentius extitisse propterea quod in cæteris nihil nisi res effectæ, in hoc ipsemet in opere suo exist it, ita enim est opus Dei, vt etiam Deus sit opus suũ. Quæ vis & magnitudo amoris eo peruasit, vt qui reliqua omnia fecerat propter hominem, ipse præterea eiusdem hominis gratia, fieret homo. Qua tanta re quid potest cogitari maius atq; diuinius? Atque vt eius amoris infiniti vis & potẽtia amplius patefieret, nõ satis habuit Deus fieri homo, sed voluit insuper homo fieri, homini perdito & misero, quem amabat simillimus. Itaque effectus est pauper, imbecillis, inops, abiectus, miserijs mortaliũ addictus: quã rẽ magnifice cõmẽdat Apostolus cum dicit, [Debuit per omnia fratribus similari, vt miseri-

3 In eo diuini amoris magnitudinem declarari, quod miserias homi nis libens susceperit.

Sap. 11.

Hebr. 2.

ricors

ricors fieret.] Notum nimirum est amantis ingeniū cupere eius quem amat, esse quam simillimum: rebus mutuo communicatis, & illius in hunc, & huius in illum propria impertiri iuuat. Itaq; Salomō noster pacificus Rex amore hominum ardens, cum se habitū omniq; apparatu reliquo hominis indutū cernit, mirificè exultat, triumphatque, ac ciues illos suos gloriosos, Angelos inquā cęlestesque omnes virtutes, ad spectaculū admirabile inuitat, sibiq; nunc maxime gratulantes libentissimè accipit, neq; illo suauius carmine quicquā putat: [Rex pacificus magnificatus est.] Amantiū planè est, rem habere charā atq; pretiosam, si quam nacti sunt eius fœminæ propriā, quā depereunt; siue imago aliqua sit, siue vestis, siue vile alioqui velum, tanquam pignus amoris pro magno ducunt, & laudibus ad cælū tollunt. Quin etiā si quas ciborū reliquias, quas attigerunt amatæ, nacti sunt iucundissimè ijs vescuntur, atq; ijsdem summopere oblectantur, videasq; principes viros præ amore in eiusmodi nugis insanire. Magna est amoris nempe vis: sed amoris tui ò Christe Deus quāta fuerit magnitudo, quis explicet? quis intelligat? Nuditatem nostrā, paupertatē, iniurias corporis omnes, frigus, famem, laborē suscepisti, quia nostra erāt: quæ tametsi nobis odio essent, ornamēto tamē tibi ea fore putasti, præ cōiūctionis humanæ eximio & incredibili amore.

3.Reg.11. [Copulatus est, ait Scriptura, mulieribus Salomon ardentissimo amore.] O diuini ardor incendij, quo pectus illud nostri pacifici, pueri inquā Iesu, totū æstuabat, atq; in dulcissimas lachrymas soluebatur, tanquam eo igne liquefactum. O flammam illam excellentissimæ charitatis, quæ tanquam tenerum Christi corpusculum accenderet, frigori brumæ perhorridæ à tegumentis nudum exposuit. Diuini hanc amoris magnitudinem eleganter celebrantem beatum Zenonem Episcopum Veronensem antiquissimæ ætatis autorem oro vos tantisper audite. [O noua, inquit, ratio. Amore imaginis suæ coactus in infantem, vagit Deus: patiturq; se pannis alligari, qui mūdi debita venerat soluturus. In stabuli præsepe deponi-

S. Zeno ser. 4. in festo Natiuit.

tur:

tur: populorum pastorem pabulumq́; se esse contestans. Subijcit se gradibus ætatis, cuius æternitas in se non admittit ætatem, vt homo infirmus patitur, vt homini mortis lege cõsumpto, immortalitas tribuatur.] Quæ ab hoc Patre pluribus dicta sunt, ea breui Paulus sermone complexus est omnia. [Scitis gratiam Dñi nostri Iesu Christi, quia cum diues esset, egenus pro vobis factus est, vt vos inopia ipsius diuites essetis.] Quo ingenio perfecit diuinus amor, vt rebus cõmutatis quæ erant nostra, Deus sumeret, & quæ Dei è contrario erant, nostra fierẽt. Præclare magnus Dionysius amoris vim exprimere volens dixit alienationem mentis inducere. [Est, inquit, mentis secessum extasimq́; faciens diuinus amor, amatores sui iuris esse non sinens, sed in ea quæ amant, penitus transferens.] Ac mox: [Audebimus & id pro veritate loqui, quod ipse quoq; autor omnium, pro amatoriæ bonitatis magnitudine extra se sit.] Quam sapienter Deum hominem factum extra se esse quodammodo Dionysius censet. Nonne retinetis animo, quod sacra historia narrat, Ionathan principem tanto in Dauidem pastorem Beetlemitam exarsisse amore, vt se nudaret regijs ornamentis, vt illum exornaret, detractaq́; sibi tunica & cætera veste, armis quoque gladio, arcu, & ipso balteo amicum donandum existimaret? Id verius contigisse supremo principi gloriæ hodie videmus, qui præ amoris in hominem magnitudine traditis nobis diuinis ornamentis, ipse spoliatus, inops, ac pene nudus exultat, magnumq́; eum potentiæ ac gloriæ suæ fructum arbitratur, vt iure sibi cantari velit. [Magnificatus est Rex pacificus.]

2.Cor.8.

Dion. Areopag. c. 4. de diuin. nom.

3.Reg.18.

Ex qua diuinæ illius sapientiæ ratione manat quicquid humano iudicio contrariũ in hodierno natali intuemur. Cum enim Rex sit Regum ac dominus dominantium, homini hodie tributum pendet, subditusq́; censetur legum omnium Conditor; Octauiani Augusti edicto paret, atq; obedientia ductus, Nazareth relicta Bethleem petit, ante obedientiæ vestigia ponens, quam sit in hanc lucem editus. Is qui rebus omnibus loca opportuna præbet, qui

4 Quid pro amore suo rependi à nobis Christus cupiat.

animan-

animantibus cubilia, passerculis nidulos suos, vulpibus foramina impertit, ipse tecto caret & lare, exclusus ab hominum domicilijs, quibus cælestia ipse domicilia tribuit. Quo facto illud interim docet esse peregrinos domo excipiendos, quod Deus apud mortales peregrinetur. Iam quod puellus pannis inuoluitur, quod vagit, & iniurias hyemis sentit, is qui est tam magnus, vt cælum pro sede, terram pro scabello pedum habeat, qui luce radijsque fulgentibus vestit Solem, lunam, astra omnia, volens nimirũ hominem ita erudire, in puerum debere conuerti, humilitatis ac mansuetudinis habitu, si cupiat in cælum ire, & inter magnos illic proceres numerari. In præsepi deniq; positus se cibum bestijs offert, tanquam fœnum opportunum sint reperturæ, quando est quidem: [Omnis caro fœnum] teste Esaia, & verbum esse carnem factum, Ioannes testatur. In Bethleem sanè quam domum panis interpretantur, iure optimo videtis verbum, æternum, cælestemque panem humanæ fami propositum, pro eo quod iumẽtis similis homo euaserat. [In funiculis, inquit, Adam traham eos, in vinculis charitatis. Et ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum: & declinaui ad eum, vt vesceretur.] Huc tandem vsque se se cœlestis illa demisit maiestas, vt iumentorum esca fieret, atque idcirco se recens natum in præsepi collocari voluit. Ea sunt videlicet vincula Adæ, ea retia charitatis, qui enim Deus esse cupijt, Deus fieri potest, Dei carne vescendo, atque iugum illud durissimum peccati, ceruicibus excussum, diuina ope, nõ iam retardat atque impedit, quominus diuinis pabulis perfruatur: libet hæc eadem Nisseni Gregorij verbis referre, qui in hodierni festi oratione ad hunc modum loquitur: Quid sibi vult Domini in antro sedes? hæc in præsepi declinatio? cur tempore descriptionis tributorum in vitam ingreditur? An perspicuum est eum, quemadmodum à legis execratione nos eripit factus ipse pro nobis execratio, & liuores nostros in se transfert, vt eius liuore curemur, sic etiam vectigalem fieri, vt nos à grauissimo vectigali, quod ab homine mors exigit, liberaret? Quod vero

Esai. 40.

Oseæ 11.

Greg. Nyss. in orat. in natalem Domini.

vero ſpeluncam vides, in qua naſcitur Dominus, cæcam hominum vitam, & in terra demerſam cogita, in qua ſe oſtendit: ſedentibus in vmbra mortis. Pannis vero obuoluitur, & faſcijs conſtringitur, qui peccatorum noſtrorum catenas ſubit & vincula. Præſepe vero, in quo verbũ gignitur, beſtiarum eſt domus, vt cognoſcat bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui. E cælo delapſus panis in præſepi ponitur, vt animalia expertia rationis, rationis cibo nutriantur. Medium ſe Deus inter bouem & aſinum in præſepi locat, vt duos populos condat in ſemetipſo.] Hæc Niſſenus. Ac thronum quidem Scriptura ſacra Salomonis celebrat eburneum, auro multo fulgentem, leonum aureorum effigie radiantium, hinc inde, terribilem. Nos vero ad thronum gratiæ Dei, vt Paulus loquitur, adeamus, atque Beethlemiticum præſepe omnibus Regum ſolijs anteponamus: neque enim territos nos fugere vult, ſed allectos ſimplicitate illa mirabili cupidè accedere, atque amabilem Domini, eundem hominum amatorem, atque hominibus amabilem recognoſcere: ac pro noſtra virili mutuã ſummo noſtro amatori amoris vicem rependere. Id ſi fiat, magnos ſe eximiæ in nos charitatis fructus percepiſſe non immerito existimabit.

3. Reg. 10.

Heb. 4.

IN EODEM NATALI DOMINI, CONCIO SECVNDA.

Verbum caro factum est: & habitauit in nobis. Ioan. 1.

1 Dei verbũ incarnatũ esse aquas Beethlemiticas, quas Dauid concupiuit.
2. Reg. 23.

DAVIDEM Regem cõmemorat Scriptura diuina aliquando siti inflammatum patriæ vrbis aquas desiderasse. Itaq; dixisse. [O siquis mihi daret potũ aquæ de cisterna; quę est in Bethleem iuxta portum.] Quæ res quanquam historice illius viri labores temperantiamq́; commendat, tamen altiore intelligentia, qua Propheta præstantissimus præditus fuit, insinuat plane nobilioris cuiusdam aquæ vehemens desiderium, quo teneri se demõ-
Psal. 62. strabat, cum diceret, [Sitiuit in te anima mea.] Et [siti-
Psal. 41. uit anima mea ad Deum.] Quem quidem Deum ex ipsa sua vrbe Bethleem proditurum aliquando, non ignora-
Psal. 131. bat, quippe cuius sit carmen illud, [Ecce audiuimus eam in Ephrata: inuenimus eam in campis syluæ. Introibimus in tabernaculum eius: adorabimus in loco vbi steterunt
Ruth 1. pedes eius.] Nam Ephrata fuisse Bethleem, rem eandem
1. Reg. 17. duplici vocabulo dictam, & sancti Patres in eo loco do-
Mich. 5. cent, & sacræ literæ apertè tradunt. Meritò igitur Dauidis id sapiens sanctumque desiderium laudatur, rectè sitis diuinitus accensa proponitur, quæ non turbidas aquas Aegypti, non cisternis dissipatis perruptisq; contentas optaret, quales esse necesse est vitæ corruptibilis voluptates, cæno oppletas, impuras, graue olentes, quippe cũ
Gen. 6. [omnis caro corruperit viã suam:] sed concupisceret potius

tius cælestis aquæ fluenta, ad quæ ipse sapientiæ fons inuitat mortales, cum loquitur, [Si quis sitit, veniat ad me.] Atque erat sane ille fons secretus, abditus, inaccessusque mortalibus, cum ex patre manaret, atque apud patrem tantummodo existeret. [Fons vitæ, ait Scriptura, verbũ Dei in excelsis.] Quod quidem verbum Ioannes prædicat, [In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deũ, & Deus erat verbum.] Sed quod fieri solet, vt fons in edito monte manans deriuetur suis canalibus, & perducatur in oppidum, vbi copia fiat omnibus aquæ, vsusque facile pateat ijs qui ad longe remota arduaque aquæ primordia adire requirent, id nunc in hac cælesti aqua intuemini, cuius origo in celsissimo montis vertice, hoc est, ex æterni Patris intimo sinu, nullis naturæ conditæ viribus parari obtinerique poterat: sed deriuata deductaque ad nos diuino consilio, diuino opere, in cisternam Beethlemiticam inclusa eadem aqua, atque inde producta mortalium vsui patet: Ex pura inquam Dauidicæ virginis aluo aqua sapientiæ prodit, & Beethlemiticos primo ægros irrigat, deinde omnes ad se cõcupiscendã, fruẽdam, hauriendam, potandam, longe lateq; prouocat. Qua de re præstat audire sanctum Hierosolymitanum Patriarcham Sophronium sic loquentem. [Etenim Dauid in Regem à Deo assumptus cum Philisthæorum acie vndique coerceretur, spirituali siti arens ardensq; salutarem aquã ex cisterna, quæ erat in Beethleem, bibere desiderabat. Aqua autẽ quã mysticè ille expetebat, & viua erat & omnes, qui ex ea bibebãt, diuina virtute viuos efficiebat. Cisterna autẽ hæc sacra sanctissimã virginẽ designabat, quæ Deũ paritura erat. Prophetia enim erat & figura de Christo, qui est aqua viua, omnibus vitã infundens, deq; mystica & spirituali cisterna, quæ aquã illã, quæ nunquã deficit, vtero cõprehensam, in lucẽ dedit.] Nõne pulchrè sermonẽ nostrũ cõfirmauit Sophronius? Itaque vt ante dicebam, quod erat apud Deũ verbum, idem est verbum caro factum, & habitauit in nobis. Habitauit, inquã, in nobis: vt eius adeundi, cõmunicandi, percipiendi copiam nobis

Ioan. 7.
Eccles. 1.
Sophron. in orat. in Natalitia Christi.

factam, & cognoscamus & vehementer gratulemur. Huc nimirum respiciens vates diuinus cum magna lætitiæ significatione canebat, [Ecce Deus Saluator meus: fiducialiter agam, & nō timebo, quia factus est mihi in salutem.] Quibus è vestigio adiungit Propheta: [Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.] Eam scilicet salutem, qua tantopere delectabatur, atque eas aquas non sibi tantum, sed nobis omnibus propositas declarat, quas ex ipsis Saluatoris fontibus nobis communicatis haurire debeamus.

Esai. 12.

2 Verbum Dei ex Deo æterna productione genitum, incarnatione nobis factum.

Quoniam vero quæ sit aqua Beethlemitica, quam beatus Dauid sitiebat, ostendimus, deinceps quo pacto eam sibi comparauit, dicamus. Ac fuisse non facile neq; cuiuis tentandum negotium sacræ literæ produnt, quæ Beethlemiticam cisternam Philistæorum castris circundatam, munitamque docent: quo proinde perrumpere ac peruadere ausos fuisse tres fortissimos viros, cum magna eorū laude commemorant. Nimirum fortitudine opus est eximia, atque ardenti quadam virtute, quo diuinam aquam salutarem liceat haurire. Qua enim fidei magnitudine opus sit, vt Deus cognoscatur caro factus? Quem spei fiduciæque requirat ardorem, ab infantulo inope, paupere, nudo, si bona omnia expectare iubearis? Quibus charitatis viribus perfici queat, vt in præsepi iacentem, vilium iumentorum comitatu stipatum adames, venereris, adores? [Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est.] Olim dixisse Deum meministis: qua ergo ratione nunc Deum carnem factū homo credat? quo pacto Deū carnem auersantem caro amet? Non dubium est, fratres, quin humano sensui, humanæ rationi mysterium incarnati Verbi multas, grauesque difficultates obijciat, tanquā hostiles armatasque phalanges. Sed virtus in arduo spectatur, habetque laudem. Tres eo præstantissimæ virtutes, tanquam Dauidis milites fortissimi, superatis Philisthæorum omnibus castris perueniant, ac sitienti regi, haustum vasis suis diuinitus, aquam reportent. Nam fides quidem prima, omnia ea humana argumenta perfringens

Genes. 6.

ac supe-

ac superans, gloriosè infert, [Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.] Sentit quippe illa, & confitetur planè, eum puerum, quem recens natum adorat in Bethleem, esse ex omni æternitate à Deo Patre productum, cuius & verbum est, & coæternum verbum. [Est enim hoc verbum, vt Fulgentius Ruspensis ait, non quod desinit prolatum, sed quod permanet natum, non factum à Deo Patre, sed genitum, nec solum genitum, sed etiã vnigenitum. Vnum quippe verbum Deus Pater genuit de se ipso, per quod omnia creauit ex nihilo.] Quo verbo quidquid Deus est, quidquid intelligit, expressum est atque dictum, ac proinde ita apud Deum reconditum verbum, vt à nullo valeat intellectu cognosci, neque humano neque Angelico, nisi ipsum se prodat, [Ascendit enim super pennas vẽtorum, & posuit tenebras latibulũ suũ.] At verbum, quod intus manens à sola ea mente intelligi potest, in qua versatur, idem foras productum audiri, & legi, atque intelligi potest ab ijs qui vel audire possunt, vel legere sciunt. Quid hæc sibi velint, requiritis. Nempe qui apud Patrem latebat, nunc apud matrem apparet. [Manifestata est, inquit Augustinus, ipsa vita in carne, vt res quæ solo corde videri potest, videretur & oculis, vt corda sanaret. Solo enim corde videtur verbũ: caro autẽ & oculis corporalibus: factũ est verbũ caro, quam videre possemus, vt sanaretur in nobis, vnde verbũ videremus.] Bene omnino Augustinus. Nec minus bene quod alio in loco sic habet: [Miramur quomodo Christus carnẽ accepit de virgine. Natus est, & à Patre nõ recessit. Ecce ego qui vobiscum loquar, cogitaui quod vobis dicerem. Iam in corde meo verbũ erat: quæro illi verbo sonum, quæro quasi vehiculũ: sicut verbum meum assumpsit sonum, per quẽ audiretur, sic verbũ Dei assumpsit hominẽ, per quem videretur.] Quemadmodum etiam sententia mẽtis, attramento chartæ indita atq; expressa, efficitur, vt ita dicam, visibilis, atq; ita manifesta, vt percipi facile queat, sic diuinum illud verbũ beatæ Virginis sanguine carneque indutum, teste Damasceno, oculis humanis & sensibus confor-

Fulgen. ser. 1. in festo Natiu.

Psal. 17.

Aug. tract. 1. in epist. Ioan.

Aug. serm. 53. de tempore, qui est 22. de Natiuit.

Damasc. in sermone de assumptione Deiparæ.

1. Ioan. 1. natũ eſt. Itaq; iam licet dicere amatoribus verbi, [Quod audiuimus, quod vidimus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, quæ erat apud Patrem & apparuit nobis.] Neque enim aliud eſt verbum aut alia ſententia mẽtis, ab ea diuerſa quæ voce proditur, aut de ſcripto traditur: ſed vna eademque ſententia nullo modo commutata, diuerſo tamen modo informata, de intima & ſecreta, fit externa & manifeſta. Quamobrem, qui dixerat, [Verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.] Idem etiam dicit: [Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.] Idem per omnia verbum in mente patris occultum, idem in gremio matris ſpectabile ac manifeſtum: vt eſt idem verbum cogitatione latens, charta inſcriptum patens: Id-

Abac. 2. circo Abacuch Prophetæ præcipitur diuinitus: [Scribe viſum & explana eum ſuper tabulas, vt percurrat qui legerit eum.] Quid rei ſit, illico enuntiat, [Quia adhuc viſus procul, & apparebit in finem, & non mentietur. Si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus eſt, nõ erit recta anima eius in ſemetipſo. Iuſtus autem in fide ſua viuet.] Fide nimirum vita iuſtorum conſtat, qui Dei verbo freti, quæ iubentur facere, faciunt, fiduciam interim ſuam in promiſſo ſibi diuinitusque oſtenſo Saluatore ponentes. Sed explanari in tabulis viſio prophetica iubetur, vt poſsit cele-

Rom. 9. riter à legente percipi: [Verbum enim abbreuiatum & conſummans fecit Deus ſuper terram,] quod paſtores Bethleemitæ quemadmodum beatus dicit Ambroſius, &

Ambroſ. in Luc. c. 2. oſtenſum ſibi gratulabantur, & videre oculis amplius feſtinabant. Et verè: [Verbum enim caro factum eſt, & habitauit in nobis.]

3 Verbum Dei carnem factum eſſe lucem incorporatam vt poßit ab hominibus videri.

Quod de verbo diſputantem non ſine voluptate audiſtis, de luce dicentem nõ iniucundè credo accipietis. De eodem quidẽ verbo Ioãnes dixit, [In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet: & tenebræ eam non cõprehenderunt.] Itaque lux illa puriſsima, & ſplendidiſsima præ magnitudine fulgoris ſui, naturæ omnis cõditæ aciẽ perſtringebat, neq; ſe humanis obtutibus

capi

capi patiebatur. [Lucem, inquit Paulus, inhabitabat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.] Quod Moysi quondam ipse confirmarat: [Non videbit me homo, & viuet.] Igitur vt spectari mortalium oculis posset, lux illa summa, temperandum fulgorem illum suum existimauit, atque adumbrandum, obscurandumque quodammodo. Augustinum audi: [Illud quod in principio erat verbũ, lumen illud verum, vt vmbraculũ meridianũ fieret nobis, verbum caro factum est: Deo scilicet homo, tanquã lumini corpus accessit, & in eũ credentes, vmbra protectionis operuit.] Itaq; qui ad Solis fulgores tanquã noctuæ aut vespertiliones calicagabamus, atq; obruebamur, nũc lucernæ lumẽ libẽter intuemur. [Et lucerna eius est agnus] qui erat natura sol, clemẽtia effectus est nobis lucerna: Nã vti August. dixit: [Propter participationẽ inquãtũ est homo ipse mediator, lucerna in Apocalypsi nuncupatur. Sed singularis est ista susceptio. De nullo enim Sãctorũ dici diuinitus potuit, aut dici vllo modo fas est, verbũ caro factũ est, nisi de vno mediatore Dei & hominũ.] Qua quidẽ ratione nõ inepte & illud intelligi dictũ potest. [Lucerna pedibus meis verbũ tuũ.] Tametsi verius atq; syncerius verbũ Christi, non Christus verbũ, vti idẽ August. cẽset. Sed redeo ad rẽ. Verbũ carnẽ factũ cõsiderate tanquã lucẽ lucernæ inditã. Atq; ceream eã cogitare debetis cãdelã, quã Ecclesia atq; Ecclesiastici patres tãtopere celebrãt, & laudibus in cælũ tollunt. In qua imago quædã pulcherrima Christi sit. Cerã enim purã & candidã apis virgo ꝑduxit, corpus illud sanctissimũ omnis labis expers. In cera autẽ linũ inflãmatum, animã diuinis donis radiantem accipite: ipsum lumen, quo fulget, deitatis naturam existimate, nõ quod hæc tria tribus illis per omnia congruant, sed quod modo quodã distinguere atq; intelligere liceat. [Accedite iã ad eũ, & illuminamini.] In nocte lucerna nobis accẽsa est, vt tenebras nostras depellat & dissipet. Quod si eo simili delectamini, cerã fluẽtem atq; vsu ipso paulatim absumptã in ea immortali lucerna, respicite, carnẽ inquã Chri molestijs ꝑ nobis

1. Tim. 6. Exod. 3. Aug. super Psal. 67. Apoc. 22. August. in Psal. 118. conc. 23. Psal. 118. Greg. Papa in officio maioris hebdomadæ. Hierony. in epistola ad Præsidium Diaconum, si tamẽ eius est. Psal. 33.

 susceptis

ſuſceptis laboribusq́; conſumptam, ipſo internæ charitatis incendio velut liquefactum in teneras lachrymas ſolui, quibus puellus pulcherrimus charam ſibi ſalutem hominum oſtendere non ceſſat. Iam quis flammam diuini amoris in illo pectore accenſi non dicam oratione explicet, ſed contagione conſequi poſsit, cum Apoſtolus dicat: [Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti?] Quæ autem lux ea ſit, quæ lucet in medijs tenebris, ipſe dicat: [Ego ſum lux mundi: & qui ſequitur me non ambulat in tenebris.]

Epheſ.3.

Ioan. 8.

4 Spe & charitate Deum hominem factum complectendum, quem fides oſtēdit.

Rom.8.

Quæ ſi vera ſunt, atque ea certo nobis tenenda fides inuicto ſuo robore tradit, non eſt cur cæteræ comites ſpes, inquam, & charitas hoc Bethleemiticum antrum perhorreſcant: quin potius alacres & lætæ, quæ oblata eſt, gloriæ & ſalutis viam arripiant, atque vt ad primā redeamus hiſtoriam, ipſæ quoq; aquam Dauidi ſitienti, ex ciſterna Bethleemitica hauriant. Nam quid ſpei difficile, quid non procliue ſit, cum Deus factus ſit homo? [Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non cum eo omnia nobis donauit?] In hæc intuens Eccleſia loquitur confidentia ſingulari: [Vt in illius inueniamur forma, in quo tecum eſt noſtra ſubſtantia.] Quibus enim datum eſt Dei filium in gremio matris videre vagientem, quomodo negandum eſt, vt in ſinu Patris videant regnantem? Pro quibus ille Bethleemiticam ſpecum, ac vilium iumentorum comitatum non recuſauit, an ſe in palatio ſempiterno adorandū laudandumq́; non præbebit? Ergo ſpe pleni atque gaudentes, iam præcipuas partes charitatis minime prætermittamus. Amabilis plane natura, tenera ac ſimplex pueri ætas. Quid hoc puero pulchrius? quid amabilius? quid dulcius illo ore atq; illis ocellis, quibus demittens lachrymulas ſuas, amare ſe demonſtrat, magisq́; amoris vi quam hyemis iniuria flere? Canit quidem ſponſi amore ſaucia ſponſa. [Guttur illius ſuauiſsimum, & totus deſiderabilis, talis eſt dilectus meus, & ipſe eſt amicus meus filiæ Hieruſalem.] Ergo curramus in odorē vnguentorū ſpōſi

In oratione ſecreta primæ Miſſæ in nocte Natiuit. Dn̄i.

Cant. 5.

dulciſsi-

dulcissimi, quem adolescentulæ vehementer diligũt, quę amplexus expertæ cælestes impotenter amant. [Et delectabitur, inquit, infans ab vbere super foramine aspidis, & in cauerna reguli qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.] Quem locum Esaiæ de puero Christo præclare interpretatur Ambrosius, quod venenatam naturam nostrã non refugerit. Quod propterea dictũ intelligere potestis, vt non solum iusti & sancti, sed peccatores etiam & miseri, pueri huius natalem sibi celebrandum putent, neq; vereantur accedere, ac se faciles tractabilesque præbere: delectari pueros animalculis sæpe non admodũ nobilibus scitis. Ludere diuinum nostrum infantem cũ aspide & regulo vates dicit. Vt deposita feritate, omnique illo tetro peccati veneno discant homines Iesum adire, Iesum amplecti, Iesum vita moribusq; referre. Omnibus ergo natalis hic dies vitæ salutaris est, omnibus iucundus esse debet atque festiuus. [Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: vitulus & leo & ouis simul morabuntur, [& puer paruulus minabit eos.] Non solùm benignos & mansuetos homines, ait Chrysostomus, sed feros & immanes, qui inter se ipsos lupi erant, & tauri & leones & vrsi in vnam esse Ecclesiam colligendos.] Id Poeta dixit vno versu. [Nec magnos metuent armenta leones.] Quid faciat res vsque eo dissimiles vna conueni re, naturas tantopere inter se dissidentes eodem domicilio vti, eodem cibo vesci, tunc exposuit cum initium dedit vaticinio. [Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.] [Et puer paruulus, inquit, minabit eos.] Eum ego puerum, cum libenter paruulum accipio, vt etiam placet Eusebio Cæsariensi, de quo idem Propheta loquitur. [Paruulus natus est nobis.] Itaque videmus huius pueri vel infantuli potius cunnas non solũ pastorũ simplicitatem celebrare, sed etiam Magorum sapientiam opesq; venerari, & numen procumbentes solo adorare. Bene beatus Leo: [Nemo ab huius alacritate participatione secernitur: vna cunctis lætitiæ communis est ratio. Exultet sanctus quia propinquat ad palmam. Gaudeat

Esai. 11.
Ambros. in Psal. 37.
Esai. 11.
Chrysost. in demonstratione quod Christus est Deus. & homil. 10. in Matth.
Virgilius eclog. 4.
Euseb. libr. demonstrat. Euang. lib. 2. c. 41. & libr. 3. c. 2. & li. 7. c. 9.
Esai. 9.
Leo serm. 1. de Natiuit. Domini.

peccatór, quia inuitatur ad veniam. Animetur Gentilis quia vocatur ad vitam.] Sed quanto eſt Dei gratia profuſior, tanto accuratius nobis eſt prouidendum, ne ſimus ingrati, neve ad nos venientem, & ſe habitatorem domicilij noſtri præbentem, ſordidis atque impijs moribus extrudamus, ſicut in eodem ſermone idem Pater admonuit. [Noli tantum habitatorem prauis de te actibus effugare, & diaboli te iterum ſubijcere ſeruituti: quia pretiũ tuum ſanguis eſt Chriſti: quia in veritate te iudicabit, qui in miſericordia te redemit.]

IN EADEM SOLENNITATE, CONCIO TERTIA.

Exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Luc. 2.

1 Regnum Chriſti Romano imperio præcellere.

ROMANI imperij, in toto terrarum orbe potentiam, atque Cæſaris Auguſti, qui Reipublicæ Romanæ clauum tenebat, in vniuerſos mortales denominatum ob eam rem ſacer Euangeliſta, Chriſti natiuitatẽ ſcripturus, enarrat, vt dum tempus virginei partus oſtẽditur, is eſſe natus intelligatur, qui regnaturus in omni eſſet orbe terrarum, cuique ſecundùm antiquiſsima ſacrorum vatum oracula omnes mortales ſubditi parere deberent. Nam vt alia modo mittamus, inſignem certè Danielis illam prophetiam præterire nullo modo debemus, quæ ſtatuæ eius quam Rex Babylonius viderat, partes membraque demonſtrans, quatuor regna indicauit ſucceſſura ex ordine poten-

potentiſsima, quibus orbis ſubiectus eſſet futurus: quorum regnorum extremum idemque præſtantiſsimum cũ maxime floreret, tunc regnum aliud cæleſte mundo eſſet exoriturum, cui cætera omnia concederent. [In diebus, inquit, regnorum illorum, ſuſcitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non diſsipabitur, & regnum eius alteri populo nõ tradetur: conſumet autem & cõminuet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum.] Quænã regna illa quatuor extiterint, quæ commemorat, nemo eſt veſtrum, credo, qui neſciat, & ipſe ſermo propheticus apertè ſatis indicat. Primum Aſſyrium, ſecundũ Perſicum, tertium Græcum, quartum idemque maximũ Romanum Imperium. Eadem imperia quatuor alia viſione quatuor beſtiarum ſignificata ab eodem Daniele cõſtat: qui de vltimo imperio illorum quatuor ita loquitur: [Et ecce beſtia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos comedens atque cõminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans, diſsimilis autem erat cæteris beſtijs, quas videram ante eam.] Romanam monarchiam ſuperioribus validiorem hic tradi, conſenſum Eccleſiaſticorum Patrũ eſſe, ſcribit Cyrillus Hieroſolymitanus. Atq; eſt illud mirabile, de horũ quatuor regnorum ſingulis teſtificari Scripturam diuinam quod totum terrarum orbem obtinuerint. Etenim Aſſyrios in omnia dominatos declarat Daniel Regem Nabuchodonoſorem alloquens his verbis: [Tu rex regum es, & Deus cæli regnum & fortitudinem & gloriam dedit tibi, & ſubditione tua vniuerſa conſtituit.] Iam Perſicus principatus quam late patuerit indicant literæ Cyri ipſius primi ac nobiliſsimi autoris, quas liber ſacer Eſdræ commemorat in hanc ſententiam, [Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli.] Sequitur Græcorũ imperium, cuius princeps & caput Alexander Magnus. Hunc mundo vniuerſo dominatum Scriptura diuina teſtatur, ita pronũtiãs: [Cõſtituit prælia multa, & obtinuit omniũ munitiones, & interfecit Reges terræ, & pertranſijt vſque ad fines terræ, & accepit ſpolia multitudinis gentium,

Dan. 9. *Dan. 7.* *Dan. 2.* *Cyrill. Hierosol. catechef. 15.* *1. Eſdr. 1.* *1. Mach. 1.*

gentium,& siluit terra in conspectu eius.] Quoniã trium regnorũ potentia erat ostensa,restabat quartũ, cui regnũ æternum Christi inserendũ foret.Itaq; Spiritu sancto im pulsore Lucas dum exordia Christi aggreditur, Romani imperij maiestatẽ ad summũ peruenisse demõstrat, quod ea verba pręclare docẽt,[Exijt edictũ à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.]Vt non per exaggeratione dicta,sed re ipsa probaretur magnitudo imperij.Ergo Regno Christi omnia regna cætera cedere habẽt,ideo ad summum progressa , vt superioris regni,à quo obscurata extinctaq́; sunt dignitas demonstretur amplior. De
Psal.71. eo quippe scriptum erat.[Et dominabitur à mari vsq; ad mare,& à flumine vsq; ad terminos orbis terrarũ.]Flumẽ
Aug. lib.2. contra literas Petiliani.c.58. Iordanem intelligit Augustinus,à quo cœpit Euangelici regni prædicatio.De eodem quoque: [Dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã,& possesionẽ tuã terminos terræ.] Nec non illud:[Adorabunt in cõspectu eius vniuersæ familiæ
Psal.2.
Psal.21. gẽtium.]Sed quid attinet testimonia Regni Christi quæ sunt innumera,recensere?illud commemoratu dignũ est, quod idoneus autor Paulus Orosius memoriæ prodidit, quo tempore natus est Christus, eodẽ tempore mandasse
Paulus Orosius lib.6.c.20. Augustum,ne quis Dñm se vocaret,siue occulta vi aliqua verum orbis Dominum adesse iam sentiret, siue (quod Caiphæ Pontifici contigit)nesciens vaticinaretur.

2 Pacem Octauiani, Christi Euãgelicã portendisse. Quod si magnitudine imperij Romani, Christi aduentum & regnum appropinquare declarabatur , cum orbis vniuersus vni principi subiectus esset,profecto ipsa conditio temporum,& amplitudo pacis vbique gẽtium obtinẽtis(quę causa fuit edicti Cęsaris descriptionisq́; illius,) adesse iam summi Regis exoptatam in terris præsentiam apertè demonstrabat,iuxta eadem Prophetarũ Sanctorũ oracula.Scribit sane idẽ Paulus Orosius,quo tẽpore professio illa est imperata ab Augusto,ac Saluator mundi in Bethleẽ oppido editus in hãc lucẽ , fuisse eo tẽpore adeo pacatũ imperiũ Romanum vniuersum,vt portæ Iani templi quoquo versus clausæ cernerentur : qua re significabatur ex nulla orbis parte bellum impendere Romanis.

[Eo

[Eo anno, ait ille, quo firmissimam verissimamque pacem ordinatione Dei Cæsar composuit, natus est Christus, cuius aduentui pax ista famulata est, in cuius ortu audientibus hominibus Angeli cecinerũt: [Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.] Neque id insignis Poeta tacuit sybillinum referens carmen, quanuis alio adulandi consilio, vel mysterij cælestis ignorantia, temporis felicitatem deflexerit: Itaque cecinit. [Vltima Cumæi venit iam carminis ætas: Magnus ab integro seclorũ nascitur ordo, Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna, Iam noua progenies cælo demittitur alto.] Eam vero pacis aureæ felicitatem à Sybillis decantatam, ab historicis seculo Octauiani Augusti datam: proprium fore Christi nascentis insigne atque ornamentũ, diuinæ literæ non obscurè prædicarunt. Isaias quidem sic habet. [Iudicabit gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium. Domus Iacob venite, & ambulemus in lumine Domini.] Cuius vaticinij quanquam potest intelligentia ad pacem Euangelicã vniuersæ Ecclesiæ referri, quemadmodum plerique referunt, tamen mihi valde probantur Eusebius, & Chrysostomus, & Hieronymus, qui propriè de tempore pacatissimo aduentus Christi interpretantur, sub Augusti Cæsaris fortunatissimo imperio. Idem quoque Propheta alio loco, de paruulo nobis nato eodemque Deo vaticinans inter cætera nomina extremũ ponit, [Princeps pacis] adiungitque [Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis.] Nec dissimilia Dauid, vbi sub nomine Salomonis Christi aduentum regnumque prædicit: [Orietur, inquit, in diebus eius iustitia, & abundantia pacis.] Quamobrem pacificum nominatum constat. [Ipse est enim pax nostra,] vt Paulus loquitur, [qui & pacificauit, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.] Ob eam rem hoc ipso die Angeli lætissimam hominibus pacem denuntiant. Amat Salomon noster pacatos animos, sedata pectora: fugit

Paulus Orosius libro 6. cap. 20.

Virgil. ecloga. 4.

Esai. 2.

Euseb. de præp. Euãg. li. 1. c. 1. & demonst. Euang. lib. 9. c. 17.

Chrysost. in Matthæum hom. 20.

Hierony. in Esai. itẽ Origen. cõt. Celsum lib. 2.

Esai. 9.

Psal. 71.

Ephes. 2.

git atque auersatur homines contentiosos, sæuos, cruentos. [Factus est in pace locus eius.] Opportune satis Beda hoc loco: [Nasciturus in carne Dei filius, sicut de virgine natus virginitatẽ sibi Deus ostendit esse gratissimum, ita pacatissimo tempore seculi procreatur, quia pacem quærere docuit, & pacis sectatores inuisere dignatur.] Si quis igitur Deum ad homines venientem excipere domo, habereque cupit, pacata in cæteros mente sit, ne oderit fratrem suum, ne inimicitias exerceat, simultatem deponat omnem, redeat in gratiam cum ijs, quibus est infestus. Alioqui Christum ad sua limina venturũ minime speret. [Omnis, qui odit fratrem suum, ait Ioannes, homicida est: & scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.]

Psal. 75. *Beda lib. 1. in Lucam, col. 1.* *1. Ioan. 3.*

3 *Christũ seruisse vt hominem in libertatem assereret.*

Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Beethleem, eo quod esset de domo & familia Dauid: vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante.] Itineris causa ea fuit, vt pareret edicto Cæsaris, vt describeretur in legitima vrbe. Itaque Ioseph & Maria se Cæsari subditos confitentur, parentque incommoda & dura imperanti. Profitentur subiectionem Romano Imperio, cẽsum etiam tametsi pauperes, soluunt. Quinetiã ipse Christus simul ac natus est, censetur, tributumq; vt cæteri Cæsari soluit. Sic enim Paulus Orosius multiq; alij Patres cõfirmant. Verba Orosij sunt hæc: [Hæc est prima illa professio clarissima, quæ Cæsarem omnium Principem, Romanosque dominos rerum, sigillatim cunctorum hominũ edita ascriptione signauit, in qua se & ipse, qui cunctos homines fecit, inueniri hominem, & ascribi inter homines voluit. Nec dubium quin omnium inspectioni pateat, quod Dominus noster Iesus Christus hanc vrbem (Romam scilicet) nutu suo in hunc rerum apicem prouexerit, cuius potissime voluit esse cũ venit, dicendus vtiq; ciuis Romanus, census professione Romani.] Hæc ille auctor. Atqui Christum Regem non vt seruiret, sed vt seruitute eriperet suos, venturum opinio erat. Quid ergo &

Paulus Orosius lib. 6. c. 20. & lib. 7. c. 1.

ſubijcitur, & obedit, & deſcribitur, & tributum dat: quæ ſunt plane omnia à dignitate eius aliena, qui libertatem, imperium, gloriam genti ſuæ daturus ſperetur? Quid eſt enim, quod vaticinatus eſt Eſaias? [Prope eſt, vt veniat tempus eius, & dies eius non elongabuntur: miſerebitur enim Dominus Iacob, & Iſrael ſaluabitur.] Ac paulò poſt. [Et poſsidebit eos domus Iſrael ſuper terram Domini, in ſeruos & ancillas, & erunt capientes eos qui ſe ceperant, & ſubijcient omnes exactores ſuos.] Gens quidē Iudæorum ægrè Romano Imperio parebat, grauiter moleſteque ferebat imponi ſibi tributa, alienum à ſua dignitate iudicabat more aliarum gentium cenſeri. Itaque dicebat: [Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam.] Hoc vero genus profeſsionis tantopere Iudæi execrati ſunt, vt vel hac ratione atque hoc eodem tempore concitauerit multitudinem Iudas ille Galilæus, quem Apoſtolicorum actuum liber memorat, & Ioſephus hiſtoricus etiam ſcribit, rebellans aduerſus Romanos, quod Iudaicam gentem quaſi ſubiectam iuſſerint cenſeri. Nāq; quod grauiſsimo ſeruitutis iugo à Romanis ſe premi videbant, expectabant oraculo diuino ſibi prædictum iam tandem inſtare illud. [Et erit, cum requiem tibi dederit Dominus ex omni labore tuo, & ex concuſsione tua, & ex ſeruitute dura, quam ante ſeruiſti, ſumes parabolam iſtam contra Regem Babylonis, & dices, Quomodo ceſſauit exactor, quieuit tributum? Contriuit Dominus baculum impiorum virgam dominantium, cædentem populos in indignatione ſua plaga inſanabili, ſubijcientem gentes in furore ſuo perſequentem crudeliter.] Quæ quidem omnia de libertate per Chriſtum adipiſcenda, & ſalute populo Dei recuperanda, prædicta erant: ac ſunt plane præſtita per Chriſtum cumulatiſsime, ſed longe alia ratione, quam carnales Iſraelitæ putarant. Etſi enim erat grauiſsima ſeruitus Romanorum, tamen erat & longe grauior ſeruitus Satanæ, quem Regem Babylonis appellat, & ea ipſa ſeruitus Romana, qua tenebantur oppreſsi, ex illa

Eſai. 14. *Ioan. 8.* *Actor. 5.* *Ioſeph. lib. 18. Antiq. & lib. 2. de bello Iudaico.* *Niceph. lib. 1. c. 10.* *Eſai. 14.*

illa peccatorum miserrima, quam minime curabant, efficiebatur. Quare peccati primum tyrannis tollenda, euertendaque fuit, quo priscæ homines saluti, libertati gloriæ redderentur. Id vt præstaret Christus, seruire voluit, atque inter subditos ignobilesque censeri, tributumque pendere, hac sua seruitute & professione nostram libertatem certissime comparaturus. Præclarè est à vate dictũ,
Esai. 28. [Vt faciat opus suum, peregrinum est opus eius ab eo.]
Psal. 110. Neque minus eleganter ab alio vate, [Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius.] Quamobrem eam Euangelicam descriptionem, qua non parentes modo Christi, sed ipse etiam Christus descriptus censusque est, tanquam libertatis nostræ plenissimum argumentum
Greg. Naz. in orat. Natiuit. Gregorius Theologus magnifice prædicat: [Venerare, ait, descriptionem, per quam efficitur, vt ipse scribaris in cælis.] Nam fore, vt ratione quadam occulta, modoque minime vsitato è miserrima seruitute eriperemur, Isaias quoque non obscurè significat, cum Christum alloqui-
Esai. 9. tur his verbis: [Iugum enim oneris eius & virgam humeri eius & sceptrum exactoris eius superasti sicut in die
Iudic. 7. Madiam.] Victoriam Gedeoni constitisse diuino illo stratagemate nostis, quo per medias tenebras subito ostẽsis facibus lagenisque diffractis, ipso sono tubarum à paucis hominibus infiniti exercitus cædes patrata est: Quale hoc principis nostri Christi stratagema extiterit, quis possit oratione complecti? ab inermibus armati, à paucis innumerabiles, fulgore inopinato, sono præpotenti superati profligatique sunt. In medijs illis tenebris diuinum lumen emicat, & vox illa gloriose personat. [Gladius Dei & Gedeonis.]

4 Perfecte obediendum exẽplo Christi. Interea, fratres, quam sit Deo grata obedientia, cogitemus, & quale veræ obedientiæ studium sit, cognoscamus. Etenim quia parere Deo homo recusauit, Deus homini obsequentem se præbet. Nondũ erat editus in hanc lucem Iesus, adhuc materni vteri domicilio tenebatur inclusus, & obedire hominis imperio non grauatur, & qui nondum pedes mouere cœperat, iter obedientiæ libenter

benter aggreditur, edicto Cæsaris commoda sua cuncta postponens. Nam & pauper & prægnans mater, ire cogitur, deserto suo lare, in aliena neque satis fida hospitia, idque eo tempore, quo hyems rigidissima vastos quoque milites, nedum puellas teneras, sub tecta compellit. His omnibus rationibus suis, illam vnam obediendi rationem anteponit, ante obediens, quam natus: prius vitam quam obedientiam ponens, ab ipso matris vtero vsque ad crucis extremum domicilium obedientiæ perfectissimè tenens. [Et quidem cum esset filius Dei, didicit ex eis quæ passus est obedientiam.] Singulare plane atque vnicum obedientiæ exemplar, Christus. [Adam enim, vt ait Leo Papa, præcepta Dei negligens peccati induxit damnationem: Iesus factus sub lege reddit iustitiæ libertatem, ille diabolo obtemperans vsque ad præuaricationem meruit vt in ipso omnes morerentur: hic Patri obediens vsque ad crucem fecit vt in ipso omnes viuificarentur.] Iam quæ causa itineris illius tam incommodi tamque importuni extiterit, cogitate: intelligens profecto, quale oporteat esse obedientiæ verissimum studium, quæ non quis, quidve, aut quam ob causam iubeat, attendit, sed illud vnum sibi proponit, esse parendum. Nam vt Petrus Chrysologus dixit, [Edicto Cæsaris & Pagani, Dominus obtemperaturus occurrit.] Edictum enim erat à Cæsare Augusto profectum, homine impio, superbo, Dei contemptore, mundum is vniuersum describi imperabat, nullam aliam ob causam, quam iactandi immensum dominatum suum. Atqui tenetis credo in Dauide quod vanitate quadam elatus numerari describique populum sibi subiectum voluerit, diuinitus peste sæuissima esse animaduersum: quid quæso id facti ad tyranni huius superbiam, qui se orbis vniuersi dominum haberi, nominari, suspici, ac pene adorari iusserit? At obedit Christus edicto Cæsaris, quid ita? Nimirum qualis qualis fuerit imperantis mens & cogitatio, qui subiectus fuerit, explorare nihil ad eum attinet: ac dummodo

Hebr. 5.

Leo ser. 5. de Natiuit. Domini.

Chrysol. sermone 175.

2. Reg. 24.

Deo contraria non iubeat, sine cunctatione obediendū. Nocere obedienti nō potest peruersa imperantis mens: ipsi qui imperat, prorsus nocebit. Saul Rex iniquus & prauus, quo Dauidem in perniciem exitiumq́ue deduceret, præputia Philistinorum centum imperauit: paruit Regio edicto Dauid, pugnauit, vicit, præputia ducenta numerauit. Is est fidelis obedientiæ fructus, vt gloria ex inuidia crescat. Sapienterq́ue à Sapiente dictum. [Vir obediens loquetur victorias.] Quam rem Christus præclarissimo hodierno facto suo demonstrat, qui imperatoris impij legi obtemperans, mundi totius sibi principatum vendicauit impleto diuino oraculo. [Et tu Bethleem terra Iuda paruulus es in millibus Iuda, ex te egredietur mihi qui sit dux populi mei, & egressus eius à diebus æternitatis.] Hoc à Deo prædictum homo ignorabat, sed dum homini obtemperat Deus, diuino in omnes homines est potitus imperio.

1. Reg. 18. *Prou. 21.* *Mich. 5.*

IN

IN EADEM SOLENNITATE, CONCIO QVARTA.

Et peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio. Luc. 2.

QVI locum natalium Chriſti conſiderat, ordinemque naſcendi, qui in vili inquam hoſpitio natum ea rerum omniũ inopia cernit, vt præſe pe prima incunabula dederit, inopi natum ſane atque improuiſum filij Dei aduentum in mundum fortaſſe arbitretur: qui ſi permultis antea præclariſque oraculis Prophetarum denuntiatum eum mortalibus diligentiſsimè, intelligat, vehemẽter miretur neceſſe eſt, quorſum tot & tãta de eius aduẽtu, cui occurrere pro dignitate oporteret, denuntiata ſunt, cũ ita obſcure & improuiſo venire haberet, vt à nemine poſſet agnoſci. Neque enim ratio patitur, neque fert vſus, vt cum Reges in vrbem aliquam præſtantem ingredi parant, nuntij præcurrant, qui ciues ad apparatum Regia maieſtate dignum parandum moneant. niſi palàm ac manifeſto Regius comitatus procedat. Quod ſi regem communi hoſpitio, nullo aut exiguo comitatu vti cernas, profectò celatum voluiſſe ſuum iter intelligas neceſſe eſt. Qui enim conſtent adeo inter ſe diſcrepantia, multis nuntijs præparari occurſum, & eius, clam facto aduentu, nullam fieri copiam? Iure proinde

1 *Admiratione dignũ aduentum Christi tantopere prædictum sic esse celatum.*

Abac. 3. Abacuch Propheta in hodierna mysteria intuens exclamabat: [Domine consideraui opera tua, & expaui: in medio duorum animalium cognoscêris.] Sic enim habet editio Septuaginta interpretum: sic plerique sancti Patres legunt, ac de nato Christo inter duo animalia intelligunt, præsertim Prosper Aquitanicus: qui de Christo etiam in præsepi posito quemadmodum Gregorius quoque Nazianzenus illud Esaiæ accepit. [Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui.] Neq; discrepat ab eo sensu Ecclesia, quæ canit, [Magnum mysterium, vt animalia viderent Dominũ natum iacẽtem in præsepio.] Quare quod vsus habet, vt bos & asellus puero nato pictura consotientur, non est tanquam inane cõmentum, contemnendum. Nam ad natiuitatem Christi respexisse Abacuch, cum dixit se expauisse opera Dei admiratum, quod in medio duorum animalium esset aliquando adorandus, documento sunt verba sequentia: [Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte vmbroso siue Pharan.] Quæ magno consensu Patres Irenæus, Tertullianus, Cyrillus, Euthymius, de oppido Bethleem interpretantur, pro eo quod Bethleem ad Austrum sit Hierosolymis. Ergo quod dicebam, magna cum ratione ille Propheta se admiratum, expauefactum, attonitum narrat huius mysterij consideratione, quod Deus è cælis ad terram veniens, in hospitio, in tugurio, in stabulo, in præsepi, inter bestias primum innotescere mundo voluerit. Atqui erãt prædicta vaticinia plurima eademq; clarissima de eius ad nos aduentu. Erant præmoniti mortales sæpe sæpius, vt venturo ad se Domino occurrerent. Quid enim aliud est illud Prophetæ Amos. [Præparare in occursum Dei tui Israel?] Quid sibi vult Abacuch, [Apparebit in finem: si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit?] Quid Aggæus? [Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cælum & terram, & mare, & aridam: & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.] Infinitum erit omnia percurrere testimonia, quibus de aduentu filij Dei fidelis populus admonetur.

Esai. 1.
Prosper. de diuin. præd. p. 3. c. 5.
Greg. Naz. *oratio. 1. in Theophaniam.*
In responsorio secundi nocturni officij Natiu.
Abac. 3.
Irinæus lib. 3. c. 23. & lib. 4. c. 66.
Tertull. lib. cont. Iudæ.
Cyrillus in orat. de Hippopanti.
Euthym. in Abac.
Amos 4.
Abac. 2.
Agg. 2.

monetur. Et cum tot prædictiones extiterint, cum adeo illustres prænuntij, nihil amplius perfectum esse ijs tantis rebus videmus, quam vt filius Dei, ab hominum societate ac domicilijs excluderetur, ad stabula, ac præsepia bestiarum amandaretur. Hîc quis diuinæ sapientiæ aream non admiretur? quis non illud propheticum vsurpet? [Quam magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.] Et [Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & nō potero ad eā.] *Psal. 91.* *Psal. 138.*

2 Itaque huc respiciens Hieremias Propheta cū magna pietatis intimæ dulcedine rogabat in hunc modum Messiam suum: [Expectatio Israel, Saluator eius in tempore tribulationis, quare vt colonus futurus es in terra, & vt viator declinans ad manendum, & vt vir vagus, & fortis qui non potest saluare?] Appositis sane similibus indicat, quam fuerit modico & neglecto cultu Saluator acceptus, quem coloni instar versaturum in terra prædicit, propterea quod externus habendus sit, & laboribus exercendus: quod vtrunque Scriptura docet, [Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ.] Tum illud: [Homo agricola ego sum, Adam exemplum meum ab adolescentia mea.] Iam viator, qui diuersorium ingreditur, tantisper corpus recreaturus, vt iter arreptū maturet, quam sit exiguo contentus, quam copiosi prolixique apparatus negligens, facile est intelligere. Et hic noster non tam viator, quam via ipsa, quam terrena hæc spatia festinus confecerit, Psalmus indicat, [Exultauit vt gigas ad currendam viam.] Nam quod viro forti, sed profugo Hieremias postremo assimilat Christum, illud significat, solere milites, cum desperata victoria acieque profligata, ex prælio abeunt, festinare fugam raptimque cibum ac potum vitæ tantum tuendæ necessarium capere, delitias omnes saluti posthabere. Ac sane ita se gessit summus Imperator noster, ac si rerum omnium inops, pugnæ impotens fugere ac latere necesse ei fuerit, & vero, subitaneo, & obuio quocunq; cibo, hospitioq; esse cōtentum. Id quod hodiernus dies Christi natalitius, quem

Quanta fuerit admiratio in Natiuitate Christi, Prophetarū, & Angelorū Sanctorum.
Hierem. 14.
Psal. 68.
Zachar. 13.
Psal. 18.

ſolent homines primarij luculentum ornatumque liberis curare, extrema ſua inopia atque incredibili egeſtate declarat: cum Deus infans nocturnis tenebris, diuerſorio vili, incommodiſsimo anni tempore, nullo comitatu niſi beſtiarum, pannis vulgaribus inuolutus, præſepi pro cu-

S. Maximus ſerm. 2. de Natiu.

nabulis vtitur. [Pannis induitur ille, ait Maximus, qui cum crearet omnia, terras luce perfudit, cælum ſideribus adornauit, & ignea ſolem claritate veſtiuit.] Nonne iuuat iterum atque iterum repetere vocem illam propheti-

Eſai. 12.

cam? [Conſideraui opera tua & expaui.] Sed alius item Propheta nos adhortatur: [Notas facite in populis adinuentiones eius.] Sunt enim diuinæ ſapientiæ inuenta hæc præclariſsima, quæ ad docendum hominem ad corrigendum, ad informandum diuinitus comparata ſunt. Primum igitur ad magnam ſapientiæ laudem, ad magnam charitatis ſuæ gloriam pertinere Deus exiſtimauit, ſi eo apparatu filium vnicum ſibi parem, in terras induceret, qui quanto videretur ab illa maieſtate plus abhorrere, tã to illius tum bonitatem, tum etiam potentiam amplius commendaret. Cæleſtes illas mentes contemplor nouo ſpectaculo attonitas, in puerum Deum oculos defixos tenere, illos vagitus dulciſsime audire, illas lachrymulas libenter aſpicere, pannos pro oſtro & purpura, præſepe pro throno, fœnum pro auro, iumenta pro ſplendido comitatu, abiectum ſordidumque tugurium pro regio palatio, extremam rerum omnium penuriã pro infinita opũ copia commutatam. Atque talem Deum ſuum ac principem agnoſcentes, & colunt, & venerantur, & procuben-

Hebr. 1.

tes adorant. Vbi illud Apoſtoli videmus impletum: [Cũ introducit primogenitum in orbem terræ, ad Angelos quidem dicit, Et adorent eum omnes Angeli eius.] Neque adorant tantum, verum & obſequia puerperæ præbent Angeli, & modulato concentu vagientem infantu-

3. Reg. 10.

lum mulcent. Reginam Saba ſacræ literæ tradunt ad conſpectum Salomonis obſtupuiſſe, domus ornamenta, familiæ apparatum, rerum omnium magnificentiam admiratam. Ego cæleſtem curiam vniuerſam, ad nouam no-

ſtri

ftri Salomonis gloriam, ad eximium illum apparatum, ad incredibiles Regis sui opes longe plus obstupuisse crediderim. [Deus enim qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem qua dilexit nos,] humanam inopiam summas sibi diuitias, humanas miserias præclarissimas sibi opes duxit. Vt liceat homini per ludum & iocũ de Deo dicere, quod ludibrio Deus homini dixit: [Ecce, ait ille, Adam sicut vnus ex nobis:] & nos in eum dicere iam possimus, Ecce Deus sicut vnus ex nobis. Quamobrem læti atque admirabundi Angeli hodiernum natalem celebrant, laudesque Deo canunt immenso studio, dicentes: [Gloria in altissimis Deo.] Quorum sane sensum & spiritum Ecclesia sancta tenens, identidem canit: [Magnificatus est Rex pacificus.] Quin etiam piæ fidelium mentes autori Deo pro tantis beneficijs gratias agentes cum magno ardore loquuntur: [Quam magnificata sunt opera tua Domine: nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.] Et [Omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tui?]

Ephes. 2. *Gen. 3.* *Psal. 91.* *Psal. 34.*

Ante omnes autem illa beatissima sanctissimæ virginis, eiusdemque Deiparæ mens mysterij tanti minime ignara, mirabilem præsentiæ Christi fructũ cœpit. Quæ cum tempus esset impletum vt pareret, sicut sine voluptate noxia concepit, ita sine dolore vindice, cæleste de se lumen effudit. Adam quidem somno quodam diuino correptus, de costa fabricatam ante se mulierem cum subito adspexisset, plenus gaudij in illam vocẽ erupit. [Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.] Maria porrò nouum ante se infantulum Deum intuens, sine vllo doloris sensu de visceribus suis formatum atque effussum, iucundissimo spectaculo læta, cantat, [Hoc os ex ossibus meis: hæc caro de carne mea.] Nanque vt Cyprianus eleganter scribit. [Vltro maturus ab arbore baiula fructus elapsus est: nec oportuit vellicari, quod sponte prodibat.] Cum vero infantulum ante se vagientem aspiceret, eundemque Deum suum non ignoraret, quis dicere queat, quo sensu, qua amoris flãma ver-

3 Quæ fuerint beatissimæ virginis gaudia in partu Saluatoris. *Genes. 2.* *Cyprian. in serm. de Natiu. Dñi.*

bum infans dulcissima parens alloqueretur? [Quid dilecte mi, quid dilecte vteri mei, quid dilecte votorũ meorum?] Nam quales & quantæ illud Mariæ beatissimæ pectus suauitates diuinitus affluentes implerent, quam magnæ & sublimes rerum diuinarum commentationes illã castissimam mentem Dei genitricis oblectarent, neque dici vllo modo, neque vero satis cogitari potest: quemadmodum idem Cyprianus (vel quisquis is autor est Cypriano sapientia certè atque eloquentia non impar) his verbis doctissimè dixit: [Sed & cor matris, quædam dulcedines, quæ humanum superant intellectum, imbuebãt: eratq; vtrinque mira iucunditas, cum pia sanctæ matris & deuota humilitas, & Sancti Sanctorum immensa benignitas confœderatis affectibus mergerentur.] Atq; ante hæc verba eiusdem illa est præclarissima oratio: [Matri plenitudo gratiæ debebatur, & virgini abundantior gloria, quæ carnis & mentis integritate insignis, spirituali & corporali, intus & extra, Christi præsentia fruebatur. Ornamenta quæ deerant, etiam si adessent, non haberẽt oculos spectatores, quia præsentia paruuli sic eorum qui aderant Ioseph, & si quis forte alius ibi erat, oculos occuparat, sic illuminauerat animos, sic corda illexerat, vt in hoc summo bono, omnium bonorum vnita collectio videretur, nec opus esset euagari, & mendicare per partes, quod simul in se vno fidelibus omnipotens infans præsentabat.] Hæc ille, luculentè admodum docens illam Regis nascentis paupertatem, illam sempiterni verbi infantiã, ijs opibus cælestium bonorum affluxisse, atque ea diuinę sapientiæ luce claruisse, vt nihil opulentius, nihil excelsius, nihil beatius cogitari posset. Itaque in tegumento vilissimo ruinosæ & semirutæ casæ incredibiles diuitias celatas Deus voluit, vt eo chariores iucundioresque sint, quo tanquam marsupio viliore pretiosior thesaurus inclusus reperitur. Iuuat Petri Damiani viri & antiqui & celebris iucundissimam orationem recitare: [O Bethleẽ, inquit, ciuitas Dei summi, & in te & in suburbijs tuis visa sunt mirabilia hodie. Deus pendet ab vberibus, ponitur

In eodẽ sermone de Natiuitate.

Petrus Damascenus in sermone de Natiuitate Domini.

nitur

nitur in præſepe, ligatur in cunis, pannis inuoluitur, & laxatis faſculis felices manus & ſancta brachiola per cunarum paruitatem expandit. Alludit virgini, matri arridet, & blandientes oculos ad Mariam intorquet, ſtat perterrita tantis miraculis Regina cælorum: confert in corde ſuo ſalutationem Archangeli, conceptionem Dei, natiuitatem pueri: & miratur quod ille qui ſic potuit ad nos venire, ſic voluit ſubuenire. Adeſt & Ioſeph, ſed ab vtroque remotus & in exceſſu mentis miratur, & mirari ſatis non poteſt, qualiter ſit ad tantæ dignationis admiſſus arcanum.] Hactenus Damianus. Quis igitur iam fidelibus oculis puerum Deum pannis inuolutum, præſepi fœno impoſitum contempletur, qui non ſummo animi ardore inclamet, [Verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Saluator?] [Nam quia non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo, per ſtultitiam prædicationis, ſaluos facere credentes:] ſicuti magnus ſcripſit Apoſtolus. *Eſai.45.* *1.Cor.1.*

Sed quoniam ad erudiendos docendoſque mortales venerat Deus, ea omnia quæ egit, præcepta eſſe noſtra voluit, vitæque informandæ, veriſsimas leges. Quare præſepe illud tanquam cathedram præceptoris tui Chriſtiane cogites, oportet, diuerſorij ſtabulum, ſuggeſtum ampliſsimum, ex quo ad te ſapientia ipſa verba faciat. Paupertas regis tui rerum inanium contemptum monet: tugurij ac præſepis vilitas, humilitatem tuique ipſius abiectionem ſuadet: bouis atque aſelli ruſticus comitatus manſuetudinem commendat: patientiam ac tolerantiam alieniſsima ſuorum excluſio, cum tanta temporis, tanta loci iniuria coniuncta. [In propria venit, ait Euangeliũ, & ſui eum non receperũt.] Cur in ſtabulo commoratur? cur in præſepi locatur Dei filius? [Quia non erat, inquit, ei locus in diuerſorio.] Quod non ita accipere debetis, quaſi diuerſorium nullum extiterit, quo ſe reciperent Ioſeph & Maria. Sed potius cum in diuerſorium deueniſſent, quod erat in via egenis viatoribus patens, & beſtijs

4 Præſentium rerum contemptum præ deſiderio patriæ cæleſtis, docere Chriſti cunnabula.

Ioan.1.

magis quam hominibus aptum, in hoc ipso inquam diuersorio, nullus est datus nostris hospitibus locus honestior, quam vt in ipsa iumentorum stabula concederent. Ita quidem Ambrosius sentit, articulo græco ductus, qui eum fere sensum facere solet, tanquam latine diceretur. Non erat eis locus in illo diuersorio. Nam diuersorio natum fuisse Christum, plerique patres consentiunt, non Ambrosius solus, Augustinus, Fulgentius, Maximus, Gregorius vero, & Chrysologus in via natum sentiunt. Hieronymus in specu, quod etiam Epiphanius, & Gregorius Nissenus, & Sophronius affirmāt. Cyprianus & Basilius, & Chrysostomus in tugurio aiunt. Sed omnes denique censent quod necesse est, non in aliquo ornato domicilio, aut æde propria Mariam peperisse. Nempe voluit diuina sapientia docere nos, in hunc mundum venisse Deum tanquam peregrinum & viatorem, non habitandi causa vt in domo, sed commorandi tantisper, hospitio esse vsum. Quod Augustinus expresſit his verbis: [Nascens ergo Christus non inuenit locum in diuersorio, per quem omnis creatus est locus. Et velut peregrinus nascitur, qui totius orbis est Dominus, vt nos cælestis patriæ faceret esse municipes.] Nihil enim in Christiana disciplina præclarius, quam vt nos cælestis patriæ ciues intelligentes, peregrinos in hac terra versari, delicias huius seculi contemnamus, & tanquam in diuersorio necessaria tantum sumentes viæ perficiēdæ insistamus, atque in cælestem illam ciuitatem votis omnibus cōtendamus. Hæc Petri Apostoli vox est: [Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam.] Hæc Pauli Sanctorum veterum prædicatio: [Confitentur, inquit, quia peregrini, & aduenæ sunt super terram: qui enim hæc dicunt significant se patriam inquirere: & siquidē ipsius meminissent, de qua exierunt, habebant vtique tempus reuertendi, nunc autem meliorem appetunt, idest cælestē.] Eo Christus nos ducere cupiens, ab omnibus terrenis temperare, exemplo suo copiosè docet. Nos vero, proh quantus pudor,

Aug. serm. 20. de Natiuitate.

1. Pet. 2.

Hebr. 11.

dor, qui Christiani & haberi volumus, & eo nomine glo-riamur, de rerum inanium cupiditate, de fastus & ambitionis magnitudine, de vitæ delicijs atque omni luxuria exigenda à paganis & infidelibus nihil distamus. Sic huius vitæ nugas amamus, amplectimur, quærimus, tanquã in ea perpetuo acturi. Non viam, non diuersorium, sed domum, ciuitatem, patriam cogitamus. O nos cum stultos, tum infelices. Nos nos compellat diuinus Propheta horribili voce, [Væ qui opulenti estis in Sion, optimates, capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel. Transite in Chalanne, & in Emach magnam, & in Geth, & ad optima quæque regna horum, si latior terminus eorum termino vestro est?] Tanta est acquirendi & domos atque agros ampliandi auiditas, inquit, vt nullo termino, nullis limitibus contenti sitis. Iam cætera persequitur postquam de superbia & cupiditate nos pupugit: [Qui dormitis in lectis eburneis & lasciuitis in stratis vestris. Qui comeditis agnũ de grege, & vitulum de medio armẽti. Qui canitis ad vocẽ Psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibẽtes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti.] Immensum nostrum luxum, immoderatas delicias, exquisitas gulæ illecebras, omniumque sensuum oblectamenta carpit acerrime: vbi illud prætereundum non est, quod facit ad rem præsentem maxime, aliorum interpretum, idest, Septuaginta lectionem habere: [Quasi stantia putauerunt, & non quasi fugientia.] Quæ sententia magno Patrum consensu mirificè extollitur, quod Spiritus sanctus intelligi velit, omnes eas profusiones & turpitudines & libidines quas vituperat, inde esse profectas, quod præsentia bona tanquam fixa ac manentia bona intueamur, ac non vt sunt, breuia, fugaciaque cogitemus. Et quod omnium pessimum est, [Et nihil, inquit, patiebantur super contritione Ioseph.] Nos diuites, nos beati, miseros atque inopes dedignamur: nihil eorum ad nos gemitus, nihil famem, nuditatem, nihil extremam afflictionem ærumnasq; pertinere arbi-

Amos 6.

Amos 6.

arbitramur. Ergo, fratres, cum Christum pauperem, peregrinum, abiectum videamus, demus operam, vt cælestis vitæ instituta, imitatione diligenti assequamur: sin id minus præstemus, quod vnū reliquū est, pauperibus fortunas cōmunicemus, bonaque impertiamur libēter, egentibus, quorum se hodie personā Christus suscepisse professus est.

IN EADEM SOLENNITATE, CONCIO QVINTA.

Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dn̄s in ciuitate Dauid. Luc. 2.

1 Christus Saluator prædictus à Prophetis. Genes. 5.

CVM primū Noe Patriarcha quondam ex materno vtero in hanc lucē effusus est, eius parens Lamech diuinitus tactus vaticinium id enuntiauit: [Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarū in terra, cui maledixit Dn̄s.] Quamobrem nomen imposuit ei rei significandæ idoneum. Noe enim, vt periti linguæ sacræ tradunt, requiem vel cessationem significat. Fuisse autem Christi Domini typum quendam Noe, in canonica sua epistola priore beatus Petrus insinuat: & res ipsa fidem abunde facit, quod ex infinito diluuio, quo mundus euersus deletusque est, soli ij salui euaserint, quos arca Noe continuit: [Et vos, ait Petrus, similis formæ saluos facit baptismus,] quia ianua in arcam, idest in Ecclesiam Dei, ad salutem vnicus aditus patet. Porro Lamech periti ijdem interpretantur, pauperem vel humiliatū. Quale

Hierony. in li. de quæst. siue tradition. Hebraicis in Genesim.

sane

ſane erat genus humanum, Dei gratia boniſq́ue omnibus nudatum, ac dura diaboli ſeruitute oppreſſum. Cui ſi hodie detur noui Regis ortum cognoſcere, illud ſine dubio ſentiet ac dicet: [Iſte conſolabitur nos ab omnibus laboribus noſtris.] Nunc enim antiqua oracula impleta, patefactaque ſunt: [Et mittet eis Saluatorem qui liberet eos.] *Eſai. 19.* Et illud, [Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo *Abac. 3.* in Deo Ieſu meo.] Quid illud? [Cum quietum ſilentium *Sap. 18.* contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus exiliens de cælo à regalibus ſedibus durus debellator in mediam ex terminis terram proſiliuit.] Et Oſeas. [Et domui Iuda miſerebor: & ſalua *Oſeæ 1.* bo eos in Domino Deo ſuo: & non ſaluabo eos in gladio & arcu, & in bello, & in equis, & in equitibus.] Nam Dauid vbique præ gaudio geſtiens, cum hunc Saluatoris diē natalem annuntiat, etiam montes & flumina plaudere iubet, atque vniuerſum terrarum orbem ad celebrandā aduentus eius lætitiam excitat. [Cantate, ait, Domino can- *Pſal. 97.* ticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Notum fecit Dominus ſalutare ſuum.] Et mox: [Viderunt omnes termini terræ ſalutare Dei noſtri. Iubilate Deo omnis terra, cantate, & exultate, & pſallite.] Itaque hunc Saluatorem, atque hoc ſalutare, hoc brachium Domini, hunc Ieſum, hunc Dominum, hunc denique Deum à tot ante Prophetis prædictum, annuntiant hodie Angeli paſtoribus, & prædicant natum. [Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid.]

2 Angelorum officiū & beneuolentia in homines. Atque hoc loco videndum eſt id, quis, quibus, annuntiet. Angelus certè paſtoribus. Atqui Angelos infenſos homini redditos culpa ac ſcelere ipſius, vel illa depulſio ſatis indicat, ex paradiſo voluptatis, gladiuſq́ue ille anceps atque terribilis, quo vitæ aditum Angelus defendit, ne qui morte mulctatus erat, dignam ſuo ſcelere pœnam *Geneſ. 3.* euaderet. Itaque videmus ad Angelorum conſpectum homines etiam iuſtos & pios paſsim eſſe perterritos, quod vindices

vindices numinis à se læsi, diuinæque maiestatis satellites cogitarent. Quo argumento Manuë Samsonis pater, periturum se continuo asseruit, quod Angelum Dei intuitus esset. Quo veteri more nostri quoque pastores simul atque Angelum tantopere præfulgentem conspicati sunt, metu exanimati propemodum conciderunt.[Et timuerunt timore magno.] Quid enim non perhorrescat regios satellites maiestatis reus? quid non ministros Dei pertimesceret humana infirmitas? sed Angelus & timorem sedat benigne, & se amicum profitetur, nūtiumque afferre dicit gaudij plenum. Antea enim vt Gregorius Papa loquitur:[quia peccādo extranei eramus Deo, extraneos nos à suo consortio deputabant Angeli ciues Dei. Sed quia Rex cæli terram nostræ carnis assumpsit, infirmitatem nostram illa iam Angelica celsitudo non despicit.] Videbant videlicet Angeli Deum homini factum proprium, officio ipsi non desunt: hominum se salutem amare docent, inuidere plane nesciunt: nobilissimum gentis genus. Et cum Deum videant, nequaquam Angelos apprehendisse, vt Paulus loquitur, sed semen Abrahæ apprehendisse, idest humanam sibi non Angelicam Dei filium naturam copulasse, nihil dolent, nihil inuident, nihil indignantur, se neglectos, fideles, nobiles, puros: homines sibi prælatos, sordidos, ingratos, improbos. Quin potius eorum se se lætitiæ & autores & ministros præbent, atque hominibus ex animo gratulantur. Atque vt est à Cypriano elegantissime dictum:[A supernis legationibus incipit Euangelium, cuius primi dictatores Angeli extiterunt.] Quæ cum ita sint, debet homo Angelorum beneficijs minime se ingratum indignumque præbere: sed salutis suæ administros semper & suspicere & colere, & quod caput est eorum monitis obedire. Etenim quod Origenes hoc loco sentit, verissimum est, vnicuique duos assistere Angelos, alterum iustitiæ, alterum iniquitatis.[Si bonæ, inquit, cogitationes in nostro corde fuerint, haud dubium quin nobis loquatur Angelus Domini.] Angelos ergo diuinæ pacis, non belli crueti satellites,

Iudic. 13.

Greg. hom. 8. in Euāg.

Hebr. 2.

Cyprian. in serm. de Natiu. Dñi.

Orig. homil. 12. in Luc.

satellites, magna animi & reuerentia & deuotione vbiq; prosequi eius est animæ, quæ patriam cælestem non solū desiderat, sed etiam expectat.

At qua causa missus est Angelus, vt Christi ortum pastoribus potissimum nuntiaret? Non erant sacerdotes, nō Pontifices? non Leuitæ? Hierosolymis principes, Scribæ, Pharisæi, religiosi, literati non erant? quorum autoritate populus Israeliticus potius adduceretur, quibus dignitas maior fidem ampliorem esset conciliaturā? Soli pastores, rusticani, neglecti adeuntur, monentur, exhilarantur lætissimo nuntio: cantu præterea Angelico oblectantur? Quid hoc rei est? quid consilij? O altam diuinæ sapientiæ arcem: consilij æterni profundum impenetrabilem. Respondere tamen placet non meis sed Cypriani verbis: [Primi fuere pastores, quorum innocentia & simplicitas electa est, vt laus Christi perficeretur, quia piscatores & pastores sequentibus temporibus confunderent oratores: & à pauperibus & humilibus prędicatio paupertatis haberet initium.] Idemq; mox. [Pauperes electi, superbi neglecti, nec fastus, nec altus circa discipulatū Christi aliquem obtinent locum: Christus pauper discipulos diuites aspernatur. Pauper mater, pauper filius, inops hospitium, his qui in forma huius Ecclesiæ militāt, præbent efficax documentum.] His quid addi posit ignoro: ad paupertatis Euāgelicæ cōmendationē, ad Christianæ humilitatis & simplicitatis laudē, quid accedere posit, non video. Satis igitur hæc, si satis animo cōdantur atque hæreant. Pharisæos autem & sacerdotes non esse ab Angelo certiores factos tāti boni Chrysostomus docet, quod inuidia & auaritia laborarent. Neq; illud mysticum displicet, quod beatus Ambrosius adnotauit, pastores delectos esse diuino nuntio, eosdemq; vigilantes super greges suos, & noctis custodias obseruantes, vt intelligi posit, pastores animarum, qui sunt Episcopi & præsides Ecclesiæ, debere vigilare, & somno parcissimo contentos commissi sibi populi salutem vigilantissimè curare: sic fieri, vt diuino lumine illustrentur, ac lætitia cælesti perfundātur.

3 Cur pastoribus nuntiatus Christi ortus.

Cyprian. in sermone de Natiuitate.

Beda in 2. cap. Lucæ. [Nimirum solus ille, ait venerabilis Beda, Conditorem perfectè diligit, qui & proximis curam perfecti amoris impendit.] Nam quos pastóres, non tam oues sibi creditas, quā se ipsos pascere animaduertit, ijs sermo Ezechielis propheticus, non lucem cælestem, non nuntium salutarem, iucundumque promittit, sed caliginē & tenebras, & tristem interitum minatur. *Ezech. 34.* Neque leuiora Zacharias in eiusmodi pastores quærentes quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, gregem sibi commissum deserentes, quo suis commodis & voluptatibus vacent. *Zachar. 11.* [O pastor, inquit, & idolum, derelinquens gregem, gladius super brachium eius, & super oculum dextrum eius: brachium eius ariditate siccabitur, & oculus eius dexter, tenebrescens obscurabitur.] Auertat Deus omen infaustum, ac potius pastores nostros cælesti luce perfundat, confirmetque virtute illa eximia, quo alacres & festini verbum sibi diuinitus ostensum, & ipsi supplices adorare pergant, & alijs cum sermone tum factis duces fortissimi sint, quod Bethleemitæ hodie pastores præstiterunt.

4 Filius Dei æternus vnius diei infans. Psal. 2.

Quod vero hodie natum Saluatorem Angelus denuntiat, Dauid etiam hodie genitum dicit eundem Dei filiū. [Dominus, inquit, dixit ad me, Filius meus es tu: egó hodie genui te.] Sed inter vtramque natiuitatem multum interest, illam, inquam, qua Dei filius ex Patre Deo Deus natus est, & hanc qua idem, ex matre homine homo etiā est natus. Hæc enim temporalis ita est hodierna, vt ante hanc diem minime extiterit. Itaque ab Euangelista dilucidè scribitur: [Et factum est cum essent ibi, impletū est tempus, vt pareret, & peperit filium suum primogenitum.] Illa autē altera natiuitas, ita quod sit hodierna prædicatur, vt sempiterna etiam fuisse declaretur, quemadmodum alius Psalmus habet: *Psal. 109.* [Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus Sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te.] Qui versus hanc habet sententiam. Nō fuisse principium quod ortum diuinæ virtutis & potentiæ, filij nimirum Dei, antecesserit: quem quidē Deus genuerit ab omni æternitate, antequam luciferum cæterumque

rumque cæli ornatum conderet, eumque ex vtero: hoc est ipsa sua substantia non de nihilo, vt creaturas produxerit: neque tamen productio illa humanæ similis fuerit, quæ corruptionem generationi necessario coniungit, sed pura integraque extiterit, qualis est splendoris purissimi atque sanctissimi. Quanquam autem ea verbi productio & natiuitas æterna est, dicitur tamen hodie genitus Dei filius, propterea quod præterita nunquam est: semper enim Deus ex Deo nascitur: itaque & natus est, & nascitur, & nascetur. Cumque Deo nihil sit hesternum, nihil crastinum, merito hodierna generatio prędicatur. Aeternitati enim præteritum nihil, nihil futurum: quicquid est, præsens hodiernumque sit necesse est. Quamobrem sacræ literæ diuinarum personarum productiones humano modo cum loquantur (aduertite quæso animum) modo præteritas, modo præsentes, modo vero etiam futuras pronuntiat. Nam præterito vtuntur, vt perfectam productionem intelligamus: quale est illud: [Ego ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.] Et illud iam recitatum. [Ex vtero ante luciferum genui te.] Iam præterito imperfecto, vt illud, [In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum.] Nimirum ne ita Dei verbum ex Deo productum intelligamus, quasi produci iam destiterit. Præsenti vero interdum vtuntur, vt declarent productionem emanationemque diuinam semper durare neque vnquam finiri, sicut de Spiritu sancto Euangelium loquitur. [Spiritus veritatis qui à Patre procedit.] Ita enim processit vt semper procedat, quemadmodum lux à Sole, & figura speculo impressa ab obiecto corpore. Denique futuro quoque videmus vti Scripturam, vt cum de eiusdem Spiritus sancti processione legimus. [Quæcunque audiet loquetur.] Et rursum: [Ille de meo accipiet.] Neque dubium esse potest, quod Augustinus docuit, non esse aliud audire Spiritum sanctum à Patre, & accipere à Filio, quā à Patre procedere & Filio. Vt enim

Eccles.24. *Psal.109.* *Ioan.1.* *Ioan.15.* *Ioan.16.*

æterna processio est, ita æterna auditio, atque æterna locutio in illis deitatis altissimæ diuinis personis. Sed de futuro hæc pronuntiantur interdum, vt sempiterna emanatio intelligatur; quæ non magis transierit finitaque sit, quam quod futurum est; quodque nondum est. Sed præclarissimam de æterna processione sententiam melius Augustini verbis intelligetis quam meis. Sic igitur ille scribit: [Sic debemus accipere quod de Spiritu sancto dictum est: Non enim loquitur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur., vt intelligamus eum non esse à semetipso. Pater enim solus de alio non est. Ab illo audiet Spiritus sanctus à quo procedit. Audire illi, scire est, scire vero esse, à quo est illi essentia; ab illo scientia. Nec moueat quod verbum futuri temporis positum est, illa quippe audientia sempiterna est, quia sempiterna est scientia. In eo autem quod sempiternum est sine initio & sine fine cuiuslibet temporis verbum ponatur, siue præteriti, siue præsentis, siue futuri, non mendaciter ponitur. Quamuis enim natura illa immutabilis non recipiat fuit & erit, sed tantum est, tamen non mendaciter dicimus & fuit, & erit, & est. Fuit, quia nunquam defuit: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est.] Ita Augustinus, prorsus vere & sublimiter. Quæ cum ita sint, miranda est Dei, & adoranda clementia; qui æternum filium, temporum legibus subdi voluit, vt vnius diei infantulus annuntietur, qui dies omnes, & menses, & annos, & secula, & tempora vniuersa infinita antiquitate præcesserit. Itaque quod Salomon de se professus est, id Christus quadam ex parte loqui videri posit: [Sum quidem & ego mortalis homo similis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro; & decem mensiũ tempore coagulatus, & primam vocẽ emisi plorans, & in similiter factam decidi terram.] O Deus infans, ô Rex gloriæ, humanæ miseriæ subditus, amore æstuans in homines; & hyemale frigus incendio charitatis superans: quas flammas subijcis nobis, quas faces amo-

Aug. tract. 99. in Ioan.

Sapien. 7.

ris accendis, modo si humani aliquid in nobis est, si non lapides & trunci sumus? [Vt si amare pigebat, vt ille dixit, saltem redamare non pigeat.] *Aug. de catechiz. rudibus. c. 4.*

Postremò qui Deum videre velit hominem factum, Bethleem petere debet, ciuitatem Dauid, Angeli annunciant. Erat quidem Bethleem exiguum oppidum, tenue municipium: hoc sempiterna sapientia & maiestas illa sibi delegit: eam sibi esse patriam voluit, non tam Dauidis natalibus illustrem, quam filij Dauidis ortu illustrandam. Bethleem, quod Gregorius etiam animaduertit, domum panis interpretantur. Quo igitur panis ille cælestis, nisi in domum panis veniret? Hic frumento condendo diuino horrea felicissima instructa sunt. Et Ioseph quidem olim futuræ fami alimenta reposuit, quæ toti Aegypto in annos septem sufficerent: & noster Ioseph clariorem longè præfecturam diuinitus nactus, frumentum cæleste quod æternitati par esset, in horreum Bethleemiticum reponendum existimauit. Eo omnes qui laborant penuria, qui premuntur fame, accurrere necesse est, si velint nullo pretio alimenta copiosa sibi comparare. [Quare appenditis argentum & non in panibus? laborem & non in saturitate?] Isaias clamitat. Noster vero panis cælestis omnes ad se inuitat, omnes allicit: [Venite, ait, ad me, & ego reficiam vos.] Quod si fide duce accedere vultis, polliceor vobis hodie non minus, quam pastoribus illis, infantulum ex Maria natum reperiendum, cuius & conspectu, & amplexu dulcissimo frui possitis. Nonne vobis mensa illa sacra altaris tanquã præsepe cõmune omnibus cælestem panem cõtinere videtur? Erat Christus pãnis inuolutus: & hic Christus vsitati pannis accidentibus, tanquam in tegumentis tectus est. In fœno iacebat, animantibus brutis consotiatus: hic autem cum fœno carnis nostræ, quod tanquã animalibus offert, frumenti lectissimi adipem, diuinæ suæ scilicet substãtiæ copiã facit. Audi Bernardũ: [Panis, inquit, Angelorũ, factus est fœnum positũ in præsepio appositum nobis tanquam iumentis. Verbum quippe caro, factum

5 Puerum Iesum hodie quoque indolutum sacramenti in tegumẽtis inueniri.

Greg. hom. 8. in Euãg.

Gen. 41.

Esai. 55.

Matth. 11.

Bern. serm. 35. in Cant.

factum est: & iuxta Prophetã, Omnis caro fœnum.] Omnino re præstitum cernimus, quod fuit vaticinio præclaro de aduentu Messiæ promissum. [Et erit firmamentum in terra in summis montium: super extolletur super libanum fructus eius.] Quod nos firmamentum legimus, habent nonnulli codices Hebraico minimè repugnantes, [Erit frumentum in terra.] Hoc plane frumentum est electorum quod Zacharias prædicat, hoc benedictione præcipua legatum primogenito à sancto Patriarcha Isaac: de rore cæli & de pinguedine terræ. Si quis igitur Iesum videre, Iesum adorare velit, si quis Iesu frui, adeat Bethleem, pastores sanctos viæ duces sequatur, in sacro Ecclesiæ præsepi infantem inueniet, inuolutum pannis inuolucris Christum adoret, Christum sumat, & sacro cibo refectus, diuinis delicijs perfruatur. Neque prætermittat instar pastorum Deum glorificare, & pro tantis in se collatis beneficijs immortales gratias agere.

Psal. 71.

Zachar. 9.

Genes. 27.

IN

IN FESTO SANCTI STEPHANI PROTOMARTYRIS.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas & lapidas eos qui ad te missi sunt. Matth. 21.

POST diem Domini natalem quorundam sanctorum Ecclesia natalitia celebrat, quo Christi aduentus in mundum fructus appareat. [Nisi enim granum frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum afferet.] Nam vt Augustinus ait, [Ideo natus est Dominus, vt moreretur pro seruo, ne seruus timeret pro Domino.] Ac quamuis Christum plurima sanctorum multitudo sequatur, tamen delectari præcipue videtur virginibus. [Hi enim sequuntur agnum quocunque ierit.] In quorum numero non est dubitandum fuisse Stephanum, Ioannem, infantes innocentes. De Ioanne consentiunt omnes, de innocentibus dubium esse non potest. De Stephano autem beatus Augustinus sic loquitur. [Scriptum de Stephano est in actibus Apostolorum, quod ad ministerium viduarum sit ab Apostolis deputatus. In hac etiam re quod præpositus est fœminis, testimonium meruit sincerissimæ castitatis. Beatus ergo erit fratres charissimi, qui hunc sectatus, qui hunc imitatus fuerit, & pudicitiæ palmam, & martyrij consequitur coronam.] Recte illibatam castitatem ei tribuit Augustinus, qui iuuenis cum esset in ipso flore ætatis

1 Stephani protomartyris prærogatiua.

Ioan. 12.

Aug. serm. 1. de Sanctis.

Apoc. 14.

Aug. serm. 5. de S. Stephano.

Apostolica autoritate fœminarum alendarum curam suscepit. Stephanum ergo præter candidum virginitatis insigne, etiam exornat martyrij corona purpurea: noměque, illi commodè diuinitus est ante inditum, quod gloriam sibi destinatam notaret: à corona quippe nomen sortitus est, qui primus omnium Christi militum corona donatus est: non è quercu aut è populo vt apud Romanos priscos, sed ne è lauro quidem, quæ erat præcipua triumphantium. Sed data est Stephano ex auro corona, plurimo lapide pretioso distincta. Tot enim gemmæ præclarissimè huius coronam ornant atque illustrant,
Psal. 20. quot est propter Christum lapidibus appetitus. [Posuisti, inquit, super eum coronam de lapide pretioso.] Nihil pretiosius sanguine profuso pro Christo: nihil gloriosius ictibus pro Domino vulneribusque susceptis. Atque
1. Paralip. 11. olim quidem Dauid, qui primus murũ Hierosolymitanũ subijsset, atque hostibus vostricia signa intulisset, eo præmio remuneratus est, vt primus militiæ dux haberetur. Itaque cum Ioab magnitudine animi atque industria fideque præstanti, primus in mœnia Iebusæi euasisset, Regio edicto exercitus vniuersi renuntiatus est dux. Id plane si nostro Stephano, fortissimo Christi militi contigisse, atque in hac longe excellentiore militia primum martyrum omnium atque ante signanum emicuisse dicamus, nihil profecto à ratione alienum asseremus. Quam enim à Saluatore pro nobis mortis obitæ gratiam accepimus, eam Stephanus omnium primus retulit Christo.
Chrysol. sermo. 154. Quapropter [Stephanus (ait bene Chrysologus) martyrum primus purpuratum ducit exercitum, qui pro Domini sui adhuc calente sanguine sanguinem suum auidus bellator effudit. Et quia cruore proprio tinctam sibi ipsi purpuram conquisiuit, merito à Rege suo consecutus est post coronam.] Quæ cum ita sint, iure inter eos quos Ecclesia Natali Christo celebrando comites adhibet, primum locum beatissimo Stephano tribuit, qui & Bethleemitici ortus gloriam illustrauit, & Hierosolymitanæ crucis trophœum cælo primus inuexit.

Ecce ego mitto ad vos Prophetas,& sapiẽtes, & Scribas.]Quanuis fieri posit, vt in eundem hæc nomina omnia conueniant, tamen est frequentius ac certius quod Hieronymus hic sentit, vt varia dona ac charismata Spiritus sancti significetur, quemadmodum Apostolus tradit.[Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerij.]Prophetæ quidem sunt, qui diuinis reuelationibus illustrantur: qualis ille erat, qui aiebat, [Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.]Sapiẽtes vero, qui rerum diuinarum contemplatione & cognitione altissima perfruuntur, qualis ille, qui se inter perfectos sapientiam loqui testatus est. Iam Scribas eos maximè appellat, qui sacrarum literarum scientia atq; intelligentia præditi sunt: in quo genere Esdras numeratur in lege doctissimus: Apollo quoque vir potens in Scripturis atque eloquens. Itaque licet his sæpe muneribus vnus idemq; polleret omnibus, vt Paulus, vt Petrus, vt Apostoli cęteri, ex quo his diuersis nominibus Apostolos esse significatos aliqui volunt, quod omnibus his gratijs pollerent, tamen erant in vno genere nonnulli præstantes, in alio alij. Et quod fortasse mireris, ijdẽ magni Apostoli ad Euangelicæ functionis fructum, indigebãt sæpe minorum opera, quibus esset datum populo conuenientia proferre. Vt enim fontis rapidus ac multus effluxus seipsum impedit quominus posit in eorum qui sitiunt os influere, atque ei rei curandæ adhibentur vascula idonea, vrcei modici, qui ex vrnis, vrnæ quæ acceptam à fonte aquam domestico vsui accommodent, sic profecto magnorum Apostolorum vis & vbertas in dicendo erat tanta vt vulgares homines capere non possent diuina: quare interpretum fidorumque discipulorum industria opus sibi esse maxime sentiebant, vt illi ad cæteros deriuarent atque accommodarent, quæ fuissent à præceptoribus altius prolata atque vberius quam vt capere possent ingenia vulgaria. Hoc officium Marci fuit apud Petrum,

a Gratiæ diuersæ diuersis datæ.

Ephes. 4.

Psal. 50.

1. Cor. 2.

2. Esdr. 8.

Actor. 18.

Hilar. hoc loco, & autor imperf. in Matth. hom. 64.

Præclare hoc à Cæsare Baronio explicatum est lib. 1. suorũ Annaliũ.

2. Cor. 2. qui ideo interpres dictus est Petri: hoc Titi apud Paulũ, qui se, fatetur non potuisse verbum Dei loqui, quod Titus abesset. Neque enim interpretandi ratio erat, qualis eorum qui ex vna lingua in aliam vertunt. Siquidem dono linguarum præditi Apostoli erant. Et Paulus de

1. Cor. 14. se fatetur. [Gratias ago Deo meo quod omnium vestrum lingua loquor.] Sed quod solent Hypodidascali facere, vt à magistro dictata aut præcepta rudioribus discipulis repetant, exponant, explicent, id Marcus, id Titus, id cæteri Apostolorum comites Euangelij auditoribus præstabant.

3 Legatos Christi indigne acceptos. Et ex illis occidetis & crucifigetis.] Deus quidem, quod se decet facere, non prætermittit, atque vt testatur apud Hieremiam [diluculo consurgens] mittere non cessat ad rebellem gentem legatos suos Prophetas, pa-

Hierem. 7. cis & beneuolentiæ offerens idoneas conditiones. At homines pessimo consilio in perfidia perstant, scelera sceleribus cumulant, legatos Dei iniurijs & cæde mulctant. Paulus quodnam sit munus Apostolicum indicat: [Pro

2. Cor. 5. Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.] Dixerat vero proxime his: [Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta illorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.] Ex quibus intelligi potest, quæ sit Dei bonitas & clementia, quæ pacem & amicitiam vltro offert, tum Christi sanguine fœdus percutit, obliterata veterum iniuriarum memoria, deinde quanta sapientia & benignitas eiusdem sit, declarat illud, quod homines ad homines mittit, peccatores quondam, reconciliatos sibi Christi sanguine, quo cæteri qui peccatis obnoxij sunt, exemplo prouocentur, facilitate alliciantur, indulgentia excitentur. Ipsi quoque ministri Christi officij sui admoneantur, ne duriores, insolentiores ve legationis magnitudine & præstantia fiant, cum & se olim à partibus re-

bellium fuisse sciant, & alienas opes, non suas disperdere iubeantur. Sed nihil est tam bene & prudenter excogitatum, quod non humana malitia conuertat in peius. Legatos Dei, quos venerari amplexarique debuerant, homines, aut occiderunt, aut multis contumelijs affectos à se repulerunt. Sic euenisse narrat vetus Scriptura legatis ijs, quos Ezechias optimus Rex populo Israelitico monendo, sanandoque miserat. Locum ipsum recito ex secundo libro Paralipomenon: [Perrexerunt, inquit, cursores cum epistolis ex Regis imperio, prædicantes, Filij Israel reuertimini ad Dominum Deum: pius enim & clemens est Dominus Deus vester, & non auertet faciem suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum. Igitur cursores pergebant velociter de ciuitate in ciuitatem, illis subsanantibus & irridentibus eos. Attamen quidam viri acquiescentes consilio, venerunt in Hierusalem.] Videtis effigiem quandam eius rei, quã Apostoli virique Apostolici copiosissime experti sunt, quamque Dominus eorum, & de se & de ipsis prædixit: [Non est discipulus supra magistrũ: si me persecuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum seruauerunt & vestrum seruabunt.]

2. Paralip. 30.

Ioan. 15.

Sed quanto clementia Dei maior, & patientia diuturnior, tanto ingrati & impij grauiores pœnas daturi sunt. [Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare.] Admonet locus, vt de Zacharia hoc quisnam fuerit, pauca dicamus. Hieronymus, cuius est in Scripturis interpretandis eximia autoritas, eos irridet, qui hunc Zachariam patrem Ioannis Baptistæ fuisse volunt, apocrypham historiam, & somnio parem appellans. Censetque esse potius illum quem libri Regnorum Ioiadæ filium referunt à Rege Ioas in templo interfectum. Verum illud non satis apte videtur allatum, quod ex sanguine Abel facto initio, finiatur in sanguine Zachariæ illius ante plus quadringentos

4 Vindictã Dei, quo tardiorẽ eo grauiorem venire.

tos annos fuso, cum fuerit postea multus iustorum sanguis effusus. Neque enim emphasim illius verbi, omnis sanguis iustus, implet, tanto relicto sanguine impie postea effuso. Quare multi pij, grauesque antores apochrypham esse illam narrationem de Zacharia Patre Ioannis minime censent, sed germanam & fide dignam, antiquissimis Patribus in eam sententiam recitatis, Origine, Petro Alexandrino Martyre, Basilio Magno, atque huius fratre Gregorio Nysseno. Quid quod Iosephus Iudaicæ historiæ scriptor probatus literis tradidit, sub ipsa Hierosolymitanæ vrbis excisæ initia virū quendam mirabili integritate præditum nomine Zachariam, cuius fuerit pater Barachias, siue vt alij codices habent Baruch, inter ipsum templum & aram, id est, in medio templo impie ac nefariè à Iudæis interfectum? Nā quod ea cædes perpetrata non erat, quo tempore Christus tanquam de re præterita loquebatur, responderi profecto potest, more prophetico futura tanquam iam præterita referri: atque eo modo verissime sanguinem omnem pium Hierosolymis impie profusum, esse significatum. Quidquid vero de ijs sentias, quæ probabiliter dicuntur non est erroris periculosi. Illud constat, voluisse Dominum seueritatem vindictæ diuinæ, eius tanta patientia dignam, significare. [Amen dico vobis veniēt hæc omnia super generationem istam.] Multa quidem Deus tolerat, diuque expectat; at nihil obliuiscetur, quantoque est patientia diuturnior, tanto pœna cumulatior. Quid populo illi acciderit, omnes nostis, historia ciuis ipsorum testis est locuples, quibus malis gens superba, & ingrata, & impia vsquead vltimam internecionem afflicta, euersaque sit. Ne ergo Dei longanimitatem peccator, patientiamque contemnat, ne reseruet sibi iræ thesaurnm, vt Paulus loquitur, in die iræ & iusti iudicij Dei. Recte autor quidam antiquus hoc loco sic loquitur, [Ciuitas vel gens cum peccauerit, nō statim punitur à Deo, qui expectat diu: cum autem placuerit Deo perdere ciuitatem illam aut gentem, videtur omnium generationum

Orig. homil. 26. in Matthæum.
Basil. hom. 25. in Natali Dñi.
Nyssen. in orat. de Natiu. Dñi.
Theoph. in 23. Matth.
Iosephus de bello Iudai. lib. 5. c. 1.
Rom. 2.
Autor imperfecti in Matth. homil. 46.

tionũ præcedentiũ peccata reddere illis.] Hieremiam au- *Thren.1*
dite nomine eius populi deplorantem:] Vigilauit iugum
iniquitatum mearum: in manu eius inuolutæ sunt, & im-
positæ collo meo: infirmata est virtus mea: dedit me Do-
minus in manu de qua non potero surgere.] Verbum il-
lud notate. [In manu eius inuolutę sunt, & impositę col-
lo meo.] Tanquam enim seriem quandam siue restim cri
minum dicit, quam Deus peccatoris collo bene textam
imponit, vt omnia simul portet, neq; possit excuti quic-
quam. Hoc illud est quod Christus minatur, [Venient *Hebr. 10.*
hæc omnia super generationem istam:] Vere [horrẽdum
est incidere in manus Dei viuentis.] Placeat sibi modo
peccator, gaudeat, lætetur, bibat, edat, ludat, regnet, triũ-
phet? quod Dei iram innumeris peccatis prouocet, nihili
faciat: dies sibi iucundos numeret multos præteritos, plu
res in posterum polliceatur: aderit tandem tempus, cum
omnia vsque ad minutũ persoluat. [Veniẽt hæc omnia.]
Nostis Dauidem fuisse lenissimum: cuius tamen legatos
Rex Hanon atque eius ciues Ammonitæ quoniam paci-
ficos & amicos & honoris causa missos contempserunt,
fœdeq; mulctatos ludibrio habuerunt, vltore Dauide si-
bi pernitiosissimos sunt experti, vsque eo vt debellatos
Ammonitas & extrema clâde acceptos, supplicio horri-
bili Dauid perire coegerit. [Fecit, inquit, super eos tran- *2. Reg. 12.*
sire ferrata carpenta.] Ita trucidati & in mille partes mi- *Esai. 2.*
serrime dissecti sunt. [Quiescite ergo ab homine, cuius
spiritus in naribus eius:] quemadmodum antiquum vati-
cinium habet: neque irritemus Deum optimum, neque
eius lenitatem in iracundiam nobis conuertamus.

5 *Mirus Christi amor in suos.*

[Hierusalem Hierusalem, quæ occidis Prophetas &
lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congre-
gare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub
alas, & noluisti?] Recte Augustinus censuit nulla simi-
litudine potuisse aptius pleniusque exponi, qua sit
Christus in nos pietate & indulgentia. Quanuis enim
aliæ aues gignant, & pariant, ac maternũ officium proli
exhibeãt, nulla tamẽ perinde ac gallina maternũ affectũ

Aug. lib. 1. quæst. Euãgel. c. 26. & super Psal. 62. & de verbis Dñi, serm. 29.

per omnia ostendit, quam semper vbique matrem agnoscas, ne puncto quidem pullorum cura, studioque deposita. [Denique cum infirmantibus, ait ille, & ipsa infirmatur.] Nam & voce, & plumis, & incessu matrem præ se fert: pullos perpetuo vocitat, ne puncto quidem ab ijs discedit: terram semper carpit ac fodit; si quid pullis cibi eruere queat: pro quouis illorum cum miluo pugnat, diripi se potius atque laniari patitur quam à prole diuelli: vt suos omnes capiat ac recipiat ad se pullos, se se ipsa distendit, calore fouet continuo, licet macrescat ipsa exhaustaque fiat. Quæ si ad Christum cogitatione omnia transferatis, videbitis optimam atque suorum amantissimam matrem. Quis enim dicat, quæ illius cura, quæ solicitudo, qui ardor, quæ pugnæ pro nobis, quæ ærumnæ laboresque suscepti? Quid vero illud alarum diuinarum perfugium dulcissimum? [Sub vmbra alarum tuarum protege me] clamabat Propheta. Alius vero: [Et sanitas in pennis eius.] Alius etiam: [Expandit alas suas & portauit eos.] Augustinum de gallina hac diuina disserentem audite. [Nos spem nostram sub alis Euangelicæ gallinæ ponamus. Nō nobis dicatur, quoties volui, & noluisti. Illa enim gallina diuina sapientia est, sed assumpsit carnem, vt pullis congrueret. Videte gallinam hispidam plumis, demissis alis, voce fracta, & quassa, & lassa & languida congruere paruulis suis. Quum ergo nostrum, idest, spem nostrā sub alis illius ponamus. Animaduertistis forte quomodo gallina concidat scorpionem.] Ergo, fratres, si vultis Euangelicam gallinam maternum vobis affectum exhibentem intueri, in cruce pendentem aspicite Christum, brachia illa expansa atque exporrecta conspicite: ipsum latus apertum considerate, pectoris intima penetralia patefacta: salutem hominum sitientem recordamini, ac pro ijs deprecantem, à quibus est illa nece mactatus. Inde diabolum abigi à Christo nolite dubitare, tanquam pullis suis timente atque eum arcente, qui instar milui rapacis quærit quem deuoret. Denique

Psal. 16.
Malach. 4.
Deut. 32.
August. de verb. Dñi, ser. 29.

pullis sui copiam præbentem dulcissimè, videte; & noli te illius verba de mente atque ore deponere, quæ diuinum suffugium experta dicebat: [Sub vmbra illius quem desiderabam sedi.] Alterius quoque in mentem veniat huc aspectantis atque inclamantis: [Quoniam tu es refugium meum.] Quo Stephanus cum oculos intendisset, quem aliquando patientem morientemque conspexerat, eundem regnantem, sibique sempiterni regni consortium fœlicissimum offerentem aspexit. Cant. 2. Psal. 31.

IN FESTO SANCTI IOANNIS APOstoli & Euangelistæ, Concio prima: de laudibus Ioannis.

Conuersus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius.

Ioannis 21.

QVOD magnus ille Patriarcha & seruator Aegypti Ioseph in charissimum sibi præ cęteris fratribus germanum fratrem Beniamin amoris præcipui signum cum omnes conuiuio accepisset, dedit, id mihi videtur salutis autor ac mundi seruator Christus erga Ioannem Euangelistam multo excellentius declarasse in vltima illa cœna, quam sibi tantopere in votis fuisse testatus est, quamq; non

1 Ioannes plus cæteris amatus à Christo.

Luc. 22.

non regijs epulis, sed diuino omnino conuiuio corporis
Gen. 43. sui pretiosique sanguinis instruxit. Nam cum cæteri Patriarchæ fratres locis suis cõsedissent, partesque suas accepissent splendide certè administratas, vt munificentiam principalem decebat, tamen sunt vehementer admirati, quod Beniamin, qui erat natu infimus, vsque eo præ cæteris vberius acceptus esset, vt quinque partibus superaret. Neque fortuito id casu accidit, sed principis insigni prouidentia, qui eo pacto quam sibi esset charus vterinus is frater, testatum voluit. Sic plane ille cæteris beatior
Ioan. 13. ab amante principe cohonestatus est. At Ioannes noster multo præclariora amoris in se Christi eximij pignora tulit, qui accumbenti Christo in ipsum pectus accubuit, illo Domini gremio, quo nihil habet cælum gloriosius, pro suauissimo ceruicali indulgentissimè vsus. Quid ad hanc amoris diuini gloriam accedere possit ignoro.
Aug. tract. 124. in Ioā. Rectè enim Augustinus: [Quod autē maius dare potuit Iesus maioris erga Ioannem suæ dilectionis indiciū, quā homo cum cæteris condiscipulis suis socius tantæ salutis, solus tamen discubuerit super pectus ipsius Saluatoris?] Nā Seraphinos supremos, scilicet, in cælesti illa curia spiritus, ad ipsas deitatis valuas assidere, magnus harū
Dion. c. 7. de cælest. hierarch. rerum autor Dionysius Areopagita scripsit: Ioannes autem non ad valuas assidet Dei, sed in ipso sinu recumbit, atque illo pectore fruitur, in quo omnes esse thesauros sa-
Coloss. 2. pientiæ ac scientiæ Dei Paulus confirmat. Qua ex re effectum necessario est, vt sapientiæ diuinæ excellentissimus cognitor ac præstantissimus prædicator euaderet:
Hierony. de scriptor. Eccles. Nanque vti dixit Hieronymus, fluenta Euangelij de ipso Dominici pectoris fonte potauit. Quem etiam Augustinus memorat instar aquilæ in ipsos solis fulgētissimos
Aug. tract. 36. in Ioan. radios irreuerberatos fixisse obtutus, quippe cum ad intima reconditæ deitatis arcana penetrauerit. Nemo itaque de Christi æterna generatione, nemo de diuinitate aut clarius est locutus, aut altius, vt merito tonitrui filius ab ipsa veritate sit appellatus. Hunc inter Apostolos Petro sanctitate, parem, inter Euangelistas præcipuum, inter

Prophetas

Prophetas præclarissimum Ecclesia suspicit ac veneratur, cuius Euangelio eruditur, epistolis instituitur, Apocalypsi docetur: quem sapientiæ flumine manantem omnes paradisi accolæ circunstant, & bibunt.

Magnum quidem amoris signum pectus Iesu Ioanni in cœna suppositum: at non minus eidem Ioanni mater de cruce assignata. Amauit Iacob Patriarcha præ omnibus filijs Iosephum: amoris sui testimonium morientis insigne legato aliquo præcipuo præbendum existimauit: itaque loquutus est in hæc verba: [En ego morior: & erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terram patrum vestrorum. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quã tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.] Sic sanè optimus senex charissimum filium, proprio peculiariq; dono, cum animam iam pene ageret, ornandum sibi decorandumque duxit. Et noster verissimus parens idemque omnium Dominus, Iesus Christus, in cruce vltimũ spiritum ducens, Ioannem quem suauissime amabat, præ cæteris fratribus Apostolis tanquam testamento condito, præclarissimo legato auctum locupletatumque reliquit. [Cum vidisset, inquit, Iesus matrem & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ. Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.] Qua in re duplex existit Ioannis ornamentum & laus. Nam & sibi substituit eum apud matrem, & ius matris in eundem transtulit. Etenim cum abiret Christus in cælum, filium Mariæ Ioannem haberi voluit, & cum à Iesu abesset Ioannes infinitis spatijs, tamen pro ea dulcedine amoris, qua eum prosequebatur, vnũ inter omnes elegit, qui ipsius & officio censeretur & nomine, cum filius Deiparæ virginis haberetur. Quo honore & gloria, quid possit altius reperiri, non video. Qua in re libet recitare sententiam viri & antiqui, & grauis Petri Damiani verbis ipsius, quæ debetis benigne interpretari si videbũtur amplitudine ostendere. Sũt autẽ huiusmodi: [Quousq; possũt merita humana prouehi, quasi meta virtutũ factus Ioãnes indesinẽter exercuit.

2 Summũ pignus amoris Iesu Mariam Ioanni matrem assignasse.

Gen. 48.

Ioan. 19.

Petrus Damianus sermone 2. de excellentia Ioãnis Apostoli.

excreuit. Neque enim verba illa, quæ Saluator noster in cruce positus protulit, Mulier ecce filius tuus, ad discipulum autem, Ecce mater tua, sic simpliciter accipienda sunt, vt humano tantum videantur more prolata: sed prorsus efficacia sunt, & diuinis virtutibus fulta, atque ineuitabili virtutis autoritate subnixa. Sicut enim matri dixit, Hic est filius tuus, ita dixit discipulis, hoc est corpus meum. Et tantus fuit in illis verbis effectus, vt illico panis ille quem dabat, Dominicum fieret corpus. Dixit enim & omnia facta sunt, mandauit & creata sunt. Ex quadam itaque similitudine, si dicere audemus, & beatus Ioannes non solum filij potitus est nomine, sed propter verba illa Dominica quoddam maius necessitudinis sacramentum apud beatam Virginem meruit obtinere. Consideremus itaque dilectissimi quantæ gloriæ vir iste credendus est, qui per quoddam adoptionis arcanæ mysterium & filius virginis, & frater est Saluatoris.] Hæc omnia Petrus Damianus Cardinalis & Episcopus Hostiensis: quæ pio sensu vt dixi, accipi debent. Neque vero sine magna ratione Ioannem potissimum sibi Iesus substituendum putauit: quod & mente esset purissima, & *Apoc. 14.* corpore virginitate integerrima. [Hi enim sequuntur agnum quocunque ierit: virgines enim sunt.] Ergo agno simillimus agni & nomen & officium hæreditate cœpit. Iam illud præcipuum munus, quod Mariam in bonis numerare Ioanni licuit, (ex illa enim hora accepit, inquit, eam in sua) illud, inquam, præcipuum munus, nescio an ipsis cælestibus potestatib⁹ inuidiosum fuisse dicã. Quid enim illi principes beati habent, quo perinde glorientur ac Mariam Dei genitricem sibi esse datam Reginam & Dominam? [Et enim vultum eius, vt habet psalmus, om- *Psal. 44.* nes diuites plebis deprecantur.] Omnes inquam ciues cælestes, omnes principes, omnes illius imperij sempiterni proceres Mariam suspiciunt, Mariam venerantur, Mariam Reginam, Dominam, vnicum patriæ cælestis salutant lumen & decus. At hanc eandem Mariam tantam, quanta infra Deũ res nulla existit, hanc omnino Ioannes

de manu

de manu Christi omnipotentis sibi datam accepit iure matris, hanc in suis ponit, hanc in bonis numerat. Ac Iosepho quidem fideli omnia Dominus eius cum permisisset, exceptam voluit dominam ipsius, quòd is sapienter fideliterque commemorabat, cum importuna postulata propulsaret, [Ecce Dominus meus omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua, nec quicquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te quæ vxor eius es.] At Ioanni apud Christũ altior gradus amicitiæ fuit, maior omnino fidei testificatio, qui quam matrem habebat rerum omnium charissimam, eam proprie eodem iure communicato tribuerit. Quid igitur exceptum ei esse possit, cui rerum domina non precario sed testamento ipsa morte stabilito legata est? Quod si ad Iesum per Mariam aditus patet, quis dubitet ad Mariam nobis esse per Ioannem patefactum? *Gen. 39.*

Duobus à me commemoratis amoris Christi in Ioãnem documentis, etiam tertium addendum est. quod arcana alijsque omnibus celata vni huic communicare solutus sit, vsque eo, vt si quid cognoscere quispiam secreti de Iesu cuperet, Ioannem adhiberet internuntium eius rei quam sibi patefactam vellet. Id quod in eo facto dilucide apparet, quod hodiernum insinuat Euangelium. [Cum vidisset Petrus illum discipulum quem diligebat Iesus, qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit, Domine quis es qui tradet te?] Non enim mediocre esse amoris signum putauit, quod cum ea esset fiducia, vt Christum de re omnibus alijs celata rogare sit ausus, tum eo amicitiæ gradu, vt non impetrari, quod peteret dilectus discipulus, amantissimus magister nulla ratione passus sit. Id quomodo acciderit, ipse Ioannes his verbis refert. [Erat ergo recumbens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Innuit ergo huic Simon Petrus & dixit ei, Quis est de quo dicit? Itaque cum recubuisset ille supra pectus Iesu dicit ei, Domine quis est? Respondit Iesus, ille est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudę Simonis Itca riotæ.]

3 Secretorũ Iesu maxime conscium fuisse Ioannem.

Ioan. 13.

riotæ.] Quæ narratio dulcissima eximiam præ se fert ac summopere familiarem Ioannis cum Iesu consuetudinẽ. Primum enim ea erat tanta, vt Petrus Apostolorum primus, sibi quod minus fideret, Ioanni interrogandi munus imponeret. Deinde Ioannes ipse nihil dubitauit Christum sciscitari, quod celatum cæteros omnes videbat. Postremo opinione minime est sua deceptus, cum aperto facto occultum indicium Christus Ioanni soli tribuerit. Nam cætera documenta, vbi Christus non omnibus, sed quibusdam sigillatim lectis quippiam aut rei aut sermonis impertijt, percensere modo non attinet. Illud cõstat, nihil alijs fuisse secreti communicatum, quod non acce-
Marc. 13. perit Ioannes: siue enim in monte Thabor transfiguratus, siue ad Iairi filiam suscitandam ingressus, siue in horto Gethsemani precaturus secesserit, inter tres vnus Ioãnes: siue etiam de extremo iudicij die & aduentu suo verba cum faceret, inter quatuor vnus Ioannes: denique in cœna in proditore indicando vnus singularisque Ioannes. Atque id quod amplius mireris, adijciam: si quando discipulorum aliquis discere quippiã voluit ex Christo, quod Ioanni renuntiaret, minime rem quam voluit assecutus est, Christo nimirum minime ferente secretum Ioanni non à se, sed ab alio aperiendum existimari: quæ summa est singularisque eximiæ amicitiæ significatio. Quam rem hodierno facto perspicere profecto potestis. Dixerat Petro Christus, [Pasce oues meas,] adiunxerat, [sequere me.] Petrus consilium de se Christi assecutus, de Ioanne quæsiuit, quod & illum amaret, & de se non audere interrogare putaret: quare vicem reddendam condiscipulo existimauit, à quo in cœna de proditore officium acceperat. Itaq; se existimans apud Magistrum in familiaritatis amplioris gradum admissum, pro Ioanne sciscitatur, [Hic autem quid?] Rem se gratam Ioãni facere, vt præclare argumentatur Chrysostomus, arbitratus. Non tulit id scilicet Christus: neque Ioannem per Petrũ discere de se dignum iudicauit. Itaque & asperius Petrũ interrogantem accepit, & omnino quod interrogabatur,

 cælauit,

cælauit. [Quid ad te? inquit, tu me sequere.] [Ostendens ait Chrysostomus, quod quantalibet dilectione Ioannē prosequeretur, suam assequi non posset.] Atqui Ioānem quærentem de proditore, Domine quis est? non repulit Iesus, non dixit, Quid ad te? Et certe magis ad Petrum pertinebat cognoscere de Ioanne, quam ad Ioannem de Iuda Iscariotæ. Sed vt dixi singulare id extitit amoris Christi in Ioannem documentum. Vt enim Rex parens pro filio principe quenquam vel sciscitantem vel deprecantem moleste, grauiterque laturus sit, ac tanquam rusticanum à se repulsurus, quod se Regi præ filio magis familiarem præ se ferat, ita Petrum pro Ioanne rogantem Christus durius accipiendum putauit, quod ad summi in Ioannem amoris indicium valet. Id quod insinuare prudenter sed modeste Ioannes volens, illo tam longo circuitu vsus est verborum: [Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Iesus, sequentem: qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dicit Iesu, Domine, hic autem quid?] Quæ profecto eius discipuli per quam honorifica commemoratio alieno, vt apparet, loco, superuacanea videri poterat, nisi tacite insinuaret Ioannis erga Christum amicitiæ gradum præclarissimū nullo modo obscurandum Domino visum. Qui ergo Petro minime indiguit, & quo ipsi Petro opus fuit internūtio ad Domini arcana cognoscenda, eum iure amicitiæ familiarissimæ erga Iesum, omnibus Apostolis antelatum, perspicuè literæ nos sacræ docent. Ac quamuis cæteros alloquens omnes Christus sic cohonestarit, [Vos autem dixi amicos, quoniā omnia quæ audiui à Patre meo, notā feci vobis:] tamen gradu quodā altiore, & hic amicus Iesu habitus est, & excellentius diuiniorum secretorum cognitione donatus, vsque adeo vt Hieronymus de eo scribat: [Hæc arcana & hæc mysteria sancta sunt Domino, quæ nouerat Euangelista Ioannes, qui ausus est dicere; quod Angeli forsitan nesciebant, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum:

Chrysost. homilia 87. in Ioannem.

Hieron. lib. 3. in Zach. in cap. 14.

Et idcirco amatur a Domino, quia optimũ habebat profundum, & recubuerat super pectus Iesu, vnde & hauserat sapientiam.] Vt non ineptè quod de quodam cum officia palatij recensentur, amicum Regis Salomonis Scriptura commemorat, idem de Ioanne dici queat, propriũ ac peculiare munus fuisse, amicum esse Iesu.

3. Reg. 4.

4 Felicißimum omniũ amari à Iesu, quod fuit Ioanni proprium.

Sed quanquam eæ quas dixi, magnæ profectò laudes Ioannis præclara sunt ornamenta, tamen vincit & superat eas omnes laudes, ratio & origo vnde eæ profectæ sunt, amor ipse Iesu, quo tanquam proprio titulo & nomine insignitus est, discipulus quem diligebat Iesus. Hac enim voce Ioannes appellari solet, neque alius vnquam nisi Ioannes, quod tam excelsum ac diuinum est nomen, vt cogitari supra nihil posit. In rebus quidem humanis nulli apud Principem locus amplior & illustrior, quam ei, quem Princeps amicum habet. Est enim amicus alter ipse. Et quem amicitia vera prosequaris, eum tibi parem facias, necesse est. Nihil animus habet quod det excellentius, amore: cui cætera tribuat omnia, si amorem non tribuat, non beneficia sed exitij argumenta dedisse putari debet. Ex amicitia bona omnia manant, neque fieri potest, vt si amicus sit potens, non sit potentia ad vota procliuis. Plato sane scribit, Amorem à nullo hominum esse pro dignitate laudatum. Quem idem & Aristoteles de Parmenidis sententia dicunt, antiquissimum fuisse Deorum. [Cum autem antiquissimus sit, ait Plato, maximorũ bonorum nobis autor est.] Quod si apud mortales, ita sapientes censent, nihil amore maius & amplius à quoquã tribui posse, & sunt tamen mortalium res omnes futiles, vanæ, inanes, amorque ipse vmbratilis & imbecillis: quid erit de diuino amore sentiendum? quid prædicandum de eo quem singulari ratione Deus amet? Omnino est res tanta, vt nequeat maior intelligi. Ipse Deus charitas est. Itaque cui amorem suum impertit, eodem gradu & modo deitatem communicet necesse est. Et cui Deus se ipsum tribuit, quid reliqui esse potest, quod non pariter tribuat? Huius dilectionis gloria est & magnitudo tanta, vt

Plato in Symposio siue de amore.
Arist. 1. Metaphysic.

præ illa quæcunque vel terra continentur, vel ipso cælo, sint cætera omnia nihili, si modo diuinæ literæ nō fallant, quæ amoris diuini laudem ad eum modū prædicant: [Si dederit homo vniuersam substantiam suam pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.] En quanti facienda sit diuina dilectio. Nam est illud certum atque perspicuum, quem Deus diligat, ab hoc etiam diligi Deum, siquidem ipse dixit, [Ego diligentes me diligo.] Vt enim Spiritus sanctus est Patris & Filij amor, vtriusque arctissimus nexus, sic mentes quas Deus amore sibi adiungit, mutuo amantes continuo efficit. Ac Hieronymus plane pro virginitate pugnans, videtur sanctitate Ioannem præferre Petro. Chrysostomus & Cyrillus propter raras virtutes ac præcipuam puritatem tum animi, tum corporis, omnibus esse Apostolis prælatum Ioannem sentiunt. Augustinus Petro sanctitate Ioannem præstitisse non audet definire. Stant sane sua merita sanctis, quæ Deus qui contulit, nouit. At priuilegio dulcissimi amoris Ioannē cæteris fuisse prælatum, dubitare certè non possumus. Quæ fuit ratio & causa præcipua, cur Ioannes noster de charitate vbique tam copiose, tam ardenter verba faceret. Velut enim diuina charitate saucius, totusque quātus erat, illo amore inflammatus atque ardens, nihil poterat dicere, nihil agere quod non charitatem redoleret, charitatem personaret, charitatem exprimeret. Felix es amicitia Iesu ô Ioannes, neque felix solummodo, sed etiam potens, cui sit procliue & facile quidquid placuerit, ex tali tantoque amico impetrare.

Cant. 8.

Prou. 8.

Hieron. lib. 1. aduersus Iouin. c. 14.

Cyril. lib. 9. in Ioā. c. 15.

Chrysost. homil. 71. in Ioannem.

Aug. tract. 124. in Ioā.

IN EODEM FESTO CONCIO SECVNDA, DE LECTIONE EVANGELICA.

Dixit Jesus Petro, Sequere me. Ioan. 21.

1 Quid sit sequi Christũ: & quæ pastoribus propria ratio sit sequẽdi.

SI quæ lectionem hodiernam Euangelicam proxime antecedunt, repetamus, facile intelligemus, quorsum pertineat, quod modo audiuimus Christum dixisse Petro, sequere me. Cum enim ouium eum suarũ Christus pastorem cõstituisset, atque pro ipso mortem oppetendam aliquando, denuntiasset, quæ esset vtriusq; rei ratio, quis modus, hisce verbis indicandum putauit. [Sequere me.] Illud sine dubio ostendens, exẽplo proposito suo, Petro pro ouibus non solum esse vigilandum, sed demum etiã moriendum. Etenim Christus pastorẽ se bonũ demõstrauit, quod & oues diligenter pasceret, & vitam eis suam libenter impenderet. [Ego, inquit, sum pastor bonus: bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis.] Quod sane faciendum Petro, quem pastorem vniuersi gregis dominici designarat, atq; eo modo se esse sequendum, perspicuum fecit. Ac primũ omnibus quidem generatim Christus edicit, vt sequantur. Turbas enim alloquebatur, cum dixit, [Si quis vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.] Deinde ijs, qui discipuli fieri Christi amant, & perfectionem Euãgelicam ambiunt, peculiari ratione Christũ sibi esse sequendum denuntiatum est, quando illi adolescenti qui se seruasse mandata Dei non falso profitebatur, Dominus dixit: [Si

Ioan. 10. (margin)
Matth. 16. (margin)
Matth. 19. (margin)

vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.] Sed Petro postremo omnium iam pastori creato, singulari & præ cæteris proprio modo imperatur à Christo, vt se sequatur. Quid ita? Nempe debent fideles omnes sequi Christum imitatione factorum, quidquid eius est præceptis contrarium, posthabentes vni Christo. Id Petrus omnes admonitos vult his verbis: [Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui cum malediceretur non maledicebat.] Nam qui non Christū, sed suas sequitur cupiditates, mundíque vanitatem, is saluus esse non potest. Hoc igitur ad omnes Christianos dictum pertinet. Sed sunt inter hos, qui peculiari ratione Christi sectatores censentur, viri religiosi, quique perfectioris vitæ normam profitentur. Etenim non præcepta solummodo sed consilia quoq; Euangelica sibi obseruanda proponunt: paupertatem Apostolicam relictis fortunis omnibus seruant: castitatē ac cœlibatus sanctitatē tenent, vt agnum purissimum puri assequātur: huius seculi curas licentiorisq; vitæ delicias abijciunt, seipsos præfecto regendos spirituali tradentes. Quorū personā Petrus gerens aiebat Christo, [Ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?] Enimuero pastores Ecclesiæ præpositi longe altiori gradu sequi Christum imitariq; iubentur. Neq; solum bona externa, aut corporis voluptates pro Christo relinquere, sed vitam ipsam & sanguinem profundere, cū omnibus Christi opus esse perspexerūt, pro pastorali munere debēt. Atq; id esse prorsus liquet, vt Patres tradunt prę sertim Beda & Eutymius quod Christus sequi se Petrum iubet. Cuius officij non immemor præstantissimus pastor Paulus dicebat: [Ego autem libentissime impendam, & super impendar ipse pro animabus vestris, licet plus vos diligens, minus diligar à vobis,] Audiāt hæc & discāt Episcopi, quorum non interest solum fortunas copiasq; subditorum egestati dare, sed etiam caput ipsum, si res poscat, certissimo discrimini offerre. Idque si Paulum imitari volent, libentissimè,

1. Pet. 2.

Matth. 19.

Beda hom. 7. hyemal. Eutym. in comment.

2. Cor. 12.

tissimè, ac nullo ouium amore (quod est valde difficile) prouocati agent. Ea est charitatis perfectæ ratio. Cũ vellet gregi suo præficere hominem. [Petre, inquit, amas me plus his?] Neque enim esse incipientium charitas debet, neque vero proficientium mediocritas satis est: omnino perfectorum tertio altioreque gradu charitatẽ prælati teneant, necesse est, si officio pares esse cupiant: qui cum rebus cæteris, tum maxime patientiæ eximiæ, & amoris erga subditos summi præclara documenta præbere debent. Quare idem hic Petrus cum scripsisset, [Qui patiuntur secundum Dei voluntatem, fideli creatori cõmendent animas suas in benefactis:] è vestigio adiunxit: [Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum, qui & eius quæ in futuro est, gloriæ communicator, pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deũ, neque turpis lucri gratia, neque vt dominantes in cleris, sed forma gregis facti ex animo.] Quam episcopalis gradus rationem perpauci tenent, dignitate & honoribus & opum magnitudine Episcopatum definientes, non patiendi necessitate, & cæteris vitæ exemplo præeundi: quæ est profecto verissima eius muneris definitio. Eam Petrus vsque ad vltimum vitæ spiritum obnixè tenuit, imo vero corpore deposito sibi deponendam non putauit, qui scripserit: [Dabo autem operam, & post obitum meum frequenter habere vos.] Adeo quod Christus iussit, accuratè exequutus est, vt Christum sequeretur.

Ioan. 21. *1. Pet. 4.* *1. Pet. 5.* *2. Pet. 1.*

2 Non esse oculos à Christo deflectendos in carnem & sanguinem.

[Conuersus Petrus vidit illum discipulum.] Quid hoc rei est? Intempestiua profecto actio. Cum iubetur Petrus vltra progredi, retrorsum conuertitur: & qui Christum aspicere & sequi debebat, in amicum potius Ioannem oculos curamque deflectit. Sic planè vsu venit: atque vtinam non id frequentissime fieret. Simul atque creatus est quispiam Episcopus aut Præses Ecclesiæ, oculos conuertit ad suas res. Neque deest ferè vel nepos vel consanguineus aliquis, cuius cura studioque teneatur, illud identidem cogitans, Hic autem

quid?

quid? Quid inquam dignitatis, & opum in eum conferat, quibus modis ditescere, quibus possit ad familiæ gloriã propagandam in summum fastigium honorum euehi. Rem prorsus miram, sed certam, quo tempore Petrus pastor noua præfectura cumulatus de Christo affectando impensius cogitare debet, eo tempore de Ioannis amicitia & societate retinenda laborat amplius. Atqui non ita institutæ diuinitus sunt præfecturæ Ecclesiasticæ, Episcopatus, Abbatiæ, dignitates cæteræ, vt consanguinei dicentur, vt caro & sanguis sibi vsurpet & rapiat, quod Christi patrimonium est, & pauperum salus. Bernardus rem deplorat his verbis: [Pauci admodum sunt, qui nõ quæ sua sunt quærunt, ex omnibus charis eius (loquitur vero de Ecclesiæ præpositis,) Ecclesia pauper, & inops & nuda relinquitur, facie miseranda, inculta, hispida, exangui. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare, non custodire, sed perdere, non est pascere gregem, sed mactare & deuorare.] Plura ille persequitur: hęc sint satis, longe aliter se se Paulus comparabat statim atque diuinæ vocationis lumen accepit, qui ita scribit: [Cũ placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt annuntiarem filium eius in gẽtibus, continuo non acquieui carni & sanguini.] Id scilicet Deus valde admonet, vt qui ad diuina munera vocantur, carnem & sanguinem prorsus de mẽte ac cogitatione deponant. [Qui mittit manum ad aratrum, & respicit retro, non est aptus regno cælorum.] Aiebat Dominus. Idemque alias, [Mementote vxoris Loth.] Conuertere nimirum oculos atque in posteriora respicere, minime conuenit. Sed est res nescio lugenda ne an ridẽda potius, frequens certe & vsitata, hominem cum versaretur in sæculo, suorum vix memorem, nihil de fortunis, nihil de statu augendo curare: eundem sacerdotio initiatum, aut monachali habitu indutum non posse à consanguineis sibi temperare, eorum negotia semper gerere, se vnum ijs curandis obnoxium obligatumque putare. Basilium magnum sapienter de ea redisserentem audire præstat, qui in-

Bernar. ser. 77. in Cant.

Galat. 1.

Luc. 9.

Luc. 12.

Basil. cõstit. monast. cap. 21.

ter cætera sic loquitur. [Diabolus, cum omnes nos de rebus vitæ huius, curas exuisse animaduerterit, in hoc laborat, vt cum animum nostrum in propinquorum recordationem reduxerit, eo sensim adducat, vt rationibus illorum curandis, mentem nostram ad suscipiendas vitæ huius solicitudines impellat, vt res propinquorum curæ sit. Prauas denique omnes de rebus huius vitæ affectiones denuo in animum nobis reducit: quo depresso rerum secularium cogitatione, internum monachum perimit. Fit hinc vt velut statua sit monachus, quæ solam monachi figuram circumferat, nimirum quæ nusquam virtutibus sit animata. Intellecto igitur intolerabili detrimento, quæ ex animi erga propinquos nostros affectione nobis nascatur, solicitudinem de illorum rebus, vt diabolicum telum fugiamus.] Quam sane diuinam suam sententiam Euangelicis testimonijs Basilius confirmat, quæ sunt à nobis prolata. Ergo qui diuinæ functioni ascriptus est, cæteras omnes abijciat. Helisæus sane cum puerum Giezi baculo suo instructum ad excitandum mortuum misit, disertè præcepit, ne in via oculos quoquam deflecteret, neve obuium aliquem salutaret. Adeò totum operis iniuncti magnitudini intentum anxiumque volebat. Reuera cui baculus ille pastoralis ab Eliseo, id est, summo Pontifice traditur, tantopere commisi sibi officij memorem, solicitumque oportet præstare, vt ne deflectendi quidem sibi alio oculos, neve cum aliquo fabulandi potestatem relictam existimare debeat. Nam eodem præcepto Christus discipulos cum Euangelizatũ mitteret informauit. Petrus sequi iubetur Christum: ne oculos ergo deflectat à Christo,

4. Reg. 4.

Matth. 10.

3 *Petri amorem in Ioannem à Christo reformatum.*

[Domine hic autem quid?] Amabat Petrus Ioannem, eum persæpe socium sibi adiunctum meminerat, siue cum parandæ instruendæq; cœnæ nouissimæ missi sunt, siue cum de Maria Magdalena resurrexisse Christum audierant: siue quoties tres mysterio alicui cernendo delecti essent à magistro discipuli, Petrus & Ioannes in tribus duo erant, quod post Domini quoque ascẽ-

sum

ſum in cælos etiam ſeruatum eſt, vt Petrus & Ioannes in templum ſimul irent cum paralyticus verbo ſanatus eſt, ſimul à magiſtratu & interrogarentur, & pro Ieſu cæderentur: ab Apoſtolis ipſis ſimul in Samariam Philippi diaconi prædicatione commotam, rei Euangelicæ gerendæ gratia mitterentur ijdem Petrus & Ioannes. Ergo pro eo iure amicitiæ tanto, cum Petrus & officium paſtorale, & mortis genus denuntiatum ſibi à Domino cognouiſſet, putauit non differendum, quin de coniunctiſsimo amico rogaret, quem vt erat expertus fidiſsimum, ſic indiuulſum à ſe cupiebat, atque cum muneris impoſiti, tum mortis glorioſæ comitem optabat. Eam fuiſſe Petri mentem, eum animum cum de Ioanne quæſiuit, [Hic autem quid] Ioãnes Chryſoſtomus commentatur, mea quidem ſententia veriſsime. Erat igitur ab amicitia profectum officium: ſed erat amicitia ipſa adhuc vulgaris & humana. Ad aliud amicitiæ genus vocabatur à Chriſto, altum ſcilicet, cæleſte, diuinum, quod non corporalem præſentiam magnopere deſideraret. Deinde cui erat creditum totius Eccleſiæ munus, commune omnium bonum, non ſuum peculiare cogitare debebat. Denique tanta erat res quam gerere iubebatur, in vnum vt Chriſtum atque iniunctum ſibi ab eo negotium cura & ſtudium & opera omnis conferenda eſſet, ſi oneri par eſſe vellet. Hoc tam robuſtum, & ab omni humanitatis ſenſu nudatum pectus, ſacerdotali officio requiri Scriptura declarãt, cum Leuiticæ tribui, quæ erat ſacerdotalis, Moyſes benedicens, ſic loqueretur: [Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ, Neſcio vos: & fratribus ſuis, Ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos. Hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeminauerunt, Iudicia tua ó Iacob, & legem tuam ó Iſrael: ponent thimiama in furore tuo, & holocauſtum in altari tuo. Benedic Domine fortitudini eius, & opera manuum eius ſuſcipe.] Ob eas res quas commemoraui omnes, feruentior Petri oratio pro Ioanne repulſa à Domino eſt, & tanquam immoderatior

Chryſoſt. in Ioan. homil. 87.

Deut. 33.

conatus

conatus reprehensus & castigatus his verbis:] Quid ad te? Tu me sequere.]

4 Curiositas reprehensa. Sed liceat mihi modo, Domine Iesu, pro Petro tantisper disputare, atque ex te ipso quærere, cur discipuli pro discipulo studium retundendum existimaris. Quid ad te? ais Domine Petro. Ego vero quæram, quisnam sit ille præceptor, qui suis edixerit, [In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem adinuicem habueritis.] Nonne hoc esse maximum signum sanxisti tuorum, si mutuo inter se ament? Et dicis, Quid ad te? Num ipse non es ita pro tuis Patrem cælestem precatus? [Vt ipsi vnum sint, sicut ego & tu vnum sumus.] Et dicis, Quid ad te? Nonne proximum diligendum vnicuique sicut seipsum præcepisti? Et dicis, Quid ad te? Is igitur qui Petro est & proximus, & condiscipulus, & indiuiduus comes, non pertinebit ad Petrum? non eius cura studioque excitabitur, vt quid de eo agatur, cognoscere cupiat? Et tamen seuere dicis, Quid ad te? Pharisæorum ac Scribarum ea responsio fuerit aduersus Iudam proditionis reum. [Quid ad nos? tu videris.] At Petro pro Ioanne fidelissimo sciscitanti quo pacto referri posit, Quid ad te? An Petri de Ioanne cogitatio, cura, studium, amor denique ardens vituperandus est? Minime vero. Neque Christus amorem reprehēdit, sed modum. Idque & sapienter & iuste: tribus omnino de causis. Primum enim nonnulla curiositas, vt Cyrillus censet in Petro est reprehensa, occulta futura scienda, quæ Deus suæ scientiæ reseruari voluit. [Quoniam curiosa magis quam vtilis, ait Cyrillus, alienarum rerum inquisitio est, respondet quidem Dominus, sed ita vt rogantis animum abducat ad alia. Quid ad te? Audisti Petre, quæ ad te pertinent: cur aliena quæris? cur diuinæ iustitiæ secreta rimaris? Non erit ergo prudens curiosus.] Quare etiam Apostolos de regno Israelitico curiosius sciscitantes duriuscule Dominus compressit illa sententia: [Non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ Pater posuit in

Ioan. 13. *Ioan. 17.* *Matth. 22.* *Matth. 27.* *Cyrill. lib. 12. in Ioan. cap. 66.* *Actor 1.*

sua

sua potestate.] Quid hic agent, qui futurorum prognosti ca vanissime profitentur? qui imperitæ multitudini men dacia carissimè venditant? Quo tempore sit tibi occumbendum, quo mortis genere, an coniugatus, an felix, beatusque futurus? Rem sane pudendam, ab imperitis imperitos multo precio decipi. Quin potius Sapientem audi sapienter admonentem, [Quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus.] Vtrũ ille vel ille futurus sit Pontifex: quid ad te? Vtrũ factio popularis an senatoria præualitura? Quid ad te? salutis curam age, vt saluus sis, enitere. Non est exigua res, quæ incumbit, nugas prætermitte, tuum negotium diligentius gerito. Noli lamiæ poeticæ similis videri, quã aiunt oculos sibi eripere, cum domum ingreditur, eosdẽ cum foras exit repetere atque induere sibi: ita res alienas perspicacissime videre, suas domesticas ignorare. Quibus esse simillimos curiosos Plutarchus scitè confirmat. *Eccles. 3.* *Plutarchus in libello de curiositate vitanda.*

Altera reprehensi Petri causa extitit, quod cum videretur summopere amare Ioannem, sui potius amore ductum sapientia diuina vidit. Neque enim crucem sibi soli cupiebat, sed socium sibi dari Ioannem studebat. Eum Petri sensum etiam Beatus Ambrosius aperit his verbis: [Denique post tentationem præsumptionis suæ Petrus iam non audet voluntatis perseuerantiam polliceri, sed quasi ad solatium sui, cõsortium quærit alterius.] Quibus verbis ita humilitatem Petri cõmẽdat Ambrosius, vt infirmitatem prodat etiam quandam, solatium in morte ex Ioannis societate quærentis. Itaque non erat penitus syncera amicitia, cum Ioannis rem non solummodo curaret, sed suam etiam impensius ageret. O perspicacem diuini oculi intuitum, quem profunda atque ima cordis non fugiunt. Propterea alia via Ioanni insistendum significat Christus: neque Petrum à sequendo Christo solitudine deterrendum. [Tu me sequere,] inquit, Ac si diceret, siue Ioannes eat, siue stet, non est tibi morandum: tu sequere, consortio non opus est. Maneat ille vel ille, maneat; tibi properandum est, & vestigia Christi *5 Nullam ob rẽ ab officio pastori cessandum.* *Ambros. vltimo lib. in Lucam.*

accura-

accuratè legenda. Omnino liber ab omnibus impedi-
Ezech.24. mentis crucis baiulus esse debet. Ezechielem vxore charissima spoliatũ diuinus sermo lugere prohibet, prophe-
Leuit.21. tare studiose præcipit. Põtifici summo lex edicit, vt siue amicus siue consanguineus perierit, nihil curet, nihil defleat, neq; pontificia ornamenta deponat. Nazareno etiã in patre aut matre mortua pollui & sordidari prohibitũ.
Numer. 6. Erat creatus Pontifex Petrus: nihil iam amici aut cognati funus curare oportebat: Nazarenus Christo deuotus: ne propter parentes quidem amissos mœrere debebat. Iam illa tempora amicitiæ dulcioris abierant. Iã Ioãnis delitiæ cessarant, solus Christus cordi: pura crux Christi amplectẽda ac ferenda: officio iam, non amicitiæ seruien-
Philip.2. dum. Talem se Paulus gerebat, qui sentiebat, & sapiebat solummodo Christũ. [Mihi, inquit, viuere Christus est.] O si tales nobis Episcopi darentur, tales Ecclesiæ pastores plurimi, non sua, sed quæ Christi sunt satagentes.

6 *Ioannis priuilegium iam à mortuis excitati.* Tertia est causa Petri reprehensi, Ioanni voluisse fauere tanquam si internuntio indigeret, vt ex Domino de se cognosceret, quæ cuperet, sed minus auderet interrogare. Itaque aperta Petri reprehensio, fuit non obscura laudatio Ioannis. De qua re quoniam alias satis diximus, nihil adijciendum modo arbitramur, nisi quod diuersa esse dona Dei ea oratione Christus ostendit, cum Petro vt se sequeretur per passionem crucis concessit, Ioanni vt sic permaneret dedit, idest sine acerbitate cruciatuque mortis migraret ad Christum. Id enim illa oratione, [Sic eum volo manere donec veniam,] accipiendum, quanuis multi secus opinentur, suadent historiæ de eius apud Ephesum migratione conscriptæ: quomodo Beda &
1.Cor.7. glossa, & beatus Thomas accipiunt. [Vnusquisque ait
Ephes.4. Paulus, proprium donum habet ex Deo: & alius quidem sic, alius vero sic.] Et [Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.] Igitur ipsum sine martyrio mori: quibus diuina sapientia ita congruere nouit, donum est Dei, & nihil amplius homini præsumendum, quam quod diuinitus tribui animaduertat.

tãt. Gustauit quidem calicem Christi bibitque Ioannes, vincula, verbera, olei feruentis supplicium, exilium prolixum expertus est: impletum est illud Domini verbum, [Calicem quidem meum bibetis.] Cæterum vitam finisse martyrio, non est datum: mortem, cuius esse solet acerbissimus sensus, tanquam somnum dulcem cepisse datū. Præterea, non animo solum sed corpore etiam iam viuere Deo, datum: idque videri forsitan potest à Christo significatum cum dixit, [Sic eū volo manere donec veniam,] tanquā in corpore & animo totū in Christi aduentu inuemendū innueret: quod discipuli partim bene intellexerunt, partim non bene. Nā significasse Dñm immortalitatem Ioannis ante aduentum extremū, cum omnes induēt incorruptionem, non falso profecto Apostoli existimarunt: at id propterea futurum, quod mortē obiturus nunquam esset, non recte disputabant, cū inter eos sermo manasset, quod discipulus ille non moritur. Quā sententiam Ioannes correxit adiungens: [Et non dixit Iesus, non moritur, sed sic eum volo manere donec veniam.] Facile insinuat nimirum quod modestiæ gratia recusauit apertius dicere, se mortem quidem obiturum, Iesu tamen verbum nihilominus stare, vt sic permanens, idest, corporis atque animi immortalitate donatus, Petrum & cæteros Apostolos antecedere debeat, quorum est resurrectio tā to post futura. Igitur resurrexisse iam Ioannem, & corpore beatam vitam ducere, fidem quidem non certam, sed tamen probabilem faciunt & scriptores probati id sentientes, & sepulchri Ephesini illa narratio, quam Augustinus alijque viri graues asserunt, & fere Ecclesiæ tacitus consensus, quæ nullas vnquam ex corpore Ioannis reliquias, aut vidit, aut prædicauit, aut omnino nouit. Petrus quidem Damianus ante quingentos fere annos sic scriptum reliquit de Ioanne Euangelista: [Et si non audeamus plene definire, pium tamen est arbitrari, vt sicut de B. Virgine creditur, ita etiam beatus Ioānes iam resurrexisse probabiliter asseratur, quatenus sicut in virginea fuerunt integritate participes, ita in antici-

Matth. 20.

Petrus Damien. in sermone 2. in festo Ioānis Euāgelistæ.

anticipata resurrectione merito videantur æquales. Si enim beatissimi virgines isti nullatenus surrexissent, cur in eorum tumulis sepulta cadauera non iacerent, sicut beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac cæterorum Apostolorum?] Eadem est sententia Nicephori historici Ecclesiastici, qui ad hunc modum scribit, [Non dixit ei Iesus; quod moriturus non sit: moriturus enim est eo, quo Dei genitrix modo: confestim vero reuiuiscet ac resurget, incorruptibili scilicet corpore alterum Magistri expectaturus aduentum.] Idem autor obitus ac resurrectionis Ioannis historiam aliàs etiam conscribens immortalitate donatum affirmat, vtpote Dei genitricis diuina voluntate filium. Ergo id munus datum primum virginitati purissimæ atque integerrimæ Ioannis, deinde contubernio Mariæ Deiparæ, & honori, quam solus ex Apostolis astante crucifixo filio comitatus est, solus regnantem cũ Christo immortali immortalem ipse etiam immortalis comitetur. Amori demum præcipuo quo Christus hunc præ cæteris prosequebatur, tributum, vt vltimus omnium mortem gustauit, omnium primus immortalitatis gloriam adeptus sit.

Niceph. lib. 1. c. 35. & lib. 2. c. 42.

I N

IN FESTO SANCTORVM INNOCENTIVM, CONCIO PRIMA.

Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph dicens, Accipe puerum. Et cætera.
Matth. 2.

FVGA Christi quam Euangelium hodiernum narrauit, atque infantiũ cædes sæuissima valde videntur à Dei cũ maiestate tum summa prouidentia abhorrere, si quis in nudam historiam intueatur, cum in fuga imbecillitas appareat, in permissa cæde crudelitas, quod vtrumque ab illa potentia sapientiaque sempiterna plurimũ abest. Sed sunt diuina consilia non solum mirabilia, sed etiam iucunda, quemadmodum præclarus Psaltes decantat. Ac de fuga quidem Christi cum plura dicturi sumus, vno Petri Chrysologi dicto modo contenti erimus. [Bellicosus, inquit, quod in bello fugit, artis est, nõ timoris: Deus quando fugit hominem, sacramenti est, non pauoris: potens quando se subducit infirmo, insequentem non pauet, sed foras producit. Vult enim in aperto vincere, qui publicam cupit ex hoste reportare victoriam: occultum se nõ patitur inire conflictum, qui mandare suum seculis vult triumphum: Secreta victoria, virtusque latens exemplũ posteris non relinquit. Christus fugit, vt cedat tempori, non Herodi: nec enim mortem fugit, qui venerat de morte reportare victoriam: neque humanas insidias expaue-

1 *Fugam Christi & innocentium cædem diuino consilio euenisse.*

Psal. 118.

Petrus Chrysologus sermone 150.

scit, qui totas venerat diabolicæ fraudis aperire versutias: neque tunc timuit, quando infans & secundùm hominem timere nesciuit, & secundùm Deum potuit non timere.] Hæc Chrysologus eleganter. Cædem autem Innocentium non damno fuisse, sed summo ipsis emolumēto, illorum palmæ & carmen satis declarant: quod enim iudicio consequi atque opinione non poterant, vt pro Christo certantes victores coronarentur, id sunt diuinæ largitatis prærogatiua consecuti. Recte illud Augustinus: [Ecce prophanus hostis nunquam beatis paruulis tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio.] Sed quoniam mysticas ac reconditas harum rerū mirabilium causas, alia oratione latius explicaturi sumus, nunc ad mores instruendos, qui est eximius lectionis Euāgelicæ fructus nos conferamus.

August. ser. 10. de Sanctis.

2 *De multiplici genere somniorū: & quibus habenda est fides.*

In somnis apparuisse Angelum sancto Ioseph narrat Euangelista. Id ei viro perpetuum fuit, vt diuinitus doceretur quid agere, quid cauere deberet, idque per somnū. Siue cum de vxore dimittenda cogitabat, siue cum est in Aegyptum fugiendum, siue etiam cum mox est ex Aegypto reuertendum. Est ea diuinæ prouidentiæ non exigua pars, quemadmodum in libro Iob legimus: [Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lecto, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina.] Verum cautos nos Spiritus sanctus vult, ne eo prætextu, quibusuis somniorum ludibrijs facile fallamur. Itaque nos alio loco admonet, [Vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates.] Estque diuina lege quoque sic cautum: [Non inueniatur in te, qui obseruet somnia.] Quæ cum videantur inter se pugnare atque esse contraria, necessario exponenda est & explicanda somniorum multiplex ratio. Igitur beatus Papa Gregorius somniorum enumerat differentias sex. Nos vero vt dilucide res tractetur, duo genera primum distinguimus: naturale vnum, alterum supernaturale: siue quod eodem redit, vnum interna ex causa, alterum externa. Naturale quidem & ex interna causa

Iob 33.

Eccles. 5.

Deut. 18.

Greg. 4. lib. dial. c. 48.

profectum,

profectum, duplex ponimus, aut enim ex qualitate corporis, aut ex habitu potius animi procedit & manat. Corporis qualitatem ac dispositionem solere somnia excitare sibi consentanea, quotidiana experientia docet. Nam fames, ciborum formas facile inducit, sitis pocul & fontes offert, vt est ab Esaia expressum. [Sicut somniat esuriens & comedit, cum autem expergefactus fuerit vacua est anima eius, & sicut somniat sitiens & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit,] diuersæ constitutiones humorum diuersas somniorum imagines creant, idque Medicorum arte animaduerti solet. Ventris quoque satietas, impura ac lasciua plerunque somnia affert, quæ cum sint naturalia, nihil habebunt vitij aut laudis, nisi quod in causa fuisse perspectum sit. Iam animi habitus, plurimum in ea re potest, tales plerunque noctu dormienti occurrunt formæ, quales vigilans animo voluit. Quo spectans Salomon ait: [Multas curas sequuntur somnia.] Fere autem vitiosa & praua improbis, modestis & probis pura & casta somnia obueniunt. Quare Plutarchus non temerè inter signa profectus morum ponit: [Si in somnis nulla capitur voluptate erga turpitudinem, nihilque videt cum vitio & fœditate coniunctum.] Vtile enim censet quod Zeno posteritati scriptum reliquit: [Dum iubet ex somnijs deprehendere, num profecerit quispiam studio virtutis.] Sed tamen in eo toto genere, nihil significationis certæ, nihil sinceræ veritatis accipi potest, & est vanissima eorum persuasio, qui eiusmodi somniorum recordatione ducuntur. In hos scriptum est à Sapiente: [Quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventum, sic & qui attendit ad visa mendacia.] Et mox: [Multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis.] Sunt nihilominus somnia diuinitus immissa. Ac quanquam Aristoteles dum hæc disputat, negare videtur à Deo somnia mitti, negari tamen non potest, interdum eo modo Deum docere homines futura & arcana: quod in

Esai. 29.

Eccles. 5.

Plutarch. in libello, quo modo sciat quis profecisse in virtute, estque indiciū 16.

Eccles. 34.

Gen. 37. sancto Ioseph Patriarcha olim videmus, æquè in hoc no-
Matth. 2. stro Ioseph Virginis beatissimæ sponso, sic in Paulo, in
Actor. 16. Magis, & alijs plerisque cernimus. De hoc genere Ecclesiasticus cum somnijs non esse credendum docuisset, ex-
Eccli. 34. cepit, [Nisi ab Altissimo emissa fuerit visitatio.] Quin etiam ipsa lex quæ somnia obseruare prohibet, docet ni-
Num. 12. hilominus sic: [Si fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnum loquar ad illum.] Adde huc etiam externam causam somniorum esse nonnunquam dæmonem malum, qui vt prophetias enũtiat falsas, ita somnia & visa mendacia sæpenumero offert, neque parum ijs artibus proficit, vt miseros illudat ac fallat. Quæ igitur dignoscendi, ne turpiter erremus, ratio erit? id enim magnopere refert, ne vel nostra vel hosti-
Greg. 4. dialog. c. 48. lia, diuina esse arbitrati, periculose labamur. Magnus sane Gregorius ea de re sic scribit, [Sancti viri inter illusiones atque reuelationes, ipsas visionum voces aut imagines quodã intimo sapore discernunt, vt sciant vel quid à bono spiritu percipiant, vel quid ab illusore patiãtur.] Quod Gregorius generatim de Sanctis dixit quodã inti-
Aug. lib. 6. confes. c. 13. mo sapore solere discernere somnia, id Augustinus refert de matre Monica, narrante se interno sensu videre solitam, quid interesset inter animum suum somniantem ac Deum reuelantem. Verba illius recito, quæ vtilia fore credo auditori studioso: [Cum deprecaretur quotidie, vt ei per visum ostenderes aliquid de futuro matrimonio meo, nunquam voluisti. Et videbat quædã vana & phantastica, quo cogebat impetus de hac re satagentis humani spiritus, & narrabat mihi non cum fiducia qua solebat, cũ tu demonstrares ei, sed contemnens ea. Dicebat enim discernere se nescio quo sapore, quem verbis explicare nõ poterat, quid interesset inter reuelantem te, & animã suã somniantem.] Ita Monica discernebat. Est enim id Spiritus sancti donum, quod ad discretionem spirituum valet. Quod si cui eiusmodi donum minus communicatum sit, debet consulere viros spirituales, talium rerum experientia doctos, nec facilem suis visis, quanuis sancta & ange-

lica

lica appareant, fidem habere. Illa eſt autem in dubijs præ dictionibus tuta ſententia, vt rerum euentus expectetur: interim ſuſpenſa opinione: neque facile admittendo, neque vero pertinaciter obſiſtendo, ſiquidem Paulus monet, [Prophetas nolite ſpernere: omnia probate: quod bonum eſt tenete, ab omni ſpecie mali abſtinete vos.] Quæ ſit autem probatio in futurorum prædictionibus, ſiue ſomnio ſiue viſione contingant, indicat Scriptura his verbis: [Quod ſi tacita cogitatione reſponderis, quomodo poſſum intelligere verbum, quod Dominus nõ eſt loquutus? hoc habetis ſignum, Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non eſt locutus, ſed per tumorem animi ſui Propheta cõfinxit.] Sed cum viſiones aut ſomnia nullos euentus prædicunt futuros, ſed quippiam agendum monent, illa eſt veriſsima ratio dignoſcendi, vtrum legi Dei, & ſapientũ ſententiæ conſentaneum ſit, quod obijcitur. Nam ſi à lege Dei diſcrepet quippiam, tametſi prædictiones veras habuiſſe videatur, reijciendum reſpuendumque eſt, vt idem Deuteronomij liber diſertè docet: [Si ſurrexerit in medio tui prophetes, aut qui ſomnium vidiſſe ſe dicat, & prædixerit ſignum atque portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur Deos alienos, non audies verba Prophetæ illius aut ſomniatoris, quia tentat vos Dñs Deus veſter.] Hoc igitur eſt quod Paulus dicebat, [Omnia probate, quod bonũ eſt tenete.] Atque de ſomniorum viſionumq; diſcrimine hæc eo dicẽda duxi, quod hoc tempore magna iſtarum rerum ſeges exiſtat, neque emolumentum par plerunque cernatur.

Deut. 18. *1. Theſſ. 5.* *Deut. 18.* *Deut. 13.* *1. Theſſ. 5.*

At illud requiret aliquis, Cur Angelus Ioſepho potius apparuerit quam Mariæ, quæ & ſanctior erat, & Ieſu proprie parens? Nimirũ diſcimus Deũ, diſciplinæ amatorem res gerere ex ordine. Familiæ caput videlicet Ioſeph erat, cui Maria iure cõiugij ſubdebatur. Id Beda & Haymo ea ratione expoſuerunt, vt Ioſephum ſignificare præpoſitos ſiue Doctores, Mariam Eccleſiã cenſerent, quæ debet à præpoſitis regi. Itaq, debẽt à maioribus & gradu

2 Præpoſitis deferendum. *Beda in expoſit. Euãg. Heymo ibidem.*

superioribus minores diuinæ voluntatis responsa expectare, debēt ijs libēter obtemperare, quāuis sapientes ipsi probiq; esse videantur. Paulus quidem cum Euangelium accepisset nō ab hominibus, neq; per homines doctus esset, tamen Petrum Ecclesiæ columen adeundem cōsulen-

Galat. 2. dumq; sibi existimauit, [Ne in vanum, inquit, currerem, aut cucurrissem.] Quod suū consiliū diuinis monitis consentaneum fuisse declarat: [Ascendi autem, secundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangelium, quod prædico in gentibus.] Non esse autē tam rationem habendā vel literaturæ, vel ingenij, vel meritorum præfecti, quam loci & gradus quem Dei autoritate tenet, præclarè indi-

Galat. 2. cat illis verbis: [Quales aliquando fuerint, mea nihil in-

Dionys. epistola 8. terest: Deus enim personam hominū non respicit.] Dionysij Areopagitæ ad Demophilum monachum epistola habet: [Si Dei iudicium est, vt sacra eloquia testantur, sacerdotes autem Angeli sunt diuinorum iudiciorum continuo post Pontificem magistri: ab ipsis tu diuina cōgrue ac suo ordine per medios ministros disce, per quos etiam monachus esse meruisti:] Tanti scilicet Patres fecerūt ordinem disciplinæ. Qua ex regula verissima, videmus viros sapientissimos atq; sanctissimos Athanasium, Augustinum, Ambrosium, cæterosque tales, consulendos sibi semper putasse Romanos Pontifices, tanquā certissima Christianæ religionis oracula: à quorū sensu & sentētia, quia nouatores nostræ ætatis, stultissimi & impudētissimi homines, longissimè absunt, errare absurdissimè passim aperteq; deprehenduntur. In quos lex Domini seuerissimè animaduertit, quæ resistentes Pontificis iudicio

Deut. 17. atque imperio reluctantes lapidibus obrui iubet, [Vt nullus deinceps intumescat superbia.]

4 Cur fugere voluerit Christus Herodē, potius quā perdere.

[Accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptū.] Quid necesse fuit fugam imperare valde incommodam? nonne melius consultum fuisset, interfecto impio Rege Herode? An fuit difficile necem afferre homini scelerato & improbo? Qui Angeli manu tot millia Baby-

4. Reg. 19. lonis exercitus, quod Deum blasphemassent, vna nocte

prostrauit,

prostrauit, non posset illud caput nefarium trũcare? Eliã satellites comprehendere conatos, ignis cælestis exussit: Dei filium perdere meditantem, non erit qui Herodem depascat ignis? Elisæum qui quæritabant, vt abligarent, cæci repente effecti sunt, puerum Iesum Herodiani milites ne offendant, non poterunt tenebris caligineq́; perfundi? Quoties diuina maiestas seruos ab iniuria defendit, eorum clade & pernicie, qui machinabantur malum? Nunc vnigenitum suum ita anguste exiliterque tuetur, vt excedere, noctu fugere, in longinqua peregrinari, necesse sit, si saluus esse velit. Pulchre Chrysologus hoc loco: [Deus noster refugium & virtus. Si refugium fugit, si timet virtus, si præsidium migrat, quæ vita, quæ spes, quę securitas, quod munimen?] O præclaram diuinæ prouidentiæ rationem: ô alta illius Maiestatis atque omni cogitatione superiora consilia. Non defuerunt sane diuinæ sapientiæ modi rationesque plurimæ, quibus prauos Herodis conatus auertere posset: sed eam elegit viam, quam humana fortassis prudẽtia minime probaret, cælestis admiraretur plurimum, plenã laboris, summæ infirmitatis indicio opportunam. Primum quod Patres sentiunt, humanæ naturæ veritas cõfirmanda fuit, quæ si semper miraculis vteretur, commentitia putaretur. Deinde sic ludificandus diabolus erat, vt quem Reges externi tanta cum gloria adorarant, is Regem domesticum per tenebras fugeret: vt quis tandem ille esset, princeps huius seculi statuere apud se non posset: ita anceps hæreret semper. Deinde qui non solum populum Israel, sed & gentes seruare venerat, voluit terram quoque Gentilem (quemadmodum Chrysostomus præclare docet cum Hilario consentiẽs) sua præsentia dignari: & qui de Israel pastores, de gentibus Magos ad se attraxerat, non solum Iudaicę terræ, sed etiam Aegyptiæ se exhibendum duxit. Vtranque enim gentem, vtramq́; regionem debuit sanctificare, qui coniungere & copulare inter se vtrãq; voluit. Tũc enim vaticinium Esaiæ impletum illud: [Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & commo-

4. Reg. 1. *4. Reg. 6.* *Chrysolog. serm. 151.* *Chrysost. homilia 8. in Matth.* *Hilar. super Matth.* *Esai. 19.*

commouebuntur simulachra Aegypti à facie eius.] Autores sunt Origenes, Eusebius, Athanasius, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Prosper. Quam nubem leuem quidam beatam Virginem, quidam horū ipsum Domini corpus interpretantur. Itaque qui Herodis gladios fugere videbatur, is Satanæ potentiam deturbatis simulachris debellaturum se demonstrauit, Ita & illa prophetia Oseæ completa est, quam hic Matthæus recitat. [Ex Aegypto vocaui filium meum.] Quod de Christo prædictum ostendunt Irenæus, Athanasius, Eusebius, Chrysostomus. Neq; refert quicquam de Israele esse dictum consequentia declarare, cum ipse Israel, vt Iustinus ait, fuerit Christi typus, & quod est caput, sub eodem verbo geminum esse sensum literæ ab autore Scripturæ intentum nō solum Augustinus & Thomas doceāt, sed exemplis quoque certissimis constet. Iam qui docere homines habebat non verbis solum, sed etiam factis, humanitatem ac mansuetudinem ab infantia sibi placuisse, demōstrauit. Quod ergo ætate plena egit, vt fugeret Iudæorū insidias, & iracundiæ cederet inimicorū, id paruulus tenuit, Herodis furorem fuga euadens. Quo ex facto vt sanctus Chrysologus demonstrat monemur sanctorum vitā non tam resistendo, quam tolerando duci, quemadmodum ipse dixit, [In patientia vestra possidebitis animas vestras.] Ad hæc curiosam minusque temperatā eorū mentem cōpressit, qui miraculis omnia geri volunt, cum sit diuinæ prouidētiæ plerunque magis probata communis ac tuta via: quā qui despicit, ac saluti suæ præsidia accersit extraordinaria & inusitata, plurimum aberrat à vero. Sic cum Dauide, cum Abrahamo, cum Iosepho, cum Daniele actum videmus, quamquam ad diuinæ gloriæ demonstrationē & meritorum conuenientem aliquādo significationē, miracula Deus suis liberandis adhibenda putauerit. Postremo illa ipsa Innocentium cædes quæ fugam Christi est cōsecuta, atq; ille sanguis innoxius ea ratione prouisus effususq; est quo beati paruuli coronis cælestibus donati piæ matres cōsortes Christi factæ, ipsa Bethleemitica regio

Orig. homil. 3. in diuers. loc. Matth.
Euseb. li. 6. hist. c. 20. & li. 1. de dem. Euang. c. 4. & li. 8. c. 5.
Chrysost. in 2. c. Matth.
Hierony. in Esai.
Ambros. in instit. virg.
Athanas. de incar. Verb.
Prosp. præd. p. 3. cap. 2.
Iustin. in Triphon.
Irin. lib. 3. cap 9.
Euseb. li. 9. demōst. c. 4.
Prosp. præd. par. 3. c. 8.
Athan. de incarn. Verbi.
Chrysost. demonst. quod Deus sit Christus.
Aug. li. 12. confess.
S. Tho. 1. p. q. 1. art. 10.
Luc. 21.

gloriose

gloriosè nobilitata sit. Venerat scilicet gladium mittere in mundum, quo Satanæ debellaretur imperium, Dei milites victores euaderent.

Atque inter has omnes rationes nō fuit illa postrema; *5 B. Virginis & Sācti Ioseph multa afflictio.*
quod B. Virgini ac sancto Ioseph sicut Christi erat comitatus datus, ita crucis cōsortiū semper capessendū. Quis enim enarret, quæ fuerit illa piæ matris afflictio, quæ trepidatio, quis dolor, cum ex sponso charissimo audiuit, fugiēdum esse in Aegyptum, quod puer quæreretur ad necem? Declamantē Chrysologum audio. [Sic res vrget: sic nō vacat intueri verecundiā virginis, laborē matris, sexus pudorē, periculum Ioseph, longi itineris fatigationē, exitium totius domus, & quod his durius, Iudæos peregrinaturos in gentibus. O quā durū est peregrinari etiam inter ciues fratresque, sapit quid sit sua domus, qui sentit alienam.] *Chrysolog. serm. 151.* Quæ certe omnia pro sua sapientia cogitasse Mariam non dubium est. Sed cælestibus iussis obediēs, vide quibus lachrymis, quo gemitu cū ipsum amplexās infantulum repeteret carmen antiquū. [Fuge dilecte mi: assimilare capræ hinuloq; ceruorū.] *Cant. 8.* Ac Iosabet filiā Regis *4. Reg. 11.* furatā esse infantulū regiū Scriptura prodit, ne ab Athalia impia fœmina semen omne regium extingueretur. Clam ergo nutriendum curauit ad regni Israelitici spem. Maria vero mundi totius salutem in vno paruulo positā cernens, ad spem regni cælestis ipsum æternitatis hæredem fuga nobis & latebris conseruauit. Verum quod dicere cœperam, mirabile dictu est. Quemadmodum charorum sibi Deus vitam ærumnis doloribusq; exercitam semper amet: quemadmodum læta & iucunda tristibus & aduersis perpetuo temperet. Quod Ioannes Chrysostomus hoc loco sapiēter animaduertit: [Enimuero, inquit, misericors Deus mœstis rebus quædam etiam iucunda permiscuit, quod certe in sanctis omnibus fecit, quos neque tribulationes neque iucunditates sinit habere continuas: sed tum de aduersis tum de prosperis iustorum vitā quasi admirabili varietate contexuit.] *Chrysost. homilia 8. in Matth.* Quam sentētiam pulcherrimam Chrysostomus in conceptione & natiui-

tate Saluatoris, in adoratione Magorum, in fuga denique hac Aegypti eleganter ostendit. Et quod dicit omnibus sanctis ita accidisse, manifestum faciunt exempla diuinarum Scripturarum, quæ Patriarcharum ac Prophetarum vitam secundis aduersisque rebus alternantem depingũt. Imo vero vniuersæ Scripturæ sacræ eum esse scopum at-
Rom.15. que eam summam Paulus diserte docet. [Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.] Itaq; patientia & consolatione omnis via iustorum perficitur, in qua vtraque re alternanda mirabilis existit profecto diuina prouidentia, ne aut prospera superbum, aut infesta pusillanimem deiectumque reddant Dei seruum, consolatio reficit laborantem, tolerantia castigat intumescentem. Vtrunq; autem magnum Dei donum, quare
Rom.15. apte ab Apostolo adiunctum est. [Deus autem patientiæ & solatij det vobis id ipsum sapere.] Deum quidem esse
2.Cor.1. solatij satis noueramus, qui legimus: [Pater misericordiarum & Deus totius consolationis.] Sed Deum esse pa
Psal.70. tientiæ Apostolus etiam prædicat, quod Dauid expertus satis confirmat, [Quoniam tu es patiẽtia mea Domine.]
Psal.61. Et iterum: [Verumtamen Deo subiecta est anima mea: quoniam ab ipso patientia mea.] Quæ cum ita sint de matre Maria sanctissima ac de lectissimo viro Ioseph eius sponso exempla nobis proposita excellentissimæ patiẽtiæ, ac singularis fiduciæ voluit Spiritus sanctus, vt inter prospera & aduersa discamus diuinæ semper voluntati parere, nostræq; omni cogitationi & desiderio consilium cæleste anteponere.

IN EODEM FESTO CONCIO SECVNDA.

Tunc Herodes videns quod illusus esset à Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem. Matth. 2.

BENE à Propheta est dictum: [In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum: cognoscetur Dominus iudicia faciens.] Herodes dum fallere Magos parat, illusus à Magis est. Atque illa omnis Herodis industria & diligentia in conuocandis sapiẽtibus, Scriptura de Christo consulenda, Bethleem patri indicanda, vt inuenirent Magi quem summopere desiderabant, valuit: vt Herodes de ijs ipsis ortum puerum cognosceret, quod vnum is omnibus votis petebat, minime effecit. Itaque suis ipse artibus captus est, & quam fraudem erat in Magos meditatus, eã ipse fraudẽ à Magis perpessus est. [Non est enim consilium, non est sapientia cõtra Dñm.] Sed [Cõprehẽdũtur impij in vijs suis.] Proinde recte à Salomone vtrumque. [Simplicitas iustorũ diriget eos: & supplantatio peruersorum vastabit illos. Nam & iustos piosq; Magos simplicitas ad inueniendũ Christũ perduxit, & sceleratum Herodem ars dolusq; suus perdidit. Quare delusum se atq; opinione falsum intelligens, iracundia in Magos exarsit sibi præreptos, & in facinus nefarium impulsus, furorem suum infantium sanguine exsaturandum existi-

1 Ex superbia iracundia.

Psal. 9.

Prou. 21.

Psal. 9.

Prou. 11.

existimauit. Sic olim Saul Dauidi infensus & iratus, cum
1. Reg. 22. euasisse ferret iniquissimè, in sacerdotes Dei innoxios debacchatus est: atq; vno die in octoginta viros sacris infulis pro nihilo habitis, nihil sibi commeritos, sceleratus impetum fecit. Atq; ipsam vrbem Nobæ dira clade vastauit. Superbiam nimirum comes sequitur certissima iracũdia: neque potẽtiæ quicquam pensi est, iure ne an iniuria quicquam collibeat: collibuisse est satis, vt irascatur, si mi-
Eccli. 28. nus fiat. [Secundùm virtutem hominis ait quidã Sapiens, sic iracundia illius erit: & secundùm substantiam suã exaltabit iram suam.] Solent tauri mutuo certamine superati, in obuia quæq; impetum facere, atq; iracundiam deiectione cõceptam exerere in ea, à quibus nihil iniuriæ est datum. Quæ cæca vindicandi cupiditas cum stultissima est, tum crudelissima. Herodi homini natura sæuo & cruẽto id accidisse minus sane mirabitur, qui domesticas eius cædes considerauerit, vt pars nulla aulæ proprij sanguinis fusi macula vacauerit. Non amicis, non socijs, non cognatis pepercit illa fera: in vxorem, in fratres, in ipsos
Iosephus de Herode fusè libr. 15. & 16. & 17. ant. Iudaic. & lib. 1. de bello Iudaico. Egesipp. de bello Hierosolymitano. liberos desæuijt temulentissime. In se ipsum impias demum manus inferre conatus. Legat Iosephum, legat Egesippum historicos, qui istius feræ cædes & parricidia cognoscere volet. Quominus mirandum erit, in pueros esse innoxios istius furorem inflammatum.

[Et mittens occidit omnes pueros qui erãt in Bethleẽ & in omnibus finibus eius ab imatu & infra secũdũ tẽpus quod exquisierat à Magis.] Primũ quod pleriq; hoc loco discruciantur, cur pueros biennes interfici Herodes iusserit, idq; ad eã rationẽ redigi ab Euangelista volũt, quam Magi de ostensa sibi stella exposuerant, ex quo fieri pu-
2 Qua ex causa bimulos interfici Herodes iusserit, & quòd sit diaboli typus. tant, vt biennio post ortum stellæ cædes Innocẽtiũ puerorum perpetrata sit, quã rem vt cõstituant multa cõmiscũtur, nos frustra eos laborare arbitramur, atq; in loco plano & expedito, hærere oportere minime credimus. Nã neq; ortã stellã biennio ante Magorum aduẽtũ quod quidã volũt, verisimile est, neq; Herodis peregrinationẽ Romã vsque, quã alij morã fecisse negotio disputant, eo

tempore

tempore contigisse, sed multis ante annis, qui Egesippi, Iosephique historias legerit, facile deprehendet. Neque vero aut ortu stellæ tanto anteposito, aut vlla profectione Herodis opus est, cum Euangelicus sermo nihil aliud sibi velit, vt viri etiam docti nostra ętate scripserunt, quã puerorum ætatem interficiendorum fuisse definitam ex vtraque parte supra & infra: maiores biennio, esse exemptos neci: minores quoque eo tempore, quo Magi docuerant ortam stellam: quod fuisse menstruum aut bimestre trimestreve ad summum, existimare recte possumus. Cur autem bimatum asignauerit ætate maiori, illa est causa quod putauerit fieri potuisse, vt stella aliquanto post natum puerum apparuerit: atque vt malitia tyranni in omnes partes abundans, maluerit occidi superiores ætate, quam elabi quæsitum infantem. Etenim cum sapiẽtes ab Herode de loco natalitio Christi consulti, responderint ex prophetico oraculo præcise Bethleem, tamen Herodiana malitia non eo contentus, etiam finitimos Bethleẽ vicos, cædi asignauit. Abundant semper in malo cõsilia improborum. Verum quod historia gestum est, id mysterio patrari quotidie recte nos beatissimus Papa Leo monet, quippe cum diabolus cuius personam gerebat Herodes, Christum recens natum in paruulis, id est noui Christi tyronibus persequatur. Sed ipsum potius magnum patrem audite. [Herodes quoque, inquit, in diabolo fremit, & auferri sibi iniquitatis suæ regnum in ijs, qui ad Christum transeunt, ingemiscit. Vnde si paruulos interficiat, Iesum sibi videtur occidere. Quod vtique facere sine cessatione molitur, dum primordijs renatorum Spiritũ sanctum eripere, & quandam teneræ fidei velut infantiã tentat extinguere.] Hæc ille: Quibus abunde docemur, quãta in nouos Christi sectatores hostis noster inuidia ferueat, quem Pharao quoque ille populi sancti hostis acerrimus expressit, cum masculos omnes Hebræos simul atque editi in lucem essent, edixerit luce ipsa vitaque priuari. Prospiciendum quidem est teneræ in Christo infantiæ, & ab insidijs diaboli cauendum, qui more colubri fœ-

Iansen. concord. Euangelic. c. 11.

Leo serm. 5. de Epiphan.

tũs aquilæ teneros insectatur. Proinde duriora tempora
Matth. 24. prouidens Saluator dolenter dicebat. [Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.] Ipse pullos sub alas conuocat, & rapaces milui vngues defendit: ipse custodit pupillum, pauperi & inopi adiutor fidelissimus.

3 Ad Christi gloriã & gratiam declarandam, plurimũ profuit Innocentium martyrum cædes. *Chrysolog. serm. 152.* Sed quid est, quod pius Dominus impiam cædem paruulorum non prohibet? quid est, quod vita Saluatoris interitu eorum, quos oportuit saluare, defenditur? Verbis Chrysologi quærere libet, [Quare Christus deseruit, quos sciebat quærendos esse propter se, & propter se nouerat occidendos? Natus Rex, & Rex cælestis quare negligit milites innocentiæ suæ? coætaneum sibi quare contempsit exercitum? quare cunabulis suis deputatus excubias sic reliquit, vt regem solum quæsiturus hostis, totum grassaretur in militem?] Cui quæstioni sic idem autor satisfacit, vt demonstret, nihil esse damni occisis paruulis, sed honoris & præmij plurimum per Christum allatum. Nos vero vt rem primo aspectu asperam & indignam, diuina sapientia & bonitate dignissimam ostendamus. Causas à patribus excogitatas omnino quinq; dicemus, quòd id factum valuerit ad gloriam Christi cumulandam: ad eiusdem gratiam declarãdam: ad ipsorum occisorum magnam felicitatem: ad nostram eruditionem, ad ipsius denique persecutoris ignominiam & exitium. Ac primum Deum hominem factum, quoniam neque victimis pecudum, neque sanguine delectatur, oportuit humanis & Deo dignis hostijs excipi. Si enim arca testamẽti cum primum ex alto Gabaonis in templũ inuecta est,
3. Reg. 8. tanta extitit cæsarum victimarũ multitudo, vt ipsum altare amplũ quanuis ac magnificũ nõ sufficeret, nonne ei qui sedet super Cherubim cum primum descẽdit ad nos, multis gloriosisque hostijs litari opus fuit? Quas vero habet gratiores & iucundiores hostias, quam innocentes & puras
Marc. 10. ras animas? Christus, qui maior natu paruulis delectabatur, eosq; festiuè admodum amplexabatur, nonne paruu
Matth. 9. lus paruulos amet, infans infantibus delectetur? [Sinite, inquit, paruulos venire ad me: & nolite prohibere eos.]

Naturale

Naturale est pueros puerorũ societate gaudere: more & vsu receptum, vt Regum filijs paruulis paruuli quærantur comites ex omni nobilitate lectissimi: ijsque solenne, paruuli principis habitu insignibusq; ornari. Has sane primitias Dei filio agno suauissimo oblatas Ioannes celebrat, hunc comitatum cãdidissimum illius principis se vidisse commemorat. [Hi sunt, inquit, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt: Hi sequũtur agnum quocũque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo & Agno: & in ore eorum non est inuentum mendacium, sine macula enim sunt ante thronum Dei.] Emptos dicit, quos Agnus proprio cruore redemit, quibus data est martyrij laurea non tam ipsorum meritis, quam dono Christi. De his Chrysologus eleganter: [Coorta Regi cohors suo magis præmori quã commori tota gestit: Christo dati milites cœperunt ante militare, quam viuere: ante pugnare quam ludere: ante sanguinẽ fundere, quã lactis vbera perpotare: ardentes animæ moras corporũ non tulerunt.] De ijs etiã beatus Leo sic scribit, [Itaq; Christus ne vllum ei tempus esset absq; miraculo, ante vsum linguæ potestatẽ verbi tacitus exerebat. Et quasi iam diceret, sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnũ cælorum, noua gloria coronabat infantes, & de initijs suis paruulorũ primordia cõsecrabat.] Cui Cyprianus cõsentit eandẽ Christi gloriã recens nati innocentium laudatione sine voce perfecta ad hunc modum declarans: [Acta est natiuitatis solennitas sursum iubilantibus Angelis: deorsum ex ore infantium & lactentium laus est perfecta, resonãtibus vsq; ad cælos victoriæ tubis: & versus est paruulorum vagitus in gaudium, & luctus in iubilum, sequente non stellam, sed agnum exercitu innocentium, & baiulante gloriosissimi triumphi solenne vexillum.] Augustinus eandem Christi gloriã declarat his verbis: [Deus est qui ortus est: innocẽtes illi debentur victimæ, qui venit damnare mundi malitiã. Agni debent immolari, quia Agnus futurus est crucifigi, qui tollit peccata mundi.] Ad eandem autem gloriam suam

Apoc. 14.

Chrysolog. serm. 153.

Leo serm. 2. de Epiphan.

Cypria. ser. de Epiphan.

Aug. serm. 8. de Sãctis, qui est primus de Innocent.

Christus pertinere putauit, vt quamprimum gratiæ ipsius illustrissimum documentum daretur, quod erat secū do loco propositum. Quid enim Dei gratiam amplius declarare potuit quam sine vllis meritis summa Regni cælestis felicitate donari? illos martyrij mercedem & laudem referre, quibus martyrij voluntas nulla fuit? Eorum sanguinem sacrificio inclyto deputari, quem hostis odio Christi fudit, non martyres ipsi amore Christi dederunt? Sed talis ac tanta est Christi gratia, vt multo plus quam homo cooperatur, operetur, sæpe etiā nihil homine operante, operetur: quod in sacramento & baptismo paruulorum perspicuum est: vt Leo Papa etiam insinuat hoc

Leo serm. 2. de Epiphan. facto innocentium: [Vt disceretur, inquit, neminem hominum diuini incapacem esse sacramenti, quando etiam illa ætas gloriæ esset apta martyrij.] Latiusque idipsum

Cypria. ser. de Epiphan. Cyprianus, his verbis: [Hi nuper cruore lacteo loti primitias baptismi martyrio consecrarunt, tradentes posteris formam: vbi necessitatis articulus excluserit moram, non minus ad lauacrum animæ sanguinem efficacem, quā sanctificatas verbis solennibus aquas.] Denique Chry-

Chrysolog. serm. 153. sologus: [Vere, vere fratres, isti sunt gratiæ martyres: cō fitentur tacentes, nescientes pugnant, vincūt inscij, ignari tollunt palmas, coronas rapiunt ignorantes.]

4 Quam bene actum sit cum paruulis pro Christo occisis.

Quoniam quid ad Christi gloriam, quid ad gratiam commendandam pertineret in eo facto exposui, iā quid ad illorum qui occisi sunt, quid ad nostram qui celebramus occisos, vtilitatem pertineat dicēdum deinceps est. Nam videri potuit alienum à Christo, qui vitam hominibus restituere debebat, hominum præsertim innocentium interitu delectari: nam damnatos etiam pœna mortis absoluit. Et cum ipse sit agnus iugulandus pro sceleratis, simplicissimam gentem nullo modo trucidari pateretur nisi magno ipsorum emolumento: quo maius esse nō

Hiere. 31. potuit. [Quiescat, inquit, vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici, & est spes nouissimis tuis, ait Dominus, & reuertentur filij ad terminos suos.] Ita

plane

plane diuinus sermo Rachelem, idest, Bethleemiticam ciuitatem liberorum cæde mœstam ac lugentem consolatur: esse pulcherrimam mercedem operæ, filios gladio impio abstractos ad vitam victores coronatosq; reuersuros. Non habent paruuli quam pro tanto beneficio dignam referant gratiam: laudant sine modo munificentiam in se Dei incredibilem. Nam, vt beatus Leo dixit, [Quos Rex impius eximit mundo, Christus inserit cælo: & quibus nondum sanguinis sui impendit redemptionem, iam martyrij tribuit dignitatem.] David quidem cum propter se innoxium sanguinem sacerdotũ fusum à Saule rescisset, Abiathari dixit, se proprie illius sanguinis debitorem. [Mane mecum, inquit, mecumque seruaberis.] Neque filium Dauidis decuit sine insigni præmio propter se clade vltima oppressos relinquere. Neq; tam suam rem quã illorum paruulorum egit, cum eos propter se interfici cõcessit. [Christus ait Chrysologus bene, nõ despexit suos milites, sed prouexit: quibus dedit ante triumphare quã viuere: quos fecit capere sine cõcertatione victoriã, quos donauit coronis antequam membris, ante cælũ possidere quam terram. Beati ventres qui portauerunt tales, beata vbera, quæ se talibus infuderunt: beatæ lachrymæ quæ pro talibus fusæ, flentibus gratiam baptismatis contulerunt.] Nec minora Cyprianus: [Subito fiunt martyres & sufficit causa testimonio: illico spiritus infantibus vasculi receptaculum deserens iam non tenelli corporis ætatisque nouitiæ tempore tenetur, sed ab illis infantilibus coagulis anima expedita, in occursum Christi festinat, à quo militiæ suæ quærens stipendia, ad lucis & pacis æternæ præmittitur gaudia.] Idem mox: [Euigilarunt sensus, quos sopor infantiæ opprimebat, discussisque palpebris lucem intuiti, in momento assecuti sunt, quæ pacificis & mundo corde debetur, beatitudinem.] Qua sane non eo pertinent vt pueri innocentes statim ab egressu corporis, Dei luce & beatitudine perfruerẽtur, sed quod intelligentia perfecta præditi parata sibi præmia magno cum gaudio cognouerint. Fuit igitur magna mercés.

Leo serm. 1. de Epiphan.

1. Reg. 22.

Chrysolog. serm. 152.

Cypria. ser. de Epiphan.

fuit sanguinis fusi pro Christo gloriosissima palma.

5 *Tyranno ad confusionem, nobis ad exemplū valere innocētium cædem.* Sed tyranni fuit æque grandis contumelia & clades, quemadmodum propheta cecinerat: [Ex ore infantium Deus & lactentium perfecisti laudem, vt destruas inimicum & vltorem.] [Sic sanctorū persecutionibus tyrannus crudelis illuditur, ait ille idem, qui dum putat perdere quos occidit, melioris vitæ statū eis procurat, & quod ille in perditionem molitur, hi vtuntur pro beneficio.] Et sicut dixit sacer Augustinus, [Nunquā illis Herodes tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio.] Iam Christus, cuius vnius vitā appetebat, elapsus furori, & superstes tyranno, nihil aliud profecisse declarat impium, quam vt impietatis suæ supplicium pœnasq; dignas accelerarет interitu. Furit Athalia infelix, regium sanguinem extinguere conatur, sed euadit Ioas regno designatus, cuius ipsa imperio tarde, vt merita est, mulctetur & cadat. Omni ergo ex parte Dei perfecta sunt opera: & quæ videntur aliena eminus conspecta, eadem propius ac penitus explorata, plena inueniuntur magnifica laude sapientiæ. Sed ad nos quid tandem inter hæc referimus fructus? Magnopere certe si sapimus, hinc proficimus, discimus humilitatem, discimus māsuetudinem, sanctam atque euangelicam infantiam discimus, atque à teneris crucem esse portandam, carnis libidines compescēdas, Christo militandum, & pro Deo vsque ad extremum spiritum decertandum. Quæ omnia oratione sanctissimi Leonis multo præclarius dicemus quam nostra. [Ad hāc vos dilectissimi similitudinem paruulorum mysterium hodiernæ festiuitatis inuitat, & hanc vobis humilitatis formam adoratus à Magis puer Saluator insinuat, qui vt imitatoribus suis quid gloriæ pararet ostenderet, ortus sui tempore editos, martyrio consecrauit: vt in Bethleem vbi Christus natus est, geniti, per communionem ætatis consortes fierent passionis. Ametur igitur humilitas, & omnis à fidelibus vitetur elatio. Alter alterum sibi præferat, & nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.] Et in eadem non longe ante concione proposito exemplo

Psal. 8.

Cyprian. in serm. de Epiphan.

4. *Reg.* 11.

Leo ser. 7. *de Epiphan.*

pueri,

pueri, quem Christus in medio discipulorum statuit, & Christi sententia commemorata: [Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis regnum cælorum: quicunque ergo humiliauerit se sicut puer iste, hic maior erit in regno cælorum.] His ergo Christi verbis commemoratis, Leo magnus humilitatis prædicator adiungit: [Amat Christus infantiam, quam primum animo suscepit & corpore. Amat Christus infantiam, humilitatis magistram, innocentiæ regulam, mansuetudinis formam. Amat Christus infantiam, quę maiorum dirigit mores, ad quam senum reducit ætates, & eos ad suum inclinat exemplum, quos ad regnum sublimat æternum. Non ad lubrica infantiæ & imperfecta nobis primordia redeũdum est, sed aliquid quod etiam graues annos deceat, inde sumendum est: velox commotionum transitus, citus ad pacem recursus. Nulla sit memoria offensionis, nulla cupiditas dignitatis. Amor sociæ dilectionis, æqualitas naturalis. Magnum enim bonum est, nocere non nosse, & ad maligna non sapere: quia inferre ac referre iniuriã, mundi huius prudentia est, nemini autem malum pro malo reddere, Christianæ est æquanimitatis infantia.] Quibus sanctissimi Patris exhortationibus nihil addendum est, nisi vt Deum nostrum precemur, velit nobis beatam hanc innocentium martyrum atq; Euangelicam infantiam cælesti suo dono communicare. *Matth. 18.*

IN DOMINICA INFRA OCTAVAS NATIVITATIS.

Erant Ioseph & Maria mater Iesu mirantes super his quæ dicebantur de illo. **Lucæ 2.**

1 Res Christi esse mirabiles. VERBA sane Lucæ Euangelistæ sic
habent. [Et erāt pater eius & mater
eius mirantes super his quæ diceban
tur de illo.] Neque mouere quem-
quam debet, quod Ioseph ab Euan-
gelista pater Iesu vocetur, quo nomi
Sic Beda in Lucam. ne eum ipsa diuini arcani cōscia Vir
go mater appellat, eundem alloquēs
Luc. 2. filium: [Ecce pater tuus & ego dolētes quærebamus te.]
Cicero. Erat enim pater opinione hominum, quam vsus loquen-
di maxime obseruat. Siquidem est, vt ille dixit, loquen-
Luc. 3. dum vt plures. [Erat, ait Lucas, vt putabatur filius Io-
Aug. lib. 2. de consensu Euang. c. 1. seph.] Sanctus vero Augustinus etiam alteram causam
exposuit, quia non opinione sola sed quadam ex parte
veritatis quoque Ioseph filius esset Iesus, quippe qui Ma
riæ verissimus filius, coniugem eius iure patrē habebat,
multo melius quam si adoptione fuisset ascitus. Nam su-
perbus quidem Philippum verum patrem dedignabatur
Alexander, cælestem sibi originem mentiens: at humilis
Iesus, cum Deum verissimum naturalemque haberet pa-
trem, tamen se hominis filium vocitabat, & quod re de
matre tenebat, voce in matris sponsum referri non mole
stè ferebat. Admirabantur igitur parentes Iesu illa tam
Esai. 9. multa tam magna, quæ de puero audiebant. Quid non mi
Gen. 32. rarentur eum, cuius est nomen, Admirabilis: ipsumque
nomen

nomen mirabile multo amplius ac varius, quam eius Angeli, qui à luctatore Iacob nomen postulatus (vt nonnulli codices habent) respondit esse mirabile. Ipsi Angeli cælestesq; omnes virtutes illius semper maiestatem & gloriam admirantur, neque vnquam canere cessant, [Quis similis tui Domine: magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis & faciens mirabilia.] Huius etiā in terra viri sancti celsitudinem intuentur attoniti, vixque narrātibus haberi fidem præ magnitudine prædicant, vt Isaias acclamet: [Domine quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est?] Oseas vero etiam pauorem quendam plenum gaudij annuntiat. [Et pauebūt, inquit, ad Dominum & ad bonum eius in nouissimo dierum.] Habent enim res magnæ, vt cognitione animū nō impleant solum, sed etiam excellant: ex quo admiratio illa & stupor efficitur, quasi animus se rei tantæ imparem sentiens succumbat, quale illud est Danielis, [Et stupebā ad visionem.] Moses quoque dixit, [Pauete sanctuarium Domini.] Quare inter gradus contemplationis Admiratio, quæ est quædam animi ad illa quæ intuetur tam alta suspensio ab Ricardo in eo libro qui Beniamin maior inscribitur, non infimus esse perhibetur.

Deut. 32.

Esai. 53.

Oseæ 3.

Dan. 8.

Leuit. 26.

Ricar. *de* S. *Victore in lib. de contēplatione.*

[Et benedixit illis Simeon.] Apostoli quidem sententia, [sine vlla cōtradictione quod minus est à meliore benedicitur.] Atqui non erat ignarus Simeon quales illi forent, quibus benedicebat. Nouerat Mariam eius esse matrem, quem ipse lucem gentium, ac mundi salutem prædicarat. Non ignorabat, Dei matrem ipsis Angelicis choris dignitate præcellere. Sed officio fungebatur suo, vel sacerdotali vel prophetico, certè ministri Dei, cui subesse summittiq; oportet personam omnem laicam, quantumcunque sanctitate gloriaque præstet. Neq; enim suo nomine sacerdos aut benedicit, aut imprecatur, aut iubet, sed Dei ipsius. Itaque cum initiatur sacris, audit ex Dei persona. Quicquid benedixeris, sit benedictum. Quāobrem etiam ipsis sacris atque diuinis muneribus, cum rem diuinam facimus, benedicimus, hostiæ inquam illi & ca-

2 *Erga Dei ministros reuerentia seruanda.*

Hebr. 7.

lici tremendo: propterea quod summi sacerdotis Christi locum tenemus, personamque gerimus. Quæ eo sunt à me commemorata, vt homines seculares discant, quantũ deferre sacerdotibus debeant: quamque sit honorificum, Dei se ministro summittere, quacunque nobilitate, dignitateve seculari floreant. Quocirca Gelasius Papa scribẽs ad Anastasiũ Imperatorem, vt in decretis sacris legimus, ita loquitur: [Duo sunt quippe Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur: autoritas sacra Põtificum, & regalis potestas. In quibus tanto grauius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus, hominum sunt in diuino reddituri examine, rationem.] Quo loco etiam beati Ambrosij testimonium recitat hoc: [Honor & sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari, si regum fulgori compares, & principũ diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem cõpares: quippe cum videas regum colla & principum summitti genibus sacerdotum, & osculata eorũ dextera orationibus eorum credãt se cõmuniri.] Hæc Ambrosius atque Gelasius. Quin etiam Sanctus Pater Franciscus sacerdotem se prius salutaturum asserebat quam Angelum, si vtrumque obuium habere contigisset. Iure igitur beatus Martinus inter epulas poculum presbytero suo propinandum ante putabat, quam Imperatori: qua dignitatis sacræ existimatione Imperator ipse minime offensus est, sacrati pectoris vim potius collaudauit. Neque inferiora Theodosius Cæsar de Ambrosio. Exemplo ergo Mariæ ministros Dei nobis præpositos colere, ac venerari discamus.

Distin. 96. c. duo sunt.

Ambr. de dignitate sacerdotum. c. 2.

Bonauen. in vita S. Francisci.

Seuerus Sulpitius.

Ruffinus.

3 *Christus petra salutaris pijs, impijs offensionis petra.*

[Ecce positus est hic in ruinam & in resurrectionẽ multorum in Israel: & in signum cui contradicetur.] Venit profecto filius Dei in mundũ, vt saluos faceret homines, non vt damnaret: sed plerique diuino beneficio abutuntur, & pro nequitia sua, bonum vertunt in malum: lucis copia qua illustrari oportebat, amplius caligant atq; cæcutiunt. Neq; enim Solem vituperare potes, quod infirma acies, eius splendore perstricta, vehemẽtius obscuretur.

tur. Cuius rei quam Simeon denuntiat, Esaias perspicuũ vaticinium scripsit: [Et erit, inquit, vobis in sanctificationem: in lapidem autem offensionis, & in petram scandali duabus domibus Israel, in laqueum & in ruinam habitãtibus Hierusalẽ. Et offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur. Quod testimonium recitans Petrus scripsit, [Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis & petra scandali, his qui offendunt verbo, nec credunt, in quo & positi sunt.] Ergo petra cum Christus sit, fidelibus & modestis, sit tanquam herinaceis petra refugij, sit lapis angularis pacem amantibus, ædificium cæleste connectens, sit sitientibus spiritualis petra, ex qua profluunt largissimæ ad potandum aquæ: quod si in eam petram impingunt cæci aut ebrij, si caput insani allidunt atq; cõminuunt, quid habet criminis petra, quã stultissime accusas? Omnino nobis pertimescendum est, fratres, ne dona cælestia ad perniciem nobis vertamus. Sumus Dei dono Christiani, sumus fideles, plerique etiã ministri Dei, sacerdotes, legis diuinæ interpretes: at his tantis bonis si abutimur, grauior multo nobis impendet vindicta: malo nostro ne sapiamus, tempestiuè prouidendũ est. Quam multis in ruinam fuit, qui esse in salutem debuit, status altior atque sacratior? quam multi scientia & gradu eminentes, quod alios docebant, negligentes in se, infinitum barathrum inuenerunt.

Esai. 8. *1. Pet. 2.* *Psal. 103.* *Ephes. 2.* *1. Cor. 10.*

Signum autem fuisse Christum, cui mundus pene omnis contradixit, indicat ipsa crux, cui appẽsus est. Sic beatus Amphilochius hæc Simeonis verba interpretatur: [Contradictionis, inquit, signum crucem vocat: qua permulti cum illũ in crucem agerẽt, multis modis Iesu Christo aduersati sunt.] Quã rem ostendit ex perfidia Iudęorum, ex sæuitia Romanorum, ex desertione suorũ, & fuga & negatione Apostolorũ. De quo signo crucis tot cõtradictionib⁹ appetito ipse voce Hieremiæ canit: Posuit me sibi quasi signũ ad sagittã: misit in renibus meis filias

4 *Quo pacto Christus sit positus in signum.*

S. Amphilochius in oratione de occursu Dñi. *Thren. 3.*

pharetræ suæ.] Deo enim Patre permittente, ac peccatorum nostrorũ tanquam crudeli agmine vrgente, tot Christus confixus sagittis est, vt numerari non possint. [Tota
Psal. 139. die, inquit, constituebãt prælia.] Ac rursus: [Sagittæ Domine in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritũ meũ.] Quis contumelias illius, quis probra, & maledicta enumeret? quis alapas & colaphos? & quis plagas acerbas? quis
Heb. 12. recenseat cæteras iniurias omnes? [Qui talẽ, inquit Paulus sustinuit à peccatoribus contradictionem aduersus semetipsum.] En quo pacto huic sit signo contradictum, vita eius omnibus modis afflicta. Iam doctrina eiusdem Ie-
Actor. 28. su Christi quas perpessa sit pugnas, quis dicere possit? Nã de secta hac (aiebant illi) notum est nobis quia vbique ei contradicitur. Neque contradicunt homines solum perfidia, & hæresi, & paganismo: contradicunt etiam vita, moribus: contradicunt superbi, incestuosi, auari, sacrilegi, immites, Christianum nomen barbara sæpe fœditate de-
Bernar. ser. 2. super Cantica. formantes. Hunc locum Bernardus scitè tractat his verbis: [Felix ex omnibus Simeon: is desiderij signum, & vidit & gauisus est, in pace dimittitur, ante pronuntians Iesum natum esse in signum, cui contradicendum erat: omnino ita fuit, contradictum est exorto signo pacis, sed ab ijs, qui oderunt pacem. Nam pax hominibus bonæ volũtatis: maleuolis autem lapis offensionis & petra scandali. Ad pastores ait Angelus, hoc vobis signum: vobis humilibus, vobis obedientibus, vobis non alta sapientibus, vobis vigilantibus, & in lege Dei meditantibus die ac nocte. Cuius rei signum? Indulgentiæ, gratiæ, pacis, & pacis cuius nõ erit finis. Ita Bernardus.] Itaq; alijs signum terribile in mortem, alijs signum hoc est salutare, diuinum,
Cant. 8. quod fronti, quod pectori, quod cordi ipsi imprimunt &
Ezech. 9. insculpunt. [Pone me, inquit, vt signaculũ super cor tuũ, vt signaculum super brachium tuum.] Itemq; Ezechiel: [Signa Thau (quę est crucis figura. Si Hieronymo & Amphilochio credimus) supra frõtes virorum dolentium &
Esai. 11. gemẽtium.] Denique Esaias cum alias dixisset: [Qui stat in signum populorum: ipsum gentes deprecabuntur:] in fine

fine prophetiæ dicit,[Et ponam in eis signum,& mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes.] Nimirum hoc vnico signo salus constat,eoque qui præditi sint,salutem etiam cæterorum eos curare ac perficere diuini consilij est. *Esai.66.*

5 *Qualis Virginis matris dolor extiterit ob necem Christi.*

[Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.]Ad diem illam passionis & mortis Christi Patres omnes sententiã eam referunt,sed non vno modo.Ambrosius quidem sermonem Dei gladium interpretatur, cuius acies mentem Mariæ peruaserit,quod mysteriũ cæleste profunda prudentia intellexerit.Quę interpretatio magis est pro Virginis laude veneranda , quam instituto idonea putanda. Origenes non digne de matre Dei sentiens,dubitationis passam esse in passione Christi discrimen interpretatur. Quem nonnulli Græci Patres sequi videntur. At longe absit talis suspicio à mente catholica , vt peccati næuũ in Virgine vel minimum ponat.Augustinus stuporẽ quendam filio tam indigna patiente matris animum non fregisse quidem,sed perstrinxisse vult , cum horrẽda crucis ignominia sæuissimoq; cruciatu filij Dei maiestatem afflictam videret.Neque dubitasse propriè Mariam aut fide nutasse sentit Augustinus , qui eam omni peccato vel minimo liberam docet: sed vult magnitudine indignitatis perterrefactam fuisse atque perculsam : quod ita mihi sane probatur,vt non credam tamen id à Simeone significatum cum verbo Græco, pro quo interpres noster vertit,pertransibit,non præteritionem,quod Augustinus videtur accipere,sed penetrationem ac persuasionem intimam intelligere necesse sit.Planius igitur Beda cõmentatur & rectius.Mariæ viscera acutissimi doloris gladio transuerberata Christo Iesu moriente:est enim ea phrasis Scripturæ , vt Psalmus de Ioseph Patriarcha loquens satis indicat.[Ferrum pertransijt animam eius,] quemadmodum Augustinus ipse interpretatur. Quæ vero fuerit doloris vis,quæ illa acerbitas , cum amantissima ac sanctissima Mater intueretur in suum eundemq; Dei vnicũ filium extrema omnia indignissime crudelissimeq; perpessum,dicendo nulla lingua assequi posit, sed ne cogi-

Ambros. in Lucam.
Orig.homil. 19.in Luc.
Aug. lib. de quæst. noui & vet. test. q.73.
Beda lib. 1. in Luc. tuius sentẽtiã imo verba Thomas in catena recitat ex Orig.
Psal.56.
Aug. epist. 59.

tando

tando quidem, mens capere queat. Vere enim nō minus quam pie beatiſsimam Virginem alloquens ſcripſit Sanctus Anſelmus: [Quicquid crudelitatis inflictum eſt corporibus martyrū, leue fuit aut potius nihil, cōparatione tuæ paſsionis, quæ nimirū ſua immēſitate transfixit cuncta penetralia tua.] Idemq; mox. [Cætera ſilentio premo, penitus ignorās, vbi, vnde aliquid dicendū aſſumam, ex quo luctus tui modū ô pudiciſsima Virgo alicui proponere queā.] Merito Anſelmus tacere ſatius ducit, quā de tāta re tenuiter dicere, cū dici pro dignitate nō poſsit. Si enim pictor laudari is ſolet, qui Agemmenonis faciē, cū filia Iphigenia cæderetur, velandā putauit, quod penicillo doloris magnitudinē exprimere ſe poſſe diffideret, quanto nos Mariæ dolorē immenſum in Ieſu morte ſilentio potius venerabimur, quam verbis longe inferioribus deformabimus? Non enim inepte ea ipſa de ſe quærere videri poteſt. [Videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus: quia vindemiauit me Dn̄s, vt locutus eſt in die furoris ſui.] Necnō illud. [Poſuit me deſolatā, tota die mœrore confectā.] Cur autem Simeon matris animū tam diro nuntio tanto ante perculerit, cū ſolenne ſit ciuileq; habeatur, vt fœminas, matres præſertim, celetur domeſticus luctus, ac nō niſi neceſsitate vixq; promatur, nimirū huius lectiſsimæ fœminæ Spiritus ſanctus voluit teſtatā eſſe virtutē, omni virili robore maiorē: quæ vt occūbenti filio iuxta crucem aſtitit erecta & animo & vultu patientem ſpectans, ſic per ætatem omnem ſocia & comes mortis crucisque eius fuit, nullam ab eo mucrone, quē Simeon prædixerat horam vacans. Nam vt Chriſtus ab ipſo primo in hunc mundum introitu homo factus, ſacrificium crucis & vidit & ſuſcepit, & obtulit patri, nullaque vitæ eius pars vacua à crucis dolore fuit, ita beatiſsima quoq; Chriſti mater, paſsionis eius conſors & particeps, præ omnibus alijs in eadem cruce vniuerſam ætatem egit.

Anſelm. de excellentijs Virgin. Mariæ. c. 5.

Thren. 1.

Ibidem.

6 Crucem Christi arcana mentis prodere.

[Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.] Nihil perinde valet ad merita ponderanda, nihil ad occulta conſilia exploranda, nihil ad cuiuſque mentem depromendam,

mendam, atq; crux Christi. Hic vnicus lapis est lydius, quo quid sit aurũ, quid aurum mentiatur, explores: quid quodq́; valeat, quamq́; sit purũ probatumq́; aurũ, agnoscas. [In igne, ait Sapiẽs, probatur aurũ & argẽtũ, & viri receptibiles probãtur in camino humiliationis.] Et verè pendente Christo in cruce, cogitationes multorũ patefactæ sunt, & quid quisq; gereret animi & amoris in eũ. Iudas quidem proditor etiã in cœna adest, inde iam ad sua cœnatus discedit: discipuli vsq; ad hortum comitantur Iesum: eo cõprehenso diffugiunt: Petrus in atrio Pontificis circumsessum, Iesum oppressumq́; cernens, negat: mulieres piæ ad patibulum duci videntes sequũtur & lamẽtantur: sed tamẽ è lõginquo, cum crucifigeretur stetisse hæc spectantes, Euangelia produnt. At tu Maria dulcissima singulari virtute, vi amoris insuperabili iuxta crucem stetisse describeris, tecum aliæ, tecũ discipulus etiam iuxta crucem: sine te nullus. [Vt reuelẽtur ex multis cordibus cogitationes.] Maiorum odia, & inuidiæ, & impietas, & profunda nequitia: minorũ vulgariũq́; Iudæorũ vilitas, incõstãtia, leuitas tũc apparuit: iudicis iniqui peruersitas, & placendi Cæsari nõ Deo animus, militũ Romanorũ feritas & sæuitia, quorũdã piorũ non bene tecta vsque eo pietas & religio, vt Nicodemi & Ioseph tunc maxime emicuit. Postremo quid quisque sit, quid amicitiæ gerat, nullo melius indicio patefiat, quam oblata occasione patiẽdi. [Si possides amicũ, ait, in tentatione posside illũ.] Et Tobiæ Angelus dixit: [Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.] Hinc tentationi etiã vocabulum factum est, quod afflictio nimirum animum exploret atque indicet, qualis ipsa re sit.

Eccles. 2.

Luc. 23.

Ioan. 19.

Eccles. 6.

Tob. 12.

[Et erat vidua Anna, & cætera.] Viduitatis insigne documentum Anna proponitur: cuius virtutes recensentur, quòd casta fuerit, quòd assidua templo & precibus, ꝙ ieiuniis corpus macerarit: ꝙ de Dei salutari locuta sit multis. Præmia quoque diuina narrantur, quod Prophetiæ dono illustris, quod Christũ oculis cernere digna habita, quod illius mysteria laudesq; prædicare cõcessũ.

7 *Viduæ sanctæ mores.*

[Iuste,

Orig. homil. 19. in Luc. [Iuste, ait, Origenes, sancta mulier spiritum prophetandi meruit accipere, quia longa castitate, longisq; ieiunijs ad hoc culmen ascēderat.] Quæ Annæ merita & præmia si singula persequēda oratione forent, dies esset exiguus. Illud admonitos vos velim, castitati pietatem adiunctā, orationem ieiunijs cumulatam: quæ habent inter se mirabilem nexum, vimque efficacem. Ita Raphael Angelus distinxit, *Tob. 12.* [Bona est oratio cum ieiunijs.] Ita Paulus: [Vt vitam agamus in omni pietate & castitate.] *1. Tim. 2.* [Quæ vero in delitijs est vidua, viuens mortua est.] *1. Tim. 5.* Iudith nobilissimā viduam domi inclusam, diu orantem, cilicio accinctam, *Iudith 8. 9.* ieiunijs frequentem, diuinæ literæ produnt. *1. Tim. 5.* Quæ vero discunt circuire domos, otiosæ, verbosæ, curiose loquentes quæ non oportet, has Apostolus viduas aspernatur, quæ libertati & libidini prætexunt, quem religioni & modestiæ statum viduitatis oportebat consecratū. Hæc certe vidua Euangelica tam frequens Dei templo aderat, vt ibi dies noctesq; ageret. Nullam aliam nisi aut domum suam, aut Dei domum nouerat. Felix quæ potuit oculis spectare salutem mundi, & cum sacerdotes & Scribæ tacerent, fœmina Christum cunctis mortalibus annuntiabat.

Nos quoque à pastoribus, à Magis, ab his bonis senibus eruditi, Christum quæramus, Christum adoremus, Christū amplectamur, atque in perpetuum laudemus.

Amen.

I N

IN DIE CIRCVNCISIONIS, CONCIO PRIMA.

De initio primi Anni.

Postquam consummati sunt dies octo, vt circunciderctur puer, vocatum est nomen eius Iesus. Luc. 2.

QVOD felix faustumque sit, principium anni auspicamur hodie, nouũ hodie annum inimus, Kalendas Ianuarias tenemus, quas nequaquam Iunoni, vt veteres, sed Virgini Deiparæ consecratas volumus, filij eius Iesu Christi nouo & sanguine & nomine dedicatas. Hic dies primus est mensis, mensis ipse Ianuarius veteri instituto Romano, primus anni totius. Ita primus Ianuarij dies hodiernus, anni ineuntis exordium. Nam Ianuarium propterea dictum Hieronymus non semel scribit, quod sit anni ianua. Quē Iano Deo Romana superstitio olim sacrauit, quippe cui initia rerum, vt Augustinus in libris suis de ciuitate Dei refert, antiquitas curæ esse sentiret. Quanquã Romanæ vrbis conditor Romulus (si Macrobio Plutarchoque credendum est) primum anni mensem Martium constituerat, non Ianuarium, homo scilicet plus armorum quam literarum peritus, decem tantummodo mensibus annum circunscripserat, magno temporis errore, graui solaris circuitus ignorantia. Quem errorem non difficilem deprehensu correxit sane successor Imperij Numa Pompilius,

1 *Primum diem Ianuarij* Romanis *olim, nunc Romanæ Ecclesiæ principium anni.*

Hieron. lib. 9. in Ezech. c. 29. & lib. 2. in Zach. cap. 8.

Aug. lib. 7. de ciuit. c. 7.

Macrob. li. 1. *Saturn. c. 9. & 13.*

Plutarch. in probl. c. 18.

pilius, additis mensibus omnino duobus Ianuario & Februario, atque in Ianuarium à Martio principio anni reuocato, tametsi pleriq; menses prisca ratione numerētur, vt Quintilis, Sextilis, September, October, Nouember, ac deniq; December, quos liquet nomina esse sortitos numerorum primo Martio respondentium. Sed nominibus relictis, re mutata, principium anni ex alio mense auspicatum. Atq; vt sciatis Ecclesiam Christi, vt leges plerasque humanas ex Imperio Romano sumpsit, in quod imperiū magno numinis diuini consilio Euangelij prima promulgatio incidit, atq; inde coaluit, ita etiā anni fastos, atque mensiū anniq; rationes non immerito secutam ab initio, atq; hodiernū vsq; in tempus semper cōseruasse, exponā breuiter, cur Hebræi quos Romulus secutus est, Martio exordiū anni asignarint, cur Romani Ianuario potius tribuendū existimarint. Etenim populo Israelitico primū fuisse Martium præter autores plurimos, testatur Scri-

Exod. 12. pturæ autoritas, cum ita edixerit Deus. [Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni.] Ea certe ratione, quod is mensis ex Aegyptia seruitute eripuerit filios Israel, & in libertatem optatam, ac fortunatæ terræ diuinitus promissæ in spē primus induxerit, tanquam boni principium ritu sempiterno colendū. Cuius rei volunt nonnulli naturæ consentaneam fuisse etiā causam: Solis cursum ab æquinoctio Martio inchoasse, in Arietis signo Solem à Deo primum fabricatum aut positum. Itaq; illud esse verisimū anni initium, vnde Sol primum moueri cœperit, cuius circuitu annus efficitur. Attamen Romani ex solstitio potius brumali annum auspicandū rati, eum primū fecere mensem, atq; id initiū anni sanxere, ex quo primum Sol summopere disitus ad nos accedere incipit. Quam sanè rationem Ouidius in suis Fa-

Ouid. in 1. Fastorum. stis & breui & eleganti disticho exposuit: [Bruma noui prima est, veterisq; nouisima Solis: Principium capiunt Phœbus & annus idem.] Quod si quis refellendum id putet, quod solstitium non in Ianuarij primum diem, sed in Decembris vigesimum primum incidat. Itaque dies, non

hodie

hodie sed decem ante dies, crescere incipiat: nos facile respondemus, solstitium quidem brumale olim, vt Plutarchus etiam attestatur sub initium Ianuarij venisse, quo tẽpore Numa Fastos Romanos constituit, sed non bene deprehensa ratione circuitus anni, paulatim magnum discrimen inductum: quod quidẽ intercalaribus diebus anti qui reformandum putarint, Iulius vero Cæsar bissexto quadriennali constituto quam potuit accuratissime correxerit: ac nihilominus propter minutias quasdam à peritis Astrologis deprehensas annui temporis ratio nõ constabat ita præcise, quin procedente tempore, anni initiũ à solstitio recederet. Ita effectũ est, vt ætate D. Augustini dies natalis Dñi haberetur solstitialis. Atq; ex eo crescere inciperent dies, quemadmodũ Augustinus ipse pluribus concionibus admonet. Et Leo Papa primus eiusdem fere coætaneus, idem testatur, in eos sermone quodã inuectus, qui diem natalem Domini pro eo celebrandũ dictitarent, quod soli esset sacratus, tanquam ex eo ad nos reuertẽti ex altero Tropico. Nostra denique ætate Gregorius Pontifex Maximus, decẽ diebus ablatis, ex vndecima die Decẽbris in vigesimãprimã solstitium reduxit, atq; ne in posterũ antiquus error irreperet, certis legibus cauit. Quæ eo à me pluribus cõmemorata sunt loco fortasse alieniore, vt Ecclesiæ Romanæ ritum ac ceremonias pro veteris Imperij Romani more institutas non esse à ratione alienas ostẽderem, quod annum auspicetur hisce Kalendis Ianuarijs: quas antiquitas Gentilis lætissimas ac festiuissimas, quas etiam Christiana religio longe meliore causa & ratione sacratas felicesque habet.

Plutarchus probl. 18.

Aug. serm. 18. de Natiuit. qui est 22. de tempore, sic, conceptus est Christus æquinoctio verno: natus est solstitio hiberno. Idẽ dicit serm. 12. de Natiuit.

Leo Papa in serm. 2. de Natiu.

Fuit quidẽ hic dies insignis ipsumq; noui anni initium Romanis maxime celebre: quod eo die Cõsules designati primo Reip. imperiũ capesserẽt, cum purpura & fascibus noui Magistratus procederent in publicũ, in senatu religiose cõsulatus munus obirẽt: Id Ouidius canit: [Iãq; noui præeunt fasces, noua purpura fulget: & noua cõspicuũ pondera sentit ebur.] Hoc eodem die Iano Deo sacra fiebant solennia, sacrificijs litabatur opimis, dona offere-

2 *Quo pacto error gentilicus coluerit Kalẽdas Ianuar. quo pacto veritas Christiana nunc colat.*

Ouid. 1. de Fastis.

offerebantur propria, quæ dulcedinem præ se ferrent insignem, vt cuius numine initia rerum secundari crederēt, annum sibi procedere felicem vitamq; agi dulcem tribueret: & præteriti quidem anni tanquam finem respicientem, ac sequentis initium simul aspectantem Ianum suum bifrontem siue biformem pingebant, claues vna manu, altera baculum tenentem, id Ianitori opportunum rati, quem esse Ianum cæli foribus præfectum prædicabant. Est vero Ianitoris, vt tam introeuntes quam exeuntes videat, atque vtrinque ianuam obseruet, quod nisi geminata facie fieri apte non posse dicebant. Vnde illud apud eundem Poetam Ianus ipse de se, [Ianitor, egressus, introitusque videt, & mihi ne flexu ceruicis tempora perdam, Cernere non moto corpore bina licet.] Acute flexu crebro ceruicis ad perspiciendum tempora perdi ambiguè dictum, quod & mora fiat longior, & caput sæpe vertendo lassescat. Verum Iani biformis vt dicebam, aliam fuisse rationem sapientiores volunt. Macrobius anni noui principium simul præteriti spectare, Tullius non discrepat, prudentiæ esse rerum initia finesque simul intueri. Hominem prouidum ita inchoare noua, vt exitus præteritorum respiciat. Huic igitur suo Deo noui anni primordia dedicantes, felicem anni cursum sacrificijs, muneribus, ludis deprecabantur: quos adeo creuisse constat, vt Chrysologus in eum Christianorum quoq; abusum acriter iuuectus sit in oratione quadam huiusce diei. Nos vero vana hæc & falsa numina aspernati, diuinum verumq; numen hodie inuocamus: sacrificia offerimus multo augustiora, dona damus vberiora, quibus ab ipso Deo donati sumus: qui non est quidem Ianitor cæli, sed ipsa ianua. [Ego, inquit ipse, sum ostium.] Qui non clauem gestat Iani, sed clauem Dauidis. [Qui aperit & nemo claudit, claudit, & nemo aperit.] Qui non bifronte monstrum retro æquè vt ante spectat, sed à seculo in seculum respicit vno intuitu, neque est vlla creatura inuisibilis in conspectu illius. Hic nobis initium est, hic finis vitæ, salutis rerūq; omnium qui est Alpha & Omega. Huius ordinatione

Ouid. 1. Fastorum. — *Macrob. 1. Saturn. c. 9. & 13.* — *Cicer. li. 2. de natura Deorum.* — *Petrus Rauenas siue Chrysolog⁹ serm. 155.* — *Ioan. 10.* — *Apoc. 3.* — *Eccles. 39.* — *Hebr. 4.* — *Psal. 118.* — *Psal. 101.*

perse-

perseuerat dies, huius voluntate annus incipit, cuius anni deficiunt nũquam. Ab hoc impetrandũ vt bene inchoes, hic idem exorandus vt feliciter finias. Hic cum esset æternus, neque temporum leges pateretur temporum conditor, tamen tempori iam subiectus octo dierum infans hodie recensetur, vt octaua die annum placabilem demõstraret, æternitatis diem quæ est octaua dedicaret.

Atque Moysi sane præcepit Deus, cum primũ mensem numerari, in quo mense primo esset agni Paschalis sanguis fusus, atque eo sanguine seruitus Aegyptia in libertatem populi Dei commutata. Nostrum vero mensem atque annum melioris agni sanguis hodie dedicat: qui diaboli imperiũ soluit, & filios Dei è durissima peccati seruitute eripit, ac transfert in regnum vnigeniti filij Dei. Hic est enim verus agnus Dei, qui cruore suo diluit peccata mundi. Quare Iesus hodie vocatur, cum primum innoxium pro nobis sanguinẽ fundit. Nam vt Apostolus docet, [Iustificati sumus gratis per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ.] Quam redemptionem salutemque diuinam, huius sanguine Agni sibi partam, cælestes quoque ciues ea recognoscunt & confitentur, cum voce concordi canunt: [Redemisti nos Domine in sanguine tuo ex omni tribu & natione & lingua: & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes: & regnabimus super terram.] Videte quantum intersit perpetuæ atque atrocissimæ seruituti regnum & gloriosum & sempiternum. Hoc huius agni sanguine cõparatum illi beati proceres gratulantur. Id Zacharias Propheta præclarè testatus est: [Tu autem in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.] Patrum animas sine dubio intelligens ex inferni carcere eductas, quẽ lacum sine aqua vocat, subterraneorum ergastulorũ similitudine, in quibus vincti criminosi teneri solent. Eo igitur sanguine annus dedicatus fidelibus: neq; Ecclesia Christi iuuenci optimi sanguine, vt olim erat in more Romanis,

3 Initium anni sanguine Dei primum effuso dedicatum.

Rom. 3.

Apoc. 5.

Zachar. 9.

nouum consecrat annum, sed purissimo diuini agni cruore: neque mensem, vt Hebræi, primum esse eum vult, quo immolato agno ex Aegypto migrat, sed eum potius mensem primum numerat, in quo mense primus sanguis Christi terram tingens, homines transfert in cælū. Ac meritò profectò possumus tam faustis initijs annum auspicati, felicitatem prouentumq; vberē expectare, atq; eū adesse annū existimare, quē Deo summo & maximo gratū acceptumque Isaias ominatur. [Vt mederer, inquit, contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiā, & clausis apertionem, vt prædicarem annum placabilem Dño, & diem vltionis Deo nostro, vt consolarer omnes lugētes.] Hæc quidem Christus profitetur ac præstat: qui percussus hodie medetur, vocatus Iesus, promulgat salutem & libertatem, in se vulnus excipiens, peccati pœnam exsoluit, Deumq; placat, atque tali & sanguine fuso & nomine assumpto, tristitiam omnem depellit, spem optimā facit, annum denique faustum fortunatumque pronuntiat. Nā quæ possint lætiora felicioraque anni exordia cogitari, quam quæ vulnerati vagientisque paruuli pulcherrimi, & lachrymis & sanguine dedicantur, & vero diuino ac salutari Iesu nomine illustrantur?

Esai. 61.

4 At dura nimium, atque aspera ea conditio videri potest, vt tenellus infans cogatur tantum subire dolorem eiulatu vt multo testetur vulneris inflicti vim sæuam, ac sanguine innoxio terram imbuat. [Postquam consummati, inquit, sunt dies octo.] Breuis sanè mora, pusillum interuallum. Nam de cæteris etiā paruulis, quibus subest origo peccati, plerique rigidum ac minime Dei benignitate dignum circuncisionis præceptum accusabant, quod Deo, vt Cyprianus scribit, minime asserent conuenire, vt Saluatoris benignitas plagis infantium delectetur, & immeritos, in ipso vitæ initio, periculo mortis addici. Quid igitur de eo sentire æquum est, qui neque proprio neq; originali peccato teneretur? Nonne melius fuisset atq; æquius, si sanguis fundendus erat, ætatem maturiorem expectare? Ita ne infans tener & bellus, statim

Summi amoris Christi in homines, statim pro ijs sanguinem fundere.

Cypr. in ser. de Circunc.

feriendus

feriendus est? Deo vix humanæ vitæ vsuram inchoanti, ferrum protinus obijciendũ? plaga crudelis puerulo tam cito inferenda? vix venis concretus sanguis è vestigio adimendus? Quid hoc Deus bone & benigne? Nempe quantus sit Christi in homines amor, quæ nostræ redemptionis cupido, declarat vehemẽter hoc facto. Vt enim ij qui merces aliquas pretiosas amant, neque vniuersam pecuniæ summã qua constant, soluere in promptu habẽt, partem aliquam illico assignant, ne transigi res cum alio emptore queat, soluturi postea opportune reliquã summã, ita mihi videtur Redemptor noster, studio ad hominem redimendum tam inflammato fuisse, vt cum primum licuit pretium expromere, & sanguinem fundere, nihil moræ interponi passus, prolixiorem atque vberiorem eiusdem sanguinis profusionem in tempora crucis mortisq; reseruans, Redemptor statim hominum appellari voluerit. Itaq; dies non plus octo moratus, & sanguinẽ diuinũ libentissime fudit, & nomen Iesu hominũ Saluator iucũdissime tulit. Nam quo arderet desiderio redemptionis nostræ perficiendæ, satis ipse declarat, [Baptismo habeo baptizari: & quomodo coarctor, vsque dum perficiatur?] *Luc.12.*
Itaque ex quo primum temporis puncto verbum æternum humano se corpore indutum in virginis aluo vidit, atq; salutis humanæ pretium sibi adesse perspexit, sanguinem nimirum ex virgine matre sumptum, tanquã in marsupio pecunia foret, statim idem illud pretium, idest eundem illum sanguinem pro nobis obtulit Patri: cum vero licuit idem pretium salutis nostræ repræsentare, ac cælo terraq; testibus opes suas ostendere ad homines redimendos, nõ putauit diutius sibi expectandum, quin primo illo tempore idest octauo die sanguine perfunderet terrã. Eã Christi Iesu in salutem hominum propensissimã voluntatem, atq; illud ardens desideriũ quo ab initio protinus carnis assumptæ, se se obtulit hostiã pro nobis Deo, cõmendat ac demonstrat Apostolus diuine ad Hebræos scribens: [Impossibile est sanguine taurorum aut hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundũ dicit, *Heb.10.* *Psal.39.*

Hostiam & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi, holocaustomata & pro peccato nõ tibi placuerũt, tunc dixi, Ecce venio.] Hic illud mihi notate verbũ, Ingrediens mũdum, quo prima humanæ naturæ assumptæ, (quod etiam aduertit Anselmus) exordia indicãtur. Tum illud alterum, Ecce venio. Quale illud, ecce, sit, considerate quæ vis verbi, quanta illa & quam prompta & expedita ardensq; voluntas. [Deus meus volui, inquit, & legẽ tuam in medio cordis mei. In qua voluntate sanctificati nos sumus.] Sic sanè philosophatur Paulus. Cuius sentẽtiam Cyprianus huius diei oratione repetens ad hunc modum dicit: [Propter hoc cum iam fidei tempora propinquarent, imperata est circuncisio, & pars illa corporis in qua est voluptatum seminarium, & libidinis officina, iussa etiam in paruulis amputari, vt proprij primitias sanguinis, ei qui totum sanguinem suum oblaturus erat, offerrent, & communia singulorum sacrificia singulare præcederent holocaustum. Vbi vero Christus Dominus venit, de quo in capite libri scriptum erat, vt in morte sua patris voluntatem impleret, cessarunt sacrificia: nec iam truncationem præputij Euangelium imperauit, sed circũcisionem cordis, & omnem tam membrorum quam affectionum petulantiam gladio spiritus resecari immutabili decreto mandauit. Et tantæ dignitatis illa vna Redemptoris nostri fuit oblatio vt vna ad tollenda mundi peccata sufficeret.] Præclarè quidem Cyprianus vim & virtutem Christi oblationis exposuit: egregie quid vel antiqua circuncisione vel noua & Euangelica Christo rependamus explicuit. Summa enim voluntate patiendi pro nobis, ille sanguinem suum, & obtulit & fudit. Mirifica vis amoris Christi erga nos. Ferreus certè sit & lapideus qui ad hunc Christi ignem, non emolliatur: qui hãc Christi voluntatem non agnoscat, non amet, non suspiciat, nõ sibi gratuletur, non denique omnibus cælorum opibus anteponat. Ex cuius voluntatis ardore effectum est, vt infans Deus octauo statim die & plagam libens acceperit, & sanguinem alacriter fuderit.

Ansel. c. 10. ad Hebr.

Hebr. 10.

Cypr. serm. de Circũcis.

R 2 Neque

Neque vero Dei Patris in accipiendo sibi oblato pretio tardior aut remissior voluntas fuit, quam filij in soluendo. Itaque eam sanguinis sui oblationem à filio nuncupatam, re exhiberi Patris æterni maiestas concupiuit, diuini nimirum honoris & gloriæ summum fuit argumentum, pro offensa ab homine in Deum commissa, diuinus omnino sanguis profusus. Quam ob rem octauo die eam victimam sibi immolari voluit: quem terminum antiqua lege præfixerat. [Primogenitum, ait, filiorum tuorum dabis mihi. De bobus quoque & ouibus similiter facies. Septem diebus sit cum matre sua, octaua die reddes illum mihi.] Num iuuencos aut agnos Deus magnopere curabat? Certè non. Sed hunc cælestem agnum præuidebat, quem sibi reddi octauo die imperabat, vt soluere profecto inciperet, quod hominis nomine obnoxius erat. Septem dies sub vbere matris tantum permittitur. Iam inde quod suxerit lactis, cruore restituet, patri immolatus. Quam rem alia quoque lex habet: [Septem diebus erunt sub vbere matris suæ: octauo autem & deinceps offerri poterunt Domino.] O breue dierum spatium Virgini matri datum, ô nostræ salutis properatum remedium, pretium celeriter exactum. Quas tu beata Deipara lachrymas eo spectaculo profudisti? quos gemitus imis visceribus commotis edidisti, cum flueret sanguis teneri infantis, cum plaga accepta vagientem, pedesque ac manus totum contremiscētem videres? vt exclamare coacta sis quod Sephora illa apud Mosem: [Sponsus sanguinum mihi tu es.] Iam verò sacrificio eo peracto redditum tibi filium, quibus vocibus alloquereris? [Quid dilecte mi? quid dilecte votorum meorum?] Et ocellos quidem ac genas madentes pueri spectans, & in gremium tuum vltro confugientem, quemadmodum foueris, amplexataque sis, ac virgineam papillam gemibundo porrexeris, & spem nostram nutrieris, vt quod reliquum esset sanguinis pro nobis fundendum cruci reseruaretur, quis cogitare pro dignitate sit par? Tantus demū fuit Christo patiendi ardor, tanta patris æterni diuinæ

5 *Ad Dei gloriam pertinere maxime, Christū statim pretium nostræ salutis dedisse.*

Exod.22.

Leuit.22.

Exod.4.

Prou.31.

hostiæ cupido, denique tanta humani generis quæ rem eam vrgeret necessitas. [Nemo enim mundus à sorde, neque infans vnius diei super terram.] Ob quas res omnes Deus homo factus ab ipsa statim infantia, hominis purgare sordes maculasque eluere suo sanguine aggressus est. Quæ cum ita sint, anno iam ineunte pro tanta in nos Christi Iesu liberalitate & clementia, aliquid certè nos decet offerre, aliquo exordium anni munere dedicare. Ac Romani quidem hoc die Iano Deo præter victimæ immolatæ sanguinem, etiam mel & palmæ caricas, & stipem cui esset Iani figura indita, offerebant: nos vero hoc die Deo nostro rerum omnium principio verissimo, diuini agni sanguinem offerimus: melle omni, & caricis dulcius nomen Iesu hodie vocatum damus: effigiem deniq; atque imaginem animo insculptam nostri opificis fide pura ac religione syncera præbemus. Quibus tam faustis fortunatisq; initijs progressus pares, atque exitus dignos diuino annuente numine spectare sine dubio debemus.

Iob 14.

Vide Ouid. 1. de Fastis.

I N

IN EODEM DIE CIRCVNCISIONIS, CONCIO SECVNDA.

De mysterio Circuncisionis.

Postquam consummati sunt dies octo vt circunciderctur puer. Luc. 2.

1 Salutatio beatæ Virginis.

TRADVNT diuinę literæ pulchrā illam adamatamq; Rachelem, cū ex Mesopotamia vir eius Iacob reuerteretur cum vniuersa familia, partus doloribus oppressam in ea ipsa regione Bethleem, vbi Saluator est ortus, infanti recens nato ab ipsis quibus periclitabatur angustijs, nomen indidisse, eumq́, appellasse Benoni, hoc est filius doloris mei. Sed Patrem altiore consilio minime eam appellationem probasse, atque inmutata paululum voce, sensum penitus inuertisse, vt pro Benoni Beniamin potius diceretur, idest, Filius dextræ. [Cum parturiret, inquit, *Genes. 35.* Rachel ob difficultatem partus periclitari cœpit. Egrediente autem anima præ dolore, & imminente iam morte, vocauit nomen filij sui, Benoni, idest, filius doloris mei: pater verò appellauit eum Beniamin, id est, filius dextra.] Ac mihi quidem hodie videtur beatissima atque inter omnes fœminas speciosissima virgo Maria, cum circunciderctur Dn̄s, inter fusum sanguinē & vagitus infantis dulcissimi teneros, acremq; plagæ acceptæ dolorē, ipsa quoq; mater magnitudine calamitatis victa ac prope exanimata inclamare potuisse, Bononi, Filius

doloris mei: quem cum in diuersorio vili sæua hyemē ediderim, cogor iam vulneratum sanguinolentumque intueri. At matre hoc die vehementer afflicta & flente, Pater cælestis longe aliud de filio sentit, cuius animi & robur & alacritatem ad salutem hominum procurandum ipsique Deo gloriam tantam conciliandam, hodierni facti testimonio contemplans, nequaquam Bononi, sed Beniamin appellandum censet, nomine Iesu præclarissimo imposito. Neque enim non esse Beniamin potuit, qui non tam filius dextræ, quam dextra ipsa & brachium omnipotentis Dei fortissimum sit. Quippe cui dictum
Esai. 52. constet: [Consurge, consurge, induere fortitudine bra-
Esai. 53. chium Domini.] Et illud eiusdē Prophetæ: [Et brachiū
Ioan. 12. Domini cui reuelatū est?] quod de Saluatore dictū Ioannes testificatur. Neq; de brachio alio, neq; de dextra alia
Psal. 88. Dauid loquitur: [Tuum brachium cum potentia, firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua.] Igitur & circuncisionem Domini & nomen Iesu, fratres, hodie celebramus: ac licet mātri Virgini ex dolore circuncisi pueri nō exiguus dolor allatus sit, tamen gloria nominis eximij cum ipsa quoque mater dolorem suum valde temperauit, tum æternus Pater ciuesque omnes superni vehemēter exhilarati sunt. Nos vero in vtraque re mirabilē Dei in nos misericordiam agnoscere prædicareque oportet. Nunc vero de circuncisione, quoniam ea prior patrata est, quæ videbuntur opportuna dicamus, dicturi aliquando de Iesu nomine amplissimo.

2 Circuncisionem fuisse præcipuū legis veteris sacramentū.
Cypr. in ser. de Circunc.
Ioan. 7.

Ac primum fuisse constat circuncisionem, vt Cyprianus etiam confirmat, inter omnia populo Hebræo diuinitus tradita, siue sacramenta siue sacra præcipuam. Indicio est sabbathi obseruationem, quanquam summopere lege veteri commendatam, tamen circuncisionis ritui cedere solitam, si in eundem diem præceptum vtrunque coisset. Quod Saluator perspicuū fecit illis verbis: [Moyses dedit vobis circuncisionem, non quia ex Moyse est, sed ex Patribus: & in sabbatho circunciditis hominem.] Quibus verbis duplicē circuncisionis prærogatiuā assignat.

gnat. Vnam de qua erat sermo, quod sabbathum circuncisioni cedat: vt si in sabbathum octauus incidat dies, nō sit proroganda circuncisio, sed eo die ipso facienda quemadmodum etiam Epiphanius ostendit, tametsi violari sabbathi quies videatur. Alteram antiquitatis potioris, cū sabbati à Moyse facta sit obseruatio, circuncisio anterior fuerit, ab Abraham Patriarcha inducta. Quo iure cæteras omnes legales ceremonias facile superat. Quanta vero autoritate sit diuinitus imperata, quanta ab illo populo suscepta necessitate, demōstrant certe primæ institutionis verba diuina. [Hoc est, inquit, pactum meū, quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te: Circuncidetur ex vobis omne masculinum: & circuncidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me & vos. Infans octo dierū circūcidetur in vobis.] Et post pauca: [Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meū irritum fecit.] Quale autem id pactum sit, & cuius fœderis signum circuncisio Abrahæ Patri à Deo præcepta, Paulus Apostolus perspicuum facit, ita scribens: [Et signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præputio: vt sit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iustitiam: & sit pater circuncisionis, non ijs tantum, qui sunt ex circuncisione, sed & ijs, qui sectantur vestigia fidei, quę est in præputio patris nostri Abrahæ.] Quæ verba sub obscura hunc habent sensum, circuncisione quidē significatā fidē ac protestatam, quā habuit Abrahā antequam circunciderctur, per quam fidē etiā iustificatus est: Christi nimirum fidem ex ipsius semine venturi. Quā quidem fidem qui habet, germanus est filius Abrahæ, siue Iudæus sit circuncisus, siue Gentilis præputiatus. Per quā sane fidem Christi omnes iustificantur, fidem inquā non inanem & vacuā, sed viuā & operantem, id enim est sectari vestigia fidei Abrahæ, quemadmodum etiam beatus Iacobus Apostolus exposuit.

Epiphan. hæres. 30. prope finem.

Gen. 17.

Rom. 4.

Iacob. 2.

Ergo qui cupiat sacramentum circuncisionis probe intelligere, cognoscat necesse est, quæ fuerit Christo causa veniendi:

3 Circuncisionē inductam

ctā vt pecca veniendi: quid aduentu effecerit suo: quo pacto homines
tum origina illius aduentus fructum cõsequantur. Tria omnino, qui-
le designare bus mirificè totum illud mysterium explicatur. Causa
tur, vt fidē Christi aduentus peccatum fuit, vt idem Paulus conse-
Christi ex quente capite ostendit, vbi post multa de peccato Adæ
Abrahā pro per Christum ablato, etiam hæc: [Igitur sicut per vnius
fiteretur, vt delictum in omnes homines in condemnationem, sic &
concupiscen per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem
tiam refræ- vitæ.] Atque ea fuit ratio cur in genitali parte (quod Ma
naret. nichæi irridebant ac vituperabant) signum id circunci-
Rom. 5. sionis collocatum sit, quod peccatum Adæ in posteros
Aug. lib. 6. propagatione transfundatur. Quod plane originale pec-
cōtra Faust. catum ipso generationis instrumento testificãdum fuit,
c. 3. quemadmodum Augustinus sapienter disputat. [Nõ sine
Gen. 17. causa, inquit, data est circuncisio, & in eo membro iussa
Aug. tract. fieri, quoniam per illud membrum procreatur creatura
30. in Ioan. mortalium, & per vnum hominem mors, sicut per vnum
hominem resurrectio mortuorum: & per vnum hominē
peccatum intrãuit in mundum, & per peccatū mors. Ideo
quisq; cum præputio nascitur, quia omnis homo cū vitio
propaginis nascitur: & non mundat Deus nisi per cultel-
lum petrinum, id est, Dominum Iesum Christū. Cultellis
enim petrinis circuncidebant, & petræ nomine Christū
figurabant.] Hęc Augustinus qui contra Pelagianos etiā
docet ob eam causam delendo originali peccato etiā par
uulis circuncisionem adhibitam lege minitante. [Mascu-
lis cuius caro circuncisa non fuerit, delebitur anima eius
de populo suo.] Iā quia Christus sanguine suo (quod erat
secundum) peccatum debebat tollere, eratq; vnica spes sa
lutis humanæ, idque de progenie Abrahæ nasciturus erat
S. Tho. 3. p. promissus, conuenienter (vt Diuus Thomas etiā docet)
q. 70. ar. 3. loco generationis signum diuini fœderis inductum est.
ad primum. Idcirco enim præputium Abrahæ amputatum est, vt fi-
des Abrahæ eo signo declararetur, qui ex semine suo ven
turum Christum acceperat, ac fide incõcussa crediderat.
Rom. 4. Id enim Paulus sentit, cum dicit: [Signaculum iustitiæ
fidei quæ fuit in præputio patris nostri Abrahæ.] Iam
enim

enim longe ante circuncisionem imperatam, promissionem de Christo ex se venturo perceperat, Deo affirmante: [In te benedicentur vniuersæ cognationes terræ.] Et iterum: [Suspice cęlum, & numera stellas si potes. Sic erit semen tuum.] Post quæ adiungit Scriptura verba à Paulo tantopere celebrata: [Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.] Hanc fidem Christi ex semine Abrahæ, omnis posteritas illius circuncisione testata est signo loco generationis imposito. Postremo, ita Christi redemptionem homines consequuntur, si carnis concupiscentias amputent, & spiritu Christo conformes fiant. Sic enim Apostolus tradit, [Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.] Nullo vero loco vis concupiscentiæ vehementius viget, quam in sede libidinis: eamque ob rem ei maxime loco circuncisio adhibita lege est. Nam vt Bernardus ait: [Pio moderamine dispositio diuina prouidit, vt in ea potissimũ parte concupiscentia castigaretur, in qua vehementius eam sæuire constabat, & violentius malignari.] Quæ quidem circuncisio externa, veram ac perfectam circuncisionem concupiscentiæ carnalis lapideo cultro, idest, Christi verbo patrandam significauit, quemadmodũ idẽ Paulus interpretatur, cũ scribit: [Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto est circuncisio: sed qui in abscondito Iudæus est: & circuncisio cordis in spiritu non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.] Eam concupiscentiæ mortificationem circuncisione declaratam Cyprianus eleganti oratione persequitur. [Tenera, inquit, infantia huiusmodi erat imbuenda doctrina, & ante concupiscibiles motus, quos peccatum meruerat, miserabili pœnæ & ineuitabili vindictæ etiam in paruulis adhibenda erat seueritas: & antequam ebulliret sartago libidinum, prouisum est ventilabrum, quo refrigerari posset & extingui depopulatricis flammæ vagus ardor, & vniuersa perlustrãs incendiũ. Ideoq; dolor voluptati, & sanguini delectationis sanguis tormẽti opponebatur, vt in primis elemẽtis discerẽt paruuli semper

Gen. 12. *Gen. 15.* *Rom. 4.* *Galat. 5.* *Bern. serm. 2. de Circũcis.* *Rom. 2.* *Cyprian. in serm. de Circuncis.*

propriæ memores sectionis, contraria curare contrarijs, & ad cohibendos refrænandosque turpitudinum appetitus necessarium esse sale corrosorio carnis perfricare pruritus,& semper recrudescentes desiccare putredines. Ad hoc corpus suum mortificabat Apostolus, non tamen circuncidens illud seminarium membrum, sed totum se crucifigens,& omnibus extraordinarijs motibus opponens cauterium,vsque adeo corpus suum redigens in seruitutem,vt diceret:[Viuo autē iam non ego,viuit vero in me Christus.]Hactenus Cyprianus. Hanc spiritualem circūcisionem,quod ad libidinis compescendæ seueritatē pertinet,Euangelium castrationem nominat.[Sunt eunuchi qui propter regnum cælorum se castrauerunt.]

Matth. 19.

4 Quibus ex causis Christus circuncidi voluerit.

Ostensum credo satis est, circūcisionem magnis rationibus imperatam tribus præsertim illis,peccato originali testificando,remedio per Christi aduentum præmonstrando,cōcupiscentia carnis mortificāda.At si vera sunt hæc,circuncisio hodierna Christi non solū superuacanea sed pernitiosa etiā videri queat,quoniā quidem omnis ea ratio quę allata est,in Christū minime conuenit,ac proin de falsa,repugnansq; vero significatio facta fuerit:necesse est. Quid enim Christo cum originali peccato? Num vel se peccasse vel peccati hæredem profiteri debuit is, in quem peccatum cadere nullo modo potest? Fidē vero venturi Christi quî præferret,qui ipsemet esset?Regiam imaginē alij gestant: Regi ipsi nihil opus est Regis imagine. Nam concupiscentiam frænandam ac mortificandam quid opus fuit circuncisione indicare , ei , quem lex ista tenere aut attingere minime potuit? Attamen circuncisus est hodie Christus , ac diuino consilio circuncisus: Neque sine magno id mysterio peractum . Epiphanius eius rei rationes explicat complures, valde sapiēter,quibus ostendit fidem catholicam confirmari, hæreses multas refelli. Nempe Manichæi , Apollinaris , Valentini. [Et vt confirmaret , inquit , circuncisionem quam olim dederat,iuste inseruisse vsque ad suum aduentum.] Prætcrea se voluit primum ostendere ex genere Abrahæ

Epiphan. cōtra hæres. hæres. 30. Ebionitarū.

esse,

esse, cui fuisset illa de se facta promissio, in cuius fidem circuncisio adhibita est. [Quorum patres, ait Apostolus, ex quibus est Christus, qui est Deus benedictus in secula.] Quibus patribus conformatum præcipuo illo generis signo oportuit, ne Iudęi haberent, inquit Epiphanius, excusationem, & tanquam alienum reijcerent & exploderent. [Sic enim scandalizarentur, ait Bernardus, videntes eum non circuncidi, sicut hodie scandalizaretur Ecclesia, si videret paruulum non baptizari.] Deinde quò circuncisionem ipsam tolleret & baptismo mutaret, circuncidi ipse voluit, legem in se implens ac finiens, vt nos transferret in gratiam. Nam [lex quidem per Moysem data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est.] Subijt libenter Christus legis Mosaicæ onera, vt ijs nos oneribus leuaret. Quod Paulus præclarè disputat, [Misit, inquit, Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.] Quid autem id sit, & quo pacto elementis liberati sumus, quibus seruiebamus vt paruuli, litera iam in spiritum transeunte, alio loco explicat scribens ad Romanos. Neq; hoc est legem damnare. Lex enim spiritualis est, & per Christum impleta, abrogata figura & vmbra sublata, stabilita ac cõstituta veritas est. Id mihi Cyrillus egregiè philosophatur, simillimum videtur pictori qui delineatam effigiem coloribus suis inductis perficit. Neque enim is delere & tollere lineamenta posita rectè dicetur, quamuis illa mutentur neq; rudia maneant vt erant, sed potius perfici, ornari, impleri. Ad eundem modum simul Christus legem & impleuit & sustulit, simul abrogauit atque perfecit. Rectè proinde ab Augustino est dictum: [Dominus quidem suscepit circuncisionem ablaturus ipsam circuncisionem, suscepit vmbram, daturus lucem, suscepit figuram, impleturus veritatem.] Deniq; circuncidi voluit, vt nobis spiritualis perfectæ circuncisionis formam traderet. Quemadmodum idẽ gentium doctor demonstrat Colossensibus. [In quo (inquit, Christum antea dixerat) & circuncisi estis circuncisione

Bern. ser. 1. de Circunc.

Circũciditur tanquam verus Abrahæ filius.

S. Tho. 3. p. q. 37. art. 1.

Bern. ser. 4. de Circunc.

Ioan. 1.

Galat. 4.

Cyril. lib. 1. de adorat. & cultu in spiritu.

Aug. serm. 13. de temp.

Coloss. 2.

sione non manufacta in expoliatione corporis carnis in circuncisione Christi, consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitauit illum à mortuis. De qua re Augustinus sic: [Intellige tu circuncisionem, & esto circuncisio: intellige & esto. Intellectus bonus sed omnibus qui faciunt eum. Non vtiq; frustra octauo die iussus est infans circuncidi, nisi quia petra qua circũcidimur Christus erat. Cultellis enim petrinis circũcisus est populus. Petra autẽ erat Christus.] Hęc sane circũcisio spiritualis atque perfecta, inchoatur quidem à viris Euangelicis in hac vita mortali, sed plena perfectaque non obtinetur, nisi in Resurrectione vitæ immortalis, in qua omni concupiscentia relegata, atque vniuerso mortalitatis præputio amputato, corruptio transit in incorruptionem, mors in vitam, dedecus in gloriam, peccati lex in ipsam plenitudinem gratiæ: quod sane amplissimum gloriosæ circuncisionis mysterium mirificis laudibus sancti Patres celebrant, & in cælum tollunt. Atque ob eam rem populo Israelitico, cum iam esset in terram promissionis inferendus, secundam circuncisionem docent diuinitus imperatam, eamque non à Moyse, sed à Iesu duce celebratam. Qui Saluatoris nostri figurã & actu & nomine expresserit.

August. de verb. Apostol. ser. 15.

5 Quid significet octauus dies circuncisionis necessario deputatus.

Neque enim magno mysterio vacat, quod Christus octaua die est circuncisus, neque temere dies octaua præscripta diuino instituto circũcisioni fuit. [Infans, inquit, circuncidetur octauo die.] Quod præter naturalem conuenientiam, quòd septem primos dies animal imbecillũ admodum sit, & quauis mutatione grauiore periculum mortis adeat, vt Aristoteles, vt Physici etiam sentiũt. Ex quo fieri ille censet, vt nomen infantibus ante diẽ septimum non imponatur, quod vsque ad eum diem, vtrũ durare habeat, minime liqueat, nomen autẽ nisi rei mansurę non ponitur. Hac ergo excepta physica ratione, fuit sine dubio longe certior mysterij ratio, ne ante octauum diẽ infans circuncideretur. Idque ita obseruatum, vt etiam, periclitante paruulo originalis peccati remedium aliud, quære-

Gen. 17.

Aristot. de histor. anim. lib. 7. c. 12.

Plurimi infantes ante septimũ diẽ intereũt. Vn

quæreretur, per fidem nimirum aliquo signo declaratam, vt fœminæ etiam iustificabantur, & masculi ipsi ante circuncisionem inductam. Quod accidisse puero ex Bethsabe nato credimus, quem ideo non fleuisse mortuum Dauidem Ambrosius scripsit, quòd salutem esse consecutum non dubitaret. Ergo cum octaui diei præcisa obseruatio circuncisioni adhibita necessario fuerit, magnum aliquid octaua indicari censuit Spiritus sanctus. Id magno cōsensu Patres declarant vitæ beatæ significationem continere, quā Christus resurgens ex mortuis morte perempta, atq; omnibus mortalis vitæ miserijs amputatis hominibus attulit. Nam resurrectionem die octauo, qui est etiā propterea Dominicus appellatus, accidisse nemo nescit. Is dies quoniā exactis septē diebus hebdomadæ, quibus mundus est conditus & Dei requies acta, redit ad primū circulo quodam, ac iam est alterius principium hebdomadæ, propterea æternitatem, ac nouæ vitæ regenerationē ostendit. Cum sit ergo æternæ beatæq; vitæ symbolum quoddam octauus dies, in eo circuncidi oportuit Christū, qui erat spoliaturus carnē nostrā carnali omni concupiscentia & miseria, ipso præputio denotata. Ad eam rē prædicādam, & beatitudines prædicatæ funt octo, & primæ atque octauæ idem est præmium propositum, regnū cælorum: & Ecclesia etiam præcipuas solennitates octauā claudere solet; & pro octaua psalmi complures inscripti reperiuntur. Quin etiam Diuus Epiphanius ipsum nomē Iesus, Græcis literis explere docet numeros octingentos octoginta octo: quam rem Beda luculenter demōstrat pertinere ad Resurrectionis perfectionem, quæ ter repetito numero octauo significatur, declarandam.

de sit vt nomina septimo die imponantur tanquam saluti iā pueri magis credamus.

Ambros. in orat. funebri Valētiniani iunioris.

Iustinus in colloquio Trypho.

August. ser. 15. de verb. Apost.

Bern. ser. 3. de Circunc.

Cypria. ser. de Circunc.

Epiph. hær. 34. paulò ante medium.

Beda in 2. c. Lucæ.

Circunciso iam puero nomen Iesus, idest, Saluator imponitur. Nimirum non prius quam plagam accipiat, & sanguinem fundat, gloriosi nominis præconio potitur. Sic habebāt cum Patre æterno pacta conuenta: [Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semē longæuum.] Et rursus: [Pro eo quod laborauit anima eius, videbit & saturabitur; in scientia sua iustificabit ipse

6 Circuncisione opus ad salutis nomen adipiscendum.

Esai. 53.

iustus

iustus seruus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit.] Quod si Christo tanti constitit salus hominis, ipsi homini nonne aliquid erit pro salute sua agendum? Si ille vt Saluator sit atque dicatur, circunciditur, tu ne vt saluus sis, nihil perpetieris? Pulchrè Bernardus, [Ita ne sano opus est medicina, & non potius male habentibus? imo vero, ita ne eget medicamine, non æger sed medicus?] Nolite vos ipsos fallere fratres, si Christo tot & tanta tolerata sunt pro salute vestra, vobis nonnihil etiam tolerādum erit, vt salui sitis. Apostolum audite: [Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen cōpatimur, vt conglorificemur.] Consortium gloriæ non feret, qui consortem se passioni negauit. Recte prorsus Bernardus admonet: [Et nos fratres circuncidi necesse est, & sic nomen salutis accipere, circuncidi sane non litera sed spiritu & veritate, circuncidi non vno membro, sed toto corpore simul.] Circuncidat oportet carnis suæ superflua, resecet voluptates, vanitatibus renuntiet, fastum amputet, cupiditatē detruncet, ambitionem abscindat curiositatem adimat, gulæ oblectamenta detrahat, vestitu & cultu sit parco, omni denique actu moderatus sit, quicunque insigniri glorioso nomine cupit, vt saluus ipse Christi Saluatoris socius sit. Filij Israel non ante in terrā promissionis introducti sunt, quam præputia longo tempore inueterata amputarent, idque imperio Iesu ducis magni qui prius Auses, mox Iesus diuinitus appellatus est; significat autem vt Tertullianus docet imo patres omnes, Christum Iesum, qui mundauit sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum. Quam circuncisionem non carne sed spiritu Propheta prædicat, vt ijdē Patres admonent, cum ex Dei persona præcipit, [Circūcidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum.] Abraham quidem, vt Augustinus docte animaduertit, cùm nomine auctus est diuinitus, tunc iussus est circuncidi. Neque ipse solus sed vniuersa quoque familia eodem ritu & more circuncisa est. Patrem verissimū multarum gentium Christum agnoscere debemus, qui pater futuri

Bern. serm. 1. de Circuncis.

Rom. 8.

Bern. ser. 1. de Circunc.

Tertull. lib. aduersus Iudæos bene post mediū. Hieron. lib. 2. contra Iouin. August. lib. 16. de ciuit. c. 26. Gen. 17. Esai. 9.

futuri seculi nuncupatur: at eo nomine quo nullum est maius, à patre decoratus est, cum seipsum gladio & sacrificio obtulit. Nonne id præclarè demõstrat Apostolus? [Humiliauit semetipsum vsq; ad mortem, mortem autẽ crucis: Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen.] Sequatur ergo familia omnis magni Patriarchæ Abrahæ exemplum: & sinat se Christiana gens gladio spiritus circũcidi, vt sicut socij passionum sumus, sic & socij efficiamur consolationum per Christum Dominum nostrum. Amen.

Philip. 2.
2. Cor. 1.

IN EODEM DIE CIRCVNCISIONIS,

CONCIO TERTIA.

De nomine Iesu.

Vocatum est nomen eius Iesus. Lucæ 2.

QVOD nomen Dei, & quod nomen filij eius si nosti?] Id quærens Salomon declarat certè tantam esse eius rei altitudinem, vt eò pertingere humana scientia non possit. Est enim nominis propria vis, rei eius cuius est nomẽ, naturã indicare: ob eamq; causam Adamo omnia animãtia repræsentata Scriptura sacra narrat, [Vt videret quid vocaret ea,] idest, vt perspecta cuiusq; natura sapiẽter nomina imponeret. Est vero Dei natura & essentia ea, vt cogitationẽ omnẽ ingeniũq; humanũ lõgissime excellat. [Deus incõprehensibilis cogitatu] ait Hieremias. Facilius exiguus vrceꝰ capiat Oceanũ, quã mẽs nostra naturã illã. Olim cũ fortissimꝰ vir Iacob diu cũ Angelo lucta certasset,

1 *Dei nomen esse incomprehensibile.*
Prou. 30.
Gen. 2.
Hiere. 32.

nomenque Angeli ex eo quæsisset, responsum tulit eius-
Gen. 32. modi. [Cur quæris nomen meum?] quod esset nempe mi
rabile. Quod si audaciæ est, ne temeritatis dicam, eius
substantiæ velle scire nomen, quæ quanuis subtilis & in-
corporea, excelsaque est, tamen & condita est & finita,
certisque naturæ limitibus circunscripta, quo pacto non
sit maxime temerarius habendus, qui Dei, idest, illius om
nium effectricis incomprehensæque essentiæ nomen in-
Dionys. c. 1. *de diuin. nominibus.* quirat? Audi magnum Dionysium ea de re Theologicè
sane disserentem: [De hac igitur, inquit, supersubstantia-
li secretissimaque deitate neque dicere quicquam, neque
cogitare præsumendum est aliter, quam sacra nobis elo-
quia tradiderunt. Nanque eius (quicquid tandē ipsa est)
& scientia & intelligentia omnibus est inaccessa substan-
tijs, vtpote ab omnibus altissimis modis excepta. Deni-
que Theologos plures inuenias illam non modo vt inui-
sibilem incomprehensibilemque laudasse, verum & in-
scrutabilem inuestigabilemque dixisse, quasi nullum stet
vestigium eorum, qui ad eius secretissimam infinitatem
penetrarunt.] Et idem deinceps: [Arcanum quidem diui-
nitatis quod intellectum omnem substantiamque tran-
scendit; inscrutabilibus & sacris animi venerationibus,
ineffabilia casto honorantes silentio, ad eos quos ex san-
ctis literis haurimus, fulgores intendimur.] Hæc Diony
sius de diuinis nominibus scripturus præfatus est. Quod
si de huius viri sententia ipsum cælestem Cherubim vo-
latum, alasque pernicissimas atque celerrimas effugit vin
citque illius celsitudo substantiæ: cuius insaniæ fuerit sca
rabæum eo contendere velle? Quod nomen igitur filij
Dei, si nosti? Sed quod nos assequi nulla ratione potera-
mus, id Dei clementia & bonitas hodierno die singulari
beneficio præstitit, nomenque suum hominibus manife-
stum fecit. Nam quia diuina natura, nec comprehendi
nec nominari à nobis aptè poterat, humanā Deus assum-
psit nobis non solum notam, sed communem etiam ma-
ximeque tractabilem atque conspicuam. Itaque illam
maiestatem incomprehensibilem in exigui pueri angu-

S stias

stias inclusit; qui & corpore tenerrimo & ætate recenti dierum octo non solum oculis spectari, & sensu cognosci, verum possit etiam complexu facillimo astringi. In eum puerum intuens Esaias lætissimus canit, [Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius Admirabilis.] Nempe is, quem antea nec nosse, nec nominare licebat, pro sua magnitudine, simul atque paruulus effectus est, nomen accepit, licetque homini Deum vocare nomine proprio. Ac pueris sane nomina indi solent, quo & ipsi vocentur, & si quando vocentur agnoscant, vocantibusq; respondeant. Nunc igitur quoniam Deus puerulum se nobis præbet, & vocare possumus, cuius ante nomen (quod esset ineffabile) ignorabamus, & vocatus ipse de nomine respondebit: [Propter hoc, ait idem ipse, sciet populus meus nomen meum in illa die, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.] Iam se præsentem exhibuit, iam non per nuntios & descripto agit, vt quondam: sed ipse coram est, oculis mortalium adest, ob eamque rem nominis sui copiam populo suo se fecisse significat. *Esai.9.* *Esai.52.*

At res omnes nominari videmus ex eo, quod in ipsis præcipuum est, quodque plurimum eminet. Regi, quamuis dux quoque sit, si ducem non Regem appelles, iniuriam feceris: si Regem Hispaniæ, malis Siciliæ Regē aut Neapolis dicere, ineptus habearis necesse est. Neque Episcopum quisquam diaconum aut presbyterum vocat, neque Papam Episcopum: tametsi & Papa Episcopus, & Episcopus presbyter sit. Cur quæso? quod solenne vsitatumque sit de præcipuo rem nominare, titulum cuique ascribere maxime insignem. Id hodie contrario modo factum cernimus: Cum sint enim plurima eademque clarissima nomina Dei, & maxime illustres tituli, illū præferri cæteris intuemur, qui humilior obscuriorque sit. Quid enim ad illam maiestatem, vocari Saluatorem hominum? Nanque vt Epiphanius literis tradidit, [Iesus in Hebraica lingua curator appellatur, aut medicus & Saluator.] Medici igitur aut chirurgi officium exponere vi- *2 Nomen Iesu, idest, Saluatoris esse præclarißimum.* *Epiphan. hæres.29.*

detur id nomen, quod ægrotis salutem afferat, atq; amissam valetudinem recuperet, res quidem non mala sed tamen abiecta & humilis, neque ea maiestate digna. Nonne potius erat, antiquo nomine Exercituum Dominum appellare? aut omnipotentem, quemadmodum Prophetæ appellant? aut certe sublimi nomine Altissimum, vt David hunc eundem Dei filium vocat? Num hosce titulos atque hæc illustria nomina amisit, propterea quod factus est homo? Minime vero. [Et vocatum est nomē eius Iesus.] Et nomen & rem Euangelia tradunt. [Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suū.] Nempe id Saluatoris nomen nequaquam Apostolo Paulo videtur cæteris inferius aut obscurius, quin potius omni alio nomine excellentius atque sublimius. [Exaltauit, inquit, illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur.] Nam sicuti Bernardus præclarè scripsit, eo nomine ea omnia continentur nomina, quæ Propheta recenset: [Vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis.] Denique Iesus Saluator minime ab eo differt, quod idem Propheta futurum Christi nomen prædixit, Emanuel, hoc est, Nobiscum Deus. Est enim Iesus, Deus homo, hominum defensor, adiutor, atque seruator.

Psal.86. Matth.1. Philip.2. Bern. serm. 2. de Circūc. Esai.9. Esai.7.

3 *Maius & præstantius Deo fuisse saluare quam creare hominē.*

Quem plane titulū tanquā sibi summopere illustrem gloriosumq; Deus præ omnibus alijs elegit, in quo non modo bonitas sapientiaq; eius spectetur, sed ipsa potētia & maiestas summopere eluceat. Id vt se habet, cognoscere, nostra maxime refert. Etenim creandis quidem cælis, cælestibusq; spiritibus infinita prope multitudine, perfectioue naturæ eximia, terræ quoq; & animātiū, rerumq; aliarū omniū tam multiplici tam absoluta forma condenda, elucet satis Dei magnitudo & omnipotentia, quæ tot & tāta produxerit, nulla ope, nullo cuiusque auxilio aut opera. Sed vt auxilio nō est vsus operave cuiusquā, tamē neq; volēti & imperāti obstare potuit quicquā: impedimentū Creatori creatura nō fecit. At iustificando saluandoque

doq; homini, maiori opus est ope, fortiorque manus Dei rē perficit: quippe cū habeat resistentē sibi hominis volū tatē, peccato armatā, Deoq; infestā. Quā plane voluntatem repugnantē vincere, & nulla violētia inducta, liberri mā, potius in cōtrariū flectere, sibique subdere, id profecto summopere infinitā illius diuinæ maiestatis potētiā declarat, infinitæ bonitati sapientiæq; nō imparem. Disputat eximiè Augustinus, quā magnū Dei opus sit iustificatio impij his verbis: [Prorsus maius esse hoc dixerim (loquitur vero de iustificatione impij) quā est cælum & terra, & quæcunq; cernuntur in cælo & in terra. Et cælū enim & terra trāsibit, prædestinatorū autē idest eorum, quos præscit, salus & iustificatio permanebit. Sed & in cælis sedes, Dominationes, Potestates, Archangeli, Angeli, opera sunt Christi. Nūquid his operibus maiora facit, qui operāte in se Christo, cooperatur salutē æternā ac iustificationē suā? Nō hìc audeo præcipitare sentētiam. Intelligat qui potest, iudicet qui potest, vtrùm maius sit iustos creare, quā impios iustificare. Certè enim si æqualis est vtrūq; potētię, hoc maioris est misericordiæ.] Magnifice prorsus Augustinus opus iustificationis super cælos extulit. Illud autē attētius cōsiderādū est quod Scriptura diuina cum de creatione agitur, simpliciter dixisse sat habuit. [In principio creauit Deus cælū & terrā:] At cū de iustificatione sermo est, cum magna emphasi dicit: [Ego sum ego ipse sum, qui deleo iniquitates tuas ꝓpter me.] Ac certe quāta ea res sit, verbis paulò ante illis ostendit, [Seruire me fecisti in peccatis tuis, prębuisti mihi laborē in iniquitatibus tuis.] Terras, maria, cælos sine vllo labore cōdidit, imo vero per ludū & iocū, vt testatur Sapiētia de se, [Cū eo erā cuncta cōponens, & delectabar per singulos dies, ludēs corā eo omni tēpore, ludēs in orbe terrarū.] Totū illud hexamerō, idest, sex dierū opus tāquā ludicrū sibi fuisse omnipotēs sapiētia confirmat: eadē cū de redimēdo homine, & peccato abolēdo agit, seruitutē & laborē plurimū narrat. Hoc adeò difficile & arduū opus, vt fatigari, & sudare, & lassescere Deo cōuenerit; vt nomē

August. in Ioan. tract. 72.

Gen. 1.

Esai. 43.

Prouer. 8.

decusque Saluatoris auferret; meritoque eo titulo iam gloriatur.

4 Ex quibus quamq; magnis malis Iesus eripiat hominem.

[Vocatum est nomen eius Iesus: Si Saluatoris præstantiã cognoscere cupitis, considerare debetis, & quibus ex malis eripiat, & quæ bona conferat in hominem. Recordamini Mardochæum, quem necis damnatum, cum patibulum erectum expectaret, momentó temporis Regia magnificentia non solum cruciatu infamiaque liberauit, sed etiã regni insignibus gloriaq; conspicuum super omnes proceres euexit, atq; ipsi hosti Amano, quam parauerat in Mardochæum, crux est reddita. Quæ inopinata mutatio, quantũ cunctis admirationis attulerit, facile cogitare potestis. Qui erat heri reus atrocis teterrimique supplicij, hodie secundus à Rege in aula floret, atque in vniuerso Imperio dominatur. Nihil omnino minus accidit ei, quem Christus sua gratia iustificat, quippe de æternæ damnationis infelicissimo statu, non solum in libertatem, sed in regnum etiam sempiternum trãsfertur. Quas duas res Paulus præclarè commendat illis verbis: [Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionẽ & remissionem peccatorũ.] Duæ certe res sunt, & à peccati miseria liberari, & hæreditatis cælestis iure potiri. Si sola illa prior præstaretur, esset tanti beneficij, vt par ei hominis gratia vnquam esse non posset. Quis enim dicat quæ sint & quanta peccati mala? Socratem refert Plutarchus philosophiæ suæ summam caputque illud dicere solitum, [Nosse hominem mala sua, iisque liberari.] Neque erat exigua professio ea, quam profecto præstare Socratis doctrina non poterat, præstat vero vnicè Euangelium Christi. Læsæ maiestatis reus fortunis, dignitate, ac vita ipsa iure priuatur: generis aut officij si qua habet ornamenta, statim amittit, bona publicantur omnia, mors denique ignominiosa succedit. Iam crimen quodcunque peccatumque mortiferum in Deum admissum, læsæ maiestatis diuinæ reatus est, quod significat Sapiens cum dicit, [Initiũ peccati apostatare à Deo.] Id quoniã crebro facileq;

Esther. 6. 7.

Coloss. 1.

Socrates.

faciléq; vsurpatur, nõ magni fit. Sed res est vehemẽti dolore dignissima, eo ipso scelere admisso, mortis reatu addici hominẽ, mortis inquã æternæ. Nobilitatis iure omni excidit, qui filius Dei esse desistit, diuina gratia nudatus, bona omnia merita amittit, peccati seruituti addictus. Sic iustitia olim originali perdita, quæ ius quoddã erat diuinæ familiæ ac nobilitatis, imperio etiã subditorũ exutus est homo. Repugnat appetitus sensitiuus rationi, caro spiritui obsistit. Sũma in bonũ difficultas agẽdi, facilitas in malũ summa. [Spoliauerũt eũ, ait, plagis impositis, semiuiuo relicto.] O miserũ statũ atq; deflendũ, quã multi errores & tenebræ. Quantæ & quam sæuæ animi perturbationes, iræ, timores, curæ, mœrores, suspiciones, cupiditates, desperationes, inuidiæ, furores, impetus, odia, impotẽtes amores, tristissimi exitus, pugnæ intus sæuæ & cruẽtæ. Iob dolẽter Deũ appellabat: [Quare me posuisti cõtrariũ tibi, & factus sum mihi metipsi grauis?] Paulus clamitabat: [Infelix ego homo, qs me liberabit de corpore mortis hui⁹?] Dauid vociferabatur, [De ꝓfundis clamaui ad te Dñe.] Et erant illi viri sanctitate præcipua: quid homines sentire oportet, quorũ est lõge peccati seruitus grauior? Quis enim tã dura vincula, tetrũq; carcerẽ peccati nõ sentiat? Aut quis ea mala sentiẽs, nõ ingemiscat, non ploret, nõ diuũ atq; hominũ fidẽ opẽq; imploret? Esaias quidẽ rectè vaticinatur & merito, [Clamabunt ad Dñm à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorẽ, & propugnatorẽ, qui liberet eos.] Fieri nõ potest, vt qui mala cognoscit sua, non ijs remedium sedulo petat. Neque potest, qui sensu doloris inter plagas vritur, non clamare, & plagis modum precari. Quod si nos minime vociferamur & quærimur, id est in causâ, quod mala non cognoscimus nostra, estque id omnium malorum malum maximum. [In magno, ait Scriptura, viuentes inscitiæ bello, tot & tanta magna mala pacẽ appellans.] Pulchrè id à Sapiente dictum de genere hominum perditorum insano. Nam quibus sensus aliquid ac mentis relictum est, ij profecto malis excitati suis, salutem tot morbis quærunt,

Luc. 10.
Iob 7.
Roman. 7.
Psal. 120.
Esai. 19.
Sap. 14.

Matth. 1. neque aliam inueniunt vllam, nisi eam quam affert Iesus. [Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.] Proprium ac peculiare munus Iesu, saluos facere homines, ex miserijs eripere omnibus, quam rem profitetur & præstat libenter, & in laude ponit, ob eamque rē vocatum est nomen eius Iesus.

5 Quā magna bona ijs quos saluat, Iesus confe-rat. Neque vero malis solum miserijsq; ingentibus Iesus liberat suos; verū bonis etiā cumulat infinitis. Vtrumque enim, si meministis, asserebat Apostolus. [Eripuit nos de potestate tenebrarum quod erat prius: & trāstulit in regnum filij sui dilecti.] Hoc est alterum. Itaque seruator noster Iesus Christus seruos supplicio mortis æternæ addictos nonputauit solum liberandos, sed præterea libertate donatos, regni iure auxit, Deiq; filios effecit. Ma-*Eccles. 4.* gnam eam felicitatem Salomon narrat, [Quod de carcere catenisq; interdum quis egrediatur ad regnum,] quam felicitatem cùm Agrippæ Herodi accidisse tum Claudio Imperatori historiæ produnt, alter à Caio de vinculis ad regnum Iudaicum erutus: alter hoc ipso Caio extincto latitās ab ijs est Imperator salutatus, à quibus vltimā cladem metuebat. Sacræ literæ Iosephum Danielemque cōmemorāt id gloriæ felicitatisque consecutos, vt è carcere aut cauea ad regni præclarissima munera ascisceren tur. At id quod rarum ac mirabile vix tot ætatibus euenit, fit in regno Christi sane quotidie. [Dedit, inquit, eis potestatem filios Dei fieri.] Filios Dei, reges cæli esse oportet, diuinæ gloriæ hæredes. Regno nihil habent humanæ res maius & pulchrius. Qui regnat, excellat omnibus alijs necesse est, neq; est quicquam quod expetāt homines æquè vt excellentiam. Qui regnat, iucundis omnibus fruitur, cum selectissima quæq; illius voluptati pareant. Qui regnat denique, voluntatis imperio cuncta gerit, cuius nempe decretis cedere atque obtemperare omnes oportet. Itaque cum in rebus humanis nihil amplius & præclarius ijs regni fructibus existat, conuenienter diuinæ literæ bona ea quæ maxima & summa Christus confert, regnū cælorū appellant. Quare in illa patria cælesti magni-

De Claudio Suetonius. De Herode Agrippa Iosephus.

Ioan. 1.

magnitudine infinita bonorum potiti beati homines in Christũ intuentes ad hunc modum concinunt: [Redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo regnũ, & sacerdotes & regnabimus super terram.] Propterea etiã diademata commemorant cæteraq; insignia regia illis senatoribus propria, quippe qui cum Deo & Agno regno sempiterno diuino iure potiantur. Dices fortasse, ineptũ videri tot esse vno in regno reges, vel potius totidẽ esse Reges in illo regno, quot ciues. Regnare enim vnius est, non multorum. Quod si Reges in cælo omnes sint, vbi erunt subditi, quos regant? At vide quanta illius sit regni cælestis amplitudo & maiestas. Nam si quid est in regno voluptatis & gloriæ, id cumulatè habẽt cuncti illi beati. Quid enim tam regium est, quam voluntatem vnius reliquos omnes sequi? at id in illa patria nemo est, qui nõ habeat. Nihil est enim quod velit quisquã, quin cæteri omnes statim & velint & assentiantur: neq; regnum regi paret vllum æquè, vt illi omnes cuicunq; beato obtẽperant. Quare fit vt cum rex sit quicunq; Deo fruitur, & omnes sint certè reges, & quod pulcherrimum dictu est, Reges sint Regũ omniũ. Nam præ charitate diuina non solum Deo se quisq; summittit, sed cuicunq; etiã Dei amico germano. Sin minus quispiã capiat eã cælestis regiæ claritatẽ atq; amplitudinem, det operã, vt intelligat, quid illud sit quod præcipit Paulus: [Per charitatem spiritus seruire inuicem:] quæ plane charitas spiritus nusquam ita est perfecta absolutaque, atq; in illa vita beata. Neq; vero est ea charitatis seruitute liberrima illustrius vllum aut præstantius imperiũ. Nam quæ in humano regno non ad gloriam voluptatisq; dulcedinem, sed ad molestiam curarũ, laborũq; pertinẽt; ea ab illo regno lõgissime absunt omnia. Nulli ibi angores, nullæ insidiæ, nullus nũtius infaustus, nõ doli, nõ cõflictus, nõ cæteræ molestię, quæ regnũ mortalium graue ærumnosumq; reddũt. Illic pax perpetua, lætitia minime interrupta, securitas sempiterna. Atque hæc bona omnia cõfert Iesus: eã salutis felicitatẽ tribuit. [Vocatũ est nomẽ eius Iesus.] Idcirco diuina cum

Apoc. 5.

Galat. 5.

Scriptura & Dei salutem vocitat, & salutare Dei, & Deū
Psal. 103. Saluatorem meum. Cui Dauid canit non tantum: [Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui redimit de interitu vitam tuam, qui sanat omnes infirmitates tuas.] Sed etiam malorum depulsione commemorata bonorū cumulum celebrat, adiungens: [Qui coronat te, in misericordia & miserationibus: qui replet in bonis desiderium tuū.] Coronam certe regiā tribuit, bonis omnibus instructam, nihil votis reliquit infectū. Quanta Iesu nostri benignitas, quanta amplitudo. Vere eximius Saluator hominum, cuius præstantissimo nomine tanta salus, tot sempiternæ salutis iucunditates & decora continentur.

6 Christo Saluatoris nomen sanguine partum: nec sine labore saluus fit quisquam, multoque minus alios saluos facit.

Bern. ser. 2. de Circunc.

Iam illud considerate, quod est omnium caput, ijs malis quæ diximus nos liberasse Christum, atque ea bona attulisse quæ audistis, non per otium quidem, aut vili aliquo pretio dato, sed summis suis laboribus, multo sanguine fuso, ærumnis toleratis maximis. Vt nos faceret Reges, ipse seruus est factus: vt nos culpa exolueret, pœnæ ipse addictus est atrocissimæ. Id scilicet sibi vult circuncisio, id plaga infantulo tenerrimo inflicta, id diuini sanguinis perfusio, vt vocaretur Iesus: Saluatoris gloriosum nomen suo sibi sanguine comparauit. Bernardus rem animaduertit præclaram. [Merito sane, inquit, dum circunciditur puer qui natus est nobis, Saluator vocatur, quod videlicet ex hoc iam cœperit operari salutem nostram, immaculatum illum pro nobis sanguinē fundens. Propter hoc siquidē circuncisus est, propter quod natus, propter quod passus. Nihil horum propter se: sed omnia propter electos.] Cōsentanea Paulo Bernardus, loquitur, cum dicat ille humiliasse se Christū vsque ad mortem crucis, ac propterea nomine omnium excellētissimo donatum. Quod ipse Christus asseruit, oportuisse ipsum pati: & sic in gloriā suā intrare. Quæ est sane redemptio hominū. Quod si Christo salus nostra tam chara fuit, & tam care constitit, quid est quare nostrā ipsi salutē tantopere negligamus? Quibus supplicijs, & qua ignominia sempiterna non simus digni, modicum laborē pro re obtinenda

tam

tam pretiosa recusantes? [Quomodo nos effugiemus, aiebat Paulus, si tantã neglexerimus salutẽ?] Quẽ sanguinẽ fudimus? quæ cruciamẽta sumus hactenus perpessi? quos gladios? quas flammas? quæ verbera atrocia? Omnino pro summa re comparanda vix pretij quicquam damus. Discant præterea duces populi Dei discant magistri Christianæ familiæ, quibus rationibus salutẽ suorum quærere debeant: pastores gregis dominici ne sibi persuadeãt verbo tantum & imperio salutem ouiũ Christi contineri. Si Christus princeps pastorũ, si Rex Regum non sine sudore & sanguine salutem hominum comparauit, quid est quare hominis æquè miseri & imbecilli putẽt otio & voluptate rem Christianam atq; Ecclesiasticam procurandam? Secus plane censebat Paulus, qui de se diceret, [Omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem cõsequantur.] Atque aliàs: [Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi.] Quã numero multa & grauia percenseat, quæ perpessus sit causa suorum, dici nisi oratione longissima non potest. Nimirum quas animas Christus Deus omnipotens, non nisi magnis suis ærumnis angustijsque acquisiuit, eas seruis suis non vult vili constare. Ergo circuncidant atq; amputent non solum vana & superflua necesse est, sed ipsa etiam sibi necessaria vitæ commoda detrahant, neque carni pareant, neque vulnera si opus est, plagasque detrectent. Sic nomen quod est singulare atq; incommunicabile Saluatoris, cum non sit aliquod aliud nomen in quo liceat saluos fieri, communicare tamen Iesus ipse amat, atque ea gloria & laude dignatur suos, vt ipsi suo etiam modo Saluatores animarum & dicantur & sint: quod est ab Abdia Propheta perspicuè dictum: [Et ascendent Saluatores in montem Sion, iudicare montem Esau, & erit Domino regnum.] Quæ verba Abdiæ videtur Apostolus Iudas dilucida facere; cum ita adhortatur: [Et hos quidem arguite iudicatos, illos vero saluate de igne rapientes.] Neque ab ea sententia abest quod Paulus testatur de se ac sui similibus: [Alijs quidem odor mortis in mortẽ, alijs odor vitæ in vitam.]

Heb. 2.
2. Timot. 2.
Coloss. 1.
Act. 4.
Abd. 1.
Iudæ 1.
2. Cor. 2.
Luc. 2.

Nam

Nam & ipse Iesus: Positus est in ruinam & resurrectionē multorum. [Beatus ille Christi fidelis seruus, qui seipsum expendere paratus est pro salute animarum, quas Iesus sanguine suo saluas fieri voluit.

7 Ad omnia inuocandum dulce potensq; nomen Iesu. Sed iam finis sit, si modo nomen ipsum Iesu, quo nostra omnis salus continetur, qua ratione inuocare deceat, breuiter exponamus. Cum sit enim medicamētum & dulce simul & salutare, quis illius sit vsus operæpretium est nosse. Quam rē pulchrè, si quis alius, atque apte Bernardus explicat in Cantica scribens his verbis: [Hoc tibi electuarium habes ô anima mea reconditum in vasculo vocabuli huius, quod est Iesus: salutiferum certe, quodque nulli vnquam pesti tuæ inueniatur inefficax. Semper tibi sit in sinu, semper in manu. Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum.] Non est præclarius, pulchriusque signum nomine gloriosissimo Iesu. Id signum, quo magis eluceat, & pectori & manui imprimendum: vt & cogitare semper de Iesu libeat, & Iesum imitari etiam iuuet. Dulce nomen, dulcis Iesu memoria. Tale quippiam is Propheta sentiebat, qui loquebatur: [Nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ.] Augustinus nihil sibi dulcius nihil amicius ipso nomine Iesu fuisse testatur: & iucunde illud pronuntiare solitum ex Abacuch: [Ego autem gaudebo in Deo Iesu meo.] Neque minus dulciter sapiebat Bernardo sic aienti: [Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus:] Ego vero addo sicut est dulce & salutare nomen amantibus, ita esse terribile, & formidabile hostibus. [Sanctum enim & terribile nomen eius.] Magnus ille Antonius Abbas, vt narrat in eius vita Athanasius, solo Iesu nomine pronuntiato, Satanam truculentissimum hostem fugare solitus erat. Quare qui salutem integrā perfectamque cupiat, salutari nomine vtatur, qui in medijs periculis auxilio præsenti indigere se non cernit, nomen potentissimum inuocet, qui hostes experitur graues infestosque, nomine terribili à se depellat. Alij quidem in curri-

Bernar. ser. 15. in Cant.

Esai. 26.

August. lib. 18. de ciuit. c. 32.

Bern. serm. 15. in Cāt.

Psal. 110.

Athanas. in vita Antonij.

bus, atq; alij in equis: nos autẽ in nomine Dei nostri & sal *Psal. 19.*
ui erimus & vincemus, & regno sempiterno potiemur.

IN EODEM FESTO CIRCVNCISIONIS, CONCIO QVARTA.

De illis verbis.

Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobrie, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo. Ad Titum 2.

FELICITAS hominis perfecta, veri Dei certa & perspicua cognitione continetur. Declarat id ipsa naturæ vis magna ex parte, quæ effecta cum videt præclara, causarum efficientium cognitionẽ vehementer expetit: neque ante ea cupiditas cõquiescit, quã ad primã supremãq; causam, vnde cæteræ pẽdẽt, peruentũ sit. Sic disputat D. Tho. sic summi Theologi cẽsent. Itaq; tametsi cęteras homo res sciat omnes, nisi primũ rerũ principiũ autoremq; Deũ nouerit, nõ potest humanæ mẽtis desideriũ expleri. Documento sunt aperto seculi huius sapientes, Philosophi, quorum fuit misera ac nõ solum improba vita, quod

1 In Dei cognitione felicitatem consistere.

S. Tho. 1. 2. q. 3. art. 8.

aliarum rerum scientia imbuti, Deum non pro eo ac decuit, coluerunt, diuinum atque incommunicabile nomē, rebus ab ipso effectis, aut etiam ab hominibus confictis, absurde tribuentes. Istorum tantam absurditatem ac vecordiam noster Sapiens scitè reprehendit: [Vani sunt, inquit, omnes homines, in quibus non subest, scientia Dei: & de ijs, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes, agnouerunt quis esset artifex.] In quam sententiam Paulus etiā loquitur, Philosophorum insipientiā irridens, [Euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorū, dicentes enim se esse sapiētes stulti facti sunt.] Nam creatore ignorato atque contempto, creaturæ cognitio detrimēto potius quam commodo sit, quod illius species ac pulchtitudo occupare animum potest, beare non potest, nisi in summam veramque pulchritudinem fiat ex inde gradus. De qua re prophetica voce Deus ipse confirmat, [Non glorietur sapiens in sapientia sua, & nō glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur, qui gloriatur, nosse & scire me.] En tibi veram gloriam, veram salutem, verā vnamque felicitatem, Deum cognoscere: eo dempto, cætera nihil nisi fraudem, & molestiam & miseriam habēt.

Sapien. 14. *Roman. 1.* *Hierem. 9.*

4. Dei notitiam natura difficilē, gratiæ dono facilem factā. Sed cum esset tantopere necessaria hominibus salutarisque scientia Dei, tamen eam comparare erat vsque eo difficile, vt rarus inter mortales ea præditus quisquā existeret. Hic mihi accidisse videtur, quod perpetrato scelere, Adæ comminatus est Deus, ne ad vitæ arborem contingendam potestas daretur, Cherubino ancipitem gladium vibrante ac pro foribus paradisi collocato. Itaque homines more pecudum terrena aspiciētes, cælestia obliti, corrupti omnes iacebant. Fallaci quadam boni specie decepti, pro summo bono infimis rebus abutebantur. [Creaturæ enim, vt ait Sapiens, factæ sunt in muscipulā pedibus insipientium.] Atque hæc erat quidem hominū in abiecta ista procliuitas, hæc tanta rerum cælestium negligentia & contemptio, qua ex causa difficilis admodū

Gen. 3. *Sapien. 14.*

Dei cognitio efficiebatur. Et erat ipsa per se magnopere remota ac longe posita ab aspectu & cogitatione mortalium, quippe res altissima atque omni ex parte recondita. Nam is est, de quo dicitur: [Posuit tenebras latibulum suum.] Et [Lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed neque videre potest.] Is est: [Incomprehensibilis cogitatu.] Denique eadem de re Iob, [Abscondita est sapientia ab oculis omnium viuentium: volucres quoq; cæli latet.] Quod si volucres cæli ea tam alta res latet, si volatum pernicissimum, si aciem acutissimam aquilæ effugit illa sublimitas, quid spei reliquũ sit formicæ & culici ad eam altitudinem assurgendi? Humanus sensus perquam exiguus, ingenij vires imbecilles, disciplina difficilis, fallax, incerta. Quænam in tantis difficultatibus mali pellendi ratio? quis ad veritatem cognoscendam aditus? Quæ inueniendæ sapientiæ ratio? Nempe quod naturæ deerat, gratia contulit: neque meritorũ sed misericordiæ ratio habita. Quod homo præstare non poterat, Dei benignitas dedit, latebat veritas; boni erat per exigua copia: quo homo assurgere nequibat, descendit illa maiestas. [Posthæc, inquit, in terris visus est, & cũ hominibus conuersatus est.] Id prorsus est quod hodie Paulus iucundissime sonat: [Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri.] Apparuit in terra is, qui latebat in cælo. Præbuit se videndum atque tractandum: neque paucis quibusdam selectisque viris, sed omnibus prorsus hominibus. Non iam Prophetis tantummodo & Patriarchis, & sapientibus, & sanctis hominibus sui Deus notitiam impertit: etiam plebeios, etiam imperitos & rusticanos ad se vocat: pastores Bethleemiticos, pecuarios homines ad sui conspectum ascíscit. [Videbit omnis caro salutare Dei.] Magna hominibus Deum adeundi, Deum conspiciendi, alloquendi, tenendi, facultas data.

Psal. 17. *1. Tim. 6.* *Hiere. 32.* *Iob 28.* *Bar. 3.* *Esai. 40.*

3 *Dei benignitatem ac breuitatem maxime in*

At Deus hoc tempore nequaquam apparuisse, sed multo plus latuisse, quam antea, videri potest. Quid igitur apparuisse Apostolus Saluatorem prædicat? quid Ecclesia hisce diebus cantat? Quis enim Deum agnoscat in-

fantem

Christo apparere. fantem, vagientem, pannis inuolutum? An eo pacto non potius se tegere ac celare illa maiestas existimetur? Quid vili præsepi cum solio Dei? quid diuersorio angusto cum Regia cælesti? Iam circuncisum & flentem, & pauimentum speluncæ cruore aspergentem quis videat, & Deum putet, aut Saluatorem agnoscat? Magis ea scilicet saluandum, vt Bernardus dixit, quam Saluatorem signa decent, indicia peccati, morbi medicamenta. Erat quidem Deus verbum absconditum apud Deum, latebat in sinu patris: at nescio equidem in sinu matris an duplo eum amplius occultatum arbitrer. Nuntios sane Dauidis fideles Achimaos & Ionatham occultasse mulier cauta & religiosa legitur, puteo quidem inclusos, ac velamine desuper iniecto frugibus siccandis pleno. [Expandit, ait, Scriptura, velamen super os putei, quasi siccans ptisanas, & sic latuit res.] Neque diuerso exemplo Raab meretrix cõmemoratur, exploratores à duce Iosue missos in Hiericho à ciuiũ indagantium manu eripuisse, lini materia multa in solario contectos. At tu Virgo beatissima diuinum thesaurũ opesque infinitas, fœno occultas, pannis vilibus tegis, præsepi impositum tanquam nullius pretij, illud depositum cæleste dissimulas. Et tamen clamet Paulns apparuisse illam maiestatem, illam gloriam, illud numen omnipotens. [O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.] Gratiam beneuolentiamque Deus nimirum suam ostendit in homines, vt magnitudo ac potentia amplius innotescat: [Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiã prædicationis saluos facere credentes.] Eiusdem esse Pauli id encomium nostis. Bestia fœno pascitur, præsepi pro mensa vtitur: at [homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis & similis factus est illis.] Panem cælestem in fœno & præsepi inuenit homo, quærensque assueta & humana, offendit diuina, æterna, cælestia. [Apparuit gratia Saluatoris nostri.] Non se exercituum Deum ostentat, non super Cherubim sedentem, non ignem & iacula sonantia vibrantem; sed misericordiam

Epiphan. in spelunca circuncisum Christũ scribit lib. 1. hæres. 20.

Bern. ser. 1. de Circunc.

2. Reg. 17.

Iosue 2.

1. Cor. 1.

Psal. 48.

diam & lenitatem, & paterni amoris dulcedinem præ se fert. Eas diuinæ charitatis opes qui non videt, cæcus profecto est, qui non amat, ingratus, qui non quærit & aufert, cum copia fiat tanta, insipiens & plane stultus. Neque enim se vindicem modo peccatorum, sed Saluatorē Deus offert, tantoque magis eius apparet gratia, quanto se familiarius & ab antiqua terribilitate (si sic dicere liceat) alienius gerit. Qui propius accedunt, & tractant, agnoscunt, & summo mentis ardore inflammati exclamant, [Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator.] *Esai. 45.* Ita enim apparere voluit, vt lateret superbos, ab hominibus agnosceretur: vt pastores simplices & mansueti facile inuenirent, Regibus iracundis & vafris illuderet. [Quis Deus similis tui.] *Mich. 7.*

Neque otiosa & superuacanea cognitio Dei Saluatoris sit oportet, sed plena salutis, referta bonis immortalibus. [Erudiens nos aiebat Paulus, vt abnegemus impietatem & secularia desideria.] Docet iam exemplo, quod aliquando docturus est verbo. Præsepe illud Christi, summi magistri cathedra est. Re ipsa inde concionator, & dicit, [Discite à me quia mitis sum & humilis corde.] Præclara illa prælectio diei natalis, præclara eruditio, de pannis, de præsepi, de iniuria frigidæ noctis: at hodierna quoque insignis oratio, eximia doctrina octauæ: [Erudiens nos. Qua de re? Non vides circuncisum? non carnem sibi abscindi tolerantem? Erudiens nos videlicet, [Vt abnegemus impietatem & secularia desideria.] Hæc vera, hæc perfecta circuncisio, quam Christus docet. Spiritualis est circuncisio, alio verbo sed re eadem in diuinis literis mortificatio dicitur. Quæ sane siue circuncisio siue mortificatio Christiana, non vni tantum est, vt Iudaica, membro adhibenda: sed membris omnibus, atque vniuerso corpori. Audi Apostolum: [Mortificate membra vestra quæ sunt super terram.] Membra omnia terrena amputare & circuncidere docet. Quod docebat, id ipse agebat Apostolus, qui vt Cyprianus ait, [Corpus suum mortificabat, non tantum circuncidens illud seminarium membrum,

4 A Christo discenda abnegatio seculi, & de circuncisione spirituali.

Matth. 11.

Coloss. 3.

Cypr. serm. de Circunc.

sed totum se crucifigens, vt omnibus extraordinarijs motibus opponens cauterium, & corpus suum redigens in seruitutem.] Et Beda quidē venerabilis ex doctrina Apostolica docet omnia esse nobis membra circuncidenda, cor, linguā, oculos, aures, gustum, olfactum, manus, gressus. Cuius verba repeterem, nisi longior iusto esse vererer. Primū igitur ac præcipuū omnium cor: id circuncidi Deus iubet per Prophetā: nimirū amputatis superuacaneis desiderijs & cupiditatibus, purum simplexque Deus

Rom.13. amat. [Et carnis curā ne feceritis in desiderijs.] Non sunt necessaria tollenda, sed sunt nimia resecanda, quibus scatet, quibus etiā immergitur humanus affectus. Vanas, inquam, & impuras, & stolidas cogitationes amputate, fratres, de cordibus vestris si Deo placere cupitis. Incircūcisos corde & odit & à se alienos ducit. Lingua quoque cir

Exod.6. cūcidēda inutili, prauoq; sermone: labia incircūcisa Moy

Ephes.5. ses sibi excusabat, ne iret legatus ad Pharaonem. Omnes quidem decet, quod Paulus monet, scurrilibus, & stultiloquijs abstinere, multoq; amplius noxijs & petulātib9, & malignis & detractorijs sermonibus purgari: sed sacros viros in primis, sacerdotes, Pōtifices, Dei interpretes ac ministros, qui Mosis, officio fungi iubētur, vt Pharaonē arguant, Dei populū laborantē liberent: hos inquā omnino decet q̄ vanis & turpibus omnino alienos esse sermo-

Bern. lib.2. nibus. Seuerè sanè sed non falsô Bernardus dixit: [Nugæ

de consider. inter sæculares nugæ sunt: in ore sacerdotū blasphemię.]

Act.7. Quin etiā aures circuncidēdæ, curiositate resecata audiēdi, nouos rumores, inutiles, intempestiuos. Aures incircūcisas Iudæorū Stephanus reprehendit: pruriētes aures

2.Tim.4. Paulus vituperat: ne obscænis, ne lasciuis, ne vanis, ne detractorijs aures accōmodentur, etiā atq; etiā laborandū. Neq; effugit manus nouaculā hanc: sunt vngues quidam producti, adunci, rapaces; amputandi sunt, & iusto continēdi. Nulla rapacium auiū apta Dei sacrificio, si legem

Ephes.4. Mosaycā consulitis. [Qui furabatur, iam nō furetur:] No-

1.Cor.6. lite errare regnū Dei non posside bunt neq; fures, neque rapaces, neque maledici.] Neque vero periuri. An non

meministis propheticæ visionis, cũ delata de cælo ingẽs falx volitaret? nam falcẽ septuaginta interpretes habent, & Græci pleriq; patres, vbi vulgata nostra volumẽ vertit. Ergo falx illa tam longa viginti cubitis, tam lata decẽ cubitis, acie acutissima & terribili quonam tẽdit? in quos concitatur? [Et veniet, (inquit diuinus sermo) ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & cõmorabitur in medio domus eius, & consumet eum, & ligna eius & lapides eius.] Nolite iam mirari si mendaces & periuri & auari, & furaces cum magnas opes parauerint, repente obruantur, quod quotidie cernimus: si ex Cræsi fortunis ad Iri pauperiem subito veniant: si vmbratiles illæ diuitiæ tanquam præstigiæ quædam cito euanescant: [Festinata substantia minuetur:] & male partum male dilabitur, & quæ non capit Christus, rapit fiscus. Ne ergo cælestem illam diuinæ iustitiæ falcem, nobis accersamus, domibusque nostris stragem certissimam inferamus; periurio & rapina abstineamus, cor, linguam, manus circuncidamus: Nam [si nos metipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur] quemadmodum censet Apostolus. *Zach. 5.* *Prou. 13.* *1. Cor. 11.*

Impietate abnegata quod fit per fidẽ & religionem in Deũ, & sæcularibus desiderijs castigatis, quod præstat tẽperãtia & iustitia, reliquũ profecto fit, vt [sobrie & iuste, & pie viuamus in hoc sæculo:] quæ totius Euangelicæ perfectionis summa est, qua se homo & bene habet ad Deũ, & bene ad seipsum, & ad proximum bene. Nam qui pie viuit Deũ colit; qui iuste, non lædit proximum; qui sobrie, seipsum honesto continet. Quæ tria alijs verbis enuntiat quidam propheta. [Et nunc quid Dominus requirit à te? nisi facere iudiciũ, & misericordiã, & solicitũ ambulare cũ Deo tuo.] Iudicium erga se, temperantiam ac sobrietatẽ cõtinet: misericordia in proximũ, vt nõ modo non lædas, sed etiã egentẽ iuues: solicitudo in Deum, cultus est Dei maximus, per omnia illius volũtati obsequi velle. Sobrie viuere Christus monet: [Videte ne grauẽtur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis hui⁹ vitæ.] *¶ Quid sit sobriè & iustè & pie viuere.* *Mich. 6.* *Luc. 21.*

Rom. 12. Iuste Apostolus: [Reddite omnibus debita: cui timorem, timorem, cui honorem, honorem.] Pie Moyses: [Et nūc
Deut. 10. Israel, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum, ac seruias Domino Deo tuo in toto corde tuo.] Ex his tribus vitæ Christianæ velut radicibus, oritur fructus immortalitatis salutisque sempiternæ suauissimus. Ac proinde vbi sobriè & iuste & pie viuendum monuit, sequitur: [Expectantes beatam spem.] Nihil est ad vitam beatam certius morum integritate & innocentia. Id scilicet præstat sancta ac spiritualis circuncisio: amputatis enim concupiscentijs terrenis, celerrime & lætissimè animus fertur in cælestia. Quam ob causam hodierno die patrata circuncisione, nomen Iesu imponitur, vt apertè intelligamus salutem nostram ex carnalium amputatione ac mortificatione procedere. Sanguinem minui medici iubent, cū febris exæstuat. Quod si rem putamus difficilem, & tanquam duram immitemq; medicandi rationē auersamur, cogitemus fratres, quæ fuerit hodierna Saluatoris nostri actio, quod documentum salutis parandæ. Is circunciditur qui nihil habet superuacaneum, incircunscriptus ille, tam simplex & impartibilis, vt Philosophus etiam dixerit aut nihil illius attingi aut totum. Is circunciditur, cuius opera adeo iusta perfectaq; sunt, vt ijs sicut addere, sic detrahere posit nemo. Is circunciditur qui perfectissimus est. Et circunciditur tamen. Atque ô stupendum mysterium, de ipsa substantia Dei aliquid tollitur: persona Dei inciditur & parte spoliatur. Et non pudebit hominem, superflua, putrida, turpia, noxia, ne sibi detrahantur, defendere? Si Christus carne pro te spoliatur, tu veste non carebis superflua? non eam proximo nudo dabis, imo Christo postulāti? sanguinem ille fudit innocentem, virgineum diuinum: tu non effundes pecuniā malo fortasse quæsitam, proximo opportunā, tibi perniciosam? Effundamus, fratres, libenter omnia nostra pro Christo, qui pro nobis hodie est afflictus, & sanguinem suum vitamq; cum sanguine sempiternam donauit.

IN FESTO EPIPHANIÆ, CONCIO PRIMA.

Cum natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriẽte venerũt Hierosolymã. Matt. 2.

CREDO vos omnes non latere huiusce diei lætitiam & celebritatem inter præcipuas Ecclesiæ Christianæ numerari, quod declarant ritus & ceremoniæ non solum illustres & splendidæ, verumetiam nouæ nonnulla ex parte atque alijs festis diebus minimæ vsitatæ: neque eius rei causam opinor cuiquã vestrum ignotam. Et si enim à sanctis Patribus tria Domini facta hoc eodem die præclara cõmemorãtur, adoratione Magorum, Baptismo Christi in Iordane, vino de aqua facto ob nuptias Cana, tamen & obtinuit vsus & ratio, vt prima illa declaratio Domini [id enim Epiphania vox Græca significat:] præcipue colatur, non eam ob causam modo, quod longe illustrissima extiterit, viris magnis atq; sapientibus ab vltimo Oriẽte ad cunabula pueri Dei perductis atq; prostratis: verumetiam q̃ res ea gesta maxime expressam vniuersæ gẽtium Ecclesiæ fide se Christó & subiectione voluntaria deuouentis formã ostenderit, vel potius pignus certũ, obsidibus datis egregijs, collocarit. De qua re copiosè atque eleganter disputat beatus Leo: cuius in quodam huius diei sermone verba hæc sunt: [Hic ille est dies, quo ad cognoscendum adorandumque Dei filium tres Magos præuia

1 Adoratione Magorum Ecclesiam gentium Christo copulandam significari.

Leo ser. 5. de Epiphan.

stella perduxit. Cuius facti memoriam merito placuit honore annuo celebrari: vt dum Euangelica historia incessabiliter recensetur, semper se intelligentium sensibus inferat salutiferum mysteriũ per insigne miraculum.] Et post nonnulla: [Hoc autem signum, quod Magos in longinquo positos & efficaciter mouit, & ad Dominum Iesum perseueranter attraxit, illius sine dubio gratiæ sacramentum, & illius fuit vocationis exordium, qua nimirum nõ in Iudæa tantum, sed etiam in toto mundo Christi erat Euangelium prædicandum: vt per illam stellam, quæ Magorum visui splenduit, Israelitarum vero oculis nõ refulsit, & illuminatio significata sit gentium, & cæcitas Iudæorum.] Et interiectis quibusdam: [Quod illi tres viri vniuersarum gentium personam gerẽtes, adorato Domino sunt adepti, hoc in populis suis per fidem quæ iustificat impios, totus mundus assequitur: & hæreditatem Domini ante secula præparatam accipiunt adoptiui, & perdunt qui videbantur esse legitimi.] Hæc atque his longe plura, quæ non opus est recensere, beatus Leo. Quoniam est igitur Ecclesia sancta Christi, maxima atq; optima ex parte de gentibus congregata, iure tanquam sponsalitij sui festum diem lætissimè recolit, quo Magi & primitiæ gentium, & oratores pro orbe terrarum Christum sibi & Regem & Dominum, & Deum vnicum cæteris omnibus falsis inanibusque reiectis non solum adorarunt, sed etiã

Psal.71. promeruerunt. [Adorabunt eum omnes Reges, omnes gentes seruient ei.] Hoc in Psalmo illo regnum Christi aperte canente, dictum est post illa proxime verba, quæ

Psal.88. ecclesiasticus cãtus hodie celebrat, [Reges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & dona adducent.] Neque minus aperte in alio Psalmo item de regno Christi conscripto: [Et ego primogenitum ponam illũ excelsum præ regibus terræ.] Cum ergo regni orbis terrarum Christo tradendi Magi interpretes sequestriq; fuerint, merito eorum aduẽtum omni lætitiæ significatione, om-

2.Reg.3. ni honoris apparatu accipiendũ Ecclesia arbitratur. Abner primarius Israelitici exercitus dux, cum de vniuerso

regno

regno in manus dando Dauidi autor interpresque venisset, lauto est acceptus à Rege conuiuio, atq; omnibus honoris ornamentis nobilitatus, sed ante quam inter eos cõueniret, ea conditione proposita, si in coniugium Dauidis restituendam curaret Micholem legitimam vxorem, fraude & vitio in alienum Phaltielis thorum ereptam. Et erat sane Gentilitas, vt diuina Scriptura loquitur, fornicata, vel adulterata potius, à Dei verissima cõiunctione, in diaboli libidinem turpissimamque corruptelam per immane scelus traducta: quã oportuit viro reddi, adultero eripi. Id quoniam se facturos Gentilitatis interpretes hodie pollicentur suscipiuntque, vel potius facto aggrediũtur suo atq; cõfirmant, idcirco Rex Regiaq; omnis lætissimũ diem agit, quãuis sceleratus Phaltiel ploret & præ dolore rumpatur. Quanquã Hieronymus nõnulliq; alij Hebræorum sententiã referunt non fuisse à Phaltiele Micholem contaminatam, quod legisperitus doctor cum esset, non ignorabat iniuriam fieri Dauidi legitimo viro non oportere. Itaque fleuisse eum præ gaudio volunt, cũ à se minime læsam Dauidi reddi vidisset. Quod ego sane non credo bona venia eorum, magisq; arbitror quem Scriptura vocat virum, vxorio opere functum, & quem plorasse ereptam narrat, non de gaudio sed de mœrore plorasse, quod illustri & charo cõiugio spoliaretur. Sed historia habeat, vt volunt: mysterium certè repetitæ coniugis non est falsum. Quare cum regni gentium inauguratio, tum sponsalitium quoddam illustre Christi & Ecclesiæ hodie repræsentatur, atque vtriusque rei vel potius vnius eiusdemque, nuntij, oratores, interpretes, paranymphi vel si quod est aptius verbum, Magi extiterunt: qui personam suam officiumque optime callentes, Regem puerum adorant, se ei prosternunt supplices, munera vel sponsalitia, vel regia offerunt, se seruos, se captiuos addictosque tanto Regi insigni ceremonia profitentes. Erat id, vt pleraque Christi præcipua mysteria, magnifice ab Esaia prædictum, quemadmodum graues antiquique Patres volunt,

Hierony. de quæstionib. seu tradit. Hebraic. in lib. Reg. in 3. tomo.

Hilar. li.4. de Trinit. Tertul. aduersus Praxen.c.9. Cypr.2.aduersus Iudæos. c.5. Ambr. lib. 1.de fide.

Hilarius, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius. [Hæc dicit Dominus, labor Aegypti & negotiatio Aethiopiæ & Sabaim viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt: post te ambulabunt, vincti manicis pergent, & te adorabunt, teque deprecabuntur. Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus. Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator.] Quæ verba etsi de Cyro Rege Persarum impij Iudæi facta contendunt, tamen luce clarius patet non nisi in Christum posse referri. Qui verus Deus est, & Deus Israel Saluator, in quo Deus est, & absq; quo nullus est Deus. Aegyptias vero opes & Aethiopicas, & Sabæorum potentiam, imperiaq; gentium plurimarum relictis dominis priscis Christo cessura, & eum habitura regem: Duces quoq; ac principes captiuas manus daturos, supplices adoraturos Christum, Deumq; solum verũ cognituros, quem humana forma delitescentem lux diuina detexerit. Quæ omnia in Magorum hodierno facto plane intuemur, qui ex diuersis gentium prouincijs opulenti pretiosa munera detulerint, seque seruos Christi professi sint, adorantes Deum in cunabulis, sane absconditũ, prostrati ante eum ac vincti non ferro, sed quod est fortius, amore ac vinculis charitatis, quibus se genus humanum deuinctum atque obstrictum aliquando pertracturum Deus apud Oseam Prophetam pollicitus est. Sed in præclarissima Esaiæ prophetia iuuat beati Hilarij commentationem attexere, quæ sic habet: [Et qui tandẽ existimandus labor Aegypti; & mercatus Aethiopum, & Sabaim? recordemur Orientis Magos adorantes Dominũ, & munerantes, & laborem veniendi vsque in Bethleem Iudæ, tanti itineris metiamur.] Et paucis post: [Iisdem Magis ex mercatu Aethiopum & Sabaim auri, thuris, & myrrhæ munera deferentibus: quod quidem id ipsum & alius Propheta præmonuit, dicens: In conspectu eius procident Aethiopes, & inimici eius limum lingent: Reges Tharsis munera offerent, Reges Arabum & Sabaim munera adducent, & dabitur ei de auro Arabiæ. In Magis itaque & muneribus, labor Aegypti & mercatus

Ose. 11. Hilar. li.4. de Trin. paulò ante fin. Psal.71.

Aethiopum

Aethiopum & Sabaim ostenditur, scilicet, & mũdi error Magis adorantibus, & electa gentium munera adorato ab his Domino oblata.] Hæc Hilarius.

Sed nobis nunc videndũ est qui nam hi Magi fuerint, nam Magos fuisse Matthæus dicit, neque genus Magiæ declarat. Itaque cum sit duplex Magia, vna superstitiosa ac praua dæmonum fraude atque hominũ temeritate inducta, altera naturalis ac simplex studio rerũ naturæ penitiorum contenta, quæ raræ excelsæque doctrinæ sit: non constat satis, diuersa sentientibus patribus, vtrum in genere malorum hi Magi numerandi, an sint potius inter veræ sapientiæ studiosos habendi. Scriptura quidem sacra frequentius id verbum in malum vsurpat: quo pacto Elymas apud Lucam Magus dicitur, & Simon Samaritanos memoratur Magijs suis demẽtasse. Eo de genere lex Moysis præcipit, [Ne declinetis ad Magos.] Et iterum: [Anima quæ declinauerit ad Magos & ariolos & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam.] Neque enim paruum est malum, neque capitis pœna non vindicandum, quod occultam cum diabolo amicitiam fœdusque continet. Quæ sane superstitio ex dæmonum malitia atque hominum cum imperitia tum impietate profecta gentes omnes toto terræ orbe latissime tenuit: ac vix fieri potest, vt idololatriæ scelus, quod vbiq; viguit, citra magicæ superstitionis vsum vel propagetur vel etiam conseruetur. Amant enim dæmones diuinæ sapientiæ falsas laudes: concupiscunt vero homines, ea scire & doceri, quæ supra homines sunt. Ex quo ludibrijs Magicis plurima seges, quemadmodum ij perspicue probarunt, qui gentes barbaras nostra ætate multiplici superstitionis infinitæ fraude circumuentas, addictasque Satanæ lustrarunt. Cum ergo & superstitio Magica cõmunis ferè fuerit gentibus omnibus. Et id verbũ in Scripturis impium aliquid sonet, non immerito plerique Patres, vt hos Magos de genere prauorum extitisse opinarẽtur adducti sunt. In his est Origines & Iustinus, & Basilius & Chrysologus & alij. Quorum sententiã ita

2 Quinam fuerint Magi.

Actor. 13.
Actor. 8.
Leuit. 19.
Leuit. 20.

Orig. lib. 1. contra Celsum. & homil. 13. super Num.
Iustinus in colloquio Triphon.
Basil. hom. de Natiu.
Chrysolog. serm. 156.

non improbamus, vt tamen alterã præferamus Hieronymi, & Epiphanij, & Tertulliani, quã viri docti hoc tempore maximè probant. Nã fuisse Magos non superstitiosa & diabolica arte imbutos, sed scientia præditos sublimiori, etiã diuinæ literæ docent, vbi Danielem numero Magorum ascribunt. Ea autem Magica facultas quemadmodum ex Plinio secundo quidã recitant, tres maximè partes complectebatur: Physicem, & Metaphysicẽ, & Astrologiam. Floruisse vero apud Persas Chaldæos Magicam hanc bonam, idest, scientiam, peritiamque rerum naturalium abstrusarum, & maxime Astronomicarum, veteres scriptores prælegenti dubium esse non potest. Nam & Tullius scribit Persarum imperium nemini committi solitum, qui non Magicam scientiam percepisset. Amianus Iosephusque tradunt communi consilio septem Magorum imperium Persicum administratum nullo alio Rege creato, quod post obitum Cambysis, Cyri maioris, filij accidisse historiæ produnt. Denique Magorum fuisse & vsum plurimum & dignitatem maximã in Oriente Chaldaicis, Persicisque prouincijs, vnde plerique hos fuisse profectos sentiunt, non modo prophanis sed sacris etiam literis perspicuum est, vti liber Danielis, & Hesther, & Nehemiæ fidem facere possunt. Quibus rebus adducor, vt nostros Euangelicos Magos nequaquam arbitrer maleficæ artis sectatores fuisse, sed scientiæ illius eximiæ ac regiæ peritos: ex quo etiam efficitur, vt sit valde consentaneum veroq; simillimum, extitisse hos gentis principes, & Regij nominis dignitatisque non expertes, quã rem non solũ pictorũ vsus vulgiq; opinio cõmendat, sed Ecclesiæ etiam quodammodo autoritas, quæ festis hisce diebus tãquã propria Epiphaniæ testimonia illa repetit; [Reges Tharsis, & insulæ munera offerent: Reges Arabũ & Saba dona adducent:] quæ de Magorũ muneribus intelligunt etiã atq; asserunt Hilarius, Tertullianus, Prosper. Quare Reges hos Magos non dubitant appellare idẽ Tertullianus & Theophylactus. Numero vero fuisse tres, vt credamus, idoneus autor est Leo, qui & crebro &

Hierony. in c. 2. Dan. & in Esai. lib. 17. in c. 57. Epiphan. in Ancoratu. Tertull. lib. aduers. Iud. Raban. in caten. S. Tho. Dan. 2. Iansen. in cõcord. & Cæsar Baron. in annal. Hieron. sentẽtiã probãt Cœl. Rhodig. lib. 3. c. 42. sequuti. Plin. li. 20. citatur à Iãsen. sed nequaquam id inuenitur apud Pliniũ. Cicer. lib. 2. de diuin. Ammian. lib. 23. Ioseph. lib. 11. antiq. Tertull. lib. 3. aduersus Marcion. Hilar. 4. de Trinit.

indubie

indubiè tres fuisse cõfirmat: cui Maximus cõsentit, quod sine certa historiæ cognitione tales viros facere putare, eorum magnitudo prohibet. Quæ autem vulgo feruntur illorum nomina Balthasar, Gaspar, Melchior, etsi autorẽ idoneum nominare non possum, contemnenda tamen non puto, magisque veteri traditione manasse credendũ est. In his quod vulgus sentit Aethiopem vnum fuisse, videtur etiam probare Petrus Chrysologus, hic illud impletum intelligens: [Aethiopia præueniet manus eius Deo,] neq; abhorret Hilarius, qui Aethiopicũ mercatum ab Isaia prædictũ in Magorum muneribus interpretatur. *Prosper. de prædic. p. 3. c. 6.* *Theophil. in 2. Matth.* *Leo serm. de Epiph. 1. 3. 5. & 6.* *Maxim. homilia 3. de Epiphan.* *Chrysologus serm. 160.* *Hilar. 4. de Trinit.*

Verũ hæc quæ de facultate, de numero, de dignitate regia, de nominibus deniq; diximus, vtrumque habeant, quoniã ex Scriptura sacra nõ liquẽt, attamen illud quod veritas diuina cõfirmat, nos inspiciamus atq; cõsiderem⁹ oportet, hosce Magos cælitus edoctos verè fuisse sapientes. Atq; eo sapiẽtiæ laudẽ tulisse ampliorem, quo magis inepti & insipiẽtes apud filios huius seculi videri potuerint multis nominibus, quod patriã reliquerint longa ac difficili peregrinatione suscepta: q Regem nouum in regno à tyrãno possesso perquisierint: q ab impio & fallaci erudiri voluerint: q deniq; Regẽ tantopere quæsitum in cunabulis pauperẽ despectumq; adorarint. Quæ quidẽ omnia si humana prudentia metiaris, sapientiæ vacua, stultitiæ plena existimes. Sed nimirũ cælesti sapiẽtia prędit iã illud factis implebant suis: [Si quis inter vos videtur esse sapiẽs, stultus fiat vt sit sapiens:] Euãgelici sapientes iam erant, illud toto animo ac mẽte retinẽtes: [Quoniam non cognouit mundus per sapientiam Deũ, placuit Deo per stultitiã prædicationis saluos facere credẽtes.] Quam vero fuerit certa absolutaque horum sapientia, euẽtus felicissimus indicat. Patriã quidẽ relinquẽtes profectionẽ laboriosam susceperũt: at in patriã regressi sunt multo locupletiores quã venerãt, cælesti thesauro inuento, fide ducti, specie perfruiti. Regem verum, tyranni in Regia requirũt, at tyrannus cedit in suo regno externis. Iste perturbatur & angitur: illi securi sunt, istius & diligentia *3 Magos vere fuisse diuino dono sapientes.* *1. Cor. 3.* *1. Cor. 1.*

gentia & industria abutuntur. Fallere Herodes putat: verùm Magi scientia Herodis vtuntur, malitiam fraudemque vitant. Itaq; dum illudere cogitat, oppidò illusus est. Postremò quod Deum infantem agnoscunt, quod in vili hospitio adorant, quod pauperem confitentur Regem, non solum sapientes se, sed sapientiæ ipsius & præcones & duces præbent: dum factis probant, quod prophetiæ omnes prædicant: & quem inductum in orbem terrarum Angeli adorauerunt, eum Magi tanquam principes orbis terræ studiosè etiam venerantur: vt sciant cælestes Regem suũ etiam terrestribus & innotuisse & placuisse. Munera verò ita offerunt, vt maiores ipsi diuitias referant, pro auro, thure, & myrrha, Dei sapientiam, & religionem, & charitatem adepti. Ac quemadmodum Regina illla Sabæa, horum vt est verisimile patriæ ciuis, cum multa pretiosa attulisset ad Salomonẽ, tamen multo ipsa pluribus atq; amplioribus remunerata discessit, sic hi sapiẽtes cũ pretiosa dedissent, pretiosiora abstulerũt. Neq; illa in Salomone magnitudinem opũ, & palatij pulchritudinẽ, & rerũ omniũ splẽdorem atq; ipsius Regis sapientiam tantopere est admirata, licet præ magnitudine admirationis obstupuisse Scriptura confirmet, quantopere hi Magi præsepe Christi, diuersorij inopiã, matris pauperiem, infantis silentium sunt venerati, præ stupore & extasi vt propemodũ sensum mẽtemq; amiserint, illud profectò vsurpantes, & identidẽ repetẽtes: [Verè tu es Deus absconditus.] Et [Quis Deus similis tui?] Hanc Magorũ sapientiam cælestem commendans autor imperfecti scribit ad hunc modum: [Nunquid viderunt palatium marmoribus splendidum? Nunquid matrem eius diademate coronatam? aut in lecto aureo recumbentem? nunquid puerum auro & purpura inuolutum? Sed quid? Diuersorium tenebrosum & sordidum, & magis animalibus quã hominibus aptum: in quo nemo contentus erat secedere, nisi itineris necessitate coactus. Matrem eius vix tunicã vnam habentem, non ad ornamentũ corporis, sed ad tegumentũ nuditatis, quã habere poterat vxor fabri peregrè

3. Reg. 10.

Esai. 45.

Mich. 7.

Autor imperfecti in Matth.

constituta. Puerum pannis vilissimis inuolutum, & sordidiore in præsepio positum: quia locus ille sic erat angustus, vt nec ponendi infantem spatium inuenirent. Si ergo Regem terrarum quærentes, sic inuenissent, magis cõfusi essent, quia tanti itineris laborem sine causa suscepissent. Nunc autem quia cælestem Regem quærebant, etsi nihil regale videbant in eo tamen, solius stellæ testimonio contenti gaudebant. Oculi eorum contemptibilem puerum aspicere non poterant, quia spiritus in corde eorum terribilem demonstrabat.] Hæc autor ille quem S. Thomas pro Chrysostomo habet. Quocirca merito clamat hoc loco beatus Leo: [O perfectæ scientiæ mirabilem fidem, quam non terrena sapientia erudiuit, sed Spiritus sanctus instituit. Viderunt & adorauerunt puerum, quantitate paruulum, alienæ opis indigum, fandi impotentẽ, & in nullo ab humanæ infantiæ generalitate dissimilem. Quia sicut fidelia erant testimonia, quæ in eo maiestatem inuisibilis diuinitatis assererent, ita probatissimum esse decebat, verbum carnem factum: & sempiternã illam essentiam filij Dei, hominis veram suscepisse naturam.] Quæ omnia, charissimi fratres considerantes, horum sapientium discipuli efficiamur, rebusque omnibus despectis, vni veræ sapientiæ peruestigandæ quærendæq; operam diligentissime demus, inuenturi profecto eam sapientiam, quæ mille thesauris pretiosior est.

S. Tho. in catena paulò aliter.

Leo serm. 4. de Epiphan.

IN EADEM FESTIVITATE, CONCIO SECVNDA.

Ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam. Matth. 2.

1 Christū ex Iudæis & gentibus conciliasse sibi Ecclesiam. Ephes. 2.

APOSTOLVS Paulus scribit Christum euangelizasse pacem ijs qui longe fuerant, & ijs qui prope: & cū Græcorum gētem alloqueretur, ait: [Nūc autē in Christo Iesu, vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.] Quod nō tam Pauli testimonium, quam Esaiæ vaticiniū existimandum est, sic loquentis: [Pacem ei qui longe est, & pacem ei qui prope, dixit Dominus.] Qua oratione id indicatum est, quod apertissimè cernimus, Euangelium Christi quod est Euangelium pacis, non solum Iudæis propinquis & ciuibus innotuisse, sed in vltimas gentium oras, atque orbis terræ remotissimas regiones penetrasse. Itaque quod Oseas cecinit, ambo populi posuerunt sibi caput vnum, & in hunc angularem lapidem vterque paries sibi mutuo iunctus connexusq; est. Quæ res præclarissima, quoniam Christi consilio operaque vnius sancienda erat, voluit Spiritus sanctus ab ipsis noui regis incunnabulis non solum denuntiaretur, sed etiā re ipsa inchoaretur. Itaq; recens natus Saluator & Bethleemitis pastoribus qui prope erant in populo Israel annuntiatus per Angelum est, & Magis longè positis Gentilium primitijs delibatis, stella indice demōstratus. Mysterium hoc vocationis gentium & vtriusq; populi coniungendi in Christo, diserte Augustinus hodierna concione

Esai. 57.

Oseæ 1.

Aug. homil. 3. de Epiph.

cione persequitur his verbis: [Illo die natum pastores Iudæi viderunt: hodie Magi ab Oriente venientes adorauerunt. Natus quippe fuerat lapis ille angularis, pax duorũ parietum ex circuncisione & præputio non ex parua diuersitate venientium, qui factus est pax nostra & fecit vtraque vnum. Hoc in pastoribus Iudæorum, & Magis gentium præsignatum est. Inde cœpit, quod in vniuerso mũdo fructificaret & cresceret.] Et in alia cõcione eiusdem festi: [Suscipite ergo deuotissimè istum diem celebrandum vniuersa Ecclesia gentium, quia illi Magi quid iam fuerunt, nisi primitiæ gentium? Israelitæ pastores, Magi Gentiles: illi prope, isti longe. Vtrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Veniens quippe sicut Apostolus dicit, euangelizauit pacem nobis qui eramus longe, & pacem ijs qui prope. Ipse est enim pax nostra qui fecit vtraque vnum: & duos condidit in se faciens pacem, inimicitias interficiens in semetipso.] Pacem ergo fratres sectemur, & gaudium de salute vtriusque populi in Christo celebremus. *Aug. homil. 4. de Epiph.*

2 *Ex qua regione venerint Magi: & quid sit spiritualiter ab Oriẽte venire.*

[Cũ natus esset Iesus, ait Euãgelista, in Bethleẽ in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriẽte venerũt.] Vsitatũ frequensq; est verbũ illud Scripturis, Ecce, & solet rẽ vel nouã vel subitã, vel admirabilẽ indicare: quod, si quando, nunc maxime præ se fert. Quid enim ab opinione hominum magis remotum, quid mirabilius aduẽtu summorum virorũ ex regione longissime posita, petentiũ externæ gentis sibi adorandũ Regem, cuius ipsa gens Iudaica esset ignara? Nã venisse ex vltimo fere Oriẽte Patres affirmant, itineribus sine dubio magnis. Quæ vero Orientis ea propriè regio fuerit, non satis liquet, varia opinantibus scriptoribus varijs. Persas maxime fuisse hos Magos autores grauissimi sentiũt Clemẽs Alexãdrinus, Basilius, Cyrillus, Chrysostomus, Leo Papa. Quippe cũ constet Magorũ & nomen & officiũ percelebre fuisse apud Persas (ex quibus Magiam emanasse scribit Nazianzenus) sacerdotali ac Regio muneri familiarem; vti ex Xenophonte quoq; historico percipi potest. At ex Arabia profectos

Clem. Alexand. lib. 1. stromat.
Basil. hom. 25. de Christi natiuit.
Cyrill. in c. 49. Esai.
Chrysost. homilia 6. in Matth.
Leo serm. 1. de Epiphan.
Nazianzen. orat. 1. in Iulianum.

Iustinus in Triphon. *Cypr. serm. de Epiphan.* *Epiphan. in Ancorat.* *Tertull. lib. 3. cōtr. Marcionem.* *Maxim. homilia. 1. de Epiphan.* *Chrysologus serm. 156.* *Chalcidius in Timæum.* *Iudith 3.*

profectos non inferiores autores opinātur, Iustinus, Cyprianus, Epiphanius, Tertullianus. Sunt qui Chaldæos putent, & vocent, vt Sanctus Maximus & Chrysologos & grauis scriptor Chalcidius. Psalmum plerique recitāt, [Reges Arabum & Saba dona adducent.] Neque magnopere refert qua ex regione istarum profectionem eam susceperint, liquido nosse. Illud est certum, eas omnes oriētis nomine non falso intelligi posse. Nam cum sint Oriētis differentiæ tres, Borealis, Meridiani, & medij qui est æquinoctialis & verissimus Oriens, prouinciæ diuersæ Orientis verbo notari possunt. Babylonios etiam Orientales numerari, quanuis respectu Iudææ ad Septentrionē vergant, testimonio est liber Iudith, qui Palæstinæ terrani. Occidentalem nominat regioni Babylonicæ, vnde Holofernem Nabuchodonosor miserat. Neq; repugnat vero, neque est improbabile varijs ex regionibus Orientis coisse Magos, cum præsertim diuinæ literæ varias admodum regiones nominent, cum de hac re vaticinari videntur, qualis Arabia, & Sabæa terra: & Aethiopica, & Madianitica, & Damascena, & alia quædam. Quid enim prohibet idem astrum diuersis partibus eundem nuntiū dedisse, & ita egisse diuinam prouidentiam, vt conuenirent diuersis ex locis ad perquirendū sibi diuinitus ostensum infantē. Sed vt habeat historia, mysterium sane neque exiguum neque incertum est, Magos ab Oriente venisse. Nanque vti Chrysologus pulchrè dixit: [Ab Oriēte in Orientem veniunt.] Ex Oriente temporali & humano, in Orientem diuinum & sempiternum. [Ecce vir (ait Zacharias Propheta) Oriens nomen eius.] Et Zacharias alter, [Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos Oriens ex alto, illuminare ijs, qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.] [Pulchrè Magi (ait Remigius,) ab Oriente venisse dicuntur, quia omnes qui ad Dominum veniunt, ab ipso & per ipsum veniunt. Ipse est enim Oriens secundùm illud, Ecce vir, Oriens nomen eius.] Ad hunc verissimum Orientem sita est paradisus, non illa ex qua est eiectus Adam: sed cælestis, à qua multo verius

Chrysologus serm. 156. *Zachar. 6.* *Luc. 1.* *Remig. in caten. S. Tho.* *Gen. 3.*

to verius præuaricator homo exulabat. Quod si hunc verum diuinumque Orientem petere est cordi, si cælestem ædem voluptatesq; immortales concupiscimus, deseramus oportet exemplo Magorum Orientem nostrũ terrenum, id est impuras sensibilesq; voluptates, iuxta Petri Apostoli sententiam dicentis:[Qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quē maxima & pretiosa nobis promissa donauit: vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius, quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem.] Tanto enim quisque propius ad diuinæ naturæ consortium accedit, quanto amplius corruptibilis vitæ concupiscentiam fugit. Id vero nihil est aliud quam ex Oriente suo terreno discedere. Quod fecisse magnum omnium fidelium parentem Abraham Scriptura testatur, cum Deus apud Esaiam de eo loquatur,[Quis suscitauit ab Oriēte iustum, vocauit eum vt sequeretur se?] Ac plane de Vr Chaldæorum in Palæstinam profectus est ille vir cuius vestigia vel fidem potius, vt Paulus loquitur, sectatæ sunt gentes, atque adeo Abrahæ filij merito reputati sunt Magi, qui non solum Chaldaica religione relicta Iudæam petiuerunt, quod fecit Abraham diuino præcepto tanquam stella cælesti duce, sed multo magis mente atque animo, Orientales opes terrenas, potentiam, delitias, honores, vt Christum nouum Orientē assequerentur, facile contempserunt. Horum nos sequi vestigia adhortatur beatus Chrysostomus sic hoc loco cōcionans:[Imitemur igitur nos saltem deuotionem Magorũ, veroque amore philosophiæ barbaram consuetudinem subiugemus, longo itinere curramus vt Christum videre mereamur. Nam & illi, nisi procul regionem propriam reliquissent, nequaquam Christũ videre potuissent. Recedamus igitur à terrenis negotijs atque curis. Etenim Magi illi in Perside stellam videre tantummodo: quia vero à Perside recesserunt, Solem ipsum aspexere iustitiæ: qui certè nec stellam quidem ipsam tandiu videre meruissent, nisi cito à Perside fuissent profecti. Surgamus ergo & nos, & licet omnes resistant, nos tamen ala-

2. Pet. 1. *Esai. 41.* *Rom. 4.* *Chrysost. homilia 7. in Matth.*

cres & prompti ad pueri curramus domum.] Sic quidem nos adhortatur beatus ille pater: cuius vtinam monitis acquiescamus.

3 *Quo pacto ex stellæ cõspectu Magi, Regis in Iudæa nati intelligentiã cõsecuti sũt.* Quo vero vel incitamento acti, vel consilio ducti rem tantam aggressi sint, tamque longinquam ac incommodam peregrinationem Magi susceperint, produnt ipsi: [Vidimus, inquiunt, stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.] Stellam se habuisse cælestem viæ & autorem & ducem fatentur. Magna certe eius stellæ vis, mirabilis atque omni natura maior, forma ac splendor extiterit, necesse est. Leonem audire placet de ea re disputantem: [Commouet Magos remotioris Orientis habitatores stellis cæteris stella fulgentior; ac de mirandi luminis claritate, viri ad hæc spectanda non incij, magnitudinem significationis intelligunt: agente hoc sine dubio in eorum cordibus inspiratione diuina, vt eos tantæ visionis mysteriũ non lateret: & quod oculis ostendebatur insolitum, animis non esset obscurum.] Quæ sententia magni Leonis tam absoluta est, vt contradicere quicquam nemo possit. Nam qui signum tam illustre dabat oculis Deus, lucem intelligentiamque menti non obscuram eum tribuere æquum erat: [Intelligentia in visione opus esse Daniel dixit.] Sed quoniam nullum Angeli ministerium externum legimus in hac tota narratione Magorum, ne tunc quidem de vitando Herode quemadmodum notauit Hieronymus, in somnis admoniti sunt; merito quæritur, quanam ratione ea stellæ significatio innotuerit Magis. Valde enim remota est à sensu hominum, nouæ stellæ exortu, noui Regis exortum demonstrari, idque in Iudæa. Quid enim? nonne alia in prouintia nasci aliquis Rex denuo possit? Et ipsum Regis natalem quare indicet stella, ac non rem aliam ex plurimis? Quod si imperiti esse dicent, artisque Astrologiæ ignari, quid ortus siderum portendant nescire, hos vero fuisse ea scientia apprime præditos, facile omnis ea opinio refellitur, quod hæc stella, vt docte Basilius & Chrysostomus argumentantur, neque lege na-

Leo serm. 3. de Epiphan.

Daniel 10.

Basil. hom. 25. de Natiuitate.

Chrysost. homilia 7. in Matth.

turæ

turæ edita sit, neque cæterorum astrorum rationibus contineri potuerit. Igitur, quod necesse est, Patres magno consensu prophetiam peruetustam Balaam præsidio fuisse asserunt Magis, quos & generis & scientiæ hæredes illius sentiunt, vt ostensa diuinitus stella ex antiquo diuque conseruato oraculo, quid portenderet vel indicaret potius, intelligerent. Sunt eius rei autores Hieronymus, Basilius, Cyprianus, Leo, Origenes, Chrysostomus; vt præteream alios. Fuit autem Balaam prophetia ea, quæ libro Numeri continetur his verbis, [Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obturatus est oculus, dixit auditor sermonum Dei, qui nouit doctrinam Altissimi, & visionis Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos: videbo eum sed non modo, intuebor illum sed non prope. Orietur stella ex Iacob: & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio eius: hæreditas Seir cedet inimicis suis. Israel vero fortiter aget. De Iacob erit qui dominabitur, & perdet reliquias ciuitatis.] Et interiectis quibusdam ad alias nationes pertinentibus, mox ait: [Heu quis victurus est, quando ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt.] Omnino est sublimis spiritus prophetarum, quantoque iste vita & moribus alienior; tanto in eo altius eminet diuini maiestas spiritus. Etenim præfatione illa necessario vsus est, se non oculis carneis, sed mente videre quæ diceret, neque ex homine audire, neque ex suo cerebro confingere, sed Altissimo Deo & docente & indicante, cuius esset tanta maiestas, vt ad eius præsentiam oculis apertis per mirabilem extasim corrueret. Iam se eum visurum aliquando, sed sero tandem prædicit, sine dubio de Deo loquens, neque enim alterius mentio vlla præcesserat, vt Deum hominem futurum ostendat. Se vero pro eo visurum & intuiturum confirmat, quod ex genere & gente ipsius futuri forent

Hieronym. Chrysost. Orig. in hoc loco Matth. Leo serm. 4. de Epiphan. Cypr. serm. de stella & Magis. Basilius homil. 25. Num. 24.

rent quibus ista tanta mysteria panderentur. Magos profecto significans ex eius posteritate futuros, vt probatissimi scriptores sentiunt. Quonam vero tempore res tanta euentura, & quo indicio agnoscenda, statim dicit, quod ad causam plurimum refert, orituram stellam ex Iacob, nempe Deo Iacob nato futuram statim ipsius natalis indicem stellam, quando virga cõsurget, vel quod Septuaginta habent & plerique legunt Patres, consurget homo de Israel Christus, qui omnes gentes suo regno cælesti adiecturus est, virtute diuini verbi tanquã armis potentibus superatas, quarũ erunt oblatæ primitiæ, ac tanquam obsides dati, Magi. Nam se non victurum cum hæc fient, mox dolet, prophetiam claudens stupenda monarchiarum commemoratione, & imperij Romani illustrissima tot ante secula prædictione, quod affirmat toti Orienti dominaturũ, ac cædem Christi Iudæis profligatis euersisque vindicaturũ, demum ipsum quoq; cessurũ regno Christi, barbarorum incursionibus fatigatum ac pene deletum: quemadmodũ & Daniel vaticinatus est, & Ioannes in Apocalypsi scripsit, & nos plurima ex parte cõpletum videmus. Hoc tanto vaticinio instructi (vt redeamus ad causam) Magi, facile potuerunt, Deo intus illucente, stellam esse quam cernerent eius indicem, quẽ ex Iacob oriturum acceperant deprehendere. Sentiunt etiam scriptores nostræ ætatis non ignobiles ex Sybillarũ libris fuisse Magos edoctos, Erithreæ præsertim atq; Sambethes versibus, quas cecinisse dicũt, ortũ Christi in Iudæa stellæ nouæ exortu declarandũ: Nam fuisse has Sybillas Chaldæas, in qua gente Magi extiterint. Non esse vero aspernanda Sybillarum oracula Diuus Augustinus scribit, quas eodem Dei spiritu censet gentibus prophetasse, quo sanctos Prophetas populo Hebræo. Neq; vero est absurdum cum Daniel longam ætatem inter Babylonios egerit, ac lingua Chaldaica scripserit, cognitionem Messiæ illis etiã sapientibus impertisse, qui posteris accurate traderent mũdi totius salutem ex Iudæa aliquando petendã. Et omnino est mirabile illo seculo Saluatoris,

Daniel 7. Apoc. 17.

August. Eugubin. de perenni philosophia li. 1. cap. 3. & c. 22.

Cornel. Iansen. in concord. Euãg. c. 9.

D. Aug. lib. 18. de ciuit. c. 18.

celebrem

celebrem fuisse opinionem, multumq; sermonem de natalibus noui cuiusdam Regis, cui totus orbis terræ subiectus futurus esset. Id quod indicant externi quoque autores. M. Tullius quidem in libris de diuinatione, & Maro Ecloga illa sua. Suetonius vero in vita Vespasiani ita scribit: [Percrebuerat Oriente toto vetus & cōstans opinio, esse in fatis, vt eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur.] Quæ documēta de Christi regno & natalibus vt non sunt repudianda, ita sine dubio illud prophetiæ Balaam oraculum iure est omnibus cæteris præferendū.

Cicer. li.2. de diuinat. Virgil. ecloga 4. Sueton. in vita Vespasiani. c.4.

4 Qualis autem fuerit stella, quæ substantia, quæ forma, quæ ratio discursus, non opus est multa dicere. Docent Patres & certis argumentis confirmant, eam stellam denuò à Conditore omnium effectam in eum tantū vsum, Christo demonstrando. Itaque locum situmque eius nō communem cum cæteris in firmamento, sed in inferna aëris regione asignant. Nam & die splenduisse non nocte solum, vt cæteras: & præsepe de vicino indicasse in quo iacebat Saluator, quod facere non posset, si in firmamento sita esset. Præterea ex Septentrione meridiē versus motam, cum ea sit ratio itineris ab Hierosolymis vsq; ad Bethleem: qui motionis ordo minimè reliquis stellis communis sit. Postremo hanc stellam & apparere & abscondi pro voluntate, nulla naturæ lege, vel impedimento obiecto detractove. Tanquam enim rationis particeps foret, ita se Magorum vsibus accommodasse vsque eo vt scribat Chrysologus: [Ambulante Mago, stella ambulat, sedente Mago stat stella: Mago dormiente, excubat stella.] Quare à Deo fabricatam, ab Angelo incitatā actamque stellam dubitare non conuenit. Vtrùm vero ex Oriente, vbi est cōspecta, Magos ductauerit antecesseritq; vsque in Iudæam, atque ibi se ex conspectu Magorum receperit, quæ causa extiterit ijs petendæ Hierosolymæ, quanquam vulgo ita homines opinantur, vt etiam autor imperfecti sentit, tamen id nequaquam certum habetur. Diuus quidem Bernardus rem eam pro comperto sumens, in Magos culpā reijcit stellæ subductæ. Ita enim

Cur Hierosolymam adierint Magi.

S. Tho. 3. p. q. 36. ar. 7.

Petrus Chrysolog. serm. 156.

Autor imperfecti in Matth. c. 2. hom. 2.

Bern. ser. 3. de Epiph.

loquitur.[Cumque recessissent Magi,& reliquissent Iudæos.Ecce stella quam viderant in Oriente antecedebat eos.Hinc manifeste datur intelligi, quoniam humanum flagitantes consilium,diuinum amisere ducatum: & conuersos ad terrenum documentum,signum cœleste deseruit.]Ad hunc modum Bernardus Philosophatur. Sed Basilius & plerique patres,quorum mihi hac in re sententia potior,visam sane in Oriente stellam;at non ex Oriente eãdem ductasse Magos sentire videntur,ob eam enim causam vaticinio Balaam edoctos Magos scribunt,quid stella illa sibi vellet, quæ si antecedere eos ac ductare cepisset in Iudæam,nullo opus profecto fuisset vaticinio. Atque huc spectare videtur(quod scriptores docti ante nos notarunt)Is sermo Euangelistæ[Et ecce stella quam viderant in Oriente]non dixit,quam erant sequuti ex Oriente,tanquam in Oriente, non in itinere conspectam insinuet.Quare quod Hierosolymam petierint Magi, culpãdi non sunt:noui enim Regis exortum, vt Leo dixit humano sensu in vrbe regia existimarunt sibi esse quærendum.Interim diuino agente numine,Iudæorum negligẽtia & perfidia,gentilium hominum & diligentia & fide prodita reprehensaque est, vt illud sublime mysterium quod Paulus tãtopere extollit,iam tũc notaretur.[Quid ergo dicemus? Quod gentes quæ non sectabantur iustitiam,apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est.Israel autem sectando legem iustitiæ,in legem iustitiæ non peruenit,Quare?quia non ex fide, offenderũt enim in lapidem offensionis:]Illud præterea ea re gesta declaratum est,Iudæos non sibi legem & sacram scripturam,sed ecclesiæ Christianæ potius conseruare,quemadmodum Augustinus sæpenumero disputat. Etenim vbi Christus nasceretur,Iudæi ex diuina scriptura prodiderunt,sed ad Christum adorandum scripturæ testimonio Magi eruditi incitatique sunt:ipsi legis doctores, quem de lege docebant,quærere adorareque neglexerunt. De quibus rebus differentem egregiæ sanctum Pontificem Leonem audire præstat. [Vtique poterat stella Magos

Basil. hom. de Natiuit. quæ est 25.

Caiet. in 2. cap. Matth. Iansen.c.9. concord.

Roman.9.

Leo serm.2. de Epiphan.

Hierosolymis prætermissis vsque ad cunabula pueri, sicut post modum fecit, sua significatione perducere, nisi ad confutandam Iudęorum duritiem pertinuisset, vt nō solum ductu sideris, sed etiā professione innotesceret natiuitas Saluatoris. Iam ergo ad eruditionem gentium propheticus sermo transibat, cum Iudæorum infidelitas, veritatem ore proferret & mendacium corde retineret. Noluerunt enim agnoscere oculis, quem de sacris indicabant libris. Vt quem non adorabant infantiæ infirmitate humilem, postea crucifigerent in virtutum sublimitate fulgentem. Quæ ista Iudæi tam imperita in vobis scientia est, tam indocta doctrina? Interrogati vbi Christus nasceretur, veraciter & memoriter dicitis quod legistis. Et vestra eruditio prodidit, quod stella non docuit. Cur vobis viam, quam alijs aperitis, obstruitis?] Sic ille beatus Pontifex in doctores legis, & legis nihilominus contemptores inuehitur. Quod nobis quoque metuendum est, ne qui alios docemus, nos ipsos minime doceamus: & cū aliorum salutis administri adiutoresq; simus, salute nostra neglecta, pernitiosius scientia pereamus, quam ignorantia perijssemus.

IN EODEM FESTO EPIPHANIÆ, CONCIO TERTIA.

Vidimus stellã eius in Oriente. Matth. 2.

1. Vsus abususq́; astrorum. *Psal. 18.* CAELI enarrant gloriã Dei, & opera manum eius annuntiat firmamentum.] Id quidem diuinus vates enuntiat; quòd inter res omnes conditas his oculis obiectas nihil æquè, vt cælestes orbes, Dei maiestatem declarent; qua sententia aliàs etiam cecinit, *Psal. 8.* [Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, Lunam & stellas quæ tu fundasti.] Quid enim ea contemplatione beatius? quid ad illius potentiam sapientiamque Conditoris cognoscendam luculentius hoc cælorum ornamento & splendore? *Baruc. 3.* [Stellæ, (ait alius Propheta) dederunt lumen in custodijs suis:] quod certè lumen, non tam se spectando quam Conditore indicando, ardenter ac iugiter vibrant. Atque cælestium luminum ea est pulchritudo, ea vis, vt facile, nisi simus insipientissimi, supremi Regis gloriam ac magnitudinem tanquam cælestis Regiæ copiosus ac præclarus apparatus, ostendat. De qua re externi etiam nobiscum Philosophi consentiunt, quorum è numero Ciceronis *Cicer. lib. 2. de natura Deorum.* verba præclara sunt ita loquentis: [Quid enim potest esse tam apertum tamque perspicuum, cum cælum suspeximus, cælestiaque contemplati sumus, quam esse aliquod numen præstantissimæ mentis quo hæc regantur? illum vero & dominatorem rerum, & omnia nutu regentem, & vt Ennius dixit, patrem diuûque hominumque & præsentem ac præpotentem Deum. Quod qui dubitat, haud sane intelligo, cur non idem, Sol sit, an nullus sit, dubi-

ſit, dubitare poſsit. Quid enim eſt hoc illo euidentius?] Qua Tullij ſententia quid diuinis noſtris literis conuenientius à Theologo dici poſsit non video. Sed, quæ eſt hominis miſeria & imbecillitas, effectum eſt, vt inde perniciem mortales caperent, vnde ſalutis ac vitæ præſidia petenda fuerunt. Nam tanquam ſeruorum ornamentis delectati, cum cæleſtia corpora ſuſpicerent, dominos putauerunt, quorum opera ad verum Dominum cognoſcēdum perduci oportuit: ruſticorum more & exemplo, qui Regem de facie nunquam conſpicati, in palatiū admiſsi, primus quoq; aulicus pulchrè ornatus & cultus, in quē oculis incidunt, Regem ſuſpicantur. Eam mortaliū amentiam cæleſtia corpora diuinitate imbuta putantiū, præclarè ſapientiæ liber vituperat hiſce verbis: [Vani ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei. Neque operibus attendentes, agnouerunt quis eſſet artifex. Sed aut ignem aut ſpiritum, aut gyrum ſtellarum, aut ſolem & lunam rectores orbis terrarum Deos putauerūt,] Quantus vero error, quanta inſania hæc, ſtatim oſtendit. [Si enim tātum potuerunt ſcire, vt poſſent æſtimare ſæculum, quomodò huius Dominum non facilius cognouerunt? Quorum ſi ſpecie, inquit, delectati, deos putauerunt; ſciant quanto ijs dominator eorum ſpecioſior eſt. Speciei enim generator hæc omnia conſtituit. A magnitudine enim creaturæ & ſpeciei, cognoſcibiliter creator horum videri poteſt.] Qua tan robuſta argumentatione validiſsimè concutitur omnis Philoſophorum arrogantia, omnis Aſtrologorum ſuperbia: qui curſus ſiderū certo metiri valuerunt; Dei omnia mouentis maieſtatem, nō vt par erat, venerati ſunt. Itaque tum creaturam pro creatore coluerunt, tum ſciētia ſua ad res nefarias abuſi ſunt, ex aſtrorum rationibus euenta humana certo præſagire polliciti, fatorumque ſeriem inducentes, quibus vita omnis humana perturbaretur, virtutiſque cura & ſtudia omnia, & laus & pœna de moribus tollerētur, quo nihil poteſt inſanius dici. Contra importunos fati aſſertores ſiue Mathematicos ſiue Genethliacos diſputat acriter & ſæ Sap. 13.

V 5 pe

Aug. 5. de ciuit. c. 1. pe Augustinus, diu ante in eo ipse errore versatus: Sed egregie in libris de ciuitate Dei, vbi ita habet. [Fatum homines intelligunt vim positionis siderum, qualis est cum quis nascitur aut concipitur, quod aliqui alienant à Dei voluntate, & hi ab auribus omnium repellendi sunt, qui qualiumcumque deorum volunt esse cultores. Aliqui vero stellas hanc putant habere potestatem traditam sibi a Deo: qui magnam cœlo faciunt iniuriam, in cuius velut splendidissima curia opinantur scelera facienda decerni, qualia si aliqua terrena ciuitas decreuisset, genere humano decernente, fuerat euertenda.] Præclare hæc Augustinus neque minus bene Chrysostomo siue autor ille imperfecti quem pro Chrysostomus recitat S. Thomas. [Si stellæ est quod aut mali sumus aut boni, ergo nec bonum nostrum laudandum est, nec vituperandum malum: quia nec in nobis est voluntarius actus. Quid enim mali mei penam suscipiam quod non voluntate sed necessitate commisi.] Ex his duobus tam magnis malis idololatriæ quidem impietatem scriptura reprehendit cum acerbè exagitat. Militiam cęli adoratam, à qua se impietate semper abfuisse Iob profitetur: [Si vidi (idest, si adoraui) solē, & cum fulgeret, & lunam incedentem clare.] Temeritatē vero eorum qui ex siderum aspectibus futura prædicunt, propheta vituperat cum dicit. [A signis cęli nolite metuere.] Sic Hieronymus, sic Theodoretus eum locum interpretantur, in eos qui à constitutione siderum humana pendere arbitrantur.

Autor imperfecti homil. 2. in 2. Matth.

1. Reg. 21. 2. Paralip. 33. Sophon. 1. Iob 31. Hiere. 10.

2 Aspectū astrorum seruisse Magis ad Christi cognitionem. Sap. 14.

Sed sapientiam Dei, vt Salomon dixit, non vincit hominum malitia. Quare de ijs ipsis, quę temeritas peruersitasque humana deprauarat, remedium petere lex summa concessit. [Creaturæ, inquit, factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium.] Sic plane rebus creatis in suā pernitiem abusus homo, diuina dona in sceleris & flagitij argumenta conuerterat. Cibo, potu, balneis, vnguentis bonis cęteris ad libidinem, ad impuritatem, ad superbiā abutebatur. At hæc ipsa salutis præsidia effecit Deus, sacramenta religiosa, plenaque pietatis medicamina constituit:

tuit: pane, vino, aqua, oleo, balsamo, virtute celesti consecratis & præditis. Cibo enim recreatus ac refectus est homo, qui cibo perierat. Ad eũdẽ modũ sapiẽtiæ diuinæ documẽta plurima ac perspicua salute hominũ procurãda intueri liceat. Quo more & instituto Chaldæos hodie siderũ inspectionibus deditos, atq; ex ijs ipsis astris, quæ astra spectabãt, nõ exiguã superstitionis Magicæ impietatisq; syluã astruẽtes, astri cuiusdam aspectu ab errore reuocat, Deũ sibi ostẽsum & quærere & adorare persuadet. Pulchre Chrysologus. [Quare per stellã? vt per Christũ ipsa materia erroris fieret salutis occasio. Hostẽ proprio mucrone turbare, singulare est insigne virtutis.] Abrahã sane Chaldęorũ ciuis, insignis & ipse astrologus, iussus est patriã amicosq; deserere, in terrã lõge positã proficisci, quã ignorabat. Idẽ Christi de eius posteritate vẽturi, certam pollicitationẽ accepturus, iussus etiã diuinitus est siderũ radios cõtẽplari. [Suspice, ait cęlũ, & numera stellas eius si potes: sic erit semẽ tuũ,] de quo semine dixit, [& in semine tuo benedicẽtur omnes gẽtes] Quã præclaram Dei promissionẽ nõ ad carnalẽ progeniẽ Iudaici populi, sed ad spiritualẽ propagationem Christianæ gentis pertinere, copiose disputat Paulus. Aspectu igitur stellarũ, quo cæteri Chaldæi periclitabantur ad impietatẽ, Abraham diuino munere fidelis, eruditus ac fide corroboratus est, Hoc Magorũ non dissimile factũ fuit, quos stella in Dei cognitionẽ cultũq; verissimũ attraxit, ac patria ipsa relicta Regẽ sempiternum & quærere diligenter, & inuenire feliciter dedit. Sancti Leonis ea est sententia quam dixi, cuius etiam oratio hæc: [Quondam beatissimo patriarchæ Abrahæ innumerabilis fuerat promissa successio, non carnis semine, sed fidei fęcunditate generanda: & ideo stellarum multitudini comparata, vt ab omnium gentium patre non terrena, sed celestis progenies speraretur. Ad creandam ergo promissam posteritatem, hæredes in sideribus designati, ortu noui sideris excitantur: vt in quo cęli adhibitum fuerat testimonium, cęli famularetur obsequium.] Hæc ille,

Chrysolog. serm. 157.

Gen. 12.

Gen. 15.

Galat. 3.

Leo serm. 3. de Epiphan. Hoc testimoniũ citatur in catena S. Tho. ex Augustino, sed est re vera Leonis non Augustini, quod ipsa etiam dictio prodit.

Illud

3 *Deum se cuiusq; creaturæ captui accõmodare.* Illud præterea quod est consentaneũ dictis aduertite, Deũ pro sua mirabili prudẽtia, apud vnũquemq; ea ratione vti docẽdi, quæ est ei maxime accomodata, atque eũ, vt ita dicam sermonem vsurpare, quem nouit familiarẽ.
Sapien.8. [Disponit enim omnia suauiter] Pastores Angeli opera, Simeonem iustum & spiritualem virum, spiritu admonet. Magos Astrologiæ peritos, astro internuntio docet.
Chrysost. homilia 6. in Matth. Philosophatur sane hoc modo Chrysostomus ostendens neque propheticis oraculis neque voce insonante, neque Angelo apparente vocandos fuisse Magos. [Propterea igitur, inquit, omnia huiusmodi derelinquẽs, per ea illos vocat, quæ familiaria eis consuetudo faciebat, mira quidẽ dispensatione pietatis ad hominum condescendens salutem. Quia enim vnusquisque consuetudinis suæ amicitia ligatur, & Deus & missi à Deo ad totius orbis salutẽ magistri de ipso cuiusque gentis more, materias sibi assumunt docendi. Ne igitur opineris indignum quod Magi per stellam vocantur.] Sapienter omnino, Dei suauitatẽ in vocatione hominum ex hoc facto Chrysostomus collaudauit.
Matth. 4. Sic Petrum & Andream piscatores, vt ad euangelicam vitam transferat, piscationis præclare compotes Christus se facturum promittit.
Psal.77. Dauidem pastorali officio intentum pascere iubet populum suum.
Luc.7. Magdalenã amoribus impuribus perditam, amore diuino inflammat.
Exod.3. Mosem omni scientia AEgyptiorum eruditum, aulæ regiæ assuetum, ad condendas leges, & regem commonendum AEgyptium vocat.
1.Cor.8. Quod de se Paulus professus est, id multo præclarius diuina sapientia præstat, vt omnibus omnia fiat, quo omnes faciat saluos.
Sap.7. De ea Sapiẽs. [Cum sit vna, omnia potest, & in se permanens omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se trãsfert, amicos Dei & Prpphetas constituit.] Transferre se in animas sanctas pro eo dicitur, quod se ad cuiusque animæ captum vsumque accommodet, quemadmodum sapienter Iacob virgarum colores permutabat, cum canalibus impositas pecus spectaret, vt pro rei vsu quales intuerentur virgas, tales procrearent etiam fætus. Quam cœlestem prudentiam imi-

imitari homines debent, vt se se captui & vtilitati eorum quos Christo volunt lucri facere, accommodent. Norint se sapientibus atque insipientibus debitores: sapientiam loquantur inter perfectos: lac pueris potum tribuant, nõ solidum cibum. Non ea dicant, quæ non possint portare discipuli. Infirmis infirmi fiant, paruulis paruuli. Nutricis officium meminerint, quæ dimidiata ac decurtata verba balbutit infantulo, vt etiam Augustinus animaduertit, neque nutricis exigua laus est, quæ in diuinam illam atque altissimam Dei bonitatem dicitur, cum omnium nutrix in sacro eloquio Dei gratia vocatur.

August. ex lib. [illegible] cat. ch[illegible] rudibus.

Sap. 6

Iam quid stella significet, propius explicandum est. 4

Stellæ ductũ, id est gratiæ vocationẽ sequendam.

Ac primum stella Christus ipse in Scriptura appellatur. [Ego sum radix & genus Dauid stella splendida & matutina.] Quippe cum sit ante luciferum genitus in splendoribus sanctis. De qua etiam re Petrus Apostolus: [Benefacitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.] Quod ideo est dictum, quod è vita mortali migrantibus, æternitatis dies illuceat, & Christus radijs gloriosis corda fidelia illustret. Itaque Ambrosius: [Fortassis stella sit Christus, ac sua ipse luce se signat.] Neque enim potest ad Christum ire, nisi quẽ Christus vocarit. Enimuero radius stellæ huius, qui oculos animi pulsat, fides est, inspiratio diuina est, lux est menti diuinitus indita, quæ ad quærendum adorandumque Deum excitat, & ei pro viribus obsequium præstandum fidelemque seruitutem, muneribus pretiosissimis protestandum. Quicunque igitur diuinitus de deserendo seculo, de Christo sequendo & eius cruce portanda impulsus est, quicunque de peccati consortio dimittendo, de virtute amplexanda, de vita austeriore instituenda, de vanitate mundi contemnenda, de perfectione Christiana inchoanda, de malo denique vitando, bonoque sequendo cogitatione interna pulsatus est, ne dubitet is quisquis est, se stellam diuinam vidisse, ne dissimulet fulgores noui sideris sibi emicuisse diuinitus. Nam si Leoni Papæ credimus, in stellæ

Apoc. 22.

2. Pet. 1.

Ambros. in c. 2. Lucæ.

Leo serm.8. de Epiphan. Idē serm. 5. fulgore Dei gratia designatur: [Radiat nanque è cælo stella per gratiam, & tres Magi coruscatione Euangelici fulgoris acciti, in omnibus quotidie nationibus ad adorandam potentiam summi Regis accurrunt.] Hic iam videndum, ne frustra stella nobis diuina fulserit monente Paulo: [Contemplantes, ne quis desit gratiæ Dei:] *Heb. 12.* & eodem alias exhortante, [Ne in vacuum gratiam Dei *2. Cor. 6.* recipiamus, ait enim tempore accepto exaudiui te.] Magorum potius imitemur studium, diligentiam, industriam, qui quod est in antiquo carmine, [Leonibus *2. Reg. 1.* fortiores, aquilis velociores,] delicijs patriæ relictis peregrinationi prolixæ ac difficili se accinxere, immensa terrarum spatia confecere, in tyranni aures & os, nouum Regem prædicauere, omnia vitæ pericula vni quærendo Deo posthabuere. [Considera (ait hoc loco Chry- *Chrysost. homilia 6. in Matth.* sostomus, horum Magorum & admirare virtutem, non modo quia tam longi itineris subiere laborem, sed etiam quia tam simpliciter & libere egere cum Rege. Neque tumultum populi atque clamorem, neque potestatem reformidant tyranni. Vnde mihi videntur isti etiam in regione propria facti esse postea ciuium suorum magistri.] Magna quidem hæc & vera Magorum laus. Et quod est omnium caput, ac lausque præcipua, homines sapientes, honorati, opulenti, in viam se dederunt, quam ignorabant. Neque se contemnendos præbere dubitarunt, dum eum quæritant, quem vbi locorum agat, ne audierūt quidem. Quæ Magorum fides simillima illius fuit tantopere laudata Patriarchæ Abraham, quam Apostolus *Hebr. 11.* commemorat ad hunc modum: [Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem: & exijt nesciens quo iret.] Et hi ergo illius verissimi sectatores de Chaldæa exeunt in Palæstinam, nescientes quo eant. Horum nos fidem atque alacritatē obediendi sectari conuenit, ne Deo vocāti resistamus, neve diu differamus atq; cunctemur. [Hilarē datorē diligit Deus.] Qui vero obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet.]

Iam

Iam consideratione atque admiratione dignissimum illud est, quam bene inter indicium stellæ & Scripturæ testimonium conueniat: quam pulchrè sibi mutuam operam nauent istæ res duæ, vt ab vna doceantur Magi, quod ab altera non satis discunt. Stella quidem iam esse natum Regem cælestem prodit, suoque indicio Magos ab Oriente in Iudæam mittit: sed qua in vrbe Iudææ sit natus, minime declarat. Scriptura sacra consulta ea de re, docet sane qua in vrbe Rex Israel nascatur, in Bethleem Iuda: sed quo in vico, qua in domo quærendus sit, tacet. Ergo vicariam operam præbens stella Scripturæ, demonstrat fulgore suo fixa & immobilis præsepi incubans, eam esse domum, ea cunabula noui Regis infantis, quæ nisi de cælo ostenderentur, nulla humana opinione Regis tanti natalibus apta iudicarentur. Meritò hìc Chrysostomus exclamat: [Considera mirabilem prorsus ordinem rerum: à Perside illos vsque Hierosolymam stella deducit, post stellam suscipit eos populus Iudæorum, & Rex Herodes qui adducit ad Prophetam, post Prophetam vero rursus diriguntur à stella, & ab Hierosolymis in Bethleem ipsa ducente perueniunt.] [Et ecce stella, ait sacer Euangelista, quam viderant in Oriente antecedebat eos vsque dum veniens staret supra vbi erat puer.] Nonne vobis videtur stella, quod discere poterant sciscitando, noluisse Magos ipsa docere: quod iam erant edocti, sed nondum ad plenum assequi poterant, suo magisterio opportune suppleuisse? Quid sibi id velit, cupitis audire? Magisterium nimirum Spiritus sancti internum ac peculiare, atque vnctio arcana, nequaquam publico Ecclesiæ magisterio repugnat, quin potius duo hæc magisteria internum & externum mutuo sibi adiumento sunt, tum internum per externum, & probatur & confirmatur: tum externum interno illustratur atque perficitur. Inspiratio interior exteriorem doctrinam non repudiat. Oratio lectione iuuatur, lectio oratione perficitur, deuotioni scientia inseruit, scientiam

5 *Interna Dei inspiratione doctrina Ecclesiæ adiuuari.*

Chrysost. homilia 6. in Matth.

ſcientiam deuotio facit fructuoſam. Quòd ſi Scripturæ ſtellæ non atteſtetur, vel potius repugnet, non eſt habenda lucis ſtella ſed Angeli tenebrarum, qui ſe in Angelum lucis transfiguret. Documentum eſt Apoſtoli Pauli ad fidei regulam exigendas eſſe reuelationes. [Siue prophetiam, inquit, ſecundùm rationem fidei.] Itaque ſtella diuina Magos mittit ad Scripturam. Chriſtus ipſe apparens Saulo, tamen eum iubet ab Anania illuminari. Cornelio Centurioni Angelus præcipit accerſere Simonem Petrum, & ab eo diſcere opportuna ſaluti, quæ potuiſſet Angelus facili negotio exponere. Paulus iam grandis Eccleſiæ doctor ſecundùm reuelationem aſcendit Hieroſolymam, collaturus cum Petro Euangelium ſuum, quod non ab homine neque per hominem didiciſſe ſe gloriabatur. Quam rationem examinandi occultas inſpirationes & reuelationes ad manifeſta Scripturæ teſtimonia, beatus Papa Gregorius ſapientiſsime docet his verbis: [Aliquando autem per Scripturam loquitur Deus, aliquando per occultam inſpirationem. Reuelatione autem occulta loquitur, cum electæ menti per ſpiritum aut agenda aut docenda panduntur. Samuel ergo cum vocantem ſe Dominum audiuit, ad Heli cucurrit: quia electus ordo Prædicatorum ſanctæ Eccleſiæ hoc quod Deo reuelante cognouerat, quale eſſet, in ſacro eloquio perquirebat. Regula quippe rectæ intelligentiæ in Scripturæ ſacræ libris expreſſa eſt: quia diuina conſilia ibi per venerabiles patres noſtros expoſita ſunt, qui Spiritum ſanctum habuerunt. Vocatus ergo tam ſæpius à Domino Samuel, ad Heli cucurrit, quia ordo prædicatorum], in omni quod ſpirituali reuelatione didicit, patrum veterum dicta conſuluit: vt tunc demum à Domino ſibi fuiſſe reuelatum crederet, cum ab eo quod in ſacra Scriptura legebat, nequaquam differre cognouiſſet. Nam facile fallitur, qui hoc, quod occulta contemplatione colligit, in præclara ſanctæ Scripturæ veritate neſcit diſcutere, quale ſit. Vnde & Apoſtolus denuntiat, dicẽs: Trausfigurat ſe Sathanas in Angelum lucis. Quomodo autem

Rom. 12. *Actor. 9.* *Actor. 10.* *Gal. 2.* *Greg. super 1. Reg. lib. 3. c. 1. non longe ante medium.*

autem falsa in veræ lucis claritate discernuntur? Ad Heli ergo currit Samuel quoties à Domino vocatur: quia sancti prædicatores ne falsæ lucis imagine in intima contemplatione fallantur, modum occultæ reuelationis in aperta scripturæ sanctæ veritate discutiunt.] Hactenus Gregorius: cuius sapiens & præclara sententia sicut in Samuele ad sacerdotem Heli recurrente probatur, ita etiam in Magis ostenditur, stellæ lucem sacerdotum voce & scripturæ testimonio confirmantibus. Omnino Deus sibi consentit, & quæ intus inspirat, externo magisterio probat: à cuius veritate & spiritu longissime, aberrant homines sibi placentes, contumacia satanica ecclesiæ magisterio subesse renuentes. Nos vero qui filij obedientiæ fideles sumus, stellam nostram nobis diuinitus ortam, ita sequamur, vt ad Christi sacerdotes nos conferamus, quorum monita cum probe perceperimus, atque operæ mandauerimus, inueniemus sine dubio splendorem Dei super nos, & gaudium Spiritus Sancti, vsque ad ipsum suũ Regis optatissimũ felicissimumq; conspectum.

(.?.)

IN EODEM FE-STO EPIPHANIÆ, CONCIO QVARTA.

Audiens autẽ Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cũ illo. Matth. 2.

1. *Impotens regnandi cupido.*

INter omnes cupiditates maxime insana est & furiosa regnandi cupiditas, propter quam, si quando foret, ius esse violandum Cæsar arbitrabatur. Quam ea impotens sit, quã præceps & truculenta, & si sunt plurima omnium gentium, omnium etiã ætatum documenta, vix tamen vllũ aut omnino nullum extat illustrius & vberius hoc ipso Herode, quẽ ad noui Regis mentionem perturbatum vehemẽtissime hodiẽ cernimus. Qui probatas historias Egesippi & Iosephi grauium sane scriptorum legerit, comperiet nullam fuisse vnquam feram Herode truculẽtiorem, qui regnum malis artibus per tyrannidem vsurpatum, infinita cæde suorum tuendum sibi semper existimarit. Hircanum legitimum Regem summumque sacerdotẽ per insidias sustulit: alterum Hircanum leuirum iuuenẽ egregium, quod gratus populo esset, dolo in piscinã immergendum curauit. Pheroram fratrem germanum necauit. Iosippum sororis virum trucidauit: charissimam sibi coniugem Mariamnem regio genere atque eximia pulchritudine claram, suspitionibus ductus falsis, interfecit: ipsis liberis regni appetiti insimulatis, crudelissimæ necis autor fuit: Alexandrum inquam, & Aristobolum filios neci dedit: Antipatium natu maximum, fratrum cædis impulsorem, in vincula diu coniectum, diebus omni-

Egesippus de euersione Hieros. l. 1. 2. 3. Iosep. li. 14. 15. 16. 17. antiquit. & li. 1. de bello Judaico.

no quinque ante quam moreretur, occidi fecit, quod exultantem audisset propter obitum suum. Quid ad huius tygridis immanitatem adijci potest? Sed superat omnia quæ dixi, quod ijdem scriptores literis tradiderũt, imperasse Herodem cunctos nobilium Iudæorum filios cõprehendi, atque in Circo Hiericuntis inclusos, simul atque ipse animam egisset, iaculis confossos extingui, ea sola de causa, quod obitum suum, quem sentiebat Iudæis fore iucundum, volebat omnium liberorum clade reddi tristissimum. Tam pium scilicet testamentum condidit ille ciuium amator eximius: his manes suos inferijs tam religiosis expiandos Salome sorori mandauit. Vt iam minime mirandum sit, quod de cæde infantium ab isto tyranno perpetrata Euangelia narrat. Vsque eo sæua furiosaque est regnandi libido ita Erynnim & Megeram & furias omnes tartareas immanitate superat sua. Et miramur ad inopinatam Magorum vocem Regem recens natum quærentium perturbatum? ad dolos & artes conuersum Magis ruinam, Christo pernitiem meditatum atque molitum? Recte Chrysostomus vel quisquis is autor est timorem ac perturbationem Herodis exponit his verbis. Æstimans, inquit illum Regem fore terrenum, quasi de successore Regni turbatus est. Semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est. Sicut cacumen arborum in excelso positarum, etiam si lenis aura flauerit, mouetur: sic & sublimes homines in culmine dignitatũ existentes, etiam leuis nuntij fama conturbat. Humiles autem sicut in conualle plerumque in tranquillitate consistunt. Semper igitur regni æmulus formidini est, & inuidiæ. Cum Samuel Dei imperio Bethleem Davidẽ vncturus designaturusque Regem mitteretur, restitit ac repugnauit. Quomodo vadam? inquit, audiet enim Saul, & interficiet me. Nihil pensi habituram sciebat, æmulo regni creato, vtrum sacerdotẽ & prophetam, & proprie parentem suum vindicasset. Quid Absalon, in patrem & talem, patrem infestus & furens? Omnisque potestas impatiens consortis erit. Cecinit quidam poeta nõ

li. 17. de antiqui. c. 8.

Autor imperfecti in Matt. hom. 2.

1. Reg. 16.

ignobilis. Dionysium Siracusanum ferunt Siciliæ regno spoliatum scholam pueris docendis aperuisse, quod sine imperio viuere se non posse fateretur, ludicra illa imperij imagine delectari. Merito cæcum malum Seneca ambitionem dixit. Ea non solum regna præclara atque imperia maxima euertit, verum ecclesiam Dei scismate sæpe sæuo discidit, & labefactauit: neque senatus modo & curias turbat ac dissipat, sed ipsis quoque collegijs sacerdotum ac virginum sacrarum, ipsis domicilijs religiosissimis monachorum facem inijcit, incēdium excitat ferox, quo cuncta pariter intereant. Quamobrem Christus ab ea peste maxime tutam cupiens suam familiam & crebro & aperte ita instituebat. [Qui voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister.] Regnum autem illud expetere monebat, quod est celeste & sempiternū: hoc esse in animo situm docebat, dicens [Regnū cęlorum intra vos est.] quod regnum Paulus Apostolus immobile definit, quod minime perturbationum atque vicissitudinum fluctibus sit obiectum. Qua ex re intelligi potest, quam sit angusta & misera opum caducarum conditio, quæ tot ac tantis cum molestijs animi tum fortunæ ludibrijs expositæ sint. Herodes Rex opulentus & potens, pueri cunas expauescit, neque attendit venisse de cęlo. Seruos esse igitur non dominos fortunarum suarum eiusmodi tyrānos quis neget? Quam bene Boetius cantat. [Etenim licet indica longe Tellus tua iura tremiscat. Et seruiat vltima Thule, Tamen atras pellere curas, Miserosque fugare dolores: non posse potentia non est.] Ad cantilenam puellarum Dauidis gloriam præ eo celebrantium, furit Saul rex, & inuidia tabescit, longe miserior & vilior, quam cū asinas perditas ante priuatus quæritaret. Octoginta sacerdotes vestem sacram indutos vno puncto temporis obtruncat, quod æmulum Dauidem hospitio accepissent. ô plenum mille periculis, mille molestijs imperium terræ, o illos felices & beatos qui celesti regno potiuntur, in quo pax est & gaudium immortale: quod communicatum alijs non imminuitur, eoque magis floret, quo fiunt

Icarus. Valerius Maximus. *Matth.20. Luc.22.* *Luc.17. Heb.12.* *Boet li.3.de consolatione Philosophiæ metro.5.* *1.Reg. 18. 1.Reg.9. 1.Reg.22.*

plures participes. Non timet æmulum, non recusat socium, non obscuratur consortio, sed tunc maxime regnū hoc viget, cum plurimorum accessio fit, quod Paulus Sapienter indicabat, cum diceret. [Sine nobis regnatis: & vtinam regnetis, vt & nos vobiscum regnemus.] Non vere scilicet regnare Corinthios voluit intelligi, quando soli regnarent: potius tunc regnaturos, cum regnaret ipse cum illis. Ea nimirum spiritualis veriq; regni ratio certissima existit. *1. Corint. 4.*

Herodis perturbationem totius ciuitatis perturbatio est consecuta, Id plane admiratione dignum. Namq; vt Bernardus ait. [Nō mirum quod turbetur Herodes: sed quod Hierusalem ciuitas Dei quæ visio pacis est, cum Herode turbatur, quis non miretur.] Erat Herodes tyrannus, erat externus, non iure sed vi Iudaici vsurpator Imperij. Christum legitimum Regem propheticis oraculis promissum, à populo Dei sumis votis petitū, aduenisse, inditio Magorū & stellæ intelligebat. Se suosque pelli tanquam alieni regni inuasores iniquos, poterat nō immerito cogitare. At Hierosolyma ciuitas Dei, vrbs sancta, tantis diuinis beneficijs obligata, quid perturbatur? quid laborat? imò vero quid non exultat, ac tripudiat? quid non triumphat singulari gaudio eius lætissimi nuntij delibuta? Elucet hic satis quanta sit adulandi pernicies, quæ cogat miseros subditos ad Regis & Domini mores linguam vultumque cōponere: vt illa probare videantur, quæ probat, ille improbare, quæ ille nō probat. Non male quidam scripsit hoc loco: [Iudaicus populus turbatur, volens illi fauere, quem timebat. Populus enim plus iusto eis fauet, quos crudeles sustinet.] Non quidem opinor omnes ex eo nuntio Magorū molestiam cæpisse Iudæos, qua erat perculsus Herodes: sed seruitute oppressos quosdā falsò, partē ex animo, omnes tamen se perturbari præ se tulisse, Euangeliū narrat. Sic Regi gratificari omnes amāt. Itaq; verū est illud Oseæ. [In malitia sua lætificauerūt Regē, & in mendacio principes.] Neque illud obscurū est, Regis vitio & malitia

2. Subditorū mores pē dere ex Regibus. Reges pro populi meritis cō tingere bonos aut malos.

Bernard. sermo. 3. de Epiphan.

A. S. Thom. recitatur in catena nomine Chrysostomi, sed non est.

inifici solere cōtaminariq; populū vniuersum. [Videte fratres, ait hoc loco Bernardus, quantū noceat iniqua potestas: quomodo caput impiū subiectos quoq; suæ conformat impietati. Misera plane ciuitas, in qua regnat Herodes, quoniam Herodianæ sine dubio particeps erit malitiæ, & ad nouæ salutis ortū Herodiana mouebitur turbatione.] Hæc Bernardus. Quocirca quāuis Hierosolymæ Dei lege & tēplo præclaræ fuerint, Herodianæ tamen libidini & sceleri diu assuetas, eundem tandem habitū induisse, facile adducor, vt credam. Nō equidē multos fuisse veros Israelitas nego, qui cum Simeone redemptionē Israelis expeterent: sed præ multitudine improborum, bonorū mentio fit nulla. [Omnis, inquit, Hierosolyma turbata est cū illo.] Ab Herode nēpe deprauati erant sensus mēsq; plurimorū. Adeo Regis est impij grauis ac periculosa cōtagio; quod Oseas idem pulchre admonet: [omnes, inquit, adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente quieuit paululum ciuitas à cōmixtione fermēti, donec fermētaretur totū.] Duplici simili rē elegāter exponit. Vt enim coquus materiam paulatim subjiciēdo clibanū vel furnum potius tādem vniuersum calefacit & inflāmat, sic princeps prœmia aut supplicia, honores aut ignominiā, opes aut inopiā inferēdo, ad suā libidinē ciuitatem omnē Rempublicāq; traducit: quod est planè à Rege Hieroboā factū, de quo erat sermo prophetæ, cum à cultu Dei veri ad aureorū vitulorū venerationē populū blanditijs promissisq; traduxit. Sicut etiā fermentum totā farinam immixtū, sensim natura sua impertit & imbuit, sic Regū studia populo indita & cōmunicata, eiusdem esse saporis & sensus tandem efficiunt. Quapropter attēdant sibi oportet etiam atq; etiā ij, qui cæteris præsunt & dominātur, ac diligēter sapiētis monita auscultent ad hunc eos modū adhortantis: [Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniā data est vobis potestas à Domino, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cū essetis ministri

Bernard. sermo. 3. de Epi.

Oseæ.

Sapien. 6.

nistri regni illius, non rectè iudicastis, neq; custodistis legem iustitiæ, neq; secundũ voluntatẽ Dei ambulastis.] Hæc quidem ad Principes & moderatores Reipublicæ dicta sint. Nũc ad vos conuertenda est oratio, vt diligenter agatis, quo Reip. principes boni cõtingãt. Atqui, dicetis credo, nõ vestra id interesse, cũ nascantur vobis principes, nõ vestris suffragijs dentur: Imò vero suffragia esse vestra scitote, in vtrãq; partẽ potentissima: suffragia inquã meritoriũ & precũ. Nõne audistis aliquando ex diuinis literis, [Qui regnare facit hypocritas propter peccata populi?] & illud. [Dabo tibi Regẽ in furore meo.] Peccatis ergo vestris deputatote, si quãdo Principes, Magistratus, Præfecti improbe nequiterq; segerũt. Iã precibus & votis supplicibus ac perpetuis placandũ numen diuinũ, atq; exorandũ, vt det [pastores iuxta cor suum:] quos cũ dederit, cõseruet, ꝓmoueatq; bono publico. Ita plane præcipit Paul. preces obsecrationesq; fieri. [Pro Regibus & ꝓ ijs qui in sublimitate sunt cõstituti, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.] Videte quanti referat, bonos nancisci principes, vt Paulus in eo situm putet, non solum quietè paccateq; viuere, sed etiam piè, religiose, caste, honestè. Pertinet enim ad Regnm proculdubio curam, Rempublicam ab omni impietate vindicare, flagitia & turpitudines omnes, exterminare, vt nulla sit labes neq; sentiẽdi falso de Deo neque turpiter & obscænè corpore abutendi. Est autem illud notissimum. [Qualis Rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea:] Neq; Salomonis sententia potest quicquam cõmodius dici, [sicut diuisiones aquarum, sic cor Regis in manu Dñi.] Nostis opinor omnes, qua facilitate aquæ ductus huc illuc flectãtur, cũ suo loco atque diuidũtur, quæ si rapiãtur in præceps, obsisti sibi nullo modo patiũtur, neq: ductũ sequũtur cuiusque sed suo impetu cũcta trahunt. Id plane Regibus euenit quorũ cũ est incitatus animus & curuus aliquo, repugnare velle ac reniti, supuacaneũ vel potiꝰ perniciosum est. At molliter diuino nutu quo Deus vult, ducuntur cũ diuina volũtas

Iob. 34.
Ose. 13.
Hiere. 3.
1. Timot. 2.
Eccles. 10.
Prouer. 21.

eorũ mentem atque animũ leniter flectit. Quare Deus ardenter orandus, vt bonã mentẽ, ac salutaria studia Regibus ac Reipublicæ moderatoribus semper inspiret.

3. De lege Dei sacerdotes consulẽdos: eosq; nõ errare, cũ de rebus diuinis censenit. *Mich. 5.*

De Christi patria consulit Scribas & Sacerdotes Herodes: ij ex diuinis scripturæ propheticæ oraculis respõdẽt esse Bethleem Iuda: sic enim scriptum esse per Michæam. [Et tu Bethleem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux qui regat populum meũ Israel.] Quem locum non mendose Matthæus recitat, licet in Michæa discrepare videatur Michæas enim sic habet, [Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda.] Mattheus vero contrario modo refert, Nequaquam minima es, quæ videntur aperte repugnare, sed minimè repugnãt si sensum vt monuit Ambrosius, non voces consideres. Nam quod prophetica locutio ironicè vrbem minimã dixit, hoc Euangelica narratio exposuit negatione, quæ est ironiæ explanatio certissima. Si quis enim minime egregiam laudem tulisse apud poetam venerem & Cupidinem explanaret, nullo modo poetæ repugnaret dicenti, [Egregiam vero laudem & spolia ampla tulistis, tuque puerq; tuus.] Erat quidem Bethleem Ephrata siue Iuda, quod eodem redit, ambitu & ciuiũ multitudine exiguũ oppidum: at Christi natalibus vrbs futura longe clarissima & maxima. Id igitur vere responsum est à sapientibus Iudæorũ. Atque hic primum cognosci animaduertique debet, quantopere Reipublicæ intersit in cõsilium adhibere sapientes, ac de quaq; re eius rei peritos interrogare. [Multitudo sapientiũ, inquit, sanitas est orbis terrarũ.] Res difficiles & obscuræ ad prudẽtes & doctos deferendæ. Si cõscientiæ scrupulus incedit grauior, si causa impedita, si cõtractuũ, si æris alieni quæstio est implicatior, literatũ ac legis diuinæ beneperitũ adire memẽto: ne simplicitate ac rusticitate quãuis modesta & sancta cõtentus sis, Tobiã seniorẽ audi monentẽ. [Consiliũ semper à Sapiente per quire.] Præstat sapiens nõ admodum religiosus, sancto minimè docto, quod ad veritatẽ diuinæ legis cognoscendam

Ambro. lib. 5. Episto. 1.

Virgilius.

Huic expositioni assentiuntur Iansenius. c. 9. Concordiæ Viues in scholijs. cap. 30. lib. 18. de Ciuit. Ribera fusè in 5. Mich. Sapien. 16. Tob. 4.

dam attinet. Non erant sancti Scribæ ac Principes sacerdotum: at erãt in sacris literis versati. Itaq; rogati quęnã patria Christi prædicta fuisset: id quod erat, responderunt, esse Bethleẽ. Illud deinde considerandũ in re tanta explananda conciliũ fuisse sapientũ conuocatum: eos quæstioni absoluendæ sibi propositæ, nõ de suo cerebro responsum dedisse, sed diuina oracula consuluisse, è sacris literis rei veritatẽ petiuisse. Quod si veritas quæsita patuit, etiam cũ Herodes non veritatis sequẽdæ sed oppugnandæ potius studio teneretur, etiã cum ipsi scribæ & sacerdotes Christi gloriam, ac salutem suã minimè curarent, tamẽ quia & necessaria veritas quærebatur, & in concilio sacerdotũ agitabatur, si veritas inquã diuina patefacta est, neq; labi & errare Iudaicorũ sacerdotũ cætus permissus est, quomodo Christianæ Ecclesiæ magistris ac præsidibus, cũ in Christi nomine ad fidei regulas cognoscẽdas ad vitæ Christianæ leges interpretãdas cõsulũtur, putari potest diuinitus nõ aperiri veritas, & perniciosus error irrepere? [Vbi sunt, ait Christus, duo vel tres cõgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorũ.] *Matth. 18.* Qua de re extat Innocẽtij illustre decretum in hæc verba: [si omnibus inspectis, quæstionis qualitas non lucide inuestigatur, seniores prouinciæ cõgrega, & eos interroga. Facilius namq; inuenitur, quod à pluribus senioribus quæritur. Verus enim repromissor Dominus ait, si duo ex vobis vel tres cõueniunt super terrã in nomine meo de omni re quancunq; petierint, fiet illis à Patre meo.] *Decretũ Innocentij refertur, dist. 20. c. de quibus causis.* Præsidet in Ecclesiastico conuẽtu Episcoporũ & Patrũ Spiritus sanctus, neq; à verò aberrare pręsides suos sinit. Quapropter primo Apostolorũ concilio sic pronũtiari placuit[Visum est Spiritui sancto & nobis.] *Actor. 15.* Lectio vero sacrorũ librorũ opportuna veritati cognoscendæ in primis est: neq; sensum quisq; suũ ac cerebrũ consulere, sed diuinorũ librorum oracula debet, quod Paulus ostẽdit: [Ab infantia, inquit, sacras literas didicisti, quæ te possunt instruere.] *2. Timot. 3.* ac rursus [Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendũ, ad erudiendũ, ad arguen- *2. Timot. 3.*

dum & cætera.] Bene igitur Scribæ & Pharisæi de Christi patria censuere, responsum sapiēs verumq; dedere: si quod verbis docebant, sequerentur factis, felices fortunatiq; futuri: sed quia quam alijs ostenderunt salutis viā, minimè ipsi ingressi sunt, eo maioris supplicij pœnas meriti, quo scientia sunt ampliori præditi.

IN EODEM FESTO EPIPHANIÆ, CONCIO QVINTA.

Et intrātes domum inuenerunt puerū cum Maria matre eius: & procidentes adorauerunt eum. Matth. 2.

1. Herodis malitia in quærēdo Christo digne derisa.

TRIPLEX genus hominū Euangelica narratio prodit Christi cunabula perquirentium, sed studijs valde diuersis. Herodes quidē quærit, & quærit diligenter, vt cognitum persequatur, perdat, occidat, [Congregans, inquit, omnes principes sacerdotum & Scribas populi sciscitabatur ab eis vbi Christus nasceretur.] Quāta solicitudine? qua industria? Mox [Clā vocatis Magis diligēter didicit ab eis tēpus stellæ quæ apparuit eis.] Ite, inquit, & diligēter quærite, & cū inueneritis renuntiate mihi: Quid potest ad hanc curā vigilantiamq; accedere? quid prōptitudini tātę addi? At doli dissimulatiōe tecti, insidiæ simulatione celatæ, in apertū tandē furorē pruperunt: draco insidiosus & fallax in leonē atrocem cōuersus est. Christū quia Magorū inditio nō inuenerit in cunabulis, satellitū gladio petit inter infantes. Herodē planę imitantur, qui

qui iã dolo iam vi Christũ recẽs natũ oppugnant. Nascitur enim hodie imo quotidie Christus in eorũ mentibus, qui verbo veritatis concepto, Christo vitã moresque cõformãt. Nã & ipse matrẽ agnoscit, qui fecerit voluntatem Patris cælestis: & Paulus exclamat [Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis.] Sunt autem hi Satanæ administri atque adiutores, qui vel consilijs prauis, vel exemplo pessimo instituta religiosa piaque euertunt, similes plane Pharaoni sęuissimo, à quo est de interficiẽdis omnibus masculis Hebræorũ lata lex impia atq; crudelis. Herodis malitiam & furorẽ quẽadmodũ imitentur Satanæ ministri, eleganter Leo sic scribit: [Permanet igitur dilectissimi mysticorũ forma gestorũ, & quod imagine inchoabatur, veritate cõpletur. Radiat nanq; stella per gratiam, & tres Magi coruscatione Euãgelici fulgoris acciti in omnibus quotidie nationibus ad adorãdã potẽtiã summi Regis accurrunt. Herodes in diabolo quoq; fremit, & auferri sibi iniquitatis suæ regnum in ijs, qui ad Christũ trãseunt, ingemiscit. Vnde si paruulos interficiat, Iesum sibi videtur occidere. Quod vtique facere sine cessatione molitur, dũ primordijs renatorum Spiritũ sanctũ eripere, & quandã teneræ fidei velut infantiã tentat extinguere.] Ergo iuxta Sancti Leonis sententiam Herodis Satellites sunt, quicunque perdere Christi tirones paruulosque conantur. In hos tales vaticinatur sapiens hoc modo: [Fili mi ne ambules cum eis: prohibe pedem tuum à semitis eorum. Pedes enim illorum ad malum currunt, & festinant, vt effundant sanguinem, frustra autem iacitur rete ante oculos pennatorum. Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur & moliuntur fraudes cõtra animas suas.] Quam esse verissimã prophetiam apertissime Herodis facta exitusque demonstrãt. Nihil aliud agebat consultationibus, colloquijs adornatione Magorum, quam vt Christum sibi proditum perderet, sanguinem funderet innoxium. Sed oculos omnia videntis numinis latere non potuit neque vero alis præditum pernicibus consequi. Atque in caput

Matth. 12.
Galat. 4.
Exod. 1.
Leo serm. 5. de Epipha.
Prouer. 1.

in caput ſuum tandem perniciem Chriſto paratam exitiumque conuertit. Laqueo ſuo ipſe illaqueatus eſt, illudere ſe putauit Magis, ſed à Magis eſt ipſe potius illuſus: & gladius Herodis quo trucidauit infantes, in viſcera Herodis verſus eſt, cum laureati triumphent illi, iſte ſupplicijs ſempiternis addictus congemiſcat. Commode Leo beatus exclamat: [O cæca ſtultæ æmulationis impietas, quæ perturbandum putas diuinum tuo furore cõſilium. Exardeſcit fruſtrata in meditationibus ſuis Herodis inſania. Quos Rex impius eximit mundo, Chriſtus inſerit cælo.] Eum videlicet habent exitum, qui Chriſtũ militia perſequuntur.

Leo ſerm. 1. de Epipha.

2 Socordia Iudæorum Chriſti patriam indicãtium, nec tamen adeũtium.

Eſt alterum genus quærentium Chriſtum, vt ſciant tantum modo: quod in Phariſæis & Scribis ab Herode conuocatis videmus. Non illi (quantum equidem arbitror) adhuc de tollendo puero Chriſto cogitabant: verum neque adeundum adorandumque ſibi cenſebãt. Cognoſcere tantum volebant, & locum natalium Herodi indicare vt ĩmpio Regi gratificarentur. In iſtis cognitoribus non adoratoribus Chriſti depicta eſt ſane atque expreſſa fides ea, quam ſine operibus mortuam atque ocioſam Iacobus definit. Nam & ſacris literis fidem habebant, & erant inſtructi verbo Dei, ſed quod alijs oſtendebant, ipſi minime curabant. Pulchre rem hanc Auguſtinus his verbis declarat: [Quid dicam de infelicitate Iudæorum qui Chriſtum quærentibus Magis etiam prophetiam indicem protulerunt Bethleem ciuitatem deſignauerunt, quam ipſi non petiuerunt: ſimiles facti fabris arcæ Noe, alijs vbi euaderent præſtiterunt, & ipſi diluuio perierunt? ſimiles lapidibus milliarijs, viam oſtenderunt, nec ambulare potuerunt, quia ſtolidi in via remanſerunt. Audierunt & abierunt Magi inquiſitores: dixerunt & manſerunt Iudæi doctores.] Sed [non auditores legis iuſtificãtur apud Deũ, ſed factores legis.] Paulo teſte, Imo vero [ſcienti bonum facere & nõ faciẽti peccatũ eſt illi.] Quapropter ex magiſterio maius iudiciũ ſubeũdũ Apoſtolus Iacob⁹ etiã admonet. Nulla enim excuſa-

Iacob 2.

Aug. ſerm. 11. de Epiphania.

Roman. 2.

Iacob. 4.

Iacob. 3.

tione

tione se tegere possunt, qui Christum adorandum magis prodiderunt, tamen ipsi neque adire neque adorare dignati. Caueant sibi doctores ac Magistri Christianæ plebis, qui scientia intumescunt, eloquentia extolluntur, ne cum alijs saluti præsidioque sint, se ipsos stultissime perdant. Meminerint profecto quod Apostolus scribit. [Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autē non habeam, factus sum velut æs sonans aut cimbalū tinniens.] Etenim cum æris sonitu ac cimbali significatione homines ad sacra vocentur, diuinisque rebus inter sint, tamen ipsum cimbalum neque quo vocat ingreditur, neque bono à se significato fruitur, sed foris sub dio ventorū atque imbrium iniurijs patet. Quale (quæso vos) erit, vt cælos alijs patefieri videant concionatores, quos concionibus suis permouerunt, se contra in tartara ruere, quod dicere non facere maluerunt? Præclare Augustinus hoc facto scribarum & sacerdotum Christi natalia indicantium Magis, non item sibi requirentium, declarari dicit scripturas apud Iudæos mansisse spiritum ac fructum earum gentibus reseruatum. [Quid aliud, ait ille, hic significauit diuina prouidentia nisi apud Iudæos solas diuinas literas remansuras, quibus gentes instruerentur, illi excæcarentur, quas portarent non ad adiutorium salutis suæ, sed ad testimonium salutis nostræ? Nam hodieque cum præmissas prophetias de Christo proferimus, iam rerum completarum luce declaratas, Iudæorum Codices recitamus, vt tollatur dubitatio Paganorum: qui iam in Magis illis figurabantur, quos Iudæi de ciuitate in qua natus est Christus, diuinis eloquijs instruebant, & cum ipsi nec requirebant nec agnoscebant.] Quapropter fratres si qui inter vos scientia præditi sunt, exemplo Iudæorum alijs prodesse, ita vt sibi aliud satis consulant, scientiæ suæ fructum infelicissimum ducant.

1. Cor. 13.

Aug. ser. 30. de tempore qui est. 2. de Epiphania.

Iam genus tertium pium æque ac felix Christum quærentium nobis beati Magi demonstrent. Hæc tria genera Augustinus ita dixit. [Magi quærebant vt inuenirent, Herodes quærebat vt perderet: Iudæi ciuitatem nascentis

3. Magorum simplicitas & felicitas.

Augu. ser. 5. de Epiphan.

tis

tis legebant: tempus venientis non intelligebant. Inter Magorum pium amorem, & crudelem timorem illi euanuerunt.] & cætera. Ergo ad tertium nos genus quærentium Christum iam conferamus; Magosque sequamur, quibus columbæ simplicitatē cum prudentia serpentis coniunctā cernimus. Quid enim ijs cādidius atq; sincerius, qui nouū Regem in aula tyranni palā requirebant? quid porro prudētius & cōsultius ijsdem ipsis, qui ita clam docentem Herodem cunabula Christi audierunt, vt ad suā salutem vterentur labore, industria, atque opera tyranni, malitiam eius eodem inditio tectam frustrarentur. Bene à sapiēte dictum [Simplicitas iustorum diriget eos. & supplantatio peruersorum vastabit illos.] Quod in Magis & Herode apertè videmus. Itaq; præclarè ab apostolo. [Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.] egregiè à Dauide. [Cognoscetur Dominus iudicia faciens.] Quam hæc illustria iudicia? Dolos ac fraudes Herodis in ipsius caput verti, [Incidit enim in foueā quam fecit.] Hicq; que illudere vult illusus est: deceptus, qui parabat decipere. Quis Herodis astutiam non attendat, & diligentiam & industriam in cogendo concilio, in consulēdis peritis, instruendis Magis? quis non videat scribarum literas ac peritiam, diuinorum voluminum studium atque intelligentiam? Iam, quis non admiretur omnia denique inimici Regis consilia, omnē scribarum scientiam opitulationi Magorum seruisse? non ne mirifice ostendit Deus ad suorum gloriam etiam inimica atque infesta arma solere conuerti? Velint nolint, Dei consilio & voluntati militāt aduersarij. [Et cōuersus erat gladius vniuscuiusque in proximū suū.] Sic castra Allophilorū ad cōspectū Ionathe euertit. Sic satrapę Darij in eas insidias incurrerunt, quas Danieli instruxerāt. Sic fratres Ioseph vēdentes, in eius dominatū inuiti perducti sunt. Sic idem Ioseph testimonio falso appetitus, atque inclusus in carcerem, ad imperij fastigium peruenit. Sic Laban cum simplicitatē Iacob defraudare parat, decuplo locupletauit. Igitur quod dixi, dico iterum, vel potius quod Paulus dixit agnosco.

Prouer. 11.
Romano. 8.
Psal. 9.
Ibidem.
1 Reg. 14.
Genesis. 40.
Dan. 6.
Genesis. 42.
Genesis. 31.

[Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.] Meruit pietas Magorũ, meruit simplicitas, meruit diligentia, fides, integritas, constantia denique illa inuicta, qua odiosissima Regis noui famã tyranni impotentissimi auribus inferre non dubitarunt, eiusdem tyranni cõsilijs atque opibus muniri ac dirigi. [Cũ enim placuerint Deo viæ hominis, inimicos quoq; ei⁹ cõuertet ad pacẽ.]

Quapropter Christi patriã ciuitatẽ edocti, nihil morantur Magi, Bethleem sibi, euestigio petendam statuũt. Vix Hierosolymis pedem extulerant, ecce stella quam viderant in Oriente: quã conspecta gaudio incredibili perfusi sunt. Gratior nimirum atque iucũdior accidit cælestis lux interiorq; consolatio velut post liminio recẽpta, quã si iugiter perseueret. [Magis enim gaudet homines, vt hoc loco Remigius animaduertit, de rebus perditis, quam semper possessis.] Ob eam rem Dñs stellã suã interdum subtrahit, quã mox opportunè exhibet. Primum enim probatur fides atq; constantia, vt cum Paulo seruus Dei dicat, [Et ideo contendimus, siue absentes, siue præsentes, placere illi.] Deinde ad humilitatem proficit, ad excitandam vigilantiam, ad acuendam pietatis ac deuotionis curam, quod sponsa sancta de se testatur: [In lectulo meo quæsiui quem diligit anima mea: quæsiui eum & non inueni. Surgam & circuibo ciuitatem, per vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea.] Qui in lectulo quietis internæ & contemplationis, vt Gregorius exponit, non inuenit dilectum suum, quærat certe per vicos & plateas operationum externarum. Sciat viros etiam sanctos sine culpa aliquando diuinis priuari consolationibus, audiat Iob conquerentem ac dolẽtem. [Quis mihi det, vt sim iuxta menses pristinos, secũdum dies, quibus Deus custodiebat me: quando lauabam pedes meos butyro, quãdo petra fundebat mihi riuos olei, quando splendebat lucerna eius super caput meũ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo?] Postremò tunc stella & lætior & lucidior apparet, cum superatis Herodis insidijs, ac relicto comitatu sæculi, appropinquat iustus

Prouer.16.
4 Gaudium de recuperata diuinæ cõsolationis stella longe vberius.
Remigius in catena San. Thomæ.
2.Corin.5.
Cant.3.
Grego. in Cãtica.
Iob.29.

iustus ad palmam, cum ad exitum laborat, ad ipsum diu optatum Regis gloriæ conspectum vicinus est. [Expectantes, ait Petrus, & properantes in aduentum diei, domini.] Fit enim mirabili quadam ratione, vt cum finienda est peregrinatio vitæ mortalium, qui ductum diuini luminis sequuti sunt, stellam sibi solito amplius radiantem, diuinam inquam præsentiam fiduciæ atque alacritatis plenam animo cernant, ac singulari gaudio perfundantur. Idque signum cælestis auxilij perduret vsque dum in conspectum Regis inducat, quod precatur hodie ecclesia. [Vt qui iam te ex fide cognouimus, vsque ad contemplandam tuæ pulchritudinis speciem perducamur.

2. Petri. 3.

5 *Magorũ fides in Christo Deo adorando.*

[Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procedentes adorauerunt eum.] Domũ quam Matthæus narrat intrasse Magos, eandem illam spelũcam debemus accipere, in qua Saluatorem editum Lucas refert. Neque enim quod quidam putant, hospitium Maria mutauerat, sed in eodem ipso quo diuerterat, permanebat, si quidem lege cogebatur mulier cum peperisset, manere in eodem loco vsque dum purificatorij dies peragerentur. Cum præsertim sancti patres cõsentiant ad præsepe Magos à stella perductos, Augustinus, Ambrosius, Fulgẽtius & ipse Hieronymus cuius est carmen in Epitaphio Paulæ. [Hic præsepe tuum Christe, atque hic mystica Magi Munera portantes hominique Deoque dedere.] Imo vero Ecclesia tamquam rem compertam canit. [Hodie stella Magos duxit ad præsepium.] Neque repugnat quod domus à Matthæo vocetur. Non enim nuda spelunca aut merum stabulum beluarum erat, vt nonnulli cogitant, sed diuersorium plane, hospitiumque etiam hominum, sed vile & malé camẽratum, quale extra vrbes muliones aut agasones & vulgus ignobile petere solet. In quo diuersorio tantæ etiã fuerint angustiæ, vt Ioseph & Maria cogerentur, in infimam maximeque abiectam partem concedere, vbi præsepe iumentorum erat in spelunca rupe excauatum. At-

que eo in loco reposuit Virgo mater infantem, quod commodiorem haberet nullum. Hæc igitur domus est, in quam sunt Magi ingressi, hæc cunabula Regis summi petierunt, hic constitit stella ardens & perspicuos ac viuidos radios vibrans, latere cælestem thesaurum non passa est. [Dicere stella & clamare videbatur, ait Maximus, hic est puer, quem natum testabar è cælo. Hic est Rex ille magnus, qui venit cælesti imperio regnum sociare terrarum. Vere stella dominicæ natiuitatis ministra.] Ergo obsequuntur Magi ducis suæ iussis: intrant in domum rusticam, ostensum inueniunt puerum in matris pauperis gremio. Sese ad pueri pedes ante vile præsepe prosternunt. Quis fidem Magorum non admiretur? quis magnitudinem sapientiæ incredibilem non suspiciat? solium Salomonis Scriptura laudibus effert, nec fuisse tale opus vsquam gentium prædicat. Reginam Sabæam longa peregrinatione suscepta ad magnitudinem opum Salomonis obstupuisse, apparatus magnificentiam, seruorum multitudinem, palatij splendorem, epularum delitias, vestium ornatum, cæteram pompam oculis & cogitatione lustrantem, mente attonitam propemodum concidisse. At vos ô Reges Saba, quæ gloria, quæ opum magnitudo permouit? pro solio Regali, vile præsepe, pro aureis ornamentis panni despicabiles: pro comitatu copioso & insigni, abiecta animalcula: pro depicto sublimique palatio, casa rustica: & tamen adoratis infantem, salutatis Regem, prosternimini Deo, seruitutem Domino profitemini. Nimirum in exiguo corpusculo Dei maiestatem recognoscitis, cætera ornamenta minime requiritis: ipsum tibi Deum sufficere ad immortalem gloriam sapienter existimatis. [Quod enim stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum Dei, fortius est hominibus.] Clamat Cyprianus hoc loco, & tanto miraculo attonitus loquitur: [Ecce alierigenæ à fluminibus Aethiopiæ ad paruulum Christum supplices veniunt, & filij dispersorum deferunt munera: accedunt qui longe

Maxim. sermone 4. de Epiphan.

3. *Reg.* 10.

1. *Cor.* 1.

Cypr. in ser. de stella & Magis.

erant, & qui prope recedunt. In loco humili & supellecti li, vili Rex regum & Dominus dominantium, inuenitur, cognoscitur, adoratur.] Intuere iam sapientes, intuere opulentos & magnos principes gentiũ ad paruuli pedes abiectos ac procũbentes, leones feroces cerne mansuesce re, & tanquã agnos se regi sinere, vt merito vaticinium illud Esaiæ occurrat. [Puer paruulus minabit eos.]

Esai. 11. 6

Munera Magorũ nobis quoque offerenda.

Neque adorant supplices tantum, sed munera etiam addunt pretiosa, quibus quid de puero eo sentiant, apertè declarant. Aurum Regi, Deo thus debitum, myrrha mortali. Sic spolia gentium Christo cedere debere declarant sapientissimi Magi, primitiæ Gentilitatis, oratores nationum exterarum, paranymphi atque internuntij orbis terrarum. Quam præclare, quam plenè perductam ad exitum illustrissimam Esaiæ prophetiam hodie intuemur? [Concepit, inquit, prophetissa, & peperit filium, & dixit Dominus ad me, Voca nomen eius, Accelera spolia detrahere, Eestina prædari. Quia antequam sciat puer vocare patrem & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum.] Quæ sane tam præclara promissa hodie re perfecta magno consensu asserunt Patres, Iustinus, Irenæus, Athanasius, Tertullianus. Augustini vero in quadam huiusce diei cõcione verba sunt talia: [Tunc puer priusquam sciret vocare patrem aut matrem, accepit virtutem Damasci & spolia Samariæ. Idest, antequam per humanam carnem humana verba proferret, accepit virtutem Damasci. In diuitijs quippe secundum seculum ciuitas illa florebat. In diuitijs autem principatus auro defertur, quod Christo Magi suppliciter obtulerunt. Samariæ vero spolia ipsi erant. Samaria quippe pro idololatria posita est; hæc prima puer spolia idololatriæ dominationi spolia detraxit; vt ad se adorandum Magos ab illa peste superstitionis auerteret: & in hac terra nondum loquens per linguam, loqueretur de cælo per stellam.] Nos quoque fratres Magos hos imitari ne simus adorare contenti, nisi munera etiam Deo digna promamus. [Non apparebis ante conspectum

Esai. 8.
Iustinus in colloq. Triphonis Iud.
Tertull. lib. 3. aduersus Marcion.
Athanas. de incarnatione Verbi.
Chrysost. in 2. Matth. hom 2.
Euseb. li. 7. demonst. 2.
Aug. ser. 4. de Epiphan.
Exod. 23. 34.
Deut. 16.

ſpectum meum vacuus :] In lege præcipit, qui in gratia præuenit voluntatem, dando quod demus, largiendo ipſe, quod repetat, & à nobis accipiat. [Tua ſunt enim omnia Domine (aiebat Dauid) & quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi.] Illorum ſanè trium munerum ex theſauris Arabicis, Perſicisque depromptorum, auri, thuris, & myrrhæ varias ſancti Patres ſignificationes nobis accommodant, quæ ſunt omnes ſuſcipiendæ, nulla improbanda. Attamen vt nos quoque vt beatus Leo monet, munera quæ ſunt Deo digna promamus, noſtro quodam modulo exiſtimamus tria genera bonorum operum, quibus diſciplina omnis Chriſtiana continetur, his commodè muneribus intelligi poſſe. Ea ſunt eleemoſyna, oratio, ieiunium. Pro largitione auri eleemoſyna ſit, quoniam quicquid vitæ vſui eſſe poteſt, auro comparatur. Eſt autem optimum genus muneris eleemoſyna. [Bona eſt, inquit, eleemoſyna magis quam theſauros auri recondere.] Et rurſus : [Eleemoſyna viri quaſi ſacculus.] Thure orationem indicari aperta declarat Scriptura cum dicit: [Dirigatur Dñe oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.] Et in Apocalypſi: [Et data ſunt illi incēſa multa quę ſunt orationes Sanctorū.] Iam Myrrhæ cōpetere ieiuniū omnēq; carnis caſtigationē ex ipſo Myrrhæ vſu liquet, quæ ad corrigendū humorē inhibendumq; carnis putorē valet. Quapropter ſpōſa diuinitus edocta orationi mortificationē eſſe adiungendā, ſic loquitur ſecum, [Vadam ad montē myrrhæ, & ad collē thuris.] Omnino hæ tres ſpecies operū piorū in tēplo præferebantur, cū alij offerrēt, alij ſacrificarent, alij canerent: ex quibus primū ad eleemoſynā, ſecundum ad caſtigationē corporis, tertiū ad precum diuinarumq; laudū ſtudium pertinere videri poteſt. Atq; ea quæ generatim Chriſtiani omnes Chriſto offerūt, ratione quadā peculiari & ꝓpria perfectius religioſi dedicāt. Aurū enim excellēter cōferūt, cū paupertatis voto, omniū bonorū externorū facultate ſe ſe abdicāt, propter Chriſti pauperiē cōſectandā. Myrrhā caſtitate atq; cōtinētia perpetua exprimūt, vt incorruptā vitā viuant,

1. Paralip. 29.

Tob. 12.

Eccleſ. 29.

Pſal. 140.

Apoc. 8.

Cant. 4.

& Angelis similes sint. Thus vero nullum potest esse vel odoratius vel suauius obedientiæ sacrificio, qua se totos mactant atque offerunt in odorem suauitatis. Quibus id tantum superest operæ, vt diuersa via regrediantur in patriam, quemadmodum Magi diuinitus admoniti faciẽdum sibi existimarunt. Nam qui ex secularibus curis, & tumultu curiæ Herodianæ ad Christum euaserunt, non debent ij vel meditatione vel studio rerum seculariũ iterum implicari, sed libera & absoluta cogitatione ac mente in cælestem patriam contendere, imitantes Paulum, qui semper priorum oblitus, in ea quæ supererant, nunquam intermisso conatu contendebat. Ita nos adhortatur Fulgentius facere hoc loco: [Nec teneamus, ait ille, viam veteris vitæ, sed diuinis mandatis humiliter obsequentes viam mutemus, & in qua præcepit Dominus ambulemus, vt ad patriam peruenire valeamus, vbi sine fine cum ipso Domino gaudeamus. Ambulemus bene per fidem, vt perueniamus ad speciem, vbi plenum erit gaudium nostrum.

Fulgent. in hom. de Epiphan.

DOMI-

DOMINICA INFRA OCTAVAS EPIPHANIAE.

Cum factus esset Iesus annorum duodecim. Luc. 2.

QVIA Saluator noster humanam nostram naturam, quam sibi copulauit, non modo perditā & excisam recuperare seruareque voluit, verū etiam deformatam, ornādam, atque illustrandam existimauit, à primis exordijs vitæ humanæ, ætates singulas egit, vsque dum ad integerrimam perfectissimamque progrederetur. Itaque & infantiam & pueritiam, & adolescentiam percucurrit: virilis ac solidæ ætatis annos eos sumpsit, quos docendo hominum generi ac demum cruore diuino expiando, sufficere putauit, in ipso flore iuuentutis annum trigesimum tertium agens, vti frequentior ac celebrior opinio tenet, mortalem vitam cum immortali ac sempiterna commutauit. Senectutem quidem atque ingrauescentem ætatem non existimauit attingendam, quod corporum resurgentium is status futurus esset, qui formam Christi corporis similitudine iuuentutis exprimeret, quemadmodum beatus Apostolus demonstrat, cum scribit: [Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.] Attamen ætates illas imperfectas pueritiæ, adolescentiæ non recusauit, cum liceret ei si vellet, formam induere humanam ætate iam plena ac robusta) propterea quod primus homo vigentibus membris conditus, superbiæ, inobedientiæque vitio lapsus est, cuius vt

1 Ob quam causam De⁹ pueritiæ ætatē susceperit.

Ephes. 4.

morbo mederetur, oportuit secundum hominem de cælo cælestem, humilitatis atque obedientiæ formam præbere, atque eo modo nasci, qui ad subiectionem maxime esset accommodatus. Quocirca Beda nos admonet in hunc modum: [Describit Euangelista infantiam pueritiamque nostri Redemptoris, qua nostræ particeps humanitatis dignatus est fieri, vt incarnationis eius humilitate ad memoriam reuocata, & ipsi contra omnium vulnera peccatorum medicamētum veræ humilitatis curemus exercere, pio semper animo recolentes quantum nos pro diuino amore, quantum pro nostra salute oporteat humiliari, qui terra sumus & cinis, si tantum summa illa potestas pro nobis humiliari non respuit, vt ad suscipienda nostræ fragilitatis infirma descenderet.] Bene prorsus hæc Beda. Exemplo enim non minus quā sermone Christus docendos homines censuit, decuplum ei rationi docendi per facta tempus, præ altera tribuens. Quippe cum triginta totos annos paruerit, in silentio atque obedientia agens, tres tantummodo prædicando Euangelio impēderit. Quocirca vt nos proficere paulatim, virtutumq; ac sapientiæ gradibus ascendere debere doceret, ipse etiam proficere ætate voluit, gratia etiam ac sapientia videri. [Iesus, inquit, proficiebat ætate & sapiētia & gratia apud Deum & homines.] Quod nihil est aliud, vti viri sapientissimi sentiunt Gregorius Nazianzenus & Ioannes Damascenus, & D. Thomas, quam ea actionum suarum documenta dedisse, quibus cum ætate etiam sapientiæ & gratiæ accessio fieri videretur. Quod sane Athanasius paucis explicuit: [Augescente, inquit, magnitudine corporis, vna crescebat in eo diuinitatis manifestatio, innotescebatque apud omnes ipsum esse templum Dei, Deumque in eius corpore existere.] Ita enim temperabit summus ille Magister sapientiæ suæ virtutumq; opes, ita continebat apud se immensos illos lucis diuinæ fulgores, vt pro vsu ac ratione rerū, paulatim exerceret quantū opus esse censebat. Faciunt aliquid simile pædotribæ ac Magistri puerorum, qui initio literas sigillatim pronuntiant, mox syllabas

Beda in Lucam.

Luc. 2.

Greg. Naz. orat 20. & orat. 51. Damascen. lib. 3. de fide c. 22. S. Tho. 3. p. q. 7. ar. 12. ad 3. Athan. ser. 4. cōtr. Arianos.

ſyllabas iungunt, tandem verſum integrũ legunt, ita præeuntes pueris, vt pedetentim perfecte legere diſcant: qui ſi à principio expedite vt norunt, paginam legerent, nunquam diſcipulos legendi compotes facerent. Quapropter Chriſtus nos vehementer admonuit, niſi paruuli efficeremur, regni cælorum participes eſſe non poſſe. [Niſi cõuerſi fueritis, inquit, & efficiamini ſicut paruulus hic, non intrabitis in regnum cælorum.] Quæ verba pertractans beatus Leo dicit: [Amat Chriſtus infantiam, quam primum ſuſcepit & corpore & animo. Amat Chriſtus infantiam humilitatis magiſtram, innocentiæ regulam, mãſuetudinis formam.] Sic ſe habet ratio naturaque ipſa rerum, ex alto celeriter ruimus: ex imo in altum, non niſi tarde & multo negotio euadimus. Adam præ ſuperbia, vno momento in barathrum horrendum corruit: humilitate ad ſummum ex infimo, graui ac diuturno labore nitendum. Atque hæc philoſophati quidem ſumus de pueritia Chriſti propter nos informandos acta. At Theologica ratio alioqui in promptu eſt, quod neceſſe eſſet Chriſtum ex hominum genere procedere, atque hominis filium fieri, vt hominum delicta expiaret. Quare [nõ confunditur fratres eos vocare, qui nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.] Quod ſi ita eſſe hominum Redemptorem oportuit, vt homines haberet & fratres & parentes, quis non videt, gigni ac procreari ex fœmina neceſſe fuiſſe, atque adeo & naſci & nutriri, & adoleſcere ætatibus, vt homines cuncti ſolent?

Matth. 18.

Leo ſerm. 7. de Epiphan.

Hebr. 2.

Sed quãuis primã ac maximã vitæ partẽ ſilentio, humilitati, obediẽtiæ, cõſecraſſet, tamẽ ne tã inopia ſcientiæ ac poteſtatis id cõtingere quã volũtate ac arbitratu eius, homines cogitarẽt, putauit ſibi Chriſtus, quemadmodũ Epiphanius & Cyrillus inſinuãt, in illa adhuc infirma teneraq; ætate argumẽtum aliquod edendum ſapientiæ ſuæ, quo & illius tam longo tempore ſilentium ac ſummiſsionem amplius veneraremur, ac ſi quid eſſet in nobis eiuſmodi facultatis, tacere interdum atque alijs obtemperare

2 Signum ſapiẽtiæ merito in pueritia datum à Chriſto.

Epiphan. in hæreſ. cõtra Ebionitas.

Cyrill. libr. 10. Theſaur. c. 7.

4.Reg.4. temperare minime grauaremur. Helisæus sane tantus Propheta puerum excitaturus, seipsum puerilibus membris attemperauit, ac corpusculo tantillo tantum est illud corpus admensus. Pueritiam cum ageret filius Dei, quantus ibi lateret Deus, nonnullo indicio hodierno die conijci voluit. Itaque diuinæ legis quæstiones magnas apud sapientes peritissimosque versans, & interrogando & respondendo eam sapientiæ gloriam ac laudem tulit, vt summos magistros in admirationem & plausum incredibilem verteret. Quid enim? si ex infinito Oceano riuulus quidam manare ac fluere permissus est? si tenuis radius de immenso lumine emicuit? Nonne is est, in quo
Coloss.2. Paulus fatetur esse thesauros omnes scientiæ ac sapiẽtiæ
Dan.13. absconditos? Si Daniel cælesti impulsus spiritu, senes, cũ
Gen.37. esset puer, & docere & iudicio superare potuit, si Ioseph adolescentulus somnijs mirabilibus non solum fratres, sed patrem ipsum senẽ Iacob admiratione perculit, quid Iesus ipsa Dei sapientia, vnica patris æterni gloria, non daret sui nonnullum experimentum, quo homines & sapientem admirarentur, & puerum adamarẽt? Amat enim & ipse non modo venerationi, sed etiam amori se plurimum nostro commendare.

3 Cur Maria & Ioseph semel tantũ in anno templum adirent, vbi de religione & pudicitia.

Ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem in die solenni Paschæ.] Lex quidem Mosaica ter quotanis iubebat viros ad Dei oraculum proficisci vt Deum adorarent, ac pro se familiaque sua precarentur. Tradunt vero legis interpretes eo præcepto obstrictos non videri, qui regione valde distarent: fœminas autem omnes lege non teneri: sed voluntate deuota piaque solitas templum sacrosanctum adire, idque non crebro. Nam & Anna illa Samuelis mater semel per annum narratur in
Exod.33. tabernaculum fœderis, quod erat in Silo, proficisci so-
& 34. lita, & Beata Maria Domini mater semel etiam tem-
2.Paral.8. pore Paschæ in templum Hierosolymitanum teste Lu-
1.Reg.1. ca se confert. Erat apud priscos Iudæos vnum oracu-
Psal.77. lum singulare, neque fas erat alio loco offerre ac sacrificare Deo, qui vt ait Psalmus, [Aedificauit sibi sicut

 vnicor-

vnicornium sanctificium in terra.] Nanque vnitatem absolutam Dei vno altari, vno templo significanda: ac proinde qui duplex altare poneret, aut templa plura coleret, eum idololatriæ damnatum religio Iudaica secundùm Mosis instituta censebat. At Euangelica luce toto terrarum orbe diffusa, religio Christiana in omnibus vrbibus, vel etiam oppidis ac vicis templa Deo erigit, sacrificium salutare immolat, precibus ritè fundendis, Deoque vel adorando vel exorando sacras ædes frequentat. Hac tanta religionis facultate & amplitudine non deos plures, sed vnius eiusdemque immensam magnitudinem scilicet testificamur, quæ vniuersum impleat orbem terræ, neque locus sit vsquam aliquis Dei numine vacuus. Quæ sanè res excellentiam Euangelicæ legis ostendit, quæ vt Sol ipse minutum aliquod astrum magnitudine ac splendore superat, sic Mosaicæ legis angustias sua amplitudine & gloria antecellit. Neque obscurè eam gloriam Malachias Propheta significauit ex Dei persona loquens: [Non est mihi voluntas in vobis, & nutus non suscipiam de manu vestra, dicit Dominus Deus exercituum: ab ortu enim Solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus.] Qua ex re perspicimus quanta sit dignitas populi Christiani: quam ampla Dei & larga indulgentia in nos, quibus licet passim diuina templa ingredi, sacrorum conspectu vsuque gaudere, quæ quanquam est omnibus Christianis communis felicitas, tamen quodam suo iure gloriari vehementius regulares possunt, quibus sit datum singulari munere Deum in domicilijs suis habere semper contubernalem. Quid enim ad eam Dei familiaritatem comparari potest? aut quid amplius in ipso cælo ac beatorum sede requiri? Num Dauid secus vobis sentire videtur, cum canit, [Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te?] Quid cum is alio Psalmo clamat, [Vnam petij à Domino, &

Malach. 1.

Psal. 83.

Psal. 26.

 hanc

& hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini, & visitem templũ eius?] Iam quod Maria & Ioseph semel scribuntur in templum ire soliti per annum, non crebrius: satis constat non religionis exiguitate accidisse, quorũ studia semper diuinis rebus erant inflammata: sed rei fortasse familiaris inopia cogebat victui parando non deesse: deinde Mariæ virginis ea erat verecundia ac modestia, vt in publicum se dare rarò admodum in animum induceret. Quocirca earum fœminarum conuersationem atque frequentiam quæ religiosorum locorum pietatem obtẽdunt, passimq; huc illuc feruntur ac diuagantur, neq; ego probo neque Hieronymus laudat. Ambrosij verba sunt

Ambros. in Luc. lib. 2. de Maria: [Discite virgines non circumcursare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. Maria in domo sera: festina in publico.] Hieronymi ad Demetriadem epistola habet, vel cuiuscunque autoris ea sit, certè graui & docti: [Superfluum arbitror te monere, quam parca in procedendo debeas esse, quam rara: cum te hoc etiam secularis ab infantia honestas docuerit, & facile intelligas id tibi multo magis in hac vita esse seruandum, quam maxime secretũ decet. Illud admoneo vt ipsis quoque salutationibus, quę tibi in cubiculo tuo exhibendæ sunt, certissimum modũ ponas: ne sint nimiæ neque quotidianæ.] Ergo secus agẽ-

1. Tim. 5. tes Apostolus vituperat, [Quæ discunt circuire domos, non solum otiosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.] Salomon certè cum leuem ac procacem mulierem describit, illa duo verba prima ponit, &

Prou. 7. iungit, [Garrula, & vaga] quam garrientem facile videritis, quam libenter huc illuc vagantem, pudoris ac pudicitiæ non valde memorem fore, nolite dubitare. Est ille sexus vitro simillimus. Vitreum calicem aut ampullam si in theca iuncea inclusam teneas, sine vitio conserues: sin facile à theca nudatam multorum manibus iactari sinas,

4 Humana præ diuinis cõtemnẽda. quam sit fragile vitrum, citò disces.

[Remansit puer Iesus in Hierusalem, & non cognouerunt parentes eius.] Hoc mater conquesta est, de ea re

expo-

expostulauit cum filio, quod parentibus inscijs remanere placuisset. An essent impedimento futuri volenti diuina agere? At Christus cum facto ipso tum responso seueriore declarauit, cum res diuinæ curandæ instant, nihil esse carnis & sanguinis obsequio morandum. Hieronymum audi Heliodoro vitæ sanctioris candidato scribentem: [Per calcatum perge patrē, & siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est in hac re, esse crudelem.] Si diuinitus religionis desiderio pulsaris adolescēs, si virgo sanctarū sororū collegiū meditaris, Christiq; nuptias antepronis, ne carnem & sanguinē in cōsiliū adhibe, ne parentes, ne cognatos negotij arbitros sume. Nō enim sapiūt quæ Dei sunt. Viros spirituales consule, Christi ministros adi, cū his actus tuos cōmunica, ab his cōsiliū cape, qui Deū te plus amare quā patrē & matrē & seculum docebunt. Qua promptitudine sit cælesti vocationi parendū, ex Paulo disce, qui de se profitetur: [Cum placuit ei, qui me vocauit per gratiā suā, vt reuelaret filiū suū in me & euangelizarem illum in gentibus, continuò non acquieui carni & sanguini.] Vides omnia vincula humana Dei gladio secta atq; discissa? Quanti eam animi magnitudinem Deus faciat, quibus laudibus ornet animum omnes necessitudines præ eo vno aspernantē, Scriptura magnificis verbis declarat: [Qui dixit patri suo & matri suæ, Nescio vos: & fratribus suis, Ignoro illos, & nescierunt filios suos: Hi custodierunt eloquium tuū, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua ô Iacob, & legem tuam ô Israel: ponent thimiama in furore tuo, & holocaustum super altare tuum. Benedic Domine fortitudini eius, & opera manum illius suscipe.] Eam à seculo abdicationem, quam Dionysius Areopagita capillorum detonsione designare monachos ex veteri Apostolicoque instituto scribit, adeò exactā, vt fratres, parētes, filios, ignoret, negligat, ac despiciat, tot cumulatā diuinis fructibus & laudibus cernimus, vt tales esse legis diuinæ custodes, irati numinis placatores, victimæ sacræ antistites, scriptura prędicet: horū robur & fortitudinē Deo esse charā atque iucundam, actus resque illorum omnes secūdas fortuna-

Hieronym. epist. 1.

Galat. 1.

Deut. 33.

Dionys. de Eccles. hier. c. 6. par. 3.

Hierem. 15. tunatasque fore. [Si enim separaueris pretiosum à vili, quasi os meum erit,] ait ipse Dñs: quod tanquã honestissima ac pulcherrima portio existat in Christo, qui facies Dei atq; os appellari meruit. Eam huius Christi documēti vtilitatem etiam Gregorius Nyssenus hunc locũ Euangelium tractans ostendit his verbis: *Greg. Nyss. in catena S. Thomæ.* [Hinc autem possumus vtilitatem consequi: Dum enim Mariam increpat Dominus quærentem ipsum inter propinquos, omissionem vinculorum sanguinis apertissime suggerit, ostendens quod non contingit metam perfectionis attingere eum, qui adhuc vagatur in his quæ corpori conferunt, & quòd homo deficit à perfectione per affectum cognatorum.] Qua de re late Basilius disserit in suis monasticis institutionibus.

5 *Ingens dolor & luctus Mariæ ex filij absentia.*

Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei; & requirebant eum inter cognatos & notos.] Quæ causa fuerit, quare iter diei puerum Iesum abesse non deprehēderint parentes, non satis liquet. Sed quæcunque extiterit, siue alio comitatu fœminæ, alio viri ingrederentur, pueri promiscuè irent, quod Beda confirmat, siue sequi aut antecedere puerum parentes putarint ea ratione qua alij scriptores opinantur, illud in aperto est; & culpa Mariam Iosephumque vacasse, & dolorem cepisse eum, quo maiorem antea essent experti nũquam. Qualis is dolor fuerit Virginis matris filio dulcissimo quæsito neque inuento, Titus autor antiquus & grauis his verbis demonstrat: *Titus in expos. Euang.* [Sed nunquid obsecro quærebant eum tanquam qui perijsset, aut ab itinere, vt pueri solēt, aberrasset? Absit. Neque enim sapientissimæ Virgini matri, cui plurima iam antea de eius diuinitate patefacta cōpertaque erant, tale quippiam in mentem venire potuit, Sed neq; ipsi etiam Iosepho. Quærebāt autem illũ perinde ac si quis Scripturam vel abditam Scripturæ cuiuspiã sententiã quærat. Cōstat enim anxiè quærere nō vt errātē, sed vt abditam sibi. Ad eum modum illi quærebāt Dominũ nostrũ Iesum Christum. Soliciti enim erant, ne forsan ab ijs discessisset, ipsosq; deseruisset.] Hæc S. Titus

Bostiensis,

Bostiensis, non minus docte quam pie. Sequutus nõ sententiam modo, sed verba pene Originis ponens. Libet igitur de beata Virgine quærere, quis ille doloris intimi mucro fuerit, qui casta ac religiosa piæ matris viscera peruaserit, cum primum abesse dulcissimum Iesum vidit, neque vbi ageret ille cognouit. Quo luctu, quibus lacrymis, qua mentis consternatione & mærore opes suas omnes, ac lumen ac decus suum, quæritare cœpit? Ac cognatos amicosque cum conueniret, quam anxia quam afflicta dicebat? [Num quem diligit anima mea vidistis?] Cũ vero vestigium reperiret nullum, neque inueniendi spes esset magna, quo gemitu, quam flebili voce deplorat & lamentatur: [Puer non cõparet: & ego quo ibo?] Si enim fratrem Ioseph sibi ereptum ita deflebat Ruben, quid sentiret suauissima mater vnicum sibi filium eundemq; Dei vnicum filium sublatum videns? Nam etsi Deum esse nõ dubitabat, neque puerorum cæterorum incommoda per ignorantiam accepturum verebatur, tamen qua erat humilitate prædita, illa animum mentemque subierat cogitatio, ne se immeritam tanto bono æternus Pater priuare fortasse vellet. Itaque anxia & gemebunda clamasse mihi videtur ad Deum, [Ego plorans & oculus meus deducens aquas, quia longe factus est à me consolator conuertens animam meam. Factus est perditus filius meus. Vide Domine quoniam tribulor, conturbatus est vẽter meus: subuersum est cor meum in me metipsa, quoniam amaritudine plena sum.] Iam quia apud necessarios & propinquos minime inueniebat, Hierosolymam reuerti consilium fuit: quod totum iter, quo illa virgo vultu, qua doloris significatione confecit, quis satis cogitatione assequi queat? Aiebat ipsa secum. [Quæsiui quem diligit anima mea, quæsiui illum & non inueni. Surgam & circuibo ciuitatem per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea.] Et cum ab obuijs forte rogaretur, quid esset? quonã dilectus abijsset? quanto cum dolore referebat: [Quæsiui illum & non inueni.] Denique in ipsum mente ac cogitatione Iesum conuersa, quem vtpote Dei filium, doloris sui

Cant. 3.
Gen. 37.
Thren. 1.
Cant. 3.

sui minime ignarum intelligebat, vt se tandem ostende-
Cant. 2. ret, postulabat, votisque summis inclamabat: [Reuerte-
re, similis esto dilecte mi capræ hinnuloque ceruorum.]
Se ceruam amore ac dolore sauciam non alium fontē pete
re, nullas gratiores aquas requirere, quam vt matri aman-
tissimæ filius se dulcissimus sisteret.

6 Gaudiū beatæ Virginis de inuento Iesu. Sed huic tanto tamq; cruento vulneri non impar medi
cina subuenit: successit dolori incredibili gaudium exi-
mium & singulare. [Secundum multitudinem dolorum
meorum, ait, consolationes tuæ lætificauerunt animam
Psal. 93. meam.] Reperit puerum Iesum, neque reperit modo, sed
plenum dignitatis reperit, gloria præstantem, consessu
sapientum decoratum, omnium vocibus celebratum, ma
iestatis ac sapientiæ laude tanta, vt sapiētissimos senes ac
diuinarum legum disquisitores acerrimos responsis suis
in admirationem ac stuporem verterit. Quæ eo ex aspe-
ctu lætitia matris? quanta de filij gloria exultatio? si enim
Prouer. 15. filius sapiens gaudium est matris, quale quantumque gau
dium tali matri ex tanto filio tanta laude sapientiæ? Ita-
que cum finis esset factus disputationis, & ad parentes
reuersus puer, complexus illos atq; oscula suauissima ma
tris, & præ gaudio manantes lachrymas, melius vos cogi-
tare poteritis quam ego dicere. Illud mihi sanctissimam
Virginem dicentem atque identidem repetentem audire
Cant. 3. videor: [Inueni quem diligit anima mea: tenui eum nec
dimittam.] Quo facto vniuerso Christus non solum ma-
trem optimam exercuit, sed omnes etiam fideles docuit,
Deum interdum à suis abesse solere, nulla culpa ipsorum,
nullo vitio: probandæ fidei atque excitandæ gratia, tum
vt pati tristiā consuescant, & læta gratius ac tutius re-
2. Cor. 5. deant. Itaque debent quod Paulus monet, siue absen-
tes siue præsentes contendere Deo placere: ne non tam
Deum, quam se amare videantur. Omnino post tempe-
statem est iucundior multo tranquillitas: & nocti obscu-
ræ dies succedit hilarior. Quod si in medio doctorum di-
sputantem Iesum videre tantæ gloriæ fuit, quid erit cum
in throno celsissimo agnus ille aspicietur, senatoribus

cæli amplissimis coronas ante pedes eius iacentibus, & laudes illius sapientiæ & maiestati sempiternas summo consensu celebrantibus? Quid Angelorum infinitã multitudinem audire concinentem? [Sedenti in throno & Agno, benedictio, & honor, & gloria & potestas in secula seculorum?] Id nobis tribuat Iesus Mariæ filius, Deus ex Deo sempiterno. Amen. *Apoc.5.*

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

De educatione liberorum.

Et erat subditus illis. Lucæ 2.

CHRISTVS Iesus Dominus noster non fuit modo autor & doctor fidei sincerissimæ atq; verissimę, sed etiam morum honestissimorũ institutor. Idq; officium amplius ac luculentius vitæ integerrimæ actibus præstitit, quã tradendis idoneis præceptis, tametsi hac quoque parte vehementer incubuit. Quare cum docendi munus trigesimo tandem anno ineundum sibi seruasset, agẽdi atq; alijs vitæ instituto prælucendi, ab ipsis statim ætatis exordijs curam operamque suscepit. [Cœpit, inquit, facere & docere.] Et apud Prophetam quendam: [Ducem ac præceptorem dedi eum.] Dux viæ non est is, qui docet modo qua sit eundum, nisi ipse simul ingrediatur ac præeat. Vt enim magnus Athanasius tradit, [Quod facit, idipsum & vtile est hominibus & aliter fieri non decuit. Porro quod vtile & decorum est, id prouidentia sua instruit Deus. Venit igitur, non vt sibi mini-

1 Christi actus perfectæ virtutis esse formã.

Actor. 1.

Esai. 55.

Athan. ser. 3. contra Arianos.

ministraretur, sed vt ipse ministraret, nostramque salutē operaretur.] Et idem copiosius alio loco: [Cælestem, inquit, & probatissimam viuendi rationem nobis ostendere volens, eam in se ipso expressam exhibuit: Ideoque nō solum docuit, sed & fecit, vt & ipsum audiremus loquentem, eumque veluti imaginem formamque intuentes, faciendi exemplum mutuaremur, dum audimus ex eo, Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Neque est vt quisquam inueniat perfectiorem virtutis disciplinam, quam eam, quā Dominus exhibuit in semetipso, vt nullū ei exemplar ad virtutem desit, qui in humanam Domini vitam oculos intendat. Ideo Paulus dicebat: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.] Hæc Athanasius. Cæterum quoniam senectutis ea certissima ratio est, quam quisque ab adolescentia tenuerit, cum Salomon ita pronuntiet, [Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea,] non putauit Dominus senectutem suo esse peculiari exemplo instituendam atque erudiendam: sed sufficere ad vitæ vniuersæ cursum recte peragendum statuit, fundamenta iecisse ineuntis ætatis, caste ac religiose actæ. Itaque quod summi esset præsidij & fructus ad vitam omnem, pueritiæ atq; adolescentię rectissima moderādā, dignatus est & ipse puerilem suscipere agereque personam, & educatione sua educandorum liberorum parentibus formam præscribere eximiam. Ergo inspicienda est nobis accurate & explicanda Christi pueritia atque adolescentia: quæ communis est vitæ perfecta & absoluta quædam species. De qua quidem quo pauciora reperimus tradita diuinis literis, eo magis idonea atq; opportuna ad docendum existimare debemus. Ac mihi attentius ea de re cogitanti quatuor eius vitæ quam Christus velut priuatam egit, documenta veniunt in mētem, ad quæ puto equidem (& recte puto) tāquam capita pertinere pueritiæ atque adolescentiæ omnem institutionē. Prima est temperantia, secunda taciturnitas vel linguæ potius moderatio, tertia obedientia & pietas in maiores, quarta religio in Deum. Quibus quidem virtutibus qui

Athanasius de interpretatione psalmorum.

Prou. 22.

probe

probe subiectam sibi iuuentutem instruxerit, munitam eam vallatamque omni ex parte sine dubio reddet.

Qua temperantia & sobrietate Christus à teneris annis sit vsus, declarabat abunde quod pauperem & laboribus exercitatā vitam legerit. Id Psalmus prædicit: [Pauper sum ego & in laboribus à iuuentute mea:] Id Euangelia prædicant. [Et dicebant, Nonne hic est faber, & fabri filius?] non modo fabri filius, quod humilitatem pertinebat, sed etiam faber re & opera extitit, vt durum ac frugale genus vitæ tenuisse constet. Nam qui natus, pannis est vilibus obuolutus, præsepi impositus, dura hyeme, tugurio semiruto tectus, qui victum denique manu parabat, quales ei delitias fuisse existimamus? quæ cupediæ, quæ potuit esse indulgentior cibi potusque ratio? Basilium audi de Christi laboribus differentem. [Ab ipsa, inquit, primæua ætate Christus parentibus obediens, quēlibet laborem corporeum humiliter & reuerenter sustinuit. Cum enim homines essent honesti & iusti, & egeni tamen, necessariorum penuriam patientes, teste præsepi partus venerandi ministro, manifestum est, quod sudores corporeos frequentabant continuo, necessaria vitæ sibi quærentes. Iesus autem obediens illi, vt scriptura testatur, etiam in sustinendo labores subiectionem plenariam exhibebat.] Ita quidem Basilius. De silentio & taciturnitate Christi dicere quid attinet, cum per totos triginta annos verbum illius verbi æterni legamus nullum, nisi quod hodie doctores interrogat, ipse sapienter respondebat, matrem de Patris obsequio sibi expetendo admonebat. Quam pauca, quam ea præclara & illustria puer Iesus verba fecit? Hic opportune admodum Beda philosophatur: [Quasi fons sapientiæ, inquit, doctorum medius sedet, sed quasi exēplar humilitatis audire prius & interrogare doctores, quam instruere quærit indoctos. Ne etenim paruuli à senioribus erubescant discere, & ipse ob ætatis humanæ congruentiam hominibus obauscultare non erubescit Deus. Ne infirmus docere quis audeat, & ille puer doceri interrogando voluit, qui per

2. Quæ virtutes in pueritia Christi præluxerūt.
Psal. 87.
Marc. 6.
Basilius in Reg. Et in constit. monast. cap. 5.
Beda in Expofit. Euāg.

diuinitatis potentiam verbum scientiæ ipsis suis doctoribus ministrauit.]Eadem quæ Beda,& Gregor.tradit in Ezechielem scribens. [Quia iuxta ætatem, inquit, adolescentiæ doctrinæ sermo non suppetit, & ipse Dominus non docens,sed interrogans inueniri in templo voluit.]Iam obedientiã Christi perpetuam obseruantiãq; parentũ mirabilem, nos obscurare necesse est, si breuissima atque absolutissima Euangelistæ oracione amplius requiramus.[Erat subditus illis.] Quis quæso ? quibus ? quousque? Deus,hominibus, vsque ad annum tricesimũ. Quis ad hæc non obstupescat,eum stupidũ prorsus existimemus necesse est. Rectè Origenes his verbis Euangelicis illa adiungit sua:[Discamus filij subiecti esse parentibus nostris, maior enim minori subijcitur. Nam quia maiorem Ioseph videbat ætate, & propterea eum parentis honore coluit: omnibus filijs exemplum tribuens, vt subijciantur parentibus. Quod si patres eis non fuerint,subijciantur his qui patrum ætatem habent. Quid loquor de parentibus & filijs ? si Iesus filius Dei subijcitur Ioseph & Mariæ ego nõ subijciar Episcopo, qui mihi à Deo ordinatus est pater ? Non subijciar præsbytero qui mihi Domini voluntate præpositus est?] Valde hæc bene Origenes. Postrema erat virtus, quæ dignitate ac loco prima est, religio pietasque in Deum. Hanc Christus eo actu ostendit,quem vnum ex tanto annorum interuallo scribi voluit, quod quotanis duceretur in templum à parentibus,eoq; prętextu de diuinis legibus disserendi aliquãdo occasionem arripuit: quam rem ita sibi esse cordi demonstrauit,vt parẽtes argueret, quod absentem inter cognatos quæsissent, ac non in templo quam primum inueniendũ sibi persuasissent. Quæ Christi plena grauitatis oratio,perspicuum facit nunquam eũ à Dei patris cultu & religione cessasse, neque priuatam vitæ rationem ab ea cura & cogitatione vllis vnquã impedimentis auocasse. Namque (vti scripsit Epiphanius) [Ab ipsa pueritia & templum agnouit & Patrem.] quod hodierno facto testatum voluit.

Greg. ho. 1. in Ezech.

Origen. ho. 20. in Luc.

Epiphan. cõtra Hæbionitarum hæresi.

Quoniam de Christi pueri virtutibus dictũ est, deinceps qua ratione pueritia sit earum studio & imitatione imbuenda, dicendum est. Sed antequã ad hæc venio, operæpretium arbitror me facturum, si quanti referat ad publicum priuatũq; bonum, pueritiam accurate rectéq; instituere, non solum ex nostris, sed etiam ex autoribus externis ostendero. Summi quidem inter Philosophos habentur Plato atque Aristoteles, neq; immerito: nemo enim vel subtilius disseruit, vel copiosius de natura, de moribus, de Republica. Hi igitur in hac re cõsentiũt valde, nihil ad ciuitatis siue Reipub. statũ optime cõstituendũ perinde valere, ac iuuentutis teneriorisq; ætatis præclaram institutionẽ: quam proinde nõ priuatis tantũ parentum studijs relinquẽdam cẽsent, sed cõmuni & publica magistratum etiam cura diligentiaq; adiuuandam. At Socrates sane apud Platonem multa ac magna bona vna educatione proba contineri cõfirmat, additq; educatione bona seruata ingenia quoq; effici bona. [Etenim respublica, inquit, si semel cæperit benè, progredietur tanquã circulus semper augescens.] Vt enim qui filum conglomerant, non possunt orbiculos bene rotundos formare, nisi initia probe rotunda sint, sic de ætatibus instituendis fieri Plato censet: vt circulus augeatur conueniẽter. Aristoteles vero dubitatione omni carere dicit, maximã legislatoris curam esse debere circa iuuentutis disciplinam, qua neglecta plurimum Reipubl. detrimentũ dari. Atque [oportet, inquit, huius curam esse publicam & non priuatam: quemadmodũ nunc quidẽ vnusquisq; curã habet suorum filiorum, & priuatimq; docet, & priuatam disciplinam prout ei videtur.] Quo in genere laudandos censet Lacedæmonios, quod plurimã pueris educandis ex recta disciplina curam adhibeant eamque publicam. Neque Lacedæmonios solum iuuentutis ac pueritiæ institutionem accuratissimam publicè suscepisse, sed Persas etiam in id vehemẽtius incubuisse constat, siquidem vera sunt, quæ illa iris historicus peritusq; Philosophus Xenophon tradit in ijs libris, quos de Cyri institutione conscri-

3. Quantopere referat pueritiã bene instituere.

Plato. li. 3. dialog. 4. de Rep. siue de iusto.

Arist. 8. lib. Pol. c. 1.

Xenoph. li. 1. de Cyropædia.

conſcripſit. Nam Plutarchi volumen de recta educatione liberorum notius eſt, quam vt à nobis ſit indicādum. Neque externorum vero ea eſt propria laus neq; noſtrorum inferior aut remiſsior de iuuentute bene inſtituenda non oratio modo, ſed etiam exercitatio & effectio, cū legamus non paucorum Conciliorum decretis ſanctionibuſque inductum in Eccleſiam, vt pueris erudiendis ac bene educandis collegia, ac contubernia publica conderentur, tum viri ſapientes & graues ijs docendis præfuerentur, ac publico Eccleſiarum ſumptu alerentur. Quæ tanquam Chriſtianæ Eccleſiaſticæque Reipub. ſeminaria ſummopere cum veterum Patrum ſententijs, tum nouiſsimi Tridentini Concilij grauiſsimis inſtitutis, commendata, confirmataq; videmus. Sed ſiue publica Magiſtratus cura, ſiue priuata parentum opera iuuentus inſtituatur, certe bene inſtitui, omnino placitum refert. Idq; & lex Moſis docet, quæ pueros improbos ac contumaces à parentibus deferri, ac magiſtratibus puniendos tradi pręcipit. Abraham autem valde ſcriptura laudat, quòd familiæ ſuæ de Deo rectè colendo præciperet diligēter: contra Heli Pontificem negligentiæ eius rei non ſolum arguit, ſed graues etiam pœnas dediſſe narrat. Sapientis demum præceptū eſt: [Fili tibi ſunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum.] & alio loco [Doce filium tuum & operare in illo, ne in turpitudinē illius offendas. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans eſt: ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.] His conſentanea Apoſtolus præcipit, nimirum liberos in diſciplina & timore Dei educandos. Neque aliud ſenſiſſe ipſe ſeruator noſter debet exiſtimari, cum paruulos iuberet, ad ſe venire, diſcipuli ſinerent. Atque eſt grauis ſanè diuinæ iracundiæ ſignificatio in eos, qui liberos à ſeruitute Dei vel prauis exemplis vel conſilijs improbis auocant: quippe cum prophetæ cuiuſdam verbis adhunc modū Dominus quęratua: [Suſcitauit de filijs veſtris in prophetas, & de iuuenibus veſtris Nazaræos; nūquid non ita eſt filij Iſrael?

Conc. Trid. ſeſſ. 23. ca. 18.

Deut. 21.

Geneſ. 18.

1. Reg. 2. 3. 4.

Eccleſ. 7.

Eccleſ. 30.

Epheſ. 6.

Matth. 19.

Amos. 2.

dicit

dicit Dominus. Et propinabitis Nazaræis vinum, & prophetis mandabatis, dicentes, Ne prophetetis. Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrum onustum fœno.] Quibus verbis & magnum beneficium commemorat, quo in præsides pastoresque Ecclesiæ magistrosque sapientes legit Christianam iuuentutem, & parentum maiorumque fraudes arguit, quod à vitæ Sanctioris institutis, à clericatu, à monastica professione reuocant quos maximè iuuare deberent: & vero se sub ea scelerũ mole veluti oppressũ nõ posse nõ grauissimè ingemiscere aduersus ingratos & impios religionis aspernatores.

Quæ planè cum vniuersè de cura rectè educandi liberos dicta sint, ad species educationis & familiaria magis præcepta veniendum est. Quod si illa quatuor quæ anteà proposui bene teneãtur, satisfactum abunde arbitror pueritiæ rectè instituẽdæ. Temperantiam primum esse seruandam censeo, nec pueri nimis delicate, nimis indulgenter nutriantur, ne ve ingluuiem ac voracitatem à teneris discant. Neque enim exiguum id malum putandum, neque quod imperitæ matres faciunt, libidini puerorũ facile obsequendum. Nam & corpus habitudini plurimum nocet, & animi mores solutos & procaces parit. Quare Aristoteles durioribus assuefaciendos pueros censet [Ad cuncta, inquit, ad quæ possibile est, melius est statim ab initio assuescere.] Neque Plato dissentit, qui cupedias & mellita non ijs passim offerenda affirmat. Qua de causa Lacedæmoniorum austeritas ac cibi parcitas vehementer laudatur, neque Persarum, vti Xenophon tradit, disciplina mollior, ex qua iuuentus prodibat ad bella robusta, vitiorum expers multorum atque magnorum, quæ assidua essitatione eaque illecebrosa adgenerantur. De parca & frugali viuendi ratione scribit Clemens Alexandrinus in Pædagogo ad hunc modum: [Hominibus autem sæpenumero damnũ & molestiam procreauit voluptas. Graues autem affectiones & obliuionem, & insipientiam in anima parit nimia alimenti copia. Iam vero dicunt etiam puerorum corpo-

4. Præcipuè temperanter educãdum.

Arist. 7. Polit. c. 17.

Plat.

Xenophon. 1. lib. de Cyroped.

Clem. Alexand. in Pædagogo, lib. 2 cap. 1. ad finem.

ra rectè crescere in longitudinem, si non abundet nutrimentum. Neque enim prohibetur spiritus vitalis recurrens ad incrementum.] Recitat quoque Clemens Platonis sententiam damnantis vitam gulæ & Veneri deditã: [Ex talibus, inquit Plato, nullus homo sub cœlo potens esse prudens, si hæc à iuuentute exercet.] Hæc Clementis Alexandrini, hæc etiam Platonis sententia est, & animo & corpori officere nimiam escam, quod Salomon

Prouer. 29. etiam confirmat. [Qui delicate, ait Salomon, à pueritia nutrit seruum suum, pòsteà sentiet illum contumacem.] Nam illorum Heli filiorum corruptissimos mores, ob

1. Reg. 2. quos & ipsi & parens & vniuersus Israeliticus populus miserrimè tandem concidit, cum scriptura sacra describit, in gluuiem maxime memorat, qua in ipsa sacrificia, importune quoque grassabantur, tum flagitiosam in fœminas pro foribus tabernaculi sancti excubantes libidinem adiungit, tanquam idoneam appendicem, propterea quod cognata sane vitia sint, luxuria, edacitas, & veneris turpitudo. Ergo mores integri à teneris induẽdi, mediocritate victus pueritia ad continentiam virtutemque regenda: exercenda pro modo suo laboribus honestis. Ita Nicolaum, ita Basilium, ita inter antiquos Samuelẽ, Danielem, tres illos nobilissimos pueros nutritos accepimus: quorum est omnium immortalis ac præstantissima gloria.

5. Loqui in pudicia aut mẽdaca pueri nullo modo permittẽdi. Linguæ moderationẽ secundo loco ponebamus: quam indocti ac vulgares homines pro nihilo habent, vel potius libertatẽ acumenq; dicẽdi res turpes atq; improbas in pueris & admirantur & plaudunt. At rerũ vsu præstantes, sapiẽtiaq; insignes nullos magis scopulos timẽt pueris, nullam voraginem perinde cauendam sentiunt, atque

Arist. 7. Polit. c. 17. turpitudinis cuiusq; obscæniq; sermonis licentiã. Philosophus planè ea de re sic traditum literis reliquit: [Omnino obscænitas verborũ per legislatorẽ exterminanda est de ciuitate. Ex turpiter enim loquẽdi licẽtia, sequitur & turpiter facere. Potissimum igitur à pueris neque audiant, neq; dicant quicquã turpe. Si quis deprehẽsus fuerit

rit contra facere, verberibus castigetur. Sed aspicere aut picturas aut actus deformes prohibemus. Sit igitur cura magistratibus nullam esse neque picturam neq; statuam talium rerum imitatricem.]& post pauca:[Omnium prima nos magis delectant. Quapropter oportet à pueris omnia turpia procul remouere, & maximè quæ habent in se vel obscænitatem vel improbitatem.]Hæc Aristoteles prorsus philosophicè atq; sapienter. Nam vt poeta ille dixit.[Quo primum est imbuta recēs seruauit odorem Testa diu.] Itaq; se idem poeta gloriatur pudice à parente institutum, ipsum pædagogi officio functum. [Quid multa?pudicum:Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni, Nō solum facto, verum opprobrio quoq; turpi.]Ergo pudor summopere conseruādus est puerorū, qui teste Ambrosio perpetuus est comes virtutis. Pudicitiam qui dictis non seruet, cum factis in pudicum fore nullo modo dubitādum. Actionis enim vmbra existit oratio vt Democritus dixit:quod Plutarchus hoc loco commemorat. Hieronymi præceptum est, cum instituit Lætæ filiā paruulam, [Nihil aliud discat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem Dei pertineat. Turpia verba non intelligat, cantica mūdi ignoret, Procul sit ætas lasciua puerorum. Ipsæ pedisequę & puellæ à sęcularibus consortijs arceantur.] Quod Hieronymus de sodalitio vitando lasciuo monet, id Aristoteles commēdat etiam ne sit seruile & improbum: quod facillime similes mores pueri imbuant: quod vero cantica profana vetat, Platonis est probata santentia, hymnos sacros pueris canendos, nullo modo inimicos & impuros. Sicut autē turpia verba permitti minimè debent, sic mendacijs assuefieri nequaquam sinendi pueri. Plutarchi placet recitare testimonium. [Præter hæc omnia, inquit, quod sanctissimum, pueri vera proferre consuescant. Mentiri enim seruile est vitiū, & à cūctis mortalibus odio insectādū, nec quod apud mediocres etiā seruos veniā promereatur.]In eo vitio si quando deprehenderentur, Persarum pueri egregie vapulabāt. Iurare pretereà prohibēdi sunt,

Horatius.

Ambros.

Plutar. lib. de educat. liberorum.

Hierony. in epist. ad Lætam.

Arist. 7. Polit. c. 17.

Plat. in dialog. 3. de Repub. vel de iusto, li. 31.

Plutarch. de educat. liberorum.

Herodot. in Clio.

quod est procliue, ne consuetudine peierent. Vix enim exui potest deprauata consuetudo iurandi si à pueritia inoleuerit. Iam quæ ad modestiam & vrbanitatem pertinent, ad rectam pronuntiationem, ad purum castigatumque sermonem, etsi contemnenda ea cura non est, tamen non est nobis modo magnopere laborandum: qui nō modo nobiles sed Christianos omnes alloquimur.

Hieronymus ad Lætam.

6 Obseruātia in parētes & maiores.

Sequitur pietas & obseruantia in parentes atque maiores, quam partem qui negligunt excolere pueritiæ, pœnas ijdem iuuentuti improbæ & contumaci grauissimas dent oportet. Nihil est nimia indulgentia in filios procaces crudelius. [Qui diligit, inquit Scriptura, filium, assiduat illi flagella.] [Equus indomitus euadet durus: & filius remissus euadet præceps.] [Puer qui relinquitur voluntati suæ, confundet matrem suam.] In superbos & contumaces filios vaticinatus est Salomon ad hunc modum: [oculum qui subsanat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.] Mortem scilicet tetram & crudelem patibuli obituros eiusmodi impios filios, ac sepultura cariturus, coruis cæterisque vulturibus escæ prædæque fore: quod latronibus sicarijsque contingit. Documento est Absalon in patrem rebellans, suis ipse aureis capillis illaqueatus atque suspensus. Quantum vero, proteruiæ in parentes crimen sit, declarat seuerissima lex quæ ita habet: [Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coercitus obedire contempserit: apprehendent eum & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicentque ad eos, Filius iste noster proteruus ac contumax est, monita nostra audire contemnit: comessationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestri & vniuersus Israel audiens pertimescat.] Quam acerbum sit, parentes filiorum effici suorum accusatores ac necis autores, vos cogitate. Quapropter à teneris obe-

Eccli. 30.

Prou. 29.

Prou. 30.

2. Reg. 18.

Deut. 21.

dire docendi sunt nonnullo metu proposito, neque plagis parcendum, si opus sit: vultu tamen seueriore plerumque ætas illa melius castigatur. Ita instituti liberi parentes pro Deo colunt, idque in laude cuiusdam præclara summus orator sapienter commemorauit:[Parentem, inquit, veneratur vt Deum: neque enim multo secus. Nam meo quidem iudicio pietas omnium virtutum fundamentum est.] Præclarè id Cicero dixit & verè. Quare videmus filijs pijs & in parentes obsequentibus fortunate vitam agi, Deo & hominibus esse charos: vitæ præsentis simul ac futuræ præmijs vbertim potiri, quemadmodum etiam Apostolus admonuit. *Cicero pro Plantio.* *1.Timot.4.*

Sed parentes ita se coli à filijs velle debent, vt in Deum omnium autorem & parentem verissimum multo ampliùs pios ac religiosos velint. Id in laudibus Abrahæ & Iob & aliorum patrum maximè ponitur, Tobiæ præsertim, quem refert sacra historia filium sibi cognominem ab infantia Deum timere docuisse. Samuel mater Ana sanctissima vt primum ingredi potuit, diuinis ministerijs accommodauit. Sunt felices certè, qui, vt Iob, ab infantia timorem Domini toto pectore imbibunt. Timotheũ Paulus eam ob rem beatum prædicat, matremque Loidem maximè laudat. Vt sunt autem tenera ingenia puerorum & eorum ætas imbecilla, ita rudiora quædam diuinæ religionis exercitamenta doceri debent: vt signum Crucis pingere in fronte nouerint, vt sacris imaginibus poplite flexo, & capite aperto reuerẽtiam exhibeant: vt memoriter symbolum, orationem dominicam, salutationem angelicam, decalogum, ac cætera si qua sunt his similia, reddant: vt preces aliquas mane primo, tum antequam eant cubitum, fundant: vt cibum sumpturi, aliquid precentur: vt Christi eiusque genitricis Mariæ nomen reuerenter pronuntient. Denique ita imbuendi sunt, vt natu grandes religionem & fidem Catholicã non didicisse videãtur, sed ex materno vtero sumpsisse, aut certè cum matris lacte suxisse. Quam rem de se Basilius gloriose commemorat, qui Macrinæ nutrici vniuer- *7. Religiose & Christiane educandi pueri.* *Tob.1.* *1. Reg. 2.* *Iob.30.* *2.Timot.1.* *Basil. in epistol. 75. ad Neocæsarienses. & epist. 79.*

ci vniuersam Theologiam suam acceptam refert. [Fidei vero nostræ (ait ille) quæ poterit esse euidentior probatio, quam quod à nutrice beata femina Macrina educati sumus?] Et idem in alia epistola. [Quam à puero de Deo sententiam à beata matre & nutrice mea Macrina accepi, illam iustis incrementis auctam in me ipso conseruaui.] Neque vero conniuendum est, aut vllo modo assentiendum ijs, qui ineptam ad hæc seria & grauia puerilē ætatem causantur, quippe cum in vtramque partem sit plurimum in prima illa tinctura momenti. Contra istorum ineptam pernitiosamque sentētiam declamauit vel scripsit potius Diuus Ioannes Chrysostomus elegantissimam orationē quam in eis libris eruditi cum legerint, vehementer probabunt. Quid enim? Non ne puerum vel infantem potius quinquēnem blasphemijs assuetum è sinu patris abreptum, atque necatum à dæmonibus idoneus certe autor & testis Gregorius literis prodidit? Cuius tanti Patris verba quoque recitare iuuat, vt horribili documento parentes paruulorum etiam vitia extimescant. [Quidam vir cunctis in hac vrbe notissimus, ante triennium filium habuit annorum sicut arbitror, quinque, quem nimis carnaliter diligens remisse nutriebat, atque idem paruulus, quod dictu graue est, mox vt eius animo aliquid obstitisset, maiestatē Dei blasphemare cō sueuerat, qui in hac ante triennium mortalitate percussus venit ad mortem. Cumque eum suus pater in sinu teneret, malignos ad se venisse spiritus trementibus oculis puer aspiciens cœpit clamare: obsta pater, obsta pater. Mauri homines venerunt, qui me tollere volunt. Qui cum hoc dixisset, maiestatis nomē protinus blasphemauit, & animam redidit. Vt enim omnipotens Deus ostēderet pro quo reatu, talibus fuisset traditus executoribus, vnde viuentem pater suus noluit corrigere, hoc morientem permisit iterare: quatenus reatum suū pater agnosceret, qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem gehennæ ignibus nutrisset.] Huc vsq; Gregorius: cui fidem non habere tam propinqua narranti,

Chrysost.

Greg. 4. dialog. c. 18.

ranti; inuerecundum sit, non parere religiose ac sancte monenti, scelestũ. Extrema iam orationis de rectè educandis liberis habitæ Pauli autoritas sit, sic & parentes & liberos cohortantis: [Filij obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim iustum est: Honora patrem tuum & matrem tuam (quod est mandatum primum in promissione) vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.] Cuius rei documentum Christus, vt initio diximus, se præbuit optimum & maximum: quem propterea agnum Dei vocitatum sentit Clemens Alexandrinus, quod pueros agnorum verbo scriptura significet. [De hoc, inquit, puello fert quoque testimonium Ioannes, qui est maior propheta inter natos mulierum, ecce agnus Dei. Quoniam enim scriptura pueros ac infantes agnos vocat, Deum, qui est verbum, qui propter nos homo factus est, qui nobis in omnibus assimilari volebat, vocauit agnum Dei, filium Dei, infantem Patris.] Itaque qui filius erat Patris sempiterni, filius esse matris humilis non est dedignatus, vt obedientiam ac pietatem factis ipsis, non verbis tantum mortales doceret.

Ephes. 6.

Clem. Alexand. lib. 1. pædagog. c. 5.

IN OCTAVA EPIPHANIÆ,

Vidit Ioannes Iesum venientem ad se & ait. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Ioan. 1.

1. *Quid sit videre Christũ ad se venientem.*

DIVINAE declarationis illustrem diem Epiphaniæ verbo, à veteribus appellatum, non solum Magorum aduentu atque adoratione Ecclesia insignitũ celebrat, sed etiam baptismo Christi ac miraculo aquæ in vinũ mutatæ consecratum, quem admodum cum Patrum frequentes conciones, tum ipsius Ecclesiæ voces eius diei testantur: quæ quamuis vno die tradantur diuinitus peracta, diuersis tamen annis accidisse constat. Cum igitur Magorum rebus commemorandis per hosce dies Matthæi Euangelium recitauerit, hodierno die Ioannis Euangelium adhibet Ecclesia, quo baptismi Christi gloria innotescat, quem Ioannes ille Baptista prædicat, & sanguinis sui effusione peccata delere, & baptismi à se instituti virtute & vi Spiritũ sanctum hominibus conferre. Itaq; ait Ioannẽ Baptistam Christum ad se venientẽ vidisse, quãdo id contigerit, non admodũ moror, quidam enim proximo post legationẽ Iudæorũ susceptã die, alij lõgo post interuallo cõtigisse volunt. Vt vt sit, certe iam baptizauerat Christũ Ioãnes, cum hic ad se euntẽ spectauit. Atq; eã ob rẽ hic vir nõ solũ propheta, sed etiã plus quã ꝓpheta celebratur, quemadmodũ hoc loco Cyrillus exposuit quod alij pleriq; prophetæ venturũ quidẽ Christũ viderint, hic & venientẽ vidit & alijs indicauit. Quid enim nõ agnosce-

Cyrill. Alexand. in expost. Euãg.

agnoſceret & proderet in illa ætate, qui vix perfecte for
matus in vtero materno, venientem olim non modo co-
gnouit, verũ etiam ſaltu & pulſu, quia voce non poterat,
matri demonſtrauit? Idcirco enim ſe veniſſe profitetur, *Ioan. 1.*
vt ſummi Regis Chriſti & præco eſſet & nũtius. Sed quę
hodie collata eſt Ioanni gratia, vidit enim Ieſum venien
tem ad ſe, ſuoq; modo iuſtis confertur omnibus. Eſt autẽ
grande quidem Dei beneficium, quod ad hominem ve-
nit, ſed neceſſarium plane propterea quod nequit homo
ad Deum venire, niſi ad ſe venientem primum exceperit
Deum, quare à ſapiente ſcriptum eſt: [Præoccupat eos *Sapien. 6.*
qui ſe concupiſcunt: quoniam dignos ſe ipſa circuit quę-
rens.] At non minoris beneficij loco numerandum, ſi
datur homini venientem ad ſe Deum videre, hoc eſt Dei
gratiam vt oportet, agnoſcere, quod Ioanni cõtigit, qui
venientem Chriſtum cognouit. Fit ſæpenumero, vt ad-
aduentus Dei non innoteſcat homini, niſi putemus ſan-
ctum Iob falli ita dicentem, [ſi venerit ad me, non intel- *Iob. 9.*
ligam. & ſi abierit, non cognoſcam.] aut Pſalmiſtem nõ *Pſal. 76.*
verè pronuntiaſſe. [Semitæ tuæ in aquis multis: & veſti-
gia tua non cognoſcentur.] Nam & potentiæ Dei mira-
biles & inſcrutabiles ſunt progreſſus, & gratiæ occul-
tæ ſubtileſque motiones. Itaque nouo beneficio aſcri-
bendum eſt, quod interdum ipſa Dei beneficia diuina
homini pateſiunt, vt digne quoad poteſt vtatur, & gra-
tiam habeat, quam referre non poteſt. Inſpirationi cœ-
leſti paret, conſilia vitæ perfectionis ſuſcepit: mortali-
bus anteponit ſempiterna. Quod Paulus monet [Con- *Hebr. 12.*
templantes ne quis deſit gratiæ Dei.] quod Amos Pro- *Amos 4.*
pheta prædicat [Præparare in occurſum Dei tui.] Sapiẽ-
tum vox eſt, occaſionem boni non eſſe ſinendam è mani
bus elabi. Id præſtari recte non poteſt niſi bonũ pateat.
Cum ſatis perſpectum ſit, tenẽdum fortiterque figendũ
[Inueni, inquit, quem diligit anima mea: tenui eum, nec *Cant. 3.*
dimittam. [Ioãnes ſane qui Chriſtum videbat venire, &
ipſe tanto munere fruebatur, & alijs non inuidebat. Ita-
que clamabat, [Ecce agnus Dei.] Id enim proximũ eſt,

vt

vt qui Dei maiestatem sentit, quibus potest, annuntiet, quo liceat pluribus ijs opibus frui, quæ in multos distributæ, minimè imminuuntur. [Quam sine fictione didici, aiebat Salomon, & sine inuidia communico: infinitus enim est thesaurus hominibus.] Quid enim non sit, qui Dei ipsa sapientia, ipsa gloria & felicitas sit?

Sapien. 7.

2 Quid Agnus Dei in Christo significet.

[Ecce, inquit, agnus Dei.] Delicias mihi videtur ipsas Dei dicere: quod Christus proprie is sit, qui Deo charus, iucundus, ac gratus sit: sine quo nihil illi iucundũ & gratum. [Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo bene complacuit sibi animæ meæ.] Sic Matthæus recitat Isaiæ testimonium, partim Hebraicæ veritati partim septuaginta interpretum editioni consentiens. Tanquã ergo puerũ Dei, vnicum filium eius Iesum Christũ agnũ Dei nominauit Ioannes, vt Clemẽti placet Alexãdrino. Appellatus quidem est Salomõ amabilis Domino at cũ in tanta flagitia prolapsus sit, significasse potius quã exhibuisse eũ qui vnice Deo charus sit facile intelligi potest. Vnus Christus verè amabilis Deo, quiq; omnes eius voluntates implet; solus per se Patri acceptus & gratus. Nam etsi sunt agni, alij sancti, tamen agnus Dei ille singularis, solus est Christus: quod Augustinus dicit his verbis: [Vtique singulariter iste agnus: nam & discipuli dicti sunt agni. Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio luporũ. Agnus singulariter, sine macula, sine peccato: non cuius maculæ abstersæ sunt, sed cuius macula nulla fuerit. Ipse Ioannes non erat Agnus? non erat vir sanctus? non erat amicus sponsi? Ergo singulariter ille, hic est agnus Dei, quia singulariter huius agni sanguine solo homines redimi potuerunt.] Ergo agni nomen præcipue Christo tributum, quod immolatus pro nobis sit: quem Moyses figurauit, quem Esaias prædixit: cuius agni desiderio homines tenebantur. Atq; vt Cyrillus & Theophilactus sentiunt, ideo agnus ille cum Emphasi & articulo Græco dicitur, vt intelligatur is esse agnus, quem lex & prophetæ denũtiarant. Itaq; propter sacrificium maxime Christus dictus est agnus Dei, vel Deo oblatus, vel

Esa. 42. *Matth. 12.*

Clemens Alexand. lib. Pædagog. 1. c. 5. *2. Reg. 25.*

Aug. tract. 7. in Ioan.

Exod. 12. *Esa. 53.* *Cyrill. hic.* *Theophil. ibid.*

etiam à Deo traditus propter nimiā charitatem suā qua dilexit nos, eodem Theophilacto autore. Sed mores nihilominus suauissimos, Deoque gratissimos in Christo agni verbū declarat. Ergo id vt exprimat Ioānes, Agnū vocat Dei, quod soleant vulgo iucūda esse & amica, quæ simplicitatem quandam, ac mansuetudinem inter animalia præseferunt, ita catellos, & passerculos, & auiculas, aut animalcula id genus placida atque facilia inter delitias haberi plerunque videmus. In quo genere excellit sane agni candor ac simplicitas quædam, valde delectās. Est enim præ cæteris animal mite, innoxium, tractabile, iniuriæ patiens, aculei omnis atque felis expers. Quæ plane omnia in hunc cælestem agnum mirifice conueniunt. Cuius innocentiam, mansuetudinem, iniuriarum tolerantiam Petrus explicat illis verbis. [Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cū male diceretur, nō maledicebat, cū pateretur nō cōminabatur: tradebat autē iudicanti se iniuste.] Neq; Hieremias aliud declarat, cum Christi ex persona loquitur, [& ego quasi agnus māsuetus, qui portatur ad victimā.] Nos igitur si Deo grati esse cupiamus, hunc agnum quē nobis indicat Ioānes, gestemus in manibus, Patri offeramus mun⁹ omniū lōge gratissimū. Idcirco in tēplo agnus offerebatur bis quotidie, mane & vespere, quod fidei nostræ & autor & cōsummator sit, vt loquitur Paulus, Christ⁹ Iesus. Hūc proinde Daniel in cōspectū altissimi obtulisse scribit gētes, ac nationes oēs. Per hūc nos habere accessum ad Deū Paulus prędicat: sine hoc nihil Deo acceptū, nihil potest esse iucūdū. Deniq; vt idē scribit, Colossensibus [Ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principiū, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatū tenēs, quia in ipso cōplacuit omnē plenitudinē inhabitare & per eum recōciliare omnia in ipsum.] Quapropter cum è baptismo emersisset Christus, colūbæ specie Spiritus sanctus in eū descendit, & patris æterni audita vox est. [Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui.] Agnum enim colūba aduolauit merito, qđ similia vt dixit Naziāzen⁹

1. Pet. 2.

Hiere. 11.

Exod. 29.
Num. 28.
Hebr. 12.
Dan. 7.
Ephes. 3.

Coloss. 1.

Nazian. in orat. de baptismo Curā sis.

bene

bene sibi conueniant: præconiũ vero Patris, vnice se huius puritate & sanctitate delectatum, declarauit: quod Ioannes bene edoctus, vno verbo vim immensam sensus sui exprompsit, aiens [Ecce agnus Dei.] quod non simpliciter sed cnm emphasi dixit quod Græcus articulus magis declarat. Ecce, inquit, agnus ille Dei.

3. Quid per Agnũ Dei homines consequantur.

Quamobrẽ aptissimè adiecit [Ecce qui tollit peccata mundi.] tametsi græca secundum ecce non habeant, sed illud præclare docuit, eum agnum qui esset Deo gratissimus, mundi scelera omnia sanguine suo elucere atque expiare. Quare quantum nobis in Christo salutis, fortunarum, opumque sit, vno item verbo expressit. Vt enim olim è seruitute AEgyptiaca filij Israel non sunt ante liberati quam agnus est legitimus immolatus, ita nos diaboli ac peccatorum nostrorũ miserrimã seruitutem nõ euadimus, nisi Christi sanctissima victima & sanguine.

Esai. 53. [Omnes enim nos sicut oues errauimus, & posuit Dominus iniquitates omnium nostrum super eum. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente obmutescet, & non aperiet os suum.] Quam suam per Christi sanguinem redemptionem cœlestes illi ciues & libenter agnoscunt, & singulari cum gaudio confitentur, in hæc

Apoc. 5. verba canentes: [Dignus es Domine accipere librum & aperire signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu & lingua & populo & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes & regnabimus super terrã.] En quãta per Christi sanguinem adepti fuerimus: vt nõ modo è misera peccati ac tartari sempiterni seruitute erepti, atque ad libertatem & patriam redierimus, verumetiam regni immortalis & sacerdotij præstãtissimi munere decorati simus: vti simul regnus cum Christo. Quam in auditam Christi

Apocal. 5. atque incredibilem erga mortales munificentiam, etiam Angelorum ordines perpetuo cantu ac laude dignissima prosecuntur, ita exclamantes: [Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem & diuinitatem, & sapiẽtiam

& for-

& fortitudinem, & honorem, & gloriam & benedictionem. Cælestibus terrena consentiunt, excelsis illis ista infima, omnem enim creaturam terrenam & subterraneā concinuisse his vocibus refert Apocalypsis: [Sedenti in throno & agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorū.] Quo pacto peccata mūdi tollat hic agnus, venerabilis Beda luculentissimè docet his verbis [Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Non solum autē lauit nos in sanguine suo, quādo sanguinem suum dedit in cruce pro nobis, vel quando vnusquisque nostrum mysterio passionis illius baptismo aquæ ablutus est, verumetiā quotidie tollit peccata mundi, lauatque nos à peccatis nostris in sanguine suo, cum eiusdem beatæ passionis ad altare memoria replicatur, cū panis & vini creatura in sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili spiritus sanctificatione transfertur, sicque corpus & sanguis illius non infidelium manibus ad perniciem ipsorum funditur, sed fidelium ore sumitur ad salutem. Cuius recte figuram agnus ille paschalis ostendit.] Hæc Beda cui Theophylactus consentit, sic dicens: [Nō dixit, Qui abstulit peccata, sed qui tollit in præsenti peccata nostra. Quotidie enim tollit peccata nostra: & aliorum quidem per baptismum, aliorum autem per pœnitentiam.] Quæ cum ita sint, nulla erit venia dignus peccator, qui oblatam sibi salutem per Christum vel contempserit, vel etiam neglexerit. Nam infinito peccatorum pondere quamuis obruatur, licet venire ad gratiam, fas est Deo reconciliari per agnum. [Ipse est enim propitiatio pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed & pro totius mundi.] Hic est ergo qui baptizat in Spiritu sancto: qui demergit culpas omnes nostras in mare: vt Aegyptij nos persequentes minime existant, baptismi tanquam maris rubri Christi, scilicet, cruore tincti fluctibus, penitus absumpti ac deuorati. Hic est ille Iesus qui lætissimum populum & diuinitus data victoria ouantem in terram promissionis inducit, in regna lacte & melle manantia: siquidem [Agnus qui in medio throni est,

Apoc. 5. — *Beda in expos. Euang.* — *1. Ioan. 2.* — *Apoc. 7.*

reget eos, (ait Ioannes Apostolus, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum.]

4 *Quales nos exhibere erga Agnum Dei debeamus.* Huic igitur Agno, fratres, gratias sempiternas agamus, quod nos in gregem suorum adnumerauerit, quod sanguine suo & carne pauerit, quod vellere mundissimo vestierit atque exornarit, quod munus se se nobis ipse præbuerit: quod quidem munus pro nobis, pro nostris, pro impetrandis prosperis, & auertendis aduersis, Patri iuge semper offerre possimus. Quis enim tot ac tantis beneficijs Christi non dicam exsoluendis, non dicam etiam cōmemorandis, sed cogitandis saltem par esse queat? *Psal. 115.* [Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?] At illud omnino retineamus & maneat, ne Agnum hunc cælestē ferinis moribus affligamus, ne lupos nos aut vulpes exhibeamus. Agnus est, agnorum societatem & gregem amat: delectatur synceris & candidis animis: mites atque mansuetos sibi ascisit, patientes & tolerantes iniuriarum cohonestat. *Matth. 11.* Discere à se omnes iubet, qui sit mitis atque humilis corde. Cum agnis agnum ludere videmus ac festiue versari. De eo Esaias canit: *Esai. 40.* [In brachio suo congregabit agnos: fœtas ipse portabit] vt blandientē agnis teneroque ac simplici gregi indulgentem perspiciētemque intelligamus. *Hieron. lib. 11. in Esai.* Hieronymi commētarij id habent: [In brachio, inquit, suo congregabit agnos: Non tauros; & arietes, & hircos, & grandes oues, quibus per Ezechielē comminatur, quod lacte vescantur, & operiantur lanis, & infirmum cōterant gregem, sed agnos adhuc tenellos, & rudis in Christo infantiæ.] Ac fuit vetustus mos Ecclesiæ primæuæ Christum inter agnos coronatos pingere; quod Romana nonnulla hodie quoque monuméta ostendunt, præsertim in æde sancti Clementis: quo ex instituto illud præterea manauit, quod tempore Resurrectionis Ecclesia Romana canit: [Isti sunt agni nouelli qui annuntiauerunt: modo venerunt ad fontes: repleti sunt claritate: in conspectu agni amicti sunt stolis albis & palmæ in manibus eorum.] Quod carmen in Apostolos atque Apostolorum similes dici perspicuum est. Demus igitur

operam

operā fratres, vt agni velleribus, idest, lenissimis nos moribus induamus, magisque Iacob similes, quam Esau esse velimus. Neque enim venatores astutos ac truculentos mitissimus agnus amat: fugit potius ac deuitat feroces, superbos, crudeles. Procul sint vespertini lupi de quibus loquuntur Habacuch, & Sophonias Prophetæ, nihil aliud quam prædam meditantes, atque sanguini innoxio inhiantes: recedant longe vulpes insidiosæ ac fallaces, tenero gregi minime parcentes. Rapinam, dolū, cruoris sitim odit atque execratur ille agnus. Nulla rapacium volucrum, nulla aduncis vnguibus auis sacrificio Dei idonea habebatur lege. Mundus quidem istos leones admiratur, aquilas prædictas potētia tollit in cælum: at Christo cordi est pusillus grex, quem demulcet, ac bene sperare iubet. [Nolite timere, inquit, pusillus grex: quia cōplacuit Patri vestro dare vobis regnum.] De superbis autem & potentibus quid refert? quid? [Ibi, inquit, fuerunt gigantes nominati illi qui ab initio fuerūt, statura magna, scientes bellum. Non hos elegit Dominus.] Quare fastu omni atque ambitione deposita, rapacitate auaritiaque detracta, abiecta fallacia & dolo omni, simplicem, ac candidam mentem recipiamus, agno vitæ innocentia & mansuetudine congruamus, quo liceat agni beatissimi cōspectu sempiterno frui.

Habac. 1.
Sophon. 3.
Luc. 12.
Bar. 3.

A a 2 IN

IN DOMINICA SECVNDA POST EPIPHANIAM.

De Matrimonio.

Nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ: & erat mater Iesu ibi: vocatus est autem & Iesus & discipuli eius ad nuptias. Ioa. 2.

1 Matrimonium à Deo institutū, à Christo honoratū atque perfectum.

CVM Euangelicæ legis Conditor Christus, perfectiorem sanctioremque vitæ gradū, continentia rerumque secularium contemptu, inducturus vel sermone vel exēplo suo esset, ne præstantioris boni electione inferiorem conditionem improbare ac repudiare videretur, summo cōsilio legitimas necessariasque vitæ mortalium nuptias, non solum verbis confirmandas, sed sua quoque præsentia ac dignitate decorandas existimauit. Recte enim Cyrillus atq; Augustinus & vtroque antiquior Gaudentius Brixiensis episcopus eius facti, hanc quam dixi rationem esse confirmant. Nā matrimonij iustū sanctumque fœdus & vinculum ipse Christus primum diuina autoritate instituit in ipsis humani generis primordijs: deinde prauis opinionibus abusuq; hominum deformatum Euangelicis præceptis reformauit: postremo passione sua ac sanguine eo vsque perduxit atq; ita perfecit, vt non modo naturalem honestatem contineret, sed diuinæ etiam gratiæ vim Christianis coniugibus, vtpote sacramentum verissimū more cæterorum adferret. Hęc dum paulo amplius explico, attendite. Autorem igitur matrimonij primū ac summum fuisse Deum Christus ipse apertè declarat. Nam cū

Cyrill. in exposit. Euāg. Aug. tract. 9. in Ioan. Gaudentius tractat. 1. in hoc Euang.

Adamus

Adamus Euam ex costa sibi detracta aspexisset, qui omnibus ante animantibus perspectis, nullius eorum sibi consortium concupiuit, in mulierem intuens ac sociam sibi opportunam considerans, ita pronuntiauit: [Hoc nūc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna.] Illa autem, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, approbantis ac sibi gratulantis verba sunt, quasi præ cæteris animantibus, quæ conspexerat, hoc vnum sibi esse cordi, declararet: cuius perpetuam societatem, & vitæ vsum communem satis sequētibus verbis indicauit. Quæ sane Adæ primi nostri parentis verba Christus ita recitat, vt Deo propriè tribuat. Rogatus enim causam matrimonij atq; diuortij, ad hūc modū respōdit: [Nō legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculū & fœminā fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrē & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erūt duo in carne vna. Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus cōiunxit, homo non separet.] Adæ verba, verba Dei esse Christus dixit, ꝑpterea quod Adā diuino instinctu locutus est, magis diuinæ legis & iuris promulgator ipse quā Cōditor. Quemadmodū Patres in Cōcilio Tridētino sentiunt. Cū ergo Deus nuptiarum autor sit, non potest esse dubiū, quin vituperatores matrimonij Satanæ ministri sint: ac diabolico instinctu loquantur, in quos Paulus: [Discedent, inquit, quidā à fide attendētes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorū, prohibētiū nubere.] Manichæos nimirū & Tatianos & Encratitas hæreticos prædicēs, qui nuptias tāquā rem turpem & prauā repudiabant, aut etiam sub lege Euāgelica sublatas asserebant, vt Hieracitæ hæretici. Pulchre autem Beatus Gaudentius hoc loco in Manichæos inuehitur: [Manichæis perditis matrimoniū à Deo cōstitutū displicet, quibus ego ob immunditiā suā puto nō vtiq; rem nuptialem displicere, sed legē quæ nō multas fœminas vni viro coniungit.] Quare Platonis alioqui eximij Philosophi, non modo improbāda, sed irridēda atq; explodēda est stultissima

Gen. 2.

Matt. 19.
Conc. Trid. sess. 24. c. 1.
1. Timot. 4.
Gaudentius tract. 1. in hoc Euang. & tractat. 8 in 7. tom. bibli. 55. Patrum.
Epiph. hæres. 46. & 47. de Tatianis & Encratitis. Item hæresi 67. de Hieracitis.
Plato in dialogo 5. de Repub.

ſima ſententia, communes vxores, remq́ue omnem coniu galem incertam introducẽtis, qui dum charitatẽ ac beneuolẽtiam omniũ erga omnes filios parẽtũ augere, & Rẽpublicam arctius ſibi cõſtringere putat, nihil aliud agit, vt Ariſtoteles optime oſtẽdit, quã vt nullus ſit amor paternus, nulla prouidentia in filios: quo nihil poteſt cogitari demẽtius. Quis enim parẽtis amorẽ curãq; pręſtet in eũ, quem minime ſuũ eſſe arbitretur? Plane res ea atq; Socratis ſiue Platonis tam turpis error in re tãta ſatis declarant, quã ſint hominũ eorũ etiã qui ſibi ſapiẽtes vidẽtur, abſurdæ ſæpe ſententiæ, cũ humano tantũ iudicio nituntur. Quorũ debet eſſe tanto minor autoritas, quoties diuinis inſtitutis, quæ fides Chriſtiana habet, repugnant.

Ariſt. li. 2. Polit. c. 2.

Quoniam verò matrimoniũ à Deo eſſe conſtat, recte beatus Auguſtinus cõſequens cenſet, vt ſit diuortium à diabolo. Non enim eorũ quos Deus coniunxit, ſeparatio & diuulſio alium habere impulſorem & autorem magis idoneum poteſt, quam diabolũ, perpetuũ diuinorũ operum hoſtem atq; euerſorem. Neque tamen cauſas quaſdã interdum improbamus, quas Eccleſia probat, legitimasque ducit, vt quoad thorum poſsint coniuges ſeparari, retento ſemper vinculo matrimonij, vt alias nuptias inire non liceat. Sed hæc peculiares casq; raras habent cauſas: quibus demptis, tenendum eſt Apoſtoli ſanctum præceptũ: [Alligatus es vxori, noli quærere ſolutionem.] Qui autẽ facile ſe cõiugibus diſtrahendis miniſtros autoresve præbent, quod humanæ miſeriæ vitium eſt perquam frequẽs, ſciant ſe Deo aduerſari, diabolo opitulari: meminerintq́; ſubinde cæleſti oraculo pronuntiatum: [Quod Deus cõiunxit, homo non ſeparet.]

Aug. tract. 9. in Ioan.

1. Cor. 7.

2 Matrimonij onera.

Sed quamuis diuina autoritate coniugium inductũ ſit, tamen culpa hominum diuino imperio violato, multas ac magnas difficultates habet, graues moleſtias ærũnaſq; vix tolerandas hominibus inuehit. Manifeſtum id fit ſententia Dei in primos homines diuini fœderis violatores pronuntiata. Nam in Euam ita loquitur Deus. [Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios:

Gen. 3.

filios:& sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.] Nihil matribus dulcius, amore filiorum. Nihil vtilius & potius, societate atque auxilio virorum. At ijs quæ sunt præcipua bona matrimonij ijs ipsis pœnam atq; asperitatem aspersit peccati vindex Deus: vt nihil sit ac partus filiorum quod æquè cruciet, nihil sit gestatione vteri molestius. Viri quoq; imperio & dominatu nihil acerbius, cuius libidini parendum sit, & iniuria pro iure ferenda. [Matri longa decem tulerunt fastidia menses.] Et [quæ appropinquat ad partũ dolens clamat.] Et seruitutis tabulas, nuptiales tabulas sapienter Monica Augustini mater appellabat. Iã vir ipse vacuus vindictæ nõ mansit: pœnã dicta est in eũ, vt cuius esset munus victũ quærere, & alendæ familiæ opportuna subsidia parare, laboriosam sibi ac durã eam operã futuram audiret: [Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo.] Quoniã ergo difficultates cõiugij homines multas ac magnas experti sunt; illius nexũ & vinculũ rũpere, ne inuiti diutius tenerẽtur, aggressi sunt. Atq; onus sibi impositũ tanquã graue, ceruicibus excutiendum putauerũt. Quare & repudiũ introduxerunt, vt fas esset alteram ducere, priore reiecta: & pleriq; cõplures simul vxores nõ dubitarũt ducere, vt libidini ampliorẽ cãpũ offerrẽt. Hebræi quidẽ quãuis diuinis oraculis eruditi, tamẽ matrimonij primæuam constitutionẽ valde laxauerunt. Nam licere cuique repudiata vxore, alteram ducere opinabantur, & plures simul vxores habere passim. Quominus mirandum est, si & posterius hoc Persis, & illud prius Romanis fas esse visum sit. Etenim Persas ac gentes nonnullas alias barbaras coniugium cum pluribus simul tenuisse cum prophanæ tum sacræ literæ produnt. De iure vero repudiandi vxorem apud Romanos, nemo in eorum literis vel tenuiter versatus dubitare poterit: vnde illud tanquam nõ modo licitum, sed optime etiã consultum: [Vxorẽ haud retine, si cœperit esse molesta.] Sed Christus matrimonij

Virg. lint. *Esa. 26.* *Aug. lib. 9. conf. c. 9.* *Genes. 3.* *In libro Esther.* *Catonis versus.*

leges eas esse ratas ac firmas sanxit, quæ sunt olim ab initio diuinitus institutæ. Itaque abusu correcto, multitudinẽ vxorũ vetuit quanquã Sanctis Patriarchis, plures habuisse vxores nullo modo vitio vertendũ est. Cũ ad propagãdũ populũ Dei pro eius seculi moribus diuinitus cõcessum fuerit, cũ illa protulit, [Et erũt duo in carne vna.] Quod Cõcilio Tridẽtino his verbis explicatũ est: [Hoc autẽ vinculo duos tantũmodo copulari & coniungi Christus Dñs apertius docuit, cũ postrema illa verba tãquã à Deo prolata referens dixit, Quod Deus cõiunxit, homo nõ separet.] Quod plane Pharisæos nõ latuit, qui Moysem tanquã contrariũ statim obiecerunt: [Quid ergo, inquiunt, Moyses mandauit dare libellũ repudij?] Quibus Dñs respondit, permissum id quidẽ fuisse à Moyse propter duritiam eorũ, ne vxores si retinere cogerẽtur occiderẽt: [Ab initio autẽ non fuit sic.] Itaq; reformãs matrimoniũ, & ad primũ statũ reducens præcipit, [Dico autẽ vobis, quia quicunq; dimiserit vxorem suã nisi ob fornicationẽ, & alterã duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur.] Hic exceptũ esse voluit casum fornicationis, vt posit dimitti thorus vxoris, quemadmodũ Augustinus prudenter docet, nõ vt aliã ea superstite ducere posit. Id enim mœchari intelligit. Quare matrimonij Christus non institutor solũ, sed etiam reformator ac restitutor firmum esse voluit duorũ atq; indissolubile vinculũ, quẽadmodũ ab initio masculus & fœmina humani generis parentes primi diuinitus conditi sunt.

Genes. 2.
Matth. 19.
Concil. Tridẽt. sess. 24. cap. 1.
Matth. 19.
August. de serm. Domini in monte lib. 1. c. 25.

3 *Felicius esse cõiugio liberum agere, sed non concedi id omnibus.*

Verũ enimuero Apostoli quoq; ipsi arctas atq; cõstrictas matrimonij leges à Christo accipiẽtes, rẽ durã imponi sibi arbitrati, iugũ eiusmodi excutiẽdũ potius quã subeundũ sentiebãt: [Si sic est, inquiũt, causa hominis cũ vxore, nõ expedit nubere.] Illud volẽtes intelligi, difficillimũ esse factu, vt cuiquã idonea ad totã vitã coniux legatur: quod si inepta vel etiã infesta cõtigerit, esse nihilominus perpetuo retinendã, id quidẽ esse durissimũ. At Dñs in sentẽtia perstans, [Nõ omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed quibus datum est.] Quibus sane verbis duas res

Matth. 19.

mirificè cõplexus est. Primũ non esse id quidem omniũ. Sunt enim qui se cõtinere nõ admodum queunt. Quibus Apostolus atq; in Apostolo Christus loquitur, [Si non se cõtinet, nubat, melius est enim nubere, quã vri.] Esse autẽ continẽtiæ donũ cæleste neq; omnibus passim datũ, Salomon apertè declarat, [Et vt sciui quoniã aliter nõ possem esse cõtinens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donũ.] Augustinus vero idẽ sentiens Deũ precatur: [Cõtinentiã iubes: da quod iubes, & iube, quod vis.] Sed continentiã ab vxore ducenda, cui liberũ est eũ statum capessere quem malit, Deus non imperauit. Idcirco neq; omnibus dat: quibus autẽ est necessaria, si petatur vt debet, non negatur id donum. Multis autem diuinitus cõceditur se cõtinere. Ob id addidit secundũ Christus. Quibus id datũ sit, magno eos bono frui, magnis incõmodis liberari, vxore non ducta. Onera matrimonij, curas, molestiasq; ingẽtes ac plurimas eleganter Hieronymus egregius cœlibatus assertor, describit pluribus locis. Legite illius librũ aduersus Heluidium: epistolã quoq; ad Furiã viduã, tum ad Eustochiũ virginẽ: copiosè ac disertè qui sint nuptarũ labores, ærumnæq; discetis, ex marito, ex filijs, ex familia, ex re ipsa familiari. Paulus vero vno verbo plurima cõprehendit: [Si acceperis vxorẽ, inquit, nõ peccasti: & si nupserit virgo, nõ peccauit: tribulationẽ tamẽ carnis habebũt huiusmodi.] Carnis tribulationem, cõiugatorum curas, & molestias, & mille fastidia cruciatusq; intelligi volens. Itaq; nõ solũ spiritus incommoda, sed etiam corporis miserias & labores inuehit necessario cõiugiũ. Nã de spirituali incõmodo, dixerat plane: [Quæ autẽ nupta est, cogitat quæ sunt mũdi, quomodo placeat viro, & diuisa est.] Solicitudinẽ & angorẽ dicit nuptarũ ob ingeniũ sæpe difficile virorũ, ob rei familiaris varias curas, quibus est libera quæ nõ nubit. [Mulier enim, ait, innupta & virgo cogitat, quæ Dñi sunt, quomodo placeat Deo.] Qua re quid potest esse felicius? Imitatur enim quodammodo ac refert cæleste vitã illã ac beatam, quæ nullis curis distinguitur, nulla egestate premitur: in

1. Cor. 7.

Sapien. 8.

August. li. 10. confess. c. 29.

Hieron.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

vno Deo sibi cõcesso omnia simul bona nanciscitur. Nuptiæ porro seruitutem quandã, honestam illam quidẽ, sed tamen perpetuã afferunt. Quamobrem, cui id datum sit, vt cõiugio liber sit, magnum sibi sciat donũ diuinitus esse concessum. Præclarè enim Plato matrimonij vsum esse bonum dixit, perinde atq; medicinæ. Vt enim cui salus constat bene natura, medicina carens felicior est: at cui opus sit medicina, ea vti etiam debet, sed profecto medicamenti acerbitas aut molestia necessariò toleranda est: ita certe res etiam coniugiorum se habet. Etenim qui fluxionibus capitis laborat, rectè sibi brachij partem adurit, atq; eo euocat humorẽ redũdantẽ. Præstat enim id molestiæ perpeti: quã vel cæcũ fieri, vel cerebro laborare. At quãto ille felicior, qui sanus & dolore caret, & molestia quotidianæ expurgationis? Quãobrẽ Apostolus tãdẽ eo colligit vniuersam matrimonij ineũdi vel nõ ineundi causam: [Alligatus es vxori, noli quærere solutionẽ: solutus es ab vxore, noli quærere vxorẽ. Vnusquisq; donũ habet ex Deo: Cæterum, beatior, inquit, erit si sic permãserit.]

Plato.

1. Cor. 7.

4 Christi munere matrimonio collatũ, vt non honestũ modo, sed etiam sanctum sit.

Ne vero cõiugati suã nimiũ sortem dolerent, ac se miserijs laboribusque multis expositos grauiter ferrent, neve Christũ cõquererentur matrimonij onera fecisse grauia, legesq; duras admodum sanxisse, summa illa sapientia ita reformãdum coniugiũ putauit, vt quidquid difficultatis accederet, nouo gratiæ munere cõpensaretur ac molliretur. Itaq; quod erat antea officiũ quoddam naturæ honestũ, id Christus effecit sacramentũ gratiæ suæ: ac naturalẽ nexum diuina vi ac virtute muniuit. Iugo huic oleũ inunxit spiritualis gratiæ tantum, vt in Christo non solũ ferri possit, sed etiam meriti ac sanctitatis plurimũ habeat. Quam rem egregie Cyrillus explanat his verbis: [Oportebat certe, quoniã totã naturã hominis ad melius restaurabat, nõ solũ natis iam hominibus benedicere, verũ etiã nascituris gratiam præparare, & aditum illorum ad hanc vitam, autoritate miraculi & præsentia sua sanctũ efficere. Præterea in doloribus parere filios ad mulierem propter peccatum dictum fuit. Quomodo ergo aliter hæc

Cyrillus in expos. huius Euangelij.

male-

maledictio depellenda erat, ne condemnata nuptiarum sanctimonia videretur quam Saluatoris præsentia? qui cum sit verum gaudium priscum nuptiarum mœrorē præsentia sui depulit. Noua enim omnis creatura in Christo est.] Hæc Cyrillus de sanctificatione matrimonio allata per Christum. Cui Patres Tridentini consentiunt, matrimonij sacramentum à Christo institutum confitētes. Concilij œcumenici verba recitabo: [Gratiam vero quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilē vnitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit, quod Paulus Apostolus innuit dicens, Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiā, & seipsum tradidit pro ea, mox subiungens, sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia.] Hæc Patres Tridentini. Quapropter merito Christus Dn̄s nuptijs interesse hodiernis voluit, vt se demonstraret, sicuti initio dixi, nuptiarum non solum autorē, verumetiam perfectorem. Nā & instituit ipse matrimoniū naturæ officio, & cumulauit atque exornauit beneficio copioso gratiæ. Etenim in his Cana Galilææ nuptijs vinum quidem iam erat: at vinum non admodum sufficiens, neque ita præstans. Ipse vero quod deerat conuiuio, suppleuit & copia plurimum, & bonitate excellens. Tale planè est gratiæ munus, quod naturæ inopiam supplet. Habent vinum suum nuptiæ: suis voluptatibus fruuntur coniuges. Sed id quicquid est dulcedinis, nec diuturnum est, nec cupiditati sufficit hominum: & pro vno die iucundo, centum aguntur tristes & atri, vt prouerbio Gallico dici soleat, eum qui cupiat mensem vnum videre lætum, ducere vxorem, eum qui perpetuo lætus viuere velit, nullam ducere vxorē oportere.. Quid enim in coniugio dulcius amore viri? At hic sæpenumero vertitur in sæuum cruciatum, cum ingenio difficili & acerbo, aut nimia zelotypia, aut iracundia & superbia præceps fertur. Vt omittam rixas & contentiones de re familiari, vt prætercam suspiciones

Concil. Tridēt. sess. 24. c. 1.

Ephes. 6.

amorum, & zelotypiæ sæuas faces: nimius ipse amor coniugis angit amantẽ & cruciat, si quid grauius amato acciderit, si absentia sit diuturnior, si vitæ discrimen incidat. Quantæ curæ? quãtæ molestiæ, quam atroces timoris & cruẽti doloris aculei? De liberis quid dicã? Quibus distrahãtur cogitationibus, quibus solicitudinibus parẽtes lacerẽtur? Si boni modestiq; sunt, cura ne quid desit: metus si quid noceat, pauor si quid periculi occurrerit. Quod si ingrati procacesq́; existãt, nihil funestius miseris parẽtibus, nihil potest crudelius accidere. Rebecã olim sacræ literę narrãt filiorũ, quos summis votis petierat, cõtẽtione intestina afflictã, miserã se exclamasse, neq; sibi optandũ fuisse fieri matrẽ. [Collidebãtur, inquit, infantes in vtero eius, & dicebat, si sic mihi futurũ erat, quid necesse fuit mihi cõcipere?] Nõne qui in hãc intueatur, rectè dixerit, vinũ istud nuptiarũ iã defecisse? Nẽpe naturæ vires quæcunque illæ sint, matrimonij oneribus ferendis aut vix aut nullo modo sufficiũt, si res eo modo geri debet, vt virtus nõ libido dominetur. Quare Christi beneficio fit, vt gratia vires suppeditet matrimonio, quod proinde sacramentũ inter Christianos coniuges esse sanxit. Vinũ videlicet & copiosum & præclarum gratiæ deficienti naturæ largitus, vinũ gustatu suaue, viribus præstãs, copia abundans, quod in nuptiarũ exitũ duret. Est enim ea huius sacramẽti vis, vt naturalẽ amorem coniugum perficiat, onera matrimonij sustentet, officia rectè omnia obeat, meritum ipsis coniugibus, Ecclesiæ fructum educatione filiorum idonea, reipublicæ domestica disciplina ornamentũ afferat. Denique quod dixit Apostolus præstat, vt sit [honorabile conuiuium in omnibus, & thorus immaculatus.

Gen. 25.

Heb. 13.

5 *Quales se Christiani coniuges mutuo præstare debeant.*

Sunt autẽ partes matrimonij Christiani atq; officia primũ in ipsos inter se coniuges, deinde in liberos, deinde in familiam. Quæ sunt à nobis nõ sane tractanda (esset enim lõgũ opus) sed tamẽ breuiter perstringẽda. Cõiugũ prima laus, primaq́; virtus, cõcordia cõsensusq́; perpetuus. Id & optandum omnibus precibus, & summa cura eqitẽdũ. De qua re extant præcepta connubialia à Plutarcho Philosopho

Plutarchus.

losopho perscripta. Probari Deo & hominibus Sapiens dixit virum & vxorem bene sibi cõsentientes. Alio loco ita pronūtiat: [Sicut iugum boum quod mouetur, ita & mulier nequam.] Nostis à iugo coniugium esse dictū. Vt igitur si iugum altera ex parte non sit bene colligatum, alterum boum laborare necesse est, cum à compare non iuuetur, quin etiam impediatur, ita plane accidere Sapiens censet coniugi coniugem nacto repugnantem ac peruicacem. Quamobrem Paulus præcipit vxori, timere virum, illi subesse ac parere quod caput sit ipsius. Petrus etiã documentum sanctæ Saræ affert, quę Dominum appellabat virum. Contra viro præcipiunt ijdem Patres nostri, diligere vxorem, atq; omni honore accipere. Sic enim & fides & concordia, & quæ ex ijs oritur, felicitas sancta coniugibus inerit. Aristoteles turpe admodum cēset vxores velle dominari, aut etiam curas Reipublicæ atq; externas attingere, neq; id minus absurdum, quam si vir fœmineas culinæ aut furni partes obeat. Tria ergo præstare debent bene moratæ fœminæ in viros, primum vt amēt fidemq; seruent. Secundum vt obtemperent, tertium vt ferãt modestè ac sapienter, si quid ab ijs errati aut molestiæ accidat. Eadem & virorum præcepta sunt, excepto secundo, quod non parere, sed prouidere virorum sit. Plutarchus sane dicit, vt lineas & superficies aiunt Mathematici non moueri per se, sed ad motum corporū quibus insunt, ferri, ita oportere vxores nullum proprium affectū habere, sed studia, curas, risum, communia habere cum viro. Idem inter coniuges voces illas vetat audiri, meum & nõ meū: quin potius vt Medici dicunt sinistræ plagam ad dextrã sensum referre, sic vxorem viri, & virū vxoris sentire dolorem magis conuenit. Quæ Augustinus cõmemorat de Monica optima fœmina matre sua, libenter referam, vt discant fideles vxores virorum tolerare iracūdiam, ac nõ facile pacem rumpere. [Tradita, inquit, viro seruiuit velut domino, & sat egit lucrari eum tibi, loquens illi moribus suis, quibus eam pulchram faciebas. Ita autem tolerauit cubilis iniurias, vt nullam de hac re cum marito habe-

Eccles. 25.
Eccles. 26.
Ephes. 5.
1. Pet. 3.
Arist. lib 2. œconom. capit. 1.
Plutarchus in opusculo de præceptis connubialibus.
Aug. 9. confess. c. 9.

ret vnquã simultatẽ[Erat vero ille sicut beneuolẽtia præcipuus, ita ira feruidus. Sed nouerat hæc nõ resistere irato viro, nõ tãtũ facto, sed ne verbo quidẽ. Iã vero refracto & quieto cũ opportunũ videret, rationẽ facti sui reddebat, si forte incõsideratius motus fuerat. Deniq; cũ matronæ multæ, quorũ viri mãsuetiores erãt, plagarũ vestigia etiã dehonestata facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebãt maritorũ vitã, hæc earũ linguã.] Rarũ & mirabile id institutum beatæ Monicæ: sed salutare in primis atq; omnibus vtile. At viri debẽt & ipsi vxorũ molestias ferre, ac se cohibere, ne desperatiores reddant, aut etiam fallaciores atque audaciores. Socratis illud philosophicum extat, in vxorem post conuitia cum aqua sordida fœdantem, sciebam Xantippem tonantem, aliquãdo pluituram.

Diog. Laertius in vita Socratis.

6 *Quales in educatione liberorum.* Cæterũ cõnubiorũ certissimus finis est pcreatio filiorũ. Ea in re maximopere præstare decet Christianos cõiuges. Dixit præclare Aristoteles, feras coire tantũ vt procreẽt: animãtia mãsueta etiam vt nutriãt, vt columbas, vt oues, vt gallinas videmus. At hominũ cõiugiũ esse non vt procreẽt filios solũ, aut etiã nutriãt, sed etiã vt erudiant. Idẽ nutrire præcipue esse matris, erudire patris. Attamen Christiani matrimonij est, vt etiã matres filiorũ in Christo magistræ sint, eosq; à primis annis Christiane erudiãt. Id officij tãti facit Apostolus, vt in eo salutẽ sempiternã matrũ esse sitã doceat. [Saluabitur, inquit, mulier per filiorũ generationẽ, si permãserint in fide & dilectione cũ sobrietate & castitate.] Quare se toties gignere filios putare debẽt, toties parere, quoties eos Christi fide & timore imbuũt, quod precibus & lachrymis, quod moribus & exemplo suo, quod etiam sermone præstare debent, quẽadmodũ matrẽ Monicã in se bis matrẽ prædicat Augustinus. Illud vero summopere cauere parentes debẽt, in educatione liberorũ, ne turpitudinis aut vitij cuiusuis ab ipsis exemplũ capiant. Nihil enim perinde inficit teneros animos puerorũ, atq; parentũ spectata improbitas. Senatorem Cato Censor senatu mouit, quod vxorẽ corã filia osculatus esset. Qui cõcessa voluptate, filiæ oculos offen-

Arist. li. 1. œconom. capit. 3.

1. Tim. 5.

di tātopere vetabat, quid faceret, si meretricios amores & illecebras deprehēderet? Quāobrē recte prorsus Philosophus scriptū reliquit: [Educat recte filij à parentibus, per sanctos & iustos mores, boni merito euadent: cōtra vero si fiat, sentient detrimentū. Nisi enim parentes exemplū vitæ filijs præstent, euidēter excusationis causam erga se illis relinquent: ac timendum est, ne contempti à filijs, quasi non bene vixerint, in senectute deserantur.] *Plutarchus de præceptis connubial.* *Arist. 2. œconomic. c. 2.*

Iā quod ad familiā pertinet, cuius causa patres familias & matres familias appellātur, quod tanquā filijs debeant cōsulere sibi subditis, præcepta existūt cū œconomica tū Christiana quę cōtemnere minime oportet. Atq; illud in primis manifestū, sic curas inter cōiuges esse diuisas, vt dōmestica & interna fere curæ vxoris intersit: ad virū externa pertineat, vt sumptus, merces, agriculturam, ciuilia tractare. Quāobrē bonas matres familias raro domo pedē efferre decet, idq; ꝓbata causa. Idcirco Paulus dixit: [Domus curā habētes:] quod Græce expressius est, domū custodiētes. Reprehēdit idem otiosas, verbosas, curiosas, domos circuire edoctas. Salomon matronæ eximiæ officia describēs: [Cōsiderauit, inquit, semitas domus suæ, panē otiosa nō comedit. Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus.] Hæc assiduitas domestica in fœmina ab Aristotele laudatur plurimū. Plutarchus vero scribit Aegyptias fœminas more patrio nudis pedibus ingredi solitas, ne facile domo pedem efferre cuperent. Sinas quoque hodie ferunt teneris adhuc fœmellis plantas inuertere aut eneruare, vt vix ambulare queant, quo domi se contineant. Itaq; si quādo prodeūndū sit, gestatoria sella portari, easque opertas. Denique matronæ Christianæ instituta si quis plenius velit cognoscere, Salomonis prouerbia legat, tū Pauli Apostoli ad Timotheū & Titum epistolas. Breuiter vero complectitur omnia liber Tobiæ: [Apprehendētes, inquit, parentes filiam suam, monētes eā honorare soceros, diligere maritū, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere.] At patres familias audiant tantisper Diuum Augustinum, vt quid

7 Quales in administranda familia cōiuges Christianos esse oporteat.

1. Tim. 5.

Prouer. 31.

Arist. 2. œconom. c. 1.

Plutarchus de præceptis connubial.

quid debeant præstare, intelligant. Sic enim scribit in libris de ciuitate: [Qui veri patresfamilias sunt, omnibus in familia sua tanquam filijs ad colendum & promerendū Deum consulunt, desiderantes atque optantes venire ad cælestem domum. Si quis autem in domo per inobedientiam domesticæ paci aduersatur, corripitur seu verbo, seu verbere, seu alio quouis pœnæ genere iusto atque licito, quantum societas humana concedit pro eius qui corripitur vtilitate: vt aut ipse qui plectitur corrigatur experimento, aut alij terreantur exemplo.] Idem in Psalmos. [Regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonam rationē reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Tu imple personam tuam: Deus de te & de illis exigit suam.] Itaque patrifamilias videndum, ac diligenter curandū, vt domestici omnes à vitijs & peccatis sibi caueant, à superbia, à detractione, ab ebrietate, à fornicatione, à luxuria, ab ira, à periurio, à cupiditate; quemadmodum est à quodam pio scriptore literis traditum. Neque hic sistere oportet, sed bonos efficere cōtendere debet primum exemplo ac vitæ integritate, deinde monendo. Præterea vt ea quæ sunt sancta curent: vt missas audiant diebus festis, confessiones tempestiuè faciant, preces vel sero saltem dicant, conciones sacras interdum auscultent. Denique Christianam se familiā regere meminerint, Christi œconomos se se intelligant, cui sint bene maleve gestæ rei rationem aliquando reddituri.

August. 19. de ciuit. c. 16.

Aug. in fine Psal. 50.

In 4. tomo Aug. lib. de salutaribus documentis. cap. 29.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

De Euangelica lectione.

Nuptiæ factæ sunt Chana in Calileæ. Ioã. 2.

QVANQVAM nuptijs se Christus conuiuam præbuit, quo nuptias cohonestaret, ac sibi gratas esse declararet: tamen illam quoque rationem quam Chrysostomus tradidit. secutus sine dubio est, familiarem se hominibus quorum saluti consulebat, tractabilemque omnibus vt ostenderet: [Venit enim filius hominis manducans & bibens.] Neque tamen ipse se intrusit conuiuio, sed vocatus accessit, omni ex parte virtutem perfectam tum integritate tum humanitate mirabili ostens. Sunt enim conuiuia, honesta: est secũdum Deum, epulum sumere. Tale illud scriptura describit, quod in nuptijs Tobiæ iunioris & Saræ peractum est. [Et cum dixissent, inquit, Amen, accesserunt ad conuiuium, & cũ timore Dei, nuptiarum conuiuium exercebant.] Quodnam igitur quæso, aut quale conuiuium erit, cui Christus Dominus interesse putandus sit? Primum mihi videntur ij ad suas epulas inuitare Iesum, qui initio sacris precibus benedicũt: qui finito prandio aut cæna, gratias Christianè agũt: qui denique inter vescendum aut legi aliquid aut tractari vtile ac pium curant; quemadmodum Basilius magnus monet semper esse faciendum. Neque dubito equidem, quin ita vocatus Iesus, venire non renuat, cibosque tum corpori, tum animo salutares efficiat. Nam cũ fuisse

1. Ad quas epulas Christus vocetur & veniat.
Chrysost. homil. 20. in Ioan.
Matth. 11.
Tob. 9.
Basil. epist. 1. ad Grego. Nazian.

Ioan. 6. Saluatoris morem Euangelia produnt, cum in illo quin-
Matt. 26. que panum cõuiuio gratias egisse oculis sublatis in cœ-
1.Timot.4. lum,& in vltima cœna scribunt hymnum de more dixis-
se. Paulus quoque ait,[Nihil reijciendum,quod cum gra
tiarum actione percipitur.]Quare Paganorum vel Bar-
barorum etiam scitote esse, quod multi agunt, vt nulla
Christiana prece aut benedictione præeunte, nulla gra-
tiarum actione sequuta,cibos capiãt, prandia peragant.
Quibus si deuotio nõ satis stimulos admouet, vel metus
Greg. lib. 1. ille corporalis incommodi occurrat,cũ legant à Grego-
dialog. c.4. rio Papa traditum,dæmonem lactucæ insidentem, neq;
signo crucis fugatum,deuoranti moniali vehementer no
cuisse. Præterea vocatus Iesus intelligi debet cõuiua as-
sidere,cum ea moderatione cõuiuium exercetur,quę de-
cet homines probos. Certè hoc ipsum Chana conuiuiũ
tam erat parcum & sobrium, vt optima pars conuiuij vi-
num,tempore necessario deficeret. Neq; vero improba-
mus laniores, lautioresq; interdum epulas pro facultati-
bus cõuiuarum,pro rerũ occasionibus adhibitas.Nã prã-
Tob. 2. diũ bonum aliquãdo die festo à Tobia paratum scriptu-
ra cũ laude cõmemorat.At quæ nostra ætate passim prę-
bentur epulæ,adeò sunt immoderatæ, vt insanire homi-
nes videantur,neq; tam palato seruire,aut etiam lætitiæ
indulgere,quã de opũ suarũ pfusione contẽdere. Ipse vẽ
ter mole tanta premitur vel potius rũpitur, nec ferre po
Esai. 5. test tam diuturnas edulliorũ tamq; varias pugnas.Esaias
quidem ita inclamat: [Væ qui mane surgitis ad ebrieta-
tem sectandã,& potandũ vsq; ad vesperũ,vt vino æstue-
tis.Cythara, & Lyra, & tympanum, & tibia in cõuiuijs
Amos. 6. uestris.] Alius quoq; propheta cõcinit:[Væ qui opulen
ti estis in Sion, qui dormitis in lectis eburneis, & lasci-
uitis in stratis vestris:qui comeditis agnum de grege, &
vitulos de medio armenti: qui canitis ad vocem Psal-
terij.sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bi-
bẽtes vinũ in phialis,& optimo vnguẽto delibuti.] Om-
nes corporis sensus explere volũt profusæ istorũ illece-
bræ:quę luxum ac profusionem vehementissimè diuinæ

 literæ,

literæ, vt vidistis, exagitant. Postremo, vt Iesus vocatus ad vestras epulas videri posit, illud mihi credite vobis faciendū erit, vt eis etiam impertiamini pauperes, famelicosq; pascatis. Iesus cum discipulis suis ad has nuptias inuitatus est. Ita Christus ipse faciendū cōtulit: Ita Tobias fecisse legitur. Iob beatus de se: Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea.] Nam illud præcipue Amos Propheta reprehēdit quod in tanto luxu, egenorū nihil miserērētur illi opulenti. [Et nihil patiebantur, inquit, super contritione Ioseph. Quod si altius philosophari adhuc placet, addā illis epulis interesse verissimè Iesum, quæ nō cupiditate, sed ratiōe sumūtur, vt corporis vires reficiātur, nō vt gulæ libidini satisfiat. Itaq; aiebat August. [Nō ego immūditiā obsonij timeo, sed immunditiā cupiditatis meæ.] ac de priscis monachis ita refert. [Corpus reficitur quantū saluti & salubritati sat est: coercente vnoquoq; concupiscentiam, ne se profundat vel in ea ipsa quæ præsto sunt, parca & vilissima. Quę ratio tēperandi difficilis planè est, ac rara: verè à Basilio dictū, facili⁹ esse diuturna habere ieiunia, quā delicatiorib⁹ cibis tēperanter vti. Ea fuit ꝓpria Christi virtus, vt inter delitias ipsas nihil penitus afficeretur, nihil ferretur in cibū: quare Baptistæ abstinentiam laude & merito vicit. Id vero per paucorū est, nihil suauioribus affici nihil asperioribus cōmoueri: æquū se in vtrāq; præbere partem, prorsus heroica res. Quis enim illud obseruet [statue cultrū in gutture tuo?] Atq; erat ea solū ratio vescēdi lautius, si quando cōtingeret, vt omnes faceret saluos. Hoc modo qui conuiuijs posit adesse. Christum secum vocatum certò sciat. At quis erit hic, vt laudemus eum?

Sed de fecisse vinum, cum maximè opus esset, habet historia Euangelica. Sic planè vix venit in rebus humanis: Imperiorum, amicitiarum, honorū voluptates tunc maxime facultatesq; deficiunt, cum plurimū expetūtur. Quale enim Hymenæi gaudium sine Baccho? Eam profecto humanarū voluptatum inconstātiam Salomō probe non solum edoctus, sed etiā expertus dicebat: [Dixi

Luc. 14.
Tob 2.
Iob 31.
Amos 6.
Aug. li. 10. confes. c. 31.
Aug. lib. 1. de morib.
Eccles. 31.
Basil. in constitut. monastic. c. 5.
Prouer. 23.
2. Lætitiam vini, i. est honorum temporalium cito deficere.

Ecclef.2. ergo in corde meo, vadam & affluam delicijs, & fruar bonis. Et vidi quod hoc quoque esset vanitas: Risum reputaui errorem: & gaudio dixi; Quid frustra deceperis?] Idem non inde longe sic de se narrat: [Supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Hierusalem. Et omnia quæ desiderauerũt oculi mei, nõ negaui eis: nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparaueram. Cumque me conuertissem ad vniuersa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustra fundaueram, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionẽ animi, & nihil permanere sub sole.] En quousque tandem tanti vini copia peruenerit, id est voluptatum deliciarumque magnitudo, ex quibus non inanem solum, sed etiam molestum & acerbum exitum vir sapientissimus deprehendit. Sapienter Hilarius Arelatẽsis concionatur, hunc locum Euangelicum versans, humani vini & diuini discrimen esse per magnum: [Captiuos post se trahit sensus pestifera & inimica dulcedo: & sicut quãdo humore & scabie cutis corporis vitiatur, inde corruptio exulcerat, hinc prurrigo solicitat, ita per oblectationẽ malorum de negligẽtia proficit culpa, & de luxuria crescit illecebra, & pereuntem perditio plus delectat, quia voluptas transacta non satiat, sed suo vsu magis exercetur vitiorum cupiditas quam finitur, ac solum sectatorem suũ nunquam consumenda consumit. Interficit spiritum, dum oblectat affectum, & sicut dixit propheta ad tẽpus indulcat fauces, nouissime felle amarior inuenitur: modo delectat peccare, sed post modum non delectabit ardere.] Hæc Hilarius de carnalium voluptatum vino cum minimè animum explente, tum noxio exitiali mortalibus. Iam honorum & magistratum quæso quæ alia ratio? Quam cito Deus bone illæ gratulationes exhauriuntur & exarescunt? Quam plena, si qua est ea gloriosa, & inuidiarum, curarum, calumniarum, discriminum? Breui quæ adeptus es, exigua & angusta ducis: ampliora petis, altiora desideras; tua tibi vilescunt, aliena concupiscuntur. Sic nunquam quiescit animus:

Ecclef.2.

Hilar. Arelatenf. in hoc Euãg. ho. 2.

animus: vinũ cum maxime sapit, exhauritur. Quam alacres ad hæc veniunt homines tanquam ad optatas nuptias; amicos, cognatos, clientes tanquam conuiuas vocăt. Sed citius dicto hilaritas tota in luctum mœroremq; vertitur: aut enim decidunt gradu, aut experiuntur in se stũ odium, aut vita denique exuuntur. Quamobrem admonet sapienter Apostolus atque ait, [Tẽpus breue est: reliquum est, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes sint: & qui gaudent tanquam non gaudentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtãtur: præterit enim figura huius mundi.] Rectè etiã Esaias diuinitus edoctus clamabat, [Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius quasi flos fœni.] Magna est nostræ stultitiæ turpitudo, quod vel toties experti non sapimus neque cogitamus, quam cito vinum istud totũ deficiat, quod habẽt nuptiæ Chana Galilææ. Etenim Galilæam interpretãtur periti rem variabilem aut volubilem: Chana vero inuidiam & contentionem. Pulchre admodum. Talia enim sunt gaudia vitæ huius, tales fortunæ opesque mortalium: quibus nihil firmum, nihil est constans ac tutum: tum vero ea ipsa bona quæcunque sunt, inuidiæ sunt exposita, insidijsque riualium. Videas frustum vnum aut os è mensa proiectũ canum concertatione se se vicissim mordentium diripi. Vt primus rapiat, accurrunt omnes: qui id præripuerit, eum cæteri mordent, oblatrant, si de præda deijcere nequeunt. Ea prorsus est istorum cõpetitorum species, ambitiosorum, inuidorumq; artes eæ sunt propriæ. Qui curiam expertus sit vel Regiam vel Pontificiam, id se abunde ibi inspectasse fatebitur. Caduca bona sunt mundi: vinum nuptiarum, cum suauius sapit, deficit. Quid vero sequitur?

Deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum, vinum nõ habent.] Hic quis non agnoscat Mariæ sanctissimæ officium quæ inopiæ nostræ succurrat, egentesque opportuno auxilio semper subleuet. Non enim ij sumus, qui per nos possimus ad Deum digne accedere, vt impetremus quibus opus sit. Quare intercessionem flagitare debemus

1. Cor. 7.

Esai. 40.

3. Mariæ benignitas & officium in indigentes.

mus eorũ, qui Deo sunt grati & amici, quo consilio vtẽdũ monet ille qui dicit, [voca si est, qui tibi respondeat: & ad aliquem sanctorum conuertere.] Id munus sanctorũ est, vt Dionysius Areopagita docet [Nam si quisquã ad Deũ, inquit, per seipsum tentet accedere, sanctosq; despiciat, is optata nunquam felicitate potietur.] At inter sanctos omnes nemo certe ad intercedendum opportunior potẽtiorque beatissima Virgine eademq; Deipara: cuius charitatem inflammatam videre potestis, quod defectus aliorum sic accipiat ac suos, neque opus sit eam officij admonere, vel etiam quicquam postulare: ipsa spõte interpellat, & flagitat. Qua vero constantia? quo animi robore? quæ responso accepto in suaui ac seuero, nihil desistit, nihil hæret, sed pergit, remque maturat. Prudentiã quis non miretur, cum repulsa à filio, statim ministros doceat quid facto opus sit, tãquam rerum omnium gnara? Quam Mariæ prudentiam beatus Gaudentins considerans, loquitur ad hunc modum: [Nunquam mandaret ministris, quodcunque dixerit vobis facite, nisi Spiritu sancto post partum diuinum plena, non solum responsionis Christi virtutem cognouisset, verumetiam futuri ab eo tunc ex aqua vini vniuersum ordinem præuidisset. Quid enim lateret Sapientiæ matrem, capacem Dei, ædem dignissimã tantæ virtutis?] Prorsus bene ac præclare de sapientia ac prudentia Virginis beatissimæ sentit ille Pater. Deniq; meritum dignitatemque videte tantæ matris, quæ impetrat tandem quidquid votorum est, ac simul Dei filio gloriam, simul amicis charis consolationem auxiliumq; optatum comparat. O inclyta ac gloriosa domina, o singulare decus ac lumen generis nostri, o perfugium vnicum leuamenque nostrorum omnium laborum & calamitatum. [Benedicta tu & benedictum eloquium tuum.] Longe certe alia ratione quam Abigad illa Dauidis. Nam preces tuæ profecto verius nos ab ira Dei morteque merita eripiunt, quam illius Abigailis Nabalem stultum gladio Dauidis exemerunt: multoque copiosius commeatum nobis suppeditas extrema fame confectis, quam illa Abigail

Dionysius epist. 8. ad Demophilum.

Gaudentius Brixiensis tractatu 2. in hoc Euãgel.

1. Reg. 25.

seruis Dauidis tot asinis onustis inuexit. Quare fratres, Mariam, mihi credite, vocate ad nuptias vestras: negotijs vestris interesse rogate: si quid iuuendi sit, cum Maria cõmunicate: partes illius ne defraudate. Non illa tam acceptura obsequium quam largitura beneficium veniet vocata. Nuptias sua præsentia ornet, Regina cæli ferat à deuotis vel viris vel fœminis obsequium suum: Missam, eleemosynam, ieiunium, preces, & si quid aliud, nolite prætermittere matri Dei offerre: soluet cumulate liberalissima virgo, quicquid deuotioni suæ impensum viderit.

4 Christum asperiore vultu benignitatẽ magnã celare.
2. Reg. 16.
Aug. tract. 8. in Ioan.
Chrysosto. hom. 20. in Ioannem.
Luc. 2.
Sic fere Cardinalis Toletus in quem sensum ipse Irenæum.
Iansenius Chrysostomũ afferũt.
Aug. serm. 41. de tẽpore, si tamen eius est, ait: [De nuptiali vino pars aliqua forte resederat. Ideo nõdum erat hora Domini plena virtutum, ne miscere magis elementa quã mutare videretur.]

Iam vero Christi Dei nostri hinc morem discamus. Responsum dedit matri roganti, quam difficile & alienum? vt plane videretur eius postulatis offensus. [Quid mihi & tibi est mulier?] [Quid mihi & vobis filij Saruiæ?] dicebat Dauid subiratus suis. At Christo si nihil erat commune cum matre, non erat certe filius hominis. Videtur igitur vel indignantis vel reprehendentis ea vox esse, vt nonnulli etiam patres interpretati sunt. Sed re vera docentis potius fuit, & rei quam postulabatur, rationem indicantis. Itaque adiunxit causam: [Nondum venit hora mea.] Primum significans nihil sibi esse cum illa fœmina beatissima non solum quoad diuinitatis naturam, cuius erat patrare miracula quod Augustinus exponit, sed etiam quoad ipsam patrandi rationem & causam impultricem, quod placet Chrysostomo, cum nullo carnis & sanguinis respectu adduceretur, sed sola Dei Patris gloria quærenda. Sic enim olim etiam Seuerius respondit, [Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in ijs quæ patris mei sunt; oportet me esse?] Denique horam suam nondum venisse pronuntians, voluit intelligi nondum defectum vini omnibus innotuisse: se vero miraculum perfecturum, non supplendæ inopiæ studio potissimum, neque pudori nouorum coniugum consulendi adductum, quod mater spectare videbatur, sed diuinæ potius gloriæ suæ declarandæ causa, iuxta Patris æterni præscriptum. Quam filij sanè mentem diuina

virgo penitus, cognoſcens, neq; ſe repulſam pati exiſti-
mauit, neq; aſperiore oratione vel offenſa, vel ab inſtitu-
to retardata eſt: quin potius negotium accelerandum ra-
ta, miniſtros intentos eſſe iuſsit, quicquid filius impera-
ret, ſedulo executuros. Ergo, vt dicebam, ingenium Dei
moremque diſcamus: cum enim difficiliorem alieniorē-
que ſe præfert, tū maximè eius miſericordia expectāda,
tum celerius clementia ſentienda ſine dubio eſt. Cōmo-
Cyrillus in Ioan. de hoc loco Cyrillus ait, [Gratiora ſunt quæ petuntur,
ſi aliquantulum differātur.] Differre igitur Deus bene-
ficia ſolet, vt gratiora fiant. Hanc Dei moroſitatem fer-
re æquo animo debemus: [Suſtine ſuſtētationes Dei, in-
Pſal. 24. quit,] Et Dauid de ſe [Et te ſuſtinui tota die.] Itaq; aliud
Pſal. 29. præſe ferre videtur, aliud agit. [Ira in indignatione eius,
Abac. 3. & vita in voluntate eius.] [Itemq; cum iratus fueris, miſe
Iob 13. ricordiæ recordaberis.] Quamobrem ſanctus Iob Dei in-
genium callēs aiebat, [Etiam ſi occiderit me, in hoc ego
ſperabo.] Secus profecto habent hominum mores. Iu-
cunda præſeferunt, triſtia meditantur, ſpecie externa
quam pulchra, quantam intus turpitudinem celant? Ri-
ſu quam ſæpe gladium tegunt? Initia ſuauia, non ſuaues
receſſus atque exitus habent. Ita videlicet philoſopha-
2. Reg. 13. tur Architiclinus, [Omnis homo primum vinum bonum
1. Mach. 16. ponit, deinde cum inebriati fuerint, quod deterius eſt.]
Luc. 13. O mores mundi fallaces. Annon plurimo vino ebrius ab
Abſalone iubetur interfici: Simeon à genero Ptolomæo
inter medias epulas iugulatur: à Pilato cum ſacrificio
ſanguis ciuium commiſcetur.

5. Obedientia miniſtrorum, & diuini muneris amplitudo. Noſtræ vero quæ ſint partes, meminerimus. Aquā mi-
niſtri in hydrias infundere iubentur; quorſum hoc? vino
opus eſt, aquam curare quid præſtat? Sed & obediendum
Deo, & confidendum: id noſtrum officium eſt: illius cer-
tè magnificè vincere. Aquā imperat inferre, inferamus:
aquam proferre, proferamus. Vinum ipſe de aqua noſtra
ſuum, quando & quomodo præbiturus ſit, optimè nouit.
Viles noſtras operas, diligentiam qualem præſtare poſ-
ſumus, ne cōtemnamus: imo ad preces eundū ſit, ſiue ad-

mi-

ministeria charitatis: frigida nostra per ipsius imperium in vinum vertetur optimum: mirabimur & stupebimus, dicemusque oculis vix credentes: [Ego sterilis & nō pariens, & istos quis genuit mihi? ego captiuata & transmigrata: & istos quis enutriuit?] Orat proinde hoc loco beatus Eutymius, atque precatur hoc modo: [Vtinam & ego qui frigidus sum, laxus & effusus, nihil in hoc ab aqua differens, in calorem conuertar spiritualem, virtutis constrictionem, ac morum firmitatem, vt sic alios læti ficare possim.] Hoc fratres deprecemur & nos, vt mutationem dexteræ excelsi sentiamus, quod precabatur Eutymius. Neque prætereundum illud, quod gustandū primo præcipit Christus vinum deferri Architiclino à ministris. [Haurite nunc & ferte Architiclino.] Quamobrem? vult nempe, vt quæ diuinitus concessa dona sunt, ea Præpositis Ecclesię probanda offerantur: spiritum suum degustandum Magistro Rectorique commendat. Nōne ita cum ipso doctore gentium Paulo diuinitus actum: ex ipso audiuimus? nonne cum Petro Euangelium suum, & cum Ioanne, & Iacobo contulisse se docet? [Ascendi, inquit, Hierosolymam secundum reuelationem: & contuli cum illis Euangelium meum, quod prædico in gentibus, ne in vanum currerem aut cucurrissem.] Recte igitur noua miracula Ecclesiæ præfectis probari, recte noua religionum instituta summo Ecclesiæ præsidi ...... Sanctorum Canonum præscripta habent. Nouum spiritum atque inflammatum qui in se sentiat, debet is Architiclinum suum, id est patrem spiritualem adire: haustum spiritus sui liberum præbere. Quale autem vinum sit illud spiritus Dei, nisi quis gustet, discernere atque æstimare non potest. Nihil habet tale caro & sanguis, nihil mundus æquale, nihil simile. [Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit.] Architiclinus miratur: discipuli, cæteriq; conuiuæ vt primum gustant, sibi inuicem gratulantur & gestiunt: Christi humanitatem vimque mirabilem experti clamant, [Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondi-

Isai. 29.

Eutym. in expo. Euāg.

Galat. 2.

Apocal. 2.

sti timentibus te: perfecisti eis qui sperant in te.] Quis enim haustum cœlestis huius vini vel semel sumpsit, qui
Sap. 12. non statim præ animi lætitia exclamarit, [O quam bonus & quã suauis est spiritus tuus Domine in omnibus.]
Hilar. Arelatẽs. in hoc Euãg. ho. 2. De huius vini præstantia Hilarius sic loquitur [Illo diuini amoris poculo inebriata præcordia per sapientiæ spiritualis vigorem prægustant cœlestium suauitatem vt mereantur audire, gustate & videte quoniam suauis est Dominus. Quia amor Dei quantalibet fide quantolibet ardore quæsitus reficere animum potest, sed magis ac magis sitim velut summis labijs degustatus inflãmat. Iucunditate sui excitat appetitum, sed non facit de satietate fastidium.] Tale vinum est fratres, quod Dominus Iesus exhibet. Quominus mirandum, si discipuli eo signo confirmati crediderint libentius in Iesum, atq; ei fortius adhæserint. Nam cum essent Spiritu sancto in Pen-
Actor. 2. tecoste diuinitus impleti, vino nouo feruere atq; æstuare hominibus videbantur: neque fallebat eos opinio, si verum illud mustum cogitemus, quo redundabãt, atque ebrij penitus ferebantur. De quibus profecto vaticina-
Zachar. 9. tus est tanto ante Zacharias. [Bibentes inebriabuntur, quasi à vino, & replebuntur vt phialæ, & quasi cornua altarij.] Quibus verbis spiritus magnitudinem, atq; Apostolicæ gratiæ amplitudinem indicat, qui non vt Cyathi angusti, sed vt amplæ patentes phialæ vinum exceperint diuinum, atq; vt anguli altaris in alios imbre plenissimo effuderint. Eius tam felicis ebrietatis vtinã nos aliquando compotes simus. Desiderandum certè atque omnibus precibus à Christo Deo nostro petẽdum, vt nos quoq; vino hoc suo vel aliqua ex parte impertiat, cuius plenum ac nunquam deficientem haustum conuiuio cœlesti, nuptijsq; Hierosolymæ supernæ reseruat.

IN DOMINICA TERTIA POST EPIPHANIAM, CONCIO PRIMA.

Ecce leprosus veniens adorabat eum dicẽs; Dñe si vis, potest me mundare. Matt. 8.

QVOD est in humano corpore lepra, id esse in animo peccatum Sancti Patres verissimè docẽt. Neque enim ita inficit & commaculat labes illa, corporis membra, atq; peccati lues mentem contaminat fœdatque. Sanctitatem definit Dionysius Areopagita in hunc modum: [Sanctitas est omni scelere libera, perfectaque & penitus incoinquinata munditia.] Cum igitur sanctitati peccatum contrarium sit, necesse est contrariam quoque rationem habeat, sitque macula quædam ac labes intimè inhærens in animo: cuius proinde symbolum sit lepra, quæ propriè immundum reddere hominem lege censetur. Nam vt Radulphus Flauiacensis asserit, [Leprosus nullus dicendus est, nisi ille qui postquam peccauit, pœnitentiam agere contemnit.] Neque enim tam sanari, quam mundari, quod etiam Augustinus animaduertit, dicuntur ij, qui malo eo liberantur. [Mundi sunt oculi tui, ait quidam Propheta, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.] Nihil enim Deo ita sordet, nihil æquè est horrori, atque peccator. Quam ob rem quæ de lepra leprosisque hominibus Mosis lex accuratissimè tradit, quoniam teste Paulo lex spiritualis est, ea nobis sunt diligentius consideranda. Merito enim Cyrillus ad cognitionem medica-

1. Per leprā significari peccatum.
Origen. ho. 5. in Matt.
Radulp. Flauiacens. lib. 9. in Leuit.
Chryso. ho. 26. in Mat.
Isichius lib. 4. in Leuit.
Remig. in catena S. Tho.
Dionys. ca. 12. de diuinis nomini.
Radul. li. 9. in Leui. c. 1.
Aug. lib. 2. Euāg. quæst. cap. 40.
Habac. 1.
Rom. 7.
Cyril. in Leuitic.

dificationemque peccati pertinere ea omnia interpretatur. Sed antequam recito verba legis, vt Euangelio seruire intelligatis, illud mementote: quotiescunque Dominus legitur leprosos mundasse, extra vrbes & oppida id perfecisse, in agro scilicet aut via aut seposito à ciuibus loco. Sic enim hodie leprosus descendenti de monte occurrit: sic ingredientem per Samariam decem leprosi lõ-
Luc. 17. ge positi interpellarũt. Deinde semper ad sacerdotes remittebãtur, quod in nullo alio morbi genere curãdo Dominũ præcepisse accepimus. Postremo, quod iã dixi, nõ tam leprosi curari sanari vè dicũtur, quam mũdari. Quæ omnia apertè legis antiquę institutis cõgruũt, atq; in ijs mysterij quippiã vel potius plurimũ subesse nõ obscure
2. Cor. 3. declarãt. Quod si litera occidit, spiritus autem viuificat, omnino enitendũ est, vt literã quidem sic afferamus, vt spiritum in ea latentem diuina gratia freti depromamus.

12. Opera in peccato mortali existentis non valere ad meritum. Habent igitur ad hunc modum verba legis: [Quicunque maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis, habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum, contaminatum ac sordidum se clamabit. Omni tempore, quo leprosus est & immundus, solus habitabit extra castra.] In primis maculam, quod
Leuit. 13. ante iam dixi, vocat lepræ morbum, proptereà quod fœdat, ac deturpat, visuque abominandum hominem reddit. Quod si eam nos spectare possemus fœditatem quã animæ peccatum affert, nihil ea labe deformius, nihil esse immanius facile intelligeremus. Quid enim? quid præstat fucare corporis faciem, atque exornare, cum animus tam deformi monstro fœdetur? [Si laueris te nitro,
Hierem. 2. (Hieremiæ verba sunt hæc) & multiplicaueris tibi herbam Borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus.] Nullis pigmentis tegi potest turpitudo peccati: nulla elui ea labes vel fortissima saponis aut nitri vi. Oculis Dei patent, quæ clau-
Thren. 4. sa sunt nostris. [Denigrata est, ait alio loco facies
2. Paral. 25 eorum super carbones.] Oziam Regem lepra infectum non solum templo eiectum, sed etiam palatio exclusum,

exclusum, solitudinem tenuisse tanquam exilio damnatum, scriptura refert, cum primum lepra deformatus est deprehensus. Naaman quoque fortis & diues sed leprosus, conspectum sancti Elisæi non impetrat nec meretur, donec lepra exutus purus à Iordane reuertitur. Nimirũ potentia, opes, imperium nihil diuinum spiritum iuuãt, si peccatorum maculis ea bona contaminantur. Quanta vero sit peccati labes, quam fœda, quam horrenda, illud vnum abunde demonstrat, quod ex pulcherrimo ac præstantissimo Angelo, subito effecerit fœdissimum atque immanissimum dæmonem. Quis ad hunc aspectum non expauescat? quis huius labis vel vmbram non pertimescat? sed qui lepra maculatus sit, eum lex iubet vestimenta habere dissuta. Quid hoc rationis habet? imo vero vel non esse vestitum præstaret, quam vestimenta nullo vsui gestare. Dissutæ enim vestes neque defendunt à frigore, neque hominem ornant: quos in duos vsus comparãtur. Quod si dissuas ac soluas tibi vel togam vel tunicam, vel quicquid indumenti geris, nonne & vtilitatis ad pellendum iniurias temporis nihil reperias, & turpis ac ridiculus oculis cæterorum futurus sis, quæ oportuerat tegere aperta proferens? Verùm Hieroglyphicum quidã peccati in eo præcepto legis agnoscite. Vestimentis scriptura suo more opera nostra significat. Vt enim veste homo tum calorem vitæ necessarium conseruat, tum corpus ornat, vt decens cultumque incedat, sic officijs virtutumque actibus & vita interna seruatur, & mens condecoratur, cohonestaturque, quo Dei & Angelorum aspectibus gratior sit. Quare Esaias vituperans praua facta dixit: [Neque operientur operibus suis, opera eorum opera inutilia non erunt apta in vestimentum.] Apertius vero & ad rem qua de agimus accommodatius Ioãnes in Apocalypsi: [Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & appareat turpitudo eius.] Videte igitur miserrimum peccatoris statum, qui iubetur vestimenta habere dissuta, vt perspicuum fiat, opera quidem bona etiã à peccatore fieri posse, id enim est habere vestimenta,

sed ea

4. Reg. 5.

Esai. 59.

Apoc. 16.

sed ea tamen esse dissuta, hoc est, nullo charitatis vinculo accommodata, neque ad meritum valere, neque ornatum animæ afferre. Tanquam soluta & proinde inutilia & inepta, neque calorem spiritui, neque decus aliquod conferentia. Eleganter id Isichius interpretatus est: [Quia leprosum, inquit, legislator intellexit eum qui secũdum prædicta peccata immundus est, necessario eius dissolui vestimenta præcepit, vt per hoc cognosci posit quia dissolutas habeat virtutes, atque vires animæ, quæ eam ab æstu atque gelu peccati poterant custodire.] Prorsus bene & apte Isichius presbyter Hierosolymitanus hæc dixit. Nam perfectionis vinculum charitatem Paulus appellat: ac proinde sine charitate siue ieiunes, siue eleemosynas tribuas, siue corpus maceres, siue diuinas preces hymnosque decantes, opera sunt quidem bona, sed ad gratiæ meritum prorsus inepta, tanquam vestimenta dissuta, neque ad vitæ vsum neque ad decorem comparata. Quanta vero sit ea calamitas, quæ iactura, vt tot laboribus, tot operibus bonis & sanctis, qui in peccato mortali versatur (de hoc enim nobis est sermo) nihil sibi gloriæ, nihil gratiæ apud Deum comparet, si quis attentius consideret, miserrimum & infelicisimum peccatoris statum deploret ac lamentetur necesse est. Quãquam bona opera ad id valent in peccatore, ne peccato amplius induretur, tum alios quosdam vsus non reijciendos habẽt: sed decoris interni, meriti inquam gratiæ ac gloriæ nihil penitus habent.

Isichius in Leuit. li. 4.

Colos. 3.

Sequitur illud. [Caput nudum.] Quanquam est simile hoc superiori, cum sint rationis eiusdem & ad tuendum corpus & ad decorem quendam, habere caput opertum, vt vestes consutas & concinnatas, tamen est aliquid peculiare. Nam qui nudatũ gerit caput, non solum expositus est frigoris & caloris iniurijs, imbris ac solis, sed etiã periculo obiectus, si quis ferire ac vulnerare voluerit aut caput quouis telo appetere. Itaque quem nudum gestare iubet lex caput, eundem securitate carere docet, atque omni periculo exponi. Est enim peccati grauis cõditio,

3. Peccato mortali spẽ debilitari, fidem effici mortuam.

quæ

quæ diuino præsidio peccatorem nudat, atque infinitis incōmodis periculisq; obuium exponit. Paulus quidem spem vocat galeā salutis, quod protegat caput hominis. Itaq; quia gratia Dei deseritur, eū galeam salutis exuisse existimate, nec dubitate mille calamitatibus, mille periculis obiectum. Suffragatur sententiæ nostræ Isichius his verbis vtens: [Habere autem eum & caput nudatū præcepit, vtpote salutis galeam non habentem, quam Paulus inter intelligibilia arma sumi præcepit.] Inermen ergo & iniuriæ expositam relinquit animam peccatum: quam ex scelere suo miseriam agnoscens Cain ille parricida conquerebatur, hoc modo: [Ecce eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar: & ero vagus, & profugus in terra. Omnis igitur qui inuenerit me, occidet me.] Quanta sit securitas diuinæ gratiæ, quam tutum perfugium bonæ conscientiæ, potestis facile cogitare. [Sēper enim præsumit sæua, vt sapiens dixit, perturbata conscientia.] [Os veste contectum] Omnia contrario modo. Nam caput quod debet tegi, nudum: os, quod solet apertum geri, tectum esse iubetur. Nihil in homine dignius ore, nihil quod personam æque demonstret ac facies: quam esse voluit natura omnium animantis partium maximè honestam ac decoram. Ergo lepra peccati infectus tegere os iubetur, vt ignotum se Deo cæloque ipsi abominandum intelligat. Nam qui gratia Dei excidit, eum à Deo ignorari scriptura docet. [Discedite, inquit, à me operarij iniquitatis, quia nescio vos.] & Paulus, [Cum cognoueritis Deum, imo cogniti sitis à Deo] sic enim habet etiam sermo vulgaris, vt notos alicui dicamus, quos habet sibi coniunctos ac familiares. Quare peccator ignotus Deo iure censetur. Habet ille quidem os, sed tamen veste tectum: ac proinde ignotū. Habet, inquiam, fidem: neq; enim necesse est interire simul fidē cum charitate: sed habet fidē mortuam. Idem enim valet facies operta, quod fides mortua. Facie enim fidem designari Gregorius est autor. Itaque si penitus consideretis, inuenietis miserrimum statum

Ephes. 6.
Isichius lib. 4. in Leuit.
Genes. 4.
Sapien. 17.
Leuit. 13.
Matth. 7.
Galat. 4.
Greg. hom. 3. in Ezech.

ſtatum peccatoris illis tribus rebus notari, quo ad tres omnium præcipuas virtutes, quas theologicas diuinaſq; merito vocamus, Fidem, Spem, Charitatem: veſtibus diſſutis charitatem à miſſam, capite nudato ſpem debilitatam, ore cooperto, fidem vita carentem accipite. Quibus in commodis quid poteſt grauius aut acerbius cogitari.

4. Contagionem peccati fugiendam. Quarto iam loco [Contaminatum ac ſordidum ſe clamabit.] Omnem alium ſermonem lex eripit, ſolũ quod ſe prodeat infectum, clamorem leproſo relinquit. Eſt enim lepra lues ea, quæ facile contagione contaminat: quare nullum eſſe commercium, nullam congreſsionem oportet aliorum, qui poſsint ignari inquinari. Ita interpretatur eum locum leuitici Radulphus Flauiacẽſis: [Separabit eum, id eſt à cætu fidelium ſegregabit. Timendũ eſt enim, ne virus quod in animo portat, familiaritatis contubernio etiam alijs infundat.] Et idem: [quãdiu leproſi ſunt & mundi, ſoli habitent extra caſtra, & adimpleatur in eis, quod principi reproborum omnium per Iſaiam pronuntiatur: Quaſi cadauer putridum non habebis conſortium, vt dum ab vniuerſis eorum ſocietas deteſtabilis iudicatur, ſoli pereãt, qui ad ſalutem redire detrectãt.] Ea nimirũ eſt natura peccati, vt manet & fluat, in alios, qui cõmunicant peccatori. Cõmunicant, inquã vel cõſenſu, vel cõſilio vel opera. [Digni enim ſunt morte nõ ſolũ qui faciunt, ſed etiã qui conſentitũ facienti.] ait Apoſtolus. Et [Recedite à tabernaculis hominum impiorum neque inuoluamini in peccatis eorum.] [Et immundum ne tetigeritis ſed recedite.] Quæ omnia colluuionem peccati eſſe fugiendam manifeſtè oſtendunt. Quid? An ex primo peccato Angeli, nõ ſunt cæteri Apoſtatæ Angeli corrupti? Maxima enim lepræ ſuperbiæ, vt etiam Bernardus cenſet. Quid? num progenitores noſtros primos videmus? an non ex muliere in virum, ex parentibus in totam progeniem peccati labem permanaſſe conſpicimus? ſatis ergo leproſo ſit, quod ipſe peſſime habeat, nolit alios attrahere in eandẽ peſtem: proinde

Radulp. Flauiacẽſ. li. 9. in Leuit. ca. 2. & 8.

Rom. 1.

Num. 16.

2. Cor. 6.

inde sordidum se ac pestilentem inclamet. Itaque [Omni tempore quo leprosus est & immundus, solus habitabit extra castra.] Seruatam esse diligenter legem ea parte historiæ sacræ perhibent. Nam Maria Moysis soror lepra percussa diuinitus, secedere extra castra coacta est. Ozias Rex extra vrbē constructo domicilio toto vitæ tempore ex quo tactus est lepra commoratus est. Leprosi illi quatuor qui in spolia Syrorum primi inciderunt exulasse Samaria perhibentur. Habet vero id rationem politicam, & humanam, ne cæteri inficiantur eo malo, quod natura serpit, queadmodum nunc cernimus esse domicilia quædam separata ab vrbibus quæ solent vocare Lazareta, quo homines vel infecti vel certè suspecti se recipiant vsque dum contagione purgentur. Sed habet causam lex cum sit spiritualis, altiorem: insinuat plane eum qui corruptus est fœditate peccati, Sanctorum consortio priuari. [Estis, ait Paulus, ciues Sanctorum, & domestici Dei.] Atque alio loco, [Accessistis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Hierusalem cælestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & cætera.] Magna sunt diuinæ gratiæ præsidia, præclara emolumenta, ex tot tantorumque ciuium amicitia, ac fœdere: iure eodem ciuitatis cælestis gaudent omnes iusti: mirabili inter se vinculo constricti. His caret omnibus, qui Dei gratia excidit: procul ab ea societate recedit. Ob id Maria secedere iussa est extra castra, vt quæ Deum habebat infensum, etiam fratrum ciuiumque suorum ope amicitiaque se spoliatam sciret. Ea autem relegatio atque exclusio duobus modis intelligi potest. Vno quidem, cum interno habitu charitatis abiecto, iustorum societatem internam amittit. Atque id est sane commune omnibus, qui mortali tenentur crimine. Altero vero, cum etiam externa societate priuatur fidelium, quod per Ecclesiæ censuram efficitur, cum rebelles excommunicantur. Quod genus exilij supplicijque grauissimi omnino est extimescendum, quod priuet

Num. 12. *2. Paralip. 26.* *4. Reg. 7.* *Ephes. 2.* *Heb. 12.* *Num. 12.*

uet suffragijs orationibusq́ue Ecclesiæ, quarum contemplatione multi è mortuis reuocantur ad vitam. Sunt enim excommunicati tanquam igni aquaq́ue interdicti, quæ erat Romanis extrema pœna, ac pene capitali par. Itaque leprosi inter feras agere, non cum hominibus versari debent: magisq́ue lustra latibulaq́ue ferarum, quam hominum tecta ac domicilia subire. Vt intelligant demum peccatores se humanam exuisse vitam, belluinam ferarumq́ue propriam miserrima conditione agere. Quæ cum ita sint peccatum nos fugere, fratres, diligentissimè oportet, ac lepra quauis & peste funestius malum existimare. Quod si per vitæ incuriam inciderimus, sciamus vnius Christi voce & congressu liberari eo malo posse. Id quo pacto assequamur, quoniam hodie non vacat, alias opportune dicemus.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Cum descendisset Iesus de monte, sequutæ sunt eum turbæ multæ. Matth. 8.

CVM in monte sempiternæ maiestatis Deus consisteret, non multos habuit, qui se sequerentur. Quin potius is princeps qui ad illum ascendere conatus est, sedemque sibi in monte testamenti parauit, in lateribus Aquilonis, gradu decidit, ac misero casu in profundum præceps est datus. At cum primum Deus ille è monte descendit, seq; hominibus lenitate mirabili æqualem præbuit, tunc scilicet innumerabiles habuit sectatores, omnes enim qui laborarent & premerentur malis, ad se iussit accedere, quos leuaret omni miseria. Sic locum hunc Euangelicum disserit Haymo, cuius ea verba sunt: [Secundùm spiritualem intelligentiam per montem designatur cælum, descendente Domino de monte, id est, de cælo veniente in mundum per incarnationis mysteriũ, sequutæ sunt eũ turbæ multæ generis humani per fidẽ. Nisi enim ille descendisset, nemo hóminũ in cælos ascendisset. Postquam Dominus incarnatus apparuit, & Euangelium mundo prædicauit, multæ turbæ ex omnibus gentibus sequutæ sunt eum, credendo, diligendo, & præcepta eius implendo. Sequuntur etiam quotidie, & sequentur vsque ad finem seculi.] Sic Haymo Christi descensum ex monte interpretatur. Cuius descẽsus Dei ex mõte æternitatis in

1 Christi altitudinẽ paucos, humilitatem sequutos plurimos.

Haymo in expos. Euãg.

nostræ vitæ depressa, fructum contemplans Esaias arden-
Esai.64. ter vota faciebat: [Vtinam dirumperes cælos & descen-
deres: à facie tua montes desluerent. Sicut exustio ignis
tabescerent, aquæ arderent igni, vt notum fieret nomen
tuum inimicis tuis: à facie tua gentes turbarentur. Cum
feceris mirabilia non sustinebimus. Descendisti, & à fa-
cie tua mõtes defluxerunt.] Hæc eo dicit, quod vbi Deus
sui copiam fecit hominibus, nihil fuerit, quod eius poten-
tiæ efficaciæque resisteret. Celsa mundi & summopere
repugnantia verbi Dei virtuti cesserunt. Vt solent ingen-
ti igni materia arida correpta. Simul illud è monte de-
scendens Dominus docet, magistros præfectosque Eccle-
siæ non debere solum in monte cum Apostolis, idest, vi-
ris perfectis sapientibusque versari, sed oportere ad vul-
gares humilesque descendere. Ita commentatur Orige-
Orig. homil. 5. in Matth. nes: [Descendente nunc Domino: hoc est, inclinante ad
infirmitatem & impotentiam cæterorum, cum misertus
esset infirmitatis atque imperfectionis eorum, sequutæ
Haymo in catena S. Thom. sunt eum turbæ multæ.] Haymonis etiam sententia est
eadem, ita loquentis: [Demonstratur autem doctoribus,
vt in prædicatione sua sermonem habeant temperatum,
& sicut viderint capere vnumquemque posse, sic verbum
Dei annuntient. Ascenderunt enim in montem docto-
res, cum perfectioribus excellentia præcepta ostendunt:
descendunt autem cum inferioribus leuiora demõstrãt.]
Recte hæc ab Origene & Haymone dicta, cum sint ma-
Rom. 1. gistri. Quod Apostolus de se profitetur, sapientibus atq;
insipientibus debitores. Imo vero quod monet idẽ Apo-
Rom. 12. lus, habet etiam hic locum: [Non alta sapiente, sed hu-
milibus consentientes.] Turbæ enim sequutæ dominũ
referuntur: rari in eo comitatu viri primarij, rari omnino
legis prudentes, sapientiæ laude præstantes. Pharisæos
Ioan. 7. audi iactantes: [Nunquid aliquis ex principibus credi-
dit in eum? Sed turba hæc quæ ignorat legẽ.] Neque id à
Iac. 2. Christi cõsilio alienũ, sicut Iacobus testatur; [Nõne Deus
pauperes elegit, diuites in fide & hæredes regni?] Cũ er-
go descẽdisset de mõte, sequutæ sunt Iesum turbę multæ.
[Et

[Et ecce leprosus veniens adorabat eum.] Qui se ab omnibus desertum videbat, ad Christi misericordiam sibi confugiendum existimauit, quem desertam ouem atque à cætero grege errantem per illa campestria loca ac decliuia requirere intelligebat. Neque vero metuebat, ne immundus sordibus suis oculos Christi mundissimos offenderet. Et si enim ab omni illum eiusmodi labe abhorrere nouerat vsque eo, vt aspicere immunda non posset, tamen ita pium considerabat, vt vellet miseria leuare miseros, ita potentem, vt aspectu solo reddere posset munditiam ac salutem. Itaque eum sic alloquebatur: [Respice in me, & miserere mei.] Quanto sum equidem miserior, tanto tu Domine misericordior declaraberis. Quod autem adorasse primum narratur, deinde postulasse, fecit sane diuina scientia edoctus. Sic enim oportet accedentes ad Deum facere: vt primum Dei maiestatem cognoscant, venerentur, adorent, eius summam potentiam ac magnitudinem confiteantur. Deinde vt precentur, eaque poscant, quæ sibi opportuna & necessaria perspexerint. Origenis est hæc quoque doctrina, qui factum leprosi exponit his verbis: [Venit ad Christum homo leprosus adorans eum. Antequam peteret, adorare cœpit: antequam rogaret, culturam ostendit. Adorauit eum. Pro hoc ipso Deum & Dominum eum inuocans adorabat eum. Sicut enim illi beati Magi prius procidentes adorauerunt eum, & ita demum ei munera obtulerunt, ita & nunc iste cadens adorabat, & sic supplices obtulit postulationes.] Prius ergo reuerentia est exhibenda Deo, deinde preces promendæ. Ad eum nos Christus modum erudijt in oratione dominica: principio dicentes: [Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum.] Quod ad Dei gloriam eiusque diuinitatis confessionem pertinet. Deinceps quæ sequuntur, ad nostros vsus & vota iam spectant. [Adueniat regnum tuum.] Eadem methodo Apostoli & cuncta illa Ecclesia precata narratur in actis Apostolicis in hæc verba: [Domine tu qui fecisti cælũ & terrã, mare & omnia quæ

2 Prius Deus adorãdus, mox orandus.

Psal. 24.

Origen. homil. 5. in diuersos locos Matth.

in eis ſunt, qui Spiritu ſancto,] & reliqua, quæ ad confeſſionem adorationemq́; numinis pertinent, quibus ſtatim attexunt, quæ ad preces ac vota ſua faciebant: [Et nunc Domine reſpice in minas eorum.] cætera poteſtis relegere. Qua cæleſti vt ita loquar, rhetorica Eccleſiam ſacroſanctam fere cum precatur, vti facile quiuis poteſt animaduertere. Nam initia propemodum omnia eiuſmodi ſunt, Deus qui hoc aut illud feciſti, aut voluiſti, vel etiam, omnipotens ſempiterne Deus qui dediſti famulis tuis, & cætera. Mox id quod optat, precatur & poſtulat: concede quæſumus, da, te ſupplices exoramus, cæteraque ſimilia. Neque præcepta hæc negligenda ſunt priuatis in precibus, ſed non tam memoriter verbiſque præſtanda ſunt, quam ſpiritu & veritate, vt creatura Conditoris primum maieſtatem agnoſcat & veneretur, deinde ſua poſtulata depromat.

3 Perfecta oratio leproſi, ex cognitione diuinæ potentiæ & propriæ miſeriæ profecta.

[Domine ſi vis, potes me mundare.] Breuis ſane oratio, ac plena ſapientiæ. Quæ fidem fiduciamq́; inſignem declaret: qua ſimul ſummam Dei potentiam, ſimul extremam ſuam miſeriam leproſus hic cõfitetur. Si vis, inquit, potes. Vim huius orationis Origenes eleganter explicat his verbis. [Voluntate tua opus eſt, quia & opera voluntati tuæ obediunt. Ideoque ſi vis potes me mundare. Nõ dubitans fallor: ſcio quia omnia potes: idcirco non potẽtiã peto, nec fortitudinẽ quæro. Homines enim ſcio deficientes: ſed tantum voluntatem tuam deprecor, & ſequẽs virtus ſtatim hanc gratiam adimplebit. Domine, ſi vis potes me mundare: mihi ad beneficium, tibi ad gloriam, videntibus ad miraculum & proficiendi doctrinam.] Igitur magnitudinem diuinæ potentiæ cognoſcens voluntatẽ deprecabatur. Magnum fratres ſpei noſtræ præſidium, ſummæ opes, noſſe nihil Deo impoſſibile, nihil difficile: Subeſt enim tibi cum volueris poſſe,] dixit Sapiens. Nũquam ſcilicet exauritur copia illius potentiæ: integræ ſemper opes permanent, quicquid expenſum ſit, nihil imminuitur ille theſaurus. Poſt innumera patrata miracula, reſtat eadem multo plura patrandi vis. Quis hanc tã

Orig. hom. 5. in diuerſ. loc. Matth.

Sapien. 11.

tam.

tam potentiam non admiretur? quis non iucundè canat, quod celebrant illi immortales ciues, [Omnipotens nomen eius.] Infirmæ sunt humanæ opes: inanis & falsa potentia Regum. Quam enim multa volunt, nec possunt? Ea vero quæ possunt, quam anguste, quam difficulter? vt huic conferant, ab alio tollunt. Quæ expendunt, non amplius habent. Quo plura posse videntur, pluribus verissime egent, eoq; se plura requirere ac desiderare fateantur necesse est, quo ampliori dominatu præditi sunt. Itaq; potentia humana nihil est aliud quam opulenta inopia, vel inops, si maius opulentia. Præclarè igitur illud ab Apostolo dictum de Deo. [Beatus & solus potens, Rex regũ, & Dominus dominantium.] Atq; in peccati miseria leuãda ea maxime elucet Dei potentia. Nullus enim est alius lepræ istius medicus & sanator: [Ego ego sum ait ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me.] Opportune igitur, [Domine si vis potes me mundare.] Qua oratione nobis vtendum plurimum, cum vel ad altare accedimus, vel ad preces nocturnas diurnasve stamus, vel etiam exomologesim facere volumus. Etenim, fratres, quis est qui se se respiciat, si non est oculis captus, qui nõ maculis se & sordibus & labe plurima non solum respersum, sed infectum plane ac peruasum totum inueniat? siue internas sordes cogitemus, quas ex vtero contraximus, siue quæ ipsi addidimus vitæ impurissimæ probra, siue quotidianas humanæ naturæ maculas conspiciamus, omnino dementes sumus, nisi nos cænum ipsum & labem ducimus. Quid enim præstat stemma antiquum? quid generis iactantia clarissimi? quidquid homo est, putre quiddam & sanie redũdans vlcus est. Nisi nos puriores sanctioresq; sanctissimo Propheta putamus, qui de se quoque ita sentit, [Facti sumus, vt immundus, omnes nos: & sicut pannus menstruatæ, omnes iustitiæ nostræ.] Si ipsas iustitias nostras, si purissima ac speciosissima quæque, tamen fœdissimam ac cruentam eluuiem puerperarum, quæ vix oculis ferri queat, Esaias appellandam censet, quid erit de ijs, quas nos ipsi erubescimus, impuritatibus, flagitijs, corruptelis? O nos insa-

Exod. 15.
1. Tim. 6.
Esai. 64.

nos, si aliter sapimus: stultissimos, si tales eum simus, opportunitatem salutis nobis oblatam non suscipimus. En Christus adest: huic preces & vota cur non ardenter facimus? Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi tu qui solus es? Sic Iob ille beatus: sic hodiernus peccator: [Domine si vis, potes me mundare.]

Iob 14.

4 Prompta Dei ad benefaciēdum voluntas.

[Et extendens Iesus manum tetigit eum dicens, volo: Mundare.] Dei plane voluntas est actio, manum extendit cum vult. Fidei nostræ inopiæ ascribēdum est, si Dei manus contracta cernitur. [Non poterat, ait Euangelista, virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos curauit, & mirabatur propter incredulitatem eorum.] Infidele & ingratum cor ligat quodam modo Deo manus, ne vti possit magnificentia sua. Sed est manus extenta Dei, quę ad seueritatem vindictamque pertinet. Eam Esaias sæpe repetit, ob malitiam scelerumque nostrorum multam improbitatem nimirum extētam, quam nulla vis propulsare mortalium queat. Est contra manus extenta misericordiæ, quam impetrat humilis cognitio nostræ miseriæ, & simplex ac vera confessio. Habet autē illa maiestas opes omnes suas ad manum, ita vt aperire cum libeat, nihil amplius requirat. [In manibus suis abscondit lucem, & præcipit ei, vt rursus oriatur.] Sic sane scriptum est: [Et annuntiat de ea amico suo, quod possessio eius sit.] Nec secus Dauid, [Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.] Quod si manus Christi non solum apertas consideremus, sed etiam cruci affixas, ita vt claudi non possint, ita ruptas ac perfossas, vt sanguis copiosissimus effluat, nequaquam de Regis nostri liberalitate & munificentia dubitare possimus. Quid enim potest deesse ad causam, quid requiri? nos miseris ille misericors est. Natura habet, vt & bonus sit, & benefacere amet. Ergo si vis, potes, & quia potes, vis. Neque enim punire supplicio tam tibi iucundum, quam ignoscere culpæ. Si quis dubitat, ipsum audiat: [Nūquid voluntatis meæ est mors impij: ac non magis vt conuertatur & viuat?] Itaque cum vindicat, dolenter id se

Marc. 6.

Esai. 5. 9. 10.

Iob 36.

Psal. 144.

facere

facere declarat, prius enim ingemiscit, & dicit: [Heu con solabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.] Mallet parcere, ignoscere plane cuperet: sed nostra perfidia non sinit. Id scilicet dolet. At cum bene faciendum est, promptè alacriterq; & dicit & agit: [Volo, mundare.] Breui & fideli oratione, vt bene scribit Ambrosius, æquè breuis & cita concessio. Si vis, volo. Potes me mundare. Ergo: mundare. Nempe [volens misericordiam est,] quod Propheta dixit, & res ostendit. Id cum nos bene cognoscemus, cum summa fiducia quidquid vsui sit à tam potente voluntate petemus, à tam misericordi bonitate impetrabimus.

Esai. 1.

Ambros. super c. 1. Luc.

Mich. 7.

Vide, nemini dixeris.] Fuisse multos coram historia prodit: id factum celari non posse, Dominus probè nouerat. Neque vero aut ingratum aut negligentem cupiebat salutis sibi allatæ denuntiatorē. Quid ergo vetat dicere, quod neq; celari vult, neq; vero posse cognoscit? Nos videlicet erudit, ne laudes affectemus humanas, idq; valet vetuisse dicere, quod se alienū ab omni laudis studio ostēdisse. Ita hoc loco Chrysostomus: [Nulli hoc cum iussit fateri, docens quam esset alienus ab aura gloriæ pompaq; iactantiæ. Et certe nouerat, quia non esset ille taciturus, sed passim tam grande beneficium prædicaturus: & tamen quantum in ipso est, fugit ostentare quod fecerat.] Humilitatem Christi etiam Hieronymus cōmendat hoc loco. Quæ sane virtus permagna est atque admodum rara, vt cum præclare te habeas, resq; gesseris magnas, aliorum notitiam existimationemque defugias. Paulus de se id profitetur: [Non quærentes, inquit, laudem neq; à vobis, neq; ab alijs.] Hieremias item. [Et diem hominis non desideraui.] Ne ergo gloriam humanam quæramus, si diuinæ seruire volumus. Valde enim periculosum, flammam lucernæ vento exponere: auræ flatus, exiguum cito lumen extinguit, & vertit in fumum. Id nobis incautis sæpe in bonorū operū prædicatione hominū accidit. Quare Christus præcepit, ne sinistra cognosceret, quid boni dextera perficeret. Sic etiam cū sanasset aliquando

5 Laudes hominū defugiendæ.

Chrysost. homilia 26. in Matth.

1. Thess. 2.

Hiere. 17.

Marc. 7. ſurdum & mutum, præcepit Dominus ijs, qui ad ſe hominem attulerant, ne cui rem perfectam à ſe proderent. Et tamen illi Dei gloriæ ſtudentes, non deſtiterunt eius admiranda opera prædicare. Quanquam poteſt hoc loco is *Autor imperfecti in Matth. homil. 20.* ſenſus verborum Chriſti non inepte accipi, quem autor quidam antiquus ſequitur: vt nemini munditiam ſibi reſtitutam leproſus ante perhiberet quam ſacerdoti, cuius id erat munus, rem cognoſcendam exponeret. Itaque coniungenda erunt illa verba, Vide nemini dixeris: ſed vade oſtende te ſacerdoti, tanquam dicat, nemini te prius quã ſacerdoti exhibeas. Quod & ad ſacerdotis dignitatem commendandam, & ad veram miraculi fidem probandam pertinere videtur. Vt in nuptijs etiam Chana Galilææ vinum à ſe factum primum Architiclino propinandum probandumque imperauit.

6 Sacerdotum cognitioni ſe debet ſummittere, quicunque diuinitus ſanari volunt. Sed oſtendete, inquit, ſacerdoti ſiſtere ſe leproſum Dominus, & hunc & illos decem quos Lucas refert, multas ob res præcepit. Primum, vt legi Moſaicæ obtemperarent, cuius ſe non euerſorem ſed perfectorem Chriſtus habere voluit. Deinde quod animaduertit Ambroſius, ipſa oſtenſione lepræ curatæ, cum modum neceſſario eſſent audituri, ſacerdotibus innoteſcere oportuit autorem eius munditiæ, quam vel tactu vel voce effeciſſet, lege eſſe ſuperiorem, atque altiori potentia facultateque præditam. Accedit, quod ſacerdotum dignitati optime ſemper conſultum voluit, neque inducere in animum paſſus eſt quos diuinis beneficijs affeciſſet, vt humanos idcirco gradus ordinesq; contemnerent. Nam & Saulum tantum militiæ Chriſtianæ ducem futurum, cum per ſe Chriſtus mutaſ- *Actor. 9.* ſet, tamen diſcipulo Ananiæ initiandum inaugurandum- *Actor. 10.* que commiſit. Et Centurionem Italicum Angelus, vt Simonem ſibi magiſtrũ accerſeret, monuit. Poſtremo Euangelici ſacerdotij vt Auguſtinus Gregoriusq; optime philoſophantur, cum dignitatem, tum munus atque functionem eo facto deſignandam exiſtimauit. Neq; enim qui lepram peccatorum gerunt, & diuinitus tacti mundantur, ideſt compunctione & contritione cordis veriſsima Dei

offenſas

offensas dolent, quanuis sint in Dei gratiam recepti, pœnitentiæ sacramentum contemnere debent, neque confessionem sacerdoti Christi faciẽdam vllo modo prætermittere. Primum quod an mundati sint, nesciant, idque sacerdotis ex lege proprium iudicium est. Deinde per sæpe nisi sacerdotali sententia, non datur remissio culpæ. Deinde mutuas sibi vices præbent Deus ac minister Dei, eandemque sanitatem animę reddunt, ille vt autor & Dominus, hic vt executor & seruus. Ille interna motione, hic externo sacramento. Ad hunc sane modum Patres cõfessionis sacramentalis necessitatem ex hoc Christi documento eliciunt. Inter quos non exiguæ autoritas Haymo sic scribit. [Leprosus idest peccator necesse est, vt accedat ad sacerdotem, & ostendat lepram, idest, confiteatur ei peccata sua, & per iudicium sacerdotum debet se abstinere ab introitu Ecclesiæ donec mundetur per pœnitentiæ lamentum. Expleta vero digna pœnitentia, iterum per iudicium sacerdotum recipiatur intra castra, id est societatem Ecclesiæ, & reconcilietur altari, & communicetur corpore & sanguine Domini.] Ita quidem ille ex veteri traditione perpetuoque vsu Ecclesiæ. Quem sane Ecclesiasticum vsum pœnitentiæ beatus quoque Augustinus commendat his verbis: [Iudicet seipsum homo, & mores conuertat in melius. Et cũ in se protulerit seuerissimæ medicinæ sentẽtiã, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrãtur, & à prępositis sacrorũ accipiat satisfactionis suæ modum.] Atque in eodem opere ad finem: [Certiores sunt claues Ecclesiæ, quã corda Regia. Quibus clauibus quodcunque in terra soluitur, etiam in cælo solutum esse promittitur.]

Leuit. 13.

Haymo in expos. Euangel.

August. homil. 50. cap. 11. & 16. de pœnit. d. 1. c. iudicet. In 4. sent. d. 7. capit. sed quid.

IN

IN EADEM DOMINICA, CONCIO TERTIA.

Offer munus quod præcepit Moyses in testimonium illius. Matth. 8.

1 Per duos passeres in sacrificio leprosi oblatos, significari duas naturas in Christo.

NON dubium est quin lex vniuersa Mosaica plena mysteriorum sit, magnasque habeat Euangelicæ perfectæque legis significationes, atque ea præsertim quæ de expiandis sceleribus deque procuranda lepra, copiose atq; accuratè perscripta sunt. Quod Paulus satis insinuat, cum sacrificia vetusta & totum illum apparatum victimarum ad Christi verè purificatorium sanguinem, victimamque perfectam indicandam referri debere ostendit. Quare vt munus leproso offerendum à Christo imperatum, quo spectet, intelligatur, necessario legis erunt verba recitanda, & quid ea sibi vellent, explicandum. Habet igitur ad hunc modum lex: [Hic est ritus leprosi, quando mundatus est. Adducetur ad sacerdotem, qui egressus de castris cum inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei qui purificatur, vt offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculumque & hyssopum: & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes: alium autem viuum cum ligno cedrino & cocco & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum qui mundandus est, septies, vt iure purgetur: & dimittet passerem viuum, vt in agrum auolet.] Hæc sane sunt quæ ad munus offerēdum, sacrificiumq; expiatorium pertinēt: quæ

Hebr. 9.

Leuit. 14.

ſunt nobis attentius conſideranda, ac cum diuina ope diligentius enucleanda. In primis quod noſtri codices habent paſſeres, Græci Patres vt Cyrillus & Origenes, gallinas legunt. Ex quo intelligi poteſt ad eum ſignificandum illa pertinere, qui ſe gallinæ ſimilem fecit. *Matth. 23.* Veſci ea aue vſitatum eſt ac ſalutare, & lex ſiue paſſeres ſiue gallinas accipias, eas volucres vult offerri, quibus veſci licitũ ſit. Ita enim Chriſtus ſacrificium ſui corporis obtulit, vt eſſet etiam in cibum ſuauem ac ſalutarem, eadem re & ſacrificium & ſacramẽtum inſtituens quemadmodũ Theologi perhibent. Neque enim quicquam ſacrificari mandatur, quod ſit ineptum veſcendo. Duos autẽ paſſeres propterea numerat, quod in vno Chriſto naturæ ſint prorſus duæ, admodumq́ue diſtinctæ, diuina & humana, illa ex patre, ex matre hæc accepta. Quamobrem non vterq; paſſer iubetur occidi, ſed alter tantum, altero viuo permanente atque in agrum liberè euolante. Quanuis enim Chriſtus Deus pateretur atque occumberet morti, tamẽ diuina illius natura neque pati neque mori vlla ratione poterat: quæ proinde & viua & liberè euolans deſcribitur, cum ſit ipſe hac præcipue ratione vt habet Pſalmus, *Pſal. 87.* ſolus inter mortuos liber. Habet enim poteſtatem po- *Ioan. 10.* nendi animam ſuam, & iterum ſumendi eam. Quod Deus *1. Tim. 6.* eſſet, qui ſolus habet immortalitatem. Duorum paſſerum expoſitionem idoneam eſſe quam diximus, fidem facere poteſt Iſychius Hieroſolymitanus presbyter docte ad- *Iſychius in* modum ſcribens: [Habuit Chriſtus diuinitatem & hu- *Leuit. li. 4.* manitatem, quos duos paſſeres quibus veſci licitum eſt, lex intelligit.] Et mox, [De paſſeribus ergo quos diximus eſſe Chriſtum, hunc præcipit immolari: vel occidi, ideſt id quod erat paſsibile. Vnigenitus enim ſecundum carnem occiditur ſuper aquas viuas, ideſt, baptiſmatis. Mors quippe eius noſtrum figurat baptiſma: quod oſtendit Apoſtolus.] At illud mirifice expreſſum eſt, quanquã vnum paſſerem è duobus viuum manere oporteret, tamẽ in ſanguine alterius immolati etiam hunc viuum mergi debere, vt fieret aſperſio atque expiatio legitima. Hoc

quid

quid est aliud, quam diuinam quidem naturam non interiisse, sed tamen naturæ humanæ patientis ac mortuæ sanguini, vim efficaciamque præbuisse? neque enim fuit passio aut mors hominis puri, sed Dei etiam veri. Quam rem idem etiam adnotauit Isychius: [Viuens passer, inquit, quem in Vnigeniti diuinitate necessariò accipimus, in sanguine occisi passeris, & aqua tingitur, idest in gratia baptismatis, quia non in hominis passione, sed Dei & hominis baptizamur.] Itaque passionis Christi meritum & satisfactio & pretium illius sanguinis nequaquam ex humanæ tantum naturæ virtute, sed etiam ex diuinæ maiestatis dignitate perpenditur: cum fuerit vtriusque naturæ vna eademque persona. Quæ res ad Christianæ salutis opes amplificandas plurimum valet.

Isychius ibidem.

2 Quid Cedrus, coccũ, hyssopus, vas fictile, aqua viuens significet in aspersione leprosi.

Iam vero quæ immolationi passeris & sanguinis aspersioni adhiberi lex iubet, non obscurè passionis Christi rationem virtutemque declarant. Assumitur enim cedri lignum, quo crucem Christi significari, quod eidem Isychio placet, etiam vox ipsa monet, cum non modo in ligno passum, sed lignum id fuisse cedrum vetustissima traditio teneat. Ecclesia certè in carmine, cedri nomine appellat crucem: [Inter omnia ligna cedrorum tu, inquit, sola excelsior.] Nam quæ alioqui, quanuis pulchra ac generosa cedrus, vel odore mirabili vel incorrupto vigore, crucis illius fragrantiam, roburque immortale æquare posit? Hyssopum etiam commemorat lex, herbam sane exiguam ac minutam, eandemque vt Physici perhibent, expurgatoriam pulmonum: qua Christi humilitas mirabilis, vt etiam Gregorius docet, plena salutis ad noxios superbiæ corruptosque humores purgandos, perspicuè declaratur. Sed coccus maxime adhibetur, vt cedro hyssopus, coaptetur ac colligetur, vbi charitatem Christi tum igneo colore tum colligãdi astringẽdiq; vsu mihi intueri videor, quod charitatis ea vis fuerit, quæ Christi patientiam atq; humilitatem ad crucẽ vsq; perduxerit, cui cruci tam illum fortiter astrinxerit, vt diuelli nullo modo potuerit, vsque dum sanguine immolati sacrificij & lignum

Greg. in 4. Psal. pœnit.

cedri & hyssopus ipsa persusa longe lateq; manarit. Charitatẽ cocco notari scribit Eusebius Emissenus vel quisquis is autor est:[His,inquit,superaddat & coccũ, vt charitatis igne succensus, Deum diligat & proximum. Coccus enim ignei coloris est.]Superest dicere quid sit quod super aquas viuentes immolari passer sit iussus, cur vase fictili sanguis reciperetur. Equidem aquas viuas ideo cõmemorari existimo, quod in Christi passione magno sacramento, aqua simul & sanguis de Christi latere fluxerit. Atque sunt eæ aquæ viuæ, quæ verè homines abluũt, atque omnibus sordibus liberant. Ita enim Ioannes loquitur: [Iesus Christus venit in aqua & sanguine non in aqua tantum, sed in aqua & sanguine.]Vas autem suppositum sanguini continendo, atque aspersioni inde perficiendæ idoneum, ob id fictile fuisse existimo, non aureũ aut argenteum, vt non vasi sed rei quam vas cõtineret, purificatio ascriberetur. Itaque sacramenta ijs fictilibus vasculis insinuata existimare potestis: quorum sane est egregius vsus & vis mirifica, sed tamen non ex natura rerum ipsarum quæ subsunt sacramentis (quid enim vilius aqua vulgari, oleo, pane, cæterisque eiusmodi?) sed ex diuina potius virtute Christi sanguine quem in se continent, abunde communicata. Quare non ineptum aut intempestiuum arbitror huc illud Apostoli inflectere. [Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.] Nam & homines ipsi: quibus Deus credidit tam alta mysteria, & actiones hominum, quæ propriè sunt sacramenta materia formaque constantia, quis vasa esse fictilia, ac per se vulgaria viliaque neget? quis vero tantum illum thesaurum gratiæ cælestis talibus vasis creditum non admiretur? Non admodum ab ea interpretatione abhorret Isychius ita scribens:[Id quod erat passibile & quod poterat occidi præcipitur occidi in vase fictili super aquas viuentes baptismatis. Siquidem nos sumus vas fictile de luto videlicet facti.]

Eusebius Emissen. in expos. Euãgel.

1. Ioan. 5.

2. Cor. 4.

Isychius 4. lib. in Leuit.

Igitur his omnibus quæ cõmemoraui rite paratis atq; perfectis, leprosus is qui mundus futurus erat aspergi iubebatur

3 *Quod aspersio se-*

ptiesin ſanguine paſſeris perfecta, ſignificauerit gratiam remiſſionis per Chriſti ſanguinem conferri.

Eſai. 11.

Radulfus in expoſit. Leuitici.

4. Reg. 5.

iubebatur ſanguine illo immolati paſſeris, & quidem ſeptics. Numero ſeptenario vt volunt maiores noſtri, perfectio quædam deſignatur, tum gratia Spiritus ſancti, qui ſeptemplex, ſi verbo eo vtendum ſit, in Scriptura exprimitur. Radulphus Flauiacenſis ita ſcribit: [præcipitur vt ſanguine paſſeris ille qui immundus eſt, ſepties aſpergatur. Septenarius numerus Spiritui ſancto conſecratus eſt propter ſeptiformem eius gratiam, cui etiam remiſsio peccatorum aſcribitur. Homo igitur qui immundus fuerit ſanguine paſſeris immolati ſepties aſpergitur, quia quiſquis lepra ſpirituali fuerit obſeſſus, ſine Chriſti ſanguine nec veniam cõſequi, nec à peccatis ſuis poterit purificari.] Itaque ſeptenario numero gratiam Spiritus ſancti notari certum eſt. Quare Naaman etiam leproſus ſepties lauari in Iordane à Propheta eſt iuſſus. Neque enim peccati lepra abſtergi poteſt, niſi Spiritus ſancti numine & gratia, ſiue ea baptiſmo quem Iordanes ſignificat abluẽda ſit, ſiue ſacerdotum inſpectione, & procuratione purganda, ideſt, pœnitentiæ ſacramento. Nam remiſsio culpæ, niſi Dei gratia & charitate quæ diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctũ qui datus eſt nobis, obtineri nequaquam poteſt. Neque vero fieri, vt imperfecta ac dimidiata condonatio detur, parte peccatorum mortalium dimiſſa, parte non dimiſſa, cum ſit impium dimidiã à Deo ſperare veniam, ſicuti Patres docent, & qui ſanat Deus, totum hominem ſanet. Recte itaque ſepties aſpergitur leproſus, qui & Spiritus ſancti gratia ſanandus, & perfecte ideſt omni crimine liberandus eſt. At vero leproſus quacunq; ratione ſaluti reſtitutus videretur, erat tamen immolati ſanguinis aſperſione imbuendus, nec fas erat alioqui vel ciuium conſortio reddi, vel ad templi aditum recipi: manifeſte eo ritu Moyſe oſtendente, neminẽ poſſe Dei ſanctorumq; amicitiæ reddi, quem non aſperſerit atque imbuerit Chriſti Ieſu ſanguis ſanctiſsimus. Fide enim Chriſti ſemper fuit opus ad ſalutem, ſi Paulo credendum eſt ita ſcribenti: [Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem

In Concil. Trid. ſeſsio. 14. c. 5.

Rom. 3.

propoſuit

propoſuit propitiationē per fidem in ſanguine ipſius.] Quamobrem Petrus fideles alloquēs atque electos, vnde id boni conſecuti ſunt, docet ijs verbis: [Secundū præſcientiam Dei Patris, in ſanctificationem ſpiritus, in obedientiam & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti.] Volēs nimirùm intelligi electionem fidelium ex Dei prædefinitione venire, qua illis gratiam Spiritus ſancti per Chriſti ſanguinem fide & ſacramento communicauit. Hanc præclaram Chriſti ſanguinis aſperſionem, qua leproſi mundantur & maculæ omnium criminum expurgantur vaticinio prænuntians Dauid dicebat. [Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.] Tenebat certè animo, quod Paulus aſſerit, [Neque enim ſanguis hircorum aut vitulorum inquinatos ſanctificat, ſed ſanguis Ieſu Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatū.] Hoc ſanguine aſpergitur, qui fide & ſacramento paſsionis Chriſti vim meritumque communicat. [Hoc ſanguine atque hyſſopo aſpergitur, ait Gregorius, ille ſolummodò, qui vias Dominicæ paſsionis imitatur.

1. Petr. 1. *Pſal. 50.* *Hebr. 9.* *Gregor. in Pſal. 50.*

Satis vt opinor, quodnam fuerit munus quod leproſus offerre iubetur, expoſui: tum quæ eſſet vtilitas, quis ritus ſeruandus: quanta denique extiterit Chriſti paſsionis efficacia ad maculas omnes noſtras abluendas, eamque nobis diuinitus inſtitutis ſacramētis baptiſmo & pœnitentia communicari. Reſtat illud vnum, vt quam eſſe grati ac memores diuini beneficij debeamus, attentius cogitemus. Non enim Chriſto fuit ſatis, etſi erat id maximum & plurimum, lepram noſtram ſuo cruore diluere, niſi noſtram ipſe lepram in ſe etiam tranſtuliſſet. Itaque qui omnes leproſos mundat, atque eſt ſole ipſo purior, vel potius ipſa mundities, effectus pro nobis eſt immundus atque leproſus. Siquidem diuina in nos charitate ardens Pater maculas omnes noſtras, omnia ſcelera, piacula omnia in Filium coniecit: [Eumque qui peccatum non nouerat, vt magnus loquitur Paulus, pro nobis peccatū fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo.] quod etiā

4. Chriſtum pro nobis factum eſſe leproſum. *2. Cor. 5.*

Esai.53. Esaias cecinit. [Et posuit iniquitates nostras super eũ.] Quod si leprosi ignominiam & dedecus per horrescitis, *Esai.53.* & a tanto Domino alienissimam ducitis, videte quid idẽ propheta nostram omnium personam gerens testetur: [Et nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum: & liuore eius sanati sumus.] Quid ad hanc Christi in nos charitatem, quid ad summam benignitatem par cogitari potest? si nos ipsos æterna seruitute Christe noster, tradamus tibi, nihil omnino præstabimus quod beneficijs in nos tuis respon*Grego.hom. 39.in Euangelia.* deat. Narrat sane Beatus Papa Gregorius Christum aliquando in specie leprosi monacho cuidam Martyrio nomine apparuisse, ab eodem vero susceptum, & in humeros sublatum peracta via, deposita leprosi specie se ostendisse, quis esset. Adiungit vero Sanctus Pontifex verba præclara: [Tanto quisque maiorem mercedem recipit, quanto nec eum despicit, qui amplius despiciẽdus videtur. Quid enim in humana carne sublimius carne Christi, quæ est super angelos exaltata? Et quid in humana carne abiectius carne leprosi, quæ tumescentibus vulneribus scinditur, & exhalantibus fœtoribus impletur? sed ecce in specie leprosi apparuit: & is qui est reuerendus super omnia, videri despectus infra omnia dedignatus non est.] Nos igitur grati tantis Christi beneficijs simus; neq; enim minus per fidem Christum leprosum in cruce cernimus, quam oculis corporis Martyrius ille in via iacentem aspexit. Quare suscipere Dominum in infirmis non dedignemur, & pro beneficijs eius quia impares omni ex parte sumus, gratias quas possumus sempiternas immortalesque agamus illudque precemur obnixe, ne tantis laborum Christi, in his quos sibi redemit seruis, fructus depereat.

(.?.)

IN

IN DOMINICA QVARTA POST EPIPHANIAM, CONCIO PRIMA.

Ascendente Iesu in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius. Matt. 8.

QVOD Matthæus Euãgelista mare appellat in hac sua narratione, Lucas in sua stagnum dicit, idque magis ex vsu & sermone hominũ, qui lacus & stagna à mari diuerso nomine censent. Nam re vera stagnum illud amplum erat, neq; ab ijs qui Geographica scribunt, vt Plinius, Egesiphus, Iosephus, aliter nũcupatur. Erat enim, eodem Iosepho teste, stadia centum non amplius porrectum in longum, latum quadraginta, medium vero inter fluebat Iordanes, aqua potabili, aspectu iucundo. Verum Matthæus Hebraico more mare appellandum duxit, quoniam aquarum congregationes maria appellata scriptura perhibet: & ad mysticam eius rei significationem maris vocabulum maximè accommodatur. Etenim nauigatione hac Christi, eius inter mortales decursum significatum, omnium patrum sententia est vna. Vbi quid mare, quid nauicula sit, quid fluctus cæteraque necessario exponenda veniunt. Ac mare esse hunc mundum Ambrosius dixit, in quo sine Christi societate tuto nauigare non possumus. Itaque maris notæ conditioneique afferendæ erunt, si cur hæc vita mare vocetur, velimus cognoscere. Mare igitur aqua salsa redandat, ad vsus vitæ sitimque sedandam minimè idonea; inconstans valde est ac variabile, nunc his

1. Mare esse simile huic mũdo, salsugine, procellis, piscium grandiorum voracitate.

Iosep. lib. 3. de bel. Iudaico, cap. 17.

Genes. 1.

Ambro. lib. 6. in Lucã, cap. 8.

nunc illis ventis intumescens & sæuiens: ordine vero & lege nulla continetur, cum ea sola sit ratio piscium generi vitæ sustentandæ, minores à maioribus vorari. Ex in mundum res omnes egregie conueniunt. Omnia hæc
Augu. sup. Psalm. 76. prope finem. Augustinus breuiter perspicueque complexus est dicẽs: [Gentes omnes maris nomine nuncupantur, quod vita humana amara est: & procellis ac tempestatibus subdita. Iam illud si attendas, quod homines se tanquam pisces deuorant, cum maior minorem absorbet.] Hæc ergo singula explicemus. Primum enim voluptates vitæ fortunæque omnes, quanuis affluere ac redundare videantur, tamen desiderium hominum tãquam salsæ excitant potius & inflammant, quam satiant, ac si quid in hauriendo cupiditatis est, mox haustum mirifice sentitur amarum
Eccles. 1. & funestum. Salomonem audi: [Vanitas vanitatũ, & omnia vanitas. Non satiatur oculus visu, nec auris impletur
Eccles. 7. auditu.] atque alias. [Inueni amariorem morte mulierẽ]
Eccles. 2. & [vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.] Abi nunc & ista aqua vẽtrem impleto, quæ sitim decies accendat & cruciet. [Mundus
1. Ioan. 3. transit & concupiscentia eius:] ait Ioannes. Iam quæ vitæ mortalis inconstantia? qui fluctus? quæ vicissitudines rerum? quæ bella pugnæque ventorum? quæ tempestates? quam subitæ sæpè, quam turbulentæ? quam sæuæ & periculosæ? ex tranquillo repente procellosum & ferox mare: hinc Borea, inde Austro impetitur: fremere sæpè & in ipsum cœlum inuadere, terram mox cunctam deuo
Boeti. lib. 1. de consolat. Philosop. metro. 7. rare velle videtur. Boetius quidem hæc animo perturbato cupiditatibus & doloribus accidere optimè sentit, cum canit ad hunc modum: [Si mare voluens Turbidus Auster, Misceat vndam, Vitrea dudum, parque serenis Vnde diebus, mox resoluta Turbida cœno visibus obstat. Tu quoque si vis lumine puro, Cernere verum, pelle timorem, gaudia pelle, nec dolor adsit, spem quoque pone: nubila mens est vinctaq; frænis hæc vbi regnãt.] Ac quemadmodum ventos esse præcipuos quatuor ex quatuor orbis plagis flantes aiunt, quorum latera alios

atque alios efficiunt ventos ac sunt pene innumerabiles, tametsi nautæ vel sexdecim vel etiam triginta duos numerent, ita profecto passiones, quæ nos perturbant; primariæ sunt quatuor inter se aduersæ, quas Poeta memorat: Hinc metuunt, cupiuntque dolent gaudentq; : id est cupiditas, & timor, gaudiũ, & dolor: ex quibus tamẽ multæ aliæ exoriuntur, vt spes, vt ira, vt inuidia, vt cæteræ, quibus infelix miseraq; hominũ conditio exagitatur torqueturq;. Horũ ventorum impulsu & vi sæuæ tẽpestates excitantur, naufragia fiunt miserabilia, collidũtur implacabili sæpe furore ipsimet fluctus: quorũ cum sit tumor tantus, & minæ tantæ, pariunt plerumq; nihil aliud cum perducuntur ad finem, quam spumas, ac marinas quasdã fœces vilissimas, quod intuens Apostolus Iudas, superbos atque elatos homines vocat [Fluctus feri maris, despumantes suam confusionem. Quo enim euadant concilia istorum potentum, ac superbæ machinationes, pudor sit dicere, vanitate, aut libidine, aut vindictæ ineptæ cogitatione elatæ. Esaias planè horum instabilem perturbationumque plenum statum cõsiderans ait: [Impij autẽ quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum. Non est pax impijs, dicit Dominus meus.] Neque vero alia hominibus viuendi ratio quam piscibus, neque apud mũdi ciues lex & ius amplius, quam potestas & robur valent. Itaq; ipsorum vox est: [Sit ergo lex in iustitiæ fortitudo nostra, quod enim infirmum est, inutile inuenitur.] Quare potentiores imbecillioribus dominantur, crassiores gluttiunt ac deuorant minutiores, more piscium prorsus, quod Abacuch Propheta non solum sentit, sed grauiter etiam indignatur, hoc modo cum Deo ex postulans: [Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem se? Et facies hominis quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem? Et factum est iudicium, & contradictio potẽtior, quia impius præualet aduersus iustum.] Quæ propterea à Propheta dicuntur, quod vsu atque exercitatione rerum qui pollent, aut

Virgil. 6. AEneid.

Iudæ. 1.

Esai. 57.

Sap. 2.

Abacuch. 1.

potentia opibusque nituntur, imbecillium fortunas prędam cogitant suam, in quos illud maledictum verum sit, *Psa. 13. 52.* [Qui deuorant plebem meam sicut escam panis.] Nam carnium quidem aliquæ partes ac pene cæterorum edulliorum relinquuntur, vt ossa, putamina, nucleus: panis vero nihil est quod non edatur. Itaque summam auaritiam declarat eo simili escæ panis, quæ vniuersas miseriæ plebis facultates deuoret. Sed vt sunt pisces minuti præda maioribus, ita hi vicissim à maximis cetis glutiuntur. *Prou. 22.* Quam rem Salomon scite dixit: [Qui calumniatur, inquit, pauperem, vt augeat diuitias suas, dabit ipse ditiori & egebit.] Quotidie res ea cernitur, cum Magistratus prouinciæque deponuntur: & quæ amisit Christus, rapit fiscus. Ergo cum natura maris huius ea sit quam diximus, varia, procellosa, insuauis, ac plena furoris cuiusdam, nihil esse mirum debet, si noui atque imperiti vectores cum primum nauigare incipiunt, vehementi nausea afficiantur. Nam qui ex simplici synceroque vitæ genere ad illum tumultuosum, dolis, ac varietatibus plenum ingrediuntur, non possunt ij tanta rerum absurditate non vehementer commoueri. Atque vtinam nō veterasceret istos marinos fluctus tractandi consuetudo, quæ facit certè, vt miserum vitæ genus, quod nautis accidit vsu maris duratis, non modo non displiceat, verumetiam delectet ac teneat.

2. Nauim esse Ecclesiam præsertim Romanam. En mare quod Christus iniuit: in quo omnes versamur mortales. At qua ope, quibus præsidijs ad ea pericula muniri oportet? Naui se Christus commisit: naui nos superare pelagus istud debemus. Quæ porro sit ea nauis dicemus, si primum ligni naturam & vim exponamus, cuius ope ac præsidio audent homines tam ferox, tam magnum, tam terribile pelagus aggredi, & cum summis procellis tempestatibusque cōfligere. Celebrat sapiens quidam & iure celebrat eam diuinæ prouidentiæ partem, quæ ligno fragili vim in aquas, hominibus ligni gubernandi artem tribuit, quo nauigationis longissimæ opus *Sapient. 14.* perficeretur. [Dedisti (inquit, Deum enim alloquitur) &

in mari viam, & inter fluctus semitam firmissimã, ostendens quoniam potens es, ex omnibus sanare, etiã si sine rate aliquis adeat mare. Sed vt non essent vacua sapiẽtiæ tuæ opera, propter hoc etiam exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt.]Quibus verbis potẽtiam quidem Dei celebrat, quod sine vllo nauigio iter per mare præbere tutissimũ queat, quod iam fecit cum filij Israel mare Erythreum penetrarunt: sed sapientiam diuinam admiratur, quæ docuerit homines exiguo ligno & tuto credere vitam, & mare tam vastum nauigatione superare. Igitur nauim quam Christus subit, quæque sola vasto ac procelloso sæculo salutem continet, Ecclesiam esse Catholicã vt hoc loco Origenes scribit, notissimum est, quam depictã Romæ in vaticano est est cernere antiquissimo opere, quam solam seruari in hoc mari scribit Ambrosius. Idcirco Sapiens nauigationis mentione facta, ad primum generis humani nauigium se confert ita scribens: [Sed & ab initio comperirent superbi Gigantes, spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit sæculo semen natiuitatis, quæ manu tua erat gubernata. Benedictum enim est lignum per quod fit iustitia.] Diluuij nimirùm tempora & Noe arcam memorat, quam habuisse dicit Deum gubernatorem atque nauclerum, cui ligno diuinitus instituto & fabricato bene vult, quod iustos seruauerit, impijs interemptis. Itaque sola Christi Ecclesia seruat: quisquis extra Ecclesiam est, naufragio pereat necesse est, diluuioque communi. Sed quanquam Ecclesia vniuersa, arca intelligatur illa Noe, nauisque hæc qua Christus vehitur, tamen peculiari propriaque ratione, censetur nauicula Petri, Ecclesia Romana. Quæ quidem nauis natura similis est cæterarum, ligno fragili constans, sed priuilegio ac præsentia Christi, vna omnes superat dignitate, sapientia firmitate. Etenim nauis huius materia non ebeno, aut ebore, aut alio genere, si quod est præclarius compacta est: robore aut abiete sicut cæteræ constat. Non sunt, inquam Romani

Aug. ho. 17.
Nauis illa Ecclesiam figurabat.
Origen. hom. 6. in diuers. locos Matt.
Ambr. li. 6. in Luc. c. 8.
Sapien. 14.
Genes. 6.

Pontifices cæterique huius Ecclesiæ ordines aliud quam homines, qui falli natura suapte possunt, qui sapientiæ & integritatis laude possunt etiam aliarum Ecclesiarum magistris esse inferiores. Verùm hanc nauim, quoniam esse eam prætoriam siue Regiam Deus voluit, reliquarūque omnium ducem ac magistram, Christus ipse ita gubernat, huic vni ita semper præest, vt errare illam, aut fluctibus dehiscere, aut impingere ad scopulos nullo modo sinat. Ita quæcunque hanc sequuntur, tutò nauigāt. Huc enim pertinet illa tam splendida tam diuina promissio:

Matt.16. [Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.] Quare

Marc.14. pulchre admodum cum Matthæus vnius nauiculæ tantū mentionem faciat, Marcus alias quoque nauiculas refert cum ea fuisse, quarum etiam nautæ & vectores beneficio accepto tempestatē illam fœdam quæ incidit, euaserint, ac Christi præsentiam potentiamque admirati, eius laudes libenter prædicarint. Quibus rebus Ecclesiarum omnium Romanam ducem prætoriamque sequentium & felicitas ostenditur, & confessio concorsque in hanc vnam obedientia declaratur. Itaque vna Ecclesia Romana Catholicæ nomen obtinet, non quod cæteræ non sint Catholicæ, sed quod eo vsque illis id nomen meritumque permaneat, quoad coniunctio cum hac communioq; sequendi atque in cœlestem patriam pergendi flatu Spiritus sancti aspirante perduret.

3. Etiā crucem Christi, nauim intelligi posse.

Amb. serm. 55. qui est de cruce Christi.

Nauim esse tum Ecclesiam cunctam, tum illam Petri Romanā satis exposui, iam in hac naui arborem esse crucem Ambrosius philosophatur. Commemorata is fabula Vlyssis, qui ad malum religatus Circes periculosa carmina saluus euaserit, ita ait. [Crucis enim arbor non solum religatum sibi hominem patriæ repræsentat, sed etiam socios circa se positos virtutis suæ vmbra custodit.] ac post pauca [Arbor enim quædam in naui est crux in Ecclesia, quæ inter totius sæculi blanda & periculosa naufragia, incolumis sola seruatur. In hac ergo naui quisquis arbori crucis se religauerit, dulcem procellam luxuriæ non timebit.] Verum vt crucis laudes clariores fiant,

placet

placet etiam naculæ nomine crucem intelligi. Neq; mirari aut refutare debetis quod eãdem nauiculam & Christi Ecclesiam vniuersam, & Petri peculiarem Romanam Ecclesiam dixerimus: Ijdemque modo eandem nauiculã crucẽ Christi esse dicamus. Sunt enim hæc mystica eiusmodi, vt late pateant, atque diuersas in res accommodata minimè dissident, cum præsertim res ipsæ inter se cohæreant ac coaptentur. Nam Ecclesia vniuersa in vna Petri Ecclesia est: & ipsa Ecclesia Petri tota in cruce Christi nititur, inde salutem, dignitatem, firmitudinemque omnem sibi concilians. Itaque Beatus Pater Ambrosius qui arcam Noe & nauiculam Petri Ecclesiam esse docuit, idem alio loco crucis Christi figuram ac signum vtrumque facit. Rabanus quoque eandem allegoriam sequitur ita scribens: [Mare est æstus sæculi. Nauicula quã Christus ascendit intelligitur arbor crucis, cuius auxilio fideles transactis mundi fluctibus perueniunt ad cœlestẽ patriam, quasi ad litus securum.] In qua naui crucis Christus cum suis ascendit: vnde ait, qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.] Igitur in nauicula Christi sola, salus nostra sita est: in cruce Dominica mare hoc sæuum ac periculosum tutò traijcimus, si illi hæremus, securi sumus, si inde dilabimur, fluctibus sæculi exitialibus mergimur. Quanta vero fuerit tempestas, quæ procellæ, quis turbo violentus, cum Dominus Iesus in hanc est ingressus nauiculam, ipse de cruce pendens optimè docet. [Veni, inquit, in altitudinem maris, & tempestas demersit me.] Item alio in Psalmo: [Super me transierunt iræ tuæ, & omnes fluctus tuos induxisti super me.] Sed cum tot fluctus pertulisset, tandem virtute ac vi crucis tempestatem omnem Saluator superauit, nobisque salutem & trãquillitatem sempiternam reddidit. Itaq; illud sapientiæ huc refert Beatus Ambrosius [Benedictum est enim lignum per quod fit iustitia.] Hoc ad patibulum, inquit ille, retulit Domini, quia iustitia est crucis, in qua peccata donauit.] Quare lignũ crucis suo etiam modo arca illa Noe

Rabanus in Cathena S. Thom.

Psal. 68.

Psal. 87.

Sapien. 14.

Ambr. sermo. 8. in Ps. 118.

præfigurauit, in qua diluuij aquas mortalium genus euasit. Exiguum quidem hoc lignum scriptura merito vocat, tantæ familiæ continendæ, tam vasto pelago traijciendo, tantis tempestatibus superandis: sed tamen fidele lignum est, & Dei potentia inuictum. Huic exiguo ligno credunt homines animas suas, sanè tutò; & transeuntes istius sæculi mare per hanc ratem liberati sunt. Quid ait Paulus? [Verbum crucis pereũtibus quidem stultitia est, ijs autem qui salui fiunt, id est nobis, Dei virtus est.] Quare si quis cupiat saluus esse, si quis huius turbulentissimi maris difficultatibus omnibus superatis portam æternæ ciuitatis tenere, in hanc se nauiculam Christo Iesu comitem adiungat: Christum dormientem in hac nauicula crucis inter insanos fluctus nõ deserat: perueniet sine dubio ad optatum portum, tenebit patriæ cœlestis fidissimum litus. Patiendo, sustinendo, tolerando, salutem, victoriam, regnum assequetur. Paulum Apostolum nos ardenter adhortantem audiamus, nauigationis istius sociũ studij ac certaminis æmulum: [Per patientiam, inquit, curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta.]

1. Cor. 1.

Hebr. 12.

(.?.)

IN

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus.
Matth. 8.

ETSI in vniuerso terrarum orbe numen illud cœleste, quod omnia continet ac regit, perspicue dominari cognoscitur, tamen nescio quo pacto illius & potestas, & prouidentia nauigantibus mare longe maximè elucet. [Qui descendunt mare in nauibus facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini, mirabilia eius in profundo.] Id quam vere Psalmus canat, ij optimè norunt, qui periculum fecerunt. Nam vt dixit Sapiens: [qui nauigant mare, enarrant pericula eius; & audientes auribus nostris admirabimur.] Ac mihi quidem videtur id esse spectaculum quoddam præclarum diuinæ magnitudinis, diuinæ potentiæ, diuinæ demum misericordiæ. In illo enim vastissimo elemēto dominatur singulari quadā ratione cœlestis Rex: neq; est Neptunus aliquis, neque AEolus alius, neque vero princeps cui obediat mare: à nullo alio tribunali, à nullo magistratu leges expectat, imperio nullius paret nisi conditoris. Duces, Dynastas, Reges, Imperatores contēnit omnes. Tēpestates ac procellas, vel excitat vel deponit solo æterni Regis imperio, sicut Psalmus habet, [spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.] Itaque vt sæuiunt iubente Deo

1. Pericula nauigātiū diuina misericordia euadi.

Psal. 106.

Eccles. 43.

Psal. 148.

maris

maris procellæ, sic etiam eiusdem nutu placantur & conquiescunt: Dauidis testimonio si credimus. [Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum eius tu mitigas.] Quam rē multò meliùs periculo edocti, quā vlla doctrina, qui nauigant, eam sibi solam spem superesse, id præsidij relinqui modo cernētes, numē cœleste votis precibusq́; fatigant, cum iracūdo aduersario cum conflictantur. [Spes quidem omniū finium terræ, ait, & in mari lōge.] vbi [cœlum vndiq;, & vndiq; pontus.] quādo [insequitur clamorq́; virum clangorq; rudentū:] quādo, [Turbine terribili puppis disiecta per vndas expectat miseræ iam iam discrimina gētis vltima.] Naufragiū Pauli Apostoli cum in Italiā peteret, Lucas eleganter scribit: [Valide autem nobis tēpestate iactatis, sequenti die iactum fecerunt, & tertia die suis manibus armamenta nauis proiecerunt. Neq; autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, iā ablata erat spes omnis salutis nostræ.] En quo perueniat furor ac peruicacia insani maris, cum diuino imperio sinitur suo more fremere & sęuire. Sed à nemine pulchrius exprimi mihi videtur, quanuis poetæ atque historici in ea narratione accurate versentur, quam est ab egregio vate Dauide de cantata ferox illa maris irati potestas, atque omnis nautarum vel sedulitas vel desperatio rebus extremis, ac demum profusa lætitia cum numine inuocato extrema mala in certam salutem vertuntur. Itaque canit ad hunc modum: post illa quæ ante recitaui: [Qui descendūt mare in nauibus faciētes operationē in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini, mirabilia eius in profundo.] Quæ nā ea sunt mirabilia, aggreditur dicere: [Dixit & stetit spiritus procellæ] vt verbo Dei parere vētos intelligamus, [& exaltati sunt fluctus eius. Ascendunt vsq; ad cœlos & descendunt vsq; ad abyssos.] Satis exaggerata res à cœlis ad abyssos fluctus ferri ac referri, quid interim miseri nautæ? [Anima, inquit, eorum in malis tabescebat. Turbati sunt & moti sunt, sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est.]

Psal. 88. Psal. 64. Virgil. Actor. 27. Psal. 106.

Non potuit elegantiori ſimili vti ad deſcribendam perturbationem nautarum, & concurſationem illam inſtabilem, quod nauigio huc illuc concitato pedes ponere firmiter nõ liceat, vnde neceſſe ſit huc illuc errare & labi more ebriorum. Denique vbi omnis induſtria nautarum vi tempeſtatis vincitur, quid ſupereſt miſeris præſidij? ſequitur, [Clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de neceſsitabus eorum eduxit eos.] Vota preceſque pereuntium miſericordia conditoris non patitur eſſe irritas. [Et ſtatuit procellam eius in auram, & ſiluerunt fluctus eius & læta ti ſunt quia ſiluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum. Confiteantur Domino miſericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum.] Vento furente in auram benignam commutato, atque omni procelloſi maris tumore ſubſidente, lachrymæ in cantica mutantur, neque eſt facile inuenire vberioris lætitiæ ſpeciem, quam tempeſtate ſedata, portum concupitum ſecundo vento ſubeũtium. Quare Dei miſericordiæ & mirabili potẽtiæ non eſſe ingratos oportet homines, ſed ſalute iã lætos eius in ſe beneficia ſummis laudibus commemorare. Eam igitur rem Chriſtus Deus docere nos volẽs facto ſuo, procellam excitari ſæuam in nauim qua ipſe vna veheretur, ſiniti: quo diſcipulos periculo territos ad Dominum confugere videns, ac demum ſalute parta lætiſsimos illius maieſtatem confiteri ac venerari, cui etiam venti & mare dicto obediant. Itaque ſacrauit Chriſtus mare nauigando, vt terram ſacrauerat ambulando: pericula nauigationis ſuſcepit, quo in eiuſmodi euentu, quid eſſet conſilij capiendum, quo confugiendum, homines ſcirent. Neque exiguam eam fuiſſe procellam, amplius quam Matthæus, Marcus expreſsit: [Facta eſt, inquit, procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt compleretur nauis.]

Quoniam vero nauim in qua Chriſtus vehitur, Eccleſiam eſſe peruulgatum eſt, facile meminiſſe poſſunt, qui ſuperiorum temporum hiſtorias Eccleſiaſticas legerunt, quantis turbinibus impetita, quibus fluctibus iactata, *2. Quas tempestates Ecclesia Dei perpessa sit.*

quibus

quibus sit nauicula Christi sæpè fœdata tempestatibus atq; cõuulsa. Nũquam tamen vel superata est, vel cursum suum tenere destitit, auxilio Christi subleuata, cum maximè iam peritura videretur. Notat id Origenes hoc loco ita scribens: [Sæpius concilia infidelium cõmota sunt aduersus veram & firmã Ecclesiam, aliquoties Paganorum, aliquoties hæreticorum, sæpius sicut maris fluctus irruebant cõminantes & conterentes huiusmodi principes, per omnia se perdere Ecclesiæ filios arbitrãtes. Sed surgens Dominus increpauit dæmonum ventos, & omnes euanescere fecit audaces aduersarios fidei, magnãq; pacem & tranquillitatẽ dedit Ecclesiæ suæ. [Ita quidem Origenes. Ac re vera Christianæ fidei veritatẽ ipse vsus rerum eximiè confirmat, quod non minus apertè præstitum cognoscamus, quã fuit illud magnificè promissum Petro Petriq; sedi, [super hanc petram ædificabo Ecclesiã meã, & portæ inferni non præualebunt aduersus eã.] & illud, [Omnis qui audit verba mea hæc & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domũ suam super petram: & descẽdit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petrã.] Vultis tempestatũ vim atq; impetum in Ecclesiam Christi furentium intueri? cogitate tyrãnos illos immanes Nerones, Domitianos, Decios, Seueros, Maximinianos, Diocletianos, Licinios: quorum eo vsq; violentus turbo processit, vt Ecclesia Christi latibulis se continere cogeretur ad cryptas, speluncas, subterranea atq; nocturna domicilia perfugere, tanquam nauicula vndarũ mole oppressa ac fluctibus cooperta ex oculis sublata in imo pelago conderetur. At quis tandẽ exitus diuturnæ atrocisq; tẽpestatis? omnia repente naufragia in latissimam ac felicissimã auram concessere. Exortus est de improuiso Constantinus Imperator, Christi crucem adorans, Christi Ecclesiam non defendẽs modo, sed etiã summis honoribus muneribusq; exornans. Ipsam Romam caput orbis terrarum piscatoris Petri pedibus subdit. S.P.Q.R. aquilas, Petri claui-

bus

Orig. ho. 6. in diuers. locos Matth.

Matth. 16.

Matth. 7.

bus summittit: nauicula toto pelago dominatur. Sed ea tempestate tyrannorum superata, irruit ex hæresi tanquam ex alia ventorum plaga, non minus periculosa ac turbulenta tempestas. Arianismus ita in hanc nauim incubuit, potentia Imperatorum Constantij valentisq; nitens, vt vi tempestatis propè modũ tota obruta sit. Concilio Ariminensi vsq; eo fides Catholica oppressa est, vt Hieronymus dicat totam orbem Arianum se factum esse miratum. Sed aspirauit diuina bonitas opportune: Theodosium imperio extulit, qui de Ariana hæresi triumpharet aductoribus Damaso, atque Ambrosio: pax & tranquillitas Ecclesijs reddita, Neque alio pacto cætera monstra superata & extincta: Macedonius, Eunomius, Dioscorus, Eutyches, cæteri innumerabiles. Fuit aliud procellæ genus superioribus nihilo remissius, schismate tanquam borea truculentissimo Ecclesiam deuastante, qui huius nauiculæ compages ita soluit atque disiecit, vt nulla fere esset salutis spes, nulla gubernatoris, quæ tanto malo mederetur, industria. Quid enim cum tres se gubernatores profiterentur, atque contrarijs modis nauium quam tueri oportebat, diuerent? Neque vnius diei aut mẽsis vel etiam anni, sed multorũ annorum ea calamitas extitit, luctuosissima ac funestissima omniũ quæcunq; Ecclesia Dei pertulit, cùm discrimẽ ab ijs sustineret, qui salutis autores esse debebant. At hic quoq; Christi benignitas tandẽ affuit; & rebus afflictis opitulata est, Martino Quinto creato Pontifice, Sigismundo Imperatore immortali gloria celebrãdo Cõstantiæ se Pontifici exhibente calonẽ, atq; equũ illius imperatoria dextra deducente, lõge profectò gloriosius quã Iulio Cæsare triumphali curru Romam inuecto. Itaque [statuit procellã eius in auram:] & nauis Petri ex omni tẽpestate integra euadens, læta cantat, & Dei celebrans laudes ait, [Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum.] Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & cõuersus viuificasti me: & de abyssis terræ iterum reduxisti me?]

Hierony. in dialog. cont. Luciferian.

Psal. 106.

Psal. 70.

Quod

3. *Vnicuiq; suam nõ deesse tẽpestatem aliquãdo.* Quod de Ecclesia vniuersa diximus, id ad se referre vnusquisque & potest & debet. Nam quæ ratio est totius ciuitatis, eadem suo modo ciuium sit oportet. Neq; est quisquam hominum, qui Christum turbulento mari nauigantem diu sequatur, cui non incumbat aliquando tempestas, ex qua nisi inuocato diuino auxilio emergere nequeat. [Omnes enim ait Paulus, qui pie volunt viuere in Christo, persecutionem patientur.] Nec diuersa sapiens qui ita consulit: [Fili accedẽs ad seruitutem Dei sta in timore: & præpara animam tuam ad tentationem.] Quam vero sit interdùm sæua tempestas, quam illud verum quod præstantissimus Poeta cecinit [Præsentemq; viris intẽtant omnia mortẽ.] multò meliùs verbis Pauli quam meis discetis: qui, vt Chrysostomus hoc loco etiã scribit, quandam suam procellam ex ijs, quas plurimas pertulit, narrans ait: [Non enim volumus vos ignorare fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra mõdum grauati sumus supra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere. Sed ipsi in nobis metipsis responsum mortis habuimus (id est mortem instare certam nobis, persuasimus) vt non simus fidentes in nobis, sed in eo qui suscitat mortuos, qui de tantis periculis nos eripuit & eruit.] En quo perducta est procellæ vis, vt salutem desperare fortissimus miles atque industrius maximè nauta cogeretur. Itaque in medijs periculis cum omnia desunt, cum fluctus magis ac magis intumescunt, cũ nauicula iam dehiscit, cum ij qui sapientia præditi videntur, omni industria superata sua, desperant, tunc inuocandus Christus est vehementius; ac multo clamore excitandus. Ipse quippe sic de se pollicitus est: [In tribulatione inuocasti me, & liberaui te: exaudiui te in abscõdito tempestatis.] Pulchre absconditum tempestatis id tempus vocat, quo ex imo mari procellæ in nos turbulentissimæ excitatę videntur.

2. Timot. 3. — *Eccles. 2.* — *Virgil.* — *Chryso. ho. 29. in Mat.* — *2. Corin. 1.* — *Psal. 80.*

4. *Deum in afflictionibus suorum* Enim vero illud tempestate ipsa grauius accidit, quod Dominus in tantis periculis nostris nequaquam vigilare, sed dormire potius videtur, tãquam neque curet neq; sciat,

sciat, quid in nos, quid de nobis agatur. [Ipse vero, inquit, dormiebat.] Ac plane historia ipsa Euangelica non parũ habet & voluptatis & vtilitatis. Nanque vt Chrysostomus animaduertit id fecit Christus [vt & humilitatem suam patefaceret, & præstantis philosophiæ præceptis nos instrueret.] Declarat enim id Christi factũ, ita rebus gerendis fatigatum, vt somnum carpere cogeretur nauigans, cuius eæ extitissent vigiliæ, ij labores, vt molesta quoque iactatione nauiculæ somnus minime rũperetur. Quæ res docet, & quam sibi parum indulserit, qui ceruicali tantũ capiti supposito in naui conquiesceret, & quantum temporis saluti hominum procurandæ impenderet, qui suæ tantillum idque adeo importunũ arriperet. Quis huic suauitati beneuolentiæque tantæ in homines agere gratias possit? Cæterum historię huius fructus spiritualis ac mysticus, & altior & vberior est. Etenim Apostolis summopere periclitantibus tũc maxime dormire se Christus ostendit: quod ita suos probet atque exerceat, cum & laborare eos sentit, & se sentire dissimulat. Eæ scilicet sunt querelæ, ij gemitus mestissimi sanctorum: [Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finẽ: quare faciem tuam auertis: obliuisceris inopiæ nostræ, & tribulationes nostræ.] Quid Iob graui dolore inflammatus? [Sto & non respicis me, clamo ad te, & non audis me: mutatus es mihi in crudelem.] Quid potest tristius & flebilius dici? Quin etiam ipse Christus, ne cæteri tanquam meriti diuinam obliuionem neglecti viderentur, eiusdem afflictionis in se documentum manifestum præbuit, ideo clamat in cruce pendens: [Deus meus, Deus meus quare me dereliquisti?] Et [Deus meus clamabo per diem, & non exaudies, & nocte & non ad insipientiam mihi:] videri enim poterat insipientis cum die pulsans non admitteretur, noctu etiam pulsando perseuerare. Igitur quia & cum summis sanctis, & cum ipso Sanctorũ sanctissimo ita est actum, scire debemus fratres, eas esse præclarissimas opes crucis Christi, cum thesaurũ pretiosissimũ, cũ fideles fideliter certãtes,

Chrysost. homil. 29. in Matth.

Psal. 43.

Iob 30.

Psal. 21.

deſeri videntur à Deo,ſuſtinentq́ue dolorem non ſolum à creat ura impugnante,ſed etiam à creatore veluti negli gente. Nam cum diuino fauore arridente patiuntur, cum Deo ſe pro illis oſtentante ac veluti patrocinante, dimicant,non eſt id magnum atque præclarum , pluſq; voluptatis ac gloriæ habet ea pugna , quam ſudoris & ſanguinis. At vbi Deus ipſe fauere aduerſario videtur,&te tuoſq́ue labores contemnere,cum illiús cauſa dimices , id demum perfectæ cuiuſdam patientiæ eſt , atque immenſæ fiduciæ. Tunc audacter prorumpendum eſt in illas voces:[Domine,non ad te pertinet,quia perimus?]

5 Opportune ſuccurrere Deum in afflictionib⁹ & periculis.

Sed cum maxime dormire videtur , vigilat amantiſsimus Pater,neque vel minimum patitur adijci ad id pondus,quod nos ferre poſſe cognouit. Itaque reſpondet ſuauiter vultu iucundo : [Non dormitabit neque dormiet, qui cuſtodit Iſrael.]Reſpondet,[cum ipſo ſum in tribula tione.]Reſpondet,[Eruam te & honorificabis me.] [Ad vocem clamoris tui ſtatim vt audierit reſpondebit tibi.] Imo vero quod aliàs dicit : [Antequam clament , exaudiam.] Quanta dulciſsimi Patris cura, quis amor , quam attenta prouidētia. Nempe quod ait Paulus,[Fidelis eſt, negare ſeipſum non poteſt.] Sæpe mater infantulum tan tiſper deſerit,vt eiulanti & ſe quærenti iucundior appareat:itaque ad ſe properantem anteuertit , ſinu excipit, amplexatur, ocellis lachrymas abſtergit , oſcula repetit, lac concupitum ſuauiſsime inſtillat. Tales parentis mores,tale ingenium. Ne igitur amittere velimus,quod monet Paulus , confidentiam noſtram , quæ magnam habet remunerationem. Si tamen guſtauimus Petri dictū, quoniam dulcis eſt Dominus:[Bonus enim Dominus animæ quærenti illum.] Auguſtinus exponens illum verſum , ſi dicebam motus eſt pes meus , miſericordia tua Domine adiuuabat me : adducit Petrum in mari fluctuantem , & Dominum Petro manum porrigentem,atque ait: [Mirū eſt quomodo probat Deus homines,ipſa pericula noſtra dulciorem nobis faciunt liberantem:dulcis illi vtique factus eſt Dominus:eripiens eum à periculis, & ideo expo nens

Pſal.120. Pſal.90. Pſal.49. Eſai.30. Eſai.56. 2.Tim.2. Heb.10. 1.Pet.1. Aug. ſuper Pſal.93.

nens ipsam dulcedinem Domini, exclamat dicens, Domine secundùm multitudinem dolorũ in corde meo exhortationes tuæ (sic legit Augustinus, nos consolationes legimus) iucundauerunt animam meam. Multi dolores, sed multæ consolationes, amara vulnera, sed suauia medicamenta.] Certè accommodate hæc Augustinus ad historiã hodiernam. Nanque vbi periculum maxime incubuit, tunc Christus exurgit, & imperat ventis & mari: [Et facta est, inquit, tranquillitas magna.] [Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos: mundus autem gaudebit. Sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Iterum videbo vos: & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.] Et facta est tranquillitas magna: & omnes mirati sunt homines, dicebantq; inter se: [Quis est hic, quia mare & venti obediunt ei?] Nempe: [Omnia ossa mea dicent, quis similis tui?] Quid quod non solum imperio tempestatem sedauit, sed etiam iactari se in mare voluit, vt iratum mare capitis sui periculo nobis placaret. Nonne hic est verissimus Ionas, qui iussit se mitti in mare, vt tempestas conquiesceret? Nonne ipse se Ionæ similem proposuit? Nonne canit ipse, [Veni in altitudine maris & tempestas demersit me?] O Christe amator hominum: tibi certè sit gloria & imperiũ & laudes immortales pro collatis in nos tantis beneficijs.

Threꝑ.3. *Ioan.16.* *Psal 30.* *Matth. 12.* *Psal.68.*

IN DOMINICA QVINTA POST EPIPHANIAM, CONCIO PRIMA.

Simile eſt regnum cælorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. Cum autē dormirēt homines, &c. Matt. *13.*

1 *Scopus huius parabolæ.*

SI quis eſt, qui huius parabolæ à Saluatore propoſitæ ſeriē penitus perſpexerit, intelliget plane eò ſpectare vniuerſam, vt quandiu vita mortalis hæc manet, bonis malos doceat neceſſario permixtos eſſe. Itaque oportere tolerari, ſi nequeant ſine bonorum pernicie ſeparari, quouſque ſupremo iudicio, pro meritis, quod decet vnicuique reddatur. Quas quidem tres res noſſe ac probe tenere, ad omnem Chriſtianæ vitæ rationē magnopere refert. Sed nos modo primam illam tractabimus, bonis, inquam, malos eſſe admixtos, tum quā ob cauſam id Deus fieri ſinat, qui demum ſint mali maxime pernicioſi, bonorū ſcilicet ſpeciem mentientes. Atque hanc quidem parabolam non modo Chriſtus attulit, ſed etiam explicuit: docuitq́; quid ſingulæ eius partes declararent. Itaq; legem qui cōdidit, idem eſt etiam interpretatus. Quo officio functus eſt aliquando Dominus, neq; tamen omnes aut plurimas parabolas ſuas enucleādas ſibi putauit: illud ſane præſtitit imperitiæ noſtræ, vt ipſius ductu diſceremus cæterarū etiā rerum ſimilitudines inueſtigare quemadmodum ſi notas aliquot occultas magiſter aperiat, cætera arcana diſcipulo, exem-

lo, exemplo suo enodanda relinquat. Nam & intelligere nos certè quæ diceret, voluit: & difficultate nonnulla magis ad scrutandum excitari, quod accidant longe iucũdiora penitusq; hæreant, quæ nostra exercitatione & labore sumus assecuti. Quare partim facilia, partim etiã difficilia Scriptura diuina continet, magna nostra vtilitate; quod sapienter Augustinus animaduertit. [Sunt, inquit, in Scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur, ne vilescant, ad hoc quæruntur, vt exerceant, ad hoc aperiuntur, vt pascant.] Et idem: [Obscure quædam dicta in Scripturis densissimam caliginem obducunt. Quod totum prouisum diuinitus esse non dubito, ad edomandam labore superbiã, & intellectum à fastidio reuocandũ, cui facile inuestigata plerunq; vilescunt. Magnifice igitur & salubriter Spiritus sanctus ita Scripturas sanctas modificauit, vt locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret. Nihil enim fere de illis obscuritatibus eruitur, quod non planissime dictum alibi reperiatur.]

August. in Psal. 140. initio.

Idem lib. 2. de doctrina Christ. c. 6.

Primum igitur monitos nos Christus vult, frustra hoc statu mortalium bonum purum perfectumque quæri, cũ sint vbique malorum segete fruges bonæ refertæ. Neq; id culpa Conditoris, qui bona omnia condidit: nulla negligentia agricolæ, qui granum optimum seuerit: sed aduersarij potius inuidia, qui agrum bene satum, praua semente corruperit. Atq; huius rei tenenda est valde ratio, ne vel bonos improborũ societate vituperemus, vel improbos bonorum specie prætextuq; probemus. Augustinus sane vbi de erudiendis ijs agit, qui ad fidem catholicam cõuertuntur, inter alia illud summopere edocendos cẽset, permultos esse in Ecclesia non bonos, qui perdite viuant, flagitijs ac sceleribus Christianum nomen dehonestent; ne legem nostram sanctam & integram de impuris quorundam Christianorum moribus iudicent, atque contemnãt: neve eam cum susceperint, scãdalizentur & ad praua multorum exempla, cum occurrent, periculosissimè impingant. Nam & legem ipsam ita tradere, cum sit vera & iu-

2 Malos bonis passim esse permixtos.

Aug. de catechiz. rudibus.

sta & sancta, multos ea indigne vti, quos in præsentia toleret, aliquando supplicijs dignis puniat. Quod de Ecclesia catholica dixi, eadem ratione de collegijs, ac societatibus religiosis & pijs debet intelligi, siue clericorũ, siue monachorum, siue quorumuis aliorum Dei seruorum domicilia consideres: nihil esse ita purũ, ita selectum, in quo non lateat aut etiam pateat admixtio aliqua impuritatis

Matth. 13. & sordium. Malos vbiq; bonos constat esse permixtos. Quid enim aliud illæ aliæ Saluatoris parabolæ sibi vo-

Marc. 3. lunt? An non id apertè indicat rete illud à piscatoribus tractum ad litus, piscibus æquè malis bonisque refertum? An non in area illa Euangelica, granum paleæ copulatũ, quod sit venti labro aliquando purgandum? Atque est quidem palea vtilis in area; qua interdum ab imbre frumentum defenditur: in horreo nõ est vtilis. Ergo in agro Domini mirari minime debemus, quod zizanìa tritico

Hiere. 24. permixta cernantur. Ficus bonas, bonas valde Hieremias

Ioan. 13. Propheta inueñit, malas vero, malas valde, sed vtrasque pro foribus templi. [Et vos, ait Christus, mundi estis sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset, qui traderet eũ.] Quod si inter duodecim à Deo electos Apostolos Iudas proditor repertus est, si inter diaconos septem ab Apostolis cælesti operi præpositos, Nicolaus sceleratus, quid miramur congregationibus monachorum & clericorum

Aug. epist. 137. ad plebem Hipponensem. etiam suas fæces inesse? Quam sapienter, quam pie Augustinus vbi probri quippiam domui suæ accidisse vidit, ijs se documentis & consolatur & munit. [Quantumlibet, inquit, vigilet disciplina domus meæ, homo sum & inter homines viuo, nec mihi arrogare audeo vt domus mea melior sit quam arca Noe, vbi tamen inter octo homines, reprobus inuentus est vnus.] Et idem repetit de domo Abrahæ, de domo Isaac, de domo Iacob, de domo Dauid; de cohabitatione Pauli Apostoli: ac tandem ita concludit: [Aut melior sit quam cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndecim boni perfidum & furem Iudam tolerauerunt: Aut melior sit postremo quam cælum, vnde Angeli ceciderunt.] Sapienter plane ac reli-

giose. Nec diuersa Cyprianus: [Et Iudam, inquit, inter Apostolos Dominus elegit, & tamen Dominum Iudas postmodum prodidit. Non tamen idcirco Apostolorum fides & firmitas cecidit, quia proditor Iudas ab eorum societate defecit: sic & hic non statim confessorum sanctitas & dignitas comminuta est, quia quorundam fides fracta est.] Itaq; consolari se debent boni, cum dissimiles improborum mores vident, quod eorum societate nihil sibi de virtute & laude depereat: nihil eorum vitijs fedētur. [Anima quæ peccauerit, inquit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris.] Item alio loco: [Si fuerint tres viri iusti in medio eius Noe, Daniel, & Iob, viuo ego dicit Dominus, quia filium & filiam non liberabunt: sed ipsi in iustitia sua soli liberabuntur.] Valet sane ea cogitatio ad comprimendam refutandamque stultam quorundam arrogantiā, qui se ideo sanctos haberi volūt, quod in sanctorum virorum familia numerētur. Quāuis enim vel Augustinus vel Hieronymus, vel etiam Frāciscus aut Dominicus tibi parens sit, si ab eorum, quibus autoribus gloriaris, virtute & integritate absis, nihil ea laude proficies. [Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite] dicebat Christus, qui genus Abrahæ iactabat. Nec dissimile Ioannis Baptistæ illud: [Nolite gloriari dicentes, quia patrem habemus Abrahā: amen dico vobis potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.] Quo sermone præclare docebat neq; nobilibus prodesse maiorum virtutes, si ipsi degenerent vitæ instituto, neq; ignobiles ab eorum, quorū imitentur facta, claritudine generis repelli. Quod de genere & familia dixi, id de societate & cōtubernio debet intelligi. Nō enim aut bono nocet malus contubernalis, quem non imitatur, aut malum iuuat boni societas si sunt facta contraria. De se Iob ita confitetur. [Frater fui draconum & socius struthionum.] Quare nullus te improborum & nequam hominū cōuictus lædet, quorū facta non imitere. Dauid quidē vir perquā religiosus & frugi, liberos habuit improbos ac petulātes: fratres nō admodū sanctos atq; innocētes. Quare sibi quisq; caueat,

Cyprian. in tract. de vnitate Ecclesiæ.

Ezech. 18.

Ezech. 14.

Ioan. 8.

Matth. 3.

Iob 30.

Galat. 6.

atque vti Paulus monet, probet opus suum, & non aliena vel laude glorietur, vel vitio mœreat: [Onus enim suum, ait, portabit vnusquisque.]

3 *Multas & magnas vtilitates capi ex permixtione bonorum ac malorum.*

At quamobrem bonus Paterfamilias agrum suum passus est insidijs inimici violari? cur zizanijs fruges defœdari siuit? An nō poterat agro custodes dare, ne inimico aditus esset? Num fraudes eius & peruersa studia ignorabat? Nouerat plane inimici ingenium, atque eius fraudes poterat facile, si vellet, auertere. Permisit tamen: atq; optima ratione permisit, quòd fraudes aduersarij ad ampliorē bonorum fructum tandem profecturas sua misericordia statuebat. Augustini nota sententia est, [Nec enim Deus omnipotens, cum summe bonus sit, vllo modo sineret mali esse aliquid in operibus suis, nisi vsq; adeo esset omnipotens & bonus, vt benefaceret etiā de malo.] Quod alijs verbis dixit idem, [Melius iudicauit de malis benefacere, quam mala nulla esse permittere.] Recte sanctus Cyprianus: [Obesse mali bonis non debent, sed magis mali à bonis adiuuari.] Itaque quod mali homines sint, id in bonorum cedit vtilitatem. [Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,] Quisnam igitur bonis vsus malorum? Primum qui est maximus, vsus exercitatioque patientię, sine qua cuiusuis virtutis quamuis præclaræ, exiguæ sane laudes sunt. A bonis vero bonos iniurias & damna sustinere non facile contingit. Prauorum autem nō facta modo iniqua atque improba, sed sermo etiam aut superbus aut petulans, vel etiam ipsa studia deprauata & absurda mirum in modum bonos vexant, affligunt, cruciant. [Cōtristatus sum, inquit, in exercitatione mea, & conturbatus à voce inimici & à tribulatione peccatoris.] Ne putetis, ait eo loco Augustinus, frustra esse malos. Et malorū impugnationem esse suam exercitationem dixit. Vidistis sæpenumero argenteas lances cinere perfricari vel vitreos etiam cyathos furfuribus aut mordacibus alijs ramentis vrgeri; quæ sane vasa, cū ita perfricantur videntur amplius sordescere, verum peracta tota illa perfricatione, simul ex ijs acribus diluuntur, & longe amplius pulchriusque

August. in Enchirid. c. 11.

Cypria. lib. 1. epist. 2.

Psal. 54.

chriusq; nitent ac ſplendent. Sic profectò ſe habet purgatio iuſtorum quadam veluti confricatione ex ſocietate improborum. Accedit cum humilitatis non parua ratio, cum eorum quibuſcum verſamur, turpitudine cogimur erubeſcere: tum charitatis ſeges perampla in ijs adiuuandis, corripiendis, quo ad licet, precibus quoque pro iniquorũ emendatione, aſsiduis Deo offerendis quod Chriſtus & docuit & præſtitit. Præterea illud diuina ſapientia prouidit, quoniam oppoſita ex dialecticorum pręceptis, iuxta ſe poſita, magis eluceſcunt, ampliorem futuram & iuſtorum claritatem, & Dei gloriam, cum in medio nationis prauæ & peruerſæ quod dixit Paulus, filij Dei tãquã luminaria quædam cæleſtia copioſius lucent. Quare Cyprianus [ampliorem ait hoc ipſo conſecutos bonos fidei ſuæ laudem, quod à malorum perfidia ſegregati à cõtagio criminis receſſerunt.] Et Auguſtinus quæſtiones Euangelicas tractans, ſic ſcribit: [Patientiſsimos & tranquilliſsimos reddit: quia boni dum adhuc infirmi ſunt, opus habent in quibuſdam malorum cõmixtione, ſiue vt per eos exerceantur, ſiue vt eorũ comparatione, magna illis exhortatio fiat, & inuitentur ad melius.] Et idem: [Bonis mali etiam inuiti vtiles ſunt.] Deniq; virtutes vacare plurimas atque otioſas eſſe oporteret, quarum officiũ proprie in malis cernitur, niſi mali eſſent, in quo velut campo ſe exercerent, atq; excurrerent. Quænam enim eſſet miſericordia, ſi miſeri nulli exiſterent? quæ laus iuſtitiæ vindicatiuæ? quis zelus Dei, ſi nihil quod vel zelaret vel vindicaret, haberet? Nam de tolerantia & patientia, & lõganimitate ſuperuacaneum eſt diſputare, cum vel vocibus ipſis in malorum ſe ſegete verſari declarẽt. Poſtremo prudentiæ ac ſapientiæ præcipuæ partes otioſæ in obſcuro relinquerentur, quippe cuiuis præſtantiſsimæ laudes ſint, malis occurrere, malorum conatus in melius vertere, malo denique bene vti: in quo diuina illa ſapientia ſingulari atque eximia ratione reſplendet. Quam philoſophandi rationem Scriptura ſacra nos docet, cum ita habet: [Contra bonum malum eſt, & contra mortem vita,

Philip. 2.

Cyprian. de vnitate Eccleſiæ.

Auguſt.

Eccli. 33.

Eccl. 33. sic & contra virum iustum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo contra duo, & vnum contra vnum.] Hanc igitur quam Philosophi oppositionem vocant, intueri licet, siue naturæ opera spectemus, elementis compacta qualitatibusque contrarijs, siue gratiæ munera consideremus, vbiuis distinctione fulgentia fidelium & infidelium, bonorum ac malorum. Et cum sit idem autor naturæ, gratiæque largitor, mirabilem eæ res sapientiæ prouidentiæque diuinæ speciem, atque eximium quoddam decus ostendunt. Itaque primi omnium fratres Cain & Abel, hic pius, ille impius & parricida: in eodem ventre Rebecæ Esau & Iacob pugnant, nondum editi in lucem, iam certaminis æmuli. Eadem Abrahæ domus fratres habet Ismael & Isaac corrixantes, confligentesque ludicro tunc spectaculo, sed quid natu grandiores agant perspicuo documento. Quare malos bonis, bonos malis permisceri dum hæc ducitur vita, & ad diuinæ sapientiæ laudem, & ad hominum etiam vtilitatem pertinere non dubium est.

4 *Malos specie bonorum quos zizania significant, maxime esse perniciosos.*

Sed quanuis sapientia Dei recto consilio malorum sordes intermisceri bonorum frugibus permiserit, tamen fideles serui præsentia damna cernentes non possunt non commoueri & rei indignitatem deprecari. Itaque occurrunt conquerentes: [Domine nonne bonum semẽ seminasti in agro tuo? vnde ergo habet zizania?] Nam re vera dolore digna calamitas ea est, quod bonorũ pulchritudinem & decus impuri & scelerati obscurent atque deforment. Atque auget illud maxime cum non mediocrem dolorem, tum vero iustissimam iracundiã, quod improbi cum sint, tamen bonorum & speciem & habitum præ se ferunt, vt vix queant discerni: qua pernicie nihil esse potest grauius. Id est enim proprie zizanium. Id adnotauit Chrysostomus : [Illud profecto, inquit, diaboli artibus astutè fieri scire debemus, vt veritati semper errores connexi atque inserti per similitudinem facile decipiant leuiores. Propterea non alia semina, sed zizania immixta dixit, quæ tritico simillima

Chrysost. homil. 47. in Matth.

lima sunt.] Neque vero inimicus immisisse dicitur spinas, & tribulos, aut filicem aut lappas, quæ statim omnia quam sint à tritico aliena, ostendunt: sed seuisse zizania, quæ sunt sane primo exortu, tritico persimilia, ac non nisi à peritis agricolis dignosci possunt. Quod enim Græci zizanion id Latini lolium vocitant, specie, vt dixi, & forma triticum mentiens, de quo Poëta: [Infelix lolium & steriles dominantur auenæ.] Inter frugum pestes lolium id Plinius numerat. Quocirca maxima est ea calamitas bonorum, summus dolor virtute præstantium virorum, esse plurimos improbos & nequam specie pietatis fallentes, quos dignoscere vulgo non liceat, ea falsa virtutis imagine veræ virtuti perniciem plurimam afferentes. Nam lolium imprimis id habet, vt terram maxime occupet atque exugat, frugibus præripiens alimentum, id quod in aluearibus fuci inutiles faciunt, vt apum labores defraudent, qui cum cõmodi conferant nihil, fauos tamen ab alijs elaboratos vorant: & tamen agmini apum, quasi grege de eodem sint, impudenter se adiungunt. Quantæ vero miseriæ sit, hæc perturbatio rerum, bonorum malorumq; commixtio, atque externa specie factorum simili dissimillima studia, deplorat Salomon his verbis: [Sunt iusti, quibus mala proueniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impij, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant.] Atque in eodem libro postea: [Hoc est pessimum, quod eadem cunctis eueniunt: vnde & corda fideliorum hominum implentur malitia & contemptu in vita sua.] Zizania ergo illa periculosa sunt, quæ sub nomine Christiano doctrinam ab Ecclesia catholica alienam afferunt: qui sacras literas profitentur, & illarum autoritate ad peruersa atque impia dogmata sua abutuntur. Plus longe ea zizania hæreticorum religioni nocent, quam apertæ spinæ paganorum. Zizania etiam habenda sunt ij, qui religionem pietatemque præ se ferunt, cum ventri seruiant, & cupiditates expleant suas, qui libertatem carnis spiritus nomine inducunt, qui zelum

Virgilius.
Plinius lib. 18.c.17.
Eccles. 8.
Eccles. 9.

mentium-

non seminauit sed superseminauit. Præcedunt creatoris bona, mala diaboli post sequuntur, vt malum quod est ex diabolo, sit accidens non natura.] Et idem. [Postquam est ipse in dæmonem conuersus ex Angelo, nequa creatura in suo statu consisteret, arte, dolis, machinis, fraude contendit.] Et illud etiam idem, [Deus omnia fecit bona, bona valde. Nam quem Deus faciens vocauit mundum, inficiens reddidit inimicus immundum: & hominem, quem Deus in paradiso delitiosum collocauit ad vitam, inimicus in hac laboris vita detraxit ad mortem: & affectum quem Deus carni inseruit per naturam, inimicus in parricidium per inuidiam commutauit.] Nempe inimicus ille sponte sua de amico factus est inimicus. Bonus à Deo conditus, voluntate sua redditus malus, mox malitiam suam deriuans in alios Angelos atque homines. [Ille, inquit, in veritate non stetit, ille homicida est ab initio: ille mendax & mendacij pater.] Quare mendaces ac mali prauiq; homines: huius satoris fruges sunt: [Filij sunt nequam] illius, inquam, nequam & scelerati parentis, à quo originẽ ducunt, quem imitantur, cui placent atque obsequuntur.

Ioan. 8.

2 *Malum non semper vindicãdũ, interdũ dissimulandũ.*

Offensi igitur boni serui inuidia nequitiaque diaboli fruges Dei infestantis, studia prompta operamque diligentem Domino offerunt, tanto malo procurãdo. [Vis, imus, inquiunt, & colligimus ea?] Zelum sane probauit, sed operam repudiauit sapiens Paterfamilias: [Nequaquam, inquit, ne forte colligentes zizania, eradicetis cũ eis simul & triticum.] Qua in re primum consideranda ac bene ponderanda est Dei patientia & longanimitas, quã tantopere Scriptura celebrat, quod tandiu sustineat impios. Mirari se Petrus apud Clementem aiebat profundam Dei patientiam quæ Simonem Magum tanta peccãtem, diuturna dissimulatione ferret. Atque huius diuinæ patientiæ duplex est ratio: partim enim ipsorum impiorum saluti tribuitur, si forte eos mali pœniteat, quemadmodum Paulus admonet: [An diuitias, inquit, bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?]

Clemens in Recognitionibus.

Rom. 2.

partim autem electorum bono conceditur, propterea quod exercitatione improborum, vt est à nobis alias explicatum, magnas vtilitates consequuntur, tum vero ne impiorum segete euellenda, damnum ipsi quoque non leue sustineant, quod hîc docet Paterfamilias. Nam tolerandis impijs quid fructus accedat ad iustos, Salomō declarat, [Attamen peccator ex eo quod centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui quod erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem eius.] *Eccles. 8.* Iam vero ex ea quam diximus Dei patientia ac tolerantia, ij qui Rempublicam administrant, aut populo præsunt, aut collegij cuiusque vel etiam familiæ curam gerūt discere opportune possunt ac debent, nō esse semper mala omnia vindicanda, neque peruersos semper tollendos. Itaque Cyprianus scribit: [Tum deinde quantus arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis & lenitatis obliuio, arrogantiæ suæ quanta iactatio, vt quis aut audeat aut facere se posse credat, quod nec Apostolis concessit Dominus, vt zizania à frumento putet se posse discernere: aut quasi ipsi paleam ferre, & aream purgare concessum sit, paleas conetur à tritico separare?] *Cypria. lib. 4. epist. 2.* Quibus tamen verbis Cyprianus nequaquam Ecclesiæ præsules censuit potestate idonea priuatos ad hæreticos coercendos dignisq; pœnis prout res postulauerit afficiendos. Maxima prudentiæ pars, scire quæ punienda, quæve dissimulāda sint mala: quibus occurrere statim incommodis, quibus oporteat tantisper cedere. Est enim imperitorum omnia velle corrigere: nihil vitij, nihil criminis ferre posse. Non est autem mediocris artis, cum medicus morbum sinit agere sua, vt medicamentum tempestiue admotum vim pestiferam sedare potius, quam excitare amplius videatur. Sunt vero impatientes ineptique ægroti, qui confestim omnibus deprauatæ valetudinis incōmodis pharmaco occurri volunt. Corripere qui opportune cupiat, debet interdū peccantis facta non pauca dissimulare. Fit enim nō raro, vt reprehensus deterior fiat, vel cum maiori aliorū damno curetur. Nauim qui gubernat, solet aliquando cōtra-

riis fluctibus ferri sinere, ne si gubernaculo tenacius opposito vim procellæ superare non posit, cogatur obrue re. Quæ autem sint peccata toleranda, quæ vindicanda: quousque disimulandum, quando seuerè & vigilanter animaduertendum in improbos, res sane est perdifficilis definire. Neque potest quisquam suo vel ingenio vel doctrinæ satis fidere, cum sit humanum etiam sapientes hac parte sæpe labi & errare. Itaque diuinæ sapientiæ lux im
Psal. 19. ploranda erit, & studio accenso precandum: [Doce me facere voluntatem tuam.] Videmus sanctum Dauidem nefaria ac crudelia facta Ioab disimulasse dum viueret, illa
2.Reg.3. se ratione excusantem, [Ego autem sum delicatus & vn-
3.Reg.2. ctus Rex.] Vires sibi nimirum deesse idoneas causabatur, vt militiæ suæ principem pro meritis seuerè acciperet. A quo tamen iam moriens pœnas reposcere iustisimas,
2.Reg.1. Salomon filio iusit. At illum qui Saulem à se interfectũ nuntiabat, ne momento quidem passus est viuere, sed à sa
Psal. 100. tellite iugulari è vestigio imperauit. Idem ipse Dauid aiebat, [In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.] Ostendens quam sibi esset curæ, quòd reipublicæ præesset, eniti vt in sceleratos ac pestilentes omnes regia
Psal. 118. vindicta vigilaret. Ex quo illud eiusdem: [Vidi præuaricantes & tabescebam.] At non esse aliquando gladium stringendum in impios, sed expectandum & conniuendum, apud eundem reperies, ita canentem: [Deus osten-
Psal. 58. dit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua.] Occidi vetat, sed exulare iubet, quo fideles populi pœnæ eorum consideratione proficiant. Quod de Iudęis intelligit Augustinus.

3 *Tunc in malos animaduertẽdũ cum boni nihil inde dãni patiãtur.*

Sed quæ sit in differenda pœna & toleranda peruersitate ratio tenenda, demonstrat satis sermo ipse Euangelicus Patrisfamilias. Cum enim serui promptam operam obtulissent euellendis zizanijs, dixissentque: [Vis imus & colligimus ea?] Respondit ille, [Non: ne forte colligentes zizania eradicetis cum eis simul & triticũ.] Quibus verbis ostendit, cum mali puniri non possunt, siue grauiore

grauiore damno bonorum, potius tolerandos esse. Expectandum idoneum tempus, interim illud habere locũ. [Qui iustus est, iustificetur adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc.] Itaque si innoxiam sæuiendum est, satius est etiam noxio parcere, quam pari clade imparem causam persequi. Titum Romanum imperatorem Iosephus historicus narrat, cum Giscala ciuitas illius imperio infestissima fideles nonnullos vna cum hostibus contineret, cædem ac populationem militi interdixisse, ne ad immeritos supplicij acerbitas perueniret: [Meliusque, inquit, noxium relinquere metu suspensum, quam immeritum quenquam cum eo perdere existimabat. Sine causa enim morientium pœnas, corrigi nullo modo posse.] At verò cum noxij plecti sine Innocentiũ damno queũt, vel potius ad bonorum vtilitatem pertinet vindicatio malorum, nullo modo prohiberi sunt serui intelligendi purgare agrum herilem. Si enim zizania colligere licet, nullo eradicato tritico, non dubium est, quin Pater familias gratam eam seruorum operam ac diligentiam sit habiturus. Hæc igitur tota ratio est puniẽdi hæreticos: qui se hac parabola Euangelica falso tuentur. Lutherus quidem atque Caluinus ac cæteri horum similes, contra hoc præceptum Euangelicum facere Ecclesiam contendunt, cum in hæreticos animaduertit honoribus, fortunis, vita quoque interdum priuando. Interim ijdem ipsi criminatores Ecclesiæ Catholicæ, egregie in eos animaduertunt, qui suis dogmatibus contradicunt. Videas Lutheranos furere in Caluinianos: hos quoque vsque ad flammas persequi Puritanos. Verũ missis istis stolidis Ecclesiæ accusatoribus, quid in causa sit ipsa, videamus. Diuus quidem Augustinus ad Vincentiũ Rogatianum hęreticũ scribens, fatetur se aliquando in ea fuisse sententia, cum hæreticis ratione & disputatione agendum, à vi & vindicta temperandum, vt sit eorum conuersio voluntaria, non inuita. Cæterùm legum imperialium mirabilẽ vtilitatem expertum, quæ bonis ac libertate hæreticos spoliarent, cessisse veritati, ipsoque vsu copiose edoctũ, pa-

Apoca. 22.

Iosep. de bello Iudaic. li. 4. cap. 4.

Aug. episto. 48. ad Vincen. num.

Ad Bonifacium comitē epist.50. rum proficere disputationes, supplicia multū apud hæreticos. Ad Bonifacium vero comitem scribit his verbis: [Quis autem vestrum velit non solū aliquem hæreticorum perire, verūetiam aliquid perdere? sed aliter nō meruit habere pacē domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello, quod contra patrē gerebat, fuisset extinctus: quāuis magna cura mandauerit suis, vt eum quātum possent viuum saluumq; seruarēt, & esset cui pœnitenti paternus affectus ignosceret. Quid autē ei restitit nisi perditū flere, & sui regni pace acquisita suam mæstitiā cōsolari? sic ergo Catholica mater Ecclesia, si aliquorum perditione tam multos cæteros colligit, dolorē materni cordis lenit & sanat tantorum liberatione populorū.] Quam Augustini vsu & exercitatione cōparatam sententiā nō modo modo S. Thomas vniuersaq; Theologorū schola sequitur, sed etiā Catholicæ Ecclesiæ autoritas diuturna cōsuetudine cumulatissimè probat. Tantū enim abest vt hæreticorum punitiō cum piorū & Catholicorū detrimento fiat, nihil vt sit ad retinendū in officio & pietate populū Christianū vtilius & salutarius. Quā ob rem si qui sunt Sācti Patres, qui aut hæreticos puniēdos non censuerūt, aut parabolam hāc ad eos tolerandos accōmodauerunt, intelligendi proculdubio sunt, cū ea tēpora vigebant, cū sine multo piorū detrimēto impij tolli de agro dominico euelliq; non poterant. Alioqui quā sit Deo gratus zelus, quam ea probata opera, quæ infideles & impios impune abire non patitur, aperte declarat scriptura diuina, cū in Apocalypsi Ephesum Episcopum eo nomine valde

Apoc. 2. cōmendat & laudat: [Scio inquit, opera tua, & laborem, & patiētiam tuā: & quia nō potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt, & inuenisti eos mēdaces.] Contra, Episcopū Pargamenū acriter arguit cēsura cœlestis, quod impiæ doctrinæ sectato-

Apoc. 2. res in suo grege agere passus sit. [Habeo, inquit, aduersus te pauca, quia habes illic tenētes doctrinā Balaam, qui docebat Balac mittere scādalum corā filijs Israel, edere & fornicari: ita habes & tu tenētes doctrinā Nicolaitarū.]

Paulus

Paulus vero prætereà docet, quā sit noxium fidelibus & pijs cōsortium infidelium atq; impiorum. [Nescitis, inquit, quoniam modicum fermentum totam massam corrumpit? [Auferte malum ex vobis ipsis,] hoc est impurū ac nefarium hominem segregate è cœtu vestro, ne alios inquinet & contaminet. Quare non solum hæretici puniendi sunt, & ex Catholicorum conuentu exterminandi, quod vbicunque viribus præstat Ecclesia facit, verum etiam flagitiosi ac scelerati homines, qui cæteros corrumpere morum impuritate atque licentia possunt, diligenter inquirendi, dignaq; pœna coercēdi sunt, quod faciebat Dauid, quod Iosias diligentissimè præstitit, & Asa ille qui effæminatos de terra exterminasse cū magna laude commemoratur. Totum autem hunc locum Euangelicum Aurelius Augustinus egregie explicat & confert in pauca scribēs aduersus Parmenianum hæreticū. Verba recitabo. [Satis ostendit cū metus iste non subest, vt cum zizanijs eradicetur simul & triticū, sed omnino de frumenti stabilitate certa securitas manet, id est quando ita cuiusque crimen notum est, & omnibus execrabile apparet vt vel nullos prorsus vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior fuerit obseruatio charitatis. Cum vero idem morbus plurimos occupauerit, nihil aliud bonis restat, nisi dolor & gemitus, sic igitur misericorditer corripiat homo quod potest: quod autem non potest, patienter ferat. Turba autem iniquorum cū facultas est, generali obiurgatione ferienda est, & cum facultas datur, vtiliter corripitur in multitudine multitudo. Nam sicut separata sæuire, sic in ipsa cōgregatione obiurgata, gemere consueuit.] Hæc Augustinus omnia omnino excelenter atque diuinè.

3. Reg. 15.

Aug. lib. 3. contra epist. Parmeniani cap. 2. refert 23. d. q. 4. c. cum quisque & cap. Non potest.

In tempore messis dicā messoribus, colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad cōburendū. Habēt suū diem iudicij, quæ nūc videntur sine iudicio præteriri. Qui nūc diu dissimulat, aliquando tandē collecta tāta

4. In supremo iudicij die in improbos acriter vindicanduī.

malorum multitudine, erumpet in furorem. Nam si alia esset nulla, certè hæc vna satis esse deberet, vitæ futuræ demonstratio; quod nunc tam ampla improborum seges vt velit agat, neque supplicio digno accipiatur, quæ res à diuina prouidentia & iustitia alienissima sit. Ergo tempus aderit messis. [Messis, inquit, consummatio sæculi est: messores autem Angeli sunt.] Quã ampla, quam terribilis messis illa. Primus ipse Dei filius hominũ & Angelorum Domius Iesus Christus falcem capiet, vt signũ det messoribus rei gerendæ, cum sit opportunum. Ad
Apoc. 14. eum modum describit Ioannes: [Et vidi & ecce nubem candidam, & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam. Et alius Angelus exiuit de templo clamans voce magna, ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam & mete, quia venit hora, vt metatur, quoniam aruit messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem falcem suam in terram, & de messa est terra.] Manipulos autem ea messe collectos in aream comportandos scriptura item docet, cum in vallem Iosaphat Ioel Propheta prædicit in iudicium gentes cunctas coi-
Ioel. 3. turas. [Consurgant, inquit, & ascendant gentes in vallẽ Iosaph: quia ibi sedebo vt iudicẽ omnes gentes in circuitu. Mittite falces quia maturauit messis.] Hæc Ioel. Iubet autem Dominus manipulos colligi, vt qui sunt generis eiusdem simul colligentur: ne permixti alijs alij fortuito ferantur, vt nunc fit. Itaque & sceleratos à sanctis disiungi necesse erit: & inter ipsos impios diuersas etiam esse strues & fasces, vt sunt causæ diuersæ. Imple-
Esai. 24. bitur illud Esaiæ: [Et congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum & claudentur ibi in carcere.] Erit flagitiosorum cohors, erit superborum & crudelium: ibi cum Iuda proditore auari, cum Simone Mago sacrilegi, cum Zambri Cozbi impuri scortatores copulabuntur: Habebunt pœnarum socios, quos scelerum duces sunt sequuti. Inflammabit manipulos hosce infelices æternum incendium: ardebunt nefarij diuini iuris

viola-

violatores, nullo sempiternis supplicijs expectato exitu. Pira illa gehennæ remittet de immensa vi nihil: cruciare atque vrere cessabit nunquam: quid enim cesset cum flatus Domini sicut torrens sulfuris succendat eam, testimonio si est credendum Isaiæ Prophetæ? Quapropter fratres, cum datur & tempestiuum est, se nostrum vnusquisque discutiat, reprehendat, iudicet plectat: quidcquid est vitij resecet, puras fruges ac fœcundas virtutum Christo paret. Ne cum in nos negligentem ipsi censuram exercuerimus, cogamus summum iudicem duram atque acerbam pronuntiare sententiam. [Si nos metipsos diiudicaremus, Paulus ait, non vtique iudicaremur.] Quod si ea conceditur permutatio, vt iudices ipsi in nostra causa esse possimus, certè amentiæ erit extremæ, seuerissimum potius iudicium illius diei magno nostro malo expectare malle.

Esai. 30.

1. Cor. 11.

IN DOMINICA SEXTA POST EPIPHANIAM, CONCIO PRIMA.

Simile est regnum cœlorum grano sinapis. Matth. *13.*

1. Euangelicum regnũ ex paruis initijs incremẽta cœpisse maxima.

EVANGELICVM regnũ idcirco grano sinapis Dñs simile esse perhibuit, quod ex angustis tenuibusq; ingẽtes progressus susceperit. Nã legis Mosaicæ status initia habuit ampla & præclara, incrementa nõ itẽ. Magnis enim in AEgypto editis signis, exercitu Pharaonis mari rubro demerso filij Israel ingẽti manu simul ingressi sunt iter in Palestinã. Legem terribili fragore & incredibili maiestatis significatione acceperunt. Cõtra Euangelica exordia parua, despicabilia, vulgaria: homines scilicet pauci numero, opibus nullis, opinione sapiẽtiæ vacui, metu Iudæorũ latitãtes. At his initijs tam angustis regnũ Christi in quantã magnitudinẽ cito se sustulit? Breui orbẽ terrarũ videmus esse cõplexũ. Vt enim

Chrysosto. in expositi. Euangel.

dicit Chrysostomus: [Imbecilliores cæteris omnibus atque minores erãt Apostoli, verũ quia in ipsis magna erat virtus, fama eorũ vbiq; terrarũ floruit. Exiguitatẽ eorũ

Luc. 12.

potestis cognoscere ita suos alloquẽte Christo: [Nolite timere pusillus grex.] & quidẽ ouiũ imbelliũ vel agnorũ grex: nõ leonũ inuicta acies. Itaq; hos esse contemptos à

Actor. 4.

Pharisæis & scribis cõstat, doctis videlicet & religionis opinione præstãtibus. [Cõperto, ait scriptura, quod homines idiotæ essent & absq; literis.] Talia fuere primordia, sed qui progressus? [In omnẽ terrã exiuit sonus eorũ,

Psal. 18.

& in

& in fines orbis terræ verba corũ.] Paulũ audite magnifice verbi Dei gloriosum cursum prædicantem: [In verbis veritatis Euangelij, quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est,& fructificat & crescit.]En granum sinapis exiguum toto orbe propagatũ atq; dilatatũ.Fuit nimirùm diuinæ illius sapientiæ cõsilium, quod idẽ Apostolus cõmendat.[Videte vocationẽ vestrã fratres, quæ ignobilia,inquit,sunt mũdi & cõtẽptibilia elegit Deus.] Quo cõsilio? [Vt non glorietur omnis caro corã Deo.] Ita enim maximè Dei fuisse opus proprium, nõ hominũ perspicue intellectũ est.Hic enim est ille fonticulus perexiguus. quẽ vidit Mardochæus creuisse in fluuiũ, & in aquas plurimas redundasse. Hic ille lapis, quem est intuitus Daniel prodigiosam statuam Nabuchodonosoris cõminuentem,& in montẽ euadentẽ, qui terram sua magnitudine impleuerit.[Lapis,inquit,qui percusserat statuã, factus est mons magnus & impleuit vniuersam terrã.] Rei eius interpretationẽ ex ipso Daniele petere licet ad hũc modũ visa exponenti:[In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnũ quod nõ dissipabitur in æternum, & regnũ eius alteri populo nõ tradetur: cõminuet autẽ & consumet vniuersa regna hæc, & ipsum stabit in ęternũ.]Ac reliqua sane regna initia habuere magnifica, exitus miseros:Christi regnũ paruo principio,fines obtinuit immẽsos,stabilitate sempiternũ,magnitudine mundo par, vi & potẽtia cętera omnia subigens sibi. Monarchiã Assyriorũ Nabuchodonosor alio nomine Belus sundasse perhibetur: Cyrus alterã Persarũ ac Medorũ:tertiã Græcorũ Alexander Magnus: supremam & maximã Romanorũ Imperatorũ Iulius Cæsar, quo nemo vel sæpius pugnauit, vel felicius vicit. Hi omnes duces ac Reges quãtò cum strepitu,quã spectãda põpa inuecti? Christus vero noster silẽtio,patiẽtia, humilitate vicit. Nõ aquilas nõ leones,nõ chimæras præfert insignibus:sed vermiculũ potius ligno irrepentẽ, insignia sua esse voluit. Crucem non dedignatur,quam subijt, inde hostes omnes profligaturus. Sic enim diuinis literis de Christo sub Dauidis

Rom. 10.
Colos. 1.
1.Corin. 1.
Esther. 13.
Dan. 2.

2.Reg.23. nomine consignatum legimus: [Dauid sedens in cathedra ipse est quasi vermiculus ligni tenerrimus: & interfecit octingentos impetu vno.] Aquilæ certè illæ felices Romani Imperij nequaquam eo vsque terrarum euolarunt, quo crux Christi progressa est. Num immerito vobis videtur sinapis grano quod tenui semine in amplam arborem crescat, regnum Euangelicum adaptatum? Nam quod aues cæli nidificare dicit in ramis eius, significat plane, elata etiam ac præclara ingenia philosophorũ atque sapientium, tum opes superbas regum, Principum præpotentium, in Ecclesiæ Christianæ gremio cõquiescere, atq; ex ea sibi doctrinæ salutaris victum quærere. Etenim licet pauperes & plebeios, vilesq; potius elegerit, tamen voluit sapientes quoq; ac nobiles, diuitesque, Euangelio cedere, victasq; manus dare, quo Dei verbi victoria esset illustrior. Itaq; videmus Paulũ Sergiũ Procõ
Actor. 13. sulem virũ prudẽtem & grauem, videmus Dionys. Areo-
Actor.17. pagitã Athenis sapiẽtiæ laude prẹstantẽ Euãgelio suba-
Actor.4. ctum, Gamalielẽ legis Mosaicæ multa peritia & canitie venerabilẽ, Nicodemũ Synagogæ principẽ videmus Euãgelicæ simplicitati literarũ suarũ fasces vltro summittere. Nõne volucres dicas has in sinapis ramos concessisse? Quid innumeros alios proferã viros immortali gloria dignos? quid Iustinũ philosophũ, eundẽ mox martyrem Christi? quid naturæ miraculũ Aureliũ Augustinum, ex acerrimo Ecclesiæ hoste summũ Ecclesiæ Christi propugnatorẽ & ducẽ? Quid Cõstantinũ magnũ quid cæteros loquar Imperatores Romanos crucis Christi insigne gestantes? Nonne volucres cœli hæ sunt alto & pernici volatu præditæ, quæ tamen salutari consilio alas demittãt, ac se in tuta arbusculæ nostræ opaca recipiant? Præclara certæ sinapis incrementa videtis, quæ tot auibus nidificandi facultatem præbeant.

2. Quod Ecclesiæ contingit, vt ex tenui initio — Quod si rẽ attẽtius cõsideretis, perspicietis profecto, quã rationẽ iniuit Ecclesiæ suæ fundandæ, eandẽ in singulis Ecclesiæ partibus instituendis tenuisse Christũ. Religionũ initia fere exigua angustaq; fuere, progressus illu

stres &

ſtres & magni. Franciſcus olim mercator ſæcularis, quo perduxit ordinem minorũ nomine, re magnorũ? Dominicus Canonicus regularis toto orbe familiã prædicatorũ amplificauit. Benedictus diu tectus & latẽs quot Põtifices Eccleſiæ dedit? quot doctores mundo? quot martyres, quot cõfeſſores cœlo? Et noſter Ignatius militari potius quam literario aut religioſo cultu inſtitutus, & doctrinæ & religioni nõ ineptã Societatẽ peperit. Nuper in noſtra Hiſpania fœmina virorũ magiſtra & dux diuinitus effecta, Tereſsia inquã illa, quæ excalciatorũ domicilia monachorũ, non modo excalciatarũ virginũ collegia excitauit. Quãta hæc Dei noſtri gloria? quam apertè magnitudinẽ conditoris exigua iſthæc in ſummũ perducta prædicãt? [Qui vocat ea, quæ nõ ſunt, tanquã ea quæ ſunt.] Cui ſit perinde facile & expeditũ paucis vincere ac multis. [Quis Deus ſimilis tui?] Propheta quidã exclamat. Addo prætereà in ſe etiã ipſo poſſe quenquã noſtrũ eandẽ Dei magnificẽtiã perſpicere: ex tenui initio quãta ſeges? Cõuerſio enim ad vitã Deo dignã facilimo fere initio cõſtitit. Vno verbo cõcionatoris es ictus: pupugit te vocula neſcio quę libri quẽ legebas: moleſtię quippiã mũdana vanitas attulit: cępiſti tędio affici vitę ſęcularis. Audiſti ſociũ cœnobiticũ habitũ induiſſe, parẽ te illi fore venit in mẽtẽ. Granũ ꝑfecto ſinapis agnoſcas, ſi primos tuę ſalutis exortus memoria repetas: arborẽ nõ exiguã ex tenui ſemine propagatam cõfitearis, cũ quantũ inde vtilitatis accreuerit, prudẽter expẽdas. Itaq; dũ eſt ſemẽ exiguũ, caue negligas, caue vilipẽdas. Præces faciebat Elias pluuię impetrãdę: puer ſpeculabatur cœleſtẽ faciẽ. Quid intueris puer? quid tandẽ, edito. Poſt moræ paululũ. En, inquit, [nubecula parua aſcẽdit de mari, quaſi veſtigium hominis.] Rẽ nullius pretij opinabatur, quid Elias? [Sonus, inquit, magnæ pluuiæ eſt.] Nubecula videlicet paulatim extẽdi & cœlũ tegere viſa eſt, quo tantũ imbris eſt datũ terræ, vt Rex currũ accelerare coactus ſit, ne magnitudine pluuiæ obrueretur. Talia ſane ſunt Dei opera, tales ex paruo initio proceſſus. Quãobrem ſi quis diuinæ

ad tantã magnitudinem ſurgeret, id accidere partibus, imò ſingulis filijs Eccleſiæ.

Rom. 4.

1. Reg. 14.
Mich. 7.

3. Reg. 18.

vocationis semina acceperit, videat, ne quãuis tenuia & angusta contẽnat: foueat potius diligenter, & seruet, futurum certo sciat, vt in magnam molem diuinæ sinapis granũ se breui attollat, cuius si ductum sequatur, ad magnos ac mirabiles prouentus certo perueniet.

3. Sinapis acrimoniã in agitatione diuini verbi sentiri.

Quanquã ea quã exposui, præcipua ratio est, cur grano sinapis Christus Euãgelium cõpararit, & tamen alia etiã valde cõueniens, quod nimirũ granũ sinapis mole minima, minuta admodũ cũ res sit, vim tamen & acrimoniam cõtinet maximã. Ambrosius sanè rem eã tractãs ita dispu tat: Granũ sinapis magnũ est, ad cuius similitudinẽ fidem habere cõpellimur. Magnũ autẽ dixerim, non specie sed virtute, & fidei qualitate non oleri cõparandum, sed vigore acrimoniæ coęquãdum.] Et post pauca: [Vt mirum sit in tã friuolis granis tãtum ignẽ fuisse conclusum] Idẽ scribẽs in Lucã. [Granum sinapis res est vilis & simplex: si teri cæperit, vim suã fundit: Fides quoque primo simplex videtur, sed si teratur aduersis, gratiã suæ virtutis effundit.] Magnæ virtutes sunt, quas inesse sinapi physici scribunt. Pytagoras quidem asseruit, nullum esse semen, cui tantum igneæ naturæ virtutis sit. Plinius & multa & mira de sinapi prædicat. Veneno esse contrarium, capiti mirifice prodesse, tum pectori tum stomacho egregium: frigiditatibus magnopere mederi, fluxiones noxias curare, vnguentis aptum, oleo idoneum, condimento præstans, cibo salutare atq; appetẽdum. Ex quibus quidẽ om nibus per multa poterat disputatio texi, quod in verbũ Dei eæ omnes virtutes cõueniant: cũ verbo Dei omnes morbi pellãtur scriptura testãte: [Etenim neq; herba neque malagma sanauit eos, sed tuus Dñe sermo, qui sanat omnes.] Cõfirmat etiã mirificè, atq; accẽdit animũ, omnia frigora timoris humani depellẽs: [Omnis sermo Domini, inquit, ignitus: clypeus est sperantibus in eũ.] Habet etiã iucunditatem & condimentũ suũ, quo difficilia etiã facta suauia fiunt. [Vt det gratiã, inquit, audiẽtibus.] sed illud præcipue cõsiderandum, nihil eorum quæ diximus multa ac præclara præstare, nisi tritũ atq; cõtusum.

Ambr. serm. 1.

Amb. lib. 7. in Lucam.

Plin. lib. 19 cap. 8. & li. 20. cap. 22.

Sapien. 16.

Prouer. 30.

Colos.

Quo

Quo vero teritur vehemẽtius, eo amplius ignescit & vrget. Pulchre Chrysologus: [sicut in integritate grani sinapis, sinapis virtus habetur occulta, apparet vero virtus eius vehemẽtissime, si teratur: ita Christus corpore teri voluit, qui suã noluit latere virtutẽ.] Ambrosius copiose atq; ornate: [Granũ sinapis vbi teri cęperit, statim odorẽ suũ acrimonia exhibet, cibũ flammei saporis exhalat, & tãto feruoris calore succẽditur & cætera.] Quas autẽ vires habeat tritũ declarat, fidei cõparans: [Fides Christiana vbi diuersis tẽtationibus teri cœperit, statim vigorem suũ pdit, acrimoniã inducit, tãto diuini ignis ardore iactatur, vt & ipsa ferueat, & participantẽ sibi ardere cõpellat. Ergo granũ sinapis mẽbrorum viscera calefacit: fidei vigor cordiũ peccata cõburit, sinapis iniquos humores decoquit corporũ; fides autẽ libidinũ fluenta consumit. Et per illud capiti medicina procuratur: per fidem autẽ spirituale caput nostrũ sæpius refouetur. Sed & fidei iuxta cõparationem sinapis, sancto odore perfruimur.] Hilarius etiã Christo assignans sinapis granũ sic scribit: [Grano sinapis, inquit, se Dominus cõparauit acri maxime & omniũ seminũ minimo: cuius virtus ac potestas tribulationibus & pressuris accẽditur.] Exẽplo Christi nos quoq; teramus granũ sinapis, quod quo vehemẽtius teritur, eo amplius pficit. Itaq; fratres quãuis saccũ sinapi plenũ habeamus, si non terimus, nihil inde vtilitatis accipimus. Quid sit autẽ terere atq; cõtundere sinapim, dicã. Cum verba diuina meditamur, cõsideramus, mẽte agitamus, tũc certe salutarẽ ac viuidam sinapim terimus, Ac tunc plane fit, vt odor eius nares subeat, ad oculos peruadat, ad imos animi recessus penetret, lachrymas deniq; excitet, & igneũ quendã feruorẽ accẽdat. Itaq; dicebat Dauid expertus rem. [In meditatione mea exardescet ignis.] Itẽq: [Et meditatus sum nocte cũ corde meo & exercitabor & scopebã spiritũ meũ.] Eã vim verbi Dei sentiẽs visceribus inclusã Hieremias quoq; aiebat: [Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans claususq; in ossibus meis: & defeci ferre nõ sustinens.] Quid enim causæ esse putatis, quod non-

Chrysol. sermo. 98.

Ambro. sermo. 1.

Hilarius in exposit. Euangel.

Psal. 38.

Psal. 76.

Hiere. 20.

nōnulli audita cōcione pœnitentiā agunt, sæculi vanitates deserūt, vitā monachi institutū, cum per multi eadē audiētes nihil moueātur, nihil de pristina impuritate remittāt. Alij nimirū cogitāt & versant apud se, quæ audierunt. Itaq; grana sinapis terūt: alij integra vt acceperunt, obliuioni reddūt. Cur Frācisсus Euāgelio audito, cur Antonius statim sæculari omni abiecta pōpa in deserta concesserūt, vitā Angelicā ingressi sunt? Nēpe vim verbi intus agitati senserūt, acrimonia illa salutari perfusi sunt. O mirabilē certè diuini verbi potentiā, vtinā Euāgelica grana in nostræ intelligētiæ veluti pila cōtūderemus, iterū atq; iterū mediatione subigeremus diuina mysteria, excitarēt pfecto mirabilē feruorē, vim illā suā igneā exhalarēt. Videas plerosq; Theologos, cathedris præfectos scripturæ, Ecclesiasticas prębēdas magistrales obtinētes, videas clericos & regulares passim de ijs cœlestibus rebus multa ac præclara disserere: eosdē ita frigidos sentias, vt nihil eorū oratione cōmouearis, nihil actibus perspectis incalescas. Quid hoc rei est, vel mōstri potius, cū ignem agitent, sic algere? sed sinapim videlicet multā habēt congestam, saccos plenos, sinapim candē non terunt, nō contundūt. Itaq; nihil illius calore afflātur, nihil acrimoniæ sentiunt. Spiritū non redolent, Dei ignem nō habent, de mortificatione, de oratione, de Christi imitatione nihil ad eos. Ergo libri tot, commentarij, scripta quibus scatent: sacci sunt sinapi pleni, sed terere piget. Vēdere malunt alijs quā ipsi vti, quod faciūt Pharmacopolæ. Hosce Paulus coarguit. [Qui alium doces, te ipsum non doces, qui gloriaris in lege, per legis præuaricationem Deū inhonoras.] Attamen fratres, [nō auditores legis neq; doctores, sed factores legis iustificātur apud Deū.] Quare mihi credite, verbi diuini quod accepistis, vim & potētiā pspicietis, si vsu & exercitatione eius periculū feceritis.

Rom. 2.

4 Verbū Dei sic esse salutare vt tamē mordeat, more sinapis.

Nūc ad ea quæ de sinapi attulimus, illud adijciam⁹ quod est cōsideratione dignissimū, ita esse sinapim vtilē ac salutarē, ita etiā iucundam & cibo expetēdam, vt mordeat tamen & pungat, vsq; eo, vt sæpe lachrymari compellat.

Rem

Rem dico nemini ignotã, quam sæpe estis experti. Hieronymus vel ob id maxime vult doctrinam Euãgelicam sinapis grano collatã. Quid Ambrosius? Præclare admodum philosophatur ea de re [Nam sicut cum sinapis, inquit, succum sumimus, vultu contristamur, fronte cõtrahimur, ad lachrymas promouemur, & ipsam salubritatẽ corporis nostri cum quodã fletu austeritatis accipimus, & tunc magis sani efficimur, cum amplius deploramus. Ita ergo cum fidei Christianæ mandata percipimus, con stristamur animo, affligimur corpore, ad lachrymas pro mouemur, & ipsam salutem nostram cum quodam fletu ac mœrore consequimur.] Sapientia igitur huius sæculi dulce potius quoddam, sed flaccidũ & inutile sapit: quod poetica, quod historia, quod oratoria, quod philosophia deniq; humana continet mellitis magis granis simile est, sed quod ad salutem nihil conferat, quod acrimoniæ nihil habeat, siue Tullium, siue Virgilium legas, siue Platonem aut Xenophõtem, nihil quod spiritum accẽdat, reperies. [Doctrina Philosophorum, ait Hieronymus, nihil mordax, nihil viuidum, nihil vitale demonstrat, sed totum flaccidum marcidumque & mollitum ebullit in olera & in herbas, quæ cito arescunt & corruunt.] Itaque compungere animum, salutares ciere lachrymas, desiderium virtutis accendere, id planè proprium est Christianæ doctrinæ: diuina sinapis id modo efficit. [Simile est regnum cœlorum grano sinapis.] sic plane Ioannes Batista prædicabat: [Pœnitẽtiam agite:] Sic ipse Christus, sic Christi imitator Paulus. [Prædicãs, inquit, in Deum pœnitentiam.] Ezechiel Propheta volumen sibi diuinitus oblatum cum vorasset, illius vim & acrimoniã intus sensit. [Amaricatus, inquit, est venter meus.] Nec dissimilia Ioannes de se perhibet. Ea demum est sinapis cælestis ratio, vt pungat, vt mordeat, vt viscera penetret, lachrymas excitet. At nunc sinapim quidem amant homines, de multo melle imbutam vel dilutam potius, aut musto tantopere infertam, vt nihil pene habeat vigoris sui. Nullos, inquam, aculeos, cupiunt prædicatorum, nullos

Hierony. in Matth.

Ambr. serm. 2.

Hierony. in exposit. Euãgelij.

Actor. 20.

Ezech. 3.

Apoc. 10.

confessorum, nullos consiliariorum: sed eos sequuntur & captant, qui suauiores facilioresque se exhibent: qui omnia concedunt, omnia condonant, omnia licere patiuntur. Austeros obiurgatores oderunt, vera dicentes, nisi fucata ac minimè pungentia nō ferunt. Hi iudices hi magistratus: quibus crumenæ explendæ, potius quam Reipublicæ purgandæ cura sit. [Argentū tuum, inquit Propheta, versum est in scoriam: vinum tuum mixtum est aqua. Principes tui socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributionem. Id scilicet mel est quod sinapin debilitat, ac propè modum extinguit, quæstus, cōmodi, compendij ratio. Eo respectu tanquam vinū aqua permixtū roboris habet nihil. Tales esse Principes conqueritur Propheta, quos munera captare intelligit, eos facile fures aut furum socios pronuntiat. Nam de ministris Euangelij dolendū serio, quod applausum humanū quærant, quod groria vulgari capiantur, quod se totos palato hominū potentium accōmodent, de quibus sermo propheticus habet: [Filij mendaces filij nolentes audire legem Dei: qui dicunt videntibus, nolite videre: & aspiciētibus nolite aspicere nobis quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.] Næ isti non sinapim, sed sapam quærunt. At non talis Paulus, sed meram austeramque sinapim, vinum nequaquam dilutum sed meracum afferre se profitetur. [Non sumus, inquit, sicut plurimi cauponantes siue adulterantes, verbū Dei: sed ex synceritate coram Deo in Christo loquimur.] Tales verbi ministri compunctionem & lachrymas cient, qui non laudes auditorum, sed emendationem amant, nō præconijs eloquentiæ, sed vitæ melioris mutatione delectantur, quibus illud denique Hieronymi, sedet animo. [Lachrymæ auditorum, laudes tuæ sint.

Esai. 1.

Esai. 30.

2. Corint. 2.

Hierony. ad Nepotianū.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Simile est regnũ cælorũ fermento, quod acceptũ mulier abscõdit in farinæ satis tribus, donec formẽtatũ est totũ. Matt. 13.

SACRAE scripturæ mos est, quemmodũ Augustinus rectè scripsit, vt res eadẽ, verbũq; idẽ sæpe varia imò & cõtraria significet, quod ex orationis cursu ac proposito intuendũ est: nõ enim semper ouis rem bonã, nõ semper serpens & leo rem malã notat. Sunt oues positæ in inferno: est contra serpens, cuius aspectu salus recuperatur. Id alias sæpe vsitatum, in præsenti Euangelica parabola cernimus maximè. Cum enim fermentum quod Augustinus animaduertit eodem loco, plerunque malum quid & fugiendum sonet, hoc loco bonum atque expetendum perspicue declarat, cum fermento simile regnum cœlorum æquiparatur. Prauum illud sane fermẽtum est quod Dominus suos vitare iussit. [Cauete, inquit, à fermento Pharisæorũ, quod est hypocrisi] hypocrisim Pharisaicã atq; doctrinam illam fallacem atq; fuccatam, ideò fermentum vocat, quod sensim attraheret ad se sensus moresque hominum. Facile enim discitur fucus atque mendacium, & imbuitur homo arte fallendi, vt videri probus quam esse malit. Inde gloriam aucupãs, hinc laborẽ defugiens. Paulus quoque de peruerso morum fermento loquebatur, cum Corinthios admoneret: [Non epulemur in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceri-

1. Eadem re diuersa in scriptura significari.
Aug. lib. 3. de doctrina Christ. c. 25.
Matth. 16.
1. Corint. 5.

ſinceritatis & veritatis] fermento nequitiam ac malitiã eadem ratione qua Chriſtus appellans, illum ſimulationis habitum, ſpeciem honeſti habentem, virtutis penitus vacuum quod ſummopere inficit & contaminat, vt dolo ac fraude plena ſunt omnia. Qua peſte redundant palatia, curię, comitatus Principum. Vtinam non in clauſtra etiam religioſa & collegia ſanctitatis irrepſerit. Vnde autem petenda ſit vocis cuiuſque ſignificatio, tradunt Patres. Neque enim natura rei inſpicienda eſt, ſed is ad quem accommodatur vſus. Ita leo Chriſtum aliquando, diabolum contra aliquando notat: in illo fortitudinem, in hoc crudelitatem indicans. Sol iuſtitiæ Chriſtus: Sol exurens Sata, carnis cupiditas. Aues cæli ſuperna petentes vel Angeli, vel viri ſpirituales: aues etiam cæli ſemina rapientes, dæmones. Quæ ratio interpretandi ſcripturas vſque eo probata eſt, vt res interdum hiſtoria fœdæ ac turpes, myſterio contineant res ſanctiſsimas atq; pulcherrimas, quemadmodum Gregorius Papa animaduertit, qui in amore Dauidis in Berſabee alienam cõiugem, Chriſti in Eccleſiam gentium gratiam adumbratã interpretatur. Quare mirandum minimè erit, ſi fermentum, quod impurum quippiam & prauum plerunq; notat, hodie mirificis laudibus proſequamur, tanquam rem expetendam præclaramque ſignificans.

Gregor.

2. Fermento notari mirabile Euangelij incrementum.

Eſt autem parabolæ huius ratio ac ſententia eadẽ fere, quæ proxime à Chriſto allata de grano ſinapis. Vt enim ſinapi cum ſit granum minutum ac per exiguum, ſatum tamen ſurgit in arborem ſpectabilem, ita fermentum modicum, magnam breui maſſam farinæ immixtum efficit. Quibus verbis oſtenditur, Euangelium tenui initio in maxima breui incrementa veniſſe. Rectè autem fermento comparatam Euangelicam doctrinam Ambroſius docet: [Bene, inquit, fermentum doctrina dicitur Chriſti, quia panis eſt Chriſtus: & Apoſtolus ait, quia vnus panis, vnum corpus multi ſumus in Chriſto.] Itaq; Chriſtum veluti incorporatum Eccleſiæ Ambroſius ſentit, ac de multis in vnum coaluiſſe ac coagmentatum eſſe regnum

Ambroſ. lib. 7. in Lucam cap. 13.

num cæleste: cuius propagationem fœcunditate mirabili Ecclesiæ, Esaias eleganter describit his verbis: [Leua in circuitu oculos tuos, omnes isti congregati sunt venerũt tibi, viuo ego dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, & circundabis eos tibi quasi sponsa. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ, Angustus est mihi locus, fac spatium mihi, vbi habitem. Et dices in corde tuo: quis genuit mihi istos? ergo sterilis & nõ pariens, transmigrata & captiua, & istos quis enutriuit? Ego destituta & sola, & isti vbi hic erant?] Quorum verborum illa est sententia, quod fideles ipsi vix oculis suis crederent, cum à paucis hominibus ijsque abiectis & rudibus, totum pene orbem terrarum breui peruasum, mutatum, fidei Christianæ subiectum intuerentur. [Donec fermentatum, inquit, est totum.] Etenim: [In omnẽ terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.] Quod prædixerat Christus: [Eritis mihi testes vsque ad vltimum terræ.] [Et prædicabitur hoc Euangeliũ in vniuerso mundo.] *Rom. 10. Psal. 18. Actor. 1. Matth. 24.*

Quoniam ergo fermentum patet esse Euangelicam doctrinam, fermenti naturam inuestigemus, atq; illius propria in Dei ministro quæramus. Primum fermenti instar quicquid farinæ contigerit, ad se attrahere, in se vertere Dei seruum oportet, vt omnibus impertiat vim ac vigorẽ suum. Est enim ea præcipua natura fermenti. Quare si Christi minister is sit, quem esse oportet, vigens fide & charitate, sapientia præstans, ad habitum confirmare suũ cæteros debet. Quid enim Paulus aliud sibi volebat, cum scriberet? [Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu: & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sum us, alijs quidem odor vitæ in vitam, alijs autem odor mortis in mortem. Et ad hæc quis tam idoneus?] Quocunq; se vertat minister Christi, debet Christi odorem offerre, Christi gustum indere ijs, cum quibus versari contigerit. Penetrat ac peruadit subito circumuicina loca excellens aliquod odoratumque vnguentum: domũ totam illius Euan *3 Magnam vinidamque esse vim doctrinæ Euangelicæ. 2. Cor. 2.*

Marc.14. gelicæ mulieris nardo per flatam narrat historia sacra. Talem se præbere conuenit Christi ministrum, vt omnes Christiana sua sapientia imbuat, omnes afficiat. *Rom.15.* Vnus Paulus replesse se memorat notitia Christi ab Hierusalem per circuitum vsque ad Illyricum. Vni Thomæ Apostolo India cessit, vni Andreæ Achaia, Iacobo vni Hispania. Ibericam Ciliciæ prouinciam maximam vnius ancillulæ Christianæ opera, Christi religionem suscepisse scribunt Sozomenus atque Nicephorus *Sozomenus lib. 2. c. 6. & 7. Niceph.lib. 8.c.14.* Ecclesiastici historici. Habet præterea fermentum vim in se mirabilem, vt rem animatam ac viuam credere possis, cum bullire, ac se se commouere videatur. Feruet enim suapte natura, & attollitur, ac veluti grauidatur & parturit. Talis nempe est doctrina cælestis, talis Euangelica forma, quæ vitam quandam præ se ferat, atque alijs impertiri cupiat. *Hebr.5.* [Viuus est enim ait Paulus, sermo Dei & efficax.] Qui penetret afficiatque animos, non aures tantum sono inter mortuo pulset. *Ezech.1.* Quocirca animalia illa sacra quæ vidit Ezechiel Propheta, & ipsa ardebant, & viuas igneasque scintillas vndique vibrabant. Quanto vero ardore corripiat animum diuini vis verbi, quemadmodum ferueat intus nec continere se possit, ostendunt illi discipuli Amaon & Cleophas vt etiam Ambrosius memorat, inter se loquentes, *Luc.24.* [Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via, & aperiret Scripturas?] Nihil profecto simile inuenias, si humanam eloquentiam requiras: nihil Poetica, nihil Rhetorica, nihil Philosophia ita validum, vigens, inuictumque præstat: pictura tantum inani, & virtutis vacuo tumore delectat, & pascit. Postremo quicquid farinæ, fermento aspergitur, sursum tollitur. Quam rem diuini esse fermenti propriā, minime me dicere est opus. Accepto etiam cælestis doctrinæ fermento statim animus in cælum tollitur, cælestia quærit: ac tanquam grauidatus superno semine, superna etiam parturit. Superna amat, istis infimis teneri non patiatur. Hoc scilicet illud est, [Quæ sursum sunt

sapite, non quæ super terram, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est vita vestra.] Caducis periturisque bonis contemptis, immortalia sempiternaque mens diuinitus tacta suspirat. *Coloss. 3.*

Quod nimirum fermentum [Mulier, inquit, accipiens abscondit in farinæ satis tribus.] Tres mensuras proculdubio intelligit, tametsi quales quantæve extiterint, quoniam vox est Syriaca illud satis, difficile cognitu sit: sed tamē ad rem haud magnopere necessariū. Porro quænam ea mulier intelligatur, quæ itē illæ mensuræ tres, varias varij scriptores disputationes offerunt, pias quidem omnes & Christianæ charitati consentaneas. Bernardus Beatissimam Mariam eam mulierem interpretatur, quæ tres naturas, idest, Deum, animam, corpus tanquam mensuras tres optima pistrix commiscuerit, vnde panē vitalē proferret. [Felix, ait Bernardus, benedicta in mulieribus, in cuius castis visceribus superueniente igne Spiritus sancti coctus est panis iste. Felix, inquam, mulier quæ in hæc tria sata immisit fidei suæ fermentum. Nec mireris quod fide eius mediante, vnitum dixerim verbum carni, quandoquidem & carnem ipsam de eius carne suscepit.] Nec secus Petrus Chrysologus sic scribens: [Maria huius fermenti implet typum, similitudinem præfert, consignat figuram, dum de supernis suscipit fermentum Verbi, & humanam in aluo Virginis, imo in alueo Virginis cælestem totā conspersit in massam.] Sic beatus ille ludit. Ambrosius rem eandem pro grauitate sua sic explicat: [Bonis autoribus acquiescimus, vt dicamus quia Ecclesia renatum hominem, qui est in corpore, & anima, & spiritu, fermento sanctificat spirituali. Cuius sententiæ assertorem habemus Paulum Apostolum dicentem: Ipse autem Dominus sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester, & anima & corpus sine querela in die Dñi nostri Iesu Christi seruetur.] Ambrosij interpretationē etiam sequuntur Hieronymus & Theophylactus, nisi quod Ecclesię Ambrosius, animæ cuiusq; fidelis officium hi mulieris tribuunt. Sed

4 Quæ sit mulier, quæ mēsuræ tres farinæ.

Bernar. lib. 5. de cōsider.

Bern. ser. 2. in nat. Dñi.

Chrysolo. in serm. 99.

Ambros. lib. 7 in Luc. in c. 13.

1. Thess. 5.

Hiero. in expos. Euang.

Theophyl. in expos. Euāg.

Aug. lib. 1. de quæst. Euang c. 12,

mensuras easdem agnoscunt tres, quas Paulus memorauit, spiritum, animam, corpus. At Augustinus mulierem vult diuinam esse sapientiam: tres autem mensuras tria genera hominum in Daniele, Noe, & Iob notata propheticis literis. Alij tres mensuras accipiunt, tres orbis partes, Europam, Asiam, Africam, quibus Euangelicum fermentum immissum massam vniuersi traxit ad se. Piæ sane interpretationes, vt ante iam dixi, omnes hæ: quibus vt quemque iuuerit, vti licebit.

5 *Quod nisi caute custodiatur fermẽtum, facile euanescat.*

Sed illud interim queri libet ac deplorare, quod cum officio fermenti fungamur tam multi præcones Euangelici, omnino parum vixque promoueamus. Exiguum plane fermentum multam massam afficit: nos vero cũ simus permulti, vix exiguum aliquid perficimus. Quid rei esse putatis? An euanuit iam vis illa ac natura fermenti? Verbi, inquam, diuini potentia num debilitata iam extinctaq; est? Sed natura quidem fermenti eadem est, ac conditio pistorum & industria nunc longe alia. Vult profecto fermentũ maxime conseruari: ab externis aeris iniurijs summopere oportet esse tectum atque munitum. Sin minus vigor ille omnis natiuus paulatim debilitatur, ac denique euanescit. Nos vero facile ad externa & vana diffluimus: nequaquam cordis secreta seruamus, vbi Dei spiritus sit munitus & tectus. Itaque non modo farinam non attrahimus & feruescere cogimus vi ac virtute nostra, sed etiam ipsi quod dolendum vehementer est, fermenti naturam exuimus, in farinam vilem ac dissolutam facile vertimur. Quemadmodum antiquos Israelitas deplorat Psalmus.

Psal. 105. [Commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorũ, & facti est illis in scandalum.[Quos oporteret de secularibus, auditores nostros facere religiosos, contra nos de religiosis fieri seculares cernimur. Quamobrem Paulus

1. *Cor.* 9. de se: [Castigo, inquit, corpus meum & in seruitutem redigo: ne cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar.[Omnino qui disciplinam in se minime cõseruat, eum tametsi alijs prodesse curet, deteriorem reddi necesse est. Itaque Timotheum idem Apostolus serio admonet: [Attende

tibi

tibi & doctrinę: insta in illis: hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.] *1. Tim. 4.*

Enimuero in omni congregatione & cætu hominum, licet reperire vtrunque fermentum, & bonum inquam, & prauum. Sunt qui studio virtutis eluceant, sunt qui vitijs teneantur. Sunt prorsus quidam consuetudine sua atque ipso victu cæteros inquinantes, qui superbiam, qui audaciam, qui turpitudinẽ, qui furorem aspergant. Vnus istorum integrum collegium corrumpere & contaminare queat. Quare si in eiusmodi quẽquam incideritis, auertite, vitate, fugite, tanquam labem ac pestem. Neque ob id bonorum societas deserenda, quod improbi intermixti sint: sed improbi ipsi euitandi, si sanari non posse videantur. De qua re Basilium magnum audire iuuat ita præcipientem: [Si quis improbos quosdam reperiri inter fratres dicat, qui honestatem ac disciplinam negligant, ac propterea huiuscemodi hominum societatem relinqui oportere, nequaquam is idoneam recedendi causam commentus est. Siquidem neque Petrus neque Andreas neque Ioannes propter Iudæ improbitatem à reliquorum Apostolorum choro se submouerunt. Neque vlla in re vitijs illius quisquam Apostolorum retardatus est, sed relicta potius illius peruersitate, dominicæ disciplinæ virtutem magno studio sectabantur.] Ergo non corpore sed imitatione deserendus est improbus, quem habes contubernalem. Quod si facultas sit expellendi pestiferum, præpositi pluribus consulãt, vno sublato. In eo genere Paulus admonet: [Nescitis quoniam modicum fermentum totam massam corrumpit? auferte malum ex vobis ipsis.] Quod si liberos nacti estis, liberorum saluti consulite: sodalitia improborum depellite: scortatores, aleatores, maledicos, scurras, helluones, procul iubete abire. Puros & innoxios mores facile perdent eiusmodi pestes. Bene Sapiens consulit, [Attende tibi à pestifero.] A scintilla vna, inquit, augetur ignis.] Et Salomon. [Homines pestilentes dissipant ciuitatem.] Denique: [Amicus stultorum, ait idem, similis

6 Fermentum nequitiæ in omni cõgregatione fugiendum.

Basilius in monasticis constit. cap. 22.

1. Cor. 5.

Ezech. 11.

Prouer. 29.

Prouer. 13.

similis eis efficietur. Et qui cum sapientibus graditur sapiens erit.]

IN DOMINICA
IN SEPTVAGESIMA,
CONCIO PRIMA.

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam. Matth. 20.

1 Parabolas Euangelicas & multis pauca, & paucis multa cōplecti.

INTER omnes parabolas, quibus Saluator noster vsus est plurimis, ea quā ex Matthæo hodie audiuimus, maxime insignis est, sanctorum Patrum commentationibus illustrata plurimum, tum Ecclesiæ autoritate celeberrimo tempore Septuagesimæ, tanquam in primo aditu ipsisq; foribus pœnitentiæ ac sanctitatis proposita. De qua parabola sic scriptum reliquit Origenes: [Scire autem debemus quod si parabola Iesu, in quo thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi sunt, discussa fuerit, tanta dogmata in mysterio abscondita inueniuntur ab his, qui possunt talia inuenire, vt maxime de ista parabola dicat Saluator. Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio, & eructabo abscondita à constitutione mundi.] Sed quo præstantior vberiorque parabola est de operarijs in vineam missis, eo plane & ad intelligendum obscurior, & ad explicandum difficilior. Itaq; vix alias aut plures aut magis inter se discrepantes interpretādi rationes inuenias: ac quo tandem pertineat parabola, ægrè omnibus expensis constituas. Igitur illud imprimis tenendum

Orig. homil. 10. in diuersos locos Matth.

est, parabolas Euangelicas, & multis pauca, & paucis solere multa complecti: quod videtur quidem esse repugnās, & est tamen certum & constans. Nam si primarius ac præcipuus scopus attendatur, in quem tendit parabola, sine dubio est vna quædam sententia quæ totius parabolæ tā quam conclusio est. Quale est pronuntiatum illud, [Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.] Quod ex Pharisæi & Publicani oratione concluditur. [Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.] Quod serui denarios paucos à collega durè ac crudeliter exigentis supplicio demonstratur. Atque ad eundem modum in cæteris opertet institutum Domini cognoscere, cui demonstrando parabolam inducat. Cætera vero quæ in narratione parabolæ inseruntur, non admodum opus est cuncta rimari, dummodo scopu teneatur, vt in parabola decem virginum egredientium obuiam sponso, summa est illa, oportere nos esse paratos, quod nesciamus diem neque horam. Eo omnia pertinent, quæ de somno & excitatione intempestiua virginum afferuntur. Cur vero decem dicantur, cur pares fatuis prudentes numero, cur media nocte aduentus sponsi, quonam pergant fatuæ vt comparent oleum, cæteraque similia disquirere, non facit ad parabolæ propriam intelligentiam, quam propterea dixi multis pauca complecti. Sunt enim pleraque narrationis gratia inducta. Eam regulam parabolis explicandis Basilius statuit his verbis: [Sane quæ afferuntur similitudines, nequaquam ex omnino singulis earum rerum, ad quas allatæ sunt, partibus respondent. Sed illud agunt, vt mentem ad id, de quo agitur, argumentum dirigant.] Quod sane Basilij præceptum Chrysostomus non semel parabolis explicandis commendat. [In parabolis, inquit, non oportet nimia in singulis verbis cura perangi. Sed cum quid per parabolam intendat didicerimus, inde vtilitate collecta, nihil vlterius anxio est conatu inuestigandum.] At est etiā alius diuinarum parabolarum vsus, vt non solum vna illa sententia

Luc. 18.

Matth. 18.

Matth. 25.

Basil. in regulis breuioribus responsione 254.

Chrysost. homil. 65. *in Matth. Idē docet homil.* 48. *in Matthæum non esse singula verba parabolarū exponendá.*

tentia intelligatur, quam præcipue intendit parabola, sed obiter parabolæ partes enucleãtes inueniamus, quas res quibus vocibus significare voluerit parabolæ narrator Christus. Neque enim dubium esse potest, quin diuina illa sapientia simul rem pręcipuam quam vult, efficiat, simul intelligentias multas atque præclaras parabolarũ suarum sinibus intimisque recessibus includat: quas latebras perscrutari & sanctis Patribus vsitatum est, & ad innumerabiles intelligentiæ commoditates idoneum. Ideo dixi ac merito dixi, parabolas solere paucis multa complecti, Patet enim amplissimus campus intelligentiæ mirabilis, vocum propemodum singularum significationibus enucleandis. Quę fuit non extrema ratio, quare Christus tam frequens docendi parabolis fuerit. Id vero & magni esse laboris & singularis Dei gratiæ Augustinus docet his verbis. [Quis audeat velut manifestas legendo percurrere parabolas & propositiones, quæ nominibus suis indicant altius perscrutari oportere? In parabolis enim quæ dicuntur, rerum similitudines rebus de quibus agitur comparantur. Quis non his auditis vigilantiã mentis intendat, vt ad eorum fructum intelligendo perueniat?] Et in eodem Psalmo: [Vtinam qui dixit, aperiam in parabolis os meum, etiam intellectum nostrum in eas aperire dignetur. Si enim aperiret ipsas parabolas nõ hîc æstuaremus. Nunc vero ita obtecta & clausa sunt omnia, vt etiam si ad aliquid ipso adiuuante, vnde salubriter pascamur, peruenire possimus, in sudore tamen vultus nostri edamus panem, & pœnam diffinitionis antiquæ non corporis tantũ, sed & cordis labore pẽdamus.] Vsq; adeo Augustinus difficilem operam sentit singulas partes parabolarum explicandi: sed tamen fructuosam & Dei munere concessam censet. Atq; esse hunc legitimum minimeq; superuacaneum parabolas tractandi exponendiq; vsum, non modo Patrum omnium sententia documentoq; perspicitur, sed etiam ipsius Christi optimi suarũ parabolarũ interpretis exemplo liquet. Cum enim parabolas quasdã suas rogatus Apostolis explicuerit, nõ est cõtentus sum-

Aug. super Psal. 77.

mam rei indicare, sed etiam parabolæ partes, ac singulas pene voces quid sibi vellent, exposuit. Etenim de zizaniorum parabola interrogatus, minutè atq; enucleatè dixit, quid esset semen bonum, quis ager, quid zizania, quis inimicus homo, quæ messis, qui messores. Atque in alia parabola eius qui exijt seminare semen suum, poterat satisfacere summam eam docendo, quod plurimi auditores fructum ex diuino verbo non referrent, pauci tandem ad cumulum peruenirent: tamen singulas partes persecutus maluit demonstrare, quid semen esset, quæ aues rapientes semen, quæ terra petrosa ac tenuis, quæ impedimenta veprium ac spinarum. Ex quarum rerum notionibus magnas ac mirabiles sapientiæ cælestis opes eruere licet. Ergo quod initio dixi, verissimum est, atque Euangelica maiestate dignissimum, Christi parabolas non minus paucis multa docere, quam multis pauca tradere.

Matth. 23. Luc. 8.

Hæc generatim disputata, deinceps ad rem de qua nũc agimus perducenda sunt. Præcipuum hodiernæ parabolæ institutum illud est, vt diuinæ gratiæ maiestas intelligatur. Prædicatur enim summi Patris benignitas ac liberalitas magna in quosdam electos, sine vlla iniustitia in cæteros. Itaque cum omnibus iustus sit, non omnibus tamen est æquè munificus, sed nonnullos muneribus gratiæ præ alijs extollit, eos præsertim, qui de suis meritis minime præsumunt, quosque opinio hominum inferiores putat. Itaque parabola hæc, mea quidem sententia, præcipue texitur de ijs qui ad regnũ cæleste vocati sunt, & tamen diuino munere non æquè potiuntur. Nam cum de ijs qui Euangelicæ perfectionis sublimiorem gradum tenent disseruisset, subiecit: [Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.] Cui sententiæ mirabili demonstrandæ inducta est statim parabola hodierna. [Simile enim est regnum cælorum homini patrifamilias:] & cætera. Cui initio respondet exitus idem. [Sic erunt nouissimi primi & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati pauci vero electi.] Tanquam dicat, Quemadmodum audistis Patremfamilias omnibus quidem iustam merce-

2 Parabolæ scopum esse, Dei gratiam ostendere, qua inferiores, ijs qui de suis meritis præsumunt, anteponuntur.

Matth. 19.

dem reddidisse operarijs: sed tamen liberalitate sua eos prætulisse qui videbantur extremi, quibus & prius datũ est,& amplius quam ipsi sperabant præmium, ita profecto inter ipsos fideles gratia in quibusdam præ alijs elucebit,qui & existimatione sua & opinione hominũ abiectiores erant, cum nemini tamen Deus faciat iniuriam Sunt enim multi vocati ad communem salutem,pauci vero ad peculiarem atque insigniorem gradum gratiæ electi. Quæ sane doctrina Euangelica mirificè valet, primũ ad illustrandam Dei gratiam,& illam munificentiam extollendam. Hoc enim est quod Paterfamilias prædicat: [An non licet mihi quod volo facere? volo huic nouissimo dare sicut & tibi.] Valet præterea ad humilitatẽ commendandam,& spem fiduciamque omnem,nõ tam in nostris laboribus ac meritis,quam in Dei benignitate ac misericordia collocandam. Ita enim videmus vltimos esse prælatos,qui de se scilicet demisse sentiebant. Qui erant opinione hominum inferiores.Hi nihil pacti sunt de pretio,sed vocati in vineam ierunt,quacunque mercede contenti.Quod potuerunt laborauerũt:sed neq; laboris pretium petierunt,neque quicquam oblocuti sunt.Quorum voces nullæ,opera qualis contigit,præmium humilitate & silentio & obedientia amplissimum retulerunt. Quæ omnia sapiẽter expendit sanctus Gregorius Theologus ita hanc parabolã tractãs:[Tametsi quantũ ad laboris modum plus cõtenderint,qui in vineã priores ingressi sunt, non tamẽ ad animi liberæque voluntatis modũ.Illi enim nõ prius crediderũt,& ingressi sunt, quã ipsis esset merces conuentione constituta:hi nulla condicta mercede ad laborem accesserunt,quod quidem maioris fidei argumẽtũ est.Ad hæc illi queruli,inuidi,ac murmuratores inuẽti sunt:his nihil tale obijcitur. Tum etiam illis mercedis rationẽ habebat,quod donabatur:his gratiæ.] Valet igitur etiam parabolæ intelligentia ad contundendam hominũ vanam de se fiduciam,superbiamq; frænandam eorũ, qui & merita sua extollunt,& alios contemnunt præ se,& cũ Deo ipso disputare disceptareque audent. Quibus dicitur:

Greg. Naz. in oratione in sanctum baptisma.

tur: [Amice non facio tibi iniuriam, an oculus tuus nequã est?] ex superbia enim inuidia oritur. [Deus vero superbis resistit: humilibus autẽ dat gratiã.] Atq; huius quidem parabolæ argumentum versare mihi videtur Apostolus, cum gloriationem Iudæorum refellit, & superbam aduersus gentes contentionem vituperat, quod factis suis niterentur ac fiderent, plus quam gratiæ Dei. Cum enim de vocatione gentium ex diuinis literis disputasset, atque ostendisset non solum ad eiusdem Dei cognitionem & obsequium vna cum Iudæis fuisse aggregatas, verum etiã Dei singulari & eximio beneficio ijsdem ipsis Iudæis prę latas, causas huius admirandi consilij pergit quærere, atq; ita pronuntiat: [Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ ex fide est. Israel vero sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus.] Videtis plane eo summam rei perductam, vt electionis Gentilis populi præ Iudaico ea ratio demum assignetur à Paulo, quod Iudæi factis & obseruationibus legis nimium fiderent, gentes beneficium Dei, nullius boni sibi consciæ, bonitati ac misericordiæ totum tribuerent? Quamobrem Hilarius ac Hieronymus parabolam maxime de inuidia Iudæorum in gentium populum interpretantur: [Vnde Saluator, ait Hieronymus, concludens parabolam. Erunt, inquit, nouissimi primi, & primi nouissimi. Quod Iudæi de capite vertantur in caudam, & nos de cauda mutemur in caput.] Hæc igitur querela erat Iudæorum aduersus gentes: [Hi nouissimi vna hora laborauerunt: & pares illos nobis fecisti: qui portauimus pondus diei & æstus?] Responsio vero Patrisfamilias an non æquitatis plena vobis videtur? [Amice non facio tibi iniuriam, tolle quod tuum est & vade. An non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum?] Quæ verba satis declarãt inuidiã Iudęorum iniquam, quod Dei gratia in gentes manasset nequaquã inferior. Itaq; cernere est pactũ cũ populo Iudaico, qui

Iacobi 4.

Roman. 9.

Hilarius in expos. Euãgel.

qui prior vocatus est, ad obsequium Dei, initum nec violatum, quod Christus in salutẽ ipsorũ venturus esset: qui veluti denarius & merces promissa vniuersi laboris legalis, persolutus est etiam Iudæis. Sed tamen gentes quæ sunt posteriores vocatæ, neq; vllo pacto interposito, Euãgelicæ gratiæ consortes sunt factæ, prius denarium accipiunt, quod bonis Euãgelicis & Christi salute prius fruũ

Rom. 11. tur. Cæcitas ex parte cõtigit in Israel, donec plenitudo gẽtiũ intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, ait Scriptura. Cæterũ parabola nõ his finibus cõcluditur, disceptationis Iudæorũ & gentiũ, sed latius patet, atq; inter ipsos fideles populi Iudaici intelligi vult, eos diuino beneficio priores partes ferre, qui sunt opinione hominũ posteriores. Qui enim de sua iustitia presumũt, quales Pharisæi & Scribæ, illis posthabẽtur diuino cõsilio atque electione, qui se, peccatores agnoscentes, totos ad diuinæ misericordiæ præsidia cõferũt: quales fuisse cõstat multos Publicanos & meretrices, qui Christi sunt clementia conseruati.

Matth. 21. Quãobrem superbiã Pharisæorum Christus cõprimere volens aiebat: [Amen dico vobis, quia Publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei.] Neq; inter Iudæorum & gentium populum modo, aut etiam inter Iudæos ipsos parabola ostendit de posterioribus priores fieri, &

Deut. 28. quod Scriptura habet, caudã in caput verti, caput in caudã, sed illud ipsum accidere posse monet inter ipsos Ecclesiæ Christi operarios, atq; eos præsertim, qui Euangelicã perfectionem instituto sanctiori profitentur, de quibus

Basilius in regulis breuioribus interrog. 256. parabolam declarat magnus Basilius, nempe de ijs quibus centuplum pro rebus dimissis in hoc seculo, & vita æterna promissa est. Idcirco enim vbi eorum præmia dixisset, qui omnia pro Christo sequendo relinquunt, quibus vicissim promittit centuplum nunc, mox vitam æter-

Matth. 19. nam adiungit è vestigio apud Matthæum, [Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.] Quam sententiam liquet cum superioribus esse contextam atque ad idem pertinere. Cui quidem sententiæ declarandæ ac probandæ inducta est continuo parabola; eandem tandẽ

colligens

colligens atque definiens. Quare futurum sine dubio est, (quod nos attendere magnopere oportet) vt pleriq; eorum, qui in Ecclesia videntur potiores partes tenere, quique rerum gestarum magnitudine ac multitudine præstant, inferiores diuino iudicio relinquendi sint ijs, quos nequaquam splendidos aut sanctitatis opinione excellentes cernimus. Quam rem sapienter expendens beatus ille Christi pauper Franciscus dicere solebat, in die iudicij illud mirabile euenturum, vt magni Pastores ac prædicatores idiotis & otiosis & abiectis cedere cogerentur, ad hūc modum interpretans illum versum, [Donec sterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat filios infirmata est.] *1. Reg. 2.* Neque ea est Francisci modo, sed etiam Christi sententia: [Multi, inquit, dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquā noui vos: discedite à me qui operamini iniquitatem.] *Matth. 7.* Quem Domini sermonem Lucas ex alia occasione commemorās, etiā hodiernæ parabolæ clausulam intulit, ita scribens. [Cum autem intrauerit Paterfamilias & clauserit ostium, & incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes Domine aperi nobis: & respondens dicet vobis, Nescio vos vnde sitis: Tunc incipietis dicere, Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris docuisti, Et dicet vobis, Nescio vos vnde sitis: discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dentium: cum videritis Abrahā, & Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et veniēt ab Oriente & Occidēte & Aquilone & Austro: & accūbēt in regno Dei. Et ecce sunt nouissimi, qui erūt primi: & sunt primi qui erūt nouissimi.] *Luc. 13.* Quæ sane sentētia Saluatoris, quātū series ipsa orationis docet, generalis est: ad Iudæos quidē peculiari ratione pertinēs, quod Christū nō sint secuti, sed fideles tamen omnes admonens præferendos eos esse, qui nō sunt speciosa Christi familiaritate contenti, sed fidele obsequium obedientia atque humilitate præstiterunt.

Igitur

3 *Non nostris meritis, sed diuina gratia nitendum.*

Igitur qui parabolæ celeberrimæ fructum capere vberrimum velit, attendat oportet, vt omnem à se sui fiduciam excludat, meritorum suorum nequaquam laude capiatur, laborem, industriam, operam suam omnem pro nihilo ducat. Nihil enim humana omnia esse constat, si diuinæ gratiæ ope destituantur. Quamobrem egregius Christi vineæ operarius Paulus dicebat: [Nouissime omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Gratia autem Dei sum, id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui: nõ ego autem sed gratia Dei mecum.] Hic iam cernitis quam distet tantus hic operarius ab illis operarijs, qui aduersus Patrem familias conqueruntur, qui labores suos magnifaciunt, qui præferri sibi vel potius æquari cæteros operarios, grauiter ac moleste ferunt. Noster tamen tametsi se amplius præ omnibus laborasse non negat, tamen id non sibi sed gratiæ Dei tribuit. Itaque & laudem non ad se sed ad Christi gratiam vult pertinere, & cæteros adeo non dolet sibi æquari, vt se etiam omnium minimum sentiat, se abortiuum, se indignum Apostolico nomine, se denique appellet Dei Ecclesiæ persecutorem. Dici non potest quam sit Deo humilitas chara, quam amet ac complectatur animum omni fiducia & existimatione sui vacuũ: quam sit illi contra grauis stulta superbia hominum, quã stomachum moueat stolida factorum rerumque gestarum iactatio. Augustini est præclara sententia. [Sic odit Deus superbos, vt ei magis placeat humilitas in malis factis, quam superbia in bonis factis.] Itaque operarius Christi debet non sibi sed Deo ascribere quicquid laudis, quicquid gloriæ existit. Quod si vocatus sit prio alijs, idipsum debet reddere gratiorem. Est enim vocatio Dei gratia, quare maturata vocatio, amplior gratia. Præclare id animaduertit Gregorius Nazianzenus operariorum superbam querelam sic retundens: [Hoc ipsum impẽsius laborare in vinea Christi, vberioris mercedis loco habendum

1. Cor. 15.

Aug. super Psal. 93.

habendum esset, his quidem certè, qui animo sunt non omnino illiberali & sordido.] Ne diuinæ igitur gratiæ ingratus, de cælesti munere superbiat, quod antiquior in Dei familia sit, ob id enim & fidelior & gratior sit necesse est. Iam vero si multam suam operam attendit, si diuturnos labores, si æstum diei toleratum, si molestias, inquam, in excolenda Christi vinea magnas ac multas deuoratas, consideret porro, quam Deus illius operæ ac laborum omnium nihil indigeat. [Deus enim meus es tu, inquit, & bonorum meorum non eges.] Quin potius id ipsum præclarum est Dei donum pro Dei causa perpeti iniuriam. [Vobis ait Paulus, donatum est pro Christo non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini.] Denique exiguum munus mentis humilis, Deus pluris facit, quam amplissimum arrogantis. Itaque implet ur Isaiæ vaticinium, vt Libanus conuertatur in Charmel, & Charmel in saltum reputetur, siue quod apertius dicit aliàs: [Et erit desertum in Charmel; & Charmel in Saltũ reputabitur.] Quod ideo Propheta prædicit, quod pauperes sint Christi gratia in diuites euasuri, diuites contra pauperibus concessuri. Veræ enim diuitiæ ex Dei gratia, non ex nostro labore proueniunt. Humiles igitur in regno Dei primas ferent.

Greg. Naz. in oratio. in sanctum baptismum.

Psal. 15.

Philip. 1.

Esai. 29.

Esai. 32.

Verũ enimuero nõ ea esse debet humilitas, quæ faciat otiosum, neq; fides operibus vacua. Tenẽda est via regia neq; in dexterã declinãdũ neq; in sinistrã. Neq; cũ Pelagio de ꝓprijs meritis præsumẽdũ, neq; cũ Luthero inani fiducia nitendum, sola fide sine operibus Deo placendi. Etenim operarios nouissimos etiã laborasse cõstat. Neq; desidiæ se dedisse benignitate Patrisfamilias fretos. Sed illud est omni ex parte absolutũ atq; perfectũ, quod Christus nos cohortatur. [Cũ feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus.] Quæ verba Euangelica sic enarrat Ambrosius: [Sequitur vt nemo in operibus glorietur. Sicut enim tu non solum non dicis seruo tuo Recumbe, sed exigis ab eo aliud ministerium, & gratias ei non agis, ita nec in te patitur

4 Prætextu diuinæ gratiæ non esse de labore cessandum.

Luc. 17.

Ambros. lib. 8. in Lucã. cap. 17.

patitur Dominus vnius esse vsum operis & laboris, quia dum viuimus debemus semper operari. Non te proferas, quia filius Dei diceris: agnoscenda gratia, sed non ignorãda natura. Neque te iactes si bene seruisti, quod facere debuisti. Vas gentium electus à Domino, Non sum dignus, inquit, vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei.] Itaque laborandum quidem est, ac strenue in opus incumbendum, nihilque remittẽdum de conatu summo, quo Dei vinea excolatur, & Christiana res crescat, sed tamen laboris & operæ magnitudo nõ tanti fieri apud Deũ intelligenda est, quanti cordis deuotio atque humilitas. Neque tam proprij laboris, quàm benignitatis diuinæ
Psal. 102. merces putanda. [Qui coronat, inquit, te in misericordia & miseratione.] Quæ cum ita sint, parabolæ vtilitas illa potissima censenda est, vt vocationis diuinæ affecti beneficio, fideles nos Christo præbeamus operarios, neq; nostro tamen labore industriaque nitamur, sed illius potius benignitate, ac magnitudine, qui potest de infimis facere
Psal. 118. summos. [Qui suscitat de terra inopem, & de stercore eri-
2. *Cor.* 3. git pauperem, vt collocet eum cum principibus.] Neque enim sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia omnis ex Deo est, qui idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Cui sit honor & gloria nunc & in diem æternitatis, Amen.

IN

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Simile est regnum cœlorum homini patri familias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam. Matt. 20.

MVLTAE sunt res, ob quas vineæ similitudinē sacræ literæ regno cœlorum accommodent: atq; illa quidem perspicua est, quod accurate excoli vinea amet: quę si benè culta sit, perutilis ac fructuosa maximè possessio merito habeatur: sin neglecta incultaq; iacere sinatur, nihil sit ea possessione inutilius deteriusq;. Cæteræ possessiones agrorum obliuionis aut negligentiæ nonnihil pati posse videantur, si pascua, si nemora, si vel olиueta etiā sint: reddunt certè si non adeò vberes, nonnullos certè domino fructus: at vinea si conuenienti opera destituatur, nullo prorsus emolumento est: ne foco quidem materiam suppeditat. Postulat vineæ conditio non solum operam, sed solicitam ac multam operam: qua in re oliuetum dissimile est, quod exiguo labore continetur. Atque id vtriusq; rei discrimē Poeta eximius eleganter expressit illis versibus. [Bis vitibus ingruit vmbra: Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ; Durus vterque labor.] Et paucis interiectis, [Sollicitanda tamen tellus, puluisque mouendus, Et iam maturis metuendus Iupiter vuis. Contra non vlla est oleis cultura, neque illæ, Procuruam expectant falcem, rastrosque tenaces, cum semel hæserunt aruis, aurasque tulerunt, Ipsa satis tellus.] Scriptura etiam sacra

1. Culturam vineæ Euāgelicæ magnam diligentiam deposcere.

Virgil. 2. Georgic.

attestatur negligentiam in vinea colenda maximè vituperandam. Quamobrem Salomon in negligētem agri vineæq; cultorē merito inuehitur: [Per agrum, inquit hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti: & ecce totū repleuerant vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat.] Nam quod Cicero dixit. [Ager quamuis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest.] est quidē in omni agricultura verū, sed nusquā perinde cernitur atq; in vinea. Atq; id quod de vinea dixi, ex vitis quoque natura perspici manifeste potest. Quid enim vitis fructu pretiosius? quid dulcius? Vino nempe & Deū, & homines exhilarari non male aliquis dixit. Vuam vero gustādo omnes probant: neq; homines modo hāc appetunt, sed aues quoque plurimæ, & bestiæ: turdi, canes, vulpeculæ his fructibus insidiantur, quod dulces gustatu experiatur. Quā multa ex vna vite cōmoda proueniant, haud facile numeres. Cuius amplas etiam laudes persequitur Diuus Ambrosius, quæ vitis si neglecta exarescat, nullus propè modū vsus sit. Soli igni materiam non diuturnam præbeat. Id apud Ezechielem diserte scriptū legimus: [Fili hominis, quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna syluarum? Nunquid tolletur de ea lignum, vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, vt dependeat ab eo, quodcunque vas? Ecce igni datum est in escam.] Quæ cū ita sint, rectè animarum cultura spiritualis vineæ nomine demonstratur, quod anima hominis virtute ex culta nihil præstantius, nihil cogitari possit vberius. Mens enim sapiētia & iustitia prædita, res est ipso Deo dignissima, Angelis par, cæteris rebus conditis certè superior omnibus. Cuius fructus suauissimus, atq; omni vino preciosior summopere gratus superis, Deum lætitia afficere iure censetur. Talis est nimirum spiritus iustorum perfectorum, de quo Propheticum illud: [Et vir Iuda germen eius delectabile.] Quod si mens hominis negligentia torpet, si syluescere vitijs ac tanquam vepribus horrida iacere permittatur, nihil eius mentis fructibus, id est studijs

Prouer. 24.

Tullius lib. 2. Tuscul. quæstionū.

Ambros. lib. 3. Exam. ca. 12.

Iudic. 9.

Ezech. 15.

Esai. 5.

diis atque actibus vel insulsius vel etiam acerbius. [En Fructus, inquit, illorum inutiles & acerbi ad manducandum & ad nihilum apti.] Tales esse sylvestres vuas nostis, quæ dentes ipsos exacerbant, ac pessimè offendunt. Vuam ergo acerbam scriptura vocat iniquam hominis mentē. Vt enim iustus Angelis par rebus omnibus maior, ita impius ipsis feris deterior, diabolo comes, odio plurimo est Deo. [odio, inquā est Deo impius, & impietas eius.] Quare cum in vtrāque partē tanta sit vel damni vel emolumenti magnitudo, qui in excolēda vinea spirituali laborat, nō segnetur, nō remisse laboret, necesse est. Cuius ardētis studij, solicitudinis industriæq; pleni egregiū documentū proponitur à Christo Domino is paterfamilias, qui vineæ excolēdæ studio accēsus, ipse primo mane surrexerit, ipse forū petierit, operarios cōduxerit, neq; semel id sed bis & ter, ac sæpius, deniq; quoties fuit opportunū, negotiū gesserit. Qua diligētia quid potest depingi præclarius? quid ea cura vehemētius? Nēpe quales se præbere debeāt coloni, discere abunde possunt, si officio velint satisfactū suo. Episcopi, inquā, presbyteri, cæteriq; Ecclesiæ Christi ministri quā sedulitatē afferre debeāt, iam cognoscāt: atq; optimū operariū Augustinū grauiter ea de re disserentē audiant: [Ante omnia peto, vt cogitet religiosa prudētia tua nihil esse in hac vita, & maximè hoc tēpore facilius & lætius, & hominibus acceptabilius, Episcopi, aut presbyteri aut diaconi officio, si perfunctoriè atque adulatoriè res agatur: sed nihil esse apud Deū miserius & tristius & dānabilius. Itē nihil esse in hac vita & maximè hoc tēpore difficilius, laboriosius, periculosius, Episcopi, aut presbyteri aut diaconi officio, sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster imperator iubet.] Hæc Augustinus scripsit Valerio Episcopo, cum adhuc presbyteri tantum officio fungeretur. otium sibi nonnullum flagitans, quo mētem lectione scripturarum ac meditatione excoleret atque instrueret. [Legendo ait ipse plangendo, & orādo:] quo muneri suo satisfacere melius possit.

Sapien. 4.

Sapien. 14.

August. ad Valeriū. epistola 148.

2. In eos qui vineā Christi, nō Christi, sed sui gratia, ambiunt.

Cum igitur Deus vineam tam charam habeat, & culturæ magnopere indigentem, gnauos quærit ac strenuos colones, operarios requirit diligentes non loquaces parasitos aut scuras. Forum circulatoribus, theatrū mimis, orchestra saltatoribus datur: at vinea non verbosos artifices, sed laboriosos ac robustos operarios exigit. Talem instituebat Paulus Timotheum: [Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractātem verbum veritatis.] opera igitur opus est: manus paret operarius, non linguam necesse est. Etenim [Regnum Dei, ait ille idem, nō est in sermone, sed in virtute.] At quanti greges eorum, qui expectant, qui conduci in vineam concupiscunt? Videas Romanam curiā feruere, atria pene omnia oppleri frequentia cādidatorū, qui præsulatum, qui dignitatem Ecclesiasticam, præbendam, beneficium, ambiūt: qui vacare primum quiduis horum acceperint, accurrunt, petunt, flagitāt, omnibus modis, quibus licet, & quibus etiam nō licet fortassis, extorquent. Quid collegia literaria quam plurima? quid academiæ? quid ipsæ curiæ principum. Non ne beatam putes Christi vineam, quæ à tot tamque sedulis operarijs expetatur? Esset certè beata, si laborem & operam isti cogitarent: at pastum suum, imò delicias magis cogitant: in vinea Christi non quem illa sit fructum ex ipsorū opera relatura, sed quæ ipsi potius emolumenta percepturi inde, meditantur, de quibus dictum est illud. [Existimantes quæstum esse pietatem,] Nec non illud, Existimauerunt cōuersationem vitæ compositam ad lucrum.] Vtinam plerique non ij sint, quibus illa vituperatio conueniat [Huiusmodi Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri.] Quodsi quis excedere me opinatur, audiat Bernardum liberrime ambitiosorum mores notantem: [Hi sunt qui subesse non sustinēt, præesse non norunt, superioribus infideles, inferioribus importabiles. Hi inuerecundi ad petendum, ad negandum frontosi. Hi importuni vt accipiant, inquieti donec accipiant, ingrati vbi acceperunt. Docuerunt linguam suam grandia loqui,

2. Timot. 2.

1. Cor. 4.

1. Timot. 6.
Sapien. 15.
Rom. 16.

Bernard li. 4. de considerat. ad Eugenium Papam.

qui, cũ operetur exigua. Largissimi promissores, & parcissimi exhibitores. Blandissimi adulatores & mordacissimi detractores. Simplicissimi dissimulatores & malignissimi proditores.] Et idem ad eũdem Papam Eugeniũ: [Hoc tibi persuade, qui admittendi sunt, difficile in curia posse probari: & ideò si fieri potest viros probatos oportere deligi nõ probandos. Curia bonos facilius recipere, magis quam facere consueuit. Quod si plures in ea defecisse bonos, quã malos profecisse probauimus, quærendi sane, quibus nec defectus timeatur, nec profectus optetur, vt pote iam perfectis.] Hæc omnia Bernardus de ijs qui in curijs dignitates Ecclesiasticas ambiũt. Quos oportet scire ad laborem operarios quæri, non ad imperium. Non mittit Christus in vineam suam, qui epulas & conuiuia adornent, qui choreas ducant, qui genio indulgeant, sed qui operentur, qui laborent, qui sudore suo terram imbuant, ac fertilem reddant. Quod quidem officiũ qui non præstat, impedimento magis est quam auxilio, damno, non emolumẽto rem afficit. Atq; eo miserior infeliciorq; vinea Christi, quo gregibus taliũ abundat, neque enim iniuria prophetica voce Dominus queritur. [Pastores multi demoliti sunt vineam meam. Hiere. 12.

Sed quoniam operarij mittuntur in vineam, operandi gratia, quid operentur conuenit scire. Operarij plane in vinea opus est fodere. Non mediocre malum minæ propheticæ portendũt: [Et ponam vineam meam desertam: non putabitur, & non fodietur, & ascẽdent vepres & spinæ.] Contra magnum se beneficium collaturum ficulneę cultor vineæ ille Euangelicus existimauit, qui conseruatam volens, ita est depactus, [Dñe, dimitte illam & hoc anno vsq; dum fodiam circa illam, & mittam stercora.] Ergo hæc præcipua opera, hic labor, industria, fatigatio, hoc pene vniuersum opus. Sed quam ob rem vineæ excolendæ terra de foditur? Nequaquam enim vacare cõsideratione digna, res ea putanda est, vt philosophari nos pigeat. Ergo sicut ij tradunt, qui rem rusticam optimè norunt, tres ob res terra foditur. Primũ, inutilis vel potius

3. *Quid sit fodere in vinea Domini*

Esai. 5.

Luc. 13.

noxia herba perimitur. Deinde terra ipsa aperitur, ac mollescit, imbri subeundo retinendoque aptior. Ad hæc illud accedit, quod vitis ipsius radices, gleba fossione aggerata à nimio vel frigore vel æstu defenduntur: fossione item aperiuntur: ne iniuria tēporis pereat fructus illius. Talia in suis Georgicis Maronis pręcepta agnoscet, qui attente legerit, atque inter alia illud: [Est etiam ille labor curandis vitibus alter. Cui nunquam exhausti satis est. Nanque omne quotannis terque quaterque solū scindendum, glebaque versis AEternum frangenda videntibus.] Et illud Primus humum fodito, bis vitibus ingruit vmbra. Bis segetem densis obducant sentibus herbæ.] Itaque fratres si vultis veros vineæ Christi operarios cognoscere, in opus respicite: quem mentibus vestris vsum afferant, cogitate. Si verbo Dei tanquam ligone alte iactato vtitur, atque intimas animi fibras penetrat, scitote esse legitimum ac probatum operarium. Tale enim est Dei verbum, vt conterat, vt penetret vt euertat, neq; glebam solum frangat quod Poeta dixit, sed ipsas petras etiam discindat & soluat; quod Hieremias ait [Nonne verba mea sicut malleus conterens petras? Tunc autem terra nostra foditur diuino ligone, cum sursum deorsum cor vertitur, id est quæ infra iacebant eriguntur, quæ erant elata, subruuntur: studia vanitatis transeunt in studia veritatis. Id propriè fit compūctione cordis, quæ ex diuini verbi auditione ac meditatione excitatur. Ita Beatus Ambrosius fossionem interpretatur. [Circunfodit, inquit, Deus vineam, quando exonerauit terrenarū mole curarum. Nihil enim magis mentem onerat, quam istius mundi solicitudo, & cupiditas vel pecuniæ vel potentiæ] Egregium operarium Petrum in opus incumbentem aspicite: cuius oratione audita dura anteà pectora concussa discissaque sunt: [His auditis, inquit, compuncti sunt corde.] Vultis parem huic alterum verbo Dei laborantem videre, sed in terræ sorte aspera & saxosa? quid Lucas de disputationibus Pauli cum iudice suo Felice narrat?] Disputante, inquit, illo de iustitia & castita-

Virgil. 2. Georg. — *Hiere. 23.* — *Ambro. lib. 3. Exam. ca. 12.* — *Actor. 2.* — *Actor. 23.*

te &

te & de iudicio futuro, tremefactus Felix. Vim Paulinæ disputationis sustinere non potuit: cessit inuitus, sed infelix Felix, quia cultorem à se ablegauit, fructũ tulit nullum. Denique diuinitus Hieremias Propheta munus id suum edocetur. [Misi te, vt euellas, & plantes, vt dissipes & ædifices.] Quare robustũ esse oportet Dei operariũ, atq; ipsum ferramentum suum, quod debet terram fodere, id est diuinum verbũ, beneparatum excultumq; afferre, hoc est vt lectione diuinorum librorum probe ac non ad speciem tantũ instructus sit. Tum illa sine dubio præstabit mentibus, quæ ligonis operator terræ. Nam euellet profecto inutiles ac perniciosas herbas vitiorũ, prophetico oraculo edoctus, [Annuntia populo meo scelem eorũ, & domui Iacob peccata eorũ.] Id vero faciet ligone doctrinæ iuxta Paulina præcepta. [Argue, obsecra, increpa, in omni patiẽtia & doctrina.] & rursus [Cũ modestia corripiẽtem eos, qui resistunt veritati.] Neq; enim cum iracundia & furore, aut cum libidine & superbia id præstandum, sed in omni patiẽtia & doctrina. Iam terra ipsa quæ foditur, molescit etiam: & cor hominis diuinis præceptis & sermonibus non solum conteritur & concutitur, sed etiam lenitur & suauius fit, consolationem laboribus, miserijs remedium inueniẽs. Itaq; redditur idonea mens auditoris cœlestibus imbribus accipiendis, beneficijs plane auxilijsq; supernis etiã continendis, ne effluãt: Sed quod Paulus ait, [Terra sæpe veniẽtem imbrem bibens, ferat opportuna his quibus colitur.] Postremo nihil est quod à tentationibus ita defendat ac muniat animum, ac verbum Dei multa cogitatione congestum: quo radices virtutum sustentantur, atque ab iniurijs vel frigoris vel æstus importuni, quæ sunt huius vitæ res secũdæ & aduersæ, fortiter vindicentur. Talem ego operariũ rectè cum Paulo dixero inconfusibilem, rectè tractantẽ verbum veritatis.

Hierem. 1. *Esai. 58.* *2. Timot. 4.* *2. Timot. 2.* *Hebr. 10.*

Quapropter cognoscere oportet dignos suo nomine operarios: neq; existimare omnes, qui vineam Dñi tractant, esse tales. Sunt enim nugaces & inertes operarij,

4. In falsos & inutiles operarios.

qui diem fabulis narrandis ducunt, qui rixas & contentiones serunt, sunt qui humum non alte defodiunt, sed ad speciem tantum scalpunt, qui operari videntur, cũ nihil suo labore proficiant. Sunt qui ad prandia & pocula celeriter occurrunt, ad operam pigri & desides. Dici nõ potest vel quanti sint fallacium operariorum in Christi vinea greges, & quantum ab istis Christiana respublica detrimentum capiat. Paulus velut de specula clamitat.
Philip. 3. [Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.] quod de ijs loquitur scilicet, qui lites & iurgia in Ecclesia serunt, & in cõmilitones suos arma vertunt, quę
Rom. 16. sunt in Christi hostes comparata. Illos idem detestatur. qui suo ventri seruiunt potius quam Christo, qui per dulces sermones seducunt corda innocentium. Eos vero ferre
2. Cor. 4. non potest, qui loquaces cum sint, ad verborum pompam omnia referunt, quorum se minatur operam nõ ser-
2. Petr. 2. monem cogniturum, quos alius Apostolus dicit: in auaritia fictis verbis de hominibus fidelibus negotiari. Verum cum tot existant operariorũ vitia, illi tamẽ præ omnibus odiosi habentur, dominosq; rei rusticæ ignaros maximè offendunt, qui superficiem tantum scalpentes, nõ alte defosso ligone, labori fucum faciũt. Videntur enim aliquid agere, cum nihil agant: qua fraude culturæ, detrimenti plurimũ afferũt. Hos Paulus Apostolus operarios sub dolos siue dolosos, falsosq; Apostolos appellat. Itaq;
2. Cor. 11. pede collato cum istis dimicat, ac de se ita profitetur: [Et in omnibus sine onere me vobis seruaui & seruabo. Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ. Quod autem facio & faciam, vt amputem occasionem eorum, vt in quo gloriantur inueniantur sicut & nos.] His de se commemoratis, statim gladiũ stringit in aduersarios atq; ita percutit. [Nam huiusmodi pseudo Apostoli sunt operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.] Qui sermo Apostolicus tametsi in hæreticos præcipue conueniat, qui volunt magistri veritatis haberi, cum sint ministri mendacij, tamen suo etiam modo ad eos pertinere putandus

tandus est, qui lucrum crumenæ pluris faciunt, quam salutem animarum. In hos Bernardus mordacius inuehitur, atque hos irridet his verbis: [optimi videlicet æstimatores rerum, qui magnam de minimis, paruam aut nullam de maximis curam gerant.] Sed vt liquido datur intelligi, patientius ferimus Christi iacturā quam nostrā. Quotidianas expensas quotidiano reciprocamus scrutinio: & continua dominici gregis detrimenta nescimus. De precio escarum & numero panū cum ministris quotidiana discussio est, rara admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina, & est qui subleuet eam: perit anima, & nemo qui reputet.] Tales plane subdolos operarios merito dixeris, qui non tam animarum salutem, quam rei familiaris accessionem cogitant: ad speciem proinde & fucum rem Christianam tractantes. Hi adulantur potius principibus, quam ab errore auertūt, & plausum hominum gratiamq; plus amāt, quam vitæ perditæ correctionem. Siue cōfessiones peccatorum audiant, facile conniuent, siue consilijs rempublicam gerant, placere, quam vera dicere malunt. Siue pastores præsidesque Ecclesiæ sint, nihil de seria ac seuera in perditos mores ac profligatos censura cogitant. Visitationes diocæseos instituunt bellissimas: altari, & baptisterio ac sacristia visitatis cōcione vna memoriter vbiuis dicta, satis se munere suo functos putant. Interim concubinatus feruent, vsuræ, aleæ, petulantia summa clericorum: profanis omnia licent, pauperum cura nulla. Vineæ Christi egregij videlicet operarij quid non tam accurata opera perficiant? ò nos infelices qui tales sumus nacti plerosq; operarios. Et vere, siquidem operarij pauci, pastores qui semetipsos pascant per quam multi. Reprehēdit Hieronymus Episcopos qui indignos ordinant clericos, ex quorum ignorantia & vitijs omne damnum manare Ecclesiæ sentit. Sed verba Hieronymi melius est ponere. [Non est enim peccatum leue mittere margaritas ante porcos, & dare sanctum canibus, & ordinationē clericatus nequaquam sanctis, & in lege Dei doctissimis,

Bernard. li. 4. de Considerat. ad Eugenium.

Hierony. li. 16. in Esai. cap. 58.

sed asseclis suis tribuere, & vilium officiorum ministris, quodque his dedecorosius est, mulierculárum precibus. In quo consideranda loquētis in Paulo Christi Apostoli sapientia, qui vt ordinationis periculum demonstraret, iunxit, tormenta peccatorum: Neq; cõmunicaueris peccatis alienis. Sicut inordinationibus malorum particeps est peccatorum qui tales cõstituit, sic in ordinatione sanctorũ, particeps est iustitiæ, qui bonos elegit.] Eiusmodi igitur inepti ministri non sunt operarij vocati à Christo in vineam. Itaque in eos vtpote fallaces fucatosque operarios Propheta inuehitur: [Eo quod deceperint populũ

Ezech. 13. meum dicentes pax, pax, & non est pax, & ipse ædificabat parietem: illi autem liniebant eum luto absq; paleis. Dic ad eos, qui liniunt absq; temperatura, quod casurus sit paries, erit enim imber inundans.] Quicquid sit litus paries, si opus non hæret male materiatum, necesse est cadat. Ipsaque ruina fallaciam artificis testetur. Igitur quæ non solida veritate nituntur, tametsi speciosa sint, & fictione delectent, longe grauius mentibus damnum dēt oportet, quod alio loco amplius declarat idē Ezechiel.

Ezech. 22. [Prophetæ lincebant eos absque temperamento vidētes

Ezech. 13. vana, diuinātes mendacium.] [Væ, inquit, prophetis insipientibus qui sequuntur spiritum suum, & nihil vidēt. Quasi vulpes in desertis prophetæ tui Israel. Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini.] Qui laborem defugit, qui periculum auertit, haud quaquam operarios ac minister idoneus haberi debet.

5. Quid operario Christi agēdum. Quare qui vineæ Domini vtilem operam impendere cupit, quo se vocatum diuinitus gratulatur, conditiones diligētis peritiq; operarij maximè obseruet. Primũ vestimenta prolixa deponat, vt impedimentis solutus liberius in opus incumbat. Quæ sint vestimenta ponēda scri

2. Timot. 2. ptura docet: [Nemo militans Deo implicat se negotijs

Matth. 19. sæcularibus, vt ei placeat qui se probauit.] Itē illud [Vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.] Abiecit à se Dauid grauiora arma Saulis: [Nó

possum,

possum, inquit, sic inducere.] Mundi curas, carnisque illecebras relinquat oportet, qui velit expeditus, vt par est opus Domini aggredi. Deinde operarios noster ligonem suum bene concinnatum atq; expolitum curet, sine doctrina idonea opus Dñi non decet assumere. [Oportet enim Episcopum esse doctorem.] & Angelum præ se ferre sacerdotē, à quo legis scientiam populus petat. Ne si scientiam ipse repulerit, repellatur vicissim ex prophetica voce, ne Dei sacerdotio fungatur. Tum illud videndum, vt ferramentum manibus admoueatur operi faciūdo, & quidem valide defigēdum, si proficere cupiat. Iuxta illud poeticum [Cum bene iactati pulsarunt arua ligones.] Et quod alius melior poeta dixit, [Et labefacta mouens robustus iugera fossor.] Non ostentandi ligonis humero, sed manu vtraque iactandi gloria cordi sit. Rebus, inquam, & factis perficiat doctor Christianus, quæ alijs præcepit, exemplo plusquam sermone nitatur: audiat Christū. [Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur.] audiat & Paulum. [Nihil enim audeo loqui eorum quæ per me non efficit Christus:] Eundem quoque Tito præcipientem: [Exemplum præbe te ipsum bonorum operum.] Augustinum audiat bonus operarius & diligens & patiens sic monentem: [In vinea operaris: fac opus tuū, & accipies mercedem tuam. Et ista tolerantia ad opus tuum pertinet, & hoc ad mercedem pertinet. Minus vis facere in vinea, qui non vis tolerare, quia & ipsa tolerantia ad ipsam operationem pertinet, vt inuenias mercedem.] Qui ijs conditionibus vineam Christi excoluerit, & fructum operæ suæ plurimum consequetur, & laudem officij à Domino eximiam feret.

(***)

1. Reg. 17.
1. Timo. 13.
Osea. 4.
Ouid. & Virgilius.
Matth. 5.
Tit. 2.
Augusti. in Psal. 93.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO TERTIA.

Simile est regnum cælorum homini patri familias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam. Matt. 20.

1. *Prouidentiã Dei omnia curare etiam minima.*

MVLTA quidem præclaraq; considerãda parabola hodierna nobis offert: atque in primis Dei prouidentiã declarat erga res à se cõditas admirabilem. Inducit enim Patrẽfamilias quendam admodum diligentem, industrium, sedulum, nunquam à negotio gerendo cessantẽ. Iustum quoque eundem, ac fidelem, denique liberalem & splendidum narrat. Quæ in Deũ omnia conuenire apprime, nemo dubitaret. Ac solet alias describi Deus similis regi aut homini diuiti, quo magnitudo potentiæ atq; opum diuinarum melius intelligatur: nunc vero Patrem familias simpliciter appellare maluit, curam prouidentiamque in res suas præcipuè ostendere volens. Nam vel à familia vel à re familiari curanda Paterfamilias dictus esse videtur. Id certè intelligunt omnes, cum Patrem familias cogitant, sedulum ac solertem prouidumque esse oportere. Atque Aristoteles sane summus Philosophus Dei prouidentiam etiam Patrisfamilias similitudine exponẽdam duxit in metaphysicis suis, id quidem rectè: sed illud falso & ineptè, quod diuinam prouidẽtiam intra limites per angustos includendã putauit, quod iure in eo philosopho reprehendunt Clemens Alexandrinus & Theodoretus Cyrensis. Vt enim Patremfamilias non decere

Aristo. 12. Metaphysic. cap. 10.

decere res perexiguas & vilissimas, quæ domi geruntur cognoscere omnes, quas vel mancipia vel bestiæ agunt, sed filiorum omnia, ac familiæ præcipua scire est satis, sic Deum sentit is philosophus nequaquam minutiora naturæ scire opus esse, alienumq; ab illa maiestate parua hæc & abiecta curare, Itaque ausus est dicere. [Quædam melius esse non videre, quam videre. Pari profecto errore atque eorum quos scriptura cõmemorat, ita de Deo sentiens. [Circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat.] Qui error absurdissimus inde manauit, quod sciẽtiam ac prouidentiã Dei more nostro accepit, quasi multitudine rerum obruatur, atque diducta cogitatione in plura, minus queat singula perspicere: quod secus omnino est. Tanta enim illius mentis diuinæ altitudo est, vt neque maximis vrgeatur, neque minima aspernetur: quã Dei præclaram nostri sapientes naturam cognoscentes, longe de illa sapientia ac prouidẽtia magnificentius pronuntiarunt. Dionysius quidem Areopagita sic [Et procedit ad omnia tota intrinsecus manens:] Aurelius vero Augustinus sic [ô tu bone omnipotẽs, qui sic curas vnũquenque nostrum, tanquam solum cures, & sic omnes tanquam singulos.] Nempe diuinæ literæ eam tradunt summi Patris prouidẽtiam in res etiã minutissimas acerrimam, quam nihil omnino prætereat, quæ omnibus adsit, quæ sine suo præscripto ne passerem quidem perire patiatur. [Nonne, inquit, duo passeres asse veneunt; & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt.] Quam seruatoris nostri sententiam Tertullianus refert his verbis [sine Domini voluntate nec folium de arbore labitur, nec passer assis vnius ad terram cadit.] Atque alius illo vetustior autor sic scribit: [Cuius prouidentia non tantummodo sigillatim per singulos homines cucurrit aut currit, sed etiam per totum orbem. Et nequis non etiam ad minima quæcunque Dei putaret istam infatigabilem prouidentiam peruenire. Ex duobus, inquit Dominus, passeribus, vnus non cadet sine patris voluntate.

Aristot. 12. Metap. c. 9.
Iob. 22.
Dionys. de diuinis nominib. c. 11.
Aug. lib. 3. confes. c. 11.
Matt. 10.
Tertullia. in lib. de exhortatione castitatis.

Sed.

Sed & capilli capitis numerati sunt.] Quid hac Christiana philosophia præclarius? quid Euangelica veritate sublimius? quæ non modo humanam tenuitatem cõsolatur atq; erigit Dei erga se beneuolẽtia curaq; incredibili cognita, verum etiã diuinam maiestam illustrat & decorat: quæ capere tot tãtaq; nulla imminuta sentiẽdi vi queat. [Et cũ sit vna, ait sapiẽs noster, omnia potest; & in se permanẽs, omnia inuocat.] Nihil igitur de sua quiete statuq; diuino declinat, quod res curet humanas omnes illa mẽs summa, quæ minutos etiã passerculos cibo, vita, ope omni necessaria minimè præterit, vsque eo vt præter eius decretum ne vnus quidem turdus cadere posit.

Sapien. 7.

Hæc vero tanta nostri Patrisfamilias vel cura vel diligẽtia proditur inditijs plurimis: quod summo mane euigilarit ac prodierit quærẽdis operarijs: quod toties exierit, nullũ idoneũ tẽpus prætermittẽs: quod seros etiã atq; exiguæ opere laboratores minimè neglixerit. Ea vero omnia quo studio obijt? vel mercede ꝓposita, vel negotio cõmendato, vel etiã cõuenienti reprehẽtione otij adhibita. Quas huiusce ꝓuidẽtię cœlestis partes exequi ac percurrere sermone cõuenit, quo melius diuinã in nos beneuolentiã prouidentiãq; intelligamus. [Exijt primo mane.] Illud est primũ. Vbi nõ abs re sit vigilandi curã laudare, quę maximè decet Patresfamilias, quos Aristoteles vult in suis AEconomicis vltimos debere ire cubitũ primos ante omnẽ familiã lecto surgere. Cõtra quã mos habet prope omniũ qui eo se dominos cæteris superiores opinantur, si somno præ omnibus indulgeant. Est autem surgẽdi somno mane, vt optimè monet ille philosophus vtilitas plurima, tũ ad sanitatẽ corporis, tũ ad negotiorũ familiariũ expeditionẽ: & quod caput est, ad philosophica mẽtis studia Aristotelis verba sunt hæc. [Expergisci decet prius Dominũ, quam seruũ, & cubitũ ire posterius: neq; vnquã incustoditã esse domũ queadmodum nec vrbẽ, cũ opus est neq; die, neq; noctu. Et ante lucẽ surgere, quod & ad sanitatẽ & ad curã rei familiaris, & ad studiũ philosophiæ prodest quamplurimum.] Nulla enim diei

2. Deũ præuenire nos ad salutem nostram.

Aristot. lib. 1. AEconom. cap. 5.

pars aptior optimis cogitationibus consilijsque subeundis. Vespasianum Imperatorem historici perhibent solitum summo mane experrectum plerasque Reipublicæ grauiores causas definire: magno compendio ad res omnes opportunè ac tranquillè constituendas. Sed morale sit hoc illud mysticum ac parabolæ proprium: Deum primũ ad homines venire, gressus eius ad nos vocandos omnẽ nostrã operam antecedere. [Præoccupat enim, vt ait scriptura, qui se concupiscunt diuina sapientia, vt illis se prior ostendat: qui mane vigilauerit ad illam, non laborabit: assidentem enim foribus suis inueniet sapientiam.] Quicquid nos vigilemus, priores certe partes in beneficio sunt semper illius: quod Ioannes & agnoscit & prædicat:] Non quasi nos dilexerimus Deũ: sed quoniam ipse prior dilexit nos.] Nã quæ ad naturam bona pertinent, ea sine vllo quisq; merito suo nactus est, vt sit, vt vniat, sentiat, intelligentia vigeat, corpore integro, sano, robusto, mente acri, perspicaci, prouida præditus. Quis enim vt hæc sibi cõtingerent laborauit? [Quoniã ipse, ait Psalmus, fecit nos, & non ipsi nos. Quæ vero ad gratiã Christianam beneficia spectant, in ijs non minus cernitur Dei prouidentia omnem nostrum actum, omne meritum anteuertens. Gratis enim iustificat Deus hominem, nullis meritis præcedentibus, primusque gradus ad iustitiam Dei motione ponitur. Itaque gratia ipsa iustificans à sacris autoribus creatio quædam nominatur, tanquam ex nihilo nostro, illud diuinum fiat in nobis. Sic Paulus non semel nouam creaturam vocat. Sic Iacobus initium creaturæ eius. Atque idem Paulus rem totam explicat verbis præclaris: [Gratia salui facti estis per fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt nequis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu, in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.] Videtis quemadmodum primas ac præcipuas partes sanctificationis nostræ Apostolus gratiæ ac dono Dei tribuat, vt ipsa etiam bona opera nostra asserat diuinitus fuisse præparata & consti-

Vespasianus in vita Vespasiani. ca. 21.

Sapien. 6.

1. Ioan. 4.

Psal. 99.

2. Cor. 5.

Galat. 6.

Iacob 1.

Ephes. 2.

constituta: vestigium vero salutis nostræ primum diuina benignitate esse positum. Cum enim alte dormires homo peccatorum somno demersus, euigilauit Deus, vt te excitaret ac vocaret ad se, vt rectè Paterfamilias noster primo mane exijsse narratur: cuius benignitati & clemẽtiæ si non pares, ad quas licet, gratias agere debent electi ac dicere, [Domine præuenisti nos in benedictionibus dulcedinis.] Hanc vero diuinæ gratiæ præuentionem nõ solum in admonenda intelligentia cerni, sed etiam in excitanda & mouenda voluntate declarat Diuus Cyrillus tractans illud, Apprehenderunt Angeli manuum eius, & manuum vxoris ac duarum filiarum eius, eo quod parceret Dominus Loth: [Manifesto, inquit, argumento tibi hoc esse potest, non verbis solum incitari, & adhortationibus menti immissis, vt à peccato discedamus: sed tanta benignitate erga nos seruatorem totius vniuersi Deum vti, vt actu ipso efficaciterque nobis auxilium præstet, secundum quod scriptum est. Apprehendisti manũ dexteram meam, & in consilio tuo deduxisti me. Cum enim humana natura non satis valida est, neque per se sufficit, vt malum effugere queat, vnam quodammodò nobiscum contendit Deus: duplicique beneficio afficere cognoscitur, admonitionibus nimirùm persuadens, & subsidium præstans fortius, quamuis ab impediente aut imperato malo superari possit. Magna hæc & præclara tanti patris de gratiæ & efficaci præmotione sententia: vt Dei beneficio grati maximè simus.

Psal. 20.

Cyrill. lib. 1. de adoratione & cul tu in spiritu & veritate.

Genes. 19.

3. Mira Dei sedulitas in nostra salute procuranda.

3. Iam illa eadẽ Dei prouidentia diligẽs ac solicita ostenditur, quod non contentetur primo mane quæsitum operarios exijsse, forum repetit sæpe sæpius: quotiescunque rei gerendæ occasio occurrit, prætermitti non potuit. Itaq; hora etiam tertia, & sexta, & nona, & vndecima tãdem, cum iam diei superesset exiguum, adest, forum init, rem vrget. Quæ quidem iteratio ac repetitio fori diuersis horis etsi conuenienter à sanctis Patribus Augustino & Gregorio ita accipitur, vt vel diuersas mundi ætates, quod Origenes, & Hilarius, & Theophilactus, vel diuersas

August. de verbis Domini, serm. 59.

Gregor. ho. 19. in Euãg.

ſas etiam vitæ noſtræ ætates ſignificet, quod Hieronymus & Eutymius probant: tanquam alij primo mane pueritiæ, alij tertia hora, adoleſcentiæ, alij ſexta feruente iuuentute, alij inclinante die in nonam, iam ætate virili, alij denique vltima ſenectute velut vndecima hora vocentur, eſtq́ue ea commentatio veriſsima atque optima: tamen poteſt non ineptè intelligi ad eundem etiam hominem hæc ipſa toties repetita vocatio pertinere. Itaque ſiue mundi totius curſus ſiue populi alicuius, ſiue etiam eiuſdem hominis ætates cogitentur, verum profecto eſt illud quod Deus prophetico ore loquitur: [Ego autem loquutus ſum ad vos, de mane conſurgens, & loquens, & non obediſtis mihi: miſiq́ue ad vos omnes ſeruos meos prophetas, conſurgens diluculo, mittensq́ue & dicens, Conuertimini vnuſquiſque à via ſua peſsima, & bona facite ſtudia veſtra.] Quam ſuam ſedulitatem & ſalutis noſtræ inflammatum deſiderium Saluator illa etiam flebili voce denuntiat: [Hieruſalem Hieruſalem, quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?] Singularem ſuam benignitatē cum noſtra ſumma contumacia certaſſe toties ac tantopere declarat dulciſsimus Ieſus: nec per ſe ſtetiſſe, ſed per nos, quominus immenſa illa dulcedine frueremur. Neque ab ijs diſsidet quod Eſaiæ voce teſtatur: [Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi:] Cogitet vnuſquiſq; veſtrum fratres, apud ſe, quoties ſit vocatus à Domino, quoties diuina inſpiratione pulſatus, quas voces ab ineunte ætate acceperit cæleſtes: quibus modis, quot quantis rationibus egerit ſecū ille clementiſsimus Pater, vt à perdita vita reuocaret, ne rueret in exitium, vt inſanias falſas relinqueret, & certam ſalutem arriperet. Nonne concionatorum vocibus ſæpe homo excitatus es? nonne morbi graui periculo decumbens? nonne tempeſtatis horrore ſubitæ concuſſus? nonne infortunij cuiuſdam caſu exercitus? nonne ſodalium ad meliorem frugem exemplo inductus? [Quoties, inquit, volui? & noluiſti.] O nos non modo ingratos tātū

Orig. homil. 10. in Matthæum. *Hilar. in expoſit. Euāg.* *Theophyl. in expoſit.* Hierony. *in comment. in* Matth. *Eutym. in expoſ. Euāg.* Hiere. 35.

Matth. 23.

E*ſai.* 65.

benignitati, sed etiam impios in illam maiestatem. Pater quidem familias instat: vrget negotium, non defatigatur, eũdo & redeũdo, omni hora adest, sæpius vocat: & quod iure mireris, ne extremam quidem diei particulã officio vacuam iure patitur. Quis nostrum si hominem videret extrema hora operarios conducentem, non rideret? At Deus ne illud quidem exiguum spatium benignitatis suæ expers prætermittit. Itaque vel serum & tardũ operariũ non abijcit, non dedignatur. Quid dico non dedignari? vltro vocat, inuitat, allicit, atque extimulat ad opus paruo vel nullo potius emolumẽto suo, summo illius cõpendio. Hoc illæ voces amatoriæ significant: [Ergo saltem à modo voca me Pater meus:] Vel sero tandem vel post
Hierem. 3. innumerabiles errores tuos ad me redi. [Reuertere ad me, & ego suscipiã te.] Cui nã tandẽ hæc tam dulcia, tam blanda, tã amatoria? cognoscite quæso. Nẽpe cui erat dictũ. [Tu fornicata es cum amatoribus multis.] Et rursus: [Frons meretricis facta est tibi, & noluisti erubescere.]
Hieron. in Hierem. [Erubescãt hæretici, inquit Hieronmy. qui nolũt ad meliora cõuerti, nec regredi ad patrẽ creatorẽ suũ: & audiãt: saltẽ à modo voca me Pater meus, dux virginitatis meæ es tu. Ipse despondit animam vestram amplexibus suis, & docet quomodo orare debeat & agere pœnitentiã. Quãto autem ille clementior, qui salutis post fornicationem ostendit viam, tanto miserior meretrix, quæ nõ vult post vulnera recipere sanitatem.] Ergo si Dei minus reuerentia tangimur, si pudore non ducimur, certe patiamur Dei perseuerantia & contentione nos vinci. Toties exit, toties vocat: tandem aliquando sequamur. Atque illud sane mirabile accidit Patrifamilias nihil de suo perire si re-
Iob 35. nuas, tibi damnum parari maximum. [Si peccaueris, quid ei nocebis? Si iuste egeris quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?] Attamen ita nos Pater ille solicitat, ita allicit, tanquam summopere eius intersit. Deniq; & operarij & vinea, & merces ad nostram rationem pertinent omnia. Beneficium accipimus ipso obsequio: excolimus vineam, quæ nostra mens est: & redditur merces pro

accepto

accepto beneficio: noſtram rem agimus, & Deum debitorem tenemus. Omnibus modis eximia in nos Dei noſtri benignitas declaratur.

Quoniam de patrisfamilias diligentia ac ſedulitate dictum eſt: de operariorum otio deinceps dicendum erit. Ex foro omnes in vineam acciti operarij ſunt. Vineam eſſe aliquando diximus Eccleſiam, iuſtorum cætum, Euãgelicam denique profeſsionem, quam vel in alijs vel etiã in ſe ipſo vnuſquiſque excolit. Forum vero ex quo in eã vineam itur, in quo foro reſident homines, quidnam eſſe putemus? Bene forũ Hilarius interpretatur in hunc mundum. [Forum, inquit, accipi pro ſeculo, res ipſa admonet, æquabiliter turbis hominũ calumniarũ iniuriarumq; contẽtionibus, & diuerſorũ negotiorũ ſemper tumultuoſis.] Igitur & mihi mundus iſte amplum quoddã forum eſſe videtur: in quo tot rerũ ſpecies videas, turbam hominũ tantam, tumultu ac ſtrepitu omnia plena, congrediẽdi, colloquendi, ambulandi facultatem amplam. Atq; hæc omnia interdiu feruent: ſimul atque nox incubuerit, vacua omnia, ſe domum cuncti recipiunt. Forum vel lutulentum, vel puluerulentum ſibi relinquitur. Num ſecus habere tibi mundus videtur? [Præterit, inquit, figura huius mũdi:] [Et mundus tranſit & concupiſcentia eius.] Vel ipſi mundi amatores fraudem ſed ſero deplorant: [Tranſierunt omnia illa.] Qui igitur domicilium ſibi aut hoſpitium nocturno tempori non parauerit, quam eum putatis ineptũ ſola fori iſtius amplitudine captum? Veniet nox fratres: qui in illa vita domicilium nõ munierit ſibi, videat quo pacto ingruentẽ noctis obſcuriſsimæ tẽpeſtatẽ tranſigat. Igitur in forum iſtud cateruis hominum refertum, vbi fraudes, vbi inſidiæ, vbi contentiones vigent, ſapientia quoque diuina ingreditur, & ex pernitioſa amplitudine, ad ſtrictam ſed ſecuram ſemitam vitæ vocat, concionatur, & clamitat. An non de illa ſcriptum eſt? [Sapientia foris prædicat, & in plateis dat vocem ſuam: in capite turbarum clamitat, vſquequo paruuli diligitis infantiam, & ſtulti ea quæ ſibi

4 Forũ eſſe ſeculum & contra otioſos.

Hilarius in expoſ. Euãg.

1. Cor. 7.

1. Ioan. 3.

Sapien. 5.

Prou. 1.

ſunt noxia, cupiunt? Cõuertimini ad correptionem meã: en præferam vobis ſpiritum meum.] Vultis cognoſcere ſapientiæ diuinæ correptionem? Patrem familias audite operarios otioſos coarguentem. [Quid hîc ſtatis tota die otioſi?] Ac vere ſane otioſitas reprehenditur: quod boni nihil pariat, malorum vero ſegetem amplam ferat: Seneca

Seneca in epiſt. 83. ſapienter de otio illud: [Paulatim effœminatur animus: & in ſimilitudinem otij ſui, & pigritiæ, in qua iacet, ſoluitur. Otium ſine literis mors eſt, & viui hominis ſepultura.] Noſter vero ſapiens, & ſi minus ornatè, multo tamen

Eccli. 33. robuſtius in otium inuehitur. [Multam, inquit, malitiam

Hieron. lib. 5. *in Ezech. in c.* 16. docuit otioſitas.] Illud probè Diuus Hieronymus: [In deſiderijs eſt omnis anima otioſi, quod videlicet ſemper aliquid agendum ſit, ne ager pectoris noſtri ceſſante manu, malarum cogitationum ſentibus occupetur.] Verum

Chryſoſt. homil. 36. *in Matth.* eſt illud Chryſoſtomi dictũ, [Omnium vitiorũ quaſi magiſtra quædam & origo eſt otioſitas.] Nam vitiorum omnium ſemina in otio inuenias. Inde garriendi, mentiendi, detrahẽdi, ludẽdi, furãdi, peierãdi, cõcupiſcẽdi, mœchãdi, humanas leges ac diuinas denique violandi origo atque materia. Ager otio torpens vepribus & filice impletur: equus in ſtabulo diu à labore ceſſans, inutilis redditur: ipſum ferrum niſi exerceatur, rubigine hebeſcit. [Deſideria

Prou. 21. occidunt pigrum,] ait Salomon. Quare Paulus grauiter

2. Theſſ. 4. otioſos obiurgat atque admonet. [Rogamus, inquit, vos

2. Tim. 5. fratres, vt veſtrum negotiũ agatis, & operemini manibus veſtris.] Mulieres etiã durius accipit, [Quæ diſcunt circuire domos otioſæ: non ſolũ autẽ otioſæ, ſed & verboſæ & curioſæ.] Cõtra beatũ prædicat Scriptura virũ labore

Pſal. 127. victũ parantem: [Labores manuum tuarũ quia manduca-

Prou. 31. bis, beatus es & bene tibi erit.] Fœminã quoq; principem laudat, quod. [Panem otioſa non comedit.] Ac primum homini Deus excolendũ hortũ voluptatis tradidit, vt cuſtodiret & operaretur, tũc negotiũ prout decebat iniungẽs: mox vero etiã peccati pœnã ſimul atq; medicamẽtũ

Gen. 3. eſſe laborem voluit. [In ſudore, inquit, vultus tui veſceris pane tuo.] Atq; otiari quidẽ culpa nõ vacat: at otiari totã diem,

diem, magno reprehensionis aculeo dignum: [Quid hîc statis, inquit, tota die otiosi?] Nihil distat otiosus à stipite: quod est ingenij atque industriæ probrum summum.

At si se ita res habet, dicetis credo, pręclare se tabelliones gerere institores, nundinatores, litigatoresq́;, quorũ est tanta opera & asidua cura, tam feruens huc illuc diligentia, vt festos etiam dies negotiẽtur, ac negotiorũ multitudine se pares esse non posse querantur. Hos Dñs nequaquam arguere posit, ac dicere: [Quid statis tota die otiosi?] quibus ad cibũ & somnũ necessario capiendũ vix otij satis sit. Sed enimuero quantũ equidem sentio, hosce negotiatores libentius Pater noster familias reprehenderit, otiososq́; cẽsuerit: Neq; enim qui in foro nugãtur, eos quippiã agere dixeris, tametsi horas totas fabulando, iocando, ridendo consumere videas. Quin potius eo istorũ otiũ turpius ac vituperatione dignius sit, quo plus in rebus futilibus & nihili teneantur. [Socrates quidẽ vt scribit Xenophon grauis autor, censebat eos esse otiosos, qui dimisis inutilibus, meliora agere negligerent. Nã & qui taxillis, & qui risui excitando vacant, aliquid agunt: nihilominus otiosi sunt, quod liceat istis omisis meliora agere.] Et recte hæc Socrates. Quid enim otiosum, quid vanum & inane dixeris, nisi quod nullius fructus, nullius sit emolumẽti? Num eos nõ censeamus otiosos, qui ludicra tractant, puerilibus occupantur, cũ seria instent, cum de capite & fortunis agatur? Iubet te Deus quærendæ æternæ vitæ operam dare, saluti tuæ consulere, tu vero re tanta neglecta, ludis, nugaris, saltas? Quid enim nisi nugæ sunt meræ, occupationes istæ honorum, quæstuum, contentionum, sempiterna salute contempta? Cælum tibi comparare potes, & tu vilisimas merces & scrupea quædam inania pluris facis? Neque amittis solum tantum commodi, sed exitium tibi verisimum comparas? Audi propheticas voces in istam stultitiam plane missas: [Confidunt in nihili, ait Esaias, & loquuntur vanitates: conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem. Oua aspidum ruperunt, & telas araneorum texuerunt, Qui co-

5 *Maxime otiosos esse, qui varijs se culi negotijs tenentur.*

Xenophon lib. 3. de dictis & factis Socratis.

Esai. 59.

mederit ex ouis eorum morietur, & quod confotum est erumpet in regulum. Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis. Opera eorũ opera inutilia: & opus iniquitatis in manibus eorũ.] Mirã hominum fiduciam sui, incredibilem iactantiam ac vanitatem arguit Propheta: eosque docet multum quidẽ laborare, multum sudare, vt sceleris tandẽ prouentũ faciãt. Quorũ fraudes & tecnæ sint ouis aspidũ similes, inuenta & labores telis araneorũ, quibus texi vestis non queat. Qui denique cũ nihil vtile & opportunum gerant, sunt tamen & sibi & alijs summopere pernitiosi. Aduersus hos negotiorũ inutiliũ vel potius pernitiosorum architectos, beatus

Chrysost. homil. 36. in Matth. Chrysostomus scitè disputat in hũc modum. [Nolo mihi respondeas nõnihil te quotidie facere: sed illud mihi ostẽde, si earum rerum aliquid tractas ac facis, quæ necessariæ sunt. Sin vero pecuniarũ quæstus, quasi diligentissimus caupo, & iugem quam de accumulandis opibus habes, curam mihi proponis: non verebor ipse tibi respondere, nõ esse opera hæc. Quippe cum illa, mea sententia & quidẽ certa, magna opera sint, misericordia erga pauperes, oratio iugis, eorumque protectio, qui iniuria maioris alicuius vexantur. Quæ omnia apud nos nullum habent locũ: sed in maxima desidia otioq; viuimus semper.] Hæc idcirco Chrysostomus dicit, quod occupationes omnes & labores censeat inanes & vanos, nisi Dei mandata seruẽtur.

Ecclef. 1. [Vanitas vanitatum dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas. Quid habet amplius homo de vniuerso labore suo quo laborat sub Sole?] Nonne recte ad meliorem frugem Scriptura nos vocat? nonne vberiores laborum fructus pollicetur, si Dei mandata seruamus, si illi nos operarios qui nos conducit in suam vineam, præbemus? [Quid hic statis tota die otiosi?] Vel potius.

Esai. 55. [Quare appenditis argentum & non in panibus? laborem vestrum & non in saturitate?] Sapientiam diuinã, fratres, potius audiamus, illius præceptis pareamus, in illius opere libenter versemur.

Eccli. 6. Fidelem experiemur, quæ ita promittit: [In opere meo exiguũ laborabis: & cito edes de fructibus meis.]

IN EADEM DOMINICA, CONCIO QVARTA.

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, &c. Matth. 20.

SI diligenter parabolæ propositæ narrationem attēdimus, inueniemus certè Patremfamilias non modo diligentem, sed etiam æquum & iustum. Ita enim rei suæ familiari consulendum putat, vt eam curantibus commodus sit. Tria igitur considerare debemus, pactū quod inter Patremfamilias atque operarios intercedit: laborem ab operarijs exhibitum: mercedem à Patrefamilias redditam. Pactum quidem eiusmodi est, [ex denario diurno conuentione facta.] Ac mox, [ite & vos in vineam meā, & quod iustum fuerit dabo vobis.] Itaque præmium pollicetur, vt ad laborem inducat. Quocirca gratiam Dei præcedere & primas partes agere, nullo modo dubitare fas est. Idcirco perhibetur primum exire Paterfamilias & vocare de foro quos vult. Id nemo potest meritis suis tribuere, neque se quæsisse Patremfamilias dicere, priusquam ab illo quæsitus vocatusq; sit. Itaque vocatio Dei gratuita omnino est. At supposita iam gratia prima vocātis, sequitur iustitia pollicentis, reddentisq; mercedem. Ex parte quidem liberi arbitrij, diuina adiuuante gratia, est assensio & acceptio promissi, tum labor & opera præstita, cui merces est promissa. Integrum enim operarijs fuit ire, ac manere: accipere conditionem vel repudiare. Neque eos coactos legimus à prætore, sed à Patrefamilias conductos. 1 *Iustitiā Dei gratiæ in nos, esse coniunctam.*

Quare & operatur homo & meretur promiſſam mercedē. At Dei benignitatē ſimul cū iuſtitia cōiunctā pariter videmus. Neq; enim tribuit mercedem niſi laborāti. Quē vt alliciat, promiſsis incitat, fidelis & iuſtus in exoluendo. Quare vita æterna, & gratia dicitur rectè, & merces
Roman. 6. rectè. [Stipēdia peccati mors: gratia autem Dei vita æterna.]
2. Tim. 4. Ita Paulus, qui alio loco ſic loquitur: [Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex.] Rogo te Paule, quomodo gratia, ſi eſt corona iuſtitiæ? ſed prima gratia conſiderata, qua Deus vocat & conuentionem cum homine facit, nullis eius meritis præ euntibus, iam vita æterna merces iuſtitiæ eſt. Egregium gratiæ prædicatorem ac defenſorem Augusti-
Aug. de gratia & libero arbitrio, c. 8. & 9. num audiamus ſic diſſerentem: [Quomodo eſt gratia vita æterna, quæ ex operibus ſumitur? Iſta quæſtio nullo modo videtur mihi poſſe diſſolui, niſi intelligamus & ipſa bona opēra noſtra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere propter illud quod dicit, ſine me nihil poteſtis facere. Itaque chariſsimi vita bona noſtra nihil aliud eſt quam Dei gratia, ſine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia eſt: & ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa cui datur. Sed illa cui datur tantummodo gratia eſt. Hæc autem quæ illi datur, quoniā præmiū eius eſt, gratia eſt pro gratia, tāquā merces pro iuſtitia, vt verū ſit, quoniā verum eſt, quia reddet vnicuiq; Deus ſecundum opera eius. Ex eius plenitudine accepimus, vt bene viuamus: & inſuper accipiemus gratiā pro gratia, quando nobis vita æterna reddetur.] Hæc Auguſtinus, de cuius ſentētia imo Pauli ipſius merces vitæ æternæ ſimul eſt gratia, & quidē maxima: & iuſtitia item veriſsima, vſq; eo vt idē Apoſtolus aſſerat iniuſtū Deū fu-
Heb. 6. turū fuiſſe, ſi laboris noſtri rationem non haberet. [Non enim iniuſtus Deus, inquit, vt obliuiſcatur operis veſtri & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius.] Magnum gratiæ beneficium, quod te Deus vocauit operarium, cum poſſet in foro relinquere: quod conduxit in vineā, æternæ vitæ mercedem conſecuturum. Cui Dei gra-

tiæ

tiæ non ingratus Apostolus dicebat: [Gratias ago Deo meo qui me fidelem existimauit, ponens in ministerio.] 1. Tim. 1.

Sed hac iam accepta gratia videat Christi operarius ne abutatur. Oportet enim fideliter laborare. Neque prode rit pactum inijsse, si conditionem tuam non serues. Non accipies mercedem nisi labores. Hoc enim erat in tribus illis secundum. Summa vel stultitia vel impudentia sit, victoriam velle sine certamine, brauium sine cursu, mercedẽ sine labore. [Qui operatur ait Salomon, terram suam, satiabitur panibus.] Et rursus: [Egestatem operata est manus remissa.] Videat vnusquisque quid faciat, quam diligenter, quam gnauiter operam suam præstet, recepturus sine dubio mercedem pro ratione laboris & operæ. Ita ille prædicat vineæ Dominus, voce præclara: [Ecce venio cito, & merces mea mecũ est, reddere vnicuiq; secũdũ opera sua.] Cui Paulus assentiẽs, vnusquisque, inquit, secundùm laborẽ suũ propriã mercedẽ accipiet.] Debet autẽ labor operarij esse tum obediẽs, tum impiger, tum denique cõcors alijs. Obediẽs quidẽ sit oportet, vt Patrisfamilias voluntati obsequatur. Nec enim eligere eius est qui operã pręstat, sed eius cui pręstat. [Ego vos elegi, inquit, vt eatis.] Ne si curramus nõ misi, querelã Dei audiamus, nõ gratiã. Quare in qua quisque vocatione vocatus est in ea maneat. Vnusquisque prout accepit gratiam illã admi nistret. Ibi operarius fodiat, vbi Paterfamilias iusserit. Neq; sibi placere, sed Dño qui seruit, velle debet. Deinde impiger sit labor, nõ ad speciem & fucum, ne subtersugiat opus, strenue gnauiterque se gerat: illa diligentissime curet, quæ eum Deus curare volet. [Maledictus enim habetur, iuxta prophetam, qui facit opus Domini fraudulenter.] Dolosum operarium Augustinus & desidem reprehendit his verbis: [Quod si dolosus es, vide ne non solum accipias mercedem, sed & pœnam inuenias, quia voluisti esse operarius dolosus. Et quidẽ operarius dolosus, vt incipiat non benefacere, oculos patrisfamilias attẽdit, ad illum aspicit, qui conduxit ad vineam, vt cum ille auerterit oculos, cesset & non bene operetur: cum autem

2 Quales operarios Deus probet. — *Prou. 12.* — *Prou. 10.* — *Apoc. 22.* — *1. Cor. 3.* — *Ioan. 15.* — *1. Cor. 7.* — *1. Pet. 4.* — *Hiere. 48.* — *Aug. in expos. Psalm. 93.*

ille aduerterit oculos,bene operetur. Deus autem, qui te conduxit,non auertit oculos , non tibi licet dolose operari.Super te sunt semper oculi Patrisfamilias: quęre vbi illum fallas,& si potes cessa.] Ergo fratres,diligenter atque impigre in opus Domini incumbendum nobis est. Nam qui parce & maligne Deo operam suam nauat,facile respuitur opera eius,atque contemnitur Aggæo sic at-

Agg.1. testante:[Intulistis in domum,& exufflaui illud : quã ob causam,dicit Dominus exercituum.quia domus mea deserta est,& vos festinastis vnusquisque in domum suam.] Exufflasse atque respuisse dicit quæ erant illata in templum,propterea quod præcipuã operã rei suæ familiari quisq; adhiberet,templo autem ædificando,non nisi cum essent curis domesticis perfuncti , vacarent. Ergo veros, fideles, strenuosq́; operarios quales amat Paterfamilias, paucos esse videmus. Præterea ipsos bene inter se conuenire operarios oportet. Vt opus crescat atque proficiat. Si enim dissideãt,& tumultuentur, ligonesque ad mutuã cædem vertant,actum erit de opere æquè atq; operarijs. Qui lites & iurgia amant,qui lacessunt socios, qui verbo Dei & facultate abutuntur ad inuidiã & contumeliam faciendã fratribus,eos potius euersores operis Dei quã fabricatores Spiritus sanctus ostẽdit. In hos illud Aposto-

Philip.3. licũ proprie est dictũ:[Videte canes (se nimirum mutuo mordẽtes,)videte malos operarios,videte concisionem.] Quare admonẽdi sunt eiusmodi iracũdi & bellicosi ope-

Galat.5. rarij,quod idẽ Apostolus scribit:[Quod si inuicẽ mordetis,& inuicẽ comeditis,videte,ne ab inuicẽ cõsumamini.] Ac fere fit,vt optime cõstituta respublica,discordia ciuiũ maxime dissipetur,atq; illud cernere est, quod de Phili-

1.Reg. 14. sthæis Scriptura cõmemorat, [Versum fuisse gladiũ cuiusq; in proximũ,ac se mutua cæde truncasse.] Quapropter quod in vineis fodiendis vsus habet, vt fossores vno agmine cateruatim fodiant,atq; ita & se mutuo excitent, & opus ipsum cõmodius persequãtur,id in spirituali operatione,qua Ecclesiæ ager excolitur,multo diligẽtius seruandũ est. Valet enim mirificè cõcordia atq; ordo ille rei

gerendæ

gerendæ accõmodatur, quo labor minus molestus sit, & lõge amplius promoueat. Solet vero interdum ipse etiā vineæ procurator sumpto ligone tanquā dux cõmilitones ad se sequendū cohortari, atq; liberali quadam vi ad opus vehementius vrgere, cū pudori sit præeuntē desere re. Quæ res in Christo tanquā duce laboris & comite pro sua humanitate nos eximio documento adhortante, illustrisimū ac iucundisimum spectaculum præbet Ecclesię vniuersæ. Nam cruce tanquā ligone quodam ac pręcipuo operis instrumento in humeros sublato, nos omnes ad sequendum se hortatur, & tollere suam quemq; crucem iubet. Quem tantū tamq; præclarū ducem pudoris sit summi deserere, gloriæ singularis sequi, cuius studio Paulus accensus socios item extimulat: [Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium Christi portantes.] Et item: [Aspicientes in autorē fieri & cõsummatorem Iesum per patientiam ad propositum nobis certamen curramus.]

Heb. 13. *Heb. 12.*

De conuentione, & labore dixi: de mercede restat, vt dicam. Non displicet Deo desiderium præmij: mercedem ideo promittit, vt eius cupiditate homo excitetur ad laborandum, laborisq; molestias fructus cogitatione sustētet. [Quoniā est, inquit, merces operi tuo.] Quare apud Iob legimus. [Sicut præstolatur mercenarius finē operis sui, sic ego menses vacuos enumeraui mihi.] Præsentem penuriam futura compensatione opulentiæ se tolerasse dicit. Est autem merces ea tanta, vt quāuis operā, quosuis sudores, eius respectu homines non modo æquo animo, sed grato etiā ac libenti ferre debeant. Denarium diurnū Scriptura vocat. Si consuetudinem hominum spectes, vile admodum pretium putes: sin rem eo verbo mysticè dictam perpendas, nihil optare pręstabilius posis. Etenim denarium Patres interpretantur vitam æternam, felicitatem nunquam finiendam. [Salutis, ait Origenes, nomen arbitror esse denarium.] Diui Augustini verba sunt etiā hæc: [Denarius ille vita æterna est: & in vita æterna omnes æquales erunt. Quanuis enim meritorum diuersitate fulgebunt, alius maius, alius minus, quod tamen ad vitam

3 Mercedē denario signi ficatam esse vitam æternam.
Hierem. 31.
Iob 7.
Orig. homil. 10. in Matthæum.
Aug. de verbis Domini serm. 59.

tam æternam pertinet, æqualis erit omnibus. Non enim alteri erit longior, alteri breuior: quod pariter sempiternum est, quod non habebit finem.] Bene diurnus denarius dicitur. Quæ est enim tota vita mortalium ad illam æternitatem comparata, nisi dies vnus & sane breuis. Sic philosophatur Origenes: [Vide, inquit, si possumus totũ hoc seculum præsens dicere vnum diem: magnum quidẽ quantum ad nos, modicum autem & exiguum temporis quantum ad Dei patris & Christi & Spiritus sancti vitã.] Diurnum vero etiam accipere potestis, qui ad victũ diei vnius sufficiat: sed diem intelligite illum quẽ Petrus vocat æternitatis. Quare denario nihil opus est amplius: satis vnus est ad vitam perpetuo ducendam, in ea ciuitate, quæ diei succedentem noctem nunquam vidit. Est autem denarius ille regium plane numisma, in quo non Cæsaris imago & nomen inest, sed Dei cælestium ciuium Regis sempiterni. Vultis ne scire quęnam merces sit vobis oblata? qui expectandus denarius? ipsum audite Dominum cũ fideli seruo Abraham stipulantem. Cum enim is secum de suorum laborum fructu cogitaret, antequam in illam vocem erumperet: [Domine Deus, quid dabis mihi?] Anteuertit sermo diuinus, & ait: [Noli timere Abraham, ego sum merces tua magna nimis. [An vobis non videtur ea merces magna, qua maius esse nihil potest? quæ ipsum Deũ æquet. [Ecce Saluator, ait Propheta, & merces eius cum eo:] Ita plane, cum ipso Deo merces ostenditur, cum sit qui dat, idipsum quod datur. Satis proinde Petri desiderio est factum sciscitantis quid sibi & socijs pręmij sperandum esset, qui omnia reliquissent, Christum sequuti, cum possessuros vitam æternam confirmauit. Nam quid sit illud bonum quo beati fruuntur, nullo potest modo melius explicari, quam si dicas, omne esse bonum in vno bono consistens. Numus plane idcirco mihi nominari videtur vita illa beata quod sicut in numo sunt omnia, est cibus, est vestis, domus, equus, seruus, res denique omnes ad vitã opportunè agẽdã quæ numo cõparãtur: sic in illo bono sunt omnia bona, diuitię, gloria, maiestas, voluptas, salus

Orig. homil. 10. in diuersos locos Matthæi.

2. Pet. 3.

Genes. 15.

Esai. 62.

Matth. 19.

ſalus ſempiterna, cunctæ denique res, quæ beatum facere poſſunt. [Erit enim Deus omnia in omnibus.] *1. Cor. 15.*

Cum ea igitur merces reddatur omnibus: tamen non omnes æque beantur. Alij alijs præferuntur ſine vlla cuiuſquam iniuria, magna certè magnificentiæ diuinæ laude. Id quemadmodum fiat, attendite. [Cum ſero, inquit, factum eſſet, dicit dominus vineæ procuratori ſuo, Voca operarios & redde illis mercedem ſuam incipiens à nouiſsimis.] Procuratorem intelligimus Chriſtum, qui tametſi Dominus vineæ æque ſit, tamen ſe procuratorem præbere etiam voluit homo factus, mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus: cui pater [omne iudicium dedit quia filius hominis eſt: non enim pater iudicat quenquã.] Vt Euangelicus ſermo tradit. [Dominus Ieſus Chriſtus, ait Remigius, ipſe eſt Paterfamilias & vineæ procurator, ſicut & ipſe eſt oſtium & oſtiarius.] Horam vero ſeram illam cum labore finito, de mercede capienda cogitandũ eſt, finem eſſe ſeculi accipite vel vitæ cuiuſque finem, eodem enim redit: ſiquidem vt Auguſtinus dixit, tunc vnicuique mundi finis exiſtit, cum vitæ huius finis aduenerit. Felix ſane hora atque omnibus votis exoptanda ijs, qui fidelem operam poſuerunt. Quanta cum voluptate operarius accedit, ligonem ponens, manum mercedi aperiens. Sed intereſt plurimum. Apud mortales, laboris tolerantia diuturna, pecuniæ ſolutio breuis: duodecim pene horas qui ſudauit, celeri acceptione mercedis compenſatur. Apud ſuperos longe ſecus. Vix horam vnam laboraueris, præmium capies ſempiternum. Quam rem altè cõtemplans Paulus ſic ſe excitabat: [Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis, quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt: quæ autem non videntur æterna ſunt.] Quamobrem alias idem dicebat: [Exiſtimo quod non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis.] Itaque qui ſe intuetur pro Chriſto

4 Quam felix hora ſit accipiendæ mercedis.

Ioan. 5.

Remig. in catena Sancti Thomæ.

Aug. epiſt. 80. ad Heſychium.

2. Cor. 4.

Rom. 8.

sto fideliter laborasse, iniurias pertulisse plurimas, nihil nisi Domini opus curasse, meritò is iucundissimam illam vocem habebit, [Voca operarios] dicetque ex animo:
Apoc. 22. [Veni Domine Iesu: & qui sitit, dicat: Veni, & accipiat aquam vitæ gratis.] Hoc æternæ retributionis desiderium
Greg. lib. 8. moral. c. 7. electorum Gregorius explicat illis beati Iob verbis contineri: [Sicut seruus desiderat vmbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic & ego habui mẽses vacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi.] [Vmbram, ait Gregorius, seruum desiderare, est post tentationis æstum, sudoremque operis, æterni refrigerij requiem quærere. Hanc vmbram comprehendere Paulus anhelabat, desiderium habens dissolui & esse cum Christo. Ad hanc vmbram ex desiderij iam perfectione peruenerant, qui dicebant: Nos qui portauimus pondus diei & æstus. Mercenarius etiam, quod graue perpendit ex opere, leue existimat ex remuneratione. Sic electi cum mẽtis oculũ ad æternæ patriæ consideratiõẽ tendunt, ex comparatione præmij, quam sit leue quod patiũtur, inueniũt. Hinc est quod Paulus labores suos enumerat & contumelias, & pericula, & ita se grauatũ dicit, vt tæderet iã viuere. Sed quomodo remunerationis linteo sudores tanti laboris tergat, ipse denũtiat dicẽs: Nõ sunt cõdignę passiones huius temporis ad futurã gloriam quæ reuelabitur in nobis. Finẽ itaq; laboris quasi mercenarius præstolatur, qui dum profectum remunerationis considerat vile æstimat, quod pene deficiens laborat.] Hactenus Beatus Gregorius.

5 *Deum cũ sit iustus in omnes, in quosdam amplius se præbere munificum.* Verum quid illud est, quod à nouissimis inchoare procurator iubetur in reddenda mercede? Nempe cum sit in omnes iustus & fidelis, Deus est præterea in nonnullos liberalior, eosque sæpenumero præfert, qui nouissimi sunt opinione hominum atque externorum operum meritis. Quo liqueat cunctis in hos ostendi munificũ, propterea quod neque ipsi sibi, neque alij illis tribuere possunt præstantiora munera. Eam enim rationem attulit facti sui: [An non licet mihi quod volo facere? volo autem

tem huic nouissimo dare sicut & tibi.] Est nimirum donorum suorum Dominus: facit, quod vult, neque alia est causa requirenda, quam illius magnificentia & maiestas, quæ eo pacto maxime declaratur. Qui otiosi totam diem nihil agendo consumpserant, hi vna hora laborantes, cæteris præferuntur. [Nam tametsi quantum ad laboris modum, quemadmodum dicit Nazianzenus, plus contulerint qui priores ingressi sunt vineam, non tamen quantum ad animi liberæq; voluntatis modum.] Dei vero longe diuersum est iudicium ab humano. Nos externos labores consideramus: ille fidei & dilectionis intetnæ modum pluris facit. Itaque qui diu fuere otiosi, exiguo tempore laborantes, diu laborantibus non immerito anteponuntur: vt patris familias liberalitas amplius eluceat, & Dei gratia fiat illustrior. [Semper enim libentius damus aliquid illis, quibus gratis donamus, quia pro solo nostro honore donamus.] Quemadmodum hoc loco autor non ignobilis dixit. Equidem etsi videtur audacius dictum, addam non solum in otiosos fuisse liberaliorem, sed sæpe etiam in pernitiosos, in sceleratos, in blasphemos & impios. Nonne Saulus spirans minarum & cædis in discipulos Dñi in ipsa furoris festinatione, diuinitus prosternitur, & illuminatur: & fit electionis præclarissimum vas? Nonne Matthæus de telonio transfertur in Apostolatum? de tabulis fœnerarijs ad Euangelicas tabulas conscribēdas traducitur? Quid illa peccatrix, quæ meruit audire, sibi esse remissa peccata multa, eoq; maiori gratia donatam, quo peccatorum grauior fuisset sarcina? Cur hæc tam admiranda? Dauid certè canit egregie, [Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra? suscitans de puluere egenum, & de stercore erigens pauperem, vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.] Ergo ea res ad declarandam diuinæ potentiæ magnitudinem pertinet, vt est vsitatum summis terræ monarchis amicos infimæ sortis ascitos ad fastigium imperij extollere. Assuerum quidem Persarum Medorumque regem potentissimum

Nazianz. in orat. in sanctũ baptisma.

Autor imperfecti in Matth. homil. 34.

Actor. 9.

Matth. 9.

Luc. 7.

Psal. 128.

literæ

Esther 3. literæ sacræ tradunt sic Amano Agagæo fuisse, vt esset secundus in regno: eodem mox deposito & ad extremam
Esther 8. ignominiam in crucem sublato, Mardochæum Iudæum ex plebeio & condemnato, ad summas opes imperij momento temporis peruenisse. Omnes igitur iusti pro acceptis beneficijs gratias agere debent omnium bonorum largitori Deo. Si qui plus alijs accepisse videntur, neque
1. Cor. 4. gloriari, neque cæteros contemnere decet. [Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?] Eripit breui superbia, quod gratia diuturna contulit. Sed qui minus ditati sunt, neque ijs se donis conspicuos cernunt, quibus eminere alios intuentur, neque mœrere, neque inuidere cõuenit, multoq; minus in Deum distributorem obloqui quicquam. Neq; enim vllam sibi iniuriam factam possunt expostulare, cum necessaria præsidia atque adiumenta salutis suæ minime negata intelligant. Neque per Deum stare, quominus salui si velint, fiant. Id videlicet sensit, cũ dixit, [Tolle quod tuum est, & vade.] Caueant proinde ingrati donis acceptis, ijdemq; inuidi exactores minime debitorũ,
Matth. 13. ne eis illud eueniat: [Habenti dabitur & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab
Iob 5. eo.] Vere enim à sacro autore quodam est dictum, [Stultum interficit iracundia: paruulum occidit inuidia.] Nam exigui certe & sordidi animi abiectique est, quod præclarum in alio videas, quia tuum non est, ægrè ferre. Quin potius sicut inuidia aliena bona, sua esse damna reputat, ita charitas alienis pro suis fruitur: facit enim amor proprium existimare, quod amici est bonum. Quare Pau-
1. Cor. 4. lus dicebat, [Vtinam regnetis, vt & nos vobiscum regnemus.] Itaque quod in parabola dicit, obmurmurasse primos operarios, quod se spe sua frustratos viderint, cum maiora sibi præ alijs pollicerentur, ferrent vero iniquius, mercede æquatos, tẽpore illos vltimos sibi fuisse prælatos, nequaquam putare debemus in illa cælesti retributione futuram eiusmodi aliquorum vel inuidiã vel querelam, vbi erit Deus omnia in omnibus, vbi

summa

summa pax & cōcordia ciuium beatorum, sed id tantum parabolæ satis est, vti Chrysostomus animaduertit hunc locum exponens, seruata iustitia in omnes, talem futurā Dei munificentiam in quosdam præ alijs, vt si locus esse posset querelæ atque inuidiæ, cæteri & dolere & queri viderentur. Quodsi parabola non tantum ad retributionem æternæ mercedis accommodetur, sed etiam ad præsentem diuinorum donorum distributionem, quēadmodum peritissimi quoque interpretes volunt, sane nihil habet absurdi, quod inter ipsos operarios à Deo vocatos, nonnihil interdùm querelæ, nonnihil inuidiæ existat. Quæ si fraternam etiam charitatem violet, non dubium est, quin excludat à regno Dei: idque Basilius sic accepit interpretans operariorum querelas & inuidiam. Sed citra crimen tam exitiale potest intelligi quædam inter ipsos etiam iustos hoc tempore contentio atque æmulatio. Sic enim cōstat Iudaici populi cultores quod Hieronymus Hilariusque declarant gētilibus inuidisse, ac de gratiæ Euangelicæ quam iure quodam antiquitatis Iudæi sibi vendicandam arbitrabantur, acriter admodum contendisse: vt necesse fuerit Paulo se præbere disceptatorem longa illa atq; eleganti ad Romanos epistola scripta. Nos vero, fratres, discamus & vocationi diuinæ libenter obtemperare, & opus Domini quodcunque contigerit, dilgenter fideliterque perficere: & quod caput est omnium humiliter ac demisse de nobis sentire, vt cū opinione nostra vltimi simus, ac cęteros nobis pręponamus, diuino fortasse beneficio ac munificentia nunquam expectatam gloriæ celsitudinem consequamur.

Basil. in regulis breuioribus interrogat. 256.

IN DOMINICA IN SEXAGESIMA, CONCIO PRIMA.

Exijt qui seminat, seminare semen suum. Luc. 8.

1. Quantus fuerit concursus Christum audire cupientium.

HVIVS præstantissimæ parabolæ narrator Christus, voluit etiã interpres esse & expositor, quod eius intelligentiam probe tenere magnopere nostra interesse sciret. Est autem parabolæ scopus is potissimus, verbi diuini auditores plerosque non eã vtilitatem capere quam oporteret, idque varijs ex causis accidere: eos vero qui vt par est, acciperent ac continerent verbum Dei, mirabiles fructus inde referre. Quam sane parabolam ea occasione Christus induxit, quod frequentissimi vndique auditores confluxissent, vsque eo vt nauiculam subire necesse fuerit vt turbã litore irruentem à se paulisper arceret. Nam cõscensæ nauiculæ Matthæus & Marcus meminerunt: causam autem fuisse multitudinem auditorum satis Lucas exposuit cum dixit: [Cum autem turba plurima conueniret & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem, Exijt qui seminat.] Matthæus quoque satis expressit necessitatẽ subeundæ nauiculæ ad docendum multitudinem auditorum attulisse: ait enim [Exiens Iesus de domo sedebat secus mare. Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam ascendens sederet: & omnis turba stabat in litore.] Quo circa videre est prophetiam Micheæ atque Esaiæ completam, qui de Euangelicæ gratiæ fortunatis temporibus vno spiritu atque verbis ijsdẽ sic pronuntiarunt: [Erit mõs domus domini præparatus in vertice

Matth. 13.

Esai. 2.
Michæ. 4.

tice montium & eleuabitur super colles (quod de celsitudine doctrinæ doctorisque Euangelici dicit:) & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, & dicent, venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos de vijs suis, & ibimus in semitis eius.] Quæ quidem omnis oratio quanuis ad Ecclesiæ primæuæ amplitudinem declarandam pertineat, quod satis indicant, illa quæ sequuntur, [Quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hierusalem] quemadmodum Eusebius & Iustinus accipiunt, tamen negari non potest, quin etiam ad ipsum Euangelij autorem Iesum, quod Hieronymo etiam placet, referenda sit. Sed tantæ multitudini Christus ostendere volens non pares futuros esse Euangelicæ doctrinæ prouentus, similitudinem oportune narrauit eius qui cum multum sementis fecisset, plurimam partem excidere sibi ac perire conspexerit. Inde alteram eiusdem Esaiæ prophetiam non minus veram demonstrans, [Multiplicasti gentem: non magnificasti lætitiam.] Nam pro multitudine credentium, non ea est copia iustorúm, quam desideres: neque sementi largissimæ æquæ lætæ atque vberes respondent segetes. Id nos probe intelligere multum refert, ne vel audiendi studio contenti simus, vel Christiano nomine gloriemur, facta minimè Christiano digna exhibentes. Ergo egregium concionatorem Christum attente ac studiosè audiamus, ipsam Dei sapientiã ad nos ea verba facere existimemus. [Audite quoniam de rebus magnis locutura sum.] Huic præclaro concionatori suggestum ad dicendum idoneũ est visum, puppis exiguę nauiculæ, qui locus etsi videtur piscatorem potius quam satorem decere, tamen ex eo semen cœleste terræ mandatur, vel quod amplius mirere, arenæ: quod ea sit potentia verbi Dei, vt possit etiam ex arena frugem referre: ac nouo genere ex nauicula piscatur in terra, & sementem facit in aqua. Siquidem aquæ multæ, gentes multæ. Pulchre Victor Antiochenus: [Sedẽs in naui, eos per verbi rete piscatur,

Euseb. li. 6. demõst. Euãgel. cap. 13. Iustin. in 2. Apolog. & in colloq. Triphon. Hierony. in 2. Esai. & in 4. Michæ.

Esai. 9.

Prouerb. 8.

Victor Antiochenus in 4 c. Marci

qui in terra asſiſtebant.] Neq; abs re eſt, quod turba auditorum litori inſiſtere deſcribitur, propterea quod pleriq́, inſtabili arenæ hærentes, neque conſtantiam mentis maiorem afferunt, neque frugem meliorem pollicentur. Ita Hilarius: [Sediſſe autem Dominum in naui & turbas foris ſtetiſſe ex ſubiectis rebus eſt ratio. Facti ipſius genere ſignificat eos qui extra Eccleſiam poſiti ſunt, nullam diuini ſermonis poſſe capere intelligentiam. Nauis enim Eccleſiæ typum præfert, intra quam verbum vitæ poſitum eſt, & prædicatũ ijs qui extra ſunt, & arenæ modo ſteriles intelligere non poſſunt.]

Hilar. can. 13. in Matthæum.

2. Qua contentione vocis & animi Christus prædicauerit Euangelica.

Quanti vero referat non ineptum ſe præbere auditorem huic præclaræ concioni, illud palam oſtendit, quod tanquam perſonam ſuam oblitus, & grauitatem dignitatemque illam cœlo ipſi venerandam quodammodo deponens, non veretur Chriſtus clamare, vociferari, ac ſumma vocis contentione illa edere. [Qui habet aures audiendi audiat.] Euſebius hic Emiſſenus, ſi tamen is eſt, commentatur: [Non ſine cauſa, inquit, clamat Ieſus, qui enim clamat audiri deſiderat, merito igitur clamabat Dominus, quia pauci erant qui eum audirent. Audiebant quidẽ vocem, audiebant ſimilitudinem: illud autem non audiebãt quod per vocem & ſimilitudinem ſignificabatur. Vnde & aures audiendi requirebat, quia non aures corporis, ſed aures cordis hũc clamorem audiunt & intelligũt.] Id igitur vt inſinuaret, etiã voce cõtenta Chriſtus hodie clamat. Cuius rei nouitate, quis es qui nõ excitetur? quis ad inuſitatos clamores tanti magiſtri non arrigat aures? Iudicis perſona neglecta, præconis partes agere Chriſtum? Ruſticanum atque agreſte homines opinantur, clamitare principes viros decere ſermonem putant grauẽ, quietum, moderatum. Inconditas voces edere paſtorum, nautarumq; magis cenſent. At illa maieſtas pluris habet ſalutem noſtram, nec ſe dedecere iudicat, quicquid vtilitatis mortalibus amplius conferat. Itaque apud Salomonẽ ſic ſcriptum legimus: [Nunquid non ſapientia clamitat, & prudentia dat vocem ſuam? In ſummis excelſiſq; ver-

Euſeb. Emiſſenus in expoſit. Euangelij.

Prouer. 8.

ticibus, supra viam in medijs semitis stās, iuxta portas ci-
uitatis in ipsis foribus loquitur, dicens: O viri ad vos cla-
mito, & vox mea ad filios hominum.] Tantū cœlestis sa-
pientiæ studium, tanta beneuolētia existit in homines.
Quare & somno mersos excitari, & surditate pessima
detentos audire cupiens, vociferatur & clamitat, [Qui
habet aures audiendi audiat.] Quis ille clamor tuus ô
Christe Deus? Vtinā & audire diuina verba intonātem,
& intueri vultum illū diuinum liceret, totū desiderio no
stræ salutis incēsum, illos oculos, lumen cœleste vibran-
tes, illas genas magnitudine & vi feruoris rubentes. Eo
fratres, Christum Iesum Euāgelici officij ardor, eo salutis
humanæ cupido aliquando perduxit, vt tāquam insanus
furiosusq; præ magnitudine rerum quas dicebat vocisq; *Marc. 3.*
cōtentione haberetur. Ita enim Marcus scribit: [Exierūt
sui tenere eū, dicentes, quia in furorem versus esset.] Quē *Victor Antiochenus.*
locum tractantes Victor Antiochenus & Theophila- *Theophyl.*
ctus, in Christum impetū factum à suis ciuibus scribunt, *Beda.*
quod tanquā insanum vincere vellent: idq; non ex mali-
tia, vt victor censet, sed ex ignorantia, vt Beda affirmat,
factum existimo: quod vim spiritus in Christo loquentis
furori tribuerēt, rerum spiritualium imperiti. Ea vis erat
charitatis Christi, is dolor de exitio nostro. Ac nos qui-
dem vociferari possumus, clamores edere satis lōgos: sed
vim, internas animi aures qua penetremus, minimè ha-
bemus. Sunt frigidi, sunt steriles clamores nostri. Pulsa-
re aures cordis, aperire oculos mētis non est nostræ ope-
ræ, sed diuinæ clementiæ. Quamobrem fidem scripturæ *Prouer. 20.*
habentes dicenti, [oculum videntem, & aurem audientē,
Dominus fecit vtrumq;] cum qui ad dicendum tum etiā
qui ad audiēdū se comparat Dominū deprecentur opor
tet, initio maximè Ecclesiasticæ cuiusq; concionis, vt il- *Esai. 29.*
lud præstet quod eius nomine Propheta promisit. [Au-
dient in die illa surdi verba libri, & tenebris, & caligine
oculi cæcorum videbunt.] Simul vereri nos, docet, ne *Deut. 29.*
peccatorum nostrorum pœna sit iusta, quod Moyses
dixit: [Non dedit Dominus vobis cor intelligens &

oculos videntes, & aures quæ possunt audire.]

3. Euangelici agricolæ magnam esse oportere cupiditatem indefesũ studium salutis hominum, Pauli & Christi ipsius exẽplo.

[Exijt qui seminat] Quod verbum Dei sæpenumero nequaquam vberes fructus referat, neque in semente esse, neque in satore vitium, sed culpa eius agri in quem iacitur, accidere pulchra similitudine Christus ostendit: quæ eo etiam pertinet, vt qua parte fruges tandem coalescant, reliquum damnum omne compensent. Non potest nempe agricola laborare, arare, serere, nisi spes futuræ frugis affulgeat, cuius enim amentiæ esset frustra velle sementem facere corpus sine vllo commodo fatigare? [Quoniam debet, ait Apostolus, in spe qui arat, arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi.] Ea videlicet spes laborem leuat, impẽsas tolerat, moras diuturnas solatur. Sic se habet res, quemadmodum Iacobus Apostolus dixit: [Ecce agricola expectat pretiosum fructũ terræ donec accipiat temporaneum & serotinum.] Quare qui cœlestem agriculturam exercent, debent se confirmare atque erigere spe vera pretiosi fructus, salutis inquam animarum, quam tanti Deus fecit, vt sanguinem pro ea adipiscenda fundere, atque extrema perpeti nõ recusauerit. Verum pro hac sancta cupiditate fructus cælestis, cũ sæpe contingat frugem opinioni minimè respondere, verendum est sane, ne Euãgelici coloni animus debilitetur, & vigor ille summopere necessarius paulatim remittatur & concidat: sterilis malignusq; prouentus quamuis cupidum & strenuum agricolam frangit. Summis enim laboribus nihil emolumenti consequi, infelicitatis, si prouideri non potuit, dementiæ si potuit, extremæ esse videatur. Eam ergo inualetudinem vel morbum potius, qui frequens solet accidere Euangelici verbi ministris, vt tædio inutilis laboris, & quadam præduritia auditorum desperatione fragãtur, curare satagit hodierna parabola magister optimus, se etiam ipsum documentum rei eius idoneum proponens. Etenim solent agricolæ diuersas agri partes serere, neq; ex omnibus fructum semper referũt, sed alijs atq; alijs seminibus amissis, alia recte posita fructificant, & damnum repensant. Itaq; nullo pacto cessare debet

1. Corin. 9.

Iacob. 5.

debet agricola Euangelicus sed sapientis obedire præceptis: [Mane semina semē tuū, & vespere ne cesset manus tua: quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud: & si vtrūque simul, melius erit.] Quid futurū planè sit, nosscire minimè possumus; sed tamē accidere certè videmus, vt inde maior interdum seges surgat, vnde vel nullam vel perexiguam expectabamus. Contraq; quæ videntur lætiora habere principia, crebro sterilescunt, & opinionem nostrā fallunt. Ergo incumbendum est operi, & nulli parcēdum labori, neq; vel tenui frugis spe allucente, fraudandus diuino sermone auditor. Præclarum est illud Esaiæ præconiū: [Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini.] Quem locum tractans Gregorius scribit: [Seminare super omnes aquas est cunctis populis fructuosa vitæ verba prædicare: pedem vero bouis & asini immittere est viam Israelitici & Gentilis populi per præceptorū cœlestium vincula religare.] Quā interpretandi rationē inuenies apud priscos, atq; in ijs Clementē Alexandrinū. Super omnes igitur aquas seminare cēsendus est, qui in humectis & siccis pariter locis sementem facit, accliuia, æquè & humilia non prætermittit, sero perinde atq; cito prouenientia loca semine impertit. Bouē autem asino iungere lege vetusta prohibitū quidē erat: at noua & Euangelica concessum atq; laudatū. Vbi tanta est cupido rei gerendæ rusticæ, vt cū desunt paria boū aratro ferēdo, asinus pro boue boui copuletur, quod quidem exquisitū quoddam studiū demōstrat operis efficiendi. Mysticè vero vt dixi iuxta patres Iudaico populo Gentiliū copulandū Apostolicis tēporibus indicatur. Itaq; is vere beatus diuinis literis prædicatur, qui opportunitatē præterit nullā gerēdo negotio Euāgelico, saluti hominū procurādæ, verbo deniq; Dei quaqua versum dispergendo. Quo studio teneri se Paulus declarat, cū scribit, [Græcis & Barbaris, sapiētibus & insipiētibus debitor sum. Ita, quod in me, prōptum est, & vobis qui Romę estis, Euāgelizare, nō enim erubesco Euāgeliū: virt' enim Dei est ad salutē omni credenti, Iudęo primū & Greco.]

Ecclef. 11.

Esai. 32.

Greg. li. 35. moral. c. 14.

Clem. Alexand. stromat. lib. 6.

Deutero. 22. Non arabis in boue simul & asino.

Rom. 1.

Eum Pauli rei gerendæ Euangelicæ infatigabilem ardorem, qui imitari gloriose debet elabi sinere vllam saluti animarum quærēdæ occasionem. Et si enim plurimæ votis non succedent, tamen aliæ tandem fructui desiderato non deerunt. Cuius rei exēplum nullum potest illustrius peti, atq; ipse Christus Deus noster, qui suos ita cōfirmat & munit. [Si sermonem meum seruauerunt, & vestrū seruabūt,] [Non est seruus maior domino suo.] At qui videmus plane, quanquam copiosissimos Christus habuerit coetus auditorum, paucissimos tamen sectatores sibi adiunxisse: plerosq; etiā doctrina eius audita nihilominus suis hæsisse cupiditatibus, ne dicam sermonem diuinum non paucos vituperasse. Quam mortalium duritiē summamque in se ingratitudinem cognoscens apud Patrem amanter quæritur his propheticis verbis: [Et ego dixi, in vacuum laboraui, sine causa & vanè fortitudinem meā consumpsi.] Nam pro amplitudine & præstantia doctoris, pro summa eius in docendo diligentia & opera, mundus omnis ad eum se conferret, necesse erat: quod omnino accidit secus, plurimi enim neglexerunt, non pauci etiam oppugnauerunt: rari de tot sequuti sunt, ob id adiungit: [Ergo iudicium meum cum Domino, & opus meū cum Deo meo.] Quibus verbis illud sibi vult, se hominū indignitate & iniqua conditione minimè commotum, salutem eorum comparare pergere, diuinæ voluntatis respectu, vt Patri in opere sibi demandato placeat. Quæ quidē debet esse Christiani doctoris cogitatio, qui Christum sibi propositum tanquam insigne documentum intuens, fidelem operam ac diligentem præbeat, atq; in re Euangelica procurāda dies & noctes minimè cesset. Etsi enim plurima non prouenient, at nonnulla certè succedent, quibus cætera compēsentur. Electos habiturus est fructus, quorum centenario prouentu, perditorum damna instaurētur. Quo spectans Apostolus dicebat: [omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutē consequātur.] Quanquam ne illud quidem mercede caret operæ, quod frustra insumi putatur. [Vnusquisq; enim propriā mercedem

Ioan. 15.

Esai. 49.

Hun. Esaiæ locum si voles apprime explicatum videre, lege librū de procuranda salute Indorū primum, ca. 3.

2. Timot. 2.

1. Cor. 3.

dē accipiet, nō secundū fructū, inquit, sed secundū suū laborē.] Quare in perditos & pfligatos homines clamare nō desistat, vt ij nō illius, sed sua solūmodo culpa pereāt. [Christi, ait idē, bonus odor sumus Deo & in ijs qui salui fiūt & in ijs qui pereūt, alijs quidē odor mortis in mortē, alijs vero odor vitæ in vitā, & ad hæc quis tam idoneus?] 2. Corin. 2.

Nō est autem prætereundum, quod exijsse dicit Saluator eum qui semina mādaret humo. Satis enim videri poterat, si agricolam seuisse dixisset, sed maluit id etiā addere quod necessario alioqui intelligendum erat, & solet scriptura id non superfluo facere, sed indicandi mysterij alicuius gratia. [Exijt, inquit, qui seminat.] Neque enim sementem feceris, si domi te continueris, si larem focumq; seruaueris, si lautis epulis diem totum indulseris. Amat agricola tempus pluuium sementi, domo pedem effert libenter, cum humecta terra, lutulenta vestigia vix dimouere queat, quod tempestiuum sementi id maximè sciat. Id si tēpori deest, quoad licet arte cōsequitur, quod Poeta in Georgicis dixit [Quid dicam iacto qui semine comminus arua insequitur, cumulosque ruit male pinguis arenæ, Deinde satis fluuium inducit, riuosq; sequentes.] Itaque egrediendum & cum incommodo suo res commode agenda. Abrahā quidem in patriā vertere exilio iussus promissa obtinuit amplissima, vt in semine illius omnium gentium felicitas sita sit. Quem imitari debere omnes qui benedictionis cœlestis participes futuri sunt, illis verbis significatum scribit Cyrillus: [Benedicentur in te omnes gentes.] Iacob peregrinatus in Mesopotamiam, domum & fortunis & liberis magnopere auctus redijt. Ioseph venditus in AEgypto, Daniel ad Babylonios relegatus, hic Persici imperij, ille Pharaonis, primas vterque partes adeptus est. Paulus ad nationes longinquas, quarum ne nomen quidem audierat, missus Euangelicam frugem fecit amplissimam: Quare qui diuinæ sementi daturus est operam, intelligat plane, secūque penitus statuat, sibi esse excūdum e domicilio: commoditatis suæ nullam aut per exiguam habendam esse

4. Quid sit exire ad seminandum.

Virgil. 1. Georgic.

Cyril. de adorat. in spiritu lib. 2.

 rationem,

rationem, dignitatis certè studium in opere Euangelicò ex fide tractando solūmodo ponendum: voluptati locū relinqui nullum, nisi ex re Christiana benegerenda. Nā qui inter Euangelica ministeria, honores, fortunas, vel quod est turpius, delicias & quæstum cogitat, næ is non magis in semente Euangelica proficiet quam qui inter focum & mensam opiparam agrum sibi serendum esse, constituat. Exire igitur atque ire porro debet agricola, si prodesse operam suam cupit: quod Christus Dominus suos voluit admonitos: [Ego, inquit, posui vos, vt eatis & fructum afferatis.] Neque alienum ab his præceptis, quod Psalmus gloriosè prædicat: Euntes ibant & flebāt mittentes semina sua. Venientes autem venient cū exultatione portantes manipulos suos. Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.] Bernardum audite id commonentē: [Fructificate, inquit, & vos charissimi quoniam in hoc positi estis vt eatis, & fructum afferatis: vnde eatis? Vtiq; à vobis ipsis: sicut scriptum est, A voluptatibus tuis auertere. Nā & de Domino legimus: Quia exit seminare semen suum. Ecce hic habemus semen suū, sicut & prius fructum suum: Imitemur hunc fratres, quoniam ad hoc venit, vt formam nobis traderet, & viā demonstraret.] Ita Bernardus. Igitur quia seipsum Christus sine dubio intellexit esse eum qui seminauerit, rectè illum etiam exijsse vt sereret, intelligimus. Exijt enim verè à Patre procedens æterno illo egressu, quem Michæas perhibet, dicens: [Et egressus eius à diebus æternitatis,] quod ipse de se confirmat, [Exiui à Patre & veni in mūdum.] vt quid rogo vos? ipse potius declaret. [Ego, inquit, ad hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.] Rectè Beda: [Satorem filium Dei intelligimus, qui de sinu patris quo creaturæ non erat accessus, egrediens, ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhibeat veritati.] Neque vero optimi satoris officium facturus, habitum moremque rusticanum recusauit, seruili forma indutus, qui se apud quendam prophetam agricolam profitetur, quem-

Ioan. 15. *Psal. 125.* *Bernard. in sermo. de S. Bened. Abbate.* *Miche. 5.* *Ioan. 16.* *Ioan. 18.* *Beda in Lucam.*

que alius Propheta miratur, atque alloquitur, [Quare vt colonus futurus es in terra?] Nacti igitur, fratres, tam præclarum terræ nostræ colonum, gratias eius benignitati immortales agamus, atque vt agrum hunc nostrum vel suum potius excolere ac diuino semine implere non cesset, omnibus precibus deuoti flagitemus. *Zachar. 12. Hiere. 18.*

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Exijt qui seminat, seminare semen suum. Luc. 8.

VERBVM Dei seminis esse simile, ipse Christus exposuit. [Semen, ait, est verbum Dei.] In primis illud intelligi voluit, cæteras omnes disciplinas, quãuis virere aut florere videantur, si cum Dei verbo conferantur, paleas potius vel stipulam, vel fœnum existimari oportere. Itaque eum cuius intersit agrum dominum serere, earum rerum omnium non magnopere sarcinam curare debere, sed studium omne certe præcipuum ad granum diuini verbi colligendum, alijsque impertiendum potius conferre Quid enim Poetica, quid Rhetorica, quid deniq; ipsa Philosophia sit, si cum diuini verbi facultate comparetur? Illud plane intersit inter humana illa omnia & diuinum hoc necesse est, quod inter paleas & grana. Hieremias idoneus autor sit, qui cõmentitios falsosq; Prophetas à veris diuinisque

1. Verbum Dei esse granum: humanam eloquẽtiam paleas.

hc

ſic diſcernit, vt fucatum ac compoſitum iſtorum ſermonem paleis aſsimilet, ſimplicē & ſolidum horum, grano
Hiere.23. pleniſsimo. Quid paleis ad triticū? dicit Dominus. Nunquid non verba mea ſunt ſicut ignis, & ſicut malleus conterens petras?] Tritici quidem granū vim habet mirabilem, neq; eſt quicquā æquæ efficax ad adolendū, ad cōfir
Pſal.103. mandum, ad augendum cordis robur. [Et panis, ait Pſal-
Pſal.71. mus, cor hominis confirmat,] & idem, [Erit firmamentū in terra, in ſummis montium extolletur ſuper libanū fructus eius.] quod noſtri codices habent firmamentū, inuenies in alijs frumētum, idq; ad Hebraicū ſermonem proprius: eſt enim re vera firmamentum hominis frumentū. Atq; humana eloquentia poteſt quidem tanquam ſiliqua plus ſonare, poteſt inflare ventrem: alere, nutrire, corroborare æquè non poteſt. Quæ cum ita ſint, illorum quæſo concionatorum ſtultitiam immenſam cognoſcite, qui ad Eccleſiaſtica pulpita præcipuam ſupellectilem, ſecculares profanaſq; periodos afferunt, qui velut cantilenam quandam mulcendis auribus orationem accommodant ſuam, quorum cura omnis & opera in eo ponitur, vt benedixiſſe videantur, neq; ab inimico ludo, aut à ſcena & theatro ſpectatorum otio comparato, Euangelica hæc tā grauia loca, tā diuina, diſcernūt. Quale enim per Deū rogo futurū putatis, ſi agricolam ſementem modo facturum, ſaccum palea vndiq; refertū geſtare in agrū conſpiceremini? Qui riſus? quæ probra? quis pudor ineptiſsimi operatoris? At nūc ſaccos ſtipula inani plurimi inferciūt, vix inter palearū aceruos granū vnum aut alterū videas. Poeticis, mimicis, Hieroglyphicis ſcatent plurimi. Scien-
Hierony. in Eccleſiaſ. c. 9. tiā ſcripturæ vix flocci faciūt, ſpiritū ne pili quidē. Hieronymus eiuſmodi carpit cōcionatores his verbis: [Quēcūq; videris in Eccleſia declamatorē, & cū quodā lenocinio ac venuſtate verborū excitare plauſus ac riſus excutere, ſcito ſignū eſſe inſipiētię, tā eius qui loquitur quā eorū qui audiunt.] Neq; Hieronymi eſt modo ea reprehenſio
2.Cor.2. iſtorum, ſed Pauli etiam Apoſtoli, qui tales notat cum ait: [Non ſumus ſicut plurimi adulterantes verbum Dei: ſed

sed in synceritate corã Deo in Christo loquimur.] Adulteratum hoc est fucatum, ostentationi laudique seruientem sermonem Paulus refutat, auersatur, explodit. Neq; tamen ornari vetat benedicendo sententias Euangelicas quin potius Augustinus & Paulum fuisse eloquentẽ vehementer contẽdit, & elocutionem in Ecclesiastico oratore valde probat. [Nam cum per artem Rhetoricam, inquit, & vera suadeãtur & falsa, quis audeat dicere aduersus mendacium in defensoribus suis inermen debere consistere veritatẽ?] Cyrillus etiam id cõfirmat ex eo quod Israelitæ sacrificari iussi sunt Deo hostias AEgyptiorũ. [Nonne hoc faciunt, inquit, qui mundanæ sapientiæ adminiculis, sacris diuinisque nostris dogmatibus opitulantur, cum dictionis splendorẽ, & scientiæ acumen sectantes, cultumque rationalem Deo persoluentes?] Sed quæ ornamenti causa comparantur, non debet eorum esse vel sola præcipua cura, sed salutis ac vitæ studiũ reliquis imperare atque excellere omnibus decet. Humanã vero eloquentiam & externa ornamenta ita adhibere verbo Dei fas est, vt seruiant, non dominentur.

Aug. 4. lib. de doctrina Christia. c. 2. & c. 6. & 7.

Cyrill. li. 1. de adorat. in spirit.

Cum sit autem verbum Dei semen præstantissimum, quid est quod tam peritus agricola tantam eius grani copiam perdere vult? quis enim petris & saxis pretiosum semen committat? quis trito viarum solo, vbi conculcari necesse sit? Nonne insipientis sit, nullo prouentu tãtum optimæ sementis prodigere? Num sapientis illud negligendum est? [Vbi auditus non est, non effundas sermonem.] An vero ipse Christus non ita suos admonet? [Nolite sanctum dare canibus: neque mittatis margaritas vestras ante porcos.] Vt quid igitur nobilissimum semen ita dissipatum vijs, petris, vepribus creditum? Excelsa videlicet Dei sapientia, consilio vtitur pleno prudentiæ, quod discere nos oportet. Ac Chrysostomus quidem illã rationem affert: [Increpandus, inquit, esset agricola, qui super sensibiles spinas & petram, & viam seminaret. Nõ enim est possibile petram terram fieri, nec viam non esse viam, nec spinas, non esse spinas. In rationalibus autem secus

2 Studiosum Euãgelij agricolam æquo & iniquo loco debere serere.

Eccles. 32.

Matth. 7.

Chrysost. in catena Sancti Thomæ.

ſecus eſt. Poſsibile eſt enim petram conuerti in terrã pin guen, & viam non conculcari, & ſpinas diſsipari.] Sed quoniam peritus etiam agricola conditione ipſa agri cogitur ſæpe magnam ſementis iacturam facere, celeſtis ſapientiæ conſilium altius perſpiciendum eſt. Permixtæ nimirum ſunt variæ terræ ſortes, atque inter ſe, quę conditione plurimum diſtant, loco proximè ſæpenumero hęrent. Itaque iniquo etiam loco ſerendum, vt idoneus ſemen accipiat: neque parcendum grano, dum affulget ſpes prouentus. Pulchre Auguſtinus: [Exijt ſeminans ſeminare impiger. Quid enim pertimuit, quod aliud cecidit in via aliud in petroſa loca, aliud inter ſpinas? Si iſtas difficiles terras timeret, ad terram bonam non perueniret.] Rectè prorſus. Huc accedit quod natura ſterilis aut male luxuriantis agri non ſe ſtatim prodit, ac niſi vſu, dignoſci ſæpẽ non poteſt. Quamobrem periti ac diligẽtis agricolæ eſt, omnibus locis ſementem iacere, quo ſit cercius frugem vel hinc vel inde colligere. Quocirca docemur primũ, malis etiam eſſe benefaciendum propter bonos, ſiquidẽ ſeiungi, vitæ huius ratio nõ patitur. Deinde cum de cõditione non liquet, vtrũ bonus quiſpiã an prauus exiſtat, beneficiũ nullo pacto negandũ: ſterilis an fertilis ager obtigerit, dũ plane ignoras, agri partes dubias excolere oẽs debes. Sic conſulit Salomõ vbiq; ſemperq; ſerendũ, quod neſcias quid potius proueniat. Paulus omnibus ſe debitorẽ agnoſcit, ſapientibus atq; inſipiẽtibus, Iudæis & Græcis, Barbaris & Scythis. Cũ omnibus ſane de regno Dei diſputabat: lucrũ animarũ vndecunq; cupidus negotiator quærebat. Probandi ij doctores minimè ſunt, qui niſi frequẽti ac lectiſsima cõcione docere nõ inducũt in animũ. Curias, Academias, ciuiuates præclaras pleriq; amãt cõcionatores. Oppida anguſtiora, vicos pagoſq; contẽnunt. Cũ eruditis, cũ nobilibus agere iuuat: ruſticanos, plebeios, docere tædet. At noſter agricola copioſam ſementẽ facit, neq, inculta & horrida dedignatur. Idcirco Auguſtinus vel quiſquis autor is ſit, bene adhortatur agricolas Euãgelicos: [Nõ ergo nos dilectiſsimi

auç

Augu. ſerm. 1. de Apoſtolis.

Eccleſ. 11.
Rom. 1.

In 9. to. Auguſt. in tracts. de quarta Feria.

aut timor spinarum, aut saxa petrarum, aut durissima via perterreat, dum tamen seminantes verbum Dei ad terram bonam aliquando peruenire possimus. Accipe verbum Dei omnis ager, omnis homo siue sterilis siue fæcundus. Ego spargam: tu vide quomodo accipias, ego erogem, tu vide quales fructus reddas. Melius est enim, vt de accepto tu pro te rationem reddas, quam nobis non erogantibus Dominus irascatur.] Et Victor Antiochen. [Christus Dominus discipulos instruit, ne cōsternentur animo, si plures interdū ex ijs, qui Euāgelij doctrinā exceperant, perire, quam ad salutis portū appellere intelligant. Nam hæc sementis sterilitas ipsi quoque Domino vsu venerat.] Laborandū est igitur impigre, & Deo relinquen dus euentus: neque contemnenda & mediocria aut exigua emolumenta verbi Dei. Sæpe nimirum hamum iactat piscator, vt aliquando piscem prehendat, & quanquam optimū malet, non cōtemnit tamē vel mediocrē vel etiam tenuē hamo hærentē. Quæ quidē cupiditas frugis faciendæ diligentiaq; indefessa in bonorum etiam actuū ratione quibus vita æterna paratur, intelligenda est, vt sementem facere quauis occasione non cesset discipulus Christi, cuius auribus Pauli illud insonuit: [Quæcunq; seminauerit homo, hæc & metet. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes: Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.] Mirabiles vtilitates affert ea bene agendi sedulitas, atque illa est egregia, vt si multa de benefactis nostris exciderint, quod necesse est in tanta confusione vitæ mortalium, tamen restent plurima, quibus fruamur. Neque enim opera nostra, etiā quæ firma putamus, māsura omnia esse Apostolus apertè prædicit, ac verendū sane, quod Aggæus vaticinatus est illis, ne nobis quoq; cōtingat [Seminastis multū, & intulistis parum.] Multa respectus hominum, multa vanitas perdit: quid solidū, quid integrū fructuosumq; sit, vix in tantis ignorantiæ huius tenebris, iudicare licèt. Atque vtinam ne illud eiusdem prophetæ aliquando

Victor in expos. Euang.

2. Corint. 3.

Galat. 6.

Agg. 1.

aliquando appareat,[Et qui mercedes congregauit,misſit eas in ſacculum pertuſum.] Equidem pertuſum diruptumque ſaccum interpretor mentis noſtræ intentionem,quæ veluti fundum quoddam eſt actuum humanorum:quam intentionem ſæpe diſsipatam humana laude aut inuidia aut proprio commodo velut perfoſſam, neceſſe eſt meritorum plurimam facere iacturam. Se ergo vnuſquiſque interroget: & de vniuerſa ſemente, quam ſe feciſſe diligenter, gaudet, inueniet fortaſſe vix quartam partem eſſe ſaluam: cæteras omnes, alijs alias cauſis, interijſſe.

3. Maximā partē corū, qui verbum Dei participant,ſua culpa perire.

Iam verò quanquam eſt inuidiæ plenum quod dicturus ſum,dicam tamen, illud etiam, Euangelica hac parabola inſinuari,ex ipſo fidelium agro, partem multo maximam non peruenire ad optatum exitum, idque accidere nulla negligentia optimi agricolæ, nullo iacti ſeminis vitio. Videtis enim de quatuor agri Euangelici portionibus,tres omnino amiſſas,quod hoc loco ponderat Victor antiquus & grauis autor:[Ita ex toto ſemine, quarta duntaxat pars ſeruatur.]Neque enim de multis ſyluis, aut inuijs montibus loquitur Euangelium, quibus illatū nunquam eſt ſemen Dei. Loquitur plane de fundo ſuo, de hæreditate,de ipſo agro,aratro cœleſti proſciſſo, atq; Euangelica ſemente conſperſo. Huius, inquam, agri ſui partes omnino tres fruge fruſtratas dicit, vel nullam feciſſe frugem,vel eam ad cumulum non perueniſſe, palam confirmat.Ergo barbaros modo relinquamus: idolorum cultores, Paganos prætereamus: Sarracenos ac Turcas, cæteroſque infideles quibus lex Euangelica non eſt annuntiata,miſſos faciamus:illi, illi ipſi fideles qui Eccleſiā frequentant, qui Dei verbum audiunt, non fiunt ſalui omnes:de ijs quibus verba diuina fiunt, tres partes nequaquam dignos retuliſſe fructus parabola docet. Quid eſt hoc?quid audimus, fratres? quis hic noſtrum non expaueſcat?Nam copioſam fieri ſementem,negare minime poteſtis. Tot cœleſtes conciones: tot ſcripturæ diuinæ annutiatæ: vbi horum fructus? quis agit pœnitentiam?

quo-

quotus quisque ex tanto auditorum cœtu vitā in melius mutat? quos mihi ostendas, desertis inanibus mundi illecebris, Dei regnum digno studio atque opera quærere? Præclare equidem vobiscū agi putarem, si vel quarta pars hominum qui nos audiunt, diuini seminis fructum aliquē ferret. Paulus quidem ita nos adhortatur: [Sic currite vt comprehendatis.] Dixerat vero. [Omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium.] Cuius sententiæ documēta statim permagna subdit: [Nolumus enim vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes in mari & in Moyse baptizati sunt: & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt.] Et reliqua, quæ tandem eo exitu terminat, [sed non in pluribus eorum beneplacitum fuit Deo.] Id plane volens intelligi etiam cælestium sacramentorum, baptismi inquā atque Eucharistiæ ac cæterorum participes, regno Dei priuari plerosque, quemadmodum ex illis antiquis Patribus plurimi tantis ac talibus beneficijs, quibus hæc nostra significabantur, affecti, nihilominus duri & ingrati à Deo repulsi alienatique sunt. Quem Pauli locum explicans Diuus Anselmus scribit: [exemplum de priori populo ideo proponit vt in Christianorum populo nullus in eo solo confidens, quod baptizatus est, & escam ac potū corporis & sanguinis Domini percepit, putet sibi Deum parcere si peccauerit: sed tunc omnia hæc cognoscat sibi profutura, si Deo humiliter obedire perseuerauerit.] Et post totum locum explicatum concludit: [Non ergo solis sacramentis confidamus, quia his solis ad regnum cæleste non perueniemus, si bona operari neglexerimus.] Fuisse vero mentem Apostoli Pauli docere, electorum esse exiguum numerum præ multitudine vocatorum, etiam beatus Thomas confirmat, breui compendio complexus his verbis: [In primo notatur conditio viatorum, nempe in illo, qui in studio currunt, in secundo multitudo vocatorum, scilicet in illo, omnes quidem currunt, in tertio paucitas electorum, videlicet in illo vnus accipit brauium, quia multi sunt vocati, pauci vero electi.] Ita

1. Cor. 9.

1. Cor. 10.

Anselm. in expos. 1. Corin. 10.

S. Thom. 1. Cor. c 9. lectio. 5.

quidem Thomas & vere. Quapropter nos idem monet Apostolus, cum metu ac tremore salutem nostrā operari. Ne falsò nobis de diuinis muneribus blandiamur, quæ sunt certe semina fructum expectātia idoneum, quæ quo ampliora sunt, eo magis damnatione ingratos atque inutiles iustissima vindicabunt. Conueniat suam quisq; conscientiam: videat etiam atq; etiam quos fructus tulerit sermo Dei toties acceptus, timeat ne in perniciem vertatur culpa sua, quod erat diuinitus in salutem prouisum. [Qui spernit me, ait Christus, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum: sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.] Et nos ergo iudicem aliquando nostrum futurum scientes sermonem Dei, ita cum benignus ad nos accedit, accipiamus hospitio, vt gratum ac beneuolum dimittamus. Dimittemus certe, si optimis eius consilijs libenter paruerimus.

Philip. 2.

Ioan. 12.

4 Quod audientes Christum nō intelligerent, ipsorū vitio accidisse.

Dicet aliquis, Tu Dei benignitatem laudibus extollis, quod salutis hominum tam sit auidus, vt omni loco etiam iniquo & sterili semen verbi sui inspergat: neque iacturā magni æstimet trium sementis partium, dummodo vel quarta proueniat. At huic benignitati Dei & charitati in homines quā prædicas, valde repugnat quod ipse Christus testatur. Nā in parabolis se loqui maxime respōdet, quod ita fiat, vt turbæ minime intelligant. Hæc Christi ratio est atq; vox ad discipulos parabolæ sensum interrogantes: [Vobis datū est nosse mysteriū regni Dei: cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes nō intelligant.] Quid prodest loqui, si ita loquaris, vt is quo cū loqueris, nō te capiat? [Si nesciero, ait Apostolus, virtutē vocis, ero cui loquor, barbarus: & ille erit mihi barbarus.] Ista quidē certe ratione qua Christus turbas se alloqui dicit, eo tendere videtur, vt auditores damnationē potius quā salutem ex eius sermone sibi cōparent. Ita quidē disputare aliquis posit. Nos vero primū sic satisfaciendū iudicamus, vt cū de immensa Dei clemētia & benignitate sentire præclarissime debeamus (est enim omni nostro sensu, omni cogitatione superior,) tamē esse diuinis

1. Cor. 14.

diuinis iudicijs locũ intelligamus, modumq́; iustissimum illũ quidẽ, sed quo iustiorẽ, eo occultiorẽ, atq; à nostra intelligentia lõge remotiorem. Nostram enim cõditionem cogitare debemus: atq; illud opportunè in mentem reuocare: [Nunquid dicit figulo lutum, quare me finxisti sic?] *Rom. 11.*
Et illud prolixius ex sapiẽtia: [Quis enim dicet tibi, quid *Sap. 12.*
fecisti? aut quis stabit cõtra iudiciũ tuũ? aut quis in cõspectu tuo veniet vindex iniquorũ hominum? aut quis tibi imputabit, si perierint nationes quas tu fecisti? Non enim est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus: vt ostendas quoniam non iniuste iudicas iudicium. Neque Rex, neque tyrannus inquirent de ijs quos perdidisti. Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis: ipsum quoque qui non debet puniri, condemnare, exterum æstimas à tua virtute.] Sic enim lectio correctior Pontificia autoritate probata habet: quibus copiose Sapiens demonstrat, Dei iustitiam vbique esse perfectam: neque tamen posse ab hominibus sæpenumero comprehendi. Quare silentio & obedientia venerandam potius esse, quam disputatione acri indagandam. De qua quæstione Augustinũ disserentem placet audire, hunc Euangelicum locũ ita tractãtem: *Aug. lib. de bono perseuerantiæ. c. 14.*
[Hinc est quod Dñs cum eis loqueretur, qui carnales aures apertas haberent, dicebat tamen, Qui habet aures audiendi, audiat: quas nõ omnes habere proculdubio nouerat. A quo autem habeãt, quicunq; habent ipse Dñs ostẽdit, vbi ait, Dabo eis cor cognoscendi me, & aures audientes. Cur autẽ illi habeãt aures audiẽdi, illi nõ habeãt, quis cognouit sensum Dñi, aut quis consiliarius eius fuit? Aut tu quis es homo qui respondes Deo? Nunquid ideo negãdũ est, quod apertũ est, quia cõprehendi nõ potest, quod occultũ est? Nũquid, inquã, ꝓpterea dicturi sumus, quod ita esse perspicimus, nõ ita esse, quoniã cur ita sit, nõ possumus inuenire?] Ergo de sentẽtia Augustini & veritatis in humilitate perstandũ, potius quã Dei occulta iudicia discutiẽda. Sed illud est etiã perspicuũ (vt ad rẽ proprius accedamus) istorũ cæcitatẽ absurditatemq́; grauissimam, ipsorum meritis ac peruersæ voluntati factisq́; sceleratis

 tributam;

tributam:neq; quominus diuina caperent, atq; intellige-
rent,intelligentesq; salui fierent,per Christũ stetisse, qui
omnes quantũ in ipso erat,& vocabat,& alliciebat,& ve-
risſime saluare cupiebat. Neque enim falsum esse potest
Matth. 11. aut fraude tectũ,quod veritas perspicuè dicit:[Venite ad
2.Tim.2. me omnes qui laboratis.] Et [Omnes vult saluos esse &
ad veritatis agnitionem venire.]Quin ipsos pertinaciter
Matth. 23. studio salutis suo restitisse valde dolẽter queritur: [Quo
ties volui cõgregare filios tuos,vt gallina pullos sub alas,
& noluisti?]Nã quod Lucas obscurius dicit, [Ideo in pa-
rabolis loquor eis,vt videntes nõ videãt, & audientes nõ
intelligãt:]quasi eo fine & instituto, parabolicè & obscu
re loquatur,ne intelligatur, quod videtur inuidiæ potius
Matth. 13. esse quã beneuolentiæ officiũ,sane Matthæus quomodo
sit accipiendũ magis declarat,ita ponẽs:[Ideo in parabo-
lis loquor eis,quia vidẽtes nõ vidẽt,& audiẽtes nõ audiũt
neq; intelligũt.]Vbi satis liquet Christũ ostẽdere, culpã
esse auditorũ,non suã,quòd non videant,neq; intelligãt.
Neq; se obscura ideo loqui,quod nolit intelligi,sed quod
auditores ita cõparatos nouit , vt nollẽt intelligere. Ita-
que ea quæ parabolis edidit,si aperto sermone proferret,
nequaquã essent accepturi propter prauũ mẽtis affectũ,à
Theophyl.in veritate sequenda alienisſimum. Id Theophylactus ani-
expos.Euã- maduertit sic scribẽs: [His autẽ qui indigni sunt tãtis my
gelij. sterijs,obscurè dicũtur. Videre enim se putãt,nõ vidẽt au
tẽ:& audiũt quidẽ sed nõ intelligunt. Huius ergo gratia
hoc eis Christus abscondit,ne maius eis præiudiciũ gene
retur,si postquam nouerint Christi mysteria contempse
Beda in ex- rint.Qui enim intelligit & postea spernit, grauius punie
pos. Euang. tur.]Theophylacto Beda cõsentit,dicẽs:[Rectè in para-
bolis audiũt,quãdo clausis sensibus cordis non curant co-
gnoscere veritatẽ.] Itaq; culpa erat illorũ, qui nõ idoneũ
audiendi studiũ afferebant. Quibus discipuli erant profe
cto disſimiles,sincero animo veritati studẽtes. Hoc Ioã-
Ioan. 12. nes amplius declarat,cum scribit: [Cũ tanta signa fecisset
Esai. 53. Iesus coram eis, non credebant in eum. Vt sermo Esaiæ
impleretur quẽ dixit , Dñe quis credidit auditui nostro?
& brachium

& brachiũ Dñi cui reuelatũ est?] Et adiũgit Ioãnes. [Propterea non poterãt credere, quia iterũ dixit Isaias, Excæcauit oculos eorũ, & indurauit cor eorũ: vt nõ videãt oculis, & nõ intelligãt corde, & conuertantur & sanem eos.] Nõ posse credere dicit, quod fidei resistat prauus affectus & peruicax, quo perdurante credere impossibile sit, sed permanendi, malitia causa est, non necessitas. Nam quod Deum excæcasse istos & obdurasse ponit, vt recidere in Deũ causa videatur, notũ est Theologicis literis, quemadmodum Deus excæcare & obdurare dicatur, nequaquam efficiendo aut iuuando aut impellendo in peccatum, sed iusto iudicio volũtariũ hominis malũ permanere sinẽdo. *Esai. 6.*

Postremo quod parabolis Christus vteretur crebrò cũ plebe agẽs, erat beneficiẽtiæ, erat sapiẽtiæ, erat etiã cu iusdã, quod negare non possumus, iustæ seueritatis. Quæ omnia cõsiderare plurimũ refert. Habet enim id apprime parabola, vt amplissime doceat, vt breuibus plurima cõplectatur. Habet nihilominus, vt inuolutã veritatẽ ita dicat, inuolucra ipsa vt nõ penetrãti, nihil dicat. Ita vno eodẽq; sermone alij intelligẽtes docẽtur plurima, alij rei significatæ inscij, nihil omnino percipiunt. Recte D. Ambrosius: [Dñs Iudæis in parabola loquebatur, vt imperiti nõ intelligerẽt, intelligerẽt sapiẽtes, vt intelligebãt Apostoli, & in quo mouebãtur, interrogabãt Dñm. Iudæi autẽ nec intelligebant, nec iterũ discere nõ intellecta cupiebãt.] Atq; ad nostræ intelligẽtiæ modũ, est sane perquam accõmodatus vsus parabolarũ, cũ cognitio omnis nostra naturaliter à sensibilibus ad intelligibilia procedat, ex notis ignota rimetur. Quod non modo autores & nostri & externi confirmant, Aristoteles, ac Dionysius Areopagita, sed etiam vsus ipse quotidianus planum facit. Fuit igitur beneficentiæ, rude vulgus sermone ad nostrum intelligendi modum accommodato parabolis alloqui, & eorum qui audiebant sciẽdi studium ex rebus sensibilibus & vsitatis excitare, atq; ad cælestia transferre. Nã vt Victor ait Antiochenus: [Parabola sermonem illustriorẽ reddit, & auditorum memoriæ altius imprimit

5 Mirus parabolarũ Euãgelicarũ vsus.

Ambros. in expos. Psal. 43.

Arist. 3. de Anima.

Dionys. ca. 7. de diuinis nominibus.

Victor. in Marc. c. 4.

res per similitudines sensibus quodammodo subijciens.] Quod si hi auditores forent, quos oportebat, quod fecerunt discipuli, facerent, vt interrogarent, vt obscura illucere sibi deposcerent. Impertisset sane bonus magister studiosos auditores veritatis clara intelligentia. Sed illi & audiebant, & non audiebant, aura externa sensus aderant, mentis studio aberant. Quare Dei sapientia par pari referens, & loquebatur, & non loquebatur. Et veritatem annuntiabat, & in tegumentis similitudinum occultabat. Quod erat sapientiæ, ne margaritæ canibus darentur, & ijs quibus veritas innotescebat, parabolis ipsis longe locupletior & luculentior cognitio offerebatur. Ob
Psal. 77. eam rem Psalmus canit: [Aperiam in parabolis os meũ,
Matth. 13. loquar propositiones ab initio mũdi:] Quod Matthæus referens, addit: [Eructabo abscondita à constitutione mundi.] Quare sapientiæ diuinæ opes in Euangelicis parabolis elucent maxime, quæ paucis simplicibusque verbis sensus habent reconditos & plurimos & præstantissimos. Tandem seueritatis non mediocris etiam erat per parabolas alloqui auditores indignos, & ineptos nudæ veritati perspiciendæ. Nam qui non id studij afferunt ad audiendum Dei verbum quod decet, non reuerenter, non cupide, non diligenter auscultant, eos tanquam agri partem inutilem & alienam semen præterit sine vllo aut exiguo fructu. Qui vero vt opus est, accedunt religiose ac deuotè, lucrum faciunt vberrimum. Quare serio nos
Heb. 2. Apostolus cohortatur his verbis: [Propterea abundãtius oportet obseruare nos ea quæ audiuimus: ne forte pereffluamus. Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia, accepit iustam mercedis retributionem; quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?] Hæc quidem Paulus, quibus nos Christianos vehementer terret, ne beneficium Dei summum per nostram ignauiam in extremam nobis perniciem vertamus. Quare attendite, fratres, quemadmodum sacras conciones audiatis, quemadmodum diuina mysteria frequentetis, quemadmodum ad exo-

ad exomologesim & ad synaxim cælestem accedatis. Ne vobis forte eueniat, quod dictum à Christo est. [Habenti dabitur: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.] Videtis fidem etiam apud quosdam excisam atque euersam, cur? quod solo Christiano nomine gloriarentur, facta nequaquam fidei paria curarent. Itaq; quod videbantur habere, id etiam ablatum iure est, vt fidem quam gerebant mortuam, nullam omnino iam habeant. Graue atque horrendum vindictæ genus. Quod si, qua potissimum mente audire de beatis atque ad Deum accedere, scire cupitis, scripturam potius audite, quam me: [Fili à iuuentute excipe doctrinam, & vsque ad canos sapientiam. Quasi is qui arat, & qui seminat, accede ad illam, & sustine bonos fructus illius.] Aratro proscindi terram pectoris oportet, vt verbi Dei semina conuenienter excipiat: acceptam vero sementem diligenter conseruare, vsque dum in frugem optatam surgat, & ad messem maturam perueniat, quod diuturna patientia fit.

Matth. 13.

Eccli. 6.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO TERTIA.

Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, & cætera. Lucæ 8.

1 Quadruplex conditio eorũ qui Dei verbũ audiunt.

CREDO vos animaduertisse fratres, omnem diuini verbi auditorũ frequentiam in quatuor à Christo Domino partes esse distributam. Cũ enim semen declarasset esse verbum Dei, tres eius partes perijsse docuit diuersa quidem, sed iniqua conditione accipientiũ. Quartã frugiferã & bene cõparatã fructus tulisse vberrimos. Quare nisi nos fallit Dei sermo, omnes quicunque hic adestis qui ad audiendum diuinum verbum conuenistis, in aliqua certè illarum quatuor sorte vos consistere, cogitetis necesse est. Quæ quidem cogitatio quam sit vtilis, quam salutaris, non potest satis dici. Nam vel in eorum numero sit quisque vestrum oportet, quibus semen est illatum sine fructu, quod tribus modis accidere posse Saluator declarat, vel ad agri partem fertilem ac beatam pertinebit, quæ cumulati sementi diuinæ satisfecit. Atque vt rem primis initijs ductam sub oculos ponam, illud primum explicandum arbitror, varium atque multiplicem esse statum frugum: sed quatuor habere tanquam gradus præcipuos, quibus ex imo itur ad summum. Primus seminis est nudi, cum granum terræ mandatur. Secundus cum iam à terra conceptum semen radices agit, & germinat herbæ quippiam. Huic succedit tertius cum surgit in culmum & spicam proferre incipit. Summus demum is est, cum

cum ſpica impletur ac matureſcit, quæ nihil aliud iam requirit, quam falcem. Itaque conſiderare licet granum, herbam, culmum ſpicam. Similibus ſane gradibus verbū Dei mentibus commiſſum noſtris ex tenui principio ad exitum feliciſsimum peruenit. paulatimque conualeſcit, vſque dum quod opus eſt proficiat, votisque reſpondeat. Neque meum hoc inuētum cogitationemq; exiſtimate, ſed ipſius Domini potius ſententiam cognoſcite, cuius apud Marcum verba ſic habēt: [Sic eſt verbū Dei, quemadmodum ſi homo iaciat ſementem in terrā, & dormiat, & exurgat nocte & die, & ſemen germinet & increſcat, dum neſcit ille. Vltro enim terra fructificat primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumētum in ſpica.] Hæc Marcus vel potius Chriſtus. Itaque poteſtis deprehendere multiplicem virtutis ſtatum, vt herbæ ſimilis primum, mox culmo ſpicam parturienti, tandem frumento pleno maturoque. Tunc ſcilicet gaudium eſt integrū: vſq; eo inter ſpem ac metū verſatur agricola: multaque poſſunt accidere incommoda, quæ frugem exoptatam interimant. Sapienter hæc eadē Gregorius Papa demonſtrat memoratum Euangelij locū tractans: [Ecce, inquit, veritatis voce per qualitates frugū diſtincta ſunt incremēta meritorū. Ait enim primū herbam, deinde ſpicam, deinde plenū frumentum in ſpica. An non adhuc herba tunc fuerat Petrus, cum ab ancillæ ore ſubito vnius flatu ſermonis inflexus eſt: iam quidem per deuotionem viridis, ſed adhuc per infirmitatem tener? Plenum vero frumentum in ſpica inuentus eſt quando in tritura perſecutionis tot verbera pertulit, & tamen nequaquam palearum more immutatus eſt: ſed granū integrum manſit. Pauliſper quippe in vnaquaq; anima, vt ita dicam, internæ gratiæ humor exuberat, vt herba in frugem tranſeat.] Sunt igitur gradus quidam Euangelicæ frugis. Ac ſunt propria cuiuſque horum ſtatus pericula, quibus ſit, vt fructus impediatur: quæ quidem præclarè præſens parabola enarrat. Eſtque ſcitu digniſsima, quā proinde Dn̄s nō ſolū proponere, ſed exponere etiam voluit. Noſtra vero plurimum

Marc.4.

Greg. li.22. moral.c.20. & in Ezech. hom.15.

refert

refert hosce singulos status cognoscere, & quæ cuiq; impedimenta contingant, probe nosse, tum quibus ex caussis ea damna veniant, accuratissime discere. Omnia hæc doctrina Euangelica copiose præstat.

2 Primum genus auditorum, quibus nihil cõfert verbum Dei.

Ergo, inquit, [Dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cæli comederunt illud.] Hoc genus detrimenti Christus explicans ait: [Qui autẽ secus viam, hi sunt qui audiunt, deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant.] Primum detrimentum accipit semen, cum adhuc purum semen est, quod granum integrum perditur, in via vel cõculcatum à viatoribus, vel ereptum ab auibus. Significat autem eos auditores, qui nihil percipiunt, nihil intelligunt, neque ijs quæ dicuntur attendunt. Matthæus apertius dixit de his: [Omnis qui audit verbum regni & non intelligit, vẽnit malus & rapit, quod seminatũ est in corde eius. Hic est qui secus viam seminatus est.] Istius generis auditores ego esse plurimos puto: qui nihil pene aliud ad concionem afferunt, quam aures & oculos: mentem atque animum minime afferunt, sed in re familiari, aut in negotio, vel etiam in meris nugis defixum reliquerunt. Atque vtinam vel aures interdum afferrent, quas fabellis insusurrantium etiam in Ecclesia sæpe accommodant. Vtinam oculos saltim orationi præberent, quos deflectunt crebro formis fœminarum contuendis. Isti æquè in sacrã concionem atque in comœdiam se conferunt: pari obseruatione quadragesimã frequentant, ac bacchanalia agũt. Nihil in ecclesia nisi quod delectet & voluptate teneat, requirunt. Concionem ad aurium dulcedinem perinde quasi mimicum quippiam auscultant. In istos Deus apud Ezechielem verba facit, quorum studium inane describit

Ezech. 33. in hunc modum: [Filij populi tui qui loquuntur de te iuxta muros, & in ostijs domorum, & dicunt vnus ad alterũ, vir ad proximum suum loquentes: Venite & audiamus, quis sit sermo egrediens à Domino. Et veniũt ad te quasi ingrediatur populus & sedent coram te populus meus: & audiunt sermones tuos, & non faciunt eos: quia in can-

ticum

ticum oris sui vertunt illos, & auaritiam suam sequitur cor eorum. Et est eis quasi carmen musicum, quod suaui dulcique sono canitur: & audiunt verba tua & non faciūt ea.] En auditorum genus plus satis vsitatum: en qua mente & cogitatione plerique ad sacras conciones veniant, quibus iucundum benedicentem audire oratorem, tanquam cytharædum aliquem animi causa dulce modulantem, quid interim ille canat, nihil ad se pertinere putantes. [Audiunt, inquit sermones tuos, & non faciunt eos: quia in cāticum oris sui vertunt illos, & auaritiam sequitur cor eorum.] Concionantem quidem attente audiūt, applauduntque bene & disertè dicenti, disputant etiam libenter, quam illud vel illud acutè, quam eleganter, quā eruditè sit dictum. Cæterum quid ipsis inde agere conueniat, mentio nulla, sequitur nimirum auaritiam cor eorū. Negotijs suis & quæstui & ambitioni æquè audita concione vacant, ac cum è spectaculis theatri domū redeunt. Ezechielis memotatum testimonium Hieronymus tractans hæc loquitur: [Qui Prophetæ verba audire desiderant non ad animæ salutem sed ad aurium voluptatem. Et nolunt facere quod audierunt. Istiusmodi mihi videntur similes, qui theatralibus luduntur carminibus, & vel tragœdos audiunt vel comœdos, & ibi cum voluptate palpantur: ita vt cum egressi fuerint ad te replicent ea & decantent, & dulci sono se decipiant. Et audient, inquit, verba tua, & non facient ea. Tales sunt vsque hodie multi in Ecclesijs, qui aiunt, Venite audiamus illum & illum, mira eloquentia prædicationis suæ verba voluentem, plaususque commouent, & iactant manus.] Hæc Hieronymus. Hoc genus hominum facile, leue, specie tenus Christianum, Christus notat egregie vocabulo viæ. [Cecidit, inquit, secus viam.] Omnibus æque via patet, & bonis, & malis, sapientium & stultorum discrimen nullum, nulla ratio quis honeste ingrediatur, quis turpiter: omnium enim est via. Eam stultam turpemque facilitatem se se cuiuis libidini dantium Propheta meretricis in biuio positæ similitudine reprehendit: [Ad omne, inquit, caput

Hieron. lib. 10. in Ezechielē. c. 33.

Ezech. 16.

viæ

Victor. in Marc.c.4. viæ diuisisti pedes tuas omni transeunti.] Rectè à Victore Antiocheno hoc genus hominum sic via æquiparatur. Anima, inquit, quæ instat viæ publicæ ab omnis generis vitijs & flagitijs calcatur & præteritur,] & cætera. Quid igitur miramur granum hîc nullum fecisse fructum, simul enim atque iniectum est, pedibus viatorum calcatur: aues quoque vt diripiant, confestim aduolant. Hos auditores fidei expertes Christus censet, non quod infideles esse necesse sit, sed quod perinde fidem accommodant dictis, quasi nullam haberent fidem. Denique ludicrum quippiam & inane putant Dei verbum audire: quibus audire *Hebr. 4.* nihil prodest. [Neque enim profuit, ait Paulus, sermo auditus, non ad mixtus fidei.] O vos qui hæc auditis miseros, si eorum de grege estis. [Qui habet aures audiendi audiat.] Videat se quisque penitus, vtrum ne sermo diuinus aliquid frugis in animo suo proferat, an iaceat sine vlla vi, nihil excitans, nihil moliens.

3 *Cur dæmones dicantur volucres cæli.* De isto toto genere pronuntiauit Dominus, volucres cæli comedisse illud. Quæ sint eæ volucres, dæmones sane interpretatur Magister. Verè est à Gregorio dictum & commode, nisi Christus ipse explicuisset, non facile *Greg. hom. 15. in Euãg.* nos assensuros eiusmodi interpretationi. Quis enim volucres cæli non præclarum aliquid & nobile accipiat? magis certè vel Angelos vel viros sapientia præstantes videntur significare, vti apud Iob eius verbi sensus est, cum *Iob 28.* dicit, [Volucres quoque cæli latet:] quocirca alas Cherubinis cæterisque spiritibus Scriptura appingit, eosq; volare refert. At Scripturæ consuetudo tenenda est probe, quæ sæpenumero eandem rem diuersis significationibus vel etiam contrarijs accõmodat. Sicut nobis accidit ijsdẽ notis & caracteribus ad res scribendas valde repugnantes vti. Itaque peritus diuinarum literarum facile videt leonem iam Christo, iam diabolo accommodari, ouem sæpissime iustum mansuetumque dici, aliquando etiam impium supplicio datum. Ignem Spiritus sancti symbolum esse constat: igni nihilominus libido turpissima exprimitur. Solem ad Dei claritudinem frequentissime, eundem

dem in hodierna parabola ad æstum persecutionis referri perspicuum est. Quibus exemplis, vt missa faciam innumera alia, docemur significationes rerum in Scriptura sacra, non ex primo sono verborum captandas, neque speciem solam intuendam: sed ex occultis potius proprietatibus, quatenus proposito inseruiunt, eruendas: vt earũ rerum signa sint, quas conditione vel bona vel mala propositæ sententię accõmodare ratio penitus inspecta persuadet. Igitur volucres cæli dæmones rectè intelligũtur, propterea quod illorum regio in qua maxime versantur, aeris istius est domicilium, siquidem Petro Lõbardo Magistro, Theologisq; præstantibus fides habenda est, vel potius Paulo ipsi ita scribenti: [Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mũdi rectores tenebrarum harũ, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.] Illa quidẽ verba: [tenebrarum harum, & spiritualia nequitiæ in cælestibus,] satis insinuant habitationem dæmonũ esse aerem caliginosum, (quẽ cæli vocabulo sæpe appellamus) quẽadmodum commentatur Anselmus, atque etiã sentit Ambrosius sic interpretãs eum locũ Pauli: [Spiritus nequissimi qui degunt in cælestibus in firmamento mundi.] Antoniũ Athanasius scribit spiritus istos improbos in aere volitantes magno agmine aliquando spectasse. Vocãtur præterea dæmones volucres, quod tanquã aues rapto viuentes, agant, ac celeritate incredibili ad prædam aduolent. Quem pernicem celeremq; volatũ Satanas declarat, cũ dicit, [Circuiui terrã & perambulaui eam.] Neq; vero vulturis alicuius existit vel odoratus tam vehemens de longinquo, neq; accursus tã citus ad diripiendũ cadauer, quã est dæmonum celeritas incredibilis, singularisq; vigilantia, vt perniciẽ quaqua licet hominibus afferãt. Itaq; istos edaces impurosq; vultures fœde lacerãtes miseros homines Scriptura cõmemorat cũ narrat Angelũ voce magna clamasse dicentẽ: [Omnibus auibus quæ volabãt per mediũ cælũ, Venite & cõgregamini, vt mãducetis carnes Regũ, & carnes tribunorũ, & carnes fortium.] Denique rem absoluit

Magist. sent. 2. d. 7.
S. Thom. in epist. ad Ephes. cap. 6. lect. 3. vbi cõfirmat dæmones habitare in aere caliginoso hoc testimonio quod volucres cæli vocantur.
Ansel. in expos. epist. ad Ephesios.
Ambros. in epist. ad Ephesios.
Ambros. in epistol. ad Ephes.
Athanas. in vita Antonij.
Iob 1.

absoluit his verbis: [Et omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.] Vim illam diabolicam cupidinemque nocendi, expleri significat infinita clade miserorum.

4. *Cur diabolo tribuatur iactura primæ semẽtis cadentis in viam.* Nunc merito quæritur, quid sit quod Christus primã seminis iacturam & damnum dæmonibus tribuat. Num in alijs quoque duabus partibus sementis amissæ vel petrosi soli sterilitate, vel veprium & spinarum exorientium importunitate, diabolus partes suas non agit? num illic nocere quantum potest cessat? Ecquid igitur causæ est, quod prima viæ pernicies, diabolo assignatur? Magna quidem ratione prima illa detrimenta dæmonis opera accidere dicuntur, quod hominum nimirum eorum leuium ac stultorum, quos viæ vocabulum notat, diabolus tantam dominationem sit consecutus, vt eos nullo negotio quoquo libuerit vertat, à bono citissimè abducat, virtutis vt semen radices nullas agere sinat. Prauis cogitationibus facile istos implet, & à salutaribus monitis auocat. Quare neque concio sacra audita quicquam in istorũ mente consistit, neque casus atrox ad pœnitentiam flectit, neque præclara exempla virtute præstantium aliquid mouent. Cito hæc omnia quæ alios excitare solent, præteruehuntur: nihil sanum, nihil dignum laude eos tenet. [Venit diabolus, inquit, & tollit de corde eorum, ne credentes salui fiant.] Eum miserum & calamitosum statum quorundam, qui in diaboli potestate penitus sunt, *2.Cor.4.* Apostolus Paulus ostendit mirificè cum scribit: [Quod si Euangelium nostrum est opertum, in ijs qui pereunt est opertum, in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij pacis.] Deum huius seculi, tametsi propter hæreticos *Irenæus.* Deum malum inducentes id recuset sanctus Irenæus, tamen à Paulo vocari diabolum recte Hieronymus Augustinusque sentiunt: quem huius seculi Deum pro amplissima sua potestate in homines impios ac sceleratos, lumen omne detrahere, & tenebras multas effundere, ne splendidissimum Dei verbum oculis affulgeat, quod hic Saluator ait, rapaces aues semen auferre. Istorum

Aug. lib. 21. contra Faustũ.c.9. circa mediũ. Hierony. in 2.Cor.4.

quam

quam sit infelix status, quam difficilis salus, quam certa & immensa pernicies, quid me attinet dicere? vos diligentius cogitate.

Iam secundum genus est eorum qui bona agere incipiunt, sed facile ab incepto reuocantur: in quibus semen quidem diuinum desideria vitæ melioris parturit, & nihil proficit: sed infirmas radices agit, soli conditione macri impeditum. Itaque exorta difficultate, & iniuria grauiori obiecta, marcescit quidquid herbæ erat productũ, & cito cõcidit. Quem hominum statum virtutis exiguas radices ponentium describere mihi vidẽtur illi apud Iob versus: [Humectus videtur, antequam veniat Sol: & in ortu suo germen illius egredietur super aceruum petrarum radices eius densabũtur, & inter lapides commorabitur.] Istos igitur qui ad superficiem virtuti vacant, qui nõnullam speciem frugis bonæ præferunt, sed non penitus hærent incepto, petrosæ terræ similes perhibet Euangeliũ, quod Dei motionem tantisper recipiãt, sed duri saxosiq; aut natura aut consuetudine, se totos diuinæ actioni minime tradant. Itaque vt primum honoris existimationisq; iactura subeunda est aliqua, aut contradicentium obtrectantiumque maledictis lacessi se vident, aut asperiora quam putarant, virtutis exercitamenta sentiunt, statim cedunt, omnisque illa tanquam virtutis herba flaccescit, exarescit, intercidit: [Filij Ephraim intendẽtes & mittentes arcũ cõuersi sunt in die belli.] Nequaquam eiusmodi milites probat Deus, delicatos, meticulosos, imbecilles: sed robustos atq; constantes, qui regno cælorum cætera cuncta post habeant. [Regnum enim cęlorũ vim patitur, & violenti rapiunt illud.] Et [Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.] Cuius est rei locuples testis illa vxor Loth retro in Sodomam spectans, & in salis statuam illico conuersa. Masculos occidi Pharao iubebat, fœminas reseruari: Deus contra ad militiæ suæ gloriã mares solos recenseri volebat: quod vtrumque interpretatur Cyrillus, virili robore opus esse ad virtutem, molles & inconstantes nihil curare diabolũ.

5 Secundũ genus auditorum, qui cito cõceptũ virtutis amorem deponunt.

Iob 8.

Psal. 77.

Matth. 11.

Matth. 9.

Cyril. lib. 4. de adoratione in spiritu.

[Parum,

[Parum, inquit Cyrillus, de muliebri sexu Pharaō, idest, Satanas laborat. Mulier enim res est aliena à bello neque apta scientiæ. Masculum vero affligit vt sapientem & bellicosum.] Et post nonnulla: [Nos vero in flagranti fortitudinis amore magna animi constantia resistamus, non ignorantes id quod inuisum diabolo est Deo esse acceptam. Magni enim facit Deus suaque cura dignatur eos, qui à mollitie sunt alieni.] Ita Cyrillus. Quare non est prætereundum illud, aut negligenter audiendum, quod solis æstum Christus dicit in causa esse, cur pereat ea portio sementis, quæ in debilem terram cadit. Nam tentationis persecutionisque vim soli feruenti assimilare Scriptura solet. Sic Petrus Aposto-

1. Pet. 4. lus: [Charissimi nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis fit:] quod statim quo sensu dicat, exponit: [quasi non aliquid vobis contingat, sed communicantes Christi passionibus gaudete.] Vetat peregrinari, idest de via recedere ob persecutionis molestiam, tanquam res importuna sit, cum potius Christi seruo debeat esse iucunda: quæ Christi similem reddit, Sanctorumque omnium consortem atque vt loquar hoc modo, concolorem. Ab huius æstus molestia liberat summus Pater cui

Esai. 25. canitur. [Factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in

Apoc. 16. tribulatione sua, spes à turbine, vmbraculū ab ęstu.] Quo

Apoc. 7. æstu extabuisse improbos tradit Apocalypsis: quē etiam æstum patria illa cælestis minime sentit, de cuius ciuibus legimus: [Neq; cadet super illos Sol aut vllus æstus.] Nā persecutione & tribulatione marcescere spiritum atque exiccari viroremque illum pietatis aboleri solere, vsque

Psal. 118. eo verum est, vt Dauid de se confiteatur, [Factus sum sicut vter in pruina.] Quid enim dici potest aridius vtre pruina multa durato? At mirum videri queat, quod tribulationi & persecutioni Christus tribuat eam seminis diuini calamitatem atque perniciem. Nam labore &

Actor. 14. ærumna virtus proficit. Et scriptum est, [Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.] Et re vera sic est. Neque potest semen pullulare & crescere,

& ad

& crescere & ad idoneam segetem perduci nisi multo solis feruore, eamque ob rem Iacobus nos cohortatur. Omne gaudium existimare cum in tentationes varias incenderimus[scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habeat,]sed interest plurimum quando, cui, quantæ tribulationes eueniant. Nam si viribus infirmis grauiores ærumnæ sint subeundæ, actum erit: qui radices adhuc egit infirmas, qui solum germinis primi virorem præfert, non potest, is æstum grauiorem diuturnioremq; pati sine magno dãno, sunt multi virtute perexigua, de quibus dictum accipias.[Sicut fœnum tectorum quod prius quam euellatur, exaruit. Id autem dispensare pertinet sane ad diuinæ sapientiæ prouidentiam, quæ quid cuique ferendum sit, summa æquitate constituit, neque permittit tentari quenquam supra id quod potest. Verum superbia hominum de se maiora iusto sentientium, tentationes maiores prouocat in se, vt ipsa ruina, quam fragili staret gradu, cognoscant. Est etiam stultitia hominum ea, vt se in maiora conijciat pericula, quam pro viribus suis. Quare, [Metiri se quenque suo modulo ac pede verum est,]vt dixit quidam poeta: tentet prius, [quid valeant humeri, quid ferre recusent] [Qui enim amat periculum, in eo peribit.]Postulet quotidie humili confessione [Ne nos inducas in tentationem.] Eodem sane solis æstu & altis radicibus posita stirps crescit, maturescit, perficitur, & herba imbecilla exarescit, aboletur, extinguitur. Neque est in Dei prouidentiam culpa conjicienda, quasi grauiora quam pro viribus offerat discrimina, sed homininis est negligentia & molities accusanda, quæ neque acceptis viribus, vt potest, vtitur, neque ampliores cum liceat impetrare admodum flagitat. Interim documēto nobis Apostoli sint, qui cum essent teneri & imbececilles Iudæornm impetum non tulerunt; Sed deserto Christo se se in effusam fugam dederunt. Iidem mox dura pro Christo verbora non patienter modo, sed etiam libenter iucundeque tulerunt. Quapropter Christus

Iacob. 1.

Psal. 128.

Horatius.

Eccles. 3.

ſtus eos vetuit ad certamen proſilire, vſque dum fortiori diuinitus armatura corroborati vim hoſtiū ſuſtinere pro-
Luc.24. fligareq; poſſent. [Vos autem, inquit, ſedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.] Parcant ergo tyrones ſibi, & acriora bella ſuſcipere nolint, quam eos deceant. Ne de illorum numero ſimus prouidendū eſt, [qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedūt.]
2.Timot.3. Omnes enim qui in Chriſto pie viuere volunt, ſi Paulo credendum eſt, perſecutionem patientur.] Præclare ve-
Gregor. lib. 23.moraliū cap.27. ro eſt à magno Gregorio dictum: [Nemo quantum profecerit, niſi inter aduerſa cognoſcit, cū enim aſſunt proſpera, cerni virtutū documenta non poſſunt.] Atq; hactenus duas ſemētis diuinæ partes perſecuti ſcimus: reliquæ ſunt etiā duæ: ſed hora eſt tarda, neq; breui oratione quæ opus eſt dicere, coarctanda arbitror. Quæ igitur diximus, menti operæq; mandemus: quæ reſtant, ſequenti concione Deo annuente commodius explicabimus.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO QVARTA.

Aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exorta ſpinæ ſuffocauerunt illud. Lucæ 8.

1. Tertiū genus ſementis quod ſpinarum & herbæ noxiæ iniuria interit.

QVIA de incommodis, quæ ſementi Euangelicæ accidunt cum vel primum facta eſt vel primas radices mittit, alia concione iam dixi, ſequitur vt de eo genere detrimenti diſſeram, quod optimam ſpem atque lętum iam aſpectum copioſæ ſegetis incidit: quod eſt eo triſtius ac miſerius, quo fæcunditas glebæ vberioris in perni-

perniciem frumento exoptato vertitur. Addæ quidem propter delictum ea pœna inflicta est, vt cum operatus esset terram, tamen spinas & vepres reperturus esset pro fruge quam caperet redditas: [Maledicta, inquit, terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi.] Humanæ naturæ scilicet ea est miseria, vt sponte in vitia ac peccata feratur: quæ quidem est pœna primi peccati. Ita Beatus interpretatur Ambrosius: [Istæ inquit, sunt spinę corporis nostri, quæ præfocant animam de quibus ait Scriptura, spinas & tribulos tibi germinabit terra. Germinat enim mihi terra mea spinas, si me corporalis libidinis titillatione compungit. Generat mihi tribulos, cũ me diuitiarum sæculariũ cupiditate discruciat: spina enim Christiano auaritiæ suæ radix est, spina viro bono honoris ambitio est. Videntur enim specie apud suos grata esse, sed lædunt.] Hasce igitur spinas internasci & opprimere bonam frugem & in nobis sentimus, & in alijs geminus. Nam plerosque qui ingenio abundant, & iudicio valent, qui veritatis vim sentiunt, virtutisq; pulchritudinẽ probant, hos diuini verbi sementem non solum suscipere videas, sed etiam studijs, votisque omnibus in salutaria instituta incũbere, vt magnos iam virtutis prouentus polliceantur. Sed ecce spinarum, & veprium & herbæ noxiæ vis celeriter ex eadem terra prodiens circunstat atque obsidet bonam frugem, ac pene maturam nequitia superans sua, extinguit atque abolet. Est enim corrupta natura vitijs mater, nouerca virtutibus: vidisti compunctum pœnitentiæ incumbentem, res pręclaras amantem, confessionibus & synaxi frequenter operam dantem, preces, eleemosynas, ieiunia obseruantem. Quanta virtutis & quam accurata meditatio? in diuos hominem propè modum referendum iam iam existimares. Quid igitur? quid noui hoc? subito voluptates pristinas captare, ad congressiones dissolutas redire, ioco ludoq; vacare: Vestem pretiosam indui, fœminas forma præstantes celebrare, epulis capi, duplo quam olim in omni

Genes. 3.

Ambr. sermon. 36. de Quadrag.

turpitudine hærere? Quo illa incitamenta virtutũ? quo illi honesti amores abiere? quo feruor tantus excessit? Nempe herbas inutiles ac noxias non expurgauit: occasiones non amputauit vitiorum, prauos in se se affectus haud quaquã mortificauit. Ergo occasiones & pericula omnia vitate, has pessimas terræ proles, spinas passionũ diligẽter eruite: purgate, purgate pectoris vestri areã, & sarculo mortificationis vrgete, si frugem ferre bonã optatis. *Hierem. 4.* Aperte Hieremias præmonet: [Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas,] Neque obscurius *Ose. 10.* Oseas. [Seminate vobis in iustitia, & metite in ore misericordiæ, innouate vobis nouale.] Id est iustitiæ & misericordiæ fruges abunde spargitæ, vt copiose metatis. Rei sane rusticæ præceptum primarium est, non esse terram serendam, nisi prius purgata sit, noualia enim recte semen accipiunt, syluescentia perdunt. Tum vero cũ purgata & sata nihilominus herbas vitiosas profert, sar-*Virg. 1. Georg.* culo rursus persequẽda. Virgilianum enim illud verum est: [Intereunt segetes: subit aspera sylua, lappæque tribulique.] Et illud [Quod nisi & assiduis terram insectabere rastris, Heu magnum alterius frustra spectabis aceruum.] Sed in agricultura spirituali non est segnius laborandum. *Hieronymi sententia refertur de verbor signif c. 1. & c. quid per nouale.* Nouale equidem interpretor ex Hieronymo pœnitentiam, qua ager mentis nostræ primum proscinditur, sarculum spiritualem conscientiæ examinandæ ac purgandæ continuum studium. Vere enim ab Esaia di-*Esai. 7.* ctum est illud, [Omnes montes qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum & veprium.] Ea igitur parandæ virtuti & confirmandæ ac muniendæ vna ratio est, affectus contrarios euellere ex animo, occasiones voluptatum & negotiorum, & honorum quam maxime li-*Hiere. 4.* ceat auertere. [Si conuerteris, ait Deus, Israel ad me conuertere, si abstuleris offendicula tua, à facie mea, non commoueberis.] Neque enim Deus Israel, consortitia *1. Reg. 5.* Dagonis æquo animo fert, aut Dagonem cadere, truncatumque comminui necesse est, aut arcam testamenti in suos fines remitti.

Iam consideratione dignum est, quod spinas Christus cēset curas, diuitias, voluptates. Sic enim ait: [Quod autē in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitijs, & voluptatibus vitæ, eūtes suffocantur, & non referunt fructum.] Spinarum quidem est pungere, lacerare, cruētare atq; id sane curis & solicitudinibus sat bene conuenit: pingunt enim & angunt & cruciāt curæ, quocirca à Poeta est dictum. [Et curæ in somnes.] At diuitias & voluptates spinas censere, ineptū videtur. Mulcent enim & mollūt potius voluptates opesq;: quas proinde melius flores & rosas dixeris, quē spinas & vepres. Ac mundus iste sic plane iudicat: sed seruatoris nostri Christi est longe alia sentētia, errareq; eos putādum est, qui secus opinantur, quorum sensum deceptum scriptura iudicat [Esse, inquit, sub sentibus delicias computabant. Quod si rem penitus perspiciamus, ita se habere sine dubio inueniemus. [Solet rerum abundantia, ait Gregorius, tantò magis à diuino timore mentē soluere, quantò magis hanc exigit diuersa cogitare. Nam dum per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur. Quod veritas dixit de semine, quod spinis est suffocatum.] Neque enim diuitiæ vacuæ curis esse possunt: diuitiæ labore quæruntur, metu conseruantur, dolore amittuntur. Iam quæ inuidiæ? iracundiæ? furores? suspitiones, lites? iurgia? qui casus, quæ pericula, fraudes rapinæ, quæ omniū denique malorum seges amplissima? Rectè Paulus. [Qui volunt diuites fieri; incidunt in desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines interitum.] Rectè etiā Boetius canit: Quanuis fluente diues auri gurgite, Non expleturas cogat auarus opes. Nec cura modax deserit superstitem, Defunctumque leues non comitātur opes.] Nam quod ad voluptatem istam corporalem pertinet, quæ est belluis hominibusque communis, plus illa quidē habet acerbitatis quam dulcedinis. Salomoni fides habenda est experto: [Inueni, inquit, amariorem morte mulierem, & idem. [Extrema eius amara tanquam absynthium] & alias etiam [Ingreditur blande, & ad finē mor-

2. Diuitias & voluptates vere esse spinas cruentas.

Virgil. 6. Eneid.

Iob. 30.

Greg. lib. 1. Moral. 1.

Boet: lib. 3. de cōsol. Philosoph. metro. 3.

Eccles. 7.

Prouerb. 5.

Prouer. 23.

debit vt coluber, & vt regulus venena diffundet. Itaque spinas ac sentes plane pungentes ac lacerãtes istas vestras libidinis ac gulæ voluptates si sapitis, nimirùm concidetis. Quare ille ipse Boetius etiã de voluptate cantat: [Habet hoc voluptas omnis, stimulis agit fruẽtes, Apũq; par volantũ, vbi grata mella fudit, Fugit ac nimis tenaci ferit icta corda morsu.] Circẽ fabulæ celebrãt carmine viros in iumenta vertere solitam: Dalilã adamatam à Sampsone non fabulæ sed diuinæ literæ tradunt amatori suo, & oculos & libertatem eripuisse, & vita deniq; ipsa mulctasse. Iam ne videtis, vtrum flores ac lilia censere debeatis, an crudelissimas spinas & aculeos funestissimos istarum rerum effectrices voluptates?

Boetius lib. 3. de consolat. Philosoph. metro 7.

3 A delicijs & negotijs recedẽdum.

Quantum vero virtuti resistant ea quæ mũdus in pretio habet, diuitiæ, potentia, delitiæ, satis inde perspicere potestis, quod spinæ & loligo à saluatore vocentur, quæ terræ humorem ebibunt, frumento alimentum necessariũ præripiunt. Vltro enim in ea sorte terra luxuriat, & tanquã natiua germina libenter alit. Itaque virtuti & sapientiæ hanc nostram corruptã vitiatamq naturam tanquam nouercam existimare debemus: cupiditatibus vitijsque facilem indulgentemq; parentem. Quare qui inter delicias & curas seculi virtuti operam dare parat, nihil aliud agit, quam qui flammarum incendio frugem nutriendam committat. Ille in Euangelio adolescẽs testis locuples est, cui cum fuisset à Domino imperatum [si vis perfectus esse, vade vende omnia quę possides, & da pauperibus: & veni sequere me:] abijt tristis, propterea quod multas haberet possessiones. Quid Saulem bonũ & electum virum perdidit, nisi regnum? quid Salomoni sensum mentemque omnem eripuit, tanto alioqui sapientiæ munere decorato? quid vsque in idolatriæ infandum scelus impegit? non ne fœminarum amor atque blanditiæ? Ipsum Petrum Ecclesiæ petram firmissimam quid tandem perfregit, quid euertit? Palatij Iudaici certè consortium. Aurelius nos Augustinus adhortatur hoc modo: [spinæ non sint cupiditates sæculi, solicitudines vi-

Matth. 19.

Aug. serm. 1. de Apostolis.

tæ vitiosæ. Quid enim peius solicitudine vitæ, quæ peruenire non permittit ad vitam? Quid miserius quam curando vitam, amittere vitã? Quid infelicius, quã timendo mortem, cadere in mortem? Extirpentur spinæ, paretur ager, suscipiantur semina, perueniatur ad messem.] Ita quidem Augustinus & merito. Neq; enim potest esse frugibus locus, nisi spinæ & lappæ vellantur. Quapropter nos propheta sæcularia fugere monet. [Recedite, inquit, recedite, exite inde, pollutũ nolite tangere: exite de medio eius.] Fugam sæculi meditetur, qui vult Deo seruire. [Nemo militãs Deo, ait Paulus, implicat se negotijs sæcularibus.] Scitum illud fuit beatissimi Francisci dictum, qui cum à Cardinalibus rogaretur precari Deum pro ipsis, eos potius pro Francisco precari oportere, respõdit: dictũ mirantibus, causamq; sciscitãtibus, cõmodo adiunxit, siquidẽ vos, inquit, ampliori fiducia erga Deum præditi estis: ego enim in hac pauperiè vix saluus esse confido: vos pleni opibus, & voluptatibus redundantes, certam vobis salutem promittis. Magna plane sæcularium hominum insipientia, qui cælestem vitam ad tantam negotiorum, curarum, cupiditatum, ineptiarum omnium segetem accersere velint. Quin potius igni & ferro sylua hæc omnis excindẽda, exterminandaque, vt sementis Euangelica tutò mandetur. Id facit qui mundo renuntiat, & Christi iugum suscipit & armatur nouus regni cœlorum miles. Quod si id multum sit, quod non liceat omnibus monachũ agere, saltem sarculo continentiæ ac mortificatiõis, diligẽter herbas istas perniciosas eruite, & quoad licet, agrũ Christi etiã atq; etiã repurgate.

Esai. 52.

2. Timot. 2.

Et aliud cecidit in terrã bonã: & ortũ fecit fructũ centuplũ. Quãuis improborũ sit maxima multitudo, & sementis paterfamilias iacturã plurimã fecerit, tamẽ electorũ fructu abũde ea omnis pernicies cõpẽsatur. Neq; enim reuertetur Dei verbũ vacuũ, vt ait Esaias, sed prosperabitur: horrea cęlestia futurę iustorũ segeti amplissima parata sunt. [Dilata, inquit, tẽtoria tua: & adhuc dices angust⁹ est mihi locus] & super arenã multiplicabuntur. Ea ergo

4 Multiplex fructus bonorum.

debet se cõsolari cogitatione Euãgelicus agricola, quod bonorum fructus vberrimi sint, ac pro ijs qui nec sementem ipsam redidérunt, alij multiplicatum in centum fœnus afferant. Ac Lucas quidem centesimi tantum meminit, quod est perfectum: omnes enim aliquando perfecti resurgent, cum erunt æquales Angelis Dei, & filij resurrectionis: at Matthæus & Marcus præter centesimũ, etiã sexagesimum & trigesimum cõmemorat, vt intelligi possit iustorum non esse omnium merita paria, sed alios alijs virtute præstare. [Stella enim à stella, ait Paulus, differt in claritate, & alia claritas solis, alia lunæ, alia stellarum, vnusquisq; in ordine suo.] Nemo vero inuidebit potiori, quod sit Deus omnia in omnibus. Designat autẽ Euangelicus sermo, vt plériq; sancti Patres sentiũt, gradus Ecclesiæ varios. Matrimonio tricesimus, virginitati sexagesimus, martyrio & Apostolatui respondet cẽtesimus. Sic Cyprianus Martyr ad scribit: [Primus enim centenarius martyrium fructus est: secundus sexagenarius vester est (scribebat ad virginem scilicet) vt apud Martyras non est carnis & sæculi cogitatio, nec parua & leuis & delicata congresio, sic & in vobis, quarum ad gloriam merces secunda est, sit & virtus ad tolerantiã proxima.] Cyprianum, Augustinus, Hieronymusq; sequũtur, sed ita vt cẽtesimum etiam virginitati asignari malint, sexagesimũ viduitati, tricesimum matrimonio. Refert parum, dummodò differentias esse graduum & charismatum constet. AEmulemur igitur charismata meliora. Sed charitatem esse omnium excellentissimam scitote, qua charitate qui emineat, is diuinis in rebus superior sit, est necesse. Hæc auide complectitur Dei verbum, accurate conseruat, quicquid contrarium se offerat, resistit, fructum iustitiæ plenissimo frumento, non inani trimore declarat. [Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe.] videtur esse contrarium ei rei, quã proximè dixerat, [Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam:] Sed re vera nihil inter se hæc repugnant, ac bene sibi cohærent. Multiplicata quidem est gens Christiana, ac non tamen magnifi-

1. Cor. 15.

Aug. in lib. de sanctá virginit. c. 45. 46.
Hierony. in Apolog. ad Pammachin
Cyprian. li. de disciplina & habitu virgin. prope fin.

Esai. 9.

magnificata est lætitia cum pro multitudine credentium non multi sint, qui in Dei dilectione perdurent. At eorũ qui se tales præstant, quales Deus amat, tanta est præstãtia, tanta vis, vt merito huiuscè sacræ segetis messores lætentur ac triumphent, tam felices laborum suorum prouentus sibi gratulantes.

Illud vero attente considerandum est quod Christus exponit, terram bonam & optimam, fructum attulisse in patientia. Bona atq; optima terra est plane cor nostrum: cupiditatibus expurgatum facile ac libenter amplectitur cœlestem sementem. [Anima mea desiderauit te,] ait quidam. Et item alius [Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram?] Præclaro coniugio copulantur anima & verbum Dei. Sed videte fratres: fructum afferri in patientia. Non dubium est agricolam terram fodere, arare, parare: nulli tamen vel labori vel beneficio fructus ascribitur, nisi patientiæ. Cur ita? Nempe omnis Euangelicus progressus, magis in mala patiendo, quã in bona agẽdo consistit. Rectè Marcus Cœnobita scripsit, Neminem debere bona agere aggredi, qui non sit idem mala pati paratus. Pátiẽtiæ laudes Cyprianus plurimas & maximas scripsit: ego particulam breuem proposito conuenientem recitabo: [Apostolus iustos & operantes, & diuini fœnoris incremento cœlestes thesauros sibi recondentes, vt patientes quoq; sint, instruit, & docet dicens: Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes. Admonet ne quis impatiẽs in operatione deficiat, ne quis tẽtationibus aut auocatus aut victus, in medio laudis & gloriæ itinere desistat, & pereant præterita, dum quæ cæperant, desinunt esse perfecta. Patientia autem, fratres dilectissimi, non tantũ bona custodit, sed & repellit aduersa. Contra facta carnis & corporis, quibus anima expugnatur & capitur, virtutum suarum propugnaculo reluctatur. Charitas fraternitatis vinculũ est, fundamẽtum pacis, tenacitas ac firmitas vnitatis, & quæ & spe, & fide est maior: quæ & opera & martyria præcedit: quæ nobiscũ æterna apud Deũ in regnis

5. Fructũ afferri patientia.

Esai. 26.

Psal. 72.

Cyprian. in lib. de bono patientia ad medium.

cœlestibus permanebit. Tolle illi patientiam, & desolata non durat. Tolle sustinendi tolerandique substātiam, & nullis radicibus & viribus perseuerat? Apostolus charitati tolerantiam & patientiam vinxit] Hactenus Cyprianus: quibus patientiæ laudibus quid accedere posit, ignoro. Nam per patientiam fit, vt contraria efficiantur vtilia. Ea nimirū quæ frugibus maximè videntur officere gelu, pruina venti, imbres, æstus, ea inquā tolerata fortiter, summopere possunt, & frugem ad maturitatem cul menq; perducunt. [Itaq; diligentibus Deum omnia coo perantur in bonum] Quare [patientia nobis opus est, vt reportemus promisiones Dei: iustus autē ex fide viuit, quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ.] Aurum igne probatur: miles certando ad coronam peruenit, sementis diuina multa, in digna tolerans preciosas segetes erat. [Nisi granum, inquit, frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.] Hoc de se Christus, quid ergo nos cogitare opus est, qui cum mala fecerimus plurima, mala pati volumus nulla? Nos vero alloquitur Paulus, ac documentū Christi prædicans ita exhortatur: [Deponentes omne pondus & circunstans nos peccatum, per patientiā curramus ad propositum nobis certamen: aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta.] Quod si ab illo diuino grano procreati sumus, multa ipsius tolerantia & afflictione, nequaquā putare debemus, alia nos lege posse frugem afferre, nisi illa ipsa patientię. Neq; enim granum potest aliter procreare, quam sit ipsum ab alio procreatum. Quare cum Christi simus germen egregium, Christi etiam vt facta patientiamq; imitemur, etiam atque etiam operam demus.

Rom. 8. *Hebr. 10.* *Ioan. 12.* *Hebr. 12.*

IN

IN DOMINICA IN QVINQVAGESIMA, CONCIO PRIMA.

Assumpsit Iesus duodecim, & ait illis. Ecce ascēdimus Hierosolymā & cōsummabūtur omnia quæ scripta sunt. Luc. 18.

NEMO est qui nesciat appropinquare iam quadragesimam quo tēpore passionis Christi ac mortis memoria religiosius innouatur, & imitatione quadā consortioq; crucis dominicæ Christiana plebs castigationem sibi corporis ieiunijs prolixioribus atque abdicatione fluxæ voluptatis indicit. Quo spectans sancta mater Ecclesia ijs verbis fideles populos præmonendos hodie sibi arbitratur, quibus Christus iturus iam in pugnā milites suos præcipuos excitādos pręmuniendosq; duxit. Solēt nimirum pro foribus palatia cæteraq; ampla ædificia insignia ea ornamentaq; præferre, quibus introituri facile doceātur cui⁹ ędes eæ sint, quidve rerū intus geratur, sint ne diuorum tēpla, an musarū domicilia, an causis tractandis prætoria constituta. Ergo appetente iam quadragesima, nūc in ipsis foribus quid Christianus sperare debeat, quid cogitare tanquā inscriptione apposita breui admonetur, cum audit Christum sic disserentem: [Ecce ascendimus Hierosolymā, & cōsummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur.] Sed quanuis hæc aperta ac conspicua nobis ponantur, tamen quæ nostra est ignorantia & cæcitatis, videre certè

1. Introductio in Euāgelium tempori quadragesimæ opportunum.

certè non possumus nisi mentis oculi diuino lumine illustrentur. Ob eam rem cæcus quoq; Euangelica lectione proponitur, qui Christi beneficio lucem accepit, ac se curantem Dominum ac præeuntem, & intueri potuit & sequi. Duplex quippe donum ac beneficiū est, quo diuinitus efficimur: vt & mysteria nobis cœlestia proponātur, & ijs præcipiendis atq; persuadendis animo, lux & vigor diuinus accedat. Non satis est magistros habere veritatis idoneos, nisi intus numinis magisterio imbuaris. Idcirco Paulus Dei donū fidem esse cōfirmat. Cuius verbis vt attenderet, assensumq; præberet lydia illa purpuraria, diuinitus ei cor apertū fuisse scriptura testatur. Quare qui ad sacras conciones proxime acceditis, quāuis bonos ac disertos oratores nacti sitis, tamen contendere illud votis precibusq; debetis, vt intus menti hæreat, quod foris auribus sonat. Neq; enim picturā quāuis egregiā detegere sit satis, nisi lux contuendæ idonea suppetat. Debetis igitur & pro dicente precari & pro vobis audientibus. Augustinus quid de re hac sentiat, ipsius ostendit oratio. [Sæpe, inquit, diximus charitati vestræ, prædicare veritatē nihil est, si cor à lingua dissentiat. Et audire veritatē nihil est, si nō auditionem fructus sequatur. De isto loco quasi sublimiore loquimur ad vos: quā simus autē timore sub pedibus vestris, Deus nouerit, qui propitius fit humilibus, quia nō nos tā delectāt voces laudantiū, quā deuotio cōfitentium, & facta rectorū, & quā non delectemur nisi profectibus vestris.] Hic animus, hæc mens eorū debet esse qui dicūt: hę preces & vota eorū plane q audiūt.

Ephes. 2. *Actor. 16.* *August. sup. Psal. 66. in fin.*

Assumpsisse igitur duodecim Christum scribit Lucas: Matthæus etiam seorsum ac secretò assumptos dicit. Atqui passio Christi & mors publicè patranda erat: cuius cognitio non illis modo duodecim, sed omnibus plane mortalibus necessaria fuit ad salutem. Quid igitur res ad vniuersum mundum pertinens, his tantummodò paucis communicatur? Quid secreto docētur, quod palam prædicari omnium interest? Rectè proindè Chrysostomus vel eius nomine autor antiquius hic: [Omnis

2. Mysteriū crucis celatum, ne dæmones impedirent. *Autor imperfecti homil. 35. in Math.*

[Omnis gloria Dei & omnis salus hominum in Christi morte posita est. Nulla enim res est quæ amplius ad salutem hominum pertineat; neque est aliud propter quod magis gratias Deo agere debeamus, quam propter mortem ipsius. Ideo cum multa turba fidelium sequeretur eũ in via, duodecim Apostolos solos tulit secreto: vt quia pretiosior thesaurus semper in vasis melioribus includitur.] Sed ais, Cur non omnibus patefactum est mysteriũ mortis Christi? Magno profecto consilio hæc gesta res est. Primum enim arcanum Dei consilium nusquam magis cernere liceat quam hic, nullum de diuinis factis admirabilius atque ab omni mortalium opinione remotius. Mortalium dixi? quin potius ipsorum immortaliũ spirituum captu & cogitatione longe altius. Nam dæmones effugisse mysterium crucis Paulus his verbis pronunciat: [Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscõdita est, quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriã nostram, quam nemo principum huius sæculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ cruci fixissent.] Principes huius sæculi maiores nostri dæmones accipiunt, quos alibi idem rectores mundi appellat. Neque mirandum est, diabolo occultatum esse mysteriũ crucis: ipsos beatos Angelos quodammodo latuisse videtur idem Paulus asserere cũ scribit. [Vt innotescat principibus & potestatibus multiformis gratia Dei per Ecclesiam.] Itaq; quoniam opus erat Dei consilium cælari inimicis, ne impedirent euentum, crux Christi secretò denuntianda fuit discipulis, vt ijs esset nota quibus erat saluti futura, illos lateret, quos erat debellatura. [Si enim cognouissent, nunquã Dominum gloriæ crucifixissent.] Quantopere autem Christus passionis negotium curauerit, declarat illud, quod amantissimum sui Petrum aduersarium atque satanam iudicauerit, cum moriendi causam indignam refutasset. [Vade, inquit, post me satana: quia non sapis ea quæ Dei sunt. Fuit vero prudentiæ cuiusdam diuinæ, vt quousque Christus occumberet ac resurgeret, passio eius & mors innotesceret quidem amicis Dei,

1. Corin. 3.

Sic Ambrosius asserens principes sæculi intelligi dæmones. Chrysostomus magis principes Iudæorum interpretatur. Anselm. & Thom. vtrãque expositionem verã esse confirmant.

Ephes. 6.

Ephes. 3.

Matth. 16.

Dei, sed tanquam res magnopere arcana, & summo silentio tegenda. Nam prophetæ quidem atq; præstãtes Dei serui mysterium crucis expresse sibi traditum continebant, alijs autem integumentis quibus oportebat, velatum communicabant. Etsi enim omnes per fidem Christi sanguinis salui fiebant, quod Apostolus docet, cum dicit: [Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius] tamen eam fidem non fuisse omnibus apertam & explicitam, sed plerisque velatam & tectam, idem declarat ijs verbis: [Sub lege custodiebamur cõclusi in eam fidem, quæ reuelãda erat.] Quæ cum ita sint, nõ immerito Christus arcanam esse eam rem voluit, vsquequo perpetrata foret, ac proinde amicorum tantum notitiæ impertiendam existimauit, quæ cum gesta esset, ad omnium cogitationem perueniret, necesse erat, quod omnium saluti impensa fuisset.

Rom. 3. *Galat. 3.*

3. Secretum petẽdum, vt Dei voces audiantur. Illa prætereà ratio Christo fuit discipulos secreto ac separatim alloquendi, quo attentiores redderet, & tanquam rem auditores magnam, paratores. Alio enim pacto, quæ vulgo iactantur audis, alio longe cum à principe viro remotis arbitris cum grauitate dicuntur, auscultas. Est sapientium turbas vitare, paucis ijsque lectissimis negotia præcipua committere. [Verba sapientium, ait Salomon, audiuntur in silentio plusquã clamor Principis inter stultos.] Quare cui cordi sit salutis suæ sempiternæque vitæ negotia ex Deo audire, & quæ ille gessit tanta pro nobis, & quæ pertulit indigna, cognoscere ac perspicere, à turba secedat is necesse est, & quietem solitudinemque quærat. Fugiat, inquam, cupiditatum, ambitionumque tumultum: amet tranquillam & sæculariũ rerum expertem vitam, illumque Psalmi versum recolat, [Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.] Illic nimirùm fidelibus mentibus sua Deus arcana communicat, illic futura quæ impendeant, docet: & crucis contumelia & dolore immortalem gloriosamque vitam parari demõstrat. Sic se agere, cum amat audiri, voce Oseæ Deus declarat: [Propter hoc, inquit, ecce ego

Eccli. 9. *Psal. 54.*

lactabo

lactabo eam, & ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius.] Turrim Babylonis, id est confusionis ædificantes, nec Dei voces nec suas ipsorum percipiunt. Rumoribus vanis & strepitu sæcularium negotiorum qui tenentur, Dei verba audire non possunt, nec cœlestia arcana cognoscere, Neq; enim in commotione Dominus, sed in sibilo auræ tenuis, cui percipiendo silentio ac quiete opus est plurima. Merito Basilius magnus excellētes solitudinis laudes decantans loquitur ad hunc modum. [Solitaria vita cœlestis doctrinæ schola est, ac diuinarum artium disciplina. Illic Deus est totum quod discitur, via qua tenditur, totum per quod ad summæ varietatis notitiam peruenitur. Eremus nempe est paradisus delitiarū, vbi tanquam redolentium species pigmentorum, vel rutilantes flores aromatū. Sic flagrantia spirant odoramenta virtutum.] Multa & alia: sed hæc sint satis, vt si minus actu, desiderio tamen vitam beatam prosequamur.

Oseæ. 2.

3. Reg. 19.

Basil. initio tractatus de laude vitæ solitariæ.

[Ecce, inquit, ascendîmus Hierosolymam. Ea est vniuersæ Christianæ viæ ratio, id institutum vt Hierosolymam ascendat, non istam sane terrenam, quæ occidit prophetas & excruciauit, atq; ipsum salutis autorem vita mulctauit: sed cœlestem potius Hierosolymā, quæ libera est, mater nostra, cuius vbera plena suauitatis & gaudij nobis præparata sunt: de qua Hierusalem Propheta Esaias canit: [Lætamini cum Hierusalem, & exultate in ea, omnes qui diligitis eam gaudete cum ea gaudio vniuersi, qui lugetis super eā, vt sugatis & repleamini ab vbere consolationis eius, vt mulgeatis, & delitijs affluatis ab omnimoda gloria eius.] Hanc Ioannes vidit [ciuitatē sanctam Hierusalem nouam descendētem de cœlo, adeò paratam sicut sponsam ornatam viro suo.] Cuius ciuitatis cœlestis descriptio illa beata Apocalypsi continetur. Hanc Hierosolymam non manu humana sed diuina fundatam, cuius conditor, & architectus Deus, vehementer suspirabat Dauid, & huius recordatione exilium triste, terrenas Babylonicasque omnes delicias ducebat. [Si oblitus fuero tui Hierusalem, ait ille,

4. Quid sit ascēdere Hierosolymam cœlestem.

Esai. 66.

Apocæ. 21.

Heb. 12.

Psal. 136.

adhæ-

adhæreat lingua mea faucibus meis. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.] Hanc igitur se petere Hierosolymam Christus denuntiat. [Ecce, inquit, ascendimus Hierosolymam.] Neque enim sine Christo duce in eam regiam vrbem ire possumus: neque ille solus in eam se recipere vult, sed comites potius amat & vocat, ac cœlestis ciuitatis iure donatos secum ad triumphum assumit. At patria illa cœlestis in alto posita, arduum habet ascensum. Homini enim in Hiericho, id est mutabilem istam fluxamque regionem commeanti latrones occurrerunt, qui spoliarunt ac vulnerarunt, ac seminecem reliquerunt. Ascendere vero atq; in superna contendere, magni laboris est; sudare fatigarique eum oportet, qui in ardua illa fastigia peruadere cupiat. Illuc enim illuc ascenderunt tribus Domini. Eũ versum Psalmi exponens Cassiodorus [significat: inquit, ciuitatem Hierusalem, cuius participatio est in id ipsum, id est cœlestem: ad quam beati semper ascendunt, quoniam iugi exercitatione proficiunt.] Ingenti conatu patriæ desiderium declarantes. [Neque enim ad magna præmia vt Gregorius ait, perueniri potest nisi per magnos labores.] Itaq; via omnis in cœlum ascensus est, naturã vincat oportet, qui carne præditus illa sublima mediantur, grauis est terrena hæc cogitatio, deprimit vehementer humanarum rerum sensus & consuetudo. Sed contendere opus est, atque vrgere viam quanuis arduam & infestam, vt aliquando euadamus ad diuina illa & præclara fastigia, quod agebat Paulus egregie, quem audire iuuat ita de se loquentem: [Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem si quomodo comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo Iesu. Fratres, ego me non arbitror comprehẽdisse. Vnum autem, quæ retro sunt, obliuiscens ad ea vero quæ sunt priora, extendens me ipsum, ad detestinatũ persequor ad brauiũ supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.] Non potest plane festini viatoris imò cursoris celerrimi vis ac conatus maior ostendi, vt gradum semper ad superiora faciat nullo

Luc. 10.

Psal. 121.

Cassiodo. in Psal. 121.

Grego. hom. in Euang.

Philip. 3.

nullo impedimento retardatus, nullis difficultatibus cedens. Ac certè digna est illa ciuitas, illa, inquam, cælestis Hierosolyma, quæ tanto desiderio petatur, tantis laboribus sudoribusque obtineatur. Ad gloriam resurrectionis Christus vt perueniret, illusus, excruciatus, cæsus, interfectusque est. [Illudetur, inquit, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget.] Nequaquam palma hæc ante concessa, quam cruento illo certamine egregie dimicauit.

Ea vero omnia quæ perpessus est, prædicta à Prophetis Christus fuisse dicit. [Et consummabuntur, inquit, omnia quæ prædicta sunt de filio hominis per Prophetas.] Omnino admiranda est Scripturæ sacræ altitudo, quæ quicquid ab Euangelistis de Christi passione & nece narratum est, à Prophetis longe ante denuntiatum apertissime & copiosissime ostendit. Imo vero longe & plura & ampliora de Christi contumelijs & cruciatibus dicta à Prophetis, quam sint commemorata ab Euangelistis, non difficile erit cernere si quis in ijs Scripturis diligenter attenteque versetur. Atque vt innumerabiles prætercam locos, illi certe in promptu sunt omnibus: quid Esaias capite quinquagesimo & quinquagesimotertio scribat, quid Dauid Psalmo vigesimoprimo, & sexagesimo octauo, quid Daniel nono: Sapientiæ liber capite secundo: Hieremias vndecimo: Iob decimo sexto. Itaque Petrus Apostolus: [De qua gratia, inquit, locuti sunt Prophetæ scrutantes in quod vel quale tempus prænuntiaret in eis spiritus Christi, annuntians eas, quæ in Christo sunt, passiones & posteriores glorias.] Idem etiam: [Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius.] Et ipse Christus de se: [Oportuit impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & Psalmis, & Prophetis de me.] Est sane fidei Christianæ inuictum id argumentum, quod ea omnia quæ nouum testamentum Christum fecisse ac tolerasse narrat, vetus testamentum facturum toleraturumque & ta.to antea & non

5 Mirabilis consonantia vtriusq; testamenti.

1. Pet. 1.

Actor. 10.

Luc. 24.

minus perſpicuè denuntiet. Quamobrem auctores præclari id operæ ſuſcepere, vt vtriuſque Scripturæ nouæ ac veteris mirabilem omni ex parte conſonantiam demonſtrarent. Qua in re laudem non exiguam conſecuti ſunt, Iuſtinus Martyr & Philoſophus in ſuo cum Triphone colloquio: Euſebius Cæſarienſis in demonſtrationibus Euangelicis: Cyprianus in libris editis ad Quirinum contra Iudæos: Tertullianus in tertio libro aduerſus Marcionem: Auguſtinus in libris præſertim decimoſexto & decimoſeptimo de ciuitate Dei: Proſper Aquitanus in opere de diuinis prædictionibus. Alij quoque cum vetuſti, tum etiam recentiores non ſine gloria in eo argumento verſati ſunt. Quibus ex rebus omnibus & fides Chriſtiana vehementer confirmatur, & diuinæ laudis amore animus inflammatur, qui ſaluti noſtræ tot ac tantā præſidia conſtituerit.

6 Verbum crucis Apoſtolis, quia diſplicebat non innotuiſſe.

Sed incredibile dictum eſt, quod Euāgeliſta poſt Chriſti ſermonem tam apertum tam expreſſum adiungit, diſcipulos nihil horum intellexiſſe. [Et ipſi, inquit nihil horum intellexerunt, & erat verbum iſtud abſconditum ab eis.] Repetita ſentētia rem plane incredibilem Lucas aſſerendam cenſuit, neque immerito. Quis enim tales auditores crederet à tanto præceptore edoctos de re tanta tā plane tam aperte, quam rem prophetæ omnes annuntiarant, ipſe Chriſtus teſtimonio prophetarum & aſſertione ſua toties cōfirmarat, tamē neq; intellexiſſe neq; cogitaſſe, quod ad rē pertinet quicquam? Quænam abſurditas ea fuit? quæ mentis hebetudo? quæ ſenſus caligo tanta incidit? [Nihil horū, inquit, intellexerūt.] Res plane admiranda: Quā Beda proponit his verbis: [Quid eſt quod diſcipuli toties ſibi replicatū Dominicę paſsionis arcanū intelligere nequeunt: & Iudæi ad vnum verbū, & tā obcure poſitū, vt hoc expoſitione dignū: Euangeliſta ducat: Hoc autē dicebat, inquit, ſignificans qua morte eſſet moriturus, mox quia Crucis exaltatio ſignificetur, intelligunt, niſi quia diſcipuli cuius vitam maximè videre deſiderabant, eius mortem audire non poterant. Et quia per

Beda in expoſ. Euang.

parabolas

parabolas sæpe eum loquentē audire consueuerant, quoties aliquid de sua passione dicebat, hoc non ita vt sonabat intelligendum, sed amore dictante an aliud quid allegoricè referendum esse credebant.] Recte omnino Beda. Nam prouerbio dici etiam nostis, neminem esse surdiorem, quam qui audire non vult. Nempe crucis apud discipulorum animos erat tunc sermo odiosus: & quod maxime oderant, capere id mente minime poterant. Rectè à Salomone illud dictum: [Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi dixeris ei quæ versantur in corde eius.] *Prouer.* 18. Nondū erant spirituales Apostoli: adhuc carnalia ac terrena sapiebant: honores, & gloriam cogitabant. Indicant id satis duo ex præcipuis, qui teste Matthæo ab eo sermone continuo regni sedes matre internuntia ambierunt, dextram sibi, sinistramque postulantes. *Matth.* 20. Nam fuisse Christi crucem tanquam sudem in oculis, & graue scandalum, ipsis quoque discipulis Christus ostendit, cum dixit: [Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me.] *Matth.* 11. Et alio loco: [Hoc vos scandalizat? quid erit cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius?] *Ioan.* 6. Si de pane, inquit, verba faciens, tanto scandalo vobis sum, quid futurum putatis, cum ligno affixum me contuebimini? Sic plane se habet res: cum de cruce Christi audimus; vel non capimus vel etiam respicimus quæ salutariter dicuntur. Non satis accommodatur sensus affectusque iste humanus passionis, & mortis subeundæ consilijs. Petrus quidem ita nos admonet: [Nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis fit, quasi noui aliquid vobis contingat.] *1. Pet.* 4. Paulus etiam stultitiam dicit fuisse mundo verbum crucis. *1. Cor.* 1. At via nulla est alia, alius aditus nullus ad regnum. [Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas: & conuersus viuificasti me.] *Psal.* 70.

7 *Idē vsu venire nūc nobis quod tunc Apostolis: quod crucis sermonē auersamur.*

Enimuero quod Apostolis accidisse Euangelista scribit, vt cum Dominus de passione & cæde sua funestissima verba faceret, nihil illi ea de re cogitarent, nihil

animaduerterent, idem profecto vsu venire hoc tempore nobis, si quis attendat, verissime iudicabit. Etenim Ecclesia quidem hoc tempore Quadragesimam instare admonet, dies pœnitentiæ & luctus adesse indicat, Euangelium proponit quod audistis: [Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ dicta sunt de filio hominis per Prophetas. Tradetur enim gentibus & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum.] Hæc sane proponit Ecclesia, in his versatur, hæc nobis cogitanda ac mente penitus tractanda denuntiat. Nos vero quid agimus? quo nam modo his vocibus, huic Ecclesiæ matris studio obtemperamus? Crucem Christi hoc maxime tempore auersamur, ventri & luxui indulgemus, epulas profuse paramus: bacchanalia agitamus, lasciuiæ operam damus, ludos ac choræas turpitudine plenas frequẽtamus, omnibus vitijs fræna laxamus. Vbi illud: [Ecce ascendimus Hierosolymam?] Imo vero in sacrilegam Hiericho descendimus. Non alta atque ardua virtutum petimus, sed per decliuia vitiorum voluimur. Hoccine est illud? [Illudetur, flagellabitur, conspuetur, occidetur?] Atque vtinam nostris flagitijs & sceleribus non innouemus Christi contumelias & dolores. Vtinam diuinam clementiam benigne salutaria monentem tanta nostra stultitia in grauem furorem non conuertamus. Audite, audite, quid Deo plenus Propheta denuntiet:

Esai. 22. [Vocauit, inquit, Dominus ad luctum & ad planctum, & ecce gaudium & lætitiã, occidere vitulos, iugulare arietes, comedere carnes, bibere vinum. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.] Atque hæc quidem vberius in nostris bacchanalibus cernimus, quam in diuino codice legimus. Quid sequatur, quid deinceps minetur attendite: [Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum, si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini.] O verba terribilis iracundiæ plena, ô minas diuinæ seueritatis contremiscendas. Ac Basilius quidem in eos inuehitur qui temulentiæ se dedunt, cum ie-

Basil. hom. 2. de ieiun.

iunij

iunij diem expectant: atque ita loquitur: [Quemadmodum qui longinquam profectionem adornant, componunt sarcinas, & commeatum parant, ita nonnulli vecordes hodie aduersus quinque dierum ieiunium vino indulgent. Quod consortium temulentiæ cum ieiunio? Quæ societas vinolentiæ cum abstinentiæ? Quis consensus templo Dei cum idolis? Hodiernus dies vestibulum est ieiunij, quo profecto, qui in vestibulo prophanatur, indignus qui ad sanctum introeat. Nullus seruus cupiens hero suo reconciliari, hostem illius patronum ac reconciliatorem adhibet. Ebrietas inimica est Deo, ieiunium pœnitentiæ initium est. Itaque si cupis per confessionem reuerti ad Deum, fugito temulentiam ne magis etiã abs te Deum alienet.] Sic quidem diuinus Basilius Bacchanalium furorem insectatur: cuius nos paternis & salutaribus præceptis parere æquum est, atque Ecclesiæ voluntati & Christi orationi nos potius accommodare, vt relictis istis friuolis nugis, serio tandem de æterna salute cogitemus.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Fili Dauid miserere mei. Luc. 18.

1 *Cæcitatem ac mendicitatem simul pati seculi amatores.*

QVONIAM Apostolos scribit Euangelista sermonem Christi minime intellexisse, cum de morte sua ac resurrectione loqueretur, commode, vt Gregorius etiam animaduertit, cęcus deinceps inducitur, qui diuino imperio & virtute amissum lumen recuperauit, & cælesti luce perfusus Christum ipsum salutis suæ autorem & ducem lætus & alacer sequutus est. Id quidem Apostolis contigit, quibus Christus aperuit sensum, vt intelligerent diuinas Scripturas, & vestigijs crucem portantis insisterẽt pleni gaudio quod digni habiti essent pro nomine Iesu cõtumeliã pati. Nobis quoq; diuini beneficij nõ negatur amplitudo, si videre, si sapere volumus, quo caligine ignorãtiæ pristinæ depulsa, Christũ Hierosolymam petẽtem sequamur, & crucis communicata patientia, resurrectionis vna gloria potiamur. Sed quid cæcus iste egerit, qua ex miseria ad quam felicitatem venerit, consideremus. [Factum est, inquit, cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat secus viam mendicans.] Recte in Hiericho cæcus versabatur, neque in Hierosolymam ante cõtendere cœpit, quam Christus huc ex illo viam carperet. Lunam periti Hiericho interpretantur, cui similis est vita mortalium, mutabilis & inconstans: cui accedit etiam cæleste maledictum, quo peccatis hominum reddita est iracundia diuina, & iussa ciuitas Hiericho anathema haberi. Vitæ autẽ humanæ & inopia & labor pulchrè osten sa sunt.

Luc. 24. *Actor. 5.* *Iosue 6.*

sa sunt. Cum cæcus & mendicus secus viam sepere descri-
bitur. [Cæcum quippe est genus humanũ, ait Gregorius, *Greg. homil.*
quod in parente primo à paradisi gaudijs exclusum, chari *2. in Euang.*
tatem supernæ lucis ignorans, damnationis suæ tenebras
patitur.] Satis quidem misera est per se cæcitas, quæ iu-
cundissimo lucis aspectu priuata est, quod Tobias exper *Tob. 5.*
tus dicebat. [Quale gaudium erit mihi, qui in tenebris se-
deo, & lumen cæli non video? Sed cum ad cæcitatem acce
dit mendicitas, magnum sane miseriæ cumulum efficit.
Quid enim est aliud mendicare, nisi ad hominum miseri-
cordiam venire,] vt Augustinus dixit. Cogitur enim men *Aug. in ex-*
dicus vitæ sustentandę subsidia quærere, quibus cæcitas *posit. 2. in*
omnibus impedimento est. Itaque necessario fit, vt preca *Psal. 108.*
rio viuat, atque alienam opem perpetuo imploret. Ac mẽ
dicus quidem petit, orat, obsecrat, sed cæcus cum sit, quẽ
oret, ignorat, quid accipiat, nescit. Eunt & redeunt homi
nes: ille in via sedet. Sæpe nullo transeunte, precatur &
poscit: sæpe bellua transit, quam alloquitur, quod homi-
nem putet. Cum vero nox incubuerit, & à stipe petẽda
cæcus cessauerit, quid collegerit nõ videt: aliud pro alio
crebro opinatur. Nonne miseriæ nostræ expressa hæc
effigies est? Quid enim homines aliud agunt? quid nisi
mendicant in via positi, & à creaturis transeuntibus sub-
sidium sibi opemq; efflagitant? Et quidem [non ad crea-
turam iubemur tendere, quemadmodum Augustinus scri *Aug. 3. lib.*
bit, vt efficiamur beati, sed ad ipsum creatorem. Præsen- *de libero ar-*
tia vero, quantum ad creaturam pertinet, in corporis & *bit. c. 21.*
animi mobilitate & mutabilitate quasi transeuntia sen-
tiuntur.] Recte prorsus id Augustinus. Transeunt
enim omnia, neque miseriam hominis inopiamq́ue im-
plent. Voluptates, fortunas, honores, omnes homi-
nes ambiunt: à cibo, à pecunia, à spectaculo, ab agro,
ab ædibus, à veste, à tecto, à cæteris vitæ instrumentis
subsidium petunt. A præside, à iudice, à principe opem
deposcit iniuria affectus. Ipse Princeps & Rex, &
Imperator & Pontifex summus, mendicat plane quo-
tidie; quamuis sibi copiosus & abundans esse videatur;

ab ipsis seruis, à subditis, à satellitio mendicat salutis vitæque custodiam. Omnes sitiunt, alienæ opis omnes indigent. Nulla est dies, nullum horæ momentum, quo non mendicet à creaturis transeuntibus miserrimus homo. Et cum tantopere egeat, quid tandem accipiat, infelix idem non sentit: quippe qui non modo mendicus, sed cæcus etiam sit. Pulchre Beda: [Et si habere cæcus quodlibet potest, sine luce non potest videre quod habet.] Quæ magna munera putat, vilissima sæpe sunt: & vnde capere multum credidit, vacuum remanere contingit. Cumque nox venerit, vitæ præsentis die peracta, quid secum bonorum gerat, ignorat, æs an aurum argentumve sit, quod habet, discernere visu non potest. Stipis quantum collectum multo clamore, prolixisq; votis est, totum fortasse teruntij vix sit. O miseram vitam nostram, ô conditionem mortalium cum laboriosam & grauem, tum fallacē & ludibrio plenam. Quam bene Salomon concionatur: [Quid habet amplius homo de vniuerso labore suo quo laborat sub Sole? Non satiatur oculus visu, neque auris impletur auditu. Vidi in omnibus vanitatem & afflictionē spiritus & nihil permanere sub Sole.] Quæ quidem cæci mendici paræmia eos præcipue tangit, qui in curijs ac palatijs Regum, Pontificum, Principum, honores atque officia ambiunt, quorum ratio omnis est, vt semper postulent, semper clamitent, semper inopiam suam egestatēq; decantent. Qui infimos & abiectos homines sæpe venerari coguntur, calones, pedisequos, scurras colere, vt istorum etiam ope apud principes subleuentur. At illud omnium miserrimum, quod eas tenebras infelices patiuntur vt quid accipiant, non videant. Aegyptios tenebris densissimis oppressos Scriptura commemorat, ita vt pedem mouere non possint. Solis Dei filijs Israelitis maxima ac iucundissima lux erat.

Beda in 10. cap. Marci in catena S. Thomæ.

Eccles. 1.

Eccles. 2.

Sapien. 16. 17.

2 *Multæ virtutes in vno cæci facto elucent.*

Cæcus igitur] sedebat secus viam mendicans: omnes præteribant, lucem nemo tribuebat. Neque enim transeuntium creaturarum aliqua cæco homini oculos aperire potest. Solius est Christi id præstare, qui est lux vera & illuminat

illuminat omnē hominem. [Dominus illuminat cæcos.] *Ioan.1.*
Propterea huic mundo illuxit, vt cæcas mortalium men *Psal.145.*
tes suo splendore illustraret: quod officium à Patre commendatum Esaias vel Deus ipse Esaiæ voce testificatur. *Esai.42.*
[Et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium: vt aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctũ, de domo carceris sedentes in tenebris.] Quare quidquid rerum occurrat, nihilo homo magis miseria sua subleuabitur, vsque dum Iesus adsit, cuius ope solius cæcitas generis humani potest depelli. Id diuinitus edoctus cæcus hodiernus Bartimæus occasionem salutis suæ sibi oblatam elabi de manibus minime passus est. [Et cum audisset quod Iesus transiret, clamauit, Iesu fili Dauid miserere mei.] Filium Dauidis appellans, ipso nomine & suæ fidei testimonium profert quod Messiam de stirpe Dauidis promissum certissime crederet, & ipsum Iesum officij admonuit, quod filium Dauidis misericordia & clementia maxime deceret, quæ fuit Dauidis præcipua laus, Messiæ vero munus esset oculos cæcorum aperire, vt erat sacris Prophetarum vocibus iam prædictum. [Iesu fili Dauid miserere mei.] Magna mea miseria magnam tuam misericordiam implorat, quantoque ego vilior, tanto benignitas tua amplior erit. Sapienter plane se habuit cæcus hic, qui beneficij accipiendi occasionem statim vt cognouit, arripuit. Est prudentiæ singularis non differre salutem, remedium oblatum continuo capere, occasioni nõ deesse rei bene gerendæ. Iesum prætereuntem vocare eum scitote, qui diuinam inspirationem inopinato oblatam præterlabi non sinit, sed ductũ illius sequitur. [Contemplantes, ait Paulus, nequis desit gratiæ Dei.] Non est in nostra potestate situm, vt Iesus veniat: at cum ille sponte se offert, nostri officij est, non deesse copiam sui præbenti. [Ait enim tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te.] Deinde non remisse negotium suum gessit hic cæcus. Neque voce mediocri contentus fuit. Clamore vsus est ac vociferatione: feruorem ostendens, ac desiderij sui magnitudinem.

Esai.35. *Heb.12.* *2.Cor.6.*

dinem. Summopere Deo placet is spiritus feruor: frigidas ac remissas preces non probat. [Clamabit, inquit, ad me, & ego exaudiam.] Clamore opus est valido, ei qui cæcitatē diuturnā dispellere cupiat. Hieronymus sic plane censet: [Ingrauescente bello, ait ille, manus ad lapidē adiutorij hoc est Iesum Nazarenum cum clamore leuandæ sunt.] Iam constantiam cæci huius egregiam considerate, multæ in vno facto virtutes elucent. Neq; enim satis fuit cum prompta tum vehemens oratio, sed perseuerans, & incepto persistens repulsam pati non potuit. Non cessit repugnantibus, contradicentes contētionis magnitudine vicit. [Et qui præibant, ait Lucas, increpabant eū, vt taceret. Ipse vero multo magis clamabat, Fili Dauid miserere mei.] Sola perseuerantia coronatur. Et est is certe beatus, qui Dei obsequium & salutem suam eo vehemētius prolixiusque procurat, quo mundus impensius ab incepto eum auertere conatur. Recte à Philosopho quodam dictum, esse animi robusti & inuicti, aduersantium telis amplius tanquā calcaribus excitari. Neq; præterijt cæci huius constantia Chrysostomum hæc loquentem: [Sed per inhibitiones huiusmodi non impediebatur eius audacia. Nouit enim fides omnibus repugnare, & in omnia triumphare. Vtile est enim pro Dei cultu pudorē deponere.] Ita Chrysostomus. Illud vero mihi iucundum animaduertere accidit, homines quidem illos prætereuntes officiū honestum putasse cæci clamores cohibere, tanquam importunè Iesum vocaret, molestiamq; ingredienti afferret vociferando: cæcū vero nihil istorum reprehensiones curasse, rem suam eo pertinacius egisse: at Christū disceptatorem huiusce contentionis atque arbitrum, obsequium illorum refutasse, qui dignitatis ipsius rationem habere viderentur, hominis desiderium curamque salutis suæ indefessam magis probasse. Nam vt Victor Antiochenus literis tradidit, [Demonstratur hoc loco quanto in honore & reuerentia Christus fuerit multitudini. Neque enim cæco permittit vt libere vociferetur aut obturbet, nec citra comminationem silentium ei imperatur. Nempe

Psal. 90.

Hierony. in expos. Euāg.

Chrysost. in catena Sancti Thomæ.

Victor Antioch. in 10. cap. Marci.

dabat operam, vt omnia vbique essent quieta & pacata, veluti dum Rex quispiam pertransit.] Ergo pro Christi reuerentia & honore salutē cæci impedire illi pergebant. Quod faciunt hodie permulti, vt diuini obsequij respectu homines à salutaribus & spiritualibus studijs auocēt. Sunt enim qui diuini honoris prætextu salutares sæpe actiones reprehendant. Ne secularis cum sis, tam frequenter ad Eucharistiam accedas, est id sacerdotum, non laicorum. Ne tantopere meditationibus atque spiritualibus exercitijs vaces: monachos & eremitas hæc potius decēt, quam coniugatos. Ne te maceres ieiunijs, & cilicio, & vigilijs: corpus delicatum isthæc frangunt, animum à diuinis obsequijs morbo inducto auocant. Ne monachatum & cucullum induito, quod vtilis sis reipublicæ, & Dei causam inter tuos melius agas. Tales sunt mundi voces, talia consilia: quibus dum Dei respectus obtenditur, illud agitur, vt salutis tuæ te potius pigeat. At tu si sapis Christiane, cæcum Euangelicum præclarē sibi videntem & consulentem sequere: quanto illi magis increpabant, tanto hic magis clamabat, Iesu miserere mei. Dauidem imitare dicentem, [Ego autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio.] Ipsum denique Iesum aspice qui Petrum à cruce subeunda auocantem acerrime repressit, & se potius sequi iussit, [Vade post me Satana.] Constantia opus est maxima, & prudentia spirituali, ne prudentia carnis exitium afferat, dum bene sibi consulere videtur. Consilia carnis Bernardus optime refellit atq; irridet: [Quid hic, inquit, vos dicitis obseruatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates & sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mundo: Christus & eius discipuli perdere. Quemnam vos è duobus sequi magistrū eligitis? At manifestum se facit, qui sic disputat, hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori vel stomacho nocet. Est enim carnis hæc sapientia, quæ inimica est Deo. Num Hippocratis seu Galeni sententiam aut certe de schola Epicuri debui proponere vobis? Christi sum discipulus:

Psal. 34.

Matth. 16.

Bern. serm. 30. in Cant.

Christi

Christi discipulis loquor. Epicurus atque Hippocrates corporis alter voluptatem, alter bonam habitudinē præfert: meus magister vtriusque rei contemptum prędicat.] Hæc Bernardus in eos qui curā carnis curæ spiritus præferunt acriter disputat & vere.

3 Alacritas & constātia in inuocādo Iesu. [Stans autem Iesus iussit illum vocari ad se.] Non est omittendum, quod Marcus hoc loco memorat: [Et vocant, inquit, cæcum dicentes, animæ quior esto, surge, vocat te.] Paulo ante dixerat, homines cæco esse comminatos vt taceret. Ijdem sine dubio, vt viderunt Iesum consistere, & cæcum ad se vocari iubere, mutata sententia, eū adhortantur, quem ante inhibebant. Perseuerantiæ nimirum certissimus fructus est, vt qui aduersabantur virtuti, virtutem iuuent, qui vituperabant, ijdem maxime laudent. Ita Scriptura habet: [Cum placuerint Deo viæ hominis, inimicos eius conuertet ad pacem.] Dauid in Hebron septem annos regnauit: mox Israel vniuersus & Beniamin domus quæ erat infestissima, in Regem sibi depoposcit, & regnum libentissimè obtulit. Est ab Esaia prædictum. [Venient ad te, qui detrahebant tibi, lingent puluerem pedum tuorum.] Quod vaticinium Ecclesiæ sanctæ quidem congruit, quæ gentes tolerauit infestas, habuit mox obedientes & subditas, ac de tyrannis factos sibi propugnatores Cæsares vidit. Sed suo quoque modo quiuis Dei seruus experiri etiam potest, perseuerātia boni malū non modo superari, sed etiam in auxilium verti. Addit præterea Marcus, [Proiecto vestimento suo exiliens venit ad eum.] Mira hominis alacritas: qui cum ingredi vix posset nisi ductu alterius, nunc exiliat & volitet. Et qui exiguam antea stipem toto die obsecrādo colligebat, nunc etiam vestimentum proijciat, ac nihili pendat. Notat id Victor his verbis: [A Domino vocatus cum omni alacritate exiliens ad illum accurrit: vestemque qua indutus erat, quo ad cursum expeditior esset, abiecit: tantū non veterē hominē se se exuere, totūq; Christo dedere symbolo hoc testatū faciens.] Tobias quidem senior audito filij Tobiæ aduētu obuiā cœpit ire pedibus offendens.

Prou. 16.

Esai. 44.

Victor Antiochenus in 10. c. Marci.

Tob. 11.

offendens. Et cum Iesus adest, cum expectat, cum vocat, nihil moræ faciendum est, confestim exiliendum & currendum eo est. Sis licet cæcus, propera, curre: si quid impegeris, boni consulas, peruenies ad illum tandem. Neq; te morentur impedimenta: abijce statim omnia, etiam vestimenta quæ videntur vsui esse. Nam qui & sarcinas suas amant & gestari ab alijs expectant, raro vel potius nunquam peruenient ad Iesum. Paulum mihi paulisper attendite, quid ea de re sentiat: [Quæ mihi fuerunt lucra, hæc *Philip. 3.* arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei: propter quē omnia detrimentum feci, & arbitror, vt stercora, vt Christum lucrifaciam] O animum verè quid Christus sit æstimantem, atque ipso rerum omnium contemptu præ illo, Christi consecutione dignissimum.

Quid vis vt faciam tibi? Domine vt videam.] Nihil his *4 Felicem* votis maius, nihil Dei aspectu præstantius. Quod opta- *esse, cui ocu-* uit, consecutus est: aperti sunt cæco oculi, cæleste lumen *li aperiun-* accepit, vidit, & Dei filium primum aspexit & vidit: fa- *tur, vt vi-* ciem illam coram intuitus, in quam desiderant Angeli *deat Deum.* prospicere, cuius visione beati sunt, quicunq; beati sunt. *1. Pet. 1.* Bene hic à Beda hoc loco cæcum imitari admonemur: *Beda in ex-* [Imitemur, inquit, & nos eum, non diuitias, non terrena *pos. Euang.* bona, non honores à Domino, sed lucem quæramus, quā videre cum solis Angelis possumus.] Dici nō potest, quale illud spectaculum sit, cum primum mens hominis corporeis integumentis exoluta, & diuina luce perfusa in ipsam sempiternæ deitatis faciem intuetur. Hæc omnis felicitas, hæc Patris cælestis amplissima promissa: ad hāc omnis Sanctorum in terra peregrinantium cogitatio & affectus suspirat & anhelat. [Quando veniam, inquit, & *Psal. 41.* apparebo ante faciem Dei?] Et idem: [Satiabor cum appa *Psal. 16.* ruerit gloria tua.] Item alius: [Audemus autem & voluntatem habemus bonam, magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.] Quid illud? [Cupio dissol *2. Cor. 5.* ui & esse cum Christo.] Nec secus ille alius Sanctorum: *Philip. 2.* [Charissi-

1.Ioan.3. [Charissime nõdũ filij Dei sumus, & nõdũ apparuit, quid erimus: scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum secuti est.] Quam igitur sapiens & perfecta petitio. [Domine vt videam.] Atque Elisæus quidem
4.Reg.6. puero formidanti & perturbato petijt, vt aperirentur diuinitus oculi. Itaq; aspexit militum cęlestiũ numerosum exercitum & firmum. At noster hic cæcus ipsum ducem militiæ cœlestis vt primum oculos aperuit, intuitus est, Dominum exercituum vidit. O illud felicissimum & iucundissimum auditu Dei verbum, cum desideranti se animæ, & vitam videre concupiscenti, dicetur, Respice. [Re-
Esai.33. gem in decore suo videbunt,] ait Scriptura. Quicunq; tãto munere affectus fuerit, vt videre patrem luminum possit, nihil aliud quærat, nihil agat, nisi vt Iesum semper & perspiciat & sequatur, & laudet, quod cæcus hic Euangelicus fecit. Cætera omnia vana putet, ad Deum se to-
Psal.118. tum conferat, Christum obnixè precetur, [Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.] Ita gratia Dei aperiat, in præsentia oculos mentis, vt Christum intuens, & sequens gloriæ splendore illuminata ad lucem illam inaccessibilem peruenire possit.

IN

IN EADEM DOMINICA, CONCIO TERTIA.

Assumpsit Iesus duodecim, &c. Luc. 18.

EST amicitiæ vel præcipuum munus 1 *Amicitiæ esse secreta cõmunicare amicis.*
consilia cogitationesque intimas ami-
co communicare: quæ res fiduciam
maxime declarat, cum amico perinde
ac tibi ipsi confidas, tuo pectore in il-
lum exposito atque transfuso. Itaque
qui secretum suum alteri impertit, cla-
ues se credidisse non arcis cuiuspiam, sed existimationis,
honoris, vitæ, capitis oportet intelligat. Quamobrem
paucos eosque selectos esse conuenit, quibus secreta cre-
dantur, quod admonet Sapiens: [Causam tuam tracta cũ *Prou.* 25.
amico tuo: & secretum tuum extraneo ne reueles.] Esaias
etiam adiungit: [Secretum meum mihi, secretum meum *Esai.* 24.
mihi.] Neque enim culpa vacat secreta vel diuina vel *Ambros. in*
etiam humana temere effundere. Ambrosium audi: [Pec- *Psal.* 118.
cat Deo, qui cõmissa sibi secreta mysteria putauerit indi- *serm.* 2.
gnis esse vulganda. Periculum itaque est non solum falsa 2. *Reg.* 13.
dicere, sed etiam vera, si quis ea insinuet quibus non opor *Gen.* 27.
tet. Plerique dum sine præiudicio loquuntur verbũ emit
tunt, quod reuocare non possunt.] Ergo deligendi sunt fi
di amici quibus secreta credantur. Verus autem amicus,
merito alter ipse censetur. Duabus autem de causis solẽt
secreta amicis communicari. Primum vt vel consilio iu-
uent, vel etiam auxilio si opus sit, quo in genere scriptu-
ra refert Ammonis cum Ionadab de animi sui ægritudine
& filiæ regis amore colloquium. Alterum genus est cũ se
creta cõmunicãtur, nõ quod ipse alterius cõsilio opere in

digeas,

digeas, sed vt amico potius gratificeris, aut etiam subueniãs, quale fuisse constat Rebeccæ erga filium Iacob officium amoris plenissimum. Inter homines quidem ita se ratio amicitiæ habet. At Deus omnipotens rerum omnium arbiter, quam habeat rationem communicandi hominibus secreta consilia sua? Nam amicitię sane leges amicum vel parem inuenire vel facere iubent. Quamobrem Aristoteles censuit Dei & hominis amicitiam posse esse nullam, siquidem summo Imperatori cum sordidissimo lixa qui amicitiam contrahi dicat, ridiculus sit. [Amicitiã esse dicimus, ait Aristoteles, vbi amor reciprocus est. At erga Deum amicitia neutiquam reciprocum est, & ne amare quidem suscipit. Alienum quippe fuerit, si quispiã dixerit se Iouem amare. Ideo non erga Deum quærimus amicitiam.] Hæc Aristoteles. Verum nos aliter diuinæ literæ docent, Deumque testantur amicitia sua homines dignari, idque præclarum & se dignum ducere, ac legibus amicitiæ & se dimittere ad hominem, & ad se attollere hunc, amicisque suis consilia sua resque maxime secretas libenter committere. Nam magnum patrem credentium Abraham Scriptura perhibet amicum Dei esse appellatum. Quæ ratio extitit, vt secum Deus ita loqueretur: [Nunquid celare potero Abraham, quæ gesturus sum?] Ac Elisæus se diuina amicitia decoratum sentiens, amice querebatur, casum Sunnamitidis celasse se Deum. Non est enim amicitiæ celare amicos, quid agas. Prophetas & amicos Dei constitutos sapientia commemorat: quorum è numero vnus sic asserit: [Nõ faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas.] Atque Euangelica lege iam inchoante, amicitiæ suæ Deus maxima atque apertissima signa præbuit, Apostolos præstantissimos amicorum sibi asciscens, cum ijs penitus occulta consilia cogitationesque communicans, quemadmodum ipse professus est apud eos: [Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo nota feci vobis. Non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius.] Inter omnia vero diuina mysteria

Arist. lib. 2. magnorũ moraliũ. c. 11.
Iacobi 2.
Gen. 18.
4. Reg. 14.
Sapien. 7.
Amos 3.
Ioan. 15.

ſteria illud altiſsimè eminet, quod de redimendo homine diuino ſanguine, atque iniurijs crucis toleratis ſuſcepit: quod myſterium magnificè Paulus Apoſtolus extollit his verbis: [Secundum reuelationem mihi notum factum eſt ſacramentum, ſicut ſupra ſcripſi in breui, prout legentes poteſtis intelligere prudentiam meam in myſterio Chriſti: quod alijs generationibus non eſt agnitũ filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius & prophetis in ſpiritu.] *Ephes. 3.*

Hoc igitur myſterium tam reconditum cum diſcipulis ſibi chariſsimis Chriſtus hodie communicat & ſecretum illud admirandum fidiſsimis amicis aperit, idq́; ſeparatim ac ſecreto, vt res tanta poſcebat. Neq; conſilij, auxilij ve petendi gratia id facit, cum ſit ille ipſe, de quo Eſaias loquitur: [Quis adiuuit ſpiritũ Domini? aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi? Cum quo inijt conſilium, & inſtruxit eum?] Etenim qui de condendo mundo cum ageret, nullius conſilio eſt vſus, nullius opera adiutus: cum de eodem perdito reparando ac redimendo cogitaret, neque conſilijs, neque auxilijs hominũ eguit. Quid enim ſententiæ mortalium rogarentur, cum collegij Apoſtolici princeps facta eius rei mentione in illa verba proruperit? [Abſit à te Domine, nõ erit tibi hoc.] Ergo ſecreti communicati ratio omnis, amicitia eſt, amicos cupere rei ſummæ, & quæ illorum ſummopere interſit participes facere. Quam rem tunc euulgari minimè oportebat, ne arcana conſilia ſi in notitiam venirent hoſtium, impedirentur: ſed celata potius & occultata inimicas manus rerum quas patraſſent ignaras, haberent adiutrices: [quæ, vt ſcite Leo Papa dixit, dum proprio incumbũt ſceleri famulatæ ſunt redemptori.] Sed quod in aure audierunt Apoſtoli, poſteà prædicare iuſsi ſunt ſuper tecta: [Omni enim rei tempus eſt, & opportunitas: tempus tacendi, tempus loquendi.] Fuit ad hæc charitatis Chriſti, Eccleſiæ ſuæ firmamenta Apoſtolos munire horribili tempeſtate impendente, ne quem probris omnibus affectum videret, ac nece crudeliſsima appetitum,

2. Cur ſecreto crucis myſteriũ tradat Chriſtus

Eſai. 40.

Matt. 16.

Leo ſerm.

Marc. 10.

Eccleſ. 3.

Dei filium negarent, ac mūdo salutem offerre posse diffiderent. Id enim consilij diuini fuit, sicut Gregorius Chrysostomusque demonstrant, vt præscientia rerum futurarum Christus discipulos admoneret, nihil sibi inopinatum, nihil nisi decreto suo præscriptum accidisse. Valide enim concussa est discipulorum fides, ac tāquam ariete fortissimo cruce disiecta. Itaque eorum quidā non infimi aiebant [Nos sperabamus quod ipse esset redempturus Israel:]

Grego. hom. 2. in Euāg. Chrysost. in expos. Euāgel.

Luc. 24.

3. Fide incorrupta secreta amicorum conseruanda.

Iā quod solos duodecim secreto adhibuerit Christus cum habuerit plurimos sectatores, docet sane non omnibus impertienda arcana, quamuis videantur beneuoli & studiosi rerum nostrarum. [Amici, inquit, sint tibi multi: consiliarius autem vnus de mille.] secretum seruare non omnes queunt. Sunt qui tanquam onere grauentur; sic ægrè se continent, vsque dum deponant. Parturire stulti videntur secreta amicorum, quasi doloribus excrucientur, nisi fœtum effundant. Atque omnia quidem metalla rupta, ignis opera solidari & coalescere possunt: pectus autem secreti tenendi impotens, nullius rei præsidio firmare possis, nec rimulas eius hac illac effluentes occludere. Lysimacho Regi roganti cuiusnam rei se vellet participem ab eo fieri, respondisse Philippidem poetam refert Plutarchus cuiusuis vellet, dum modo ne secretorū. Prudenter videlicet sibi cauens, ne secreto regio violato pœnas adiret extremas. Nihil est enim quod tantopere lædat amicitiam: nihil quod veniam minus vel mereatur vel impetret. Scriptura diuina sic censet: [Dilige, inquit, proximum, & cōiungere fide cum illo. Quod si denudaueris absconsa illius, ne persequaris post eum.] Quæ verba eam habent sententiam, frustra niti ad amicitiam recuperandam, qui amicitiam secreto patefaciendo violauerit. Cuius rei similia quædā ponit valde opportuna. [Sicut, inquit, qui dimittit auem de manu sua, sic dereliquisti proximū tuū, & non eum capies.] Vt enim aiunt sunt pedicæ, sic secreta amicorū, quibus mutua fides astringitur. Itaque adiungit [effugit enim quasi caprea de laqueo,

Eccli. 6.

Plutarch. in Apothegm.

Eccls. 27.

queo, quoniam vulnerata est anima eius.] Non minus amicum læsum denudato arcano ab amici societate auerti dicit, quam capream venatoris laqueo expeditam. Denique causam tanti doloris exponit. [Maledicti est concordatio, denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis.] Id est quanuis graui maledicto amicus offensus, reconciliari tamen potest, læsus autem violata fide secreti, redire in gratiam nullo modo potest. Neque enim bene vnquam de eo sperare licet, qui fidem proditione arcani violauit. Magna est plane commissi secreti vis inuiolabile ius. Beatus pater Ambrosius fratrem suum satyrum adeò sui similem fuisse refert, vt plerunque homines alterutrum non discernerent, ac pro vno alium alloquerentur. Illud vero inter vtrunque discriminis fuisse, quod alter nesciret quæ alteri essent ab amicis commissa secreta. Nam licet in cæteris rebus omnibus non modo fratres essent, sed etiam eadem anima duobus corporibus indita, tamen res sibi ab amicis creditas nequaquam putabat vnquam Ambrosius fratri satyro communicandas. Sed ipsius verba melius est ponere plena pietatis, plena dulcedinis: [Nescio, inquit, qua expressione mentis, qua corporis similitudine alter in altero videbamur. Quis te aspexit, qui nõ me visum putaret? Quoties aliquos salutaui, qui quoniam te prius consuluerant, se à me iam dicerent salutatos? Quanti tibi dixerunt aliquid, qui se mihi dixisse memorarent? Quæ mihi hinc gaudia, quanta frequenter oborta lætitia?] & post pauca: [si vehementius contenderent, quod se aliquid mihi insinuasse memorarent, respondebam ridens & gaudens, videte ne fratri dixeritis. Nam cum nobis essent omnia nostra communia, indiuiduus spiritus, indiuiduus affectus, solum tamen commune non erat secretum amicorum: non quo conferendi periculum vereremur, sed tenendi seruaremus fidem. Sane si consilio pendenda res esset, erat semper commune consilium, non

Ambros in orat. de obitu fratris, ad medium.

ſemper commune ſecretum. Nam etſi amici ita alteri noſtrum dicerent, vt dicta ſua ad alterutrum peruenirent; tamen ſcio plerumque complacitum, ita fidem ſecreti eſſe ſeruatam, vt nec fratri committeretur.] Hæc vt recitaui omnia, ſcribit Ambroſius. Quo loco illius celebris præclarique dicti, Amicorum omnia communia eam exceptionem ſapienter videtur afferre: Præter arcana amicorum. Equidem ſecretum meum amico credere poſſum, at amici ſecretum, alteri amico credere nullo modo poſſum. Rara igitur fides: diu probandus, cui tuum transfundere animum poſsis.

4. Benignitas erga egenos & miſeros. Christus autem ſicut committenda ſecreta paucis iiſque lectiſsimis iudicauit, ita beneficia conferenda in multos imò quoſcunque ea optare animaduertit, exiſtimauit. Ecce enim cœcus iſque ſordidus & mendicus clamans non exauditur modo, ſed etiam expectatur, atque innnenſus ille comitatus conſiſtere cogitur, Chriſto ſtante, & cæptum iter ſiſtente, vſque dum cæcus accedat. [Stans autem Ieſus iuſsit illum adduci ad ſe.] Mirabile dictu eſt, & iucundum admodum cogitatu, qualis ea extiterit ſaluatoris in homines inopes exiguoſque benignitas. Matthæum diuitem telonio inſidentem vt vocet, non ſtat, ſed præteriens vocat: cæcum Bartimæum vt ſanet, ſtat, & dum veniat cæcus, expectat. Illuſtre plane documentum Regibus, præfectis, iudicibus, cæteris qui dominantur & præſunt: quo pauperum preces audiant; ad miſerorum poſtulata ſe præbeant benignos: faſtu omni depoſito in plano conſiſtant: inuitent & ad ſe alliciant afflictos: egentibus ſubueniant: nec maiora negotia prætexant iſtorum cauſis audiendis, nec imperia obſtent, quæ ſubleuandis imbecillibus maximè amplificantur. Humanitatem principi erga ſubditos, inopes præſertim atque deiectos, maxime Dei more præbendam, hoc Chriſti factum egregie declarat, id ſcilicet Deo digniſsimum eſt. Præclare certè Plutarchus ſcripſit ad hunc modum: [Verè quis dixerit Principes miniſtros eſſe Dei ad curam ac ſalutem hominum,

Matth. 9.

Plutar. in libello, Requiri in Principe doctrinã.

vti bona quæ Deus illis largitur partim distribuant, partim seruent.] & mox; [Itaque iustitia quidē legis est finis, lex autem principis opus, princeps vero Dei simulacrum administrantis vniuersa, nihil egens Phidia statuario neq; Policeto, neq; Mirone: sed ipse seipsum per virtutem similē Deo reddit, ac fabricatur statuā omniū visu iucundissimam ac magnificentissimā.] Præclarè, vt dixi, hæc à Plutarcho dicta, & Christianæ doctrinæ consentaneè. Quam ob rē in Principes fertur illa grauis ac iusta Dei querela, [Pupillo nō iudicant, & causa viduæ nō ingreditur ad illos.] Ita quidē apud Esaiam; neq; apud Hieremiā secus: [causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerūt: & iudiciū pauperū non iudicauerūt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiusce modi nō vlciscetur anima mea?] Grauiter Deū prouocat durities principū in pauperes: iniurijs autem etiā immeritos afficere, & calūniari miseros, vt crescat ires, furorem etiam accendit. Decet primarios viros, decet maximè principes, humanos se præbere inopibus & infirmis, liberales, æquos, benignos. Nulla est & laus ea laude præclarior, neq; habēt quicquā præstantius imperia, quam vt liceat miseris benigne facere.

Esai. 1.
Hierem. 5.

[Quid tibi vis faciam? Dñe vt videam.] Nihil opus erat interrogare in re manifesta ei præsertim qui etiam abdita & occulta cognoscit. Sed amat Deus cōfessionem nostrā, vt inopes nos & infirmos esse nouerimus: neq; misericordiā impertit ei, qui suā minimè agnoscit miseriā, Nā qui ægrotat, & valere se existimat, frustra ei medicamentum adhibeas. Cōmode Ambrosius: [Interrogauit cæcū, vt crederemus nisi confitentem nō posse saluari.] Rectè etiā sanctus Papa Gregorius: [Ad hoc autē requirit quid velit, vt cor ad orationem excitet. Peti enim hoc vult, quod & nos petere & se cōcedere prænoscit. Importune namq; ad orationē nos admonet, & tamē dicit, scit namq; Pater vester cœlestis quid opus sit vobis antequā petatis eū.] Ergo & miseriam nostrā agnoscamus necesse est, & diuinū beneficiū expetamus. Nulla est enim grauior &

5. Agnoscenda cæcitas nostra, & lux cælestis ex petenda.

Ambros. in exposit. Euāgel.

Grego. hom. 2. in Euāg.

SALMANTICÆ.

Apud Joannem, & Andream Renaut fratres.

1597.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ QVI in hoc opere, vel tractantur, vel aliqua ex parte explicantur.

EX GENESI.

Cap. 1. VIDIT *Deus quod esset bonum.* *Pagina* 45.
In principio creauit Deus cælum, & terram. 277.
2 *Vidit ergo Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona,* 45.
Ibid. *Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea,* 183.
Vt videret quod vocaret ea, 273
Ibid. *Quam ob rem relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna,* 373. 376.
3 *Eritis sicut Dij scientes bonum, & malum,* 168.
Ibid. *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ,* 375. 549.
4 *Ecce eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus, & profugus in terra, omnis igitur qui inuenerit me occidet me,* 401.
5 *Iste cõsolabitur nos ab operibus manuum nostrarum in terra cui maledixit Dominus,* 188.
6 *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est,* 164.
12 *In te benedicentur vniuersæ cognationes terræ,* 267.
15 *Domine Deus quid dabis mihi? noli timere Abraham ego sum merces tua, magna nimis,* 510.
17 *Hoc est pactum meum quod obseruabitis inter me, & vos, & semen tuum post te: circuncidetur ex vobis omne masculinum, & circuncidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me, & vos, infans octo dierum circuncidetur in vobis, masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* 265. 270.
35 Cum parturiret Rachel ob difficultatem partus periclitari cœpit.

Egrediente autem anima præ dolore, & imminente iam morte, vocauit nomen filij sui. Bennoni, id est, filius doloris mei. Pater verò appellauit eum, Beniamin, id est, filius dextræ. 263
48 En ego morior, & erit Dominus vobiscum, reducetque vos ad terram patrum vestrorum, do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tulli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo. 207
49 Salutare tuum expectabo. 149

¶Ex Exodo.

Ca.3. Non videbit me homo, & viuet. 167
4 Obsecro Domine, mitte quem missurus tu es. 149.
ibid. Sponsus sanguinum mihi tu es. 261
12 Mensis iste vocabis principium mensium, primus erit in mensibus anni, pag. 254
ibid. Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi de bobus quoque, & ouibus similiter facies, septem diebus sit cum matre sua, octaua die reddes illum mihi. 261

¶Ex Leuitico.

Ca.13. Quicunque maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis, habebit vestimenta dissoluta, caput nudum, os veste contectum contaminatum, ac sordidum se clamabit omni tempore quo leprosus est, & immundus solus habitabit extra castra. 398
19 Ne declinetis ad magos. 297
20 Anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam, pagina. 297
22 Septem diebus erunt sub vbere matris suæ, octauo autẽ, & deinceps offerri poterunt Domino. 261
26 Pauete sanctuarium Domini. 245

¶Ex Numeris.

Ca.11. Prohibe illos Domine mi Moyses, quid æmularis pro me? quis tribuet vt omnis populus prophetet & det eis Dominus spiritum suum? pagina. 87
12 Si fuerit inter vos Propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somnum loquar ad illum. 228
16 Recedite à tabernaculis hominum impiorum, neque inuoluamini peccatis eorum. 402

24 *Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obturatus est occulus, dixit auditor sermonum Dei qui nouit doctrinam altissimi, & visiones omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos: videbo eum sed non modo, intuebor illum sed non prope, orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth, &c. infra dicit. Heu quis victurus est quando ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyries, vastabuntque Hebraos, & ad extremum etiam ipsi peribunt, pag.* 307

¶ Ex Deuteronomio.

Ca. 13. *Si surrexerit in medio tui Prophetes, aut qui somnum vidisse se dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi eamus, & sequamur Deos alienos, non audies verba Prophetæ illius, &c.* 229

18 *Non inueniatur in te qui obseruet somnia.* 226

ibid. *Quod si tacita cogitatione responderis quomodo possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus.* 229

32 *Expandit alas suas, & portauit eos.* 204

33 *Qui appropinquant pedibus eius, suscipient de doctrina eius.* 91

ibid. *Qui dixit patri suo, & matri suæ, Nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua, ò Iacob, & legem tuam, ò Israel ponent thymiama in furore tuo, & holocaustum in altari tuo, benedic Domine fortitudini eius, & opera manum eius suscipe. pa.* 219 & 347.

¶ Ex libro Iudicum.

Ca. 7. *Gladius Dei, & Gedeonis.* 76

8 *Cum reuersus fuero victor in pace conteram carnes vestras cum spinis, tribulisq; deserti, & destruam turrim hanc.* 141

¶ Ex 1. Regum.

Ca. 2. Donec *sterillis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios infirmata est.* 479

16 *Nec iusta intuitum hominis ego iudico, homo enim videt ea quæ parent. Dominus aut intuetuetur cor.* 106

22 *Mane mecum, mecumq; seruaberis.* 241

25 Tunc ait Dauid pueris suis, accingatur vnusquisque gladio suo, & accincti sunt singuli gladijs suis, accinctusque est Dauid ense suo, 74.
Ibi. Et ait Dauid; vere frustra seruaui omnia quæ huius erant in deserto, & non perijt quicquam de cunctis quæ ad ipsum pertinebant, & reddidit mihi malum pro bono, eadem.
Ibi. Diluculo cum digesisset vinum Nabal indicauit ei vxor sua verba hæc & emortuum est cor eius intrinsecus, 75

Ex 2. Regum.

Ca. 3. Ego autem sum delicatus, & vnctus rex, pag. 450.
17 Expandit velamen super os putei quasi siccans ptisanas, & sic latuit res, 288.
23 O si quis daret mihi potum aquæ de cisterna quæ est in Bethleem iuxta portum, 162.
Ibi. Dauid sedens in Cathedra ipse est quasi vermiculus ligni tenerrimus, & interfecit octingentos impetu vno, 458.

¶Ex 3. Regum.

Ca. 10. Magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes reges terræ diuitijs, & sapientia, & vniuersa terra desiderabat vultum Salomonis, vt audiret sapientiam eius quam dederat Deus in corde eius. 151.
11 Copulatus mulieribus Salomon ardentissimo amore. 158.
18 Nubecula parua ascendit de mare quasi vestigium hominis, sonus magnæ pluuiæ est. 459.

¶Ex 2. Paralippom.

Ca. 30. Perrexerunt cursores cum epistolis ex regis imperio prædicantes filij Israel reuertimini ad Dominum Deum: pius enim & clemens est Dominus Deus vester, &c. Igitur cursores pergebant de ciuitate in ciuitatem illis subsannantibus, & irridentibus eos, attamen quidam viri acquiescentes consilio venerunt in Hierusalem. 201.

¶Ex 1. Esdræ.

Ca. 1. Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli. 171.

¶Ex libro Tobiæ.

Ca. 5. Quale gaudium erit mihi qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video. 569
9. Et cum dixissent, Amen, accesserunt ad conuiuium, & cum timore Dei nuptiarum conuiuium exercebant. 387.
12. Bona est eleemosyna magis quam thesauros auri recondere. pagina. 339.

Ex

¶ Ex libro Iob.

Ca.4. *Columnæ cæli contremiscunt, & paueat ad nutum eius.* 70
ibid. *Et in Angelis suis reperit prauitatem.* 70
5 *Per diem incurrent tenebras, & in meridie palpabunt quasi in nocte pagina.* 102
ibid. *Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat, & abominatio est Domino omnis illussor, & cum simplicibus sermocinatio eius.* 145
ibid. *Stultum interficit iracundia, paruulum occidit inuidia.* 514
7 *Quare me posuisti contrarium tibi? & factus sum mihi metipsi grauis. pagina.* 279
ibid. *Sicut præstolatur mercenarius finem operis sui, sic ego menses vacuos enumeraui mihi.* 509. & 512
9 *Verebar omnia opera mea sciens quod non parces delinquenti.* 73
ibid. *Si venerit ad me non videbo eum, & si abierit non cognoscam.* 365
12 *Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos vt frustra incedant per inuium, palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare faciet eos quasi ebrios.* 103
13 *Ostende mihi quantas habeo iniquitates.* 70
14 *Nemo mundus à sorde neque infans vnius diei super terram.* 262
ibid. *Quis mihi hoc tribuat vt in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus.* 66
15 *Ecce cœli non sunt mundi in conspectu eius.* 70
19 *Scio enim quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circundabor pelle mea, &c. reposita est hæc spes mea in sinu meo.* 44
ibid. *Fugite à facie gladij, quia vltor iniquitatis gladius est, & scitote esse iudicium.* 60
26 *Et cœli inuoluti sunt, & plicati coram eo sicut liber.* 70
28 *Abscondita est scientia ab oculis omnium viuentium, volucres quoque cœli latet.* 287. & 542
30 *Frater fui Draconum, & socius struthionum.* 441
31 *Semper quasi tumentes fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.* 57
36 *In manibus suis abscondit lucem, & præcipit ei vt rursus oriatur. pagina.* 410
42 *Ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla, & cinere.* 59

¶ Ex Psalterio.

Psal. 2. Exultate ei cum tremore. 40
2 Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. 172
8 Domine Dominus noster quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra, &c. Quid est homo, quod memor es eius? aut filius hominis quoniam visitas eum? minuisti eum paulò minùs ab Angelis. 155
8 Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum, lunam, & stellas, quæ tu fundasti. 312
9 Cognoscetur Dominus iuditia faciens. 41. & 46
9 In laqueo isto quem absconderunt comprehensus est pes eorum, cognoscetur dominus iudicia faciens cõprehenduntur impij in vijs suis. 235
13 Qui deborant plebem meam sicut escam carnium. 424
16 Sub vmbra alarum tuarum protege me. 204
17 Ascendit super pennas ventorum, & posuit tenebras latibulum suum. pagina. 165. & 187
18 Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. 312
18 In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. 467
18 Exultauit vt gigas ad curendam viam. 140
20 Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. 198
21 Adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium. 172
24 Sustine sustentationes Dei. 394
29 Et te sustinui tota die. 394
33 Accedite ad eum, & illuminamini. 91. & 167
48 Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis & similis factus est illis. 288
50 Incerta & oculta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. 199
50 Asperges me Domine hyßopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. 419
52 Dominus dißipabit ossa eorum qui hominibus placuerunt. 97
54 Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus à voce inimici, & à tribulatione peccatoris. 442
59 Dedisti timentibus te significationem, vt fugiant â facie arcus. pagina, 59
68 Extraneus factus fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ. 181

Veni

68 Veni in altitudinem maris & tempestas demersit me. 427
71 Iudicabit pauperes populi, & filios pauperum saluos faciet. pagina. 95
71 Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. 172
71 Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. 173
71 Et erit firmamentum in terra in summis montium: superextoletur super Libanum fructus eius. 196. & 526
71 Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. 294
75 Factus est in pace locus eius. 173
76 Semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur. 365
77 Ædificauit sibi sicut vnicornium sanctificium in terra. 344
77 Filij Ephraim intendentes arcum conuersi sunt in die belli. 545
80 In tribulatione inuocasti me, & liberaui te exaudiuite in abscondito tempestatis. 434
87 Super me transierunt iræ tuæ, & omnes fluctus tuos induxisti super me. 427
88 Tuum brachium cum potentia, firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. 264
88 Reges Tharsis, & insul muneraæ offerent, reges Arabum dona adducent. pagina. 294
90 Et ostendam illi salutare meum. 585
97 Flumina plaudent manu simul montes exultabunt. 46
97 Notum fecit Dominus salutare suum, viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri. 189
97 Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri, iubilate Deo omnis terra, cantate, & exultate, & psalite, psalite Domino, &c. pagina. 150
100 Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. 40
100 In matutino interficiebam omnes peccatores terræ. 450
102 Potens virtute ad faciendum verbum eius. 54
103 Valles abundant frumento. 144
103 Domine Deus meus magnificatus es vehementer extendens cœlum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius. 154
103 Et panis cor hominis confirmat. 526
104 Humiliauerunt in cōpedibus animam eius donec veniret verbum eius eloquium Domini inflammauit eum missit rex & soluit eum. 79

105 *Quis loquetur potentias Domini auditas faciet laudes eius.* 154
105 *Commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & factus est illis in scandalum.* 470
109 *Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te.* 192. & 193
112 *Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo, & in terra.* 144
118 *Factus sicut vter in pruina.* 546
118 *Vidi præuaricantes, & tabescebam.* 450
118 *Lucerna pedibus meis verbum meum.* 167
118 *Confige timore tuo carnes meas à iudicijs enim tuis timui.* 58
131 *Ecce audiuimus eam in Ephrata.* 162
131 *Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Christo meo.* 104
142 *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.* 66
144 *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* 410
145 *Exultationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum, &c. vsque ad verba. vt faciat in eis iudicium conscriptum.* 46

¶ Ex libro Prouerb.

Ca. 1. *Fili mi ne ambules cũ eis prohibe pedem tuũ à semitis eorum, pedes enim malorum ad malum currunt, & festinant, vt effundant sanguinem, &c.* 33
1 *Sapientiam foris prædicat, & in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat vsquequo paruuli diligetis infantiam, &c. conuertimini ad correctionem meam.* 503
5 *Extrema eius amara tanquam absinthium.* 551
7 *Farcula, & vasa.* 346
8 *Quando præparabat cælos aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyssos, quando ethera firmabat sursum, &c. deliciæ meæ esse, &c. pagina.* 156
10 *Egestatem operata est manus remissa.* 507
11 *Simplicitas iustorum diriget eos, & supplantatio peruersorum vastabit illos.* 235
12 *Qui operatur terram suam, satiabitur panibus.* 507
14 *Extrema gaudij luctus occupat.* 81
16 *Spirituum ponderator est Dominus.* 106

21 *Vir obediens loquetur victorias.* 178
21 *Sicut diuisiones aquarum, sic cor regis in manu Domini.* 327
22 *Adolescẽs iuxta viam suam, etiã cum senuerit non recedet ab ea.* 352
23 *Ingreditur blande, & ad finem mordebit, vt coluber, & vt regulus venena diffundet.* 551
28 *Qui abscondit scelera sua non dirigetur.* 584
30 Quod nomen Dei, *aut quod nomen filij eius si nosti?* 273
30 Oculum, *qui subsanat patrem, & qui despicit partum matris suæ effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.* 360
31 *Laudent eam in portis opera eius.* 94
31 *Considerauit semitas domus suæ, panem otiosa non comedit omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus.* 384
32 *Cur quæris nomen meum?* 274

¶ Ex Canticis.

2. *Sicut malus inter ligna siluarũ sic dilectus meus inter filios hominũ.* 92
2 *Sub vmbra illius, quem desideraberam sedi.* 205
3 *Num quẽ diligit anima mea vidistis, quæsiui, quem diligit anima mea quæsiui illum & non inueni, surgam & circuibo ciuiatem, &c.* 349
3 *Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittã.* 350. & 335
4 *Vadam ad montem Myrrhæ & ad collem thuris.* 339
5 *Guttur illius suauissimũ, & totus desiderabilis talis est dilectus meus.* Et *ipse est amicus meus filiæ Hierusalem.* 168
8 *Si dederit homo vniuersam substantiam pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.* 213
8 *Pone me, vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum.* 248
8 *Fuge dilecte mi, assimilare capreæ, hinnuloque ceruorum.* 233. & 350

¶ Ex Ecclesiaste.

Ca.1. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas dixit Ecclesiastes. 551
2 Risum *reputaui errorem, & gaudio dixi quid frustra deciperis?* 81
2 Dixi *ego in corde meo vadam, & affluam delicijs, & fruar bonis, & vidi quòd hoc quoque esset vanitas &c.* 390
5 *Vbi multa somnia ibi plurimæ sunt vanitates.* 226
5 *Multas curas sequuntur somnia.* 227
7 *Inueni amariorem morte mulierem.* 422. & 551
9 *Verba sapientium audiuntur in silentio.* 132
10 *Adolescentia, & voluptas vana sunt.* 81

12 *Finem loquendi omnes pariter audiamus, Deum time, & mandata eius obserua hoc est enim omnis homo, &c. pag. 2. Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium.* 2
12 *Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequàm veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas non mihi placent, antequàm tenebrescat Sol, & luna, &c.* 65

¶ Ex libro Sapientiæ.

Ca. 1. *Sentite de Deo in bonitate, & simplicitate cordis, quærite illum quia inuenitur ab ijs qui non tentant eum; apparet autem ijs qui fidem habent in illum.* 145
2 *Inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis præcepta legis, grauis nobis ad videndum, quoniam dissimilis alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius.* 101
2 *Sit ergo lex iniustitiæ fortitudo nostra, quod non infirmum est inutile inuenitur.* 423
4 *Venient in cogitationes peccatorum suorum timidi, & traducent ex aduerso iniquitates ipsorum.* 46
5 *Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt.* 46
5 *Armabit creaturam in vltionem inimicorum, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.* 51
5 *Accipiet armaturam zelus illius induet pro thorace iustitiam, &c.* 52
5 *Scandescet in illos aqua maris, & flumina concurrant duriter contra illos stabit spiritus virtutis, & tanquam turbo venti diuidet illos. pagina 55. Plura huius capitis, vide* 56
6 *Præoccupat eos, qui se concupiscunt, quoniam dignos seipsa circuit quærens,* 365
7 *Sũ quidẽ & ego mortalis homo, similis omnibus ex genere terreno.* 194
7 *Cum sit vna omnia potest, & in se permanens omnia innouat & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei, & Prophetas constituit.* 316
8 *Et vt sciui quoniam aliter non possem esse continens nisi Deus det & hoc ipsum erat sapientiæ scire, cuius esset hoc donum.* 377
13 *Vani sunt omnes homines in quibus non subest scientia Dei neq; operibus attendentes agnouerunt quis esset artifex, sed ignem aut spiritum, aut signum stellarum, aut solem, aut lunam rectores orbis terrarum*

rum deos putauerunt. 313
14 Dedisti & in mari viã, & inter fluctus semitam firmissimam, ostendens, quoniam potens es ex omnibus sanare etiam si sine rate aliquis adeat mare. 425
14 Benedictum est enim lignum, per quod fit iustitia. 427
17 Semper enim præsumit sæua perturbata conscientia. 401

¶ Ex lib. Ecclesiastici.

Ca. 1. Fons vitæ verbum Dei in excelsis. 163
2 In igne probatur aurum, & viri receptibilis probant in camino humiliationis. 251
3 Cor enim durum habebit male in nouissimo. 75
7 In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternũ non peccabis. 2
7 Filij tibi sunt, erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. 336
8 Possides amicum in tentatione posside illum. 77. & 251
19 Est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo. 114
24 Ego ex ore altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturã. 193
26 Sicut iugum boum quod mouetur ita, & mulier nequam. 381
27 Dilige proximum, & coniungere fide cum illo, quod si denudaueris absconsa illius ne persequaris post eum. 580
28 Secundum virtutem hominis sic iracundia illius erit, & secundum substantiam suam exaltabit iram suam. 236
30 Doce filium tuum, & operare in illo ne in turpitudinẽ illius offendas. pagina. 336
34 Quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventum, sic & qui attendit ad iussa mendacia. 227
44 Enoch placuit Deo, & translatus est in cœlum, vt det senibus pœnitentiam. 28

¶ Ex Isaia.

Ca. 1. Principes tui socij furum. 117
ibid. Tũc cõsolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. 411
2 Iudicabit gentes & arguet populos multos & conflabunt gladios in vomeres, & lanceas in falces, & non leuabit gens contra gentem gladium, neque exercebuntur vltra ad prælium: domus Iacob venite & ambulemus in lumine Domini. 137
5 Et viri Iuda germen eius delectabile. 484

6 Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum vt non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. 535
8 Et erit vobis in sanctificationem, in lapidem autem offensionis, & in petram scandali duabus domibus, Israel in laqueum, & in ruinam habitantibus Hierusalem. 247
ibid. Concepit prophetissa, & peperit filium, & dixit Dominus ad me voca nomen eius accelera spolia detrahere, festina prædari quia antequam sciat puer vocare patrem, & matrem suam auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram rege Assyriorum. 338
9 Sceptrum exactoris eius superasti sicut in die Madian. 176
9 Princeps pacis multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. pagina. 173
ibid. Circuncidimini Domino, & auferte præputia cordiū vestrorum. 272
ibid. Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam. 517
11 Et delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis, & in cauerna reguli qui ablactatus fuerit manum suam mitett. 169
ibid. Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundùm auditum auris audiet, sed iudicabit in iustitia. 106
ibid. Qui stat in signum populorum ipsum gentes deprecabuntur. 248
12 Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. 164
ibid. Notas facite populis adinuentiones Dei. 154
13 Dominus exercituum præcepit militiæ belli venientibus de terra procul, & leuate signum exaltate vocem, leuate manum, ingrediantur portas duces. 52
ibid. Quoniā stella cœli, & splēdor earū non expandent lumen suum. 54
ibid. Vlulate quia prope est dies Domini, & sicut vastitas à Domino veniet, &c. 60
ibid. Facies combustæ vultus eorum. 61
14 Pascentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent. 95
ibid. Prope est vt veniat tempus eius, & dies eius non elongabuntur miserebitur Dominus Iacob, & Israel saluabitur. 175
ibid. In cœlum conscendam super astra Dei exaltabo solium meum sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinē nubium, similis ero altissimo. 108
ibid. Fundauit Dominus Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi. pagina. 93

19 Et mittet eis saluatorem qui liberet eos. 279. & 189.
Ibid. Ecce Dominus ascēdet super nubem leuem & ingredietur AEyptum & commouebuntur simulacra AEgypti à facie eius. 232
24 Et congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum. 454.
25 Et præcipitabit Dominus in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & telam quam orditus est super omnes nationes præcipitabit mortem in sempiternum. 33.
28 Vt faciat opus suum peregrinum est opus eius ab eo. 176.
Ibid. Reficite lassum hæc est enim requies mea, & hoc meum refrigerium. pagina. 146.
29 Ego sterilis & non pariens, & istos quis genuit mihi? ego captiuata & transmigrata, & istos quis enutriuit? 295.
32 Et erit desertum in Carmel, & Carmel in saltum reputabitur. 481.
33 Regem in decore suo videbunt. 576.
35 Tunc saliet sicut ceruus claudus & aperta erit lingua mutorum. 95.
Ibid. Lætabitur deserta & inuia & gloria Libani data est ei decor Carmeli & Saron ipsi videbunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri. 134.
40 Ego vox clamantis in deserto. 133.
Ibid. Omnis caro fœnum. 160. & 391.
Ibid. Videbit omnis caro salutare Dei. 287.
Ibid. In brachio suo congregabit agnos, fœtas ipse portabit. 370.
41 Quis suscitauit ab Oriente iustum? vocauit eum vt sequeretur se. 305.
42 Et dedi te in fœdus populi in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum & educeres de confusione vinctum. 571.
43 Ego sum, ego ipse sum qui deleo iniquitates tuas propter me. 277.
44 Venient ad te qui detrahebant tibi lingent puluerem pedum tuorum. 574
45 Vere enim es tu Deus absconditus. 121.
46 Audite me qui portamini à meo vtero qui gestamini à mea vulua vsque ad senectam ego ipse, & vsque ad canos ego portabo, &c. pagina. 89.
Ibid. Tu enim Pater noster & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos. 92.
52 Et nunc quid mihi est hic dicit Dominus quoniam ablatus est populus meus gratis dominatores eius inique agunt, & iugiter tota die nomen meum blasphematur, & quia ego ipse qui loquebar ecce ad sum. 128.

Consum-

ibid. Consurge, consurge, & induere fortitudinem brachium Domini. 264
ibid. Propter hoc sciet populus meus nomen meum in illa die, quia ego ipse qui loquebar ecce adsum. 275
ibid. Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere. 553
53 Domine quis credit audi tui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est. 245. & 264
ibid. Pro eo quod laborauit anima eius videbit & saturabitur in scientia sua, iustificabit ipse iustus seruus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit. 271
ibid. Omnes enim sicut oues errauimus, & posuit Dominus iniquitates omnium nostrum super eum, oblatus est quia ipse voluit. 368
ibid. Et nos putauimus eum quasi leprosum & percussum à Deo & humiliatum. 420
55 Ducem ac præceptorem dedi eum. 351
57 Pacem ei qui longe, & pacem ei qui prope dicit Dominus. 302
ibid. Impij autem quasi mare feruens quod quiescere non potest & redundant fluctus eius in conculcationionem, & in lutum. 423
59 Neque operientur operibus suis opera eorum, opera inutilia non erunt apta in vestimentum. 399
ibid. Confidunt in nihili locuntur vanitates cõceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem oua aspidum ruperunt, & telas aranearum texuerũt qui comederit ex ouis morietur, & quod confotum est erumpet in regulum, telæ eorum non erunt in vestimentum. 403
61 Vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam & clausis apertionem vt prædicarem annum placabilem Domino, & diẽ vltionis Deo nostro. 258
62 Ecce saluator & merces eius cum eo. 510
63 Vtinam disrumperes cælos, & descenderes à facie tua, montes defluerent, sicut exustio ignis tabescerent aquæ arderent igne. 150. & 406
64 Facti sumus vt immundus omnes nos & sicut panus menstruata omnes iustitiæ nostræ. 409
66 Et ponam in eis signum & mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes. 249
ibid. Lætamini cum Hierusalem omnes qui diligitis eam gaudete cum ea gaudio vniuersi qui lugetis super eam vt sugatis & repleamini ab vbere consolationis eius. 561

¶ Ex Hieremia.

Ca.1. *Misi te vt euellas, & plantes, vt dissipes, & ædifices.* 489

2 *Si laueris te nitro & multiplicaueris tibi herbam borit maculata es in iniquitate tua coram me dicit Dominus.* 398

ibid. *Ego te plantaui vineam electam omne semen verum quomodo conuersa es in vineam alienam?* 447

3 *Reuertere ad me, & ego suscipiam te.* 500

ibid. *Frons meretricis facta est tibi & noluisti erubescere.* 500

4 Nouate vobis nouale & nolite serere super spinas. 550

ibid. *Si conuerteris Israel ad me conuertere si abstuleris offendicula tua à facie mea non commoueberis.* 550

10 *Corripe me* Domine *veruntamen non in furore ne ad nihilum redigas me.* 69

11 Et ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam. 367

14 Expectatio Israel saluator eius in tempore tribulationis, quare vt colonus futurus es in terra? & vt viator declinans ad manendum, & vt vir vaguus & fortis qui non potest saluare. 181

15 *Si enim separaueris pretiosum à vili quasi os meum erit.* 348

17 Et diem hominis non desideraui. 411

20 *Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans claususque in ossibus meis, & defeci ferre non sustinens.* 461

31 *Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo ait* Dominus *& reuertentur de terra inimici, & est spes nouissimis tuis ait* Dominus, *& reuertentur filij ad terminos suos.* 240

ibid. Q*uia creauit Dominus nouum super terram, fœmina circundabit virum.* 142

32 Incomprehensibilis cogitatu. 273. & 287

¶ Ex Threnis.

Ca.1. *Vigilauit iugum iniquitatum mearum in manu eius inuolutæ sunt, & impositæ collo meo, infirmata est virtus mea dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.* 203

ibid. *Videte si est dolor sicut dolor meus quia vindemiauit me Dominus sicut locutus est in die furoris sui, posuit me desolatam tota die mœrore confectam.* 250

ibid. *Ego plorans & oculus meus deducens aquas, quia longe factus est à me cõsolatus cõuertens animã meã factus est perditus filius meus, &c.* 349

3 Posuit me sibi quasi signum ad sagittam misit in renibus meis filias pharetræ suæ. 247.
4. Denigrata est facies eorum super carbones. 398.

¶Ex Daniele.

Ca.2. Nonne tres viros misimus in ignem compeditos? ecce ego video quatuor viros solutos, & species quarti similis filio Dei. pag.80.
ibid. Et ecce bestia quarta terribilis atque mirabilis, & fortis nimis dentes ferreos habebat magnos comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans, &c. 171.
ibid. Lapis qui percusserat statuam factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram. 457.
7 Et tradentur sancti in manu eius vsque ad tempus, & tempora & dimidium temporis. 25.
ibid. Bestia quarta regnum quartum erit, quod maius erit omnibus regnis. 22.
ibid. Aspiciebam propter vocem sermonum grandinum quos cornu illud loquebatur. 26.
ibid. Fluuius igneus, rapidusque a facie eius egrediebatur. 56.
ibid. Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, &c. 66.
8 Et dirigetur dolus in manu eius, & cor suum magnificabit, & in abundantia rerum omnium occidet plurimos, & contra principem principum consurget. 18. 33.
ibid. Rex impudens facie & intelligens propositiones. 26.
ibid. Et stupebant ad visionem. 245.
9 In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur consumet autem, & comminuet omnia regna hæc & ipsum stabit in æternum. 171.
11 Et facit iuxta voluntatem suam rex, & eleuabitur aduersus omnem Deum, & Deum moazim in loco suo venerabitur. 24. 18. & sequ. pag. 18.
ibid. Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius. pagina 18. 21.
ibid. Post regnum eorum cum creuerint iniquitates, consurget rex impudens. 21.
ibid. Et dabit eis potestatem in multis, & multiplicabit gloriam, & terram diuidet gratuito. 26.

Figet

ibid. *Figet tabernaculum suum à Padno inter maria super montem inclytum, &c. Et in tempore illo consurget* Michael *princeps Magnus, & nemo auxiliabitur ei, &c.* 33
12 *Veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cœperunt.* 5
ibid. *Tu autem* Daniel *claude sermones, & signa librum, vsque ad tempus statutum plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia.* 6
ibid. *Cum eleuasset dexteram & sinistram suam, &c. quia in tempus & tempora, & dimidium temporis.* 14. & 25
ibid. *Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem dies mille ducenti nonaginta.* 25. & 31

¶ Ex Baruc.

Ca. 2. *Adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur.* 150
3 *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* 287
ibid. *Fuerũt Gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt statura magna scientes bellum, non hos elegit Dominus.* 371

¶ Ex Ezechiele.

Ca. 1. *Facta est manus* Domini *super me.* 130
3 *Et tu fili hominis ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris in medio eorum, quia domus exasperans est.* 78
ibid. *Fili hominis speculatorem domui Israel dedi te, & audies ex me sermonem, & annuntiabis eis.* 120
ibid. *Amaricatus est venter meus.* 463
4 *Finis venit super quatuor plagas terræ, & ponam contra te omnes abominationes tuas, & parcet oculus meus super te.* 47
9 *Signa thau super frontes virorum dolentium & gementium.* 248
13 *Quasi vulpes in desertis* Prophetæ *tui erant Israel.* 446
14 *Si fuerint tres viri iusti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob, viuo ego dicit* Dominus, *quia filium & filiam non liberabunt, sed ipsi in iustitia sua soli liberabuntur.* 441
15 *Fili hominis quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum? quæ sunt inter ligna siluarum nunquid tolletur de ea lignum, vt fiat opus aut fabricabitur de ea paxillus, vt dependeat ab eo quodcunque vas ecce datum est igni in escam.* 484
16 *Ad omne caput viæ diuisisti pedes tuos omni transeunti.* 541
28 *Dedisti cor tuum quasi cor Dei.* 108
32 *Operiã cum extinctus fueris, cœlum & nigrescere faciã stellas, &c.* 54
33 *Fili populi tui qui loquuntur de te iuxta muros & in ostijs domorum,*

dicunt vnus ad alterum vir ad proximum suum loquentes venite, & audiamus quis sit sermo egrediens à Domino, & audiunt sermones tuos, & non faciunt eos, quia in canticum oris sui vertunt illos, & auaritiam suam sequitur cor eorum, & est quasi carmen musicum, quod suaui dulcique sono canitur. 541

¶ Ex Abdia.

Ca.1. Et ascendent saluatores in montem Sion iudicare montem Esau & erit Domino regnum. 283

¶ Ex Osea.

Ca.1. Et domui Iuda miserebor, & saluabo eos in Domino Deo suo. 189

ibid. Et nō saluabo eos in gladio & arcu, & in bello, & in equis, & in equitibus. 189

2 Propter hoc ecce ego lactabo eam, & ducam ad solitudinem, & loquar ad cor eius. 131

ibid. Auferat fornicationes suas à facie sua, & adulteria sua de medio vberum suorum ne forte spoliem eam nudam, & statuam eam secundum diem natiuitatis suæ. 47

ibid. Ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui, & aurum, quod fecerunt Baal. 88

4 Et erit sicut populus sic & sacerdos: peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum. 117

9 Non libabūt Domino vinū, & non placebunt ei sacrificia eorū quasi panis lugentium omnes qui comedent eum, &c. 138

10 Montes cadite super nos, & colles cooperite nos. 41

ibid. Seminate vobis in iustitia, & metite in ore misericordiæ innouate vobis nouale. 550

11 In funiculis Addam traham eos, & in vinculis charitatis, & ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum, & declinaui ad eum vt vesceretur. 160

¶ Ex Ioel.

2 Quia venit dies Dñi quia ꝓpe est dies tenebrarū dies nubis & turbinis. 51

3 A facie eius cōtremuit terra moti sunt cæli sol & luna obtenebrati sunt & stellæ retraxerunt splendorem suum, & Dominus dedit vocem suā ante faciem exercitus sui, &c. Magnus enim dies Domini, & terribilis valde, & quis sustinebit eum. 51. & 54

ibid. Cōsurgant & ascendāt gētes in vallem Iosaphat quia ibi sedebo, vt iudicem omnes in circuitu, mittite falces quia maturauit meßis. 454

Ex Amos.

Ca. 2. Suscitauit de filijs vestris in Prophetas, & de iuuenibus vestris Nazaræos nunquid non ita est filij Israel? & propinabitis Nazaræis vinũ & Prophetis mandabatis dicentes ne Prophetetis, ecce ego stridebo subter vos sicut stridet plaustrum onustum fœno. 357

4 Præparare in occursum Dei tui Israel. 180. & 139

5 Væ desiderantibus diem Domini ad quid eam vobis? dies Domini ista tenebræ, & non lux quomodò si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei vrsus. 61. 66. & 67

6 Væ qui opulenti estis in Sion optimates, capita populorum, &c. transite in Chalanne, & Emach, magnam, & in Geth, & ad optima quæque regna horum si latior terminus eorum termino vestro est. 187

ibid. Et nihil patiebantur super contritionem Ioseph. ibidem.

ibid. Quasi stantia putauerunt, & non quasi fugientia. ibidem.

¶ Ex Michea.

Ca. 5. Et tu Bethleem terra Iuda paruulus es in millibus Iuda: ex te egredietur mihi qui sit dux populi mei, & egressus eius à diebus æternitatis. pagina. 178

6 Et nunc quid Dominus requiret à te nisi facere iudicium, & misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo. 291

¶ Ex Abacuch.

Ca. 1. Mundi sunt oculi tui ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. 397

ibid. Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem se? & facies hominis quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem. 423

2 Quia lapis de pariete clamabit, & lignum quod inter iuncturas ædificiorum est respondebit. 147

ibid. Explana eum super tabulas vt percurrat qui legerit eum quia adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur. si moram fecerit expecta eum, &c. iustus autem in fide sua viuit. 166. & 180

3 Domine consideraui opera tua, & expaui, in medio duorum animaliũ cognosceris. 180

ibid. Deus ab Austro veniet & sanctus de monte Pharam. ibidem.

¶ Ex Sophonia.

Ca. 1. Tribulabitur ibi fortis. 52. & 62. fusè

ibid. *Et erit in die hostiæ Domini, visitabo super omnes qui induti sunt veste peregrina.* 98

¶ Ex Aggæo.

Ca. 1. *Intulistis in domum, & exsufflaui illud: quam ob causam dicit Dominus exercituum? quia domus mea deserta est, & vos festinastis vnusquisque in domum suam.* 508
ibid. *Seminastis multum, & intulistis parum.* 524
2 *Adhuc vnum modicum est, & ego mouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.* 150. & 180

¶ Ex Zacharia.

Ca. 6. *Ecce vir oriens nomen eius.* 104. & 304
9 *Tu autem in sanguine testamenti emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua.* 84. & 257
ibid. *Bibentes inebriabuntur quasi à vino, & replebuntur vt phialæ, & quasi cornua altaris.* 396
11 *O pastor & idolum derelinquens gregem gladium super brachium eius, & super oculum dextrum eius: brachium ariditate siccabitur & oculus eius dexter tenebrescens obscurabitur.* 192
12 *Quare vt colonus futurus es in terra.* 525
13 *Homo agricola sum Adam exemplum ab adolescentia mea.* 181

¶ Ex Malachia.

Ca. 3. *Et ascendam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, &c.* 64
4 *Et sanitas in pennis eius.* 204
ibid. *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.* 110

¶ Ex Matthæo.

Ca. 1. *Et vocatum est nomen eius Iesus.* 276
3 *Nolite gloriari dicentes, quia patrem habemus Abraham: amen dico vobis potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* 441
7 *Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilatur viro sapienti qui ædificauit domum suam super petram, &c.* 432
9 *Sinite paruulos venire ad me, & nolite prohibere eos.* 238

9 Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. 545

10 Quæ in aure audistis prædicate super tecta, & quæ in tenebris accepistis dicite in lumine. 132

11 A diebus Ioannis Baptistæ vsque nunc regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud omnes enim Prophetæ, & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt. 125. & 545

ibid. Venit Ioannes neque manducans, neque bibens, venit filius hominis manducans & bibens. 105

ibid. Quid existis in desertum videre. ibidem.

ibid. Beatus qui non fuerit scandalizatus in me. 565

13 Habenti dabitur & abundabit ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. 514. & 537

ibid. Eructabo abscondita à constitutione mundi. 536

16 Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. 432

ibid. Si quis vult venire post me, &c. 214

ibid. Cauete à fermento Pharisæorum, quod est hypochrisis. 465

ibid. Ecce nos reliquimus omnia. 215

17 Et interrogauerūt eum discipuli dicentes quid ergo scribæ dicūt, quod Eliam oporteat primum venire? at ille respondens ait Elias quidē venturus, & restituet omnia: dico autem vobis, quod Elias iam venit, &c. pagina 110

18 Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum: quicūq; ergo humiliauerit se sicut paruulus iste hic maior erit in regno cælorum. 243

19 Sunt Eunuchi qui propter regnum cælorum se castrauerunt. 268

ibid. Non legistis quia qui fecit hominem ab initio masculum, & fœminam fecit eos, & dixit propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro, quos ergo Deus coniunxit homo non separet. 67

ibid. Dico autem vobis quia quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem mæchatur, & qui dimissam duxerit mæchatur. 376

20 Calicem quidem meum bibetis. 223

22 Vt ipsi vnum sint sicut ego, & pater vnum sumus. 220

24 Erit nunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio neq; fiet. pagina 5.24. & 8

ibid. *Cum videritis hæc fieri scitote quoniam prope est in ianuis.* 37
ibid. *Mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna.* 53
ibid. *Et tunc parebit signum filij hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ.* *ibidem.*
ibid. *Virtutes cælorum cõmouebuntur. pag.* 54. *obscurabitur luna, sol non dabit lumen suum.* *ibidem.*

¶ Ex Marco.

Ca. 1. Initium *Euangelij* Iesu *Christi* Dei *sicut scriptum est in Esaia Propheta, ecce ego mitto* Angelum *meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te, vox clamantis in deserto parate viam Domini, rectas facite semitas eius, fuit Ioannes in deserto baptizans & prædicãs.* 126
3 *Exierunt sui tenere eum, quia in furorem versus esset.* 519
4 Sic *est verbum* Dei *quemadmodum si homo iaceat semen in terram, & dormiat, & exurgat nocte & die, & semen germinet, & increscat dum nescit ille, vltro enim fructificat primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.* 539
6 *Nonne hic est faber & fabri filius.* 353

¶ Ex Luca.

Ca. 1. *Et tu puer Propheta altissimi vocaueris, præibis enim ante faciẽ Domini parare vias eius, ad dandam sciam salutis plebis eius. in quibus visitauit nos oriens exalto.* 104. 133. 139. & 304
ibid. *Et ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum.* 110
2 V*ideamus hoc verbum quod fecit Deus, & ostendit nobis.* 148
ibid. *Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.* 244
ibid. *Iesus proficiebat ætate, sapientia, & gratia apud Deum & homines.* 342
3 *Qui habet duas tunicas det non habenti, & qui habet escas similiter faciat. pagina.* 146
ibid. Erat *vt putabatur filius* Ioseph. 244
8 *Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* 77
9 *Qui mittit manum ad aratrum, & respicit retro non est aptus regno cælorum.* 217
10 Spoli*auerunt eum plagis impositis semi viuo relicto.* 279
12 *Baptismo habeo baptizari, & quomodò coarctor donec pficiatur.* 259
ibid. *Mementote vxoris Loth.* 217
13 *Domine dimitte illam, & hoc anno vsque dum fodiam circa illam &*

& mittam stercora. 487
21 His autē fieri incipiētibus respicite & leuate capita vestra. 37. & 41
22 Vigilate omni tempore orantes vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt. 7
24 Vos autem sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. 548

¶ Ex Ioanne.

Ca.1. Vt manifestetur in Israel propterea veni in aqua baptizans. 83
ibid. Verbum erat apud eum. Verbum caro factum est. 166
ibid. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud eum, & Deus erat Verbum. 139. & 148
ibid. Lex quidē per Moysem data est, gratia & veritas p Iesum Christū. 269
3 Post hæc venit Iesus in Iudæam terrā, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem Ioannes baptizās in Enon iuxta salē, &c. 85.
ibid. Facta autem est quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione, & venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei Rabbi qui erant tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti cur hic baptizat, & omnes veniunt ad eum? ibidem
5 Ego testimonium habeo maius Ioāne, opera quæ dedisti mihi pater vt faciam hæc testimonium perhibent de me. 36
ibid. Vos misistis ad Ioannē & testimoniū perhibuit veritati, ego autē non ab homine testimoniū accipio, sed hæc dico vt vos salui sitis; ille erat lucerna ardēs & lucēs, & vos voluistis exultare ad horā in luce ei⁹. 102
ibid. Omne iudicium dedit quia filius hominis est. 511
ibid. Qui spernit me, & nō accipit verba mea, habet qui iudicet eum, sermo quem locutus sum ille iudicabit eum in nouissimo die. 532
6 Hoc vos scandalizat? quid erit cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius. 565
7 Si quis sitit veniat ad me. 163
ibid. Moyses dedit vobis circuncisionem. non quia ex Moyse, sed ex patribus: & in Sabbato circunciditis hominem. 264
ibid. Nūquid aliquis ex principibus credidit in eum, sed turba hæc quæ ignorat legem. 406
8 Vultis me interficere quia sermo meus non capit in vobis. 78
ibid. Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam. 195
10 Ego sum pastor bonus, bonus pastor animā suā dat pro ouibus suis. 214
ibid. Ioannes quidem signum fecit nullum, omnia autem quæ de hoc dixit vera sunt. 92

ibid. Ego sum ostium. 256
12 Qui mihi ministrat me sequatur, & vbi ego sum illic & minister meus erit. 79
ibid. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuũ fuerit, ipsum solum manet. 198. & 556.
13 Erat ergo recumbens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus; innuit ergo huic Simon. Petrus, & dicit ei: Quis est de quo dicit? Itaque cum recubuisset ille supra pectus, Iesu dicit ei, Domine quis est? 209
15 Venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquam. 11
ibid. Spiritus veritatis qui à patre procedit. 148
16 Ille de meo accipiet. ibidem.
19 Cum vidisset Iesus matrem, & discipulum stantem quem diligebat, dixit matri suæ, mulier ecce filius tuus: deinde dicit discipulo, ecce mater tua, & ex illa hora accepit eam discipulus in suam. 207

¶ Ex Actis Apostolorum.

Ca. 1. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in in sua potestate. 13. & 220
10 Surge, & ego homo sum similis tui. 109
14 Viri quid hæc facitis, & nos mortales sumus similes vobis homines. ibidem.
15 Visum est spiritui Sancto, & nobis. 329
20 Vt abducant discipulos post se. 88
26 In modico suades me Christianum esse: opto & in modico, & in magno omnes, qui audiunt fieri tales, &c. exceptis vinculis ijs. 88

¶ Ex Epistola ad Romanos.

Ca. 1. Euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. 286
ibid. Digni enim sunt morte non solum qui talia agunt, sed etiam qui consentiunt facienti. 402
2 Non enim qui in manifesto Iudæus est, neq; quæ in manifesto est circuncisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu non litera cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. 267
3 Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum, non enim est distinctio. omnes enim peccauerunt & egẽt gloria Dei iustificati gratis per gratiam ipsius, &c. 83. & 257.
ibid. Quem proposuit Deus propitiationem per fidẽ in sanguine ipsius. 506

4 Et ſignum accepit circuncisionis ſignaculum iuſtitiæ fidei quæ eſt in præputio, vt ſit pater omnium credentium per præputiũ. 265. & 266
ibid. Credidit Abraham Deo. 267
5 Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, &c. 80
6 Stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. 506
9 Verbum enim abreuiatum, & cõſummans fecit Deus ſuper terrã. 166
ibid. Quid ergo dicemus? quod gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam autem quæ ex fide eſt. Iſrael autem ſectando legem iuſtitiæ in legem iuſtitiæ non peruenit, quare? quia non ex fide, offenderunt enim in lapidem offenſionis. 310. & 477
10 In verbis veritatis Euangelij quod peruenit ad vos fuit, & in vniuerſo mundo eſt, & fructificat, & creſcit. 457
ibid. Donec fermentatum eſt totum. 467
12 Siue prophetiam ſecundum rationem fidei. 320
13 Et carnis curam ne feceritis in deſiderijs. 290
15 Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam ſcripturarum ſpem habeamus. 234
ibid. Deus autem patientiæ & ſolatij, det vobis id ipſum ſapere. ibid.

¶ Ex prima ad Corinthios.

Ca. 1. Iis autem qui ſalui fiunt Dei virtus eſt, & Dei ſapientia. 81. & 94
ibid. Nam quia in Dei ſapientia nõ cognouit mundus per ſapiẽtiam Deũ, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. 288
ibid. Quod enim ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmũ eſt Dei, fortius eſt hominibus. 337
ibid. Non alta ſapientes ſed humilibus conſentientes. 406
3 Si quis inter vos videtur eſſe ſapiens ſtultus fiat vt ſit ſapiens. 299
ibid. Loquimur Dei ſapientiam in myſterio quæ abſcõdita eſt quam prædeſtinauit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram, quam nemo principum huius ſæculi cognouit ſi enim cognouiſſent nũquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. 559
4 Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non iuſtificatus ſum, quia qui iudicat me Dominus eſt. 70
ibid. Veniam & cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutem. 94
ibid. Sine nobis regnatis & vtinam regnetis. 325
ibid. Regnum Dei non eſt in ſermone, ſed in virtute. 486
5 Non epulemur in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceri-

tatis & veritatis. 465

ibid. Nescitis quoniam modicum fermentum totã massam corrũpit. 481

6 Et immundum ne tetigeritis sed recedite. 402

7 Vnusquisq; propriũ donum habet ex Deo, & vnus quidem sic & alius vero sic. 222

ibid. Tempus breue est, reliquum est, vt qui habent vxores tanquam nõ habentes sint, & qui gaudent tanquam non gaudentes. 391

9 Omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium, sic currite vt comprehendatis. 531

10 Nolumus enim vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes in mari, & in Moysi baptizati sunt, &c. sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. ibidem.

11 Si nos metipsos diiudicaremus non vtique iudicaremur. 59

12 Et signa quidem infidelibus data sunt scripturæ fidelibus. 6

14 Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor. 200

ibid. Si nesciero virtutem vocis, ero cui loquor barbarus, & ille erit mihi barbarus. 532

15 In nouissima tuba canet enim tuba. 53

ibid. Stella enim ab stella differt in claritate, & alia claritas solis alia lunæ alia stellarum vnusquisque in ordine suo. 554

¶ Ex 2. ad Corinthios.

Ca. 1. Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis. 234

2 Alijs quidem odor mortis in mortem alijs, odor vitæ in vitam. 283

3 Quæcunque seminauerit homo, hæc & metet, bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus, non deficientes ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes. 524

4 Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. 417

ibid. Quod si Euãgelium nostrum est opertum, in ijs qui pereunt est opertũ, in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij pacis. 544

5 Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit siue bonum siue malum. 44

ibid. Et si cognouimus secundũ carnẽ Christũ, sed nũc iã nõ nouimus. 124

ibid. Pro Christo legatione fungimur tanquã Deo exhortãte per nos. 200

6 Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. 571

8 Scitis gratiã Domini nostri Iesu Christi, quia cum diues esset, egenus pro nobis factus est, vt vos inopia ipsius diuites essetis. 159

11 *Nam huiusmodi pseudo Apostoli sunt, operarij subdoli transfigurãtes se in Apostolos Christi.* 490. & 467
12 Ego libentissime impendam, & super impendar ipse pro animabus vestris, licet plus vos diligens minus diligar à vobis. 205

¶ Ex Epistola ad Galatas.

Ca.1. *Licet Angelus de cœlo Euangelizet vobis præter id quod accepistis anathema sit.* 5
ibid. *Cum placuit ei qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam vt annuntiarem filiũ eius in gentibus continuo, non acquieui carni & sanguini.* 217. & 347
ibid. *Neque enim ego ab hominibus accepi neque didici, sed per reuelationem* Iesu Christi. 131
3 *Sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ reuelãda erat.* 560
4 *Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum.* 129
ibid. Mißit Deus *filium suum factũ ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erãt redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.* 269
ibid. *Filioli mei quos iterũ parturio donec formetur Christus in vobis.* 331
5 *Qui sunt* Christi *carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs suis.* 267
ibid. Per *charitatem spiritus seruire inuicem.* 281
ibid. *Quod si inuicem mordetis, & inuicem comeditis, videte ne inuicẽ cõsumamini.* 508
6 *Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri* Iesu *Christi.* 81

¶ Ex Epistola ad Ephesios.

Ca.2. *Ipse enim est pax nostra, qui & pacificauit siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt.* 173
2 *Nunc autem in Christo* Iesu *vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine* Christi. 302
3 *Mihi omnium sanctorũ minimo data est gratia hæc* Euangelizare *in gentibus inuestigabiles diuitias Christi.* 92
3 *Super eminentem scientiæ charitatem* Christi. 168
4 Et *ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem* Prophetas *alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij.* 199
4 *Vnicuiq; nostrũ data est sciẽtia secũdũ mẽsurã donationis Christi.* 222
4 *Vt digne ambuletis vocatione qua vocati estis cũ omni humiliate.* 114
4 Donec *occurramus omnes in virum perfectum in mensuram*

ætatis plenitudinis Christi. 341
6 Viri diligite vxores vestras sicut Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea sacramentum hoc magnum est ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. 379

¶ Ex Epistola ad Philippenses.

Ca. 1. Scire autem vos volo, quoniam quæ circa me sunt magis ad profectum venerunt Euāgelij, ita vt vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio, & in cæteris omnibus. 79
5 Vinctus Christi Iesu. ibidem
1 Quidam quidem, & propter contentionem Christum prædicant quidam autem & propter bonam voluntatem, quidam ex charitate scientes quoniam in defensionem Euangelij positus sum, quidam autē, &c. quid enim? dum omnimodo Christus annuncietur siue per veritatem, siue per occasionem in hoc gaudeo, sed & gaudebo. 87
2 Mihi viuere Christus est. 220
ibid. In humilitate, superiores sibi inuicem arbitrantes. 114
3 Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. 490
ibid. Non quod iā acceperim aut iam perfectus sim, sequor autē si quomodò comprehendam in quo & comprehensus sum à Christo Iesu. 562

¶ Ex Epistola ad Colossenses.

Ca. 1. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnū filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum. 278
ibid. Adimpleo ea, quæ desunt passioni Christi. 283
ibid. Ipse est caput corporis Ecclesiæ qui est principiū primogenitus ex mortuis vt sit omnibus ipse primatū tenēs, quia in ipso cōplacuit omnē plenitudinem habitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum. 367
2 In quo & circūcisi estis circūcisione nō manu facta in expoliatione corporis carnis, in circūcisione Christi cōsepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidē operationis Dei, qui suscitauit illū à mortuis. 270
3 Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. 289

¶ Ad Thessalonicenses. 1.

Ca. 2. Facti sumus in medio vestri tanquam si nutrix foueat filios suos. 89
4 Quoniam ipse Dominus in tuba, & voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo. 53
5 Omnia probate, quod bonum est tenete, ab omni specie mali abstinete vos. 229

Ad Thesalonicenses. 2.

Ca. 2. Et quid detineat scitis vt reueletur in tempore suo nam mysterium iam operatur iniquitatis: tantum vt qui tenet nunc, teneat, &c. 10
ibid. Vt non cito moueamini, quasi instet dies Domini. 13
ibid. Cuius est aduentus secundum operationem satanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. 27
16 Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui eum. 33
ibid. Nisi venerit discessio primum. & reuelatus fuerit homo peccati. 37

¶ Ex 1. ad Timotheum.

Ca. 1. Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quia Dominus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum, sed ideò misericordiã consecutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem potentiam ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam. 113
ibid. Gratias ago Deo meo qui me fidelem existimauit ponens in ministerio, pagina. 507
2 Pro regibus. & pro ijs qui in sublimitate sunt constituti, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. 327
5 Saluabitur mulier per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, cum sobrietate, & castitate. 382
ibid. Domus curam habentes. 383
6 Lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed neque videre potest. 167. & 287
ibidem. Existimantes quæstum esse pietatem. 486

Ex 2. Timotheum.

Ca. 2. Omnia sustineo propter electos vt & ipsi salutem consequantur. 283
ibid. Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute. 486
ibid. Cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati. 489
ibid Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. 513
3 In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines se ipsos amantes. 9
ibid. Habentes quidem speciem pietatis, sed virtutem eius abnegantes, pagina. 17
4 Bonum certamen, certaui cursum consummaui, &c. in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. 67. & 506.

Ex

Ex Epistola ad Hebræos.

Ca. 1. *Cum introducit primogenitum in orbem terræ ad Angelos quidē dicit, & adorent eum omnes Angeli eius.* 149. & 182.
2 *Debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret.* 157
5 *Et quidem cum esset filius Dei didicit ex his quæ passus est obedientiam.* 177
6 *Non enim iniustus* Deus *vt obliniscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius.* 506
9 *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem est iudicium.* 43
ibid. *Neque enim sanguis Hircorum aut vitulorum inquinatos sanctificat, sed sanguis* Iesu Christi. 419
10 *Impossibile est sanguine Taurorū aut Hircorum auferri peccata, ideò ingrediens mundum dicit, hostiam & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi, holocaustomata & pro peccato non tibi placuerūt, tunc dixi ecce venio.* 259
ibid. Deus *meus volui, & legem tuam in medio cordis mei, in qua voluntate sanctificati nos sumus.* 260
ibid. *Patientia nobis opus est vt reportemus promissiones* Dei. 556
11 *Confitentur quia peregrini & aduenæ sunt super terram.* 186
ibid. *Fide qui vocatur* Abraham *obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem, & exijt nesciens quo iret.* 318
12 *Qui talem sustinuit à peccatoribus contradictionem aduersus semetipsum. pagina.* 248
ibid. *Contemplantes nequis desit gratiæ* Dei. 318. & 571
ibid. *Aspicientes in autorem fidei, & consummatorem* Iesum *per patientiā ad propositum nobis certamen curramus.* 509
ibid. *Deponentes omne pondus, & circunstans nos peccatum per patientiam curramus ad propositum nobis certamen.* 556
13 *Exeamus igitur ad eum extra castra improperium Christi portantes. pagina.* 509
ibid. Honorabile *connubium in omnibus, & torus immaculatus. pagina.* 380

Ex Epistola B. Iacobi.

Ca. 2. *Nonne Deus pauperes elegit diuites in fide hæredes regni.* 406
3 *In multis offendimus omnes.* 70
5 *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* 144

ibid. Scienti bonum facere, & non facienti peccatum est. 332
5 Ecce Iudex ante Ianuam assistit. 64

¶ Ex 1. Petri.

Cap. 1. Secundum præscientiam Dei Patris in sanctificationem Spiritus in obedientiam & aspersionem sanguinis Iesuchristi. 419
2 Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos. 186
ibid. Vobis igitur honor credentibus non credentibus autem lapis quem reprobauerunt ædificantes: hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis, & petra scandali ijs qui offendunt verbo nec credunt in quo & positi sunt. 247
ibid. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius, qui cum malediceretur non maledicebat, pagina. 215
3 Venient in nouissimis diebus in deceptionem illusores iuxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes vbi est promissio eius, &c. non tardat Dominus promissionem suam sicut quidam existimant. sed patienter agit propter vos nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. 4. & 63
ibid. Sed si quid patimini propter iustitiam beati. 77
4 Tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei: quod si iustus vix saluabitur impius, & peccator vbi parebunt? 69
ibid. Qui patiuntur secundum Dei voluntatem fideli creatori commendant animas suas. 216
5 Seniores ergo qui in vobis sunt obsecro consenior, & testis Christi passionum, & pascite qui in vobis est gregem Dei prouidentes non coacte, sed spontanee. 216

¶ Ex 2. Petri.

Ca. 1. Dabo operam & post obitum meum frequenter habere vos. 216
ibid. Qui vocauit nos propria gloria, & virtute per quem maxima, & pretiosa nobis promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ cōsortes naturæ fugientes eius, quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem. 305
ibid. Bene facitis attendentes tāquam lucernæ lucenti in caliginoso loco donec dies illucescat, & Lucifer oriatur in cordibus vestris. 317
ibid. Habemus firmiorem propheticum sermonem cui bene facitis attendentes. 5

3 *Latet enim eos hoc volentes, quod cœli erant prius, & terra de aqua & per aquam consistens Dei verbo, per quæ ille tunc mundus aqua inundatus perijt: cœli autem qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt igni.* 63
3 *Cum igitur hæc omnia dißoluenda sint, quales vos esse oportet in sanctis conuersationibus, & pietatibus expectantes, & properantes in aduentu Dei Domini.* 67
ibid. *Adueniet autem dies Domini sicut fur, in quo cœli magno impetu transient elementa vero calore soluentur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur.* 54. & 56.

¶ Ex I. Ioannis.

Ca. I. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* 70
2 *Filioli nouißima hora est, & sicut audistis quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt, vnde scimus quia nouißima hora est.* 8
3 *Et omnis qui habet hanc spem in eo sanctificat se sicut ille sanctus est.* pagina. 45
ibid. *Omnis qui odit fratrem suum homicida est, & scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem.* 174
5 *Iesus Christus venit in aqua, & sanguine non in aqua solum, sed in aqua, & sanguine.* 417

¶ Ex Epistola Iudæ Apostoli.

Prophetauit autem de his septimus ab Adam Enoch. ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes. 43
Et hos quidem arguite iudicatos, illos vero saluate de igne rapientes. pagina. 283
Fluctus feri maris despumantes suas confusiones. 423

¶ Ex Apocalypsi.

Ca. 2. *Qui habet Rompheam vtraque parte acutam.* 74
ibid. *Vincenti dabo manna absconditum.* 395
ibid. *Et quia non potes sustinere malos, & tentasti eos qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt, & inuenisti eos mendaces blasphemaris ab eis qui se dicunt Iudæos, & non sunt, sed sunt synagoga Satanæ.* pagina. 446. & 452
3 *Qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo apperit.* 256
5 *Dignus est agnus, qui occisus est accipere virtutem, & sapientiam, & fortitudinem, diuinitatem & honorem, & benedictionem & gloriam.*

gloriam. 123

ibid. Redemisti nos Domine in sanguine tuo ex omni Tribu & natione, & lingua, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes. & regnabimus super terram. 257. & 281

ibid. Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, &c. 368

ibid. Sedenti in throno & agno benedictio & honor, & potestas in sæcula sæculorum. 369

7 Agnus qui in medio throni est reget eos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum. 369

ibid. Neque cadet super illos sol aut vllus æstus. 546

8 Væ, væ, væ habitantibus in terra. 38

ibid. Et data sunt illi incensa multa, quæ sunt orationes sanctorum. 339

10 Angelus quem vidi stantem super mare, & super terram leuauit manum suam ad cœlum & iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli cum cœperit tuba canere consumabitur mysterium Dei. [illegible]

11 Ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis: & cum finierint testimonium suum bestia quæ ascendit de abysso faciet aduersus eos bellum, & vincet & occidet eos, & corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, vbi Dominus eorum crucifixus est. pagina. 29. & 31

ibid. Væ secundum abijt & ecce væ tertium veniet cito. 33

ibid. Et septimus Angelus tuba cecinit, & factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes factum est regnum huius mundi Domini nostri, & Christi eius. 159

12 Vbi habebat locum paratum à Deo, vt eam pascat diebus mille ducentis sexaginta. 15

13 Qui habet intellectum computet numerum bestiæ, numerus enim est hominis, & numerus eius sexcenti sexaginta sex. 16

ibid. Et admirata est vniuersa terra post bestiam, & adorauerunt Draconem, qui dedit potestatem bestiæ, & adorauerũt bestiam dicentes, quis similis bestiæ & quis poterit pugnare cum bestia, & datum est ei os loquens magna, &c. 25. 26. & 27.

ibid. Et fecit signa magna, vt etiam ignem de cœlo faceret descendere in

terram in conspectu hominum, & seduxit habitantes in terra propter signa. 25.26.27
ibid. Hic patientia & Fides sanctorum est. 30
ibid. Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos. 31
14 Timete Dominum quia venit hora Iudicij eius. 60
ibid. Hi sequuntur agnum quocunq; ierit virgines enim sunt. 208.& 239
ibid. Et vidi & ecce nubem candidam, & super nubem sedentem similem filio hominis habētem in capite suo coronam auream, & in manu sua facem acutam, &c. 454
15 Magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens. 39
16 Et septimus Angelus effudit phialam suam in aerem, & exiuit vox magna de templo à throno dicens factum est, & facta sunt fulgura, &c. pagina. 56
ibid. Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & appareat turpitudo eius. 399
19 Audiui quasi vocem tubarum multarum in cœlo dicentium Alleluia & virtus Deo nostro est, quia vera & iusta iudicia sunt eius. Regnauit Dominus Deus noster omnipotens exultemus, & demus gloriam ei. pag. 35
ibid. Et de ore eius procedit gladius, vtraque parte acutus. 74
21 Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem nouam descendentem de cœlo à Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo. 561
22 Et spiritus & sponsa dicunt veni, & qui audit dicat veni, &c. veni cito, pagina. 67.& 512
Et lucerna eius est agnus. 167
ibid. Vide ne feceris conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum. Deum adora. 109
ibid. Ego sum radix & genus Dauid stella splendida & matutina. 317
ibid. Ecce venio cito, & merces mea mecum est reddere vnuicuiq; secundū opera sua. pagina. 507

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM, QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Litera D. Dominicam. C. Concionem. P. Partem. Pag. Paginam indicat.

A.

Abnegatio seculi à Christo discenda. In Circūcisione Dom. C.4 p.4.pag.289
Adorādus prius Deus, mox orādus. D.3.post Epip.C.2.p.2.pag.407
Aduētus Christi primus & secūdus cur vno tēpore ab ecclesia, ꝓponātur D.1.Aduen.C.1.p.2.pag.39
Aduentus primus Christi quomodò expectādus. D.4.Aduen.C.2.p.3.pag.137.& C.3.p.1.pa.142
Aduētus Christi ad nos quibus vijs fiat, quibusq; nos ad Christū simꝰ ituri D.4.C.2.part.4.pag.139
Cum Christus ad nos venit pessima fuisse tempora Iudæorum D.4.Aduent.C.1.p.2.pag.126
Aduentum Christi quo affectu S. Patres desiderauerint. D.4.Aduent.C.3 p.6.pag.149
Agnus Dei quare Christus appelletur. in octau. Epiphan.p.2.p.366
Quid per Agnum Dei consecuti simus. in octa. Epiph.p.3.pag.368
Ambitio & regnandi cupiditas impotens est vitium. in Epiphan.C.4.p.1.pag.322
Ambitio parit incredulitatem, inuidiam, & metum. ibid.
Ambitio Herodis. ibidem.
Amicitiæ esse secreta amicis cōmunicare. D.in Sexag.C.3.p.1.pa.577
Amicitiæ leges amicū vel parem inuenire, vel facere iubent. D.in Sexages. C.3.p.1.pag.578
Amicitia Deus homines dignatur sua D.in Sexag.C.3.p.1.pa.578
Amor Dei reuerētiā parit. D.3.Aduent.C.3.p.4.pag.121
Amor Christi in nos gallinæ in pullos amori comparatur. in fest.S.Stephani.p.5.pag.203
Nihil felicius quam amari à Deo. in fest.S.Ioā.Euāg.C.1.p.4.pa.212
Amore maius nihil tribui potest. in fest.S.Ioā.Euāg.C.1.p.4.pa.212
Anni primus mēsis cur fuerit Martius à Iudæis, & à Romulo cōstitutus. in Circūc.Do.C.1.p.1.pa.2^3
Anni primus mēsis Ianuarius à Romanis habitus, ibidem.
Angelorū in homines beneuolentia. in Natiu.Dñi.C.5.p.2.pag.189
Aduersus Antichristi furorē magnū præsidiū est, nouisse periculum à Domino prædictum. D.24.post Pentecost.p.3.pag.5
Antichristi Aduentus futuri prædictio salutarē hominibus incutit timorem D.24 post Pentecc.C.1.p.4.pag.6
Ad deuotas preces fundendas adducit. ibidem.pag.7
De Antichristi Aduentu qui scripserint. D.24.post Pentecost. C.2.part.1.pag.11

De Antichristi Aduentus tempore nihil certum definiri potest, ibid. p.2.pag.12
Antichristi imperium non vltra tres annos, & dimidium duraturū, D. 24. post Pentec. C.2.p.2.pag. 14
Antichristum falso aliqui Dæmonē futurum, alij ex Dæmone & homine vnam personam existimarunt, ibidem.p.3.pag.15
Verus homo vt cæteri futurus, ibid.
Ex fornicatione oriturus, ibidem.
Antichristi patria Babylon, ibidem. pag.16
Obscuris nascetur parentibus, ibidē & C.3.p.1.pag.20.
Antichristus quotquot fuere principes imperio superabit, ibid. & C.3 p.1.pag.21.& 22
Occultè nutriendus, ibidem.
Antichristi nomen latet adhuc, ibid.
Antichristus maxima & fœdissima vitia hyprochrisi celabit, ibidem. p.4.pag.17.
Templa sibi sacrabit, in quibus tanquam Deus se adorari iubebit, ibidem, pag.18
Valde erit superbus, & luxuriæ, & idololatrię maximè deditus, ibid.
Vniuersum orbem subiugabit armis, D.24. post Pentec.C.3.p.1. pag.22.
Antichristus Romanorum imperiū deuastabit, ibidem.
Eucharistiæ vsum interdicet, ibidē. pag.23 & p.2
Aduersus Christi Ecclesiam impia arma conuertet, ibid.p.2.pag.23
Pugnabit aduersus Ecclesiā eloquētia, diuitijs, tormentis, & miraculis apparentibus, ibid.p. 3. pagina 26. & 27
Eodem tempore quo Antichristi furor maximè exarserit, Enoch & Eliam prædicaturos, ibidem. p. 4. pag.28
Antichristus Enoch & Eliam tandē occidet, ibid.pag.29
De fidei, patientiæque excellentia fidelium tēpore Antichristi, ibid. pag.30
Antichristus paulò post obitū Eliæ & Enoch periturum in monte oliuarum, D. 24. post Pentecost. C. 4 p. 1.pag.31
Antichristus diuinitus à Christo coram omni populo interimetur, ibidem. p. 2.pag.33.
Ab Antichristi interitu ad diem vsq; extremum vnus tantum mensis cum dimidio restabit, Do. 24. post Pentec.C 4.p.3.pag. 36
Austeritas & constantia Dei ministros maximè decet, D.2. Aduēt. C.3.p.5.p.93

B.

Benignitas Christi erga egenos D. in Sexages. C.3.p.4. pagina 581
Bona temporalia cito deficere, D.1. post Epiphan.p.2.pag.389
Bona cuiusque opera sibi, non aliena prodesse, D. 5. post Epiphan. C.1.p.2.pag.439
Bonos ex malis multas vtilitates capere, ibid.p.3.pag.442
Bonorum multiplex fructus, D. in Sexages.C.4.p.4.pag.553

C.

Christus verè fidelium mater nuncupatur, D.2. Aduen. C.2.p.4.pag.89
De Christo plus ab ipso quā ab alijs cognosci magistris, D. 2. Aduen. C.3.p.1.pag.91
Quantæ nobis opes in Christo sint, ibid.

ibidem.p.2.pag.92
Verbum Dei carnem factum, id est, Christum omnibus se prębere. D. 4. Aduent. C.3.p.5.p.147
Christus amore eximio nobis similis factus. in Nati. C.1.p.3.pa.157
Verbũ incarnatũ lucẽ esse incorporatã, vt posſit videri ab hominibus. in Nati. C.2.p.3.pag.166
Lucernæ in omnibus aptiſsimè cõparatur. in Natiui. C.2.p.3.pag.166
Verbũ quẽ nouimus fide incarnatũ, spe, & charitate nobis amplectendũ. in Natiuit. C.2.p.4.pag.168
Christi regnũ imperio Romanorũm pręcellere. in Nat. C.3.p.1.pa.170
Christus ideo natus, vt homines à Dæmonis tyranni de liberaret. in Natiuit. C.3.p.3.pag.172
Christi diuinus amor in nos gallinæ in pullos amori comparatur. in festo S. Stephani. p.5.pag.203
Christus petra salutaris pijs, impijs offensionis petra D. infra octauas Natiuit. C.1.p.3.pag.246
In Christo maximè apparere Dei benignitatem. in Circuncil. C.4.p.3.pag.287
Christũ in sacra scriptura stellã appellari. in Epiph. C.3.p.4.pa.317
Christus puerilẽ ętatem cur susceperunt. D. infr. octa. Epipha. C.1.p.1.pag.341
Christus adhuc puer signũ dedit sapientiæ. ibid. p.2.pag.343
Christi facti perpetuæ virtutis exẽpla. D. infr. octa. Epiph. C.2.p.1.pag.351
Christus quare agnꝰ Dei appelletur. in octa. Epipha. p.2.pag.366
Per Christũ Dei agnũ quid cõsequuti sumus. ibid. p.3.pag.368
Christum quærẽtes in triplici genere sunt. in Epipha. C.5.p.1.& C.3.a.pag.330
Christus aſperiori vultu benignitatem solet celare D.1. post. Epiphan. C.2.p.4.pag.393
Christus nostras in se maculas pro nobis suscepit. D.3. post Epipha. C.2.p.6.pag.413
Circũcisioni & sanguini Christi initium anni dicatur in Circuncil. C.1.p.3.pag.257
Ob Circuncisionẽ Christi kalendas Iannuarias nobis esse in honore, gentilibus verò ob alias causas. ibidem. p.1.pag.255
Circuncisionis tempus quod nã fuerit. ibid. pag.253
Christi sanguis primo anni mẽse; sicut & agni Paschalis olim, effunditur. ibidem. p.3.pag.257
In circũcisione, Christi quãtus amor in nos eluceat. ibid. p.4.pag.258
Christus Deo Patri octauo die offertur, vt antiqua lege cauebatur. ibidem. p.5.pag.261
Circuncisus Christus à matre doloris, à Patre dexteræ filius, vt Beniamin appellatur. ibid. C.2.p.1.pag.263
Circuncisio pręcipuũ legis veteris sacramentũ. ibid. C.2.p.2.pa.264.
Circũcisionis causę. ibid. p.3.pa.266
Circuncidi quare Christus voluerit ibid. p.4.pag.268.
Circũcisio spiritualis. ibid. p.4.pag. 269. & p.6 pag.262. & C.4 p.4. pag.290
Circuncisionẽ octauo die fieri, quid significet. ibid. C.2.p.5.pa.270
Circũcisiõe opus est ad omnẽ salutis cõparandũ. ibid C.2.p.6.pa.271
Cœlestes orbes maximè Dei maiestatẽ declarãt. in Epiph. C.3.p.1.pa.312

Cæli astrorum abusus. ibid.
Cælibatus matrimonij statui præstat.D.2.post Epiph.C. 1.part.3. pag.377
Cælibatus fælicitas,ibid.
Concionantes vera malè accipi D.2. Aduent.C.1.p.3.pag.78
Concionatores fideliũ nutrices meri to appellantur,mater autem Christus,D.2.Aduẽt.C.2.p.4. pa.89.
Concionator pauperibus æquè ac diuitibus operam nauare debet.D. 2.Aduent.C.3.p.4.pag.95.
Concionatores diuini verbi præcones sunt.D.3.Aduẽt.C.3. part.3. pag.119.
Cõcionator discat in solitudine qđ in publico doceat,D. 4. Aduent. C.1.pag.4.p.132.
Concionator pœnitẽtiam prædicare debet.D.4.Aduent.C.2. part.2. pag. 135.
Cõcionatores,quales hodie placeãt. D.6.post Epiph.C.1.p.4.pa.463
Concionator quomodo verbo Dei sit vsurus.D.in Septuag. Con.2. p.3.pa.488
Concionator renunciare debet omnibus cupiditatibus, vt Dei verbũ rectè disseminet.D.In Sexages.C. 1.p.4.pag.523.
In Concionatores qui eloquentes tãtũ videri volũt.ibid.C.2.part.1. pag.525.
In eos qui audiendi, non proficiẽdi studio,cõciones frequẽtant, ibid. C.3.p.2.pa.540
In eos qui concione audita cõceptũ virtutis amorem cito deponunt ibid.C.3.p.5.pa.545.
In Concionatore magna debet esse cupiditas conuersionis animorum in Sexages.C.1.p.3.pa.520.
Cognitio Dei magna fælicitas ; in Quinquag.C.2.p.4.pag.575.& C.3.p.5.pa.584.
Cognitio nostræ miseriæ prodest ad Dei misericordiam consequendam,ibid.C.3. p.5. pag. 583
Confessio integra,& perfecta peccatorum oritur ex iudicij extremi memoria,D.1.Aduent.C.3.p.5. pag.48
Confessione sanari lepram peccatorum.D.3.post Epiph.C.2.par.6. pag.413.
Confidentia in Deum nullis tribulationibus amittenda.D. 4. post Epiphan.C.2.p.5.pag.436.
Cõiuges quales inter se esse debeant, D.post Epiph.p.5.pag.380.Quales item in educandis liberis, ibid. p.6.pag.384.
Cõstãtia Dei ministros maximè decet.D.2.Aduen.C.3.p.5.pag.97
Conuiuium quale, vt Christus assistat.D.2.post Epiph.C.2.part.1. pag. 387
Crux Christi multis scandalũ, D.2. Aduen.C.3.p.2.pag.93.
Crux Christi lapis est Lidius,quo verum aurum agnoscitur.ibid.
Crux Christi naui comparatur. D. 4. post Epiphan. C. 1.p. 3. pagina.426.
Crucis mysterium quare Dominus aliquando celauerit D. in Quinq. C.1.p.2.pag.558.& C.3. par.2. pag.579
Crucis verbũ quia displicebat Apostolis, illis non innotuit,ibid.p.6. pag. 564.
Curiositas vana vitãda.in fest.S.Ioã. Euang.C.2.p.4.pag.220

D.

DEus vbique præsens, D. 3. Aduent. C. 3. p. 4. pag. 121
In Dei cognitione fœlicitaté cõsistere ibid. C. 4. p. 1. pag. 285.
Dei notitiã natura difficilem effectã ibid. p. 2. pag. 286
Deus se cuiusq; creaturæ captui accõmodat. in Epiph. C. 3. p. 3. pa. 316
Deus quomodo quærendus, D. infr. oct. Epiph. C. 1. p. 5. pag. 348.
Dei aduentus in animam. in octau. Epiph. p. 1. pag. 364
Deus vel minima quæque prouidet, D. in Septuag. C. 3. p. 1. pag. 494.
Deus homines sua amicitia dignatur. D. in Quinquag. C. 3. par. 1. pag. 78
Dæmones cur volucres appellentur, D. in Sexages. C. 3. p. 3. pag. 542.
Dæmon mali auctor. D. 5. post Epiphan C. 2. p. 1. pag. 447
Diuitiæ spinæ cruentæ. in Sexages. C. 4. p. 2. pag. 551

E.

ECclesiæ ministri animarum Saluatores. in Circuncis. C. 3. p. 6. pag. 283.
Ecclesia Christi ex Iudęis & gẽtibus copulata. in Epiph. C. 2. p. 1. pa. 302
Ecclesia Christi vineæ cõparatur. in Septuag. C. 2. p. 1. p. 483
Educatio puerorũ, quibus virtutib⁹ excolenda. D. infr. oct. Epipha. C. 2. p. 2. pag. 353
Educari rectè pueros, quantopere referat. ibid. p. 3. pag. 355
Educari debẽt pueri ita vt à voracitate auertãtur. ibid. pg. 4. pa. 357. & ab impuribus ac mendacibus sermonibus coerceãtur. ibid. p. 5. p. 358
Educandi pueri in parentũ & maiorũ obseruantia. ibid. p. 6. pag. 360
Educandi itẽ religiosè & Christianè ibid. p. 7. pag. 361
Eleemosina pauperũ gratissimũ Deo munus est. D. 1. Aduen. C. 4. p. 4. pag. 75
Eleemosina gratissima Christò. D. 4. Aduent. C. 3. p. 4. pag. 145
Elias & Enoch tempore Antichristi Christum prædicabũt. D. 24. post Pentecost. C. 3. p. 4. pag. 28
Eliam Iudæis, Enoch gentibus prædicaturos. ibid.
Elias & Enoch occidentur ab Antichristo. ibid. pag. 29
Elias & Enoch tertio die postquàm occidantur suscitabuntur, & cœlos ascendent. ibid.
Enoch, vide verbo Elias.
Eloquentiam paleas, verbum autem Dei granũ esse. in Sexages. C. 2. p. 1 pag. 125
Euangelij regnum ex paruis initijs incrementa maxima cæpisse. D. 6. post Epipha. C. 1. p. 1. pag. 456
In Eucharistia Christus absconditur sicut in præsepi panis inuoluebatur. in Nati. C. 5. p. 5. pag. 195
Eucharistiæ vsum interdicet Antichristus. D. 24. post Pentecost. C. 3. p. 1. pag. 23. & p. 2.

F.

FIdes operibus vacua. D. in Septuag. C. 1. p. 4. pag. 481
Fœlicitas magna Deum apertis oculis cognoscere. in Quinquage. C. 2. p. 4. pag. 575

G.

GRatiæ diuersæ diuersis datę. in festo Sancti Stephani. p. 2. pag. 199
Gratiæ vocatio sequenda. in Epiph. C. 3. p. 4. pa. 317. & D. infr. octa. Epiphan. C. 1. p. 4. pag. 347

Gratiæ diuinæ nõ meritis nostris nitendum. D. in Septuages. C. 1. p. 3. pag. 480

Gratiã & iustitiam Dei coniungi. in Septuages. C. 4. p. 1. pag. 505

H.

HErodes diaboli typus. infest. Innoc. C. 2. p. 2. pag. 237

Herodis ambitio. in Epipha. C. 4. p. 1. pag. 322

Herodis crudelitas. ibid.

Herodis in quærẽdo Christo astutia delusa. in Epiph. C. 5. p. 1. pa. 330

Hæritici anticrhisti merito nũcupantur. D. 24. post Pentecost. C. 1. p. 4. pag. 9

Hæretici zizania diuini agri. D. 5. post Epipha. C. 1. p. 4. pag. 445

Hæretici exterminãdi & acriter puniendi sunt. ibid. C. 2. p. 3. pa. 450

Hypocritæ zizania dominci agri D. 5. post Epip. C. 1. p. 4. pag. 444

Humilitatis tres sunt gradus, & qui D. 3. Aduent. C. 2. p. 1. 2. & 3. pagina. 108

Humilitas nõ est sine veritate. ibid. p. 3. pag. 111

Humilitas falsa quæ tantum est in vocibus. ibid. p. 3. pag. 114

Humilis ex tollitur à Deo. D. 3. Aduent. C. 2. p. 4. pa. 114

Humilibus se Deus communicat, fugit superbos. D. 4. Aduent. C. 3. p. 2. pag. 143

Humilitate cœlanda egregia opera. D. 3. post Epiph. C. 2. p. 5. pa. 411

Humilitas nõ otiosa Christo amabilis. in Septuag. C. 1. p. 4. pag. 481

I.

IEsu nomen, id est, saluatoris esse præclarissimum, in Circuncis. C. 3. p. 2. pag. 275.

Ierusalem cœlestẽ ascẽdere quid sit. D. in Quinquag. C. 1. p. 4. pagina. 561

Incarnatio diuini Verbi inter omnia Dei opera fuit magnificentissimum. in Natiuit. Domini. C. 1. p. 2. pag. 152

Innocentes cur biennes iussi sint occidi. in fest. Inno. C. 2. p. 2. pa. 237

Innocẽtium cædes quã fuerit Christo gloriosa. ibid. p. 3. pa. 238. quã ipsis vtilis. p. 4. pag. 240. quã ignominiosa Herodi. ibid. p. 5. pagina. 242

Infantibus debere nos esse similes. ibidem.

Inspirationẽ diuinã Ecclesiæ doctrina iuuari D. in Epipha. C. 3. p. 5. pagina. 319

Inspirationẽ diuinã esse sequendam. ibid. p. 4. pag. 317. & D. infr. octa. Epiph. C. 1. p. 4. pag. 347

Inuidia pessima suaderi cõsilia. D. 3. Aduent. C. 1. p. 3. pag. 102

Ioannis Baptistæ fides & amor in Christũ. D. 2. Adu. C. 1. p. 1. p. 76

Ioãnes Baptistæ propter iustitiã patiebatur. ibid. p. 2. pag. 77

Ioãnes cur ad Christũ discipulos miserit. D. 2. Aduen. C. 2. p. 1. pa. 82

Ioannes à Christo laudatus. ibid. C. 3. p. 5. pag. 96

Ioannes lucerna ardens. D. 3. Aduẽ. C. 1. p. 4. pag. 104

Ioannem falsæ de se opinioni obstitisse. ibidem.

Ioannis, & Christi vitã differre. ibid. p. 5. pag. 105

Ioannis humilitas maxima. ibid. C. 2. p. 1. pagina. 107

Ioannes præco diuini Verbi. ibidem. C. 3. p. 3. pag. 119

Ioannis amor & reuerẽtia erga Christum. ibid. p. 5. pag. 122.

Ioânes vtriusq; testamenti limes interiectus. D. 4. Adu. C. 1. p. 1. pagina 126
Ioannes Propheta. ibid. p. 3. pa. 130
Ioannis officium sæpe à Deo prædictum. ibid. C. 2. p. 1. pag. 133.
Ioannes Euangelista corpore & animo beatitudine potitur iam excitatus à mortuis in fest. ipsius. C. 2. p. 6. pag. 222
Ioannes Euangelista à Christo præ cæteris amatus. in eius festo. C. 1. p. 1. pag. 205. & p. 4. pag. 212.
Ioânes Euang. excellentissimus diuinæ sapientiæ prædicator. ibid. p. 9. pag. 206
Ioâni Christi matrem cōmendatam esse illustre testimonium amoris. ibid. p. 2. pag. 207
Ioannes aureola virginitatis ornatus ibid. pag. 208
Ioannes secretorū Iesu maximè conscius. ibid. p. 3. pag. 209
Ioseph Christi pater nō solū opinione, sed quodammodo verè appellatus. D. infra oct. a. Natiuit. C. 1. p. 1. pag. 244
Iracundiæ aliorū cedendum. in fest. sanctorū Innoc. C. 1. p. 4. pag 232
Iracundiam parit superbia. ibid. C. 2. p. 1. p. 235
Iudicij extremi memoria initiū est, & finis Ecclesiastici tēporis. D. 24 post Pentec. C. 1. p. 1. pag. 1.
Iudicij memoria arcet homines à peccatis. ibid. p. 2. & D. 1. Aduent. C. 3. p. 1. pag. 58
Iudicij extremi signū potissimū prędicatio Eangelij in toto orbe. D. 24 post Pentec. C. 2. p. 2. pag. 14
Iudicij extremi diem signa præcedent post interitum Antichristi. ibid. C. 4. p. 4. pag. 37
De iudicij die multa & antiquissima exterorū testimonia fuere. D. 1. Aduent. C. 1. p. 2. pag. 42
Iudicium varijs parabolis & similitudinibus in scriptura declarari. ibid C. 2. p. 1. pag. 50
Iudiciū acerrimo bello rectè compa ratur. ibid. p. 1. 2. 3. & 4. à pag. 50
Iudicium vltimum quâ ratione timuerint viri sanctissimi. ibid. C. 4. p. 2. pag. 69
In iudicio Christum, qui nūc benignus & misericors est, ingrati seuerissimū sentient. ibid. p. 4. pag. 75
A iudicij meditatione pœnitētia incipienda. D. 4. Aduent. C. 2. p. 3. pag. 137
Iudiciū particulare vnicuiq; instare D. 1. Adu. C. 3. p. 3. pag. 73
Iudicium tunc alicui aduenit, mundusq; finietur quando ipse finitur mundo. ibid. pag. 65
Iudicium extremum quare moretur ibidem. pag. 64
Iudicare nō debemus ex apparentia D. 3. Aduent. C. 1. p. 5. pag. 106
Iudicare non debemus ante interrogationem. ibid. C. 3. p. 1. pag. 116
Iustitiam, & gratiam Dei coniungi. D. in Septuag. C. 4. p. 1. pag. 505

L.

LAboris laus. D. in Septuages. C. 3. p. 4. pag. 504
Laborum oblectamenta vana non quærenda D. 2. Aduent. C. 1. p. 6. pag. 81.
Laudandi absentes, animaduertēdi præsentes. ibid. C. 3. p. 5. pag. 96.

M.

MAria virgo quā fortiter iuxta crucē perseuerauerit. D. infr. oct. Nat. C. 1. p. 6. pag. 250

Maria quantum dolorem ex Christi passione conceperit. ibid.p.5. pagina.249
Maria raro se dabat in publicum.D. infra oct.Epiph.C.1.p.3.pa.344
Mariæ dolor de amisso filio. ibid. p. 5.pag.348
Mariæ benignitas in egenos.D. 2. post Epiph.C.2.p.3.pag.391
Mariam esse illam quæ abscondit fermentum in farinæ satis tribus D. 6.post Epiph.C.2.p.4. pag. 469
Magorũ adoratione significari gentilitatem Christo copulandam. in Epiphan.C.1.p.1.pag.293
Magi qui nã fuerint.ibid.p.2.p.297
Magia duplex, ibidem.
Magos in magno honore habitos apud Persas & alios.ibidem.
Magos diuino dono sapiẽtes fuisse. ibid.p.3.pag.299
Magi vnde venerint. ibid.C.2.p.2. pag.303
Magi quo pacto stella visa Regem in Iudæa natũ cognouerint. ibidem.p.3.pag.306
Magos non fuisse ductos vsque ad Hierusalem, & ibi desertos ab stella.ibidem.p.4.pag.309
Magi cur Ierosolymam id adierint. ibidem.
Magorũ stella cuius conditionis fuerit.ibem.
Magorum munera à nobis Deo offerenda.ibid.
Magorum in Christo quærendo simplicitas & felicitas.ibid. C.5.p.5. pag.333
Magorum fides in Christo Deo adorando.ibidem.p.5.pag.336
Malos specie bonorum maximè perniciosos. D. 5. post Epiphan. C.1.p.4.pag.444
Mali author Dæmon.ibid.C.2.p.1. pagina.447
Mali interdùm dissimulandi. ibid. p.2.pag.448
Mali non sunt puniendi cum detrimento bonorum.ibidem.p.3.pagina.450
Mali acriter puniendi in die iudicij. ibidem.p.4.pag.453
Maritus qualis esse debeat in vxorem.D. 2. post Epiphan. C. 1. p. 5.pag.480
Maritus qualis esse debeat erga familiam.ibidem.p.7.pag.383
Matrimonium à Deo constitutum, à Christo honoratum. ibidem.p. 1.pag.372
Matrimonij onera, ibidẽ.p. 2. pag. 374.& p.4.pag.379
Matrimonium Christi munere sanctum.ibidem.p.4.pag. 378
In matrimonio debet esse concordia,ibid.p.5.pag.380
Matrimonij finis procreatio liberorum.ibidem.p.6.pag.382
Mendacium detestabile vitium. D. 3. Aduent.C.3.p.2.pag.118
Miracula cur plurima in Ecclesia primitiua fierent, in nostra tempestate non item. D.24. post Pentecost.C.1.p.3.pag.6
Misericordia Christi in bene faciendo. D.3.post Epiphan.C.2.p.4. pag.410
Mundus proceloso mari comparatur. D. 4. post Epiphan. C. 1. p. 1.pag.421
Mundus foro comparatur.D. in Septuages.C.3.p.4.pag.501

N.

NAtiuitas Christi quæ nos doceat.in Natiuit.C. 1. p.4. pag.152

Natus Christus aquis Bethlemiticis, quas Dauid expetabat, comparatur. ibidem, C.2.p.1.pag.162
Nascitur Christus vt nos à Dæmone liberaret. ibid. C.3.p.3.pag.174
In Natiuitate Christi obedientia nimis eluxit. ibidem, & p.4
Natiuitas Christi adeò humilis, Angelis, Prophetis, & hominibus admiranda. ibidem. C.4.p.1. & 2.pag.179
Natiuitas Christi ideò humilis, vt suum amorem erga nos ostenderet. ibidem. p.2.pag.182
In Natiuitate Christi quæ fuerint gaudia Virginis matris, ibidem. p.3.pag.183
Natiuitas Christi an in diuersorio, in specu, vel tugurio contigerit. ibid. p.4.pag.186
Natus Christus in loco humili præsentium rerum contemptum docet. ibid. pag.185
Natiuitas Christi cur pastoribus prius annuntietur, ibidem. C.5. p.3.pag.191
Natus Christus Deus est, æternus, & infans vnius Diei. ibidem, par.4. pag.192
Natus Christus & pannis inuolutus in præsepio sibi ipsi in Eucharistia abscondito comparandus est. ibidem. p.5.pag.195

O.

Obedientiam docet nos Christus. in Natiuit. C.3.p.4. pag.176
Obedientiam diuina munera sequūtur. D.2. post Epiphan. C.2.p.5. pag.394
Opera cuiusque quis ille sit ostendunt. D.2. Aduent. C.3.p.5. pag.94
Operarius vineæ Euangelicæ qualis esse debeat. D. in Septuages. C. 2.p.2.pag.486. & p.3.pag.487 & p.5.pag.497. & C.5.p.2. pagina.507
In operarios Euāgelicos qui Christi vineam superbè ambiunt. D. in Septuages. C.2.p.2.pag.486
Operarios subdolos quos vocauerit Paulus. ibid. p.4.pag.490
Oratio perfecta ex cognitione diuinæ potentiæ, & propriæ miseriæ oritur. D.3. post Epiphan. C.2. p.3.pag.408
Orandus Deus, & prius adorandus. ibidem. pag.407
Orationis optima conditiones quæ. D. in Quinquages. C.2.p.2. pagina.570
Otium nihil boni, malì multum parit. D. in Septuag. C.3.p.4.pa.504
Otiosos esse qui seculi negotijs implicantur. ibid. p.5.pag.505

P.

Pastores Ecclesiæ vigilare debent. in Natiuit. C.5.p.3. pag.191
Pastores Ecclesiæ præ cæteris Christum sequi tenentur. in festo S. Ioan. C.2.p.1.pag.215
Pastores Ecclesiæ quales esse debeāt in gregem. ibid.
Pastoribus Ecclesiæ & Prælatis carni & sanguini renuntiandū. ibid. p.2.pag.216
Pastores Ecclesiæ nulla causa cessare debent ab officio. ibibidem. p. 5.pagina.221
Pastoribus Ecclesiæ, & Prælatis obediendum, & ab illis responsa petenda. in fest. Innocent. C.1.p.3. pag.292

Ad pastores Ecclesię diuina dona vt probentur ferri debent. D. 2. post Epiphan. C. 2. p. 5. pag. 395
Parentes honorandi. D. infra octau. Epipha. C. 2. p. 6. pag. 360
Parentes quomodò liberos educare debeant. vide educatio.
Parabolas Euāgelicas & paucis multa, & multis pauca cōplecti. D. in Septuag. C. 1. p. 1. pag. 472
Parabolis quare Christus vsus. ibid. pag. 474
Parabolarum mirabilis vsus in Euangelio. D. in Sexages. C. 2. p. 4. pagina 535
Parabolarum vsus beneficentia Christi fuit. ibid. fuit & Sapiētiæ. ibid. pag. 536. fuit & seueritatis. ibidē.
Patientiæ fructus. D. in Sexages. C. 4. p. 5. pag. 555
Pauperibus æquè, ac diuitibus opera nauare debet concionator. D. 2. Aduent. C. 3. p. 4 pag. 95
Pauperibus æquè, ac diuitibus verbum Dei communicandum. ibid.
Pacem Octauiani signum fuisse pacis Euangelicæ. in Natiuit. C. 3. p. 3. pag. 172
Peccati ideò remedium non quærimus, quia eius damna non sentimus. in Circunc. C. 3. p. 4. pa. 279
Peccatum animi lepra. D. 3. post Epiphan. C. 1. p. 1. pag. 397
In peccato mortali opera facta non esse meritoria. ibid. p. 2. pag. 398
Peccato mortali spem debilitari, fidē effici mortuam. ibid. p. 3. pa. 400
Peccatum cōtagione serpit. ibidem. p. 4. pag. 403
Peccati contagionem fugiendā. ibidem. pag. 402
Peccator separatus à consortio sanctorum. ibid. pag. 403
Peccati lepram cōfessione sanari D. 3. post Epiph. C. 2. p. 6. pag. 413
Pati pro Christo quā sit gloriosum. D. 2. Aduent. C. 1. p. 2. pag. 77
Persecutiones non à quibus, sed propter quem patimur inspiciendum est. ibidem.
Persecutione iustorum causam proficere. ibid. p. 4. pag. 79
Persequuto pro Christo confidētius agendum, ibid. p. 5. pag. 79
Perseuerantia malum non modo superatur, sed plerumq; in auxilium vertitur. D. in Quinquages. C. 2. p. 3. pag. 574
Pœnitentia prædicanda. D. 4 Adu. C. 2 p. 2. pag. 135
Principum moribus mores populorum assimilari. in Epiphan. C. 4. p. 2. pag. 325
Princeps quibus bonus contigit, felices, quibus malus, infœlicissimi. ibidem. pag. 326
Princeps pro meritis populi bonos, aut malos contingere. ibid. pagina. 327
Prouidentia Dei vel ad minima se extendere. D. in Septuages. C. 3. p. 1. pag. 494
Prophetæ quo pacto diuinitus doceātur. D. 4. Adu. C. 1. p. 3. pa. 130
Prophetas Dei esse amicos. Dom. in Quinquag. C. 3. p. 1. pag. 578

R.

Religiosi ita Christū sequi debēt, vt nunquā oculos in carnem & sanguinē deflectant. in fest. S. Ioan. C. 2. p. 2. pag. 216
Repudij abusus in multis nationibus. D. 2. post Epiphan. C. 1. p. 2. pag. 375
Repudium à Christo prohibitum. ibidem.

Sacer-

S.

SAcerdotibus quanta reuerentia exibenda, D. infra octaua Nati. C. 1. p. 2. pag. 245
Sacerdotes de diuinis rebus consulendi, in Epiph. C. 4. p. 3. pag. 328
Ad saluté animæ Dei gratia præuenimur, D. in Septuag. C. 3. par. 2. pag. 496
Saluatoris nomen sanguine partum. In Circuns. C. 3. p. 6. pag. 282
Saluatoris, id est Iesu nomen inuocandum, ibidem. p. 7. pa 284
Saluare homines maius & præstantius fuisse quam creare, ibidem. p. 3. pag. 276
In scriptura Sacra diuersa, imò contraria eadem re significari, D. 6. post Epiph. C. 2. p. 1. pag. 465. & D. in Sexagesi. C. 3. p. 3. pag. 542. Vide verbum Dei.
In solitudine disc t cócionator quod in publico doceat, D. 4. Aduent. C. 1. p. 1. pag. 132
In solitudine communicatur Deus. ibidem.
In solitudine auditur Deus, Dom. in Quinquages. C. 1. p. 3 p. 560
Somniorum multiplex genus, & quibus sit fidendum. in fest. Innocen. C. 2. p. 3. pag. 219
Secretum qui alteri credit, claues suæ existimationis ac vitæ crediuit. D. in Quinquagesi. C. 3. p. 1. pagina. 577
Secrerra paucis credenda. ibidem.
Secreta amicorum fide incorrupta seruanda. ibidem. p. 3. pag. 508
Seculi amatores cæci, & mendici. D. in Quinquages. C. 2. part. 1. pagina. 568
Simplic tatem, & veritatem placere Christo. D. 4. Aduent. Concio. 3. part. 3. pag. 144
Stephani Prothomartyris prærogatiua. in eius festo, p. 1. pag. 197
Stephanus virginitate decoratus, ibidem.
Superbia parit iracundiam. in fest. Innocent. C. 2. p. 1. pag. 235

T.

TEmplum vnicum in veteri lege quid significet. D. infr. octau. Epiphan. C. 1. part. 3. pag. 344
Temperantiam animo & corpori prodesse. D. infra octau. Epiphan. C. 2. part. 4. pag. 357
Tentatio solis ardori comparatur. D. in Sexages. C. 3. p. 5. pag. 546
Tentatione quare multi non proficiant, ibidem. pag. 547
Testamenti vtriusque mira consonantia. D. in Quinquages. C. 1. pag. 563.
Timor Dei à peccatis auellit D. 24. post Pentecost. p 4. pag. 7. & D. 1. Aduent. C. 3. p. 1. pag. 58.
Tribulatio nulli deesse potest D. 4. post Epiphan. C. 3. p. 3. pag. 434
In tribulationibus Dei opportunum auxilium adesse. ibidem. part. 5. pag. 436.

V.

VErbi diuini vis miracula superat. D. 24. post Pentec. C. 1. p. 3. pag. 52
Verbum Dei pulchre sinapis grano comparatur. D. 6. post Epiphan. C. 1. part. 3. pag 460
Verbi diuini magna vis. ibid. par 4. pag. 462. & C 2. p. 3 pag. 467
Verbum Dei fermento comparatur. ibid. C. 2. part. 3. pag. 467
Verbum Dei cautè custodiendum. ibidem. p. 5. pag. 470

Verbum

Verbum Dei esse granum frumenti, humanam eloquentiam paleas. in Sexages. C.2.p.1.pag.525
Verbum Dei à quo, & in quo loco serendum. ibid.p.2.pag.527
Verbum Dei in paucis ad fructum vsque peruenit. ibid.p.3.pag.530
Verbum Dei audientium quadruplex conditio. ibidem. C.3.p.1. pag.538
Ex operibus magis quam ex verbis quisque cognoscitur. D.2. Aduent. C.3.p.5.pag.94
Veritas male accipitur. ibidem C.1.p.3.pag.78
Veritatis studium & laus. D.3. Aduent. C.3.p.2.pag.118
Viduæ honestæ mores. D.infra octa. Natiuit.p.7.pag.251
Vigiliarum laus. D.in Septuag C.3. p.2 pag.496
Vindicta Dei quo tardior, eò grauior. in fest. S. Stephani. part.4. pag.201
Virgines in publicum prodire recusare debent. D. infra octau. Epiphan C.1.p.3.pag.544
Vita æterna & gratia, & iustitia est. D in Septuag. C.4.p.1.pag.505
Vita æterna præmium & merces bonorum operum. ibidem. C.5.p.5. pag.509
Vitia spinis comparantur. D. in Sexages. C.4.p.1.pag.548
Vocationi diuinæ qua celeritate respondendum. D. in Quinquages. C.2.p.3.pag.574
Voluptates corporis esse spinas cruentas. D.in Sexages. C.4.p.2. 2.pag.551
Vxor qualis esse debeat in virum. D.2.post Epiphan.p.5.pag.380
Vxor qualis esse debeat erga familiam. ibidem.p.7.pag.383. qualis erga liberos. ibid.p.6.pag.382. vide educatio.

FINIS.

SALMANTICÆ.

Apud ioannem, & Andream Renaut fratres.

1597.

Esta tassado este libro a tres marauedis el pliego.


colorchecker CLASSIC
calibrite
mm